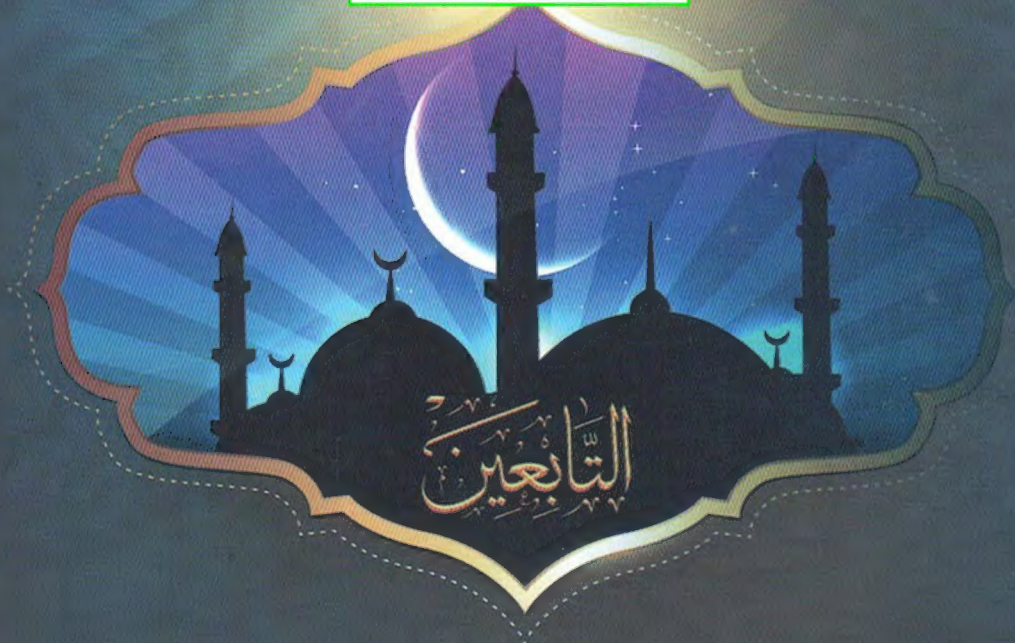


بەجای دووهم

عبدالرحمن رأفت الباشا

شۆپىنگە دۆتۆوانى

منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com



وهر گيرانى

م. حسين مه لا قادر پىنجوينى

یۆدابه‌زاندنی جۆرمها کتیب: سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەڕەي دانلود کتایبهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا الثقافی)

www.iqra.ahlamontada.com



www.iqra.ahlamontada.com

للكتيب (کوردی ، عربي ، فارسي)

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شونگه وتوان

وه گيراني له عه ره بيه وه

م. حسين مهلا قادر پتجوئي

سۆيۈنكە ونوردە

نووسەر

عبدالرحمن رافت الباشا

وەرگىچە

م. حسين مهلا قادر يىتچوئى

۲۰۱۴

شوپنكەوتووان

ناوى كىتېب : شوپنكەوتووان (التابعين)

نووسەر : عبدالرحمن رافت الباشا

وهرگيرانى : م. حسين مهلا قادر پىنجويىنى

دېزايىن : كۆمپيوتەرى سارا

تىراژ : ۱۰۰۰ دانە

نرخ : ۱۰۰۰۰ دېنار

ژمارەى سپاردىي : (۱۵۸۳) ۲۰۱۰ زايىنى پىندراوۋە.

چاپخانىھ : چوارچرا



بۇ چاپ و بلاوكر دنهوهى كىتېب

سليمانى - بازارى راپهرين

۰۷۴۸۱۲۳۹۹۳۳

بەناوى خۇداى بەخشىندەو مېھرەبان

خۇدايە بەراستى مىڭ كۈنلىكى ھېلى ئاز دەم لە شۇنىڭ كۈتۈۋاتى تىمانە يىڭىراۋم بە جۈزىڭ خۇشۇستۈە كە ھېچ
خۇشۇستىڭ لەسەر و ئىمۇ خۇشۇستىمۇە نىە جگە لە، خۇشۇستىم بۇ ھاۋرىيانى يىغىمىدى شۇكىمىند درودى
خۇدا لەسەر ئىمۇش و ھىمۇ ئىمۇنىش يىت دەخۇدايە لە بۇزى راچىلە كانى گمورەدا (القيامە)، بېخىشە پە
خۇشۇستى بەكك لەمۇدوۋ كۈمىلە، چۈنكە خۇت دەزانىت تىمنا لەبەر خاترى تۇخۇشم وىستۇر، ئىمى
بەخشىندە تىرى بېخشىندە كانى.

عبدالرحمان رافت الباشا

پیشکشه به

- پینغمه‌ری خوداو (ﷺ) هاویری و شونکە و توانی خوالییان رازی بیست.
- به دایکت و باوکم که هه‌روه‌م له خه‌می په‌روه‌ره‌ ک‌ر د‌ماندا بوون.
- به برکاتم و خوشکە کاتم و جگه‌رگوشه‌ کاتم و هاوسه‌ری به‌ نه‌مک و د‌سوزم حاجی محبوبه.
- به هه‌موو قوتابیه‌ کاتم که له دنیا دا بوناکی دیده‌کاتمن و به‌ ن‌زای خیریان لومیدی دوا ب‌وشمن.

م. حسین ملا قادر پینج‌جوتنی

پېشەكی وه رگير:

پوژنيك له گهل برای بهريزو زيده خوشه ويست ماموستا (مهلا محهمه د حسين عبد الله وينهیی) پيش نويز و وتاريبيزي مزگهوتي (ستاره خانم) له سليمانی بهيهك گهيشتين، نهو بهريزه داواي ليكردم په پراوي (صور من حياة التابعين) دانراوي دكتور (عبد الرحمن رافت الباشا)، وهريگيرمه سهر زمانني كوردی شیرين. منيش په پراوه كهه لي وه رگيرت، وهكه سهرنجم دا له راستيدا زور خوم به بهخته وه زاني كه پشت به خوا وهريگيرمه سهر زمانني كوردی نهویش ته نهها به بهر خدا و به ئوميدی نهوهی كه (ان شاء الله) خوينهري كوردی موسلمان سوود مهنديت لی و بهندهش به شداری نزاكانيان بكه. وه به خوشه ويستی نهوانه وشوين پی هه لگرتنيان، دلشاد دهين به گوینبيستنی فهرموده ی پیغه مبهري (ﷺ) كه فهرمودیه تی: (يَحْشُرُ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ مَنْ أَحَبَّ) واته: له پوژني ره ستاخيزدا بهنده له گهل نهوهدا هه شر دهكریت كه خوشی دهويت. له خودا دهخوالم له گهل نهو خوشه ويستانه دا هه شرمان بكات وه كاره كه مان بو خوی په سه ند بكات.

م. حسين ملا قادر پينجهوني



پیشہ کی /

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جوانترین سوپاس و پیزانین بُو پەرور دگار و سلاو سہلام لہ گیانی پیغہ مہر و
ہاوہ لَان .

زور گرنگہ نیمہ می مسولمان چیژ وەرگرین لہ ژیا نی پیغہ مہران و پیغہ مہری نیسلام
سہلامی خودا لہ ھموویان بیٹ و ھاوہ لَانی و ئەوانہ ی بەدوای ھاوہ لَانیدا پوشتوون
کە (تابعین) ن چونکە خوای گہورہ باسی سہرہ رزی سی گروپ دہکات لہ دوی
پیغہ مہر و ۛ و بہ دۆستی خو ی حسابیان دہکات و لییان پازی بووہ : وەك
دەفەر مووی :

﴿وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ مِنَ الْمُهَجِّرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ
رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ التوبہ ۱۰۰ .

واتہ : گروپی یەکەم کۆچکردوانی مەککە لہ ھاوہ لَان ، دووہم پشتیوانانی مەدینە
پاشان ئەوانہ ی شوین ئەوان کەوتوون بە چاکە واتہ (تابعین) دەرگرتەوہ ، وە خوای
گہورہ دەفەر مووی : ﴿وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ﴾ الحشر ۱۰

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ﴾ الانفال ۷۵

کە ئیشارەتە بُو تابعین بەرہ و خوار .

بۆیہ پیویستە و پیر سوہە ئاشنا بوون بە ژیا ننامەیان تا ببیتە پەند و ئامۆژگاری بُو
نیمہ می دوی ئەوان ، وە بابەتیک ی ئاوا زورم پیخووش بوو کە دۆستیک ی وەك مامۆستا
حسین پیر پاداشت بیٹ (ان شاء الله) وە حەقی خو ی پی بەخشوہ لہ پونکردنەوہ ی
رینزی تابعین .



ئەنەس دىھىرموۋىت : "رەزاي خوداي لەسەر بىت" {من پىققەمبەر و ئەبو بەكر و
عومەرم خۇشەدەۋىت وەرچام وايە لە خودا لەگەلىاندا بىم بە خۇشەۋىستىم بۇ ئەۋان وە
ئەگەر كىردەۋەكانى ئەۋانم پى ئەكرىت ئىمەش ئەۋانمان خۇشەدەۋىت ھەرچەندە
ھەرگىز ۋەك ئەۋانمان پى ئاكرى ، ۋە بابەتتىكى زۆر گرنگە ئەم شىۋازە نوسىنە بۇ
كۆمەلگاي كوردى و تاكى مسولمانى پۇشنىرى كوردى پى سودمەند بىكرىت داۋاكارم
لە خۋاي گەۋرە ئەم بابەتە جۋانە بخاتە تەرازۋى ھەسەناتى مامۇستا حسين و ئەو
كەسەى ھاۋكارى دەكات بۇ بلاۋكردنەۋەى .

وآخر دعوانا الحمد لله و الصلاة والسلام على رسول الله

د. محمد حسين پىنجۋىنى
پىش نوپۇز و تار خۋىنى
مىزگەۋتى ستارە خانم چۈيسە
مامۇستاي كۆلىزى زانستە ئىسلامىيەكان
زانكۆى سلىمانى

۹ رمضان ۱۴۳۱ ھ
شەۋى پىنج شەمە



۱ عه طای کوری نه بی ره بباح

هیچ که سیکم نه دیووه جگه له عطا و طاووس و موجهید که به زانست و زانیاری
یه که یان ته نه مه به ستیان خودای بالاده ست بوو بیئت .
(سه له سهی کوی کیهیل)

وا ئیمه له دهیه می کوتایی داین له مانگی (ذول حجه) ی سالی ۹۷ ی کۆچی داو،
ئه وهش نهو ماله دیرینه یه که به میوانانی خودا شه پۆل نه دات .. له هه موو
رینگایه که وه ..

به پیاده و به سواری ..

به سالاچوان و لاوان، پیاوان و ئافره تان ..

رهش پیست و سپی پیستیان له ناودایه ...

عه ره ب و غه یری عه ره ب ..

گه وره پیاوان و، فره مانه وایان و، مسکینان ..

هه موو ها توون میوانی پادشای مه زنن، مل که چ و تکاکار و ئومیده وارن .

ئه وهش سوله یمانی کۆپی عه بدوله لیککی خه لیفه ی موسلمانان و، گه وره پاشاهی
سه ر پووی زهوی یه، که نه سووپیته وه به دهوی مالی خودادا، به سه ری پووت و، پی
خاوس هیچ شتیکی له به ردانی یه جگه له به رگی ئی حرام .

شان و شکۆی نهو له وکاره دا وه ک شان و شکۆی برا موسلمانه کانیه تی، که له به ر
خودابرا ..

دوو کۆره کهشی وان له دوایه وه، که دوو لاوی جوانی، وه ک مانگی چواره
ده دره وشینه وه، وه ک خونه ی گول دله رفین و بوئخوشن .

لە سوۋرەنەۋە لى بۈيۈكە لاي كىرەۋە بەلەي يەككە لە پىاۋە تايبەتمەندەكانى يەۋە
 ۋوتى :

ھاۋرىكەتان لە كۆي يە ؟

پىاۋەكە گوتى : ئا لەۋىدايە ۋەستارە نويز دەكات ..

ئامازەشى بۇ لاي پۇژئاۋاي مزگەۋتى حەرام كىرد .

جا ئەۋسا خەلىفە پۈۋى لەۋى كىردى، دوو كۆپرەكەش لە دۈايەۋە بەرەۋ ئەۋ شۈينە
 كە پىاۋەكە ئامازەۋى بۇ كىرد، كەۋتنەرى .

ئەۋجا پىاۋەكان ويستيان شۈينى بىكەۋن تا لەئاۋ قەرەبالغى يەكەدا پىنگەۋى بۇ
 بىكەنەۋە ۋ، ئازارى قەرەبالغى لى بەدۈۋرىگىن بەلام ئەۋ لەۋە قەدەغەۋى كىردن ۋوتى :
 ئەۋە شۈينىكە پادشا ۋ خەلكى ئاسايى تىيدا لە ئاستىگدان ۋ، ھىچ كەسىك لەۋى دا
 گەۋرەۋى ۋ بەھاي بەسەر كەسىكى دىدا نى يە مەگەر بەھۋى پەسەندىدەۋى ۋ
 خۇپارىزى ۋ خواناس يەۋە .

چۈنكە ۋا دەبىت كەسىكى ھىلاكى دەۋ ۋ چاۋخۇلاۋى قۇھەلچۈ دەبىتە مىۋانى
 خۇدا، خۇداش پەسەندى دەكات ۋ پىشۋازى لىدەكات كەبەۋ شۈۋە پادشاھان
 پەسەندىكات ۋ پۈۋەپۈۋىان ئابىتەۋە .

پاشان بەرەۋ پۈۋى پىاۋەكە پۇشت ۋ دىتى بەردەۋام رۇچۈۋە لە نويزەكەيدا، نوقوم
 بۈۋە لە چەمىنەۋە ۋ كۆپنوشىداۋ، خەلكىش لە پىشتەۋەۋ لاي راست ۋ چەپىيەۋە
 دانىشتۈۋن ..

ئەۋىش لەۋىدا كە كۇتايى كۆپرەكە بۈۋ دانىشت .

دوۋ كۆپرەكەش لەگەلى دا دانىشتن .

دوۋ لاۋە قۇپرەشىيە كەۋتنە سەرنجدانى ئەۋ پىاۋەۋى كە خەلىفەۋى مۇسلمانان
 مەبەستى بۈۋ لەگەل خەلكىدا دانىشت ۋ چاۋەپۈۋانى ئەۋەۋى دەكرد كە نويزەكەۋى
 تەۋاۋ بىكات ..

ئەۋ پىاۋە زانايەكى حەبەشى بۈۋ، رەش پىست، قۇ ھەلچۈۋ، لوت شۇپ ۋ چەماۋە،
 كە دادەنىشت ۋەك قەلەرەش ۋابۈۋ .

كاتى ئەۋ پىاۋە نويزەكەۋى تەۋاۋكرد، لاي كىرەۋە بەلەيدا كە خەلىفەۋى لى بۈۋ..
 خەلىفە سلىمانى كۆپى غەبدولمەلىك سلاۋى لى كىرد ئەۋىش بە ھەمان شۈۋە ۋەلامى
 سەلامەكەۋى دايەۋە .

نا له ویدا خهلیفه پرووی تیکرد و، دهستی کرد به پرسیار لیکردنی دهربارهی خواپهرستی یه کانی حهج (مناسك الحج) یه که به یه که نهویش وهلامی ههر پرسیاریکی

به چپی ده دایه وهو، به شیوه یه که درێژهی به وهلامه که ده دا ماوهی نه ده هیشته وه بۆ زیاتر.

هه مو وهلامیکی ده دایه پالّ فهرموودیه کی پیغه مبه ر (ﷺ) کاتیک که خهلیفه پرسیار ته و او بوو، نژای پاداشتی خیری بۆ کردو، به کوپه کانی فهرموو : هه ستن، نهوانیش هه ستن ... ههرسیکیان به رهو سهعی بهرێکه وتن. له و کاته دا که نهوان له هاتووچۆی نیوان (سه فاو مهروه) دا بوون، دوولوه که گوێیان له بانگه ران بوو بانگیان ده کرد :

ئه ی جه ماوه ری موسلمانان ...

له م مه قامه دا که س فتوا نادات بۆ خه لکی جگه له (عه طای کوپی ئەبی ره بباح)..

جا نه گه ر نه و ئاماده نه بوو، نه و جا (عه بدوللای کوپی نه جیح)..

نه و جا یه کیک له دوو کوپه که لای کرده وه به لای باوکیدا و روتی: چۆن فرمانبه ری فرمانه روه ای ئیمان داران فرمان ده داته موسلمانان که فتوای که س وه رنه گرن جگه له هی عه طای کوپی ئەبی ره بباح و هاوێکه ی ؟

ئیمه هاتین فه توای نه و پیاوه وه ربه گرین که هیچ گرنگی به خهلیفه ی موسلمانان نه داو، نه وه ی شایانی شان وشکوێ گه وره ی نه و بوو گوێ ی پی نه دا!!

سلیمان به کوپه که ی گوت :

کوپری خۆم ! نه وه ی که بینیت و، بینیت چۆن ئیمه له به رده می دا مل که چ بووین، نه وه عه طای کوپی ئەبی ره بباح بوو که راده رب (فه تواده ر) بوو له مزگه وتی حه رام داو، میراتگری عه بدوللای کوپی عه بباس بوو له و پله و پایه گه وره یه دا .

پاشان به رده وام بوو ده یگوت: نه ی کوپه شیرینه کم ! زانست و زانیاری فیر بین

چونکه به زانست و زانیاری که س بی به ها و بی نرخ به هادار و شه ره فمه ند ده کات و بی ناگا به ناگادینیته وه و، به نده کان به رز ده کاته وه به سه ر پله و پایه ی پادشاهاندا ... سلیمانی کوپی عه بدولمه لیک زیاده روه ی نه کرد له وه دا که به کوپه که ی وت، دهرباره ی شان و شکوێ زانست و زانیاری .



چونکه (عه طای کوری نه بی ره بباح) له مندالیدا بهندهیهکی نه لقه له گوئی ی نافرته تیکی خه لکی مه ککه بوو، به لام خودای بالادهست نهو لاره حه بهشی یه ی پیزدار کردو پووی که ره به خشندهیی خوی تیکرد، به وهی که هر له سهره تای مندالی یه وه، ری ی خسته درگای فیربوونی زانست و زانیاری و، نهویش هات کاته کانی دابهش کرد بو سی بهش :

به شیکی بو خانمه که ی.... له وکاته دا باشتین خزمه تی ده کرد، وه هرچی مافی به سهریه وه بوو، به باشتین و ته ووترین شیوه بوی نه انجام ددها . به شیکی دیکه ی کاته که ی تایبهت کردبوو به په روه ردگاریه وه

که تیایدا خوی یه کلا ده کرده وه بو په رستن و نه نامدانی خوا په رستی یه کانی زور به بی گهردی و دلسوزی بو خودای بالادهست، دور له هه موو که مته رخه می و روپاماییه ک.

بهشی سی یه می کاته که ی تایبهت کردبوو به فیربوونی زانست و زانیاریه وه.... که تیایدا ده چوه خزمه تی نهو هاوړنیانه ی پیغه مبه ر (ﷺ) که له ژياندا مابوون، وه له زانست و زانیاری یه زور و خاوینه ی که لایان بوو، لی ی وهرده گرتن و فیری ده بوو . جا زانست و زانیاری وهرده گرت له نه بوو هورهیره، وه عه بدوللای کوری عومه ر، وه عه بدوللای کوری عه بباس، وه له عه بدوللای کوری زوبهیر، وه کومه لیکی دی له هاوړنیانه ی به ریزی پیغه مبه ر (ﷺ) خویان لی پازی بیت. تا وای لی هات سنگی پر بوو له زانست و زانیاری و شهرع و، گپراوه کان له پیغه مبه ر وه (ﷺ) جا کاتیک که نهو نافرته ی که خاوه نی سهرنجی دا که نهم لاره خوی فروشتوو به خودا و، ژيانی ته رخان کرده وه بو فیربوونی زانست و زانیاری، دهستی له مافی خوی هه ل گرت وته نها له بهر خودای بالادهست نازادی کرد، به لکو خودای به توانا نیسلام و موسلمانانی پی سوودمه ند بکات ..

جا لهو ساته پوژوه که تیایدا نازادکرا (عه طای کوری نه بی ره بباح) مزگه وتی حه رامی کرده شوینی جینشینی خوی و، کردیه نهو مالهی که تیایدا ده حه وایه وه، کردیه نهو قوتا بخانه یه ی که تیایدا فیری زانست و زانیاری ده بوو.

کردیه نهو سوچه گایه ی که تیایدا به خوا په رستی و خوپاریزی له خودا نزیک ده بوویه وه



ههتا میژوو نووسان و وتویانه: مزگهوتی حهرام مه نزلێ (عه طای کوری ئه بی ره بباح) بووه نژیکه ی ۲۰ سال ...

تا شولنگه و توتوی پایه بهرز (عه طای کوری ئه بی ره بباح): گه شتوته پله ی پایه یه کی ودها له زانست و زانیاری دا که هه موو ئەندازه یه کی تی پهراندوو و، بۆ ئاستیکیش که مه گهر که میك له هاوچه رخانه ی ئه و ئاست و پله یه یان به ده ست هیئابیت ...

گه یزدراوه ته وه که (عه بدوللای کوری عومه) رهزای خودا له خوی و باوکی بیت، هاتبووه مه که که بۆ عه مره ...

خه لکی ده چنه خزمه تی پرسپاری لی دهر که و، پای وهرده گرن له سه ر پرسه . شه رعیه کان. ئه ویش ده فره مویت :

به راستی من سه رم سوپرده مینی لی تان ئه ی دانیش توانی مه که که پرسپاره کانتان کۆ ده که نه وه تا دهر باره یان پرسپار له من بکه ن له کاتیک دا که وان له خزمه تی (عه طای کوری ئه بی ره بباح) دا !!

عه طای کوری ئه بی ره بباح گه یشته پله و پایه یه که له دین و زانست و زانیاری دا که که م وینه بوو ئه ویش به هو ی دوو سیفه ته وه :

یه که میان: به راستی ئه و ده سه لات ی خوی به ته وای سه پاند بوو به سه ر نه فسی دا به هیچ ریگایه کی بۆ نه هیشت بووه تا له زهت وهر بگریت له شتیک که سوو د به خش نه بییت

دووهمیان: هه روه ها ده سه لات ی خوی سه پاند بوو به سه ر کاتدا، هیچی لی به فیرۆ نه ده دا له زیاده روه ی له قسه و کاردا .

واته به پی ی پیو یست به کاری ده ینا

موحه مه دی کوری سو قه ' قسه ی بۆ کۆمه لیک له میوانه کانی ده کرد گووتی :

ئه تانه وی گوی بیستی ووته یه که بن به لکو وه که من لی سوو د مه ند بین !؟

ووتیان : به لی ...

ووتی : (عه طای کوری ئه بی ره بباح) پۆژیکیان ئامۆزگاریی کردم .

گو تی : ئه ی برا زام

به راستی پیشینانی ئیمه بی زیان هاتوته وه له قسه ی زیاده .

۱/ یه کیک بووه له زانیانی کوخه .



پیم ووت : ئایا قسه ی زیاده لای ئه وان چی بو ؟
 ووتی : ئه وان هه موو قسه یه کیان به زیاده داناوه جگه له په راوی خودای بالاده ست
 که بخوینریته وه و لی ئی تی بگه ن ...
 هه روه ها فه رموده ی پیغه مبه ر (ﷺ) که بگنریته وه و تی بگه یه نریت .
 یان فه رماندان به چاکه و، وازه یان له خراپه .
 یان زانست و زانیارییه که مایه ی نزیک بوونه وه بی ئ له خودای بالاده ست یا خود
 قسه یه کی پیویست بی ئ بو به دهسته ی نانی پیویستی و بژیوی پوژانه ت، که به بی ئه وه
 نابیت . پاشان چاوی بری یه ناوچاوانم و ووتی :

ئایا مه جپی ی ئه وه ده که ن (وَإِنْ عَلَيْكُمْ لِحَفِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَتِيبِينَ ﴿١١﴾)

(نظار / نایه تی ۱۰-۱۱) .

واته : چاک بزانه که ئیوه چه ند فریشته یه کی به ریزو قه درگانتان به سه ره وه یه
 هه موو قسه و کرده وه یه کتان چاکه بی ئ، یان خراپه ئه وان ده ینوسن .

وه هه روه ها له گه ل هه ریه کی کتان دوو مه لانی که ت هیه إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ
 الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾ (ق
 ۱۷-۱۸) .

واته : ئه و کاته ی له لای راست و چه پیشه وه جووتی مه لانی که دانیشه تون بو ی
 ده نووسن، هه ر ووتیه که له ده م ده ریچیت، چاودیریکی هیه .

پاشان ووتی : ئایا شه رمه نده نابیت هه ریه کی که له ئیمه کاتی که ده بینیت، نامه ی
 کرداره کانی له سه ره تای پوژه وه پر کرده وه به کو مه له قسه و کرداری که زۆریه ی
 په یوه ندی به کاروباری دین و دنیا وه نیه واته له خزمه تی دین و دنیا دا نی یه ...
 خودای بالاده ست زۆری که له خه لکی هه مه جو ری سوو دمه ند کرده له زانست و
 زانیاری عه طای کوری ئه بی ره بیا ح :

له وانه زانیانی تاییه تمه ند (العلماء المتخصصون) و، پیشه کاران و هونه رمه ندان
 و، هی تریش .

پېشەۋا ئەبو ھەنىفەنى ئوعمان دەربارەنى خۇي فەرمايشتى كىرد: لە پېنج بابەتى
خوۋاپەرستى ھەج دا لە مەككەدا ھەلەم كىرد، سەرتاشىك ئەوانەنى فېر كىردم، ئەۋەش
كاتى كە ويستەم تەراش بىكەم بۇ ئەۋەنى ئىحرام بىشكىتم، چۈمە لاي سەرتاشىك و،
پېم ووت :-

بەچەند سەرم بۇ دەتاشى ؟

سەرتاشەكە ووتى: خودا ھىدايەتتەدات

خوداپەرستى مەرجى تيا دىارى ئاكرىت، دانىشە، ھەر چەندت بۇ دەگونجى
ئەۋەندەم بەرى .

شەرمەزارىبوم و دانىشتم .

بەلام مەن دانىشتىبوم رووم لە قىبىلە لادابوو .

ئامارەنى دامى كە روو لە قىبىلە بىكەم، مەنىش وام كىرد، شەرمەزارىبەكەم زىيادى كىرد .

دوۋى ئەۋە لاي چەپى سەرم خستە بەردەستى بۇ ئەۋەنى بىتاشى، ئەۋجا ووتى: لاي
راست بىخە بەردەستم، مەنىش بە شەرمەزارىبەۋە وام كىرد .

ئەۋجا دەستى كىرد بەتاشىنى سەرم و، مەنىش بەبى دەنگى بۇم دەروانى ولى ي پامام
ئەۋەبوۋ پى ي وىم:

بۇچى دەبىنم بى دەنگى؟

وتى: (الله اكبر) بىكە

بەردەوام بووم لە (الله اكبر) ھەتا ھەستام كەپرۇم .

ئەۋجا ووتى: مەبەستت كۆي يە؟

وتى: ئەمەۋىت پىرۇم بۇلاى كارۋانەكەم .

وتى: دوۋى پىرۇم ئۆيۈرۈكەۋ ئەۋجا بۇكۆي دەتەۋىت بچۇ .

ئەۋجا دوۋى پىرۇم ئۆيۈرۈكەۋ كىرد، لەدلى خۇمدا گوتىم: ئاگونجىت ئەمە لەسەرتاشىك
رووبدات ئەگەر خاۋەن زانست نەبىت .

پېم ووت: ئەۋەنى كەفەرمانت بەمەن كىرد لەخوداپەرستى ھەج لەكویت بوو؟

وتى: تۆۋخودا (غەتاي كۆپى ئەبى رەبباج) مەبىنى ئەۋانەنى دەكەم، مەنىش لەوم
دەرگىرت و لىۋەنى فېرۋوم و، خەلىكىشم بۇرئىنمايى كىرد.

دونیا پووبه‌پووی (عه‌طای کوپی ئه‌بی ره‌بباج) بوویه‌وه پووی تی‌کرد، به‌لام ئه‌و به‌ته‌واویی پشتی تی‌کردو، وازی‌شی له‌دونیا هی‌نا به‌لام چۆن وازه‌ینانیک، هه‌موو ته‌مه‌نیشی برده‌ سه‌ر، کراسیکی له‌به‌رده‌کرد که نرخه‌که‌ی له‌پینج دره‌م زیاتر نه‌بوو. خه‌لیفه‌کان داوه‌تیا‌ن ده‌کرد بۆ هاوه‌پۆ یه‌تیا‌ن به‌لام ئه‌و نه‌ئه‌چوو به‌ده‌م داوه‌ته‌که‌یا نه‌وه، له‌ترسی دینه‌که‌ی نه‌بوا‌یه له‌که‌دار بی‌یت به‌هۆی دونیا‌یی ئه‌وانه‌وه... له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا سه‌ردانی ده‌کردن، ئه‌گه‌ر له‌سه‌ردانه‌دا سوودی موس‌لمانان هه‌بوا‌یه، یا‌ن چا‌که‌یه‌کی بۆ ئیسلام ئی چاوه‌پوان بکرایه.

ئه‌وه‌ی که (عوسمانی کوپی عه‌طای خوراسانی) ده‌رباره‌ی وتی:
له‌گه‌ل باوکم به‌مه‌به‌ستی دیدنه‌ی هیشامی کوپی عه‌بدولمه‌لیک به‌پۆ که‌وتین، له‌دیمه‌شق تووشی پیاویکی به‌ته‌مه‌ن بوین که‌سواری گویدرێژکی ره‌ش بوو، کراسیکی زبری چرچاوی له‌به‌ردا‌بووله‌گه‌ل جوبه‌یه‌کی کۆن و می‌زه‌ریکی د‌پاو به‌سه‌ری یه‌وه و، ئاو زه‌نگی و لا‌خه‌که‌شی له‌داربوو.

من پی‌ی پیکه‌نیم و، به‌باوکم وت:

ئه‌وه کی‌یه؟

باوکم فهرمووی بی‌ ده‌نگ به، ئه‌وه گه‌وره‌ی شاره‌زایان و زانا‌یانی حی‌جازه: عه‌طای کوپی ره‌بباج ...

کاتی‌ک لی‌مان نزیک بوویه‌وه، باوکم له‌هی‌ستره‌که‌ی دابه‌زی و، ئه‌ویش له‌ گو‌ی درێژه‌که‌ی دابه‌زی و، باوه‌شیا‌ن به‌یه‌کدا کردو وه‌ه‌وائی یه‌کتیا‌ن پرسی و، پا‌شان سو‌اربوونه‌وه، به‌پیکه‌وتن هه‌تا له‌به‌رده‌رگای هیشامی کوپی عه‌بدولمه‌لیکدا پ‌اوه‌ستان هه‌رئه‌وه‌نده‌بوو تا‌دانیشتن، ئیتر له‌لایه‌ن خه‌لیفه‌وه پ‌ووخسه‌تیا‌ن درا، جا که باوکم ها‌ته ده‌روهه پیم ووت: ده‌رباره‌ی ئه‌وه‌ی ئی‌ی پ‌وودان با‌سم بۆیکه، فهرمووی: کاتی‌ک هیشام زانی که عه‌طای کوپی ئه‌بی ره‌بباج له‌ده‌رگای دا، خیرا پ‌ووخسه‌تی دا سو‌یند به‌خوا من به‌هۆی ئه‌وه‌وه چومه‌ خزه‌تی هیشام.

جا‌کاتی‌ک که هیشام ئه‌وی بی‌نی وتی:

به‌خیر بی‌یت ... به‌خیر بی‌یت

ئالێره‌دا، ئالێره‌دا به‌رده‌وام پی‌ی ده‌وت: ئالێره‌دا ئالێره‌دا

هه‌تا له‌گه‌ل خۆی له‌سه‌ر قه‌ره‌وی‌له‌که‌ی دا‌ی نیشاندو، ئه‌ژنۆ‌ی نا‌به ئه‌ژنۆیه‌وه ..

لەكۆرەكەش دا گەورەپياۋانى ئى بوون، كەقسەيان دەكرد، ھەموو بىدەنگ بوون.
پاشان ھىشام بووى تىكردو گوتى: پىۋىستىت چى يە ئەى ئەبا موخەممەد؟
وتى: ئەى ئەمىرى ئيمان داران!، خەلكى ھەرمەين بەندەى خوداو ھاوسىنى
پىغەمبەرەكەين، بەشە پۆزى و بەخششەكانيان بەسەردا دابەش بىكە
خەلىفە وتى: بەلى
ئەى نووسەر بنووسە بۇ دانىشتۋانى مەككە و مەدىنە پۆزى و بەشە بەخششى

سالىكان

پاشان وتى: ئايا ھىچ پىۋىستى يەكى دىت ھەيە ئەى ئەبا موخەممەد؟
وتى: بەلى ئەى ئەمىرى پرواداران، خەلكى حىجازو ئەجد لەپىشەوايانى ئىسلام و
عەرەبى رەسەنن، زىادە سەدەقات و زەكاتيان بۇ بگىرەرەوہ .
وتى: بەلى ئەى نووسەر، بنووسە، بەگىرەنەوہى زىادەى سەدەقە و زەكاتيان
بۇخويان .

ئايا ھىچ داۋاو پىۋىستى يەكى دىت ھەيە ئەى ئەبا موخەممەد؟
وتى: بەلى ئەى ئەمىرى پرواداران .
پاسەوانان، لەسەنگەردان پرووبەبووى دوژمنانتان و، لەگەل ئەوانەى كە دەيانەوئى
خراپە بەرامبەر موستلمان ئەنجام بەدن ئەجەنگن، پۇزىيان بۇ داين بىكە و بەسەرياندا
دابەش بىكە
چونكە ئەگەر ئەوان تىباچن پاسەۋانى نامىنى دوژمنان ئىوہو موستلمانان لەناو
دەبەن .

وتى: بەلى فەرمانى دا بەنووسەر، بنووسە پۇزىيان بۆبەرن .
ئايا ھىچ داۋاو پىۋىستى يەكى دىت ھەيە ئەى ئەبا موخەممەد ؟
فەرمووى: بەلى ئەى ئەمىرى پرواداران :

ئەھلى زىممە واتە يەھوودو گاۋران وان لەژىرچاۋدىرى و پارىزگارى ئىۋەدا،
باداۋايەكيان لىنەكرىت كەلە توانايندا نەبى، چونكە ئەۋى لەۋانى وەردەگرن،
يارمەتى دەرى ئىۋەيە بۆسەرگەۋتن بەسەر نەيارەكانتانا.

ۋوتى: ئەى نووسەر، بنووسە بۆنەھلى زىممە كە بەھىچ جۆرىك نايىت داۋايەكيان
لىبكرىت كەلەتوانايندا نەبىت .

دىسان ۋتى: ئەى ئەبا موحەممەد ھىچ داۋايەكى دىت ھەيە؟

ۋوتى: بەلى..... لەخودا بترسە لەناخى خۇتا ئەى ئەمىرى پىرواداران

چاك بزانە كەتۆ بەتەنيا بەدىھىنرايت و..... بەتەنھاش دەمرىت و

بەتەنھاش ھەشردەكرىت وبەتەنھاش ھسابت لەگەل دەكرىت

سوئندش بەخودا ئەۋانەى كە ئىستا ئەيانىنىت ھىچ كاميان لەگەلت نابن

پاشان ھىشام سەرى نايە سەرزەۋى و، دەستى بەگريان كرد

ئەوسا عەطا ھەستاۋ، منىش لەگەلیدا ھەستام .

كاتىك گەيشتىنە لاي دەرگاگە، بىنىم پياۋىك بەكىسەيەكەۋە شوئىنى (عەطا)

كەۋتوۋە كە نەم دەزانى چى تىايە پى ى ۋت:

ئەمىرى پىرواداران ئەم كىسەى بۇناردوين

عەطا فەرموۋى : ئەى ھاۋار (وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ

الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ (الشعراء: ١٠٩)

ۋاتە: خۆمەن بەرانبەر پىنمايى كردن و ئامۇژگارى كردنتان داۋاي پاداشت و كرىتان

لى ناكەم، پاداشتى مەن ھەر لاي خۋايە كە پەرۋەردگارى گشتى جىھانىانە.

سوئند بەخودا عەطا چۈۋە لاي خەلىفە و.... لەداۋى مانەۋى بەجى ى ھىشت و

يەك دلوپ ئاۋىشى لەلاى نەخواردەۋە .

پاشان عەطاي كۆرى ئەبى رەبىياح تەمەنى درىژبويەۋە تاگەيشتە (١٠٠) سال، ئەۋ

تەمەنەى پىراۋپىركرد لە زانست و زانىارى و كردار

پازاندى يەۋە بەچاكەۋ خواپەرستى و خۇپارىزى گەشەى پىداۋ بەخۇلادان لەۋەى
كەلە دەستى خەلكى دابوۋ جوان و گەشەدارى كردو، تەنھائارەزومەندى ئەۋەبوۋ

كەلەلەى خودابوۋ.....كاتىكىش مەرگ بوۋىە ميوانى، سەيرى كرد لە قورسايى يە
دنيايى يەكان كۆلى سوۋكە .

بەلام تويىشۋويەكى باشى لەخودا پەرستى و كارکردنى بۇ دواپۇژى يە و، لەسەرۋو
ئەۋەشەۋە (۷۰) حەفتا حەج و، لەۋجەجانەشدا (۷۰) حەفتا چار لەسەر كۆيى عەرەفە
پاۋەستاۋە، داۋاشى لەخوداى بالادەست تەنھا پەزامەندى ئەۋو بەھەشتەكەى بوۋە
و، پەناشى گرتوۋە پى ى لەتۈرۈبوۋنى و لە ئاگرى دۈزەخ .

*

*

*

دەى خودايە منىش ۋەك غەتاي كۆپى ئەبى رەببى... داۋات لىدەكەم لىم پازى بيت
و بەبەھەشتەكەم بسپىرى و، پەناشت پى دەگرم لەتۈرۈبوۋنت و لە ئاگرى
دۈزەخەكەت . سوپاس بوخودا . (ۋەرگىز)

۲) عامىرى كۆپى غەبدوللاي تەمىمى

((پىشت كىردى دۇنيا (الذهد) دىگەن تەۋە بۇ ھەشت كەس كەلە پىشەنگىيان دا
عامىرى كۆپى غەبدوللاي تەمىمى يە)).

(غەلقەمەس كۆپى مەرسىد)

ئىمە ئىستا واين لەسالى چواردەمەس كۆچىدا .
ئائەۋانە كۆمەللىكن لەپىنمى كاران و بۇنيادىنەران لەپىزدارانى ھاۋەلان و گەۋرە
شۈبھىگە ئوتتۇرا، كەبەقەرمانى خەلىفەي مۇسلمانان (غومەرى كۆپى خەتتاب) سىنورى
شارى (بەسرە) دىارى دىكەن و نەخشەي بۇ دادەننن، ۋەپىشت بەست بوون لەسەر
ئەۋەي، كە ئەۋشارەتازە بىكەنە پاينەگايەك بۇسۇپاي مۇسلمانان، بەرەۋ وولاتى فارس
ھەرۋەھا بىنەمايەكى بانگەشەكردن بۇلاي خوداي بالا دەست و، بېشى كەنە تىشك
بەخشىك بۇبەرزكردنەۋەي فەرمايشتى خودا لەسەر پۇرى زەۋى دا
ئا ئاۋا كۆمەلى مۇسلمانان، كە لەھەموو شۈبھىگەۋە لە دۇرگەي غەربەۋە كۆچ
دىكەن بۇ ئەۋشارەتازە ...

لە نەجدەۋە لە حىجازەۋە لە يەمەنەۋە
بۇ ئەۋەي بېنە پاسەۋانى دەرۋازەي مۇسلمانان، ئەۋ دەرۋازانەي كە جىنگەي ئەۋەن
دۇرژەن لىيانەۋە ھېرش بېنى .
يەككىش لەۋ كۆچەرەنەي كە لەنەجدەۋە كۆچيان كىد بۇبەسرە، گەنجىك بوو لە
ھۇزى بەنى (تەمىم)

پى ى دەۋترا عامىرى كۆپى غەبدوللاي تەمىمى غەنەرى .

عامیری کۆری عەبدولای تەمیمی لەو پۆژگارەدا، لەسەرەتای لاویەتی دابوو، پیست نەرم، شوخ و شەنگ، پووگەش، ناخ خاوین، دل وابەست بەخواوە و خۆپاریز.....

بەسەرەش لەگەڵ ئەوەدا شارێکی تازە بونیادبوو، بەلام لە دەولەمەترین ولاتی موسلمانان بوو، زۆرتەین سامانی تیاکۆبوو بوو.

لەبەرئەوەی داھاتی جەنگ و زێڕو زێوی خالص دەپزایە ئەوی.....
بەلام لاوی تەمیمی عامیری کۆری عەبدولای هیچ مەبەست و ویستیکی لە ھەموو ئەو دا نەبوو.....

ئەوی بەک بوو لەوەی لە دەستی خەلک دابوو، تەنھا چاوی بڕیبوو ئەوەی کە لەلای خودای بالادەست بوو.....

پشتی لە دنیاو جوانی یەکانی ھەڵکردبوو، پووبەرپووی خوداو پەزامەندی ئەو بوو بوویەو.....

پیاوی بەسەر و پیشەنگی ئەو رۆژی، ھاوێلی پایەبەرز و پزدار ئەبو موسای ئەشعەری بوو (خوا لێی رازی بێت).
ئەو والی ئەو شارە گەشەدارەبوو...

ھەرەھا پیشەوای سوپاکانی موسلمانان بوو کە لە (بەسەر) وە بەرەو ھەموو لایەن بەرێ دەکران.

پیشەوا و مامۆستا و رێ نیشاندەری دانیشتوانی شارەکە بوو بۆلای خودای بالادەست....

عامیری کۆری عبدالله ھەمیشە لەگەڵ ئەبو موسای ئەشعەری دابوو لە ناشتی وجەنگ دا ھاوێی یەتی دەکرد، لە مانەو و سەفەری داو ھەمیشە گۆیگر و لیوەرگری قورئان بوو لێی، بە تەپ و تازەیی، بەو شیوەیە کە دابەزیبوو سەر دلی پیغمبەری خوا (ﷺ)...

لەوێ ھەر موودە پیغمبەری گێراوەتەر، بەدروستیەو پاستەوخۆ لەسەر دەستی ئەو ھاوێی پزدارە دا لە دینی خودای بالادەستدا شارەزابوو.

جا کاتێک ئەوەی کە ویستی لە زانست و زانیاری تەواوی کرد، ژبانی دابەش کرد بۆ سی بەش:-

بەشی یەگەم: زیکر کردن لە مزگەوتی بەسەرەدا تیایدا قورئانی فێری خەلکی دەکرد.

بەشى دووم : بۇ گۆشەگىرى و خوداپەرستى، كە لە نىوان دوو دەستى خوداى پەرەردىگاردا بە پىئو رادەووستا ھەتا قاچەكانى دەچەمانەو .

بەشى سىيەم : لە گۆرەپانەكانى جىھاد و كۆششكارىدا، كە تىايدا شىرەكەى ئاۋىزانى دژان و بەربەستانى ئايىنى خودا دەكرد لە پىنگەى خودادا و لە ژيانىدا ھەرگىز

شۈيىنگەيەكى واز لى نەھىناو و بەجى ى نەھىشتوو بۇ جىھاد نەبووى ... ھەتا ناسراو بە خوداپەرستەكەى (بەسرە) و بى باكەكە لە دونيا و دونياى يەكان ..
لە ھەوالەكانى (عامىرى كۆرى عەبدوللا) ئەرەى كە يەكك لە پۆلەكانى شارى (بەسرە) لە بارەيەو دواو ووتى :

لەگەل كاروانىكدا كە (عامىرى كۆرى عەبدوللا) تىدابوو سەفەرم كرد، كاتىك شەومان بەسەرداھات، لە مېرگىكدا لامان دا

(عامىر) كەلۈپەلەكەى كۆكرەو و، ئەسپەكەى بە درەختىكەو بەستەو و لەغاوەكەى بۇ شۆركرد و، ئەوئەندەى تىرى پى بخوات لە گژوگىاي بۇ كۆكرەو و، خستى يە بەردەمى پاشان چوو ناو مېرگەكەو، دوورگەوتەو تا لەچاو گوم بوو

كۆرە لاوەكە ووتى : لە دلى خۇمدا ووتم :

سوئند بەخوا شۈيىنى دەكەوم و، سەرنجى دەدم بزانم بەم شەو لەئاو ئەم مېرگەدا چى ئەكات :

سەرنجىم دا پۈيشت ھەتا گەيشتە گردۆلكەيەكى پر لە دارودرەخت، پەردەپۆشى لە چاۋى خەلكى....

رووى لە قىبلە كردو، بە پىئو ووستا دەستى بە نويزكرد

مىشتا نويزى چاكتر و تەواوتر و بە خشووع ترى وەك ئەو نويزەى ئەوم نەدى بوو .
چەندى وويست نويزى كرد پاشان دەستى كرد بە نزاو پارانەو لە خودا لەو كە گوتى :

خودايە ! تۆ بە فرمان ويستى خۆت منت بەدى ھىناو، بەويستى خۆت خستمتە ناو بەلاو چەرمەسەرىكانى ئەم دونيايەو، پاشان پىمت فەرموو: خۆپاگرە ...

ئەى خودايە ! چۆن لەئاو ئەو ھەموو بەلا دونياى يەدا خۆم رابگرم ئەگەر تۆ بەلوتف و بەزەيى خۆت رام نەگرى، ئەى بەھىزى بە توانا ؟!

خودایه ! خۆت ئەزانی ، بێ گومان ئەگەر ئەم دونیایه و ئەوهی که تیا بهتی هی من بیئت، پاشان بۆ پەزنامهندی تۆ داوام لێبکریت لی ی کەل ناکەم دەبیه خشم بهوهی که داوای دهکات ...

جا که وابوو خودایه ناخی (نفس) خۆم پی بیه خشه ئەی به به زهیی ترینی به به زهیی یه کان

خودایه ! به راستی من خۆشم دهوئیت خۆشه ویستی یهکی وه ها که هه موو به لاو تووشبو ئیکی له سه ر ئاسان کردووم و، به هه موو بپاریکیشت پازی کردووم .
ئیت له گه ل خۆشه ویستی تۆدا به خه یالیدا نایه ت ئەوهی پۆژی تیدا ده که مه وه، یان ئەوهی ئیواری تیدا ده بینم.....

پیاوه به سه رهیی یه که گوتی :-

وه نه و ز زۆری بۆ هی نام، هه تا ناچار بووم چاره کا نه نو قان د و خه و تم پاشان به رده وام ئەنووستم و خه به رم ده بوویه وه، ده مبینی (عامیر) له سه ر هه لویستی خۆی به رده وامه، له نو یژه کان و پارانه وهیدا، هه تا به ره به یان هه ناسه ی دا .

کاتی نو یژی به یانی بوو، نو یژه که ی به یانی کردو، پاشان پوو به پوو که نزای ده کردو ده یوت :

خودایه ئەوه به ره به یان داها ت و، خه لکی ده ستیان به ها تو چۆ کرد داوای یارمه تی و به خشن ده یی تۆ ده کن

بێ گومان هه ره به که یان پیویستی یه کیان هه یه ...

به راستی پیویستی (عامر) له لای جه نا به ت ئەوه یه که لی ی خۆش بیئت ..
ده ی خودایه پیویستی منیش و ئەوانه یشی جی به جی بکه ئەی به خشه نده ترینی به خشن ده کان

خودایه خۆت ده زانی من سی داوام ئاراسته کردی، دوانیان ت پی به خشیم، وه یه کیکیان ت لیم قه دهغه کرد

خودایه ئەوه شیام پی بیه خشه، هه تا وه خۆم پیم خۆشه و ده مه ویت بت په رستم .
پاشان له شو ی نه که ی هه ستا، چاری به من که و ت ... زانی له شو ی نیک دا بووم له و شه ودا که ئاگام له و بووه، بۆیه به وه زۆر بی تاقه ت بوو، وه له گه ل داخیکی گران دا پی ی و وتم :

وات ئەبینم ئەی برای (به سه ره) یی ئەمشه و چاودیری منت کردووه !؟



ووتىم : بەلى

ووتى: ئەۋەدى كە بىننىت دايدۇشە خۇدا داتپۇشېت .

ووتىم : سۆيىند بەخۇا يان دەيىت ئەۋ سى داۋايەى لە پەرۋەردگار تىت داۋاكرىد بۇم ئاشكرا بگەيت، يان ئەۋەدى كە لىم بىننىۋى خەلكى لى ئاگادار دىكەم .

ووتى: دەستىم بە دامانت ۋا مەكە .

ووتىم: ھەر ئەۋەدىە كە پىت دەلىم ...

كە سووربۇۋنى منى بىنى ووتى :

قىسەت بۇ دىكەم بە مەرجىك لەسەر دەستى خۇدادا پەيمانم پىبىدەيت كە لەلاى كەس باسى ئەكەيت.

ووتىم: لەسەر دەستى خۇدادا پەيمان بىت ئەۋ نەينى يە ئاشكرا ناكەم ھەتا زىندۇوبم

ووتى : ھىچ شىتېك نەۋۋە مەترسى دارتر بوۋىت لە ئافرەتان لەسەر دىنەكەم و دىندارىم، بۇيە داۋام لە پەرۋەردگارم كرىد. كە خۇشەۋىستىيان لە دلىما داماليت، خۇدا داۋاكەى قىبۇل كرىد، ھەتا ۋام لىھاتۋوۋ بە خەيالىما نايەت ئافرەتېك بىنم يان دىۋارىك .

ووتىم: ئەۋە يەكەم، ئەى دوۋەم چى يە ؟

ووتى: دوۋەمىيان ئەۋەدىە كە من بە راستى داۋام لە خۇدا كرىد كە جگە لەۋ لە كەسېكى تر نەترسم، خۇدا داۋاكەى قىبۇل كرىد، سۆيىند بەخۇا لە ئاسمان و لە زەۋى دا جگە لەزاتى ئەۋ بىم وترسم لە ھىچ شىتېك نى يە .

پاشان ووتىم : ئەى سى يەم چى يە ؟

ووتى: داۋام لە پەرۋەردگارى خۇم كرىد كە خەۋ لە چاۋەكانم ۋەدەرنى، ھەتا پەرسىشى بگەم بەشەۋ ۋبە پۇژ، ھەروەك دەمەۋىت ... بەلام ئەۋ لەم سى يەمە قەدەغەى كرىم .

جا كە ئەۋەم لى بىست پىم ووت :

بەزەبىت بە خۇتا بىتەۋە، تۇ شەۋت بە خۋاپەرستى و بىدارى بەسەر دەبەيت، ۋە پۇژت بە پۇژ تى دەپەرىتت ...

ۋە بە راست بەھەشت بە كەمتر لەۋەى كە تۇ دەيكەيت بەدەست دى، ۋ، بە كەمترىش لەۋەى، دەى چىژىت لە ئاگر دەپارىژىت .

پاشان ووتى : بەرپاستى لەۋە دەترسم كە پەشىمان بىم، ئەۋ كاتىش پەشىمانى سود
نابەخشىت.....

سۆيىد بەخۋا بەبى ھىچ كەمتەرخەمى يەك خۆم ھىلاك دەكەم لە خوداپەرستى دا، تا
ئەۋەندەي رېڭايەك نەمىنى بەدى بىكەم بۇ ھەۋلەن خۆ ھىلاك كىرن ..
جا ئەگەر پىزگارىم بوو، ئەۋە بە مېھرىبانى خودايە

خۆ ئەگەر چوۋمە ئاگر ئەۋە بە كەمتەرخەمى خۆمە ...
لەگەل ئەۋەدا ۋە نەبى كە (عامىرى كۆپى غەبىرلەي) تەنھا بېدارىكى شەۋ بوۋىت كە
شەۋى بە خوداپەرستى پۇژ كىرەيتەۋە، بەلكو لە پۇژىشدا ئەۋ سۈرچاكيك لە
سۈرچاكيكەكانى خۇپەرستى بوۋە .

كاتىك كە بانگ درايت لەلەين بانگدەرۋە بۇ جېھاد لە رېڭاي خۋادا، ئەۋ لە
پېشەنگى ئەۋەندا بوۋە كە ۋەلامى بانگەكەي داۋەتەۋە .

بەخىرايى بەرپى كەۋتوۋە بۇ يەككە لە غەزاكانى لەگەل كۆشكاران دا
ھەلۋىستەيەكى ۋەگرتوۋە بۇ ھەلۋىزەرنى ھارپىكانى جا كەپى ي كەۋتېتە كۆمەلىك
بە گونجۋى زانىيىت لەگەل خۆي، پىي ووتوۋن : ئەي برايان، بەرپاستى مەن دەمەۋىت
ھارپىيەتقان بىكەم بەمەرجى ئەم سى مەرجەم پەسەند بىكەن
ۋوتيان : مەرجەكانت كامانەن ؟

ئەۋسا ئەۋىش ووتى : يەكەميان ئەۋەيە كە مەن خەزەتكاران بىم، ۋە كەستان بە ھىچ
جۇرېك لەۋەدا مەملەنېم لەگەلدا نەكات .

ۋە دوۋەميان : ئەۋەيە كە مەن بانگدەرتان بىم، ۋە كەستان بۇ نۆيۋەكان لەۋەدا مەملەنېم
لەگەلدا نەكات .

ۋە سى يەميان : ئەۋەيە كە رېڭەم بەدىن بە پى ي تواناي خۆم خەرجتان بۇ بىكەم..
جا ئەگەر بيان ۋوتايە بەلى، ئەۋا دەچوۋ لەگەلئان
خۆ ئەگەر يەككىيان لە يەككە لەۋەندا مەملەنې ي بىكرەيە ئەۋا بەجى ي دەمىشتىن
بۇ لاي كۆمەلىكى دى.

(عامىر) لە نۆربەي ئەۋ مۇجاھىدانە بوۋە كە لەكاتى پىۋىستدا بەھانەۋەچوۋن . ۋە
لەكاتى داپەشكىردىنى داھاتى جەنگدا لە كەمتىن تەماكاران بوۋە .

ئەو لەپىزىبەندى يەكەم دابوۋە كە ئامادەى گۆرەپانى جەنگ بوۋە بەدەگمەن كەسىك
پېشى كەتتى.....

وھەررەھا ئەو لەپىشەنگى ئەوانەدابوۋ كەۋازى مېناۋە لەداهاتى جەنگ، كەسىك
لەۋدا پېشى ئەكەتتوۋە ۋاتە لەۋەرگرتنى غەنىمە دوركەتتوۋەتەۋە .

*

*

*

جانائەۋە (سەعدى كۆپى ئەبى ۋەقاسە) لەدۋاى جەنگى (قادىسە) دەچىتە
ئاۋ(كاخى كىسرا):

ۋەقەرمان دەداتە (عەمرۆى كۆپى موقەرىن) بەكۆكردنەۋەى داهاتى جەنگ
ۋژماردنى، بۆئەۋەى (پىنج يەكى ۱/۵) بنىرئىت بۆ(مالى دارايى مۇسلمانان)،
ۋەماۋەكەشى دابەش بكات بەسەر(كۆشكاران) دا (المجاھىدىن،
ئەۋەندەى لەبەردەستدا لەسامان ۋشتى بەنرخ و ناياب لەزىپوزىۋو غەنتىكە، كۆبۈۋ
بوۋە كەۋەسەف نەدەكرا، ۋەلەتواناى بژاردن دانەبوۋ.....

بەرچىنەى گەرە، گەرەى تىابوۋ كەمۇركرابوۋ بە (رەساس) كەپرېۋون لەقاپ و
قاچاغى دروستكراۋ لەزىپوزىۋو، كەپادشاىانى فارس خواردنەيان تىادەخوارد.
ۋەھەررەھا سندوقى ھەمەجۆرە كەلە دارى بەنرخ دروست كرابوۋن، پېرېۋو لەجل
ۋبەرگى (كىسرا)، و لەملۋانكە و سنگ پۆش(درع) كەزاخاۋ كرابوۋ بەزىپ.....
ۋەئەۋەش يەغدانە پرە لەبۆنى ھەمەجۆرۋ خشل و شتومەكى خۇپازاندنەۋە...
ۋەئەۋەش كىلانن كەشىرى پادشاھانى تىدایە، پادشا لەدۋاى پادشا ماۋەتەۋە.
ۋەھەررەھا شىرى ئەۋپادشاھانەى تىاپارىزراۋە كەلەقۇناغەكانى مېژوۋدا مل كەچى
فارس بوۋن

جالەكاتىكدا فەرمانبەران ئەۋداهاتانەيان ژماردەدەكرد لەبەرچاۋى مۇسلمانان دا
ۋەبەدەنگى بېسراۋ

پىاۋىكى دەم وچاۋخۇلاۋى قژھەلچوپەيدابوۋ، يەغدانىكى گەرەى قورسى پى بوۋ،
كەبەھەردوۋ دەستى ھەلىگرتېۋو

خه لکه که سهرنجیان دا، یه غدانیک (سندوق) بوو، ههرگیز چاویان به وینه ی
ئه وه نه که ووتبوو، وه هیچ شتیکیان کۆنه کردبوو وه نه دیبوو وه که وه که ئه وه واییت، یان
به های ئه وه ی هه بییت

سهیری ناوه که یان کرد، بینیان پره له نمونه ی زیروزیوو خشی ئایاب.....

ووتیان به پیاوه که:

له کوی ئه م گه نجینه به نرخه ت دی یه وه؟!

ئه ویش ووتی: به ده ستم هینا له فلان جهنگدا..... له فلان شوین

چا ووتیان: نایا هیچت لییه لگرتوه؟

فرموی: خودا پرینماییتان بکات

سویند به خودا ئه م یه غدانه و، هه موو ئه وه ی که پادشاهانی فارس هه یانه له لای من
به های سهرنینۆکیکی نی یه

وده گهر ئه وه مافی مالی دارایی موسلمانانی تیانه بووایه له سه رزه وی به رزم
نه ده کرده وه

وده م ده هینا بۆلای ئیوه .

ئه وچا ووتیان: توکییت ئه ی خودا پریت بگریت؟!

ووتی: سویند به خوا پیتان ئالیم تاسوپاسم بکه ن، وه به کهسانی تریش ئالیم
تاله سه ری سوپاس و سه نام بکه ن .

به لام سوپاسی خودای بالاده ست ده که م و تکای پاداشتی ئه و ده که م .

ئینجا به جی ی هیشتن و، رۆشت

ئه وچا ئه وان فره مانیان دا به پیاوینک له خزیان که شوینی بکه ویت، وه ئه وچا
له باره یه وه ناگاداریان بکاته وه .

به رده وام پیاوه که دورونزیک شوینی که وت، به بی ئه وه ی ئه وپی بزانی هه تا
که یشته لای هاوړیکانی، چاکه پیاوه که پرسپاری ئه و پیاوه ی لیکردن ووتیان:
نایا نایناسی؟!

ئه وه دونیا نه ویسته که ی (به سه ره) یه (عامیر کوری عه بدولای ته میمی) یه ...

*

*

*



بەلەم ئىيانى (عامىرى كۆرى غەيدۇللاي) لەگەل ئەۋەى كەزانىت دەربارەى
 بى' بەش نەبوۋە لەترىش وتالى و، ۋەبى' ۋەى نەبوۋە لە ئازارى خەلكى ..
 جاھەرۋەك بىژەرانى حەق بەپاشكاۋانەۋ بەرگزانى خراپەۋ، كاركەران بۇنەھىشتىنى
 خراپە توۋشى دەبن، ئەۋىش ئاۋەما توۋشى بوۋە
 جاھۇكارى راستەۋخۇ كەبەھۆيەۋە توۋشى ئەزىتە و ئازاربوۋە

ئەۋەبوۋ كەپپاۋىكى بىنى لەيارىدەدەرانى بەرپۆۋەبەرى پۇلىسى (بەسرە) گەردنى
 پىپاۋىكى گرتىۋولە پارىژزاۋان (ئەھلى ذىيە) و راي ئەكىشا چۇن راكىشانى.

ئەۋجا (عامىر) لاي كىرد بەلای پىپاۋەكە ۋەۋتى : ۋازى لى بىنە..
 پىپاۋەكە گوتى: ۋازى لىنا ھىنم..
 ھەرئەۋەندە زانرا (عامىر) كىراسەكەى دابەسەر(زمى يەكە داۋ) ۋوتى:
 سۈيىند بەخۋا، پەيمانى محمد(د.خ) بۇ پاراستنى (زمى يەكان) ناشكىت و بەتال
 نابىتەۋە، ۋە من زىندۋوبم.....
 ئىنجا خەلكى كۆبۈنەۋە و ، كەۋتنە يارمەتى (عامىر)، پىپاۋەكەيان (زمى يەكايان)
 بەزۇر پىزگاركىرد.....
 ئەۋەندە زانرا پىپاۋانى بەرپۆۋەبەرى پۇلىس (عامىريان) تۆمەتباركىرد بەلادان لە
 گۈپراپەلى خەلىفە....
 ۋەدايان گىرىتەۋە بە دەرچوۋن لەپىگەۋپىيازى سۈننەت و جەماعەت..
 ئەۋجا ۋوتيان:
 ئەۋە پىپاۋىكە كەژن ناھىنىت..
 ۋە گۆشت و شىرەمەنى ئاژەلەن ناخۋات..
 ۋە خۇى بەبەرز پادەگىرىت لەۋەى كە ئامادەى كۆپى والىەكان بىت.
 ۋە ئەۋ تۆمەتانەيان بەزىكرەۋە بۇ فەرمانپەرۋاى پىرواداران(عثمانى كۆپى عەففان):
 تالەبارەى (عامىرەۋە) فەرمان بدات..

١ / ذىي / ۋاتە كەسىك لە (كىتابى يەكانى - يەھۇدى يان گاۋر) كە بەدانى باج ھەمۋو مافىكىيان لە
 دەۋلەتى ئىسلامىدا پارىژزاۋە . (ۋەرگىپ)

خهلیفه فرمانی دهر کرد بۆ (والی یه کهی) له (بهسره) که (عامیری کوری عهبدو لای) نامادهی لای خۆی بکات، وه پرسیاری لی بکات دهر بارهی ئه و تۆمه تانهی که دراوته پانی: تاله و باره وه خهلیفه ناگاداریکات....
جا والی (بهسره) (عامیری) بانگ کرد و ووتی:

به پراستی خهلیفه موسلمانانی _ خودا بهر ده کهت بخاته ته من و پایه یه وه _ فرمانی به من کرد وه که پرسیارت لی بکه دهر بارهی ئه و تۆمه تانهی که دراوته پالت...
ئینجا (عامیر) گوتی: فرموو پرسیار بکه له وهی که خهلیفه موسلمانان فرمانی داوه پی ی:

پاشان والی ووتی: بۆچی لاده دهی له سوننه تی پیغمبر (ﷺ) ، وه ژن هیانت له خۆت قه دهغه کرد وه؟

عامیر ووتی: وازم له هاوسه رگریتی نه هیناوه به لادان له سوننه تی پیغمبر (ﷺ) وه من گه واهی ددهم که خۆگرتنه وه له هاوسه رگریتی له ئیسلامدا نییه..
به لām ئه وهنده هیه من ئاده می یه کم ئه بینم که ته نها یه که نه قسم هیه، تایبه تم کرد وه به خوای بالاده سته وه، جاله وه ده ترسم که هاوسه ره کهم زالییت به سه ریا..... تاله بهر ئه وه هاوسه رگریه تی ناکه م.

والی ووته: ئه ی بۆچی گوشت ناخۆی؟!
عامیر ووتی: به لی ده یخۆم ئه گهر ئاره زوی بکه م و دهستم بکه ویت.. به لām ئه گهر چه زی لی نه که م ، یا خود چه زی لی بکه م به لām دهستم نه که ویت ئه و جا نا یخۆم...
والی ووتی: ئه ی بۆچی په نیر ناخۆیت؟!

عامیر ووتی: له پراستی دا من له ناوچه یه کدا م که (ناگر په رستی) تیدا یه په نیر دروست ده که ن... ئه وانیش گه لیکن که جیا وازی ناکه ن له نیوان مرداره وه بوو سه رپراودا....
وه به پراستی من له وه ده ترسم که ئه و (هه وینه ی) که په نیری پی دروست ده که ن له مه ری مرداره وه بوو بی، جائه گهر دوو گه واهی دهر گه واهیان دا که ئه و په نیره له مه ریکی سه رپراو دروست کراوه، ئه وه ده یخۆم..

والی ووتی: ئەی چی وای لیکردوویت کەسەردانی والیەکان نەکەیت و ئامادەیی
کۆرەکانیان نەبیت؟!

عامیری ووتی: بەراستی لەدەرگای ئێوەدا زۆریک هەن کە دەستیان بۆ
پێویستییەکانیان گرتۆتەو، جا من وازیان لێ دەهێنم بۆ ئێوە، ئێوەش پێویستی و
داواکانیان بۆ جێ بەجێ بکەن و وە واز لەکەسێک بەیانی کە پێویستی و داوای
لای ئێوەنی یە ...

ووتەکانی (عامیری کورپی عەبدوللە) بەرزکرایەو بۆلای خەلیفەیی موسڵمانان (عثمانی
کورپی عە فغان) کەسەرئەجی دا هیچ شتێکی تیا بەدی نەکرد کەلادان بێت لە گۆڕپایەلێ
..... یان دەرچون بێت لەپێچکەو پێبازی سوننەت و جەماعەت....
لەسەر ئەو شەو ئەمە ئاگری شەری نەکوژاندەو....

واتو ویت دەربارەیی (عامیری کورپی عەبدوللە) زۆر زۆر تریوو...
تاوای لێ ھات خەریک بوو ببێتە ئازاوەیەک لەنیوان ھاوکارانی پیاوھە و
نەیارەکانی دا.. واتە ھاوکارانی (عامیر) نەیارانی. جا (عثمان) (خوا لێی پازی بێت)
فەرمانی دا بە کوچ کردنی بۆ وولاتی شام. وە ئەوی دەستنیشان کرد بۆ جێگە نشینی
بوونی.... وە ئامۆژگاری والی شام (موعاوییەیی کورپی ئەبوو سوفیان) کە بەجوانی
پیشوازی لێ بکات و، چاودێری پێز و حورمەتی بکات.

جا لەو پۆژەدا (کەعامیری کورپی عەبدوللە) بپاریدا لەسەر کۆچکردن لە (بەسرە)
خەلکیکی زۆر لە دەستە برایان و قوتابیانی وە دەرچوونە دەرەو بۆ خوا حافیزی.
پێیان بەپێی کرد لەگەڵیدا ھەتا گەیشتنە (ئەلمەرە) کە گەرەکیکی دەرەو بۆ بەسرە
بوو..... جالەویدا (عامیر) پێی ووتن:

بەراستی من دوو خازم لەخودای پەرەردگار دەی ئێوەش داوای گیرا بوونی
دوو عاکام بەکەن بە نامین..... جاخەلکی گەردنیان بەرزکردەو و، جۆلەیان لێ
بپار، چاویان تێ بپری بوو.

پاشان بەپێزی دەستەکانی ھەلپری و ووتی:

خودايە ئۈە تۆمەتى دايە پالم و درۆى بەدەممەۋە كرد، ۋە بوۋىە ھۆى دەرکردنم لە
 ۋولالتەكەم (شارەكەم) و، جىبابوونەۋەم لە ھاورپىكانمئەۋا من لىئى بووردنم دەى
 تۆش لىئى ببورە

ۋە خودايە لى خۆشبون و تەندروستى پى بېخەخشە لە دىن و دونىاي دا

ۋەمن ىش لەگەل ئەۋ و باقى موسلماناندا بە مېھر ولىبورن و چاكەى خۆت دا
 بېۋەشە ئەى بەبەزەى ترىنى ھەموو بەبەزەيەكان .

پاشان پوۋى كردە ۋولاخەكەى و بەرەۋ ۋولالتى شام، پىگەى گرتە بەر .
 (عامىرى كۆپى ۋە بىدوللا) ئەۋەى كەماۋوۋى لەزىيان لە ۋولالتى شام بەسەرى برد .
 ۋە(بەيتى لەمەقدىسى) ھەلبىزارد بۇ جىگەنشىنى....

ۋە (ۋالى شام) ىش (موعاۋى يەى كۆپى ئەبوو سۇفیان) ئەۋەندەى شايانى ئەۋىتت
 چاكە و پىز و مېھر و كەرەمى لەگەل كرد و، زۆر مېھرەبانى لەگەل نىۋاند .

چاكەنەخۆش كەۋت، نەخۆشى مەرگ، ھاورپىكانى چوونە خزمەتى، بىنيان دەگرى .
 جاۋوتيان: چى وات لىدەكەت كەبگىرىت، لەگەل ئەۋەدا، تۆ ئاۋاۋ ئاۋابوۋىت ؟
 فەرەموۋى: سۆيىندەخۋا بۇدونىاۋ لەزەتە دونىايى يەكان ناگرىم

ۋەلە ترسى مردنىش ناگرىم بەلكو دەگرىم بۇ دوۋوردىزى سەفەرۋ كەمى تىشوم...
 ۋائىۋارەم ھىنا لەنىۋان بەرزبوونەۋە دابەزىنداجايابۇ بەھەشت
 ۋەياۋوناۋناگر.....ئىتر نازانم بۇكاميان دەچم

پاشان دۋاھەناسەى داۋ، زامانىشى تەپرو پاراۋبوۋ بەيادى خودا
 ئالەۋىدا ئالەۋىدا لەلاى يەكەم پوۋگەى موسلمان
 لەلاى(بەيتى لەمەقدىسدا).....پىزەرەۋى پەۋانەكراۋى خودا محمد (ﷺ) بۇخزمەتى
 خودا(عامىرى كۆپى ۋە بىدوللاى تەمىمى) بەخاك سىپىرا .
 خودا پوۋناكى بېخەخشە بە (عامىر) لە گۆرەكەيداۋە پوۋگەشى بكة
 لەبەھەشتى ھەمىشەيىدا

خودايە ئىمەش تەۋفىق بدە لەسەر پەۋى يەى (عامىرى كۆپى ۋە بىدوللا) و لەگەل
 ئەۋدا لەخزمەت پىغەمبەردا(ﷺ) لە سەرئاۋى (كوش) كۆمانبەكەرەۋە ﴿ۋەرگىر﴾

۳) عورۇھى كۆرى زۇبەير

(كى دلى بىرە خۇش بىت كەبىرۈنۈت بۇپياۋىك لەبەمەشتى يەكان بابىرۈنۈت
بۇ) عورۇھى كۆپى زۇبەير

(مەبدولەلىكى كۆپى مەپوان)

واخەرىكە خۇرى ئىۋارە وەخت بەتالە ئالتۇنى يەكانى يەۋە لە (كەعبە) ى بەپىز مال
ئاۋى دەكات، وەپى دەدات بەئاۋى دىرەۋىن كە دەنگ بداتەۋە لەچۈردەۋرى
(كەعبە) پىرۇز ھەتا گەپىدەكان دەستىان كىرە گەپان بەدەۋرە (كەعبە)
پىرۇزا)، لەمەننەندەى ھاۋپىيانى پىغەمبەر (ﷺ) و گەۋرە شۈنكەۋوتوان، ئاسمانىان
بۇنخۇش كىرە (لا إله إلا الله، الله أكبر)، وەھەموۋ لايەكىان پىرۇز لەنزاى چاك .

ۋەخەلىكى دەستىان كىرە بە كۆپەستىن، كۆمەل كۆمەل بەدەۋرى (كەعبە) پىرۇز
خاۋەن بەھاۋبەرزى جىگىرلە ئاۋەندى مالىكەدا ...

ۋەچاۋەكانىان پىرۇ تىردەكىرە لەبەھاۋنرخى (كەعبە) پىرۇز، ۋەلەئىۋانى خۇياندا
گفتوگۇيان ئالوگۇپدەكىرە.

دورر لەقسەى ھىچ وپوۋچ وگوناھنامىز .

ۋەلە نىزىك (روكىنى يەمانى يە) ۋە، چوار لاۋى پروگەش، بىنەما پەسەن، گەردىن
كەش و بۇنخۇش.....

كە ھەرەك زۆربەي كۆترەكانى مزگەوت، بەرگ پازاۋەو بىرقەدار دل وابەستەبەكەۋە
كە(عەبدوللەي كۆپى زۆبەيرو، براكەي (موسەب) ي كۆپى زۆبەيرو براكەي تىران
(عورۇھى كۆپى زۆبەير) و(عەبدولمەلىكى كۆپى مەپوان) بوون گفتوگو بەنەرم ونيانى
لەنيوانى ئەۋلاۋەچاكانەدا ئالوگوپدەكرا،

پاشان زۆرى پى نەچۈۋە يەككىيان ووتى:

باھەرىكە لەئىمە ئەۋەي كە ھەزى لىدەكات لەخۋاى بخۋاى.....

خەيالئان پويشت بالى گرتەۋە لە جىھانى نادىارى فراوان دا، ۋە خەو خەيالەكانيان
كەۋتە گەپان لەباخچەي ئاۋاتە سەۋزەكاندا .

پاشان (عەبدوللەي كۆپى زۆبەير) ووتى:

(ئاۋاتى من ئەۋەيە كە بىمە خاۋەنى (حىجان) ۋە خەلافت بەدەست بەيئم).....

ۋەبراكەي (موسەب) ووتى:

بەلام ئاۋاتەخۋازم كەبىمە خاۋەنى دوو عىراقەكە واتە:كوفە ۋەسەرە، ۋەكەس
تىاياندا مەملانىم نەكات.

ۋە(عەبدولمەلىكى كۆپى مەپوان) ووتى:

ئەگەر ئىۋە ھەردوكتان بەۋەپازىن، من پازىنابم جگە بەۋەئەبى كەبىمە خاۋەنى
ھەموو سەرزەۋى ۋەخەلافت بەدەست بخەم لەپاش (مەۋاۋىيەي كۆپى ئەبى
سوفيان) ۋە (عورۇھى كۆپى زۆبەير) بىدەنگ بوو ۋەھىچى نەۋوت.....

جالئى كۆبۈنەۋەو، ۋەتيان: ئەي تۆچى بەئاۋات دەخۋاى ئەي (عورۇھ)؟ .

ۋوتى: خودا پىرۋى كات لىتان، ئەۋەي كە ئاۋاتتان خۋاستۋە لەكاروبارى
دونيئاتان

بەلام من ئاۋاتە خۋازم كەبىمە زانايەكى خاۋەن كىدار، خەلكى (پەراۋى
پەرەدگارەكەيان و، سوۋنەتى پىغەمبەرەكەيان ۋەحكەمى(بەماۋىپىرى) دىنەكەيان
لىمەۋە فىرېن

ۋە لەو دۇنياش سەركەۋتوۋىم بەبەدەست ھىئانى پەزامەندى خوداۋ، شادىبم
بەبەھەشتەكەي

ئینجا پۆزگار هات و پۆزگار چوو، پۆزگار بوویه بهختی (عبداللای کوری زوبهیر) و بوویه (خهلیفه) و پهیمانی پیدرا له دواي مردنی (یهزیدی کوری موعاویه)، وهبوو به فرمانه وای (حیجازو میسرو یه مهن و خوراسان و عیراق)..... له پاشدا له لای (کهعبه) دا کوژرا که دوور نه بوو له وشوینه وه که ئاواتی تیا خواستبوو، وه ئاواتی بوو.

ئوهش (موسعهبی کوری زوبهیره) فرمانه وایهتی (عیراق) دهگریته دهست له لایهن (عبداللای) برایه وه، وه ئه ویش دهکوژیت له کاتی پارێزگاری کردن له فرمانه وایهتی یه ته که ی.

وه ئوهش (عبدالولمه لیکي کوری مهروانه) که له دواي مردنی باوکی فرمانه وایهتی (خیلافهتی) دهگریته دهست، وه دهنگی هه موو موسلمانان دهچیته پالی له دواي کوشتنی (عبداللای کوری زوبهیره موسعهبی برای) له سهردهستی سهربازهکانی ئه ودا پاشان دهییته گه وره ترینی پادشاهانی جیهان له دهورانی خۆیدا .

ئهی کارو ئاواتی (عوروهی کوری زوبهیر) چی به سه رهات؟ ...
فرمووی باله سه رهتاوه دهست به چیرۆکه که بکهین .

*

*

*

(عوروهی کوری زوبهیر) له دایک بووه سالیك پيش تهواو بوونی خیلافهتی (فرمانه وایهتی) (عومه ری فاروق)، له مالنیک له بهر پزترین مالهکانی موسلمانان دا له پله و پایه دا .

باوکی، ئهو (زوبهیری کوری عهوامه) که له هاویری تایبه تهیهکانی پیغه مبهری خودا (ﷺ) بوو، وه یه کهم کهس بوو که شیري رادا له ئیسلام دا، وه یه کیک بوو له و ده که سه ی که مژده ی به هه شتیان پیدرا بوو.

وه دایکی، (ئه سمای کچی ئه یوبه کر) بوو که ناسرا بوویه خاوهنی دوو پشتین^١ .
وه باپیری له دایکی یه وه، ئه وه (ئه یوبه کری صدیقه) جی نشینی پیغه مبهر (ﷺ) و هاویری ی بوو له ئه شکه و تدا .

^١ / له پهراوی (صور حیاة الصحابة) هی دانهر به درێژی یاسه که ی هیه .

وه نه نکی له باوکی یه وه... نه وه (سه فییه کیچی عه بدولموته لیه) که پووری پیغه مبه ره (ﷺ) ، وه پووری له دایکیه وه... نه وه دایکی پروادارانته (عائیشه) (ره زای خوی ئی بیت).

نه و خوی دابه زی یه گوږه که کی کاتی نیرا، وه خوی به دهستی خوی نه لحه ده که کی بو دانا. نایا گومان ده بهیت له دوی نه و (بنه ما ره سه نه) بنه مایه کی ره سه نی دی هه بیت

وه دیان له سه رو نه و به هاو ریژه وه به هایه کی دی هه بیت جگه له ریژه به های پرواو عیزه تی ئیسلام ؟

*

*

*

وه بو نه وه ی (عوروه) نه و ناواته ی که له خودای خواست له لای (که عبه ی) پیرو زدا به نه نجامی بگه یه نیّت و جی به جی بکات، خوی ناراسته ی وه رگرتن و فیروونی زانست و زانیاری کرد و خوی بویه کلا کرده وه، وه نه وه نده ی که مابوون له هاو پئیانی پیغه مبه ره (ﷺ) به فرسه تی زانی سه ردانی ماله کانیا نی ده کردو، نویژی له پشته وه ده کردن و، به رده وام ناماده ی کوږه کانیا ن ده بوو، هه تا وای لیها ت که فهرمووده ی ده گپراه وه له (عه لی کوږی نه بی تالب و، عه بدولپرهمانی کوږی عه وف و، زهیدی کوږی سابت و، نه بو نه یوی نه نصاری یه وه)

وه هه روه ها له (نوسامه ی کوږی زهیدو، سه عیدی کوږی زهیدو، نه بی هورهیره و، عه بدوللای کوږی عه بباس و، نوعمانی کوږی به شیره وه)

وه زوړنکی له پووری یه وه (عائیشه) دایکی پروادارانته وه وه رگرتوه، هه تا بووه ته یه کی که له حوت زانیا نی شاری (مه دینه) که مووسلمانان په نایان بو ده بردن له کاروباری ناینه که یاندا .

وه فهرمانره و اچا که کان هانایان بو ده بردن بو به پیوه بردنی کاروباری پرواداران وه وولاتیان، که خودا نه وانی کرد بووه فهرمانره وایان جاله وانه (عومهری کوږی عه بدولعه زین) کاتی که بوویه والی نه وی ، خه لکی شاری (مه دینه) هاتن بولای تاسلاوی به خیره اتنی لیبکه ن کاتی که نه نویژی نیوه پوی کرد، ده کهس له زانیا نی (مه دینه ی) بانگه زشت کرد، له سه رو هه موویانه وه (عوروه ی کوږی زویه ی) ...

کاتی که گه یشتنه لای، به گهرم به خیری هیان، وه پیزی له کوږه که یان گرت، پاشان سوپاس و ستایشی خودای کرد به وه ی که شایانی شان و شکو بوو، ئینجا گوتی :

بەراستى من بانگەيشتى ئىۋەم كىردۈۋە بۇ كارىك كەلەسەرى پاداشت ۋەردەگىرن ۋە بۇ منىش لەو كارەدا دەبنە يارىدەدەر لەسەر خەق ...

جا من نامەۋىت ھىچ بىر يارىك بىدەم بەپراي ئىۋە نەبىت، يان بەپراي ئەۋەتان كە ئامادە دەبىت.

جا ئەگەر يەككىكتان بىنى بەسەر يەككىدا دەچىت بەناخەق، ۋەيان ئاگادار دەكرىت دەربارەي يەككىك لە فەرمانبەرەكانم سىتەم لە كەسىك دەكات. سۆيىندتان دەدەم بەخودا كە منى لى ئاگادار بىكەن و پىم رابگەيەن.

ئەۋجا (غورۇھى كۆپى زۆبەير) نزاى بەخىرى بۇ كىرد، ۋەتكاي لە خودا كىرد كە راۋەستاي بىكات و پىنمايى بىكات.

*

*

*

بى گومان (غورۇھى كۆپى زۆبەير) زانست و كىردارى بەيەكەۋە كۆكردىۋەۋە، لەزىرەي پۇژدا بەپۇژۋو بوو ... ۋە لەتارىكى شەۋاندا بەناگا بوو، ھەمىشە زمان تەپ و پاراو بوو بەيادى خوداي بالادەست.

ۋەبۇئەۋە ھەمىشە دەستلەملانى قورئانى پىرۇز بوو، ۋە لەسەر خويىندەۋەي بەردەۋام بوو، ئەۋ ھەموو پۇژىك چۈاريەكى قورئانى لەسەر لاپەرەكان دەخويىندەۋە ... پاشان لەشەۋدا لە دلدا ئەۋەي پۇژى دەۋوتەۋە

ۋە نەزانراۋە كە ۋازى لەۋە ھىنابى لەسەرەتاي لاۋى يەتى يەۋە ھەتا پۇژى لە دونيا دەرچۈۋى جگە لەيەكجار نەبىت كەلە پاش تۈزىكى تىرلى ئاگادار دەبىت ...

*

*

*

ۋە (غورۇھى كۆپى زۆبەير) لە نويزەكەيدا ئاسۋودەيەي يەكى دەروۋنى دەدەيەۋە، ۋە نويزەكەشەي ھەردۈۋ چاۋەكەي بوو، ۋە بەھەشتى بوو لەسەر پۈۋى زەۋى، لەبەرئەۋە بە جۈاتىرىن و چاكتىرىن شىۋە ئەنجامى دەدا، بەتەۋاۋى گىرىكى دەدا بە پۈختەي ئامانجەكانى نويزەكانى و، ۋە دىرېزەي پى دەدا، دىرېزى يەكى تەۋاۋ ...

ئەگىرئەۋە لى ي كە پىۋاۋىكى بىنى نويزىكى سادەۋ سوۋكى كىرد، كاتى كە لى بوۋىۋە لە نويزەكەي بانگى كىرد بۇ لاى خۋى ۋە ۋوتى پى ي: ئەي برازام، ئايا ھىچ پىۋىستى يەكت بە خودا نى يە؟! ...

سۆيىند بە خودا من لە نويزەكەمدا، داۋاي ھەموو شىتېك لە خودا دەكەم ھەتا خويىش بۇ خۇراكى پۇژانەم.

وہ (غورۇھى كۆپى زۆبەير) خۇا لى ي پازى بىت دەستكراوہو سوار چاكبۇوہ لہ بەخشندەيدا. وہ بەلگە لەسەر دەستكراوہىيى و بەخشندەيى (كۆپى زۆبەير)، ئەوہيە كە ئەو باخىكى بۇوہ لہ گەورەترىنى باخەكانى مەدينە بۇوہ، و ئاويكى خۇش و زۆرى مەبۇر، وەرپازا بۇوہوہ بە سىبەرى درەختەكانى و .. ھىشۇوى دارخورماكانى ... وہ ئەو بە دىرژايى سال باخەكەي پەرژىن دەكرد، بۇ پاراستنى درەختەكانى لہ ئاژەل و، چىنگى مىندالان، ھەتا كاتى پىگەيشتىنى و ئەو كاتەي خەلكى ئارەزوى بەروبۇمەكەيان دەكرد... پاشان دەستى دەكردە شكاندىنى پەرژىنەكەي لہ زىاتر لەلايەكەوہ، بۇ ئەوہى پروخسەت بدات بەخەلكى كە بچنە ناوى

ئەو جا خەلكى وەك نەرىتىك ئىتر دەيانزانى كە باخەكە پىگەيشتۇوہ ... ئىتر دە چۈونە ناوى، ھاتوو چۇيان پىادەكردو، ھەرچى يەكيان بەلاوہ بەلەزەت بوايە نۇشيان دەكردو، ھەرچى يەكيشيان بوويستايە ھەليان دەكرت . وہ ئەويش ھەر كاتىك بچوايەتە ناو باخەكەيەوہ ئەو ووتەيەي خۇداي بالا دەستى دەووتەوہ :

وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ۚ إِنَّ تَرَنَّا أَقْلًا مِنْكَ

مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ سۇرەتى (الكەف) ۴۱-ئەيتى

واتە: خۇ ئەگەر كاتىك كە دەچۈويتە باخەكەت بتووتايە ماشا ئەللا ھىچ ھىزۇو توانايەك نى يە جگە بەلاي خۇداوہ نەبىت)

*

*

*

وہ لەسالىك دا لە سالەكانى خەلافەتى (وھلىدى كۆپى عەبدولمەلىكدا) خۇداي بالا دەست وويستى كە (غورۇھى كۆپى زۆبەير) تاقي بكا تەوہ تاقيكردنەوہيەك، كەلەئاستىدا راوہستاو و بەرگەگر ئابىت مەگەر خاوەنى ئەو دلانى كە بىروبۇوہر ئاوەدانى كر دۇتەوہو، پرىكردوہ لە دلنبايى.

خەلىفەي مۇسلمانان (غورۇھى كۆپى زۆبەير)ى بانگەيشت كرد بۇ سەردانى (دىمەشق): ئەويش وەلامى بانگەيشتەكەي دايەوہ، لەگەل كۆرە گەورەكەي ... وہ كاتىك گەيشتە لاي خەلىفە: بەخىرى ھىنا گەورەترىن و جواترىن بەخىر ھىنان و زۆر

دەخۇش بوو بە ھاتنى، ۋە زۆر پىزى لىگرت و سنوورى تىپەراند لە پىزگرتن بەخىر ھىنانىدا .

پاشان ويستى خودا ۋا بوو كە با بەپىچەۋانەي رەۋيەي كەشتى يەكانەۋە بى ئا ئەۋە (كۆرەكەي عورۇيە) چوۋە (تەۋىلەي ۋولاخەكانى) ۋەلىد تا سەرنجى ئەۋ ئەسپە نايابانە بدات كە پراھىتراۋن لەسەر ۋەستان لەسەر سى لاف، ئا لەۋ كاتەدا ۋولاخىكيان لەقەيەكى كوشندەي ھاويشتى ۋ بوويە ھۆي لە دونيا ددرچوونى .

ۋە ھىشتا باۋكى دل ھەلقراۋ ئەۋ تەپوتۇزەي كۆپى جگەر گۆشەكەي لە دوو دەستى نەتەكاند بوو، كاتىكى زانى يەكىك لەقاچەكانى توۋشى خۆرە بوو.

لاقى ئاۋسا، ۋە خۆرەكە (ۋەرەمە سەرەتانيەكە) بەخىرايىەكى سەرسۇرھىنەر بەھىز بوو، ۋەبلاۋ بوويەۋە .

جا خەلىفە بانگھىشتى پزىشكانى كرد لە ھەموو لايەكەۋە بۇ ميانەكەي .. ۋە ھانى دان بۇ چارەسەر كىردنى بەھەر ھۆيەك يىت ...

بەلام پزىشكەكان رايان كۆبوو لەسەر ئەۋەي كە ھىچ چارەيەك نى يە جگە لە بىرنەۋەي لاقى (عورۇە)، پىش ئەۋەي ۋەرەمەكە ھەموو لەشى بگىرتەۋە، ۋە بىيئە ھۆكارى ۋەفاتى ...

ئىتر ھىچ شتىك ئەما جگە لە مل كەچ بوون نەبىت بۇ بىرنەۋەي لاقى .. جاكاتىك كە نەشتەرگەر (جەراح) ئامادە بوو بۇ ئەۋەي لاقەكەي بىرپىتەۋە، ۋەنەشتەرى ئامادە كرد تا گۆشتى لاقەكەي پى شەق بكات ...

ۋە مشارى ئامادە كرد بۇ بىرنەۋەي ئىسكەكە، پزىشكەكە گوتى بە (عورۇە) :
ۋاى بەباش دەزانم كە پىكىك لەسەر خۇشكەرت بدەينى تا ھەست نەكەيت بەنازارى ئەۋ بىرنەۋە بەنازارە .

(عورۇە) ۋوتى: شتى ۋا ئاكەم ... پەنا ئابەمە بەر حەرام گوايە بەھۆيەۋە تەندروسىت بىم .

پاشان پى ي ۋوت: كەۋابوۋە بى ھۆشكەرت دەدەينى ،
(عورۇە) ۋوتى: پىم خۇش نى يە پارچەيەك لەپارچەكانى لەشم لىۋەر بگىرتەۋە بەبى ئەۋەي كە ھەست بەنازارەكەي بكەم، ۋە ئەۋە لەلاي خودا بۇ پاداشت بەجى دەھىلم .
ۋەكاتى پزىشكەكە ويستى لاقە كە بىرپىتەۋە، كۆمەلت پياۋىك بەرەۋ پوۋى (عورۇە) ھاتنە پىشەۋە ئەۋجا ۋوتى :

ئەوانە كېن؟ ... ووتيان پىي :

ئەوانە ھاتوون بۇ ئەۋەى بتگرن، نەبايە لەكاتى بېرىنەۋەى لاقتا ئازار زۇرت بۇ
بەيىت، تۆش قاچت رابچلەكېيىت رابچلەكانىك كە زىانت پىي بگەيەنىت .

ئەۋىش ووتى: بىيانگېرنەۋە ...

پىۋىستىم پىيان نى يە، ۋە من تكام وايە لەبەردەستانا خۇم بگرم، ئەۋەش بەۋەى
يادى خۇدا ۋ تەسبىحاتەۋە ...

پاشان پزىشك لىي ھاتە پىش ۋ، بەنەشتەر گۆشتەكەى بېرى ...

ۋە كە گەيشتە ئىسكەكە، مەشارەكەى خستە سەرى، ۋە ئىسكەكەى پىي دا ھىناۋ
بېرەۋە، ۋە (غورۇش) لەكاتەدا دەيگوت :

(لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَ اللَّهُ أَكْبَرُ) .

بەۋ شىۋە تە پزىشكەكە لەبېرىنەۋەى لاقى تەۋاۋ بوۋ، (غورۇ) ھەر (لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ،
وَ اللَّهُ أَكْبَرُ) ى دوۋپات دەكرەۋە .

پاشان زەيتيان كولان لە قاپىكى ئاسندا، ۋە لاقى (غورۇ) يان تى ھەلكىشا بۇ
ۋەستانى خويىنەكەۋ بىرئاندەۋە بىرەكە ، ئا لەۋ كاتەدا (غورۇ) لەۋش خۇي چوۋ،
لە ھۆش خۇ چوئىكى دىرژ ۋەخت، كە بوۋىە ھۆى ئەۋەى نەتوانىت بەشە قورئانى ئەۋ
پۇژەى بھۇيىت لە قورئان دا ...

ۋە ئەۋە يەكەم جار بوۋە لەسەرەتاي لاۋ يىتەۋە كە ئەۋ خىرەى لە دەست بچى جا
كە (غورۇ) گەپايەۋە ھۆش خۇي، داۋاي قاچە بېردراۋەكەى كرد، بۇيان ھىنا ...
دەستى دايەۋە ئەم دىۋاۋ دىۋى دەكرە ۋ دەيگوت: دە سويىند بىي بەۋ كەسەى
كەلەسەر تۇ قورسايى مەنى ھەلگرتبۇۋ، ۋە لەتارىكى شەۋدا پىت دەچوۋم بۇ مەزگەۋت،
ھەر ئەۋ دەزانى كە ھەرگىز بەتۇ بۇ قەدەغەكراۋەكان ھەنگاۋم نەناۋە .

بەراستى ئەۋەى كە توۋشى مېۋانى گەۋرەى (ۋەلىدى كۆرى غەبدولمەلىك) ھات،
لەۋەفاتى كۆرەكەى ۋ، لەدەست دانى لاقىكى كاريكى زۇر قورسى كىردە سەر دەرۋونى
(ۋەلىد): بۇيە ھەر بېرى لەۋە دەكرەۋە كە چۇن دىنەۋايى بىكات ۋ ئارامى پىي بېبەخشى
لەسەر ئەۋەى كە توۋشى ھاتبۇۋ .

وا پښکوت لهو پوژانه دا کومه لیک له بهنی (عهبسی) بوونه میوانی (وهلید) که پیاوړکی کویردان تیا بوو، جا (وهلید) پرسپاری لیکرد دهرباره یی هوکاری له دهست دانی چاوی، نهو جا نهویش ووتی: نهی فرمانپروای موسلمانان بزانه که له هوژی (بهنی عهبسی) دا پیاوړکی دی وهک من نه بووه دهوله مهند و خاوهن خیزان و کوپری زور .

- کاتیک له گهل مال و خیزانم دا بووینه میوان له دولیکدا له لای مالی خزمانم، لافاوړیک لی یداین که هرگیز وینهیم نه دیبوو...

نهو لافاوه هرچیم هه بوو له مال و سامان و خا و خیزان و، کوپ هه مووی پاپیچ کرد، به ته نها حوشریک و مندالیک تازو بووم بو مایه وه وه حوشرکه سهر گش بوو، نهویش له دهستم پای کرد ...

منداله کم له سهر زهوی به جی هیشت و خوم گه یانده حوشرکه ... جا که میک له شوینه کم دورنه که وتبوموه گویم له قیزه یی منداله که بوو .. که لام کرده ... دهینم سهری منداله کم واهه می گورگیکدا خریکه دهیخوات .. به پهله پام کرده وه بو لای، به لام نه می توانی پزگاری بکه، کار له کار ترازا بوو ... ناچار بو نهوهی حوشرکه کم له دهست نه چی، خوم گه یانده وه حوشرکه که لی ی نریک بووموه، له قیه کی کیشا به دم و چاومدا و ته ویلی تیکشکندم و چاوی کویر کردم ...

تا بهو شیوه یه خوم بینی یه وه له یه که شهودا به بی خیزان و کوپ و سامان و چا ... نهو جا (وهلید) گوتی به فرمانبره که ی :

برو نهو پیاوه بهر بولای میوانه که مان (عورووی کوری زوبهیر)، بو نهوهی چیروکی خوی بو بگپرنه وه، تا بزانی که له ناو خه لکیدا هیه موسیبه ته که ی (تووش بوونه که ی) له وی نهو گهره تر ناره حهت تره .

*

*

*

کاتی که (عورووه) گه رایه وه بو (مه دینه) وه چوه ناو خه لکه که یه وه، خیرا پروی تیگردن و گوتی:

تا ئۇرۇق كە دەيىنن ناپەھەتتەن نەكات ئاگادارتان دەكەم كە خۇداي بالادەست
چوار كۆرى پى بەخشىم، پاشان يەككىيانى لى ۋەرگىتمەۋە سى دانەي بۇ
هېشتوۋمەتەۋە ... زۆر سوپاس و ستايشى دەكەم .

ۋە چوار پەلى پى بەخشىبووم، لە دوايدا دانەيەكيانى لى ۋەرگىتمەۋە .. سى
دانەي بۇ هېشتوۋمەتەۋە .. زۆر سوپاس و ستايشى دەكەم .

ۋە سوپىند دەخۇم بە خۇدا، ئۇرۇندەي لى ۋەرگىتوۋمەتەۋە كەمە، ۋە زۆرى بۇ
هېشتوۋمەۋە ...

ۋەكە جارىك تۈۋشى كىرۈۈم، چەندەھا جار تەندروستى و خۇشى پى بەخشىبووم

*

*

*

ۋەكاتىك كە خەلىكى (مەدىنە) زانىان بە گەيشتەۋەي پېشەۋاۋ زاناكەيان (عورۇي
كۆرى زۇبەير)، پۋانە مالەكەي بۇ سەرەخۇشى لىكردن و دلدانەۋەي ..

ۋە جۈانتىن ووتەيكە كە دلدەۋاي ئۇرۇ پىكرا ووتەي (ئىبراھىمى كۆرى موحەمەدى
كۆرى تەلحە)، بوۋ كەپى ى ووت:

مژدەبىت. ئەي (ئەبەدوللا) ۋايەكەك لەئەندامەكانت و، يەكەك لەكۆرەكانت پىشت
كەۋتن بۇبەھەشت.....

ۋەھەمۋانىش شوپن ئۇرۇن دەكەۋىن بەۋىستى خۇداي بالادەست جانەۋەي لاي
ئىمە گىرنگە ئۇرۇيە كەخۇداي بالادەست جەنابتى بۇئىمە هېشتوۋتەۋە كە ھەمىشە
ئاتاجى زانىست و زانىارى و پاىەكانت بىت خۇداي گەرە تۈش و ئىمەش پى
سۈۋەندىكات .

ۋەئىتر خۇدا سەرپەرشتكارى پاداشتە و، دەستە بەركارى جۈانتىن ھەژماركردن
ۋپاداشتدانەۋەتە .

*

*

*

(عورۇي كۆرى زۇبەير) مايەۋە بۇ مۇسلمانان، چرايەكى پېپىشاندەرو
ۋەپىنماكارىكى سەرکەۋت و...

بانگەۋازخۈزىكى خىروچاكەبوۋ بەدرىزائى ژيانى

وہ گرنگى يەكى تەۋاى دەدا بەپەرۋەردە كىردى مەدالەكانى خۇى بەتايىبەتى و،
وہ پەرۋەردەى مەدالى مۇسلمانان بەگشتى، ھىچ فرسەتتىكى لەكىس نەدەدا
بۆيىنمايى كىردىيان ئىللا دەيقۇستەۋە، وەھەر چىركەساتىكى بۆيەخسايە سوۋدى
لېۋەردەگىرت بۆنامۆزگارى كىردىيان نەمۇنە لەسەرئەۋە

زۆربە گرنگى يەۋە سوۋرېۋو لەسەر ھاندانى جگەرگۆشەكانى لەسەر فېرېۋونى
زانست و زانىارى ھەموو جارىك پىى دەفەرەمۇن:

ئەى جگەرگۆشەكانم زانست فېرېن، وەمافى تەۋاى بەدەنى و لەرېگاي فېرېۋوندا
ھەموو شتىك بېەخشىن.

چونكە ئېۋە ئەگەر گچكەى ھۆزى ونەتەۋەن، بەۋەيە خۇداى بالادەست بەھۋى
زانستەۋە پتانكاتە گەرەيان .

پاشان دەيۋوت: ئەى ھاۋار ھەى زۆر بەداخەۋە، ئايا ھەيە شتىك پىسترو
بىزراۋتر لەشەۋە زەنگى نەزانى و نەقامى!!

*

*

*

وہ بانگھېشتى دەكىردن كەبەسەدەقەۋ خەلاتىكى بزمىرن كەببەخشرىتە خۇداى
بالادەست، پاشان دەى فەرەمۇ:

ئەى كۆرەكانم، نايىت ھىچ كامىكتان شتىك بېەخشىتە خۇداى پەرۋەردىگارى كە پىى
ى شەرم بىت بېبەخشىتە پىاۋماقولى ھۆزەكەى

چونكە خۇداى بالادەست بەبەھاترىنى ھەموو بەھادارەكانە، وەبەرېزىزىنى ھەموو
بەرېزەكان و بەخشندەترىنى ھەموو بەخشندەكانە، لەبەرئەۋە لەھەموو كەس شايانترە
كەباشترىن شتى بۆھلېزىرىيەت

بىگومان زانست و زانىارىش باشترىن بەخشىتىكە كەتەنھا لەبەرخودايىت،
وہبۇخودايىت ...

وہبەرچاۋى پوۋناكدەكىردنەۋەۋ خەلكى پىى دەناسىن، وە ۋاى لىدەكىردن كەبچنە
ناخيانەۋە، جانەيۋوت .

ئەى جگەرگۆشەكانم ئەگەر كارىكى باشتان لەپىياۋىك بىنى ھىۋاى خىرتان پىى ى
بى، ئەگەر لەبەرچاۋى

خەلكىشدا پىياۋىكى خراپ بىت، چونكە دوۋبارە دەستەخوشكى ئەۋچاكەى
لەلاھىيە ۋىى چاۋەپوان دەكىرىت وەئەگەر كارىكى خراپتان لەپىياۋىك بىنى لىنى

به ناگابن، چونکه هرچند له بهرچاوی خه لکیشدا پیاویکی چاکه کاریت، بینگومان دهسته خوشکی نهو خراپه ی پیشووی لی چاوه ری ده کرتته وه.

وه بزانن که هه موو چاکه یه ک به لگه یه له سه ر دهسته خوشکه کانی

وه هه رده ها هه موو خراپه یه ک به لگه یه له سه ر دهسته خوشکه کانی

وه (عوروه) ئامۆزگاری ده کردن به نهرم و نیانی له هه لسوکه وت دا، وه قسه ی خوش و بوخوشی له گفتوگۆدا وه نه یووت:

ئه ی کوپه کانم، له (حیکمه ت) دا هاتوو (شه گر ووت ته شیرین بیت، وه پووت خوش و کراوه بیت، له لای خه لکی خوشتره له وه ی که له به خششه کان پیاان ده به خشیت).

وه شه گر خه لکت بیانی لاده دن به لای پاباردن و خواراندنه وه زیاده پره ی یه وه، به فیردانی به هره کانی، ئاگاداریان بکه روه به نه بوونی نه وکه م و کوپیاان له ژیاانی پیغه مبه ری خودادا (ﷺ) له وباره یه وه (موحه مه دی کوری نه لمونکه دیر) گیرایه وه ووتی:

(عورووی کوری زویه یر) م پی گه یشت، دهستی گرت و ووتی: ئه ی (ئه با عه بدوللا) منیش ووت: به لی فرموو.

ئه ویش ووتی: چوو مه خزه ته ی دایکم (عائیشه) (په زای خوی لی بیت) ووتی: ئه ی کوپم ووت: به لی فرموو.

فرمووی: سویند به خوا ئیمه له مائی پیغه مبه ردا (ﷺ) چل شه و ماوینه ته وه به بی نه وه ی ئاگر له مائی داییت نه چرا و نه هیچی تر.

منیش پیم ووت: ئه ی دایه، ئه ی به چی ده ژیاان؟!

(عائیشه) فرمووی: به دوو په شه که خورما و ئاو.

له کو تایدیدا (عورووی کوری زویه یر) هه فتا و یه سالی ژیاانی پر له خیره پاراوه به چاکه، وه خواپه رستی و پاریزگاری (التقی) به ری کرد. جاکاتی که ئه جه لی بریار دراو یه خه ی پی گرت شه و به پۆژوو بوو وه خاوخیزانی زوریان لی کرد که پۆژوه که ی بشکینی، به لام پازی نه بوو پازی نه بوو، له به رنه وه ی نه و تکی و ابوو له لای خودا که شکاندنی پۆژوه که ی به پیکی که ئاوبیت له پروباری (کوثر) له په رداخی زیوی به هه شت دا ... به دهستی حوری یه چا و پرونا که ره وه کانی ...

ده ی خودایه داوات لیده که م ئیمه ش یارمه تی به فرموویت هه مان پریبازی (عوروه) بگرینه به ره وه هک ئه و کو تایی خیرین ته مه نمان.

٤) رەببىي كۆپى خوتەن

(ئەي ئەبايەزىد، ئەگەر پىغەمبەرى خۇدا چاۋى پىت بىكەتايە خۇشى دەۋىستى)
(ئەبىدوللاي كۆپى مەسعود)

(ھىلالى كۆپى ئىساف)^١ گوتى بەمىوانەكەي (مونزىرى ئەۋرى) ئايا نايەيت ئەي
(مونزىر) بىت بەم بۆخزەمتى شىخ واتە (رەببىي) تا كاتىزىمىزىك لەپەندۇ ئامۇزگارىيى
دەرگرتىن و تازەكردنەۋەي ئىمان دا بژىن

(مونزىر) ووتى: بەلى

جاۋوتى سۆيىد بەخۇا ھىچ شىتەك مەنى نەھىناۋە بۇ (كوفە) جگە لە ئارەزوۋمەندى و
خزەمت گەيشتىنى شىخەكەت (رەببىي كۆپى خوتەن) ۋەبەسەرىردىنى كاتىك لەسايە
و سىبەرى ئىمانەكەيدا .

بەلام ئايا پوۋخسەتت ئى وەرگرتۈۋە كەچىنە خزەمتى؟

چۈنكە بەمەن ووتراۋە: كەنەۋ لەۋكاتەۋە توۋشى (شەلەل) بوۋە خانەنشىنى
مالەۋەبوۋە، ۋەخۇي بۇ خۇدا يەكلايى كىرەۋتەۋە، ۋەۋازى لە دانىشتن لەگەل خەلكىدا
ھىناۋە .

پاشان(ھىلال) ووتى: بەپاستى ئەۋ ئاۋاھابوۋە لەۋكاتەۋە كە (كوفە) ناسىۋى يەتى،
بەلام نەخۇشى يەكەي ھىچى لە ھەلس ۋكەۋتى ئەۋ نەگۈرپۈۋە ...
جا(مونزىر) گوتى: دەكەۋابى خراپ نى يە

^١ يەكەنكە لە پىشەنگ و باۋەپىكراۋە شونڭكە وتۈۋەكانى (التابعين)

^٢ (مونزىرى كۆپى يەمەللى سەۋرى يە يەكەنكە لە شونڭكە وتۈۋە دۈيىنەكان .

بەلەم تۆ دەزانى ئەو زانايانە سىرۇشتىكى نەرم و نىانيان ھەيە، ئايا تۆوا دەينىت
كە ئىمە بتوانىن دەستپىكەرىن بە پرسىياركردن لە (شىخ) دەربارەي ئەوھى كە
دەمانەوى ؟

ياخود وابەست بىن بەبى دەنگى يەوھو گوى بىستى ئەوھىن كە ئەو لىي دەوئىت و
باسى بىكات ؟

(ھىلال) گوتى: ئەگەر يەك سالى تەواو لەگەل (رەببىي) دانىشىت، دلىنابە ئەو قسەت
لەگەل ناكات ئەگەر تۆ قسەي لەگەل نەكەيت و پرسىيارى لى نەكەيت....
وئەگەر تۆ پرسىيارى لى نەكەيت ئەو دەستپىشخەرنابىت لەگەلت....
چونكە ئەو قسەكردنى يادكردنەوھى، بىدەنگىشى بىركردنەوھى.

پاشان (مونزىر) گوتى: كەوابوو بەيارمەتى خودا دەچىنە خزمەتى
جابهريگەوتن بۆخزمەت (شىخ) كاتى گەشتنە خزمەتى سەلاميان كردوو گوتيان:
(شىخ) چۆن پۆژ دەباتە سەر ؟ .

ئەويش فەرمووى: پۆژ دەباتە سەر لاوازيكە گوناھبار، پۆزى خۆي دەخوات
وہ چاوەپىي مەرگەكەي دەكات .

جا (ھىلال) پىي گوت:

وا پزىشكىكى شارەزا ھاتووھتە (كوفە)، ئايا پوخسەت دەفەرموويت بانگى بكەينە
خزمەتت ؟

شىخ فەرمووى: ئەي (ھىلال) بىگومان مەن دەزانم كە دەرمان راستە
بەلەم مەن سەرنجم داوھ لە (سەموودو) ھاوپىكانى (پەس)، وە چەن سەدەيەكى
دىكەش زۆر لە نىوانياندا

وہ سەيرى سووربوونىانم كردووھ لەسەر دونياو، ئارەزوومەندى لەزەت و جوانى
يەكانى

وہ ئەوان لە ئىمە بەھىزترو بە تواناترېوون وە پزىشكى زۆر و ھەمە جۆرە
شىيان ھەبوو .

وہنەخوشىشيان تىدبابووھجا نەچارەسەرکەر ماوھو نە چارەسەرکراو!!

^۱ / ئىئود: ھۆزىك بىوون بەئاوى باپىرەيانەوھ (سەموودى كۆرى عامرى كۆپى ئىرەمى كۆرى سام وە

ناويان دەرکردبوو لە نىوان (ھىجازوشام) دا (صالح) پىقەمبەريان بوو .

^۲ الرس: بىرىك بوو لە (ئازىبايجان) واتە خەلكى دەورو بەرى ئەو بىرە ئاوە .

ئىنجا ھەناسە يەكى ھەلگىشا ھەناسە يەكى قوول و گوتى: جا ئەگەر ئانە ۋە دەردى
ئەۋا پىۋىستە چارە سەرىكىرى .

(مونزىر) پووخسەتى ۋەرگرت و ووتى:

دەردەكەت چى يە ئەى گەۋرەم يا شىخ ؟!

(شىخ) فەرموۋى: دەرد تاۋانەكانە (گوناھەكانە)

جا (مونزىر) ووتى: ئەى دەرمان چى يە ؟!

(شىخ) فەرموۋى: دەرمان (داۋاي لىپوردن كردنە) (الاستىغفار) .

جا (مونزىر) گوتى: شىفا چۆن دەيىت ؟ .

(شىخ) فەرموۋى: بەۋەى كە پەشىمان بىيىتەۋە (بگەپىيىتەۋە) ۋەنەگەپىيىتەۋە
سەرگوناھەكە

پاشان چاۋەكانى داخست لەنىۋانماندا و ووتى: نەپنى يەكان نەپنى يەكان
..... دەستم بە دامانتان ئاگاتان لە ناديارەكان (نەپنى يەكان) يىت ئەۋانەى كەلە
خەلكى دەشارنەۋە، ئەۋانە لای خودا ديارو ئاشكران ھانابەرن بۆ
دەرمانەكانيان .

(مونزىر) گوتى: جادەرمانى ئەۋانە چى يە ؟ .

شىخ فەرموۋى: پەشىمان بوۋنەۋە گەپانەۋەى راستەقىنە (التوبه النصوح) ئى و
بەسورببون لەسەر نەگەپانەۋە بۆ ئەۋ گوناھانە ئىنجا ئەۋەندە گىريا ھەتا
فرمىسكەكانى رىشى تەركرد .

جا (مونزىر) پى ئى گوت: ئايا تۆدەگىرىت، لەكاتىكدا تۆ ئاۋاۋ ئاۋاۋ؟!

جا (شىخ) فەرموۋى: ئەى ھاۋار ھەى .

بۆچى و ۋەچۆن نەگىرىم؟ كەمن گەلىكم دىۋوۋە ئىمە بەلای ئەۋانەۋە دىزىن

(مەبەستى شىخ و ھاۋرى يانى پىغەمبەر ﷺ) (پەزاي خاۋايان ئى بىت)

ئەۋسا (ھىلال) گوتى:

ئىمە ئالەو گفتوگۆيە دابوۋىن لە خزمەتى (شىخ) دا، كاتىكمان زانى،

كۆرىكى شىخ ھات و سلاۋى كردو گوتى:

بابەگيان: دايكم ھەلۋايەكى باشى بۆ دروست كردوۋى

ۋە ئەۋ بەۋە دلى خۇش دەيىت كە جەنابت ئى بى بخۆيت، ئايا بۆت بەيىنم؟

فەرموۋى: بىيىنە .

جا كۆپرەك كەھاتە دەرەۋە بۇ ئەۋەى ھەلۋاكە ئامادەبكات
 يەككە داي لەدرگا، شىخىش فەرموۋى بايىتە ژوررەۋە.
 كاتىك كاپرا گەيشتە ھەيۋانى مائەكە، بۆم پۋانى، بىنىم كەپياۋىكى بەتەمەنى شېر
 شۆپ بوو، لىك بەسەر چەناگەيدا ھاتبۈە خوارەۋە.
 ئالەۋ كاتەدا كۆپى (شىخ) بەقايىك ھەلۋاۋە كە تىر خۆى پىنچ كەس دەپوۋ ھاتە
 ژوررەۋە. جاباۋكى ئامازەى بۆكرد كە ھەلۋاكە لەبەردەستى پياۋەكە دابنى.
 كۆپرەك ھەلۋاكەى لەبەر دەستى كاپرادا دانا كاپرا لىى ھاتە پىشەۋە
 ھەرچى تىابوۋ ھەلى لوشى چۆن ھەلۋوشىنىك.....
 ۋەلىكەكەش دەپزا بەسەرىدا.....

بەردەۋام خەرىكى خواردىنى بوو تا ھەرچى يەكى تىابوۋ لىساىەۋە.
 جاكۆپرەكەى بەباۋكى گوت:
 بەزەيى خوات لەسەربىت بابە، دايك خۆى ھىلاك كىردە ھەلۋاى بۇ تۆ دروست
 كرد، ۋە ئىمەش ھەموو ھەزەمان دەكرد كە تۆ لىى بخۆيت.....
 كەچى دات بەۋ پياۋەى كەنازانى چى دەخوات.
 ئىنجا شىخ فەرموۋى: ئەى كۆپم..... ئەگەر ئەۋنازانى دۇنيابە خوادەزانى.....
 پاشان ئەم فەرموۋەى خۇداى بالادەستى خويندەۋە :
 لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ

عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾ سورة آل عمران. آية ۹۲

ۋاتە/ چاكەۋ پاداشت بەدەست ناھىنن ھەتا لەۋە نەبەخشن كە خۇشتان دەۋىت و
 بەلاتانەۋە باشە، ۋە ھەرچى بىبەخشن دۇنيابن كە خۇدا پى دەرزانىت و لىى بەناگايە.
 ئالەۋكاتەدا، پياۋىك لەخزمانى ھاتە خزمەتى (شىخ) و ۋوتى:
 ئەى (ئەبا بايەزىد) (خوسەينى كۆپى فاتىمە) كۆزرا، سلاۋى خۇدا لەسەر خۆى و
 دايكى بىت.
 (شىخ) فەرموۋى: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَإِنَّا إِلِيْهِ رَاجِعُونَ﴾... ۋاتە ئىمە لەلاى خواۋە ھاتوۋىن
 بۆلاى ئەۋىش دەگەپىننەۋە..... ۋوتنى ئەۋ ئايەتە پازىبوۋنە بەقەدەرى خۇدا.....
 پاشان ئەم فەرموۋەى خۇداى خويندەۋە:-

قُلِ اَللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عَلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ حَكَمُ بَيْنِ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿٤٦﴾ سورة الزمر: آية ٤٦

واتە / تۆ بلى ئەي خوداي بالادەست، ئەي داھىنەرى ئاسمانەكان و زەمىنى، زانا بە شاراوە و ئاشكراكان.

تۆ بەكارى بەندەكانتا رادەگەي و فەرمان رەواييان لە نىوان دا دەكەي و بۆ كۆتايى ھىنان بەكەيشەكانيان.

بەلام پياوھكە قسەكەي نەپرى و پىي ووت:

ئەي (شىيخ) ئەي شىيخ چى دەفەرمووئىت لەبارەي كوشتنى يەو؟

(شىيخ) فەرمووي: ئەلەيم بۆلاي خودايە گەرانبەھيان، وەلەسەر خوداشە حسايان.

(ھىلال) ووتى:

ئىنجا من سەيرم كرد كاتى نويزى نيوەپۆ نزيك بۆتەو، ووتە بە (شىيخ) ئامۇزگاريم بکە....

فەرمووي: ئەي (ھىلال) زۆر پيا ھەلدانى خەلکى و، سوپاسگوزاريان و باسى چاکەكانت، لەخستەيان نەبات چونکە خەلکى ھىچ شتىک لەبارەي تۆو نازانى جگە لە پوالتەت.....

واباش بزائە تۆ دەچيت بەرەو دەستە لەملانى بوونى کردارەكانت.....

وھىي گومان بە ھەموو کردارىک کە مەبەست پىي ي رەزامەندى خوا نەپى بەھەدەر دەچيت ئىنجا (مونزىر) پىي ووت: - دەي ئامۇزگارى منيش بکە خودا پاداشتت بداتەو .

جا فەرموودەي: ئەي (مونزىر)، شەرم لە خوا بکە لەوھدا کە زانیوتەو لەوھدا کە خودا بە زانستى خۆي لىي حەشارداو، ئەو بیدەرە پال زانايى ئەو ...

ئەي (مونزىر)، با ھىچ کاميکتان نەلي: خودايە بەراستى بۆلاي تۆ دەگەریمەو، يان بلين پەشىمان دەبمەو، پاشان دواي ئەو نەشگەریتەو، چونکە ئەو دەبیتە درۆيەك پاساوي ناييت ..

بەلام با بليت: خودايە گەرانبەھەم (تەوبەم) لىي وھريگرە، ئەو دەبیتە نزايەك .

وہ باش بزائە ئەي (مونزىر) چاکە لە ھىچ قسەيەكدانى يە مەگەر

(لا إله إلا الله).....

يان (الْحَمْدُ لِلَّهِ)....

ۋە يان (اللَّهُ أَكْبَرُ)....

ۋە يان (سُبْحَانَ اللَّهِ .. هَتْد ..)....

ۋە يان (داۋاي چاگە لە خودا)....

ۋە يان (فەرمان دان بە چاگە)....

ۋە يان (قەدەغە كۆردن لە خراپە)....

ۋە يان خويۇندەنەۋەي قورئان

پاشان (مونزىر) پىي گوت: لە خزمەتتا دانىشتىن هيچمان ئى نە بينىت بە (ھۇنراۋە) نمونەي بۇ بەھىنىتەۋە، لەگەل ئەۋەدا ھەندىك لە ھاۋپىي يانتىمان بينىۋە نمونە بە (ھۇنراۋە) دەھىننەۋە .

فەرمۇي: ئەي (مونزىر) دۇنيا بە ھەر شتەك لە (دۇنيادا) بىللىت دەنوسرىت (تۇمار دەكرىت) ۋە لە (قىامەت دا) بەسەرتا دەخوئىرىتەۋە .

ۋە مەن پىم ناخۇشە لە تۇمارگە كەمدا يەك (دېر ھەلبەست) بىيىم كەلە پۇژى قىامەت دا لە كاتى حساب كۆردىدا بەسەرمدا بخوئىرىتەۋە .

پاشان لاي كۆردەۋە بە لاي ھەمووماندا ۋە وتى:

زۆر يادى مردن بگەنەۋە، ئەۋ نادىيارى چاۋەپىكراتانە ۋە دۇنيا بە نادىيار كە درىژەي كىشا، نىزىكە بگەپىتەۋە، ۋە خاۋەنىشى چاۋەپى دەكات .

ئىنجا دەستى بەگريان كۆر، فرمىسكە كانى ھەلپژاند ۋە وتى:

چى بگەين سبەينى ﴿كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا﴾

ۋاتە: كاتىك سەرزەۋى توۋشى شۆك ۋە لەرزىن ھات ۋە بەسەختى تىكشكىنرا ۋە .

وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٣﴾ وَجِئَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ

الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ﴿٢٤﴾ الفجر لە ئايەتى ۲۱ - ۲۳

ۋاتە: ئەۋجا فەرمانى پەرۋەردگارت ھات ۋە فرىشتەكانىش پۇل پۇل پىزىبەستى ۋە ئەۋ پۇژە دۆزەخ دەھىزىت بە ئامادەكراۋى

(ھىلال) ۋە وتى:

لەۋەبۇ (پەيىغ) لەقسەكانى تەۋاۋيىت تا بانگى نىۋەپۇ ووترا، ئەۋجا پۈۋىكرە
كۆپەكەي و ووتى:

ۋەرە با ۋەلامى بانگەۋازخۋازى خدا بدەينەۋە

جاكۆپەكەي پىي ووتىن:

يارمەتيم بدەن تاهەلى بگرين بيبەين بۇ مزگەۋت، خدا پاداشتى خىرتان بداتەۋە .
ئەۋجا بەرزان كردهۋە، دەستى راستى خستە سەرشانى كۆپەكەي و، چەپىشى
خستە سەرشانى من، ۋەلەنيۋانى ھەردۈۋكەاندا ھىدى ھىدى ھەنگاۋى لەسەر زەۋى
دەنا.....

جا لەۋىدا (مونذير) پىي ووت: ئەي (ئەبايەزىد) بەراستى خدا پۈۋخسەتى بە
تۆداۋە ئەگەر لەمالەكەدا نويژبەكەيت !!.

ۋەلامى دايەۋە ووتى: بەلى بەراستى ئەۋە وايە كە تۆدەيلىيت

بەلام من گويىيىست بووم بانگدەر بانگ دەكات: حَى عَلَى الْفَلَّاح حَى عَلَى
الْفَلَّاح .

ۋاتە: ۋەرن بۇ سەرکەۋتن و پزگاربوون ۋەرن بۇ سەرکەۋتن و پزگاربوون .

جاھەرکەس لە نىۋە بىستى بانگدەر بانگى دەكات بۇ سەرکەۋتن و پزگاربوون .

بىگومان ۋەلامى دەداتەۋە ئەگەر لەسەرسك و دوو دەستىش بوۋە .

لە كۇتايىدا بابزانىن نا ئەۋ (پەيىغى كۆپى خۇتە يىم) كىيە؟!

بەراستى ئەۋ ئالايە كە لەئالاکانى شۈيۈنكە وتۇۋان

ۋەيەككە لەۋ ھەشت كەسەي كەلەۋاندا دۇنيا نەۋىستى كۇتايى پىي ھات لە چاخى
خۇياندا . پەگەزى ەرەب بوۋ

ۋە لە بنەرەتدا دەگەرپتەۋە بۇ (مَضْر) كە يەككە لە باپىرانى پىغەمبەر (ﷺ) .

لەگەل پىغەمبەردا (ﷺ) يەكدەگرپتەۋە لە ھەردۈۋ باپىرەيدا (ئىلياس و مۇسە ر)

گەشەۋ نەشۈنۈماي كرده لە مندالى يەۋە لەسەر گويپرايەلى خدا .

ۋناخى پراھىناۋە لەسەرەتايى لاۋى يەتتەۋە لەسەر خۇپارپىزى (تقوى)

دايكى دەنۈۋست كە لەشەۋدا خەبەرى دەۋەۋە، يان پۇژى دەكرەۋە، ھەردەيىبىنى

كە كۆپە لاۋەكەي خەرىكى خدا پەرستى يە لە مىحرابەكەيداۋ پۇچۈۋە لە نزاۋ

پارائەۋە نويژەكانىدا . جابانگى دەكرد و دەيگوت:

ئەي كۆپم ئەي (رەبىي) - ئايا ناخەۋى ؟!

جائەۋىش دەيۈت: چۈن كەسك دەتوانىت بىنويىت كە شەۋ بەتارىكى يەكەي داي
 بېۋىشيت و، ۋەئەۋىش لەۋەبترسىت كە دوزمەنەكانى ھىرشى بھىننەسەر؟!
 جا كەپىرەژنى بەسالچوۋ ئەۋەي بىست، فرمىسك بەسەر پرومەتەكانىدا پىژايە
 خوارەۋە، دەستى بەنزاي خىركرد بۆي .
 ۋە لە كاتىكدا (رەبىي) لاۋىەتتى تى پەپاندو گەشەي كرد، لەگەلىدا خۇپاريزى و ترس
 و بىمى لە خودا گەشەي كرد .
 ۋەسەرانسەر تارىكى شەۋى بەخودا پەرستى و نوپىزەۋە يادى خودا و نزاۋ، پارانەۋە
 بەسەر دەپردو، زىندوو دەكردەۋە، لەكاتىكدا كە خەلكى نووستوبون جائەۋە ۋاي لە
 دايكى كىركە بەزەي پىدايىتەۋە كۆمەلىك گومانى لاپەيداىيىت بەرامبەرى

تاۋاي لىھات بانكى دەكردو پى ي دەگوت:

كۆپم ئەۋە چى يە كە توۋىشت بوۋە ؟!

خو نەخواستە تاۋانىكت ئەنجام داۋە

يان خوانە خواستە كەسكىت كوشتوۋە

ئەۋىش گوتتى: بەلى ئەي دايە گيان، بەپاستى كەسكىم كوشتوۋە .

ئەۋجا دايكى بەترس ولەرزەۋە گوتتى: ئايا ئەۋ كوزراۋە كى يە كۆپم تا
 ھەۋلەدەين خەلكى بىنيرىنە لاي خانەۋادەۋ مال و خىزانى بەلكو لىت بىۋورن ؟ ..
 سوپىند بەخو ئەگەر خاۋخىزانى كوزراۋ بزانن بەۋەي تۆ دەيچىزىت لەناسۇرو گريان
 و شەۋنخوۋنى لىت خۆش دەبن .

جاۋوتتى: دايەگيان لاي كەس قسەمەكە: - بەپاستى من نەفسى خۆم كوشتوۋە..
 بەپاستى كوشتوۋمە بە گوناھەكان

*

*

*

ۋە (رەبىيى كۆپى خوتەن) قوتابى (عبداللەي كۆپى مەسعود) بوۋە، ۋەۋانەكانى
 لەسەردەستى ئەۋدا خويىندوۋە، كە ھاۋپى ي پىغەمبەر (ﷺ) بوۋە ۋەلەنزيكىترىن

ھاۋرىكانى بوۋە ۋەلەشىۋەشدا زۆر نىزىك بوۋە ئى يەۋە بەپراستى (رەببىي) بەشىۋەيەك ۋابەست بوۋە بە مامۇستاكەيەۋە، ۋەك ۋابەست بوۋنى مندال بەدايىكى يەۋە

ۋە مامۇستاش ئەۋەندەي قوتابى يەكەي خۇشەۋىست، ۋەك خۇشەۋىستى باۋكىك بۇ تاقانەكەي .

جا (رەببىي) ئەۋەندە جىڭەي پىزىبوۋ لاي (ئىبن ۋ مەسعود) كەبەبى پوۋخسەت ۋەرگرتن دەچۋە خزمەتى، جانەگەر (رەببىي) لەخزمەتا بوايە، پىڭەي بەكەسىكى ترنەدەدا بچىتەلاي ھەتا (رەببىي) بە جى ئى نەھىشتايە .

ۋە (ئىبن ۋ مەسعود) ئەۋەندەي بەدىكردبوۋ لە خاۋىنى دەروۋنى (رەببىي) ۋ دىلسۇزى دىلەكەي ۋ، جوانى ۋچاكى خوا پەرسى يەكەي كە دلى پىر كىردبوۋ لە داخ ۋ دەرد لەسەرئەۋە كە (رەببىي) دواكەۋتوۋى چىركەساتى ژيانى پى پىڭەمبەر (ﷺ) بوۋە، ۋەبىبەش بوۋە لە ھاۋرى يەتى

ۋە پى ئى دەۋوت:

ئى (ئەبا يەزىد) ئەگەر پىڭەمبەر (ﷺ) تۆى بىينىايە خۇشى دەۋىستى .

ھەرۋەك پى ئى دەۋوت:

ھىچ جارىك تۆم نەبىنىۋە مل كەچانم (خاشەين) بىرنەكەۋتەبىتەۋە .

*

*

*

ۋە (عەبدوللاي كۆپى مەسعود) لەۋەدا زىارەۋى نەكردۋە. بەپراستى (رەببىي) كۆپى خوتەنم) لەبىم وترسى ۋ، خۇپارىزى، تەقواۋخواپەرسى دا گەشتىۋە ئاستىك، بەكەمى كەسىكى دى ھەبوۋىت لەۋچىنەي خۇي گەشتىتە ئەۋ ئاستە.

ۋە لەۋەي كە ئى دەگىرپىتەۋە لەۋبارەۋە، بەردەۋام تائىستا لاپەرەكانى مىژۋى پى دەردەۋشىتەۋە .

لەۋە ئەۋەي كەيەكىك لە ھاۋرىكانى گىراۋى يەتەۋە ۋە ۋوتوۋىتە:



بيست سال ٺاڙي ٻي ٻي (رهبيعي ڪوڀي خوڻه يم ڪرد، ليم نه بيست ڪه وشهيه ڪ
بليت و بهر نه بيته وه..... جا ٺهه فهرموده ٻي خوداي بالادهستي خوڻنده وه:

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ۚ فَاطِرَ آيَةِ ١٠ .

واته: وٽه ٻي باش و چاڪ هر بهر وه ٺه بهر زده بيته وه، وه هر خوداي بالادهست ڪه
وٽه ٻي چاڪ پهسند دهڪات له يادي خوداو نزاو قورنان خوڻندن، وه ڪرداري باش
خوداي بالادهست بهرزي دهڪاته وه بولاي خوي و له برواداري وه ده ڪرنت و پهسند ٻي
دهڪات .

وه (عه بدوره حماني ڪوڀي عه جلان) له بارهيه وه وٽي:
لاي (رهبيعي) شهويڪ مامه وه، ڪه دلنيا بوو من خهوم لي ڪه وٽوه، ههستا نوڙي
ده ڪردو، ٺهه فهرموده ٻي خوداي بالادهستي ده خوڻنده وه:

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ الجاثية آية ٢١ .

واته: ناخو ٺه وانه ٻي ڪه به ڪارن و به ڪاري ده ڪن، واده زانن له ٺيان و مردنيان دا،
ٺيمه وه ٺه وانه يان دانه ٺين، ڪه برواداري وو و ڪرداري چاڪيان ٺه نجام دا وه:.....
زور خراب ٽيگه يشتون و بريارده دن .

شه وه ڪي سهرانسهر به نوڙ ڪردن برده سهر هه ردهستي پي ده ڪردو،
دووباره ٻي ده ڪرده وه ههتا نوڙي به ياني وه چاره ڪانيسي فرميسڪيان
هه لدهرشت چوڻ هه لڙشتنيڪ .

وه دهرباره ٽرس و بيم (رهبيعي) له خوداي بالادهست گوزارشي زور هيه، له وانه
ٺه وه ڪه ڪو مه ٺيڪ له هاوڙ ڪاني گپراويانه ته وه وٽويانه:

پۇژىك بە ھاوپى يەتى (عەبدوللاى كۆپى مەسعود) چۈيىنە دەرەۋە ۋە (پەبىيى كۆپى خۇشە يىممان) لەگەل بوو، كاتىك كە گەيشتىنە سەر پۇخى پووبارى فورات بەلاى كۈرەيەكى بەرد سوتاندندا تىپەپەمان كىردىكە ئاگرەكەى كىلپەى سەندبوو ۋە پووى ئاسمانى گىرتبوو، ۋەگىرو كىلپەى بەرز بوو بووۋە، ۋەدەنگى دەبىسترا .

ۋەھەربەردبوو فېرى دەدرايە كوانوۋەكە تابسووتىت و بىيىتە كل .

كاتى (پەبىيى) ئاگرەكەى بىيىنى لە شۈيىنى خۇيدا پراۋەستا

ۋەتوروشى پاچىلەكانىكى بەھىزبوو

ۋەفەرمودەى خوداى بالادەستى خۇيىندەۋە:

إِذَا رَأَتْهُمْ مِّن مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغِيْظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾ وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا

ضَيْقًا مُّقْرَنَيْنِ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ الفرقان (پە ۱۲-۱۳)

ۋاتە: ئاگرى دۆزەخ كەلە دورەۋە بىباۋەران دەبىيىت، گىروكىلپەى سوتاندنى بەتىنتر دەبىت و ئاگرەكەى زياترىلپىسە دەسىيىت، بەشىۋەيەكى ۋا ئەۋخوانەناس و ھاۋەلدانەرەنە گۇيىان لەنرەكەۋ كىلپەى ئاگرەكەيەۋ ھەلپەى سوتاندن و ھاتنە دەرەۋەى ھەناسەى دەبىت، ۋەكاتىك ئەۋ بىباۋەرانە بەشەتەك دراۋى فېرى دەدرىنە شۈيىنىكى تەسكى دۆزەخەۋە لەۋيدا ھاۋاردەكەن و داۋاى تياچوون و فەۋتانى خۇيان دەكەن .

پاش ئەۋە (پەبىيى) كەۋت و لەھۇش خۇى چو . جا لەگەلى خەرىك بووين ھەتا ھۇشى ھاتەۋە خۇى، ۋەبىردمانەۋە بۇمالەكەى .

لە كۇتايىدا

بەپراستى (رەببىي كۆپى خوشەيم) بەدرىڭزايى ھەموو ژيانى چاۋەپى ئى مەرگى دەكرد، ۋەخۇي ئامادە دەكرد بۇ دەستە ملان بوۋنى، جا كەكەۋتە سەرەمەرگ، كچەكەي بۇي دەگريا، ئەوجا ووتى:

چى وات لىدەكات كە بگريت ئەي كچى من، لەگەل ئەۋەدا كە خىر پوۋى كىرۋتە باۋكت ؟! ئىنجا پۇخى پىرۋزى تەسلىم كىرۋگە پايەۋە بۇلاي پەرۋەردىگارى دەي خودايە داۋات لىدەكەم ئىمەش ۋەك (رەببىي) (پەزاي خۋاي لى بىت) بەپوۋ سوۋرى بگەپىنەۋە بۇ خزمەتى خۆت .



٥) ئياسى كورى موعاويهى موزنى

نمونهن: (همرو له پاپه پيندا)، (حاتيم له ليپوردندا)، (ئەحنەف لە دان بهخوگرتندا)، (ئياس له زيرەكيدا) (نەبو تەمام)

فەرمانپەرەى بڕواداران (عومەرى كورى عەبدولعەزىز) شەوى تىپەپراند، خەو نەچوو و چاوەكانى و، پىئووەكانى نەنیشتن و، بەردەوام دڵپراوکی، وە ھەر ئەم دیوو ئەو دیوی دەکرد .

ئەوێ كە لەو شەو ساردەى (دیمەشق) دا سەرچەنجالی كردبوو، وە خەوى لە چاوەكانى تۆراندبوو، ھەلبژاردنى قازى يەك بوو (دادوەر) بۆ (بەسرە) تا لە نىوانى دانیشتوندا ترازووى دادپەرورەى راوەستاو بکات، وە فەرمانپەرەى بکات لە نىوانیاندا بە پى ی ئەوێ كە خودا پەرمانەى كردووە، وە ترس و ئارەزوو لە حەقى لای نەدان .

لەپاش بىركردنەوێكى قول و دريژ دوو كەس ھەلبژارد كە ھەردووکیان سوارچاك بوون:

لەشارەزایی دین و ئەكامەكانى دا، وە لە خوگرتن دا لە ئاستى حەق داو جى بەجى كردنى:

و ھەروەكە بىن لە بىركردنەوێدا

و ھەركە لە بىن دا، پۆچوو لە تىگەشتندا

و ھەكە لە يەكێياندا سیفە تىكى بەدى دەکرد كە بەسەر ئەوى كە یاندا ھەبى، زۆرى پى نەدەچوو، لەویشیاندا سیفە تىكى بەدى دەکردووە كە لە ئاستى ئەوى ئەودا بوو .



جاكە پۇڭبۇيەۋە، ئەۋ(ۋالى يەى) كەلەسەر(عیراق) دایناۋو، بانگى كىردكە (عەدىى كۆپى ئەرقات) بوو، ۋەلە ۋېژەدا لە (دىمشق) بوو ۋە پىۋى ۋوت: ئەى عەدىى

(ئىياس كۆپى موعاۋىيەى موزنى) ۋ (قاسمى كۆپى پەبىيەى خارپىى) بانگى بىكە، ۋە گىتوگۇيان لەگەل بىكە دەربارەى دادوهرى (قضاء) (بەسرە)، ۋەبەيەكىكىيان بىسپىرە . (عەدىى) گوتى: گويىست ۋگويۋ راپەلم ئەى فەرمانرەۋاى بىرۋاداران .
* * *

(عەدىى كۆپى ئەرقات) (ئىياس) ۋ(قاسمى) كۆكردەۋە ۋە ۋوتى: بەپراستى فەرمانرەۋاى بىرۋاداران، خودا پاىەدارتان بىكات- فەرمانى بەمن داۋە كە دادوهرى (قضاء) بەسرە بەيەكىكىتان بىسپىرە
جاچى دەلئىن؟ .

ھەرىكەيان دەربارەى ھاۋرىكەى دەيگوت: بەپراستى ئەۋ لەپىشتەرە لەۋ بۇئەۋ پاىەيەۋەباسى گەۋرەىى ۋ، زانست ۋ، شەرە زانىنى دەكرد، ئەۋەندەى خودا بىۋىستايە كەباسى بىكات .

جا(عدىى) ۋوتى: دىلئابىن لەم كۆپرەم ناچنە دەرەۋە ھەتا ئەم كارە يەكلایى نەكەنەرە (ئىياس) پىۋى ۋوت:

ئەى ئەمىر، پىرسىارى مەن ۋ(قاسم) لەزانايانى(عیراق) (حەسەنى بەسرى) ۋ (موخەمەدى كۆپى سىرىن) بىكە چونكە ئەۋان بەتۋانترىنى خەلگەن لەسەر جىاكىردنەرەى نىۋانمان، يان بلىن شایستەىى يەكىكىمان دىارى بىكەن بۇئەۋكارە .

(قاسم) سەردانى ئەۋانى دەكرد، ئەۋان سەردانى ئەۋيان دەكرد، بەلام (ئىياس) ھىچ پەيۋەندىەكى پىنئانەرە نەبوو .

بۇيە (قاسم) زانى كە (ئىياس) ۋىستى كارەكە بەۋبىسپىرەت ۋەدلىناۋو، كە (ئەمىر) پراۋىزىيان پىۋى بىكات، ئەۋ دەستنىشان دەكەن جا ھىچى بۇئەمايەرە ئەۋەنەبىت كەلا بىكات بەلاى ئەمىرەرە، ۋە ۋوتى: ئەى (فەرمانرەۋاى) بىرۋاداران، پىرسىار لەكەس مەكە لەبارەى مەن ۋ ئەۋەرە، سۋىندىت بەۋ خودايەى كەھىچ خودايەك جگە لەۋنەرە، (ئىياس) لەمەن زانائەرە لەشەرە ۋ ئەحكامەكانى دىن ى خودادا
۵۶

ۋە لەمن زانا تەرە لە دادوۋەرىدا

جانئەگەر درۆزن بىم ۋە لەسۈيىنەمدا، ئەۋە پەرۋانى يە بۆجەنابت كە دادوۋەرىم پى
بىسپىرى، لەگەل ئەۋەدا كە درۆيەكم ھەلبەستوۋە

خۆ ئەگەر مەن پاستگۆبىم، ئەۋا ناگونجىت كە جەنابت ۋاز لەگەرەۋ زانايەك بەينى بۇ
كەسىك كەلە گەرەبى ۋ زانايىدا لەۋ كەمترىت

جا (ئىياس) لاي كىردەۋە بەلای (ئەمىر) دا، ۋە ۋوتى: ئەي ئەمىر بەپراستى تۇ
پىياۋىكت ھىناۋەۋ بانگەيشتت كىردەۋە بۇ دادوۋەرى (القضاء)، ئەۋجا پاتگرتوۋە
لەسەر پۇخى دۆزخ، ئەۋىش خۆى ئى پزگاردەكات، بەسۈيىندىكى درۆ، ۋەلى ناگەرپى
كە خۇدا لەۋدرۆيەى بېورى، ۋەخۆى پزگاردەكات لەۋەى كەلى دەترسىت .
(عەدىي) پى ى ۋوت:

بەپراستى ئەۋەى كە تىبگات نمونەى ئەۋەى كەتۇ تىي گەيشتوۋى، شايسەيە
بەدادوۋەرى (القضاء)، تۇشايانى ئەۋەى .
پاشان كىردى يە (دادوۋەرى) (قاضى) (بەسرە) .

*

*

*

جابابزانىن ئەۋ كەسە كى يە كە (خەلىفە) ى دونيانەۋىست (عومەرى كۆپى
عەبدولعەزىن) ھەلېژارد بەدادوۋەر (قاضى) بۇ (بەسرە) ؟ .

كى يە ئەۋكەسەى نمونەى زۆر ھىنراۋەتەۋە دەربارەى بەزىرەكى ۋ پىكان ۋ دانايى
لەكارداۋ، خىرايى تىگەيشتنى دا، ۋەلەدەست گوشادىدا بەحاتەمى تائى ..

ۋە بەدان بەخۇگرتنىدا (حلم) بە (ئەحنەفى كۆپى قەيس) ^۱

ۋەلە پاپەرىن ۋ خىرا دەستھاتنىدا بە (عەمرو كۆپى كەرىب) ^۲

ھەتا (ئەبو تەمام) لە مەرجى (ئەحمەدى كۆپى موعتەسەمدا) ۋوتى: پاپەرىن ۋ خىرا
دەستھاتنى (عەمرو، لە ئى بوردى جاتىمدا لەخۇخواردنەۋەى (ئەحنەف)

دا لە زىرەكى (ئىياس) دا

فەرموباجىرۆكى ژيانى ئەۋ پىاۋە لەسەرەتايەۋە دەست پى بىكەين ئەۋپىاۋە
ژياننامەيەكى سەرنج پاكىشى ناۋازەى ھەيە لەنىۋان ژياننامە ناۋازەكاندا .

^۱ شۆيىن كەۋتوۋىيەكى بەرپىز، پىشەۋايەكى گەرە ۋ ۋوتارىيىژىكى سەرنج پاكىش، گەرەى بەنى
تەمىم .

^۲ يەككە بوو لە ئازاۋ بەناۋەنگەكانى عەرەب ، لە (قادىسيە) دا لە تىنويدا مرد .

(ئىياس كۆپى موعاويەى كۆپى قوۋەى موزەينى) لە داىك بوۋە سالى چل و شەشى
كۆچى لەناۋچەى (يەمامە) لە (نەجد) وەلەگەل خىزانەكەيدا كۆچيان كرد بۆ(بەسرە)
وەلەوى گەشەى كردو قىربوو.....

وەلەسەرەتاي لاۋى يەتيدا سەردانى (دېمەشق) دەرگەو، ئەوۋى بگونجايە
لەزانست وەرىدەگرت لەوانەى كەمابوون لەهاوپى يانى بەرپزو گەورە شوڤنگەوتووان
وہەراستى لەم (كۆپە موزنى يە) نىشانەو سىماكانى خانەدانى و زىرەكى دەرگەوت
ھەر لە پەيداۋونى نىنۆكەكانى يەوہ
وہخەلكى دەرگوباسى كردارە ناياب و گوفتارە ناۋازەكانيان دەرگپرايەوہ لەكاتىكدا
ئەو ھىشتا مندالىكى بچوك بوو.....

*

*

*

دەرگپرنەوہ ئى كەكاتىك خەرىكى قىربوونى (بىركارى بوو) لە حوجرەى پياۋىكى
(يەھودىدا) واتە لە (ئەھلى زىمە) كۆمەلىك لە ھاوپى جوۋەكانى لاى
كۆبوونەوہ، وەگفتوگويان دەرگەوت دەرپارەى كاروبارى ئايىن، ئەويش گوى ئى
لىگرتبون، بەبى ئەوۋى ئەوان بزانن جامامۇستاكە گوتى بەھاوپىكانى:

ئايارانامىنن لە موسلمانان، كە ئەوان وا دەرگەپن كەلە بەھەشتدا خواردن دەرگەوت
بەلام پىسى ناكەن :

چا(ئىياس) لاىكردەوہ بەلاى مامۇستاكەوہ ووتى:
ئەى مامۇستاي بەرپز ئايا رىگەم پى دەدەيت كە بەقسەكردن و پادەرپرين لەو
گفتوگۆو پادەرپرينەتاندا ھاوبەشى بكەم .
مامۇستاكە گوتى: بەلى .

جالاۋكە گوتى: ئايا ھەموو ئەوۋى كەلە دونىادا دەرگەوت دەبىتە پىسى و
دەرگەچىتە دەرگەوہ .

مامۇستاكە گوتى: نەخىر .

جالاۋكە گوتى: ئەى ئەوۋى كە وەك پىسى دەرناچىتە دەرگەوہ بۆكۆى دەچى^{۹۲}.

^{۹۲}/ ئەھلى زىمە . واتە لە يەھوديان و مەسىحى يەكان كەلە ژۇر پاراستنى دەولەتى ئىسلامىداۋون .

جاماموستانکه گوتی: ده بیته خوراکي هه موو نه دنامه کانی له ش. واته ده چیته ناو خوراکي پیویستی له ش.

نېنجالاوه که گوتی: جانکوڼی کردنی ئیوه له چ پرویه که وهیه، نه گهر هه ندیک له وهی که ده یخوین بچیته خوراکي له شه وه، که هه مووی له به هه شتدا بیته خوراک ؟!
جاماموستانکه ده ستی بډاکیشا و ووتی پی ی : خودایه چ لویکی زیره که .
وه (لاوه که) سال به سال به ره و پیش ده چوو

وه له گه لی دا دهنگو باسی زیره کی پیش ده چوو له هه کوی یه ک بوایه . جابه راستی لی ی ده گیر نه وه که چووه ته (دیمه شق) وه نه و نه و کاته هه راو بووه، ده که ویته ناکوکی له گه ل زانایه (شیخ) له خه لکی (دیمه شق) له مافیک له مافه کان دا، وه که نه و زانایه ده سته وسان ده بیته له رازی کردنی به به لگه، ناچار بانگه یشتی ده کاته دادگا
جا که ناماده ی به رده م دادوهر (قاضی) ده بیته، پرویه پروی نه یاره که ی ده بیته وه و، دهنگی به سه ردا به رز ده کاته وه .

جا (قاضی) پی ی ووت: ده نکت نه وی که نه ی لاو.....
چونکه نه یاره که ی تو زانایه کی به سال اچووی خاوه ن ریزه .
(نیاس) وتی: به لی به لام بی گومان (حق) له و گه وره تره .
جا (قازی) تو وره بوو، وه ووتی: بی دهنک به
لاوه که گوتی: کی یه نه و به لگه یه ی من دهر پریت تا له ناستیدا بیده نگ بېم!
(قازی) زیاتر تو وره بوو وه ووتی: له و کاته وه ها تو ویته ناو کوپی دادوهری یه وه جگه له نا ره و او قسه ی بی بنه ما هیچی ترم نه دیت که ووتو ته .
جا (نیاس) گوتی: (لا إله إلا الله وحده لا شريك له
(أحقُّ هذا أم باطلٌ ؟ .

واته: هیچ خودایه ک نی یه جگه له نه لا، که تا که و هاو به شی بو نه و نی یه .
نایا نه وه راست و ره وایه یان نا ره وایه ؟ .

جا (قازی) هیمن بوویه وه ووتی:
راسته و ره وایه سویند به په روه ردگاری که عبه ره و او راسته
* * *

(لاوی موزه یینی) خو ی یه کلا کرده وه له سه ر فیروونی زانست، وه ئی ی نوشت نه وه نده ی که خودا ویستی له سه ربوو که ئی ی بنوشتی، هه تا گه یشته پله و پایه یه ک

كه زانايان مل كهچ ده بون، وه په نايان پى دهر دو، له سهر ده ستيدا زانست
فېر ده بون وهك قوتابى يهك، له گهل بچووكى ته مهنيدا.....

سائىكيان، (عه بدولمه ليكى كوپى مه پوان سهر داني (به سره) ى كرد، پيش نه وهى
بيته (خه ليفه)، (ئياس) بينى كه نه و پوزگار له لويك بوو له سهر تاي لويه تيدا،
كه هيشتا به ته واوى سمىلى نه كرد بوو.....

بينى چوار كهس له خوينه رانى خاوه ن ريش و جوبه ى سهوز له دواى (ئياس) وه
ده پون و نه و يش پيشيان كه وتووه

جا (عه بدولمه ليك) گوتى: داخ بو نه و خاوه ن پيشانه نايا زانايه كيان تيانى يه
كه پيشيان بگه وى، ناهه و لوه يان پيش خستوه!

ئينجا لا يكر ده وه به لاي (ئياس) داو گوتى: ته مهن ت چهنده نه ى لاو!
(ئياس) ووتى: ته مهنم - خودا نه مير پايه دار بگات - وهك ته مهنى (ئوسامه ى كوپى
زهيد)

نه كاته پيغه مېهر (ﷺ) كرديه سهر كرده ى سوپايه كه (نه بو به كر) و (عومهر ى)
تيدا بوو.

جا (عه بدولمه ليك) پى ى گوت: پيشكه وه نه ى لاو..... پيشكه وه..... خودا
به ركه ت خاته ته مهن ته وه .

*

*

*

وه له سائيك له سائله كاندا خه لكى دهر چوونه دهر وه له نيواره وهخت دا بو بينينى
مانگى رهمه زان، له سهر وه موويانه وه، (هاوپى ى) پايه بهرز (نه نه سى كوپى ماليكى
نه نساى).....

كه له و پوزده دا پياويكى به ته مهن بوو نزيكى (100) سال ته مهنى بوو
جا خه لكى سهر ى ناسمانيان كردو به لام هيچمان نه بينى .
به لام (نه نه سى كوپى ماليك) چاوى له ناسمان برېبوو، وه ده يووت: به راستى مانگم
بينيووه ناهه وه نه وه
وه به ده ستى ناماژه ى بو ده كرد..... به لام نه بينينى .

¹/ ته مهنى نه وكاته ى (ئوسامه) له خوار بيست ساله وه بوو .

ئاله و کاته دا (نیاس) پوانی بۆ (ئه نهس) (په زای خوای ئی بیّت)، بینی تاله موویه کی دریز له برۆی لاریووه ته وه هتا بهردهم چاوی .
جا پوو خسته تی به نه ده به وه ئی وه رگرت، وه دهستی دریز کرد بۆ تاله مووه که وه دهستی پیا مهینا و ریکی کرده وه، ئینجا ووتی پی ی: ئه ی هاوپی ی پیغه مبه ری خودا ئایا نیستامانگ ده بینی؟ .

جا (ئه نهس) هه ر ده ی پوانی وه ده ی گوت:
نه وه لا نای بینم، نه وه لا نای بینم .

*

*

*

دهنگوباسی (نیاس) بلا و بوویه وه، دهنگۆی هه موولایه کی گرت وه، وه خه لکیش له هه موو لایه که وه دهگه یشتنه خزمه تی وه نه وه ی، ئه وکه تووشیان ده بوو له دۆز وکیشه له زانست و دین دا دهیان خسته بهردهستی بۆ چاره سه ر.....

وه هه ندیکیان زانستیان ده ویت
وه هه ندیکێ تریان مه به ستیان له وچوونه لایه ی، دهسته وسانکردنی بوو به مشتومپی کردن له گه لیدایه شتی نا په وای بی بنه ما .
له وانه، ئه وه ی که گیرا وه ته وه نه وه یه، که کو یخایه ک هاته کو په که ی و ووتی:
ئه ی (ئه با وانیله) چی ده لیت له باره ی سه رخۆشکه ره وه (عاره ق)؟ .
ووتی: قه ده غه یه .

جا کا برای کو یخا گوتی: له چ پوو یه که وه قه ده غه یه (حرام) له گه ل نه وه دا که نه وه زیاترنی یه که میوه یه که و ناویکی کولا وه له سه ر ناگر .
که هه موو نه وه جه لاله و په وایه و هیچی تیانی یه .
جا ووتی: ئایا له قسه کانت ته وای بوویت ئه ی کو یخا یان قسه ت ما وه بیلیت؟
ووتی: به لئ ته وای بووم .

(نیاس) ووتی: ئه گه ر مشتیک ناو بهیتم وه به ومشته ناوه لیت بدهم ئه زارت پنده گه یه نیت؟
ووتی: نه خیر .

(نیاس) ووتی: ئه گه ر خۆله که بهیتم ئینجا کای تیکه ل بکه م، وه ناو بکه م به سه ریدا ئینجا جوان جوان بی شلم، ئه وجا له به رخۆردا وه ک به رد ووشکی بکه مه وه، ئینجا بیکی شم پیا تا ئایا نیشت پی ده گه یه نی؟
کو یخا ووتی: به لئ به لکو ده مکو ژیت پی ی .

جا(ئىياس) ووتى: ئانەۋەش عارەقە، كاتىك بەشەكانى كۆدەكرىتەۋە، ۋەترشىنرىت و دەكرىتە عارەق قەدەغە (حەرام) دەيىت .

ۋەكاتى(كە(ئىياس) دادۋەرى(القضاء) گرتە دەست، لەچەند ھەلۋىستىكى دا چىرى زىرەكى ۋەراۋانى دەرك كىردن و، تواناي بى ۋىنەنى لەئاشكراكرىدى كۆمەلىك لەراستى يەكاندا دەركەوت .

يەكىك لەۋانە ئەۋەبوو كە دوۋىپىاۋ چۈۋەلاى تادادۋەرى بكات لەنىۋانىئاندا، جايەكىيان داۋاي ئەۋەبوو كەھەندىك پارەى لاي ھاۋرىكەى دانائە، بەلام كە داۋاي كىردۋتەۋە نكولى لىكرىدە .

جا(ئىياس) پىرسىارى لە پىاۋەكە كىرد كەداۋاي لەسەر تۆماركرابوو، دەريارەى ئەۋسپاردەيە، كاپرا نكولى لىكرىدو ووتى:

ئەگەر ھاۋرىكەم بەلگەى ھەيە بابىيەننىت

خۇئەگەر بەلگەى نى يە، ئەۋەى كەلەسەرمەنە جگە لەسۈيىندخواردن ھىچى تر نى يە

جا(كە(ئىياس) ئەۋەى بىيىست، ترسا لەۋەى كە ئەۋ پىاۋە بەسۈيىنەكەى پارەكە بخوات، بۈيە لايكرىدەۋە بەلاى خاۋەن قەرزكەدا و پى ى ووت: لەچ شۈيىنك پارەكەى لادانا ؟ . ووتى: لەفلان شۈيىن

جاۋوتى: لەۋشۈيىنەدا چى ھەبوو؟ .

جاپىاۋەكە ووتى: درەختىكى گەۋرەى ئى بوو لەژىرى دا دانىشتىۋىن، ۋەبەيەكەۋە لەژىرسىبەرەكەيدا نانەكەمان خوارد .

ۋەكاتىك ويىستمان ئەۋى بەجى ۋەيىن، پارەكەم دا پى ى .

جا(ئىياس) پى ى ووت: خاۋەن قەرز بچۇ بۇئەۋ شۈيىنەى كە درەختەكەى ئى يە، بەلكو كاتىك چۈۋىتەۋە لاي ئەۋ درەختە، بىرت بگەۋىتەۋە لە كۈى دا پارەكەت دانائە، ۋەبە ئاگابىيىتەۋە كە چىت ئى كىردۋە

ئىنجا بگەپىرەۋە بۆلام ۋەئاگادارم بگە لەۋەى كە بىنيۋوتە .

جا پىاۋەكە بەپەلە پۇشت بۇشۈيىنەكە، ئەۋجا(ئىياس) گوتى بە داۋا لەسەرەكە:

دانىشە تا ھاۋرىكەت دەگەپىتەۋە ئەۋىش دانىشت .

ئىنجا(ئىياس) لاي كىردەۋە بەلاى ئەۋانەدا كە داداگىيان ھەبوو لەلاى، ۋەدەستى كىرد

بە داداگىيى كىردىيان، لەۋلاشەۋە بەكلەى چاۋى چاۋدىرى پىاۋەكەى دەكرىدە.....

هه تا که بینی به ته وای ئارام و دلنیا بووه، لای کردبه لایه وه به کوتوو پیری پی ی ووت:

نایا نه ندازه ی (ته قهیری) نه وه ده کهیت که هاوړیکه ت گه یشتیته نه و شوینه ی که سپارده که ی لادانا یت؟

جا کابراکه به بی بیرکړدنه وه گوتی: نه خیر..... نه شوینه دووره لیږه وه .
جا (نیاس) پی ی گوت: نه ی دووژمنی خودا نکولی پاره که ده کهیت و، ده شزانیت نه و شوینه ی که تیا تا وهرگرتوه؟!
سویند به خودا به راستی تو ناپاکیت .

پیاوکه پامو، له دله له رزئوه بیډهنگ بوو، وهدانی نابۀ ناپاکی یه کهیدا
جا (نیاس) به رزی کرد هه تا هاوړیکه ی گه رایه وه، وه فرمانی دا به پیدانه وه ی سپارده که ی .

*

*

*

وه هر له نمونه ی نه وه، گڼپراو ته وه ئی ی که دووپیاو لیبیان ده بیته کیشه له سهر دوو پارچه (مخمه ل) که ده دریت به سهر سهر داو به سهر شاندا په خش ده کړیته وه

پارچه یه کیان سهوړنکی تازه ی به نرخ بووه، وه نه وکه یان سووړنکی کون .
جاداواکارگوتی: چومه ناوچه وړیک ناو که خوم بشوم، وه مخمه له سهوړه کهم له گهل جله کانم دا له سهر قهراغی حه وړه که دانا، جا نه یار کهم هات، پارچه مخمه له سووړه که ی له ته نیشته پارچه که ی منه وه دانا، وه ویش هاته ناوچه وړه که، وه له پیش مندا ده رچووه دهر وه جله کانی له بهر کردو، پارچه مخمه له که ی منی هه لگرت و، دای به سهر سهر شانیدا لییدا پوشت و بردی .

منیش له حه وړه که هاتمه دهر وه و، خوم له بهر کردو شوینی که وتم، وه داوای پارچه مخمه له کهم لیکړده وه، به لام نه و سووړبو له سهر نه وه ی که هی نه وه
(نیاس) گوتی به داوا لیکراو:

توچی ده لیتیت؟! .

نه ویش ووتی: نه وه هی منه وله دهستی خوم دایه .

(نیاس) گوتی به داواکار: نایا به لگه ت هه یه ؟

داواكار گوتى: نەخىر .

(ئىياس) گوتى بەدەرگاۋانەكەي: شانەيەكم بۇئامادەبەكە، ئەۋىش بۆي ئامادەكرد.....

ئەۋجا سەرى ھەردوۋ پىاۋەكەي داھىئا، بىنى لەسەرى يەككىيان وورده توك و موۋى سوور ھى خورى مەخمەلەكە ۋەرى، ۋەلەسەرى ئەۋى تریان وورده توۋكى سەوز.....

ئەۋجا(ئىياس) بېرىرى دەرکرد بە دانەۋەي پارچە سوورەكە بەخاۋەنى ووردهتوۋكە سوورەكە، ۋە دانەۋەي پارچە سەۋزەكە بەخاۋەنى وورده توۋكە سەۋزەكە.....
* * *

ۋەھەرۋەھا لە دەنگوباسى ووردىنى و زىرەكى (ئىياس)، لە(كوفە) دا پىاۋىك ھەبۋە، كەلەبەرچاۋى خەلكىدا خۆى بەپىاۋچاك و دىندارو خۇپارىز پىشان داۋە..... ھەتاسوپاس و ستايش و پىاھەلدانى زۆر بوۋ بوۋ، ۋەھەندىك لە خەلكى كردبوۋىانە جىگەي متمانە، كاتى سەفەريان بىكرىايە مال و سامانىان لا دادەنا ۋە دەيانكردە سەرپەرشتىار كارى مۇدالەكانىان ئەگەر ھەستىان بىكرىايە بەنزىك بوۋنەۋەي مەرگىيان. جاپىاۋىك ھاتىۋە لاي و، پارەيەكى پى سپاردبوۋ، ۋەكە پىۋىستى پى ى ھەبۋبوۋ،

ئى ى داۋاكرىدبۋە، ئەۋىش نكولى ئى كرىۋو.

جاپىاۋەكە چوۋ بۆلای (ئىياس) و شكاتى ئى كرد،(ئىياس) گوتى بەشكاتكارەكە. ئايا كابرانى كەتۋ دەتەۋىت بىھىنى بۆلای من ؟ .
ۋوتى: نەخىر .

(ئىياس) پى ى ۋوت بىرۋ ۋەسبەينى بگەرپرەۋە بۆلام.....

پاشان (ئىياس) ناردى بە شوۋن متمانە پىكرىاۋەكە داۋ، پى ى گوت:

بەراستى پارەيەكى زۆر لام كۆۋتەۋە ھىنى كۆمەلە بى باۋكىك كەسەرپەرشتىارىيان نى يە، جاۋاي بەباش دەزانم كە بەتۋى بسپىرم، ۋەتۋ بگەمە سەرپەرشتىارو دەسى بەسەريانەۋە، جانايا خانۋەكەت گونجاۋە وپارىزراۋە، ۋەكاتت ھەيە ؟ .
كابرانى گوتى: بەلى ئەي جەنابى قازى .

جاقازى گوتى: دوسىبەى بىرەۋە بۇلام، ۋە شۇيىنىك بۇپارەكە ئامادەبىكە
 ۋە ھەرۋەھا لەگەل خۇتا چەند جەمالىك بەيىنە تا ھەلى بگرن
 لە پۇژى داھاتوۋدا پىاۋە شكاتكارەكە ھاتەۋە لاي (ئىياس)، (ئىياس) پىي ى ووت:
 بېرۇ بۇلاى ھاۋپىكەت ۋە داۋاي پارەكەتى لىبىكەۋە، جا ئەگەر نكولى لىكرد پىي ى بلى:
 لەلاى قازى شكاتت لىدەكەم .
 جاشكاتكار ھات بۇلاى پىاۋەكە ۋ داۋاي پارەكەى لىكردەۋە، بەلام پىاۋەكە نكولى ئى
 كردو دانى پىانەنا كەبىداتەۋە ،
 ئەۋىش پىي ى ووت: كەۋابوۋ لەلاى قازى شكاتت ئى دەكەم .
 ئەۋجا كە ئەۋەى بىست لە كابرا، پارەكەى بۇگىپرايەۋە، ۋەپىزىشى لىگرت
 پىاۋە گەپرايەۋە بۇلاى(ئىياس) ۋ ووتى: ھاۋپىكەم پارەكەى پىي ى دامەۋە خودا
 پاداشتى بەخىرى بداتەۋە.
 ئىنجا پىاۋى متمانە پىكراۋ لەۋەختەكەى خۇيدا ھات بۇلاى (ئىياس) ۋە كۆمەلىك
 كۆلەنگرى لەگەل دابو،
 جاقازى كەبىنى ئىي توۋرەبوۋ، ۋەئاشكراى كردوۋ پىي ى ووت:
 خراپترىن پىاۋ تۆى ئەى دورمىنى خودا، بەپاستى دىنت كردۆتە داۋ بۇ دونىا
 * * *
 بەلام (ئىياس) لەگەل چىرى زىرەكى ۋ، بەھىزى بىركردنەۋەى ۋ، خىراپىكانى
 دا.....
 جارى ۋاھەبوۋە پىكەۋتوۋە لەكەسىك كەبەبەلگە پەرچى بەلگەكەى داۋەتەۋە،
 ۋەپىنگەى قسەى لىپىۋوۋە ۋ بى دەنگى كردوۋە .
 لەبارەى خۇيەۋە داۋا گوتى:
 ھىچ كەسىك بەسەرم دا زال نەبوۋە لەبەلگەھىنانەۋەدا، جگە لەيەك پىاۋ، ئەۋىش من
 لە كۆپى دادوۋرىدابوۋم لە(بەسرە) پىاۋىك ھاتە لام، گەۋاھى(شاھىدى) دا لەلام كەفلان
 باخ مولكى فلان كەسە، ۋە
 بۇى دەستنىشان كردم.....
 جامن وىستم كە گەۋاھى يەكەى تاقىبىكەمەرە

ئەوجا پىم ووت: ژمارەى درەختەكانى باخەكە چەندە ؟
 تۆزىك سەرى داخست، ئىنجا سەرى بەزىكرەو ووتى:
 گەورەمان جەنابى قازى چەندەيە لەم كۆرەدا دادورەى دەكات ؟
 (ئىياس) فەرموى پىم ووت: لەوئەندە سالەوئەيە .
 جاكابرا گوتى: ژمارەى دارەكانى ئەم ژوروى دادگايە چەندە ؟
 بەراستى نايزانم، ئەوجا (ئىياس) فەرموى، ووتم: راستى لەلاى تۆيە ئىنجا گەواھى
 يەكەيم لىوەرگرت.

*

*

*

وكتاتىك (ئىياس كۆپى موعاۋىيە) تەمەنى گەيشتە ھەفتاۋ شەش (۷۶) سال، خۇى و
 باوكى لە خودا بىنى سواری دوو ئەسپ بوو بوون، پىكەو پىگەيان بەرئ
 دەكرد..... ئەئەوپىش باوكى دەكەوت، وەنە باوكى پىش ئەو دەكەوت، وەباوكى
 وەفاتى كرەبوو كاتىك كەتەمەنى ھەفتاۋ شەش سال بوو.
 وە لەشەۋىكدا (ئىياس) چوو بۆسەرچىگەكەى وە ووتى بەمال و خىزانى:
 ئايا دەزانن ئەم شەۋە چى يە، وەكام شەۋە؟
 ووتيان: نەخىر .
 ووتى: لەم شەۋەدا باوكم تەمەنى تەۋاكرە.
 جاكە پۇژيان كرەو، بىنيان (ئىياس) وەفاتى كرەو.
 خودا بەزەيى بە (ئىياس) ى قازى دايىتەوئەو، بەرپەھمەتى فراۋانى خۇى بخت،
 بەراستى ناۋازەيەك بوو لە ناۋازەكانى چركە ساتى خۇى، وەسەر سۈرپەئىنەرىك بوو
 لەسەر سۈرپەئىنەرىكانى زەمان لە ووردىيىنى و زىرەكى داو، گەران بەدۋاى ھەق و
 راستى داو گەيشتى پى ى .

خودايە ھەق پىكانى ئىياس
 بەئىمەش بىبەخشە وەلەخرمەتى
 ئەۋاندا لەبەھەشتا كۆمان بکەو .

﴿ۋەرگىنر﴾

۶) عومەرى كۆپى عەبدولعەزىزۇ عەبدولەلىكى كۆپى

ئايا نەتەزانیوۋە كە بۇ ھەموو گەلىك خانەدانىك ھەيە ھەيى گومان
(خانەدانى (بەنى ئوممەيەش) (عومەرى كۆپى عەبدولعەزىزە، ۋە بەدلىئايى يەۋە ئەر
زىندو دەكرىتەۋە پۇژى دوايى خۇي بەتەنھا ئومەتىكە)
(موممەدى كۆپى ھەلى كۆپى دوسەين)

شۇنڭە وتۇي بەرپىز ئەمىرى بىرۋادارن (عومەرى كۆپى عەبدولعەزىزە) لەۋە دابو
كەتە پوتۇزى گۆپى پىشىنەكەي لە دەستەكانى بىتەكىنى، كە گۆي بىستى لەرزەيەك
بوو لە دەۋرۋبەرىدا كە زەۋى دەھەژاند.
جا ووتى: ئەۋە چى يە ؟!

ووتيان: ئەۋە كەژاۋەي جى نشىنى يە (الخلافه) - ئەي ئەمىرى بىرۋاداران.
ئامادەكراۋە بۇجەنابت كەسۋارى بىيى (عومەر) بەكلەي چاۋ بۇي پوانى، ۋە
ووتى بەدنگە پىچىچرەكەيەۋە، كەشەكەتى دايگرتىبوو، ۋەشەونخۋونى سىسى
كردىبوو: چى لەۋە بىكەم؟!
مىھروسۆزى خۇداتان لەسەربى لىم دۈۋرۋبەنەۋە

ۋە تەنھا ۋە ئاخىرەتتىكى خۇم بۇيىنىڭ، بەرپاسىنى مەن ئۆزۈم بىلەن. لەۋەدا بۇ كەسۋار
(ۋە ئاخىرەت) بىيى، كەبىرە بۇيىنى پۇلىس ھات ۋە ئامادە بۇ كەلەن ئۆزۈم دەستى يەۋە،
پىي بۇيى بىكەت...

ۋە كۆمەلنىڭ لەپىيەۋانى پۇلىس لەگەلدا بۇ كەلەلە پاست ۋە چەپى (ئەمىرەۋە)
پىزى بۇيى، ۋە بەدەستىيەنەۋە شىرەكانىيان دەدرەۋەشايەۋە.

(ئەمىر) لاىكردەۋە بەلەي بەرپەۋە بۇيى پۇلىس داۋ ۋوتى:

مەن پىيىستىم نەبەتۋە نەبەتۋە ھەيە

مەن ھىچ شىئىك نىم جگە لەپىيەۋە لە مۇسلمانان

دەيم ۋە دەچم ھەر ۋەك ۋە ئۆزۈم.

ئىنجا پىي بەرپەۋە كەرد ۋە خەلگىش لەگەلە دا، تاجۋە ئۆزۈم مەزگەت، ۋە بانگى دا
لە ئاخىرەت كەلە دا:

(الصَّلَاةُ جَامِعَةً الصَّلَاةُ جَامِعَةً)

ۋاتە: (نۆيۈكۈرەۋەيە نۆيۈكۈرەۋەيە)

جا خەلگى لە ھەمۇۋە لايەكەۋە پىيەۋە كەردە مەزگەت. كە ھەمۇۋەيان كۆيۈنەۋە، ئەمىر
دەستى كەرد بەۋوتار.

سۇپاس ۋە ستايىشى خۇداي كەرد لەسەر بەرەكانى، ۋە درۋودى دا لەسەر
پىيەمبەرەكەي، پاشان ۋوتى:

ئەي خەلگىنە بەرپاسىنى مەن تۈۋشكراۋم بەم كارە (جىنشىنى) بەيى ۋە رگرتنى پاي
خۇم يان داۋا كەردنى لەلەيەن مەۋە

ۋە بەيى پىيەۋە كەردن لەلەيەن مۇسلمانانەۋە. يان بىلەن پىيەۋە رگرتنىيان ... جاۋا مەن ئەۋ
پەيمانەي كەلە گەردن تانايە بەرامبەر بەمەن، لەگەردن تانە دامالى ئىتەر خاۋەنى پەيمان
نەن بەرامبەر بەمەن

دەي فەرمۇن (جىي نىشىنىك) كەلەي پازىيەن بۇخۇتانى ھەلپىزىن

ئەۋجا خەلگى بەيەك دەنگ ھاۋارىيان كەرد:

بەرپاسىنى ئىمە تۇمان ھەلپىزىر دەۋە ئەي (ئەمىر) يى بىرۋاداران ۋە پازىن پىت
كاروبارمان بگەرە ئىستۇت بەخىرە بەرەكەت.

كە (عومەر) سەرنجى دا دەنگەكان ھۆرپۈنەرە، ۋەدەكان ئاراميان گرت، جارىكى دى سوپاسن و ستايشى خوداى كرد، ۋە درودى لەسەر پىغەمبەردا (ﷺ).
جا دەستى بەقسەكرد، ۋەخەلكى ھان دەدا لەسەر خۇپارىزى (التقوى) ۋەھانى دەدان بۇ دونيانەويستى.

ۋەھانى دەدان بۇكاركردن بۇدوا پۇژ.....
ۋەمردنى بىردەخستەۋە بەراۋىژىك كە دلە پەقەكانى نەرم ونيان دەكردەۋە،
ۋەفرمىسكە قەتيس ماۋەكانى ھەلدەپژان و، كە لەدىلى خاۋەنەكەى دەردەچوو،
جىگىردەبوو لە دلى گويگران دا .

ئىنجا دەنگە شەكەتەكەى بەرزكردەۋە تاخەلكى ھەموو گوى بىستى بىن، ۋە ووتى:
ئەى خەلكىنە، ھەركەس گوى رايەلى خوداى كرد، گوى رايەلى پىويستە.....
ۋەھەركەس لەخودا ياخى بوو، ئەۋە گويرايەلى لەسەر ھىچ كەس نى يە
ئەى خەلكىنە، گوى رايەلىم بكن ئەۋەندەى لە ئاۋاتانا گوى رايەلى خودام
كرد.....

جائەگەر لەخودا ياخى بووم، ئەۋە گوى رايەلى بۇ من نى يە، ۋەلەسەريشتان نى يە

ئىنجا لەسەر مېنبەرەكە ھاتە خوارەۋە، ۋەپرووى لەمالەكەى خۇى كردو، چوۋە
ژوۋرەكەى خۇى .

دەيوويست كەساتە ۋەختىك لە پشودايىت، لەپاش ئەۋشەكەتى يە زۆرەى كە
توۋشى بوو لەكاتى ۋەفاتى خەلىفەۋە تا ئەۋ چركە ساتە .

*

*

*

بەلام كاتىك كە (عومەرى كۆپرى عەبدولعەزىز) لە ۋەدابوو كە لەجىگەكەيدا
پالېكەۋىت، ۋەسەربىنئەۋە پشووئەك بدات. (عەبدولمەلىكى كۆپرى) ھاتە خزمەتى،
كەلەركاتەدا تەمەنى بەرەۋ ھەقدەسال دەچوو- ۋە ووتى:

ئەى ئەمىرى بېرۋاداران دەتەۋىت چى بكەيت؟ :

جا ئەمىر فەرموۋى: ئەى كۆپم دەمەۋىت كەمىك بخەوم، چونكە ووزە لە لەشمدا
نەماۋە .

كۆپەكەي ووتى: ئەي ئەمىرى بېوادداران ئايا دەخەيت پېش ئەۋەي مافى
ستەملىكراۋان بگىرپتەۋە بۇيان؟ :

جا ئەمىر فەرمۇي: بەلى كۆپم، بەراستى من دىيىنى زۆر شەكەت بووم و
شەۋنخونىم چەشت لە بەخاكسپاردنى مامتا.....

ۋەبە دىنياسى كە كاتى نوپۇزى نىۋەپۇھات و نوپۇز بۇكردن، ئەۋجا بەۋىستى خودا
مافەكانىش دەگىرپمەۋە بۇ خاۋەتەكانيان.

جا كۆپەكەي ووتى: دەي كى دەستەبەرت دەكات ئەي ئەمىرى بېوادداران بەۋەي
كەتۇبىت تانىۋەپۇ؟ !

ئەۋ ووتەيە تواناي (عومەرى) ھەژاندو نوپۇزى كىردەۋە

ۋەخەۋ لەچاۋەكانى پەۋى

ۋە ھىزۇر تواناۋ وويست گەرايەۋە بۇ لەشە شەكەتەكەي و ووتى:

لېم نىزىك بەرەۋە ئەي كۆپى من .

جاكۆپەكەي ئۇ ي نىزىك بوۋىيەۋە، گرتى يە باۋەشى ۋەنىۋانى ھەردوۋچاۋى ماچ
كرد، ۋە ووتى:

سوپاس و ستايش بۇ ئەۋ خودايەي كەلە پىشتى من ئەۋەيەكى پى بەخشىم
كەيامەتىم بدات لەسەر دىنەكەم .

ئىنجا ھەستا، ۋەفەرمانى دا كە چار بەدن بەناۋ خەلىكىدا:

كە كى ستەملىكى لىكراۋە، شتىكى لىداگىركراۋە بابەرزى بىكەتەۋە بۇلاي ئەمىر....

*

*

*

جا ئەۋ (عەبدولمەلىكە كى يە) ؟ :

چى يە دەنگوباسى ئەۋ گەنجەي خەلك لەبارەيەۋە ووتى:

ئەۋ ئەۋكەسەيە كەباۋكى خستە ناۋ خوداپەرستى يەۋە ۋەخستىيە سەر

پەۋى يەي دونيا ئەۋىستىنى فەرموون باشارەزاين لەچىرۇكى ئەۋ لاۋە

خوداناس و سالىحە لە سەرەتايەۋە

*

*

*

(عومەرى كۆرى عبدولعەزىز (15) پانزە جگەر گۆشەي ھەبوو، كەسيانىيان كچ

بوون



وھەممە موویان خاوەنى بەشكى باش بوون لەخۆپاریزی (التقى)، وەپەلە و پەلە یەكە
گەرە لە چاکی یەتی (الصَّلاح).

بەلام (عەبدولمەلىك) ھۆكاری ھۆننەوێى ملوانكەى براپەتە یەكەیان بوو،
وھەستەتەرەى درەوشاوەیان بوو.....

بەراستی ئەو قەسەكەریكى (اديباً) نەوونەى و زیرەك بوو..... لە تەمەندا لاوبوو....
بەلام لەژیری دا پیاویكى بەتەمەنى ژیریوو..... ئەو ھەرلە مندالی یەو گەشەى كرد لە
گوێ پایەلى خودادا، ئەو نزیکترین شیو بوو لە خانەوادەى خەتابەو بەگشتی،
بەتایبەتەى زۆر دەچوو لە (عەبدوللای كوپى عومەر) خوا ئى ی پازى بێت لە خودا
پەرستى و خۆپاریزی دا، وە لەترسى بيمیدا لە خودای بالادەست، وە لە نزیک
بوونەویدا ئى ی و بەگوێ پایەلى فەرمانەکانى.

*

*

*

(عاسمى نامۆزای) دواو گوتى:

بەپاسپاردەى راسپێرام بۆسەردانى (دیمەشق)، بۆمە میوانى لەلای نامۆزاکەم
(عەبدولمەلىك) كە ئەو پەبەند بوو كەژنى نەهێنا بوو.

نویژى خەوتنمان كردو، ھەریەكەمان چوینە سەرجینگەى نووستنمان.

جا (عەبدولمەلىك) ھەستاو چراكەى كۆژاندەو.

و ھەریەكەمان بەدەم وەنەوزەو پیلوووەكانمان نەواندو نووستین. پاشان من
لەنیوێ شەودا لەخەو ھەستام، سەیرم كرد (عەبدولمەلىك) خەبەرەو نویژ دەكات
لەتاریكیدا، وھەم فەرموودەى خودای بالادەست دەخوینێتەو.

﴿أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ. ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ. مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ﴾

(شعراء ۲۰۵-۲۰۷)

واتە: پێم بلى ئەگەر وازیان لى بهێنین چەند سالیكى زۆر رابووین بە ھەرە
دونیایى یەكەنەو، ئینجا ئەو سزایەى كە پەیمانیان درابوو یەخەى گرتن، چ شتێك
لەوێ كە رایان بوارد پى ی و لەزەتیان لى وەرگرت لە لەزەتە دوونیایى یەكان

^۱ ئەو (عاسمى) كوپى ئەبى بەكرى كوپى عەبدولعەزىزى كوپى ھەروانە كە برازای عومهرى كوپى

عەبدولعەزىزە.



سووديان پى دەگەيەنى بۇ ولانانى ئەو سزايە؟ بىگومان ئەو رابواردنە دوور و درىژە
هيچ سووديان پى ناگەيەنى .

جا ئەوہى كە سەرنجى منى راكيشا ئەوہ بوو كە ئايەتەكەى دووبارە دەكردەوہ، دە
گريا گريانىكى بە كول بى ھەراوھۇريا، كە بەنى دلى دەچراند.
وہ ھەر كاتىك لە خویندەنەوہى ئايەتەكە تەواو دەبوو، ديسان دەگەپايەوہ بۇ
دووبارەكردەنەوہى، تا وام لىھات ووتم: گريانەكە دەيكوژىت .

كە ئەوہم بينى ووتم :

(لا إله إلا الله، والحمد لله)

ھەرەك ئەو كەسەى كە لەخەو ھەلدەستىت، بۇ ئەوہى كۆتايى بە گريانەكەى بەيىنم

جا كە گوئى ي لىم بوو، بى دەنگ بوو، نىتر ئەوہى ھەستى پى بكرىت لىم نەبيست

*

*

*

لە راستيدا ئەو (لاوہ عومەرىي يە) فىر بوو لەسەر دەستى گەورە زانايانى چاخى
خۇيدا، تا بە تەواوى شارەزابوو لە قورئان و لەزەت لى وەرگرتن ..
وہ دلى ئاوەدان بوو بە ھەرموودەكانى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) وہ زانستى يەكى
فراوانيان لىوہ فىر بوو ..

ھەرۋەھا لە زانستە شەرعىيەكاندا بە باشى پۇچوو، وہ شارەزايى يەكى زۆر فراوانى
تىدا پەيداكرد ...

لەگەل ئەوہدا كە لەتەمەندا لە سەرەتادا بوو ..؟

بە چرى دەستلەملانى چىنى يەكەمى دەكرد لە زانايانى خەلكى شام لە چاخى
خۇيدا .

گىپرراوہتەوہ كە (عومەرى كۆرى عبدولعەزىن) خوینەرەن و زانايانى شامى كۆكردەوہ
و ووتى:

بەراستى من ئىوہم بانگەيشت كەردوہ بۇ بىراردان لەسەر ئەو ستەمانەى كە كراوہ
لە ستەملىكران لەلایەن خانەوادەو خزانى منەوہ، تا بزانم چى دەلىن؟
ووتمان:

ئەي ئەمیری بڕواداران، ئەو کارێکە کە کەسانی ئەنجامیان داووە کە پیش دەستبەکاربوونی تۆ بوون .

و تەواو ئەوانە لەسەر ئەو کەسە کە تەواوەکە ئەنجام داووە و دەستی بەسەر ماڵ و سامانی داگرتوووە

بەلام ئەمیر بە ووتەی ئەوان دلخۆش نەبوو ...

جا یەکیک لەوانە کە پرای جیاوازی هەبوو لای کرد بە لای ئەمیرە و وتی :

ئەي ئەمیری بڕواداران بنێرە بە دواي (عهبدولمه لیک) دا، چونکە بەراستی ئەو لەوانە کە مەترنی یە لە زانایی و ژیری دا .

جا کاتیەک (عهبدولمه لیک) هاتە خزمەتی (عومەر) پێی ی ووت:

چی دەبینی، یاخود بۆ ئێمە چی بڕیار دەدەیت دەربارەی ئەو ماڵ و سامانە کە ئامۆزاکانمان لە خەڵکیان داگیر کردووە بە ستم ؟

و ئێستا خاوەنەکانیان ئامادەبوون و داوای دەکەن، و ئێمەش بەدوایدا چووین و دەزانین مافی خۆیانە ؟ ..

(عهبدولمه لیک) گوتی: من وای دەبینم کە بیانگیریتەو بۆ خاوەنەکانیان مادام دلنیا بووی لەوێ کە هی ئەوانە

و دلنیا بە ئەگەر و ئەکەیت، تۆ هاوبەشی ئەوانە دەبیت کە ستمەکیان ئەنجام داووە

جا ئەوجا دلێ (عومەر) کرایەو و ئارام بوو، و ناخی پشووێ دا، و ئەوێ کە بوو بوو هەموو غەمی ئەما .

و (لای عومەر) ئەوێ بەلاو بەشتیو کە پاسەوانێکی پراوەستاو و چاوەکراوە بێت لەسەر سنوور، بە تاییبەتی ئەو شوێنەدا کە پێگای هێرشبەندانی ئەیاران بوو، بۆیە بڕیاری دا بە جێگیربوون لە یەکیک لە شارە نزیکەکانی ئەو شوێنەدا، مانەو تیایدا لە وولاتی شام.

بۆیە رێی بەرێکرد بۆ ئەوێ و (دیمەشق)ی بەجێهێشت کە پێبوو لە باخ و باخاتی دلێرە و سیبەری خۆش و، پووباری پێر لە ئاو .

باوکی – لەسەر و هەموو ئەوێ کە دەیزانی لە بارە کچاکی و خۆپاریزی و خودا پەرستییەو، بەلام هەر زۆر دەرەسا لە دلێرەکی شەیتان بۆی، و زۆر دەرەسا و

بەزى پىيادا دەھاتەۋە كە گىرۇدەي ئارەزوۋەكانى لارى يەتى بىت، لەبەر ئەۋە
سورۇپو لەسەر ئەۋەي كە ھەموو شتېك بزانى دەر بارەي، ھەموو ئەۋەي كە دەگونجى
و شايانى ئەۋە كە دەر بارەي بىزانى .

بۆيە ھەرگىز لەۋە بى ئاگانە دەۋو، ۋە پىشت گوى ي نەدەخست .
* * *

(مەيموونى كۆپى مەھران) كە ۋەزىرى (ئومەرى كۆپى عەبدولعەزىز) ۋە دادۋەر
پاۋىژكارى بوو ۋوتى:

چوۋمە خزمەتى (ئومەرى كۆپى عەبدولعەزىز، بىننم نامەيەك دەنۋوسىت بۇ
جگەرگۈشەكەي (عەبدولمەلىك) تىيادا ئامۇژگارى دەكردو، بەرچاۋى روون
دەكردەۋە، ۋە ئاگادارى دەكردەۋە، ۋەدەي ترساند ۋە مژدەي دەدايە ..

لەرەي كە لەۋ نامەياندا ھاتىبو ۋەرموۋ بوۋى :

لە پاش دا بەپاستى كەسىك كە لە ھەموو كەس شايانتر بىت كە لەمن تى بگات
ۋ، ۋوتەكانم تى بگات تۆي .

ۋە بەپاستى ۋ بى گومان سوپاس ۋ ستايش ھەر شايستەي ئەۋ خۇدايەيە كە لە
ھەموو كارىكى گچكەۋ گەۋرەدا چاكەي لەگەل ئىمە كىردوۋە .

جا ئەي كۆپى من يادى گەۋرەيى ۋ بەخشندەيى خۇدا بىكەرەۋە بەسەر خۇت ۋ باۋك
ۋ دايكتەۋە .

دەستم بە دامانت، توشى لووت بەرزى ۋ خۇ بەزلانينى نەبى، چۈنكە ئەۋە لە كارى
شەيتانە .

ۋە شەيتانیش بۇ پرواداران دوژمنىكى ئاشكرايە ..

ۋە ئەۋەش بزانە، بەپاستى من ئەم نامەيەم بۇ تۇ نەئاردوۋە كە گوايە خوانەخواستە
دەنگوباسىكى خراپم دەر بارەي تۇ پى گەيشتبى . دۇنياۋە ھىچ شتېك لە چاكە زياتر
دەر بارەي كاروبارت نازانم ۋ ئاگادارنىم ..

تەنھا ئەۋەي كە پىم گەيشتوۋە ئەۋەيە كە تۇ كەمىك لە خۇت پادەمىنى

جائەگەر ئەر پامانە (إعجاب) بىت بات بۇ ئەرەى كەمن خەشمم ئى يەتى، ئەر جا لەمن دەبىنى ئەرەى كە تۆ پقت ئى يەتى .

(مەيموون) ووتى:

پاشان (ئومەر) لاىكرەدەرە بەلامدا ووتى:

ئەى (مەيموون)، بەراستى (عەبدولمەلىك) ى كۆرم جوان بوو لەبەرچاوم دا، بەراستى من ناخى خۇم لەودا تۆمەتباردەكەم، وەدەترسم كەخۇشەويستىم بۇى زال بىيىت بەسەرشارەزايىم ئى ى

وشتۇشم بىيىت ئەرەى كەتووشى باوكيان دەبىت لەنەبىنىنى عەيب و ناتەواوى جگەر گۇشەكانيان

جايچۇيۇلاى، ھەلبدە بگەيتە نەينى يەكانى و، پراستەقىنەيى ئەر تاقى بگەيتەرە، وەسەرئىج بدە ئايا تيايدا دەبىنىت شتىك كەنىشانە بىت لەسەرخۇ بەزل زانين وشانازىكردن بەخۇو .

چونكە بەراستى ئەولايىكى تازەپىگەشتوو، وەلە فرت و فىلى شەيتان لەسەرى دلىيانىم .

(مەيموونە) ووتى:

پىم بەرىى كىرد بۇلاى (عەبدولمەلىك) تاگەيشتە خزمەتى، جا پروخسەتم خواستوو، چوومە ژوورەرە، كەبىنم لاويك بوو لەسەرتاى تەمەندا لاويكى خۇش پوو، شىوہ جوان، زۆرىى دەمار، دانىشتىبوو لەسەر دۇشەكەلە سىپى يەكەى داخرايوو لەسەر بەرپەيەكى خورى. بەخىرەتتى كىردم، پاشان ووتى:

گويىيىستى باوكم بووم كەباسى كىردويت بەوہى كەتۇشايانى خىروچاكەيت، جامنىش لەخودا تىكاكارم كە بەتۇ سوودبەخشى بەمن وخەلگانى دى و ئاينەكەى.

جاپىم ووت: چۇن خۇت دەبىنى، يان بلىن چۇنى؟ .

ووتى: چاك لەخوداى بالادەست بەزىادىيىت

جگە لەوہى بەراستى كە من دەترسم گومانى خىرى باوكم بەمن لەخستەم ببات،

چونكە من نەگەشتوومە ھەموو ئەرەى كە ئەر گومانى خىرم پى دەبات ...

ۋە بەرپاسىتى من لەۋە دەترىسم كە خوشەۋىستى باۋىكم بۆمن لەئاستىكىدايىت كە زال
بىيىت بەسەرناسىنى مىندا لەلايەن ئەۋەۋە ۋە بەھۋى ئەۋەۋە بىمە بەلا بەسەرىيەۋە .
(مەيموونە) گوتى پامام (عجبت) لەھاۋپايى ھەردوۋىكىيان
پاشان پىم ووت:

پىم بلى بىيىت لەكۆي ۋەيە ؟ .

ئەۋىش ووتى: لەپەرھەمى پارچە زەۋى يەكە كەلەكەسىكم كرىۋە، كەلەباۋىكى يەۋە
بەمىرات بۆي بەجىماۋە، مىنىش لىم كرىۋە بەپارەيەك كە گومانى تىدانى يە، جاپەنام
بەۋەردوۋە بۆبىيىم، ۋە بەخۇم پاراستوۋە لە باج ۋەرگىنتى موسلمانان .
پىم ووت: خۇراكت چى يە؟

گوتى: شەۋىك گۆشت ۋە شەۋىك نىسك وزەيت ۋە شەۋىك
سىركە وزەيت ئىتر ئەۋە بەسە بۆزىيان .

پىم ووت: ئايا ھىچ لەناختا ھەيە كەسەرت بە خۇت سىرېمىنى ؟ .

ۋوتى: دۈۋرنى يە شىتېك لەۋە ھەبى تىامدا .

كاتى كەباۋىكم ئامۇزگارى كردم، شارەزاي كردم بەرپاستەقېنەيى ناخى خۇم،
ۋە بېچۋىكى كىردەۋە لەلام، ۋە بەھاي ناخى (نفسى) لەبەرچاۋخستىم خوداي بالادەست
بەۋ ئامۇزگارى يەي ئەۋ سوۋدى پى گەياندىم، خودا پاداشتى خىرى بداتەۋە
(مەيموونە) گوتى، دانىشتىم كاترۇمىرىك قىسەم لەگەل دەرگى، ۋە كاتىكى خۇشم
لەگەلى دا بەسەرىد، ئەم دىۋوۋە لاۋىك ھەرگىز لەۋ پوۋ جۋانتىر ۋە لەۋتەۋاتىر
لەۋىرىدا ۋە چاكتىلەۋ لەپەرۋىشت بەرزى دا لەگەل سەرەتايى تەمەنىدا ۋ كەمى
تەجرەبەي ژيانىدا .

كە ئىۋارە داھات، لاۋىك ھاتە خىزمەتى ۋ ووتى:

خودا چاكت بۆبكات، ئى بۈۋىنەۋە لىي جاپىدەنگ بوو
ئەۋجا من ووتىم: ئەۋەچى بوۋ ئى بۈۋىنەۋە لىي؟!

(عەبدولمەلىك) ۋوتى: ھەممەم

ۋوتى: ئەۋە چۈن؟ .

ۋوتى: خەلىكى چۆلى دەكەن بۇم .

ۋوتى: بەرپاستى تۆلەناخى مىندا شوپىنەۋارىكى گەرەت ھەبوو ھەتا ئەۋەم بېست .

جاترساۋ بەخۇيدا چۈيەرە گوتى: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَأَنَا إِلَهِي رَاجِعُونَ﴾ ھەرۋەھا ۋوتى: ئەۋە

چى تىيادايە ئەي مام خودا بەزەيى پىتدا بېتەۋە ؟!

مىنىش ۋوتى: ھەممەمكە ھى تۆيە ؟!

(عەبدولمەلىك) ۋوتى: نەخىر .

ۋوتى ئەي ئەۋە چى يە داۋات ئى دەكات كە خەلىكى لە ھەممەمكە ۋەدەرنى ؟!

ئەۋەيە كەتۈ دەتەۋىت خۆت بەبالادەست بەسەرياندا بنوۋىنى، ۋەرىزى خۆت

بەسەرىزى ئەۋاندا بەررتىرا بگەي

پاشان بەۋە تۆ بەرپاستى زىيان دەدەيت لەخاۋەن ھەممەمكە لە دەستھاتى پۇژانەدا،

چۈنكە ئەۋەي كە دىت بۇخەممەم كىردن، بەھەناسە ساردى دەگەپىتەۋە .

ئەۋسا(عەبدولمەلىك) گوتى: دەرپارەي خاۋەنەكەي مەن پارى دەكەم ۋەدەستھاتى

پۇژانەي دەدەمى .

ۋوتى: ئەۋە خەرجى يەكى زىيادەيە كە لووت بەرىزى تىكەلە دەي چى يە ئەۋەي

كەنايەلى ئەگەل خەلىكىدا بچىتە ھەممەم، ۋەتۈش ۋەك ھەريەكىكى ئەۋان بىت ؟!

ۋوتى:

ئەۋەي كەنايەلى ئەۋەيە كە كۆمەلىك لەخەلىكى دەچنە ھەممەم بەبى پەشتەمال،

جامنىش پىم ناخۇشە بىنىنى ۋەرەتيان

ۋەپىشم ناخۇشەكە ناچارىان بىكەم بەبەكارھىنانى پەشتەمال، چۈنكە ئەگەر ۋابكەم،

ئەۋان ۋاي لىككەدەنەۋە كەئەۋە خۇسەپاندنى تۈۋاننى مەن بەسەرياندا بەھۋى ئەۋ

دەسلەتەي كەلە خودا ئەخۋازم پىزگارمان بىكات ئى يەس بىت، نەك لەسەرمان

بىكەيت ۋە بىيىتە بەلە بۇمان... دەيى خۇدا بەزەيى پىتتا بىيىتە، ئامۇڭگارىم بىكە
ئامۇڭگارى يەك ئى سوۋدەمەندىبىم... ۋە دەرىگايەك ئى بىكەرەۋە تا لەۋ كارە پىزگارم بىيىت
مىنىش ۋە ئى: چاۋەپى بىكە تا خەللى لەھمام دىنە دەرىۋە لەشەۋداۋ، دەگەرپىنەۋە
بۇخانىكانى خۇيان، پاشان تۇپچۇرە ھەممەمەۋە

(ئەبۇلەلىك) گوتى: سۆيىند دەخۇم ۋە پەيمان دەدەم .

كەھەرگىز لەمپۇبەداۋە بەرپۇزدا ئاچمە ھەممەم، خۇ ئەگەر سەرماي بەھىزى ئەم
ۋولاتە نەبۋايە، ھەرگىز نەچۈرە ھەممەمەۋە... جاكەمىك سەرى داخست ۋەك ئەۋەي
كەبىرىكاتەۋە لەۋكارە ، ئىنجا سەرى ھەلپى ۋە لاي كىرد بەلامەۋە ۋە ئى:
سۆيىندت دەدەم كەنەم باسە لەلەي باۋىك ئاشكرا نەكەي، چۈنكە بەپراستى مىن پىم
ئاخۇشە كەلەم بەقىن بىيىت

ۋە بەپراستى لەۋ دەترىسم كەمەرگ بىكەيتە نىۋان مىن ۋە ئەۋەۋە، لەۋ ھەلەيەم گەردەم
ئازاد نەكات.

(مەيموۋە) ۋە ئى:

ۋە ئىستەم ئالەۋىدا ژىرى ئەۋ تاقى بىكەمەۋە، جاپىم ۋە ئى:

ئەي ئەگەر ئەمىرى بىرۋاداران پىرسىيىرى ئى كىردم: ئايا ھىچم لەتۇ
بىنىۋە؟..... ئەۋجا ئايا تۇپازى دەيى لەمەن كە درۋى بۇبىكەم !؟

(ئەبۇلەلىك) ۋە ئى: نەخىر..... پەنا بەخۇا..... بەلكوپى ئى بلى:

شىتەك ئى بىنى ۋە ئامۇڭگارىم كىرد دەرىبارەي ۋە، لەبەرچاۋىدا گەۋرەم كىرد، ئەۋجا
ئەۋىش خىرا ئى گەپايەۋە پەشىمان بۈۋىۋە، چۈنكە باۋىك پىرسىيىرى ئى ناكات
بۇئاشكرا كىردنى شىتەك كەخۇت بۇئاشكرا نەكەيت .

لەبەرئەۋەي خۇداي بالادەست پەناي داۋە لەگەرەن بەدۋاي ئەۋەدا كەشاردراۋەتەۋە .

(مەيموۋە) ۋە ئى: ئەم بىنىۋە ھەرگىز باۋىك ۋە كوپىك ۋە ئى ئەۋ دۈۋانەبىيىت، خۇدا

بەزەيى پىياندا بىيىتەۋە .

*

*

*

خوداى بالادەست پازى بىت لەپىنچەم خەلىفەكانى راشىدىن (ئومەرى كۆرى
عەبدولعەزىز) ۋە لە كۆپەكەشى ۋەخودا كۆپى خۇى و جگەرگۆشەكەى
(عەبدولمەلىك) پروناك بىكاتە ۋە .

ۋەسلۇى خودا لەسەر ھەردووكيان بىت ئەو پۇژەى كەبەخزمەتى پەفىقى ئەعلا
دەگەن

ۋەسلۇى خوداىيان لەسەرىى ئەو پۇژەى زىندوو دەكرىنەۋە لەگەل پىياوچاكان و
خوداناساندا .

خودايە ئىمەش لەپۇژى زىندوو بوونەۋە دا بىكەرە ھاۋپىى (ئومەرى كۆرى
عەبدولعەزىز) و جگەرگۆشەكەى (عەبدولمەلىك) .



(چۆن گەلىك گومرا دەپنەت كە نمونەى (ھەسەنى بەھرى) تەدائىت.
(مەسلەھەت كۆپى مەدولەلىك)

مژدەدەر ھات، مژدەى دايە (ئوم و سەلەمە) ى ھاوسەرى پىغەمبەر (ﷺ)، بەھرى كە
بەندەكەى (خەيرە) كۆپكى بوو.
جاخۇشى و شادى دلى دايكى برودارانى پركرد، وە خۇش نودى لەسەر دەم و
چاۋە بەرپزەكەى دەرگەوت.
وەخىرا پەوانەكراۋىك نارد تا (خەيرە) جگەر گۆشەكەى بۇ بەينى، تا (خەيرە) لە
مالەكەى ئەودا ماۋەى پاشىنەى مندالبونەكەى (النّاس) بباتە سەر.
بەپاستى (خەيرە) لاي (ئومو سەلەمە) زۆر جىگەى پىزىبوو، وە خۇشى دەويست
لەدلىدا.....
جائەو وە ايلىكردبوو كە زۆر ئارەزوومەند و ئاۋاتە خواز بوو، بۇ ببىننى كۆرە تازە
لەدايكبەكەى.

*

*

*

زۆرى نەخاياند تا (خەيرە) پەيدا بوو ھات و كۆرپەكەى لەسەر دەستىدا بوو.....
كاتىك كە چاۋەكانى (ئومو سەلەمە) ئاپاستەى مندالەكە بوو، ناخى پىرېو لە خۇشى
و خۇگىرى پى يەو.
بەپاستى كۆرپە بچكۆلەكە جوان و پوۋگەش و، درەوشاۋەو، پىك و پىك
بوو، ببىنەرەكەى دىلخۇش دەكرد، وەناخى سەرنج دەرى بەلاى خۇيدا پادەكىشا.
پاشان (ئوم سەلەمە) لاي كىردەو بەلاى (خەيرە) دا و ووتى:

ئايا ناۋى كۆپرەكەت ناۋە ئەي (خەيرە)؟

(خەيرە) ووتى: ئەخىر ئەي دايمە.....

بەراستى ئەۋەم بەجى ھېشتوھ بۇ بەرپىزىت، تا ناۋىك كەدەتەۋىت بۇي دەست نىشان
بەكەيت.....

جا (ئوم سەلەمە) فەرموۋى، لەسەر بەرەكەتى خوا ناۋى دەنپىن (خەسەن) ئىنجا
دەستەكانى بىلد كىردەۋە و بەچاكتىن نزا نزاى بۇ كىرد.

*

*

*

بەلام ئەبىت ئەۋە بزانىن كە دلخۇش و خوشنودى بەلەدايك بوونى (خەسەن)، تەنھا
يەكلانەبوو بوۋە ۋە لەسەر مالى دايكى پرواداران (ئوم سەلەمە) پەزاي خوداي لەسەر
بى، بەلكو مالىكى دى كەي گرتبۇۋە ۋە لەمالەكانى شارى (مەدىنە).....

كە ئەۋىش مالى (ھاۋرىي بەرپىز و پايدەدارى) (زەيدى كۆپى سابت) بوو، نووسەرى
نىگاي پىغەمبەرى خود (ﷺ).....

ئەۋىش لەبەر ئەۋەي (يەسار) كە باۋكى (خەسەن) بوۋەندەي (زەيد) بوو، ۋە جىگەي
رېزى بوو لەنىۋان خەلكىدا، ۋە لەھەموو خەلكى خوشەۋىستىر بوو لەلاي.....

*

*

*

(خەسەنى كۆپى يەسار) نەش و نەمى كىرد لەيەكك لە مالەكانى پىغەمبەرى
خوادا (ﷺ)، ۋە لەدوايدا ناسرابە (خەسەنى بەسرى) ۋە پەرۋەردەكرا لە باۋەشى
ھاۋسەرىك لە ھاۋسەرەكانى پىغەمبەردا (ﷺ) كە

(ھندى كچى سۈھەيل) بوۋكە ناسراۋە بە (ئوممو سەلەمە) ۋە (ئوممو
سەلەمە) ئەگەر تۇ نايناسى، يان بلىن ھىچ لە بارەيەۋە نازانى، لەتەۋاترىنى
ئافرەتانى عەرەبە لە ژىرىدا، ۋە لەزۆرتىنپانە لە رىز و گەرەيدا، ۋە لەبەھىز ترىنپانە
لە خۇگىرى و ۋىستىدا. ھەرۋەك لەزاست و زانىرىدا لەئاۋھاۋسەرەكانى
پىغەمبەردا (ﷺ) لەدىارتىنپان بوو، ۋە لە زۆرەيان زياتر گىرەرەۋەي فەرمودەبوۋە لە
پىغەمبەرەۋە (ﷺ)

سى سەد و ھەشتا و ھەت (۲۸۷) فەرموۋەي لە
پىغەمبەرەۋە (ﷺ) گىراۋتەۋە.....

زىاد لەۋە يەكك بوو لەۋ ئافرەتە كەمە ئاۋازانەي كەلەسەر دەمى نەفامىدا
نوسىنيان دەنوسى...

و ەپەيوەندى ئەم مەنەلە خوش بەختە بە (دايىكى پىروادارانەو) لەو سنورەدا رانەو ەستا.....

بەلکو درىژەى كيشا بۆ زياتر لەو.....

زۆر جاران وا دەبوو (خەيرە) ى دايىكى (حه سەن) لەمال دەردەچوو بۆ جى بەجى كردنى ھەندىكە لە پىويستىەكانى (دايىكى پىرواداران)، جامندالە شيرە خۆرەكە لەبرسا دەگريا، وەگريانەكەى چەر دەبوو، (ئومموسەلەمە) ئەيگريتە باوەشى، وە مەمەكەكانى دەخستە سەردەمى، بۆ ئەو ى ئارام بگريت، وە دايىكى لە بىر بباتەو.....

جا لەئەنجامى زۆر خوشويستنى، مەمەكەكانى شيرىكى خاوينى بەلەزەتى تكانە دەمى، مندالەكەش دەيمىژى و پىيى بى دەنگ دەبوو. بەھۆى ئەو وە (ئومموسەلەمە) بوو دايىكى (حه سەن) لەدوو لاو: ١- ئەو دايىكەتى بەو ى كە (حه سەن) يەكئىكە لەپىرواداران.

٢- دايىكەتى لە پىگەى شير پى دانەو.

و ەپەيوەندى بە ھىز لە نىوان دايىكانى پىرواداراندا و، نزيكى مەلەكانيان لەيەكەو، زەمىنەيەكى باشى پەخساندبوو، بۆ ئەو مندالە بەختيارە، كەبەئاسانى سەردانى ھەموو مەلەكان بگات و لە ھەموو دايىكانەو پەروەردەى جوان وەربگريت، وە بەپى ى پىنماى ئەوان پىگەى پراست وەربگريتە بەر.....

و ەكو خۆى دەيگىرپتەو ئەو مالا ئە پىر بوو بوون لە جمو جۆلى ئەو و، ئاوەدانى كردبوونەو بەيارىەكانى..

ھەتا زۆر جار بەدەستەكانى دەستى گير دەکرد لەدارى بنمىچى خانووەكان و باز بازىنى دەکرد

*

*

*

(حه سەن) بەردەوام بوو لەگەران و ئەم ديوو ئەو ديووکردندا لەو زەمىنە خوشە بۆندارەدا كە بەبۆنى پىغەمبەرايەتى بۆنداركرابوو، وەلە ژىرسايەو سىبەرەدا دەدرەوشايەو.....

و ەبەردەوام ھەلى ئەھىنجا و لەو سەرچاوە شيرين و بىگەردانەى كە مالى دايىكانى پىروادارانى پى ئاوەدان بوو، تىر ئاوو دەبوو ە ھەروەھا فىر دەبوو لەسەر دەستى گەرە ھاوپىيانى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) لە مزگەوتەكەيدا.....

بۇيە گىيەرەھە بوو لە (عوسمانى كوپرى عەففان) و (عەلى كوپرى ئەبى تالىب) و (ئەبى موساي ئەشعەرى) و (عەبدولاي كوپرى عومەرە) وە. ھەرۋەھالە (عەبدولاي كوپرى عەباس) و (ئەنەسى كوپرى مالىك) و (جابرى كوپرى عەبدولاي) و، ۋەلەچەندانى تر لە ھاۋەلانى بەرپىز.....

بەلام زياتر پامابوو ۋە بە (عەلى كوپرى ئەبى تالىبە) ۋە پەزاي خوداي لەسەر بى، ۋە ھۆگرى بوو.

ۋە لەۋە ۋە دامەزراوى لەسەر دىنەكەيدا ۋ، جوانى ۋ چاكى خودا پەرستى ۋ دونيا نەويستى ۋ پشت كوردنە جوانى ۋ لەزەتە دونيايى يەكانى قىربو.....

وزۇر پامابوو (معجب) بە دەربىرنە تىشك بەخشەكەى ۋ، دانائى يە سنور پەرىنەكەى ۋ، ۋوتە گشتگىرەكانى ۋ، ئەۋ ئامۇزگارپانەى كە دلەكانى دەھەژاند چۇن ھەژانىك .

لە پەروشت داربوو بە پەروشتەكانى يەۋە لە خۇپارىزى وخوا پەرستى دا...

ۋە لەسەر زەۋى ئەۋرىى بەرى كىرد لەدەربىرىن ۋ پەۋىژ پەۋان بىژىدا. جا كاتىك (حسن) لە تەمەنىدا گەشىتە چۈرەدە سال، ۋە پىنى نايە ئاۋكوپرى پىپاۋانەۋە، كۆچى كىرد

لە خزمەتى باۋكى ودايكى دا بۇ (بصرە)، ۋە لەۋى جىگىر لەگەل خىزانەكەيدا....

ۋە لەۋى درايە پال (بەصرە).....

ۋە لەنىۋ خەلىكىدا ناسرابە (حەسەن) ى بەسرى.....

(بەسرە) ئەۋ پۇزگارەى كە (حەسەن) تىپايدا جىگىر بوو، قەلەيك بوو لەگەۋرەترىنى قەلەكانى زانست لەدەۋلەتى ئىسلام دا.....

ۋە (مىزگەۋتە گەۋرەكەى)، شەپۇلى دەدا بەگەۋرە ھاۋپىيان ۋ كۆمەلىكى بەرپىز لەشۋىنكەۋتان كە كۆچيان دەكرد بۇى.....

ۋە بازىنە ۋ كۆرەكانى زانست بەھەموو شىۋە جىاجيا كانىيەۋە، سەران سەر بەشەكانى مىزگەۋتى ئاۋەدان كىردبۈۋە، ھەتا شۋىنى نوپۇز كىردنىش.

جا (حەسەن) ۋابەست بوو بەمىزگەۋتەۋە، ۋەخۇى يەكلاكردەۋە بۇئامادەبوون لە كۆپرى (عەبدولاي كوپرى عەباس) دا، كە ناسرابوو بە زانا ۋ خودا ناسى ئوممەتى

(موجەمەد) (ص)، ۋەلىكدانەۋە ۋ (تەفسىر) ۋەرمۇدە ۋ (الحدىث) خويندەنەكان (القراءات) ى لىۋە قىربو.....

ھەرۋەك لەۋە زياترىش، قىرى زانستە شەرعىەكان ۋ، زمان ۋ، ئەدەب ۋ، ھى تىرىش بوو....

مەتا بوۋىيە زانا يەككى گىشتىگىر شەرى زانى باۋەر پىكرى.....
 جا خەلكى پىويان تىكىردى، ھاتتە خىزمەتى تالە زانستە فراۋان و زۆرەكەى
 ھەلبەتتىنچىن و فىربىن....
 ۋەلە دەۋرى كۆپۈنەۋە دەۋرىيان داۋ، گويىيان دەگىرت بۇ ئەۋ نامۇزگارىيانەى كە دلە
 رىقەكەى نەرم و نىيان دەكرىدەۋە و فرمىسكە قەتتىس ماۋەكانى ھەلدەپژاندى.
 ۋە ئەۋ پەندانەى ئەۋىيان لەبەر دەكرىدو لى ي پادەمان كە ژىرىيان سەرسام
 دەكرىد....
 ۋەلاساى ئەۋ ھەلسوكەۋتەى ئەۋىيان دەكرىدەۋەكە بۇن خۇشتىربوۋ لە بۇنى مىسك
 جادەنگوباسى(خەسەنى بەصرى) لەۋولتدا بىلۋوبوۋىيەۋە، وناۋى كەۋتە نىۋ بەندەكانى
 خودا....
 جا ئەۋە واپىكرى كە خەلىفەكان و ئەمىرەكان پىرسىارىيان لى دەكرىد، بەشۋىن
 دەنگوباسى دەكەۋتن.

*

*

*

(خالىدى كوپى سەفۋان)^۱ گىزايەۋە ۋوتى:
 بەخىزمەتى (مەسلەمەى كوپى عەبدولمەلىك)^۲
 گەيشتم لە(خىرە)^۳
 ۋەپى ي ۋوتى:
 (ئەىخالىدى) ھەۋالەم بىدەرى دەرىيارەى(خەسەنى بەصرى) چۈنكە من واگومان
 دەبەم، ئەۋەى كە تۇ دەرىيارەى ئەۋ دەيزانى، كەسىكى دى جگە لە تۇ ئەۋە نازانى.
 جا پىم ۋوت: خوا چاكە بۇ ئەمىر بىكات.....
 من باشتىرىن كەسىكم لەۋانەىكە ھەۋالەت بىداتى لەبارەيەۋە بەھۋى شارەزايىيەمە ۋە
 لى ي. من دراۋسى ي مالىكەى بووم، ۋەيەكىك بووم لە ھاۋبەشانى كۆرەكانى،
 ۋەشارەزاتىرىن خەلكى بەسرىم پى ي.

^۱ خالىدى كوپى سەفۋان: لەزمانپەۋانى عەرەب بو، ئامادەى كۆپى (عومەرى كوپى عەبدولمەزىن) و
 (مىشامى كوپى (عەبدولمەلىك) بوۋەۋ ژياۋە تاپۇزگارى (سەفاحى عەبباسى).
^۲ ئەمىر قاندىكى بە تۋانابوۋ لە پالەۋانەكانى (بەنى ئومەيە) (قوسىتەتتىنەى) گىرت و(مىزگەۋتى
 مەسلەمەى) تيا دروست كىرد.

^۳ شارىكى كۆنە لە(غىراق) بەدۋورى ۳ مىل لە كوفەۋە ئىستاتنەماۋە.

جا(مەسلەمە) ووتى: چىت لايە پېم بلى و بۆم باس بكة.
 منىش ووتى: بەراستى ئەو كەسنىكە نەيىنەكانى وەك وەك ئاشكراكانى وايە .
 وە ووتەكانى وەك كىردارەكانى دابوو.
 وەكاتىك فەرمانى بىكردايە بەچاكەيەك، خۆى كىردارترین كەس بوو پى ى
 وە ئەگەر قەدەغەى لە خراپەيەك بىكردايە، خۆى وازەينەرتىن خەلك بوو لىى..
 وەبەراستى كە بىنيومە بى باك بوو لە خەلكى، خۆپارىز بوو لەوہى لەلايان بوو،
 يان بلىن لە دەستياندا بوو.....
 بەلام خەلكىم دەبىنى ئاتاجى ئەو بوون، داواكارى ئەو بوونكە لەلايان بوو،
 وەھەيىبوو.

جا(مەسلەمە)گوتى: بەسەمە ئەى(خالىد)، بەسەمە ئەى(خالىد).
 چۆن گەلىك گوماروو سەر لىشىئا و دەبىت، وىنەى ئەو پىاوہى تىابى؟!
 * * *

وەكاتىك(ھەججى كوپى يوسفى سەقەنى) بوويە والى (عىراق)، وەلە
 وويلايەتيەكەيدا ياخى بوو، وە دەستى دايە ستەم كارى و زۆردارى.....
 (ھەسەنى بەصرى) يەككىك بوو لە و كۆمەلە پىاوہەكەمەى كە پووبەپووى بوونەوہ
 لەسەر ياخى بوون و زۆر دارىەكەى.
 وەكىردارە خراپەكانى ھەججىيان لە نىو خەلكدا پاگەيياندا و ئاشكرايان كىرد، وە
 بەوشەى (ھەق) بەپوويدا چوونەوہ.
 لەنموونەى ئەوہ،(ھەججى) خانوويەكى بۇ خۆى دروست كىردلە (واسط)^۱
 چاكە تەواوى كىرد، بانگەوازى كىرد بەنىو خەلكىدا تا بىنە سەير كىردنى و، نزاى بۇ
 بىكەن.

جا(ھەسەن) ئەى وويست كە ئەو فرسەتە لەكىس بدات كە ئامادە بوونىەتى لەو
 كۆپوونەى خەلكەدا.
 چو بۆلايان تا ئامۇزگارىيان بىكات. وە ئەوہى پىويستە يادىيان بىخاتەوہ، وەبى باكيان
 بىكات لە دونيا و جوانى و لەزەت و بەھرەكانى، وە ئارەزمەندىيان بىكات بەوہى كە
 لەلاى خوداى بالادەستە.....

^۱ (واسط) شارىكە لە عىراق دەكەوتتە نىوان (بەسرە) و(كوفە).

چا كه گه يشته شوينه كه، وه سه ىرى جه ماوهرى خه لكه كه ى كرد، كه ده گه ران به ده ورى خانووه رازاوه كه دا، وه رامابوون به جوانى دروست كردنى و، فراوانى به شه كانى و قه شهنگى رازاندنه وه ى

له ناوياندا راوه ستا و، ووتاريدا بويان، له كو ى نه وه ى كه فهرمو ى: واسه رنجماندا و بينيمان نه وه ى كه پيسترينى پيسيه كان دروستى كردوه، وه زانيوشمانه كه (فيرعه ون) له وه گه وره ترى بنيات نا، وه له وه بلنترى هه لختست

ئينجا خودا ى بالاده ست (فيرعه ون) ى له ناو برد، وه نه وه ى كه بنياتى نابوو، وه بلند هه لى خستبوو، تيك و پيكى دا

جا خوژگه (حه ججاج) بيزاياه كه خه لكى ئاسمان (فرشته كانى عه رش) لى ى به قين و بيزى لى ده كه نه وه، وه خه لكى سه رزه و يش فيلى لى ده كه ن و به دوو پو ى هه لى ان خه له تاند تا گومرايان كرد.

به رده وام به و شيوه يه، ووته كانى دها به گو ى ى خه لكيدا، هه تا پياويك له بيسه ران به زه ى پيايداهاته وه نه وه كه به ركه شى (حه ججاج) بكه وي ى و سزاي بدات، بو ىه پى ووت:

به سه نه ى (نه باسه عيد) به سه.

جا (حه سه ن) پى ى ووت:

خودا ى بالا ده ست په يمانى وه رگرتوه له زانايان، كه نه وه ى ده يزاندن بو خه لكى پوون بكه نه وه نه ى شارنه وه

*

*

*

وه له پوژى داهاتودا (حه ججاج) چووه كوړه كه يه وه، وه له بق و كينى خويدا خهريك بوو پارچه كانى له شى له يه كه ده چرا، وه ووتى به ئاماده بووانى كوړه كه: دهك تيا بچن و له بهر چاودا نه مين

به بنده يه كه له بنده كا ى خه لكى (به سره)، هه لده سي ى و پيمان ده لي ى.

نه وه ى كه ده يه وي ى بيليت، ئينجا له گه ل نه وه شدا، ئيوه يه كيكتان تىدانى يه كه بوو به پو ى ببيتوه و وه لامى بداته وه و به گژيدا بچيته وه!

سو ىند به خوا تيرئاوتان ده كم له خو ىنه كه ى نه ى ترسو ى كينه.

ئينجا فهرمانى كرد به ئاماده كردنى شير و پارچه پيستى راخر بو ئيعدام كردنى و له گه ردن دانى ... نه و دوو شته ئاماده گران

وھداۋاي جەللادى كىرد، ئەۋىش لە نىۋان دوو دەستى دا ئامادەبوو.
 پاشان ھەندى لە پۇلىسەكانى ئارد بەدۋاي (خەسەن)دا.....
 ۋەفەرمانى پىي دان كە بېھىنن بۇ لاي.....
 جا زۆرى پىي نەچۋوتا (خەسەن) ھات، خەلكى چاۋيان تى بېرىبوو، ۋە دلەكانيان بۇي
 دەلەرزى .
 جا كاتىك (خەسەن) شىر و پارچە پاخەرەكە كەلەپىست بوو، ۋەجەللادى بىنى،
 ھەردوو لىۋى جوۋلانند....
 پاشان كە ئامادەى بەردەمى (خەججاج) بوو ۋەك بېروادارىكى بە عىززەت و خاۋەن
 رىز و، بانگەۋازىكى خۇيەكلاكرەۋەى بەۋىقار و خاۋەن شان و شكۆ تەنھا بۇ
 موسلمان و، ۋىقار و پىزى بانگەۋازكار تەنھا بۇلاى خودا.....
 خوداى بالا دەست....
 (خەججاج) كە بەۋشېۋەىە بىنى، شەرمى لىكرى و، ترس و بىمى لە ئاستىدا لى
 نىشت چۆن ترس و بىمىك، ۋە پىي ووت:
 فەرمو ئالېرە دا (ئەى ئەبا سەيد)فەرمو ئالېرەدا.....
 ئىنجا بەردەۋام خۇي لە ئاستىدا دەرەۋە ۋە دىگوت:
 فەرمو ئالېرەدا.... ۋەخەلكىش بۇيان دەرۋانى بەرامان و سەر سوپمانەۋە ھەتا
 دايىنشانند لەسەر پاخەرەكەى خۇي.
 ۋەكە (خەسەن) لەگەلىدا و لەتەنىشتى يەۋە دانىشت، (خەججاج) لاي كىرد بەلايەۋە،
 ۋەدەستى كىرد بە پىرسىاركىردن لىي لەبارەى ھەندى كار و بارى دىنەۋە،
 ۋە (خەسەنىش) ۋەلامى ھەموو پىرسىارىكى دەدايە، بەزمانىكى جىگىرو، دەرپىنىكى
 سەرنج پاكىشەر و، زانستىكى فراۋان.
 ئەۋجا (خەججاج) پىي ووت:
 تۆگەرەى زانايانى ئەى (ئەبا سەيد).
 ئىنجا داۋاي بۇنى تايىبەتى كىرد، ۋە پىشيان بۇ بۇنداركىرد پىي و، جا خودا
 حافىزى لى كىرد.
 جا كاتىك (خەسەن) چوۋە دەرەۋە و بەجىي ى ھىشت، دەرگاۋانەكەى (خەججاج)
 شۈينى كەوت و پىي ووت:
 ئەى (ئەبا سەيد)، بەراستى (خەججاج) بانگت دىكات بۇ شتىكى دى.

جگه له وهى پيشوو، جا (حه سه ن) گه پرايه وه لاي،
(حه ججاج) پى ي ووت: به راستى من تو م بينى كاتيك هاتى، وه شير و پارچه
راخه كهت بينى، ليوه كانت ده جولاند، چيت ووت؟
(حه سه ن) وه لامى دايه وه و ووتى:

به راستى ووتم ئه ي خاوه ن و سه ربه رشتياري به ره كانم و په ناگام له كاتى ته نگه زه
و غم دا، قين و خه شه كه ي ليم سارد بكه وه و بيكه ره بى وه ي بوم.
هه روه ك ناگره كهت سارد كرده وه و (ئيراهيم) ت تيايدا سه لامه ت و بى وه ي كرد.

*

*

*

ئو هه نوستانه ي (حه سه ن) ي به صرى له گه ل والى يه كان و ئه ميره كاندا زور و
زه به ند نه بووه، وه له هه مووياندا ده ربا ز بووه، گه وه له به ر چاوى ده سه لاتداراندا،
خاوه ن عيزه تيكي خودايى، وه پاريزراو به پاراستنى خوداي خاوه ن ده سه لات.....
له وانه ئه وه يه كه پاش ئه وه ي (خه ليفه ي دونيا نه ويست عومهرى كوپى عبدو
له زين) گه پرايه بولاي په روه ردگارى، جيگه نشيني كه وه ده ستي (يه زيدى كوپى
عبدلمه ليك)، جا ئه ويش (عومهرى كوپى هوبه يره ي فه زارى) كرده والى
به سه ر (عيراقه وه)..... وه له پاشدا ده سه لاتى زياده ي پيدا و (خوراسانيشى) خسته ژير
ده سه لاتى.

ئه بى ئه وه ش بزائرى كه (يه زيد) له فرمان په واييدا. پچه و پربازيكي جياوازي
په يره و ده كرد له پچه و پربازى پيشينه گه وه كانى.....
(يه زيد) به رده وام نامه ي په وانه ده كرد بۆ (عومهرى كوپى هوبه يره)، وه فه رمانى پى
ده دا بۆ جى به جى كردنى داواكانى، ئه گه رچى جارو بار پيچه وانه ي هه قيش
بووه.....

جا (عومهرى كوپى هوبه يره) هه ربه كه له (حه سه ن) به صرى و، (عامرى كوپى
شوراحيببلى) كه ناسر ابو به (ئه ششه عبى) بانگ كردن، وه پى ي ووتن:
بيگومان ئيوه ناگادارن كه ئه ميرى برواداران (يه زيدى كوپى عبدولمه ليك) خودا
كردوويه تى به جى نشين به سه ر به نده كانيه وه، وه گوپرايه ليشى پيوست كردووه
له سه ريان.

وه وه ك ئيوه ده زانن و ده بينن منى كردووه ته والى (عيراق) و (فارس).

وئەنە ھەندىك جارى نامەكانى ئاراستەنى مەن دەكات و تىياندە ھەندى فەرمان دەدات،
وئەفەرمان بە مەن دەدات كە جى بە جى ى بىكەم، كە مەن دۇنيا نىم لە داد پەرۋەرى ئەو
فەرمانانە.

جا ئايا ئىۋە بۇ بەدوا چۈنى مەن و جى بە جى كەردنى فەرمانەكانى ھىچ پوخسەتەك
لە دىن دا دەبىن؟

(شەعبى) ۋە ئامىكى دايەۋەكە كە دۇراگرتنىكى بۇ خەلىفە تىدائى و، ۋە گونجاۋىش
بى بۇ ۋالى.....

ۋە (حەسەن) بى دەنگ بوو....

جا (عومەرى كوپى ھوبەيرە) لايكەد بەلاى (حەسەنەۋە) ۋوتى:

تۇ چى دەلىت ئەى (ئەبا سەئىد)؟

ئەوجا ئىۋىش ۋوتى: ئەى (كوپى ھوبەيرە) لە خودا بترسە لەۋەى كە (يەزىد)
دەيكات، ۋە مەترسە لە يەزىد لەۋەدا كە خودا دەيكات...

ۋەبزانە بەبى گومان كە خوداى بالادەست دەتپارىزىت لە (يەزىد)، بەلام (يەزىد)
ئاتپارىزىت لە خودا.....

ئەى (كوپى ھوبەيرە) بەپاستى نىكە كە فرىشتەيەكى توند و تىز بىتە لات ، كە سەر
پىچى خودا ناكات لەۋەدا كە فەرمانى پى دەكات ، جالەسەر ئەو جىگەتە ۋەلات دەنى،
ۋەدەتگويىزىتەۋە لە كۆشكە فراۋانەكەتەۋە بۇ ناو گۆدە تەنگ و تارەكەت.

كەلەۋىدا (يەزىد) شك نەبەيت و نابىنىت، بەلكو ئەۋەى كە دەبىنىتەۋە ئەو كەردارەتە
كە سەرپىچى پەرۋەردگارى (يەزىد) پى كەرد...

ئەى (كوپى ھوبەيرە) دۇنيابە ئەگەر تۆلەگەل خودا دابىت و، گويپرايەلى بىت، بەسە
كە بىتپارىزىت لە ئازار و ئەزىەتى (يەزىدى كوپى عەبدولمەلىك لە دۇنيا و دوا پۇژدا

خۆئەگەر لەگەل (يەزىد) دابىت لەسەر پىچى كەردنى فەرمانەكانى خوادا و، ياخى
بوون لى ى، دۇنيابە كە خودا ۋازت لى دەھىنىت و دەكەۋىتە بەر خەشم و ئەزىەت و
ئازارى (يەزىد).

ۋە باشى بزانە ئەي (كۆپى ھوبەيرە) كە گوپرايەلى بۇ ھېچ بەدىھىنراۋىكى خۇدا نى
يە ھەرچۈن بىت لەسەرپىنچى كىردىن فەرمانەكانى خۇداي بالادەستدا.

(عومەرى كۆپى ھوبەيرە) گىريا گىريا ھەتا فرمىسكەكانى رىشەكەي تەر كىرد .

ۋە پۈۋى لە (شەعبى) ۋەرگىپرا بەرەۋ (خەسەن)

ۋە زىندە پەۋى كىرد لە پىزگىرتن ۋە بەگەۋرەگىرتنى دا ...

جا كە ھەردوۋىكىان لەلاي (يەزىد) چۈۋنە دەرەۋە، بەرەۋ مزگەۋت چۈۋن، خەلىكان
لى كۆۋۈنەۋەۋ پىرسىارىيان لىدەكىردن دەرپارەي دەنگوباسيان لەگەل ئەمىرى (دوۋ
عىراق) دا مەبەست كوفەۋ بەسەرەيە.

(شەعبى) لاىكىرد بەلايانەۋەۋ ۋوتى:

ئەي خەلىكىنە كى لە ئىۋە دەتۋانىت كە فەزلى خۇدا بدات بەسەر بەدىھىنراۋەكانىدا،
لەھەرشتىكىدا بابىكات ...

بە كەسەي ناخى (نەفسى) منى بەدەستە ئەۋەي (خەسەن) ۋوتى بە (عومەرى
كۆپى ھوبەيرە) ۋوتەيەك بوۋ مەنەش دەمزانى ... ياخۇد بلىن دەمفاماند ...

بەلام من لەۋەدا كە ۋوت مەبەست خاترى (كۆپى ھوبەيرە) بوۋ. بەلام ئەۋەي ئەۋ
ۋوتى لەبەرخاترى خۇدا بوۋ ...

جا خۇداي بالادەست پۈۋى (كۆپى ھوبەيرە) ي لە من ۋەرگىپرا، ۋە
(خەسەن) لەۋ نىزىك خستەۋەۋ، خۇشەۋىستى كىرد لەلاي .

*

*

*

بەراستى (خەسەنى بەسىرى) نىزىكەي ھەشتا (۸۰) سال ژيا كە تىايدا ھەموۋ
دونىاي پىر كىرد لە زانىارى ۋە دانايى ۋە پەندو ئامۇزگارى ۋە شەرى زانى. ۋە
لەگىرنگىرتىنى ئەۋەي كە ۋەك مىراتىك بەجى ي ھىشتوۋە بۇ ئەۋەكانى داھاتوۋ
(رقائىقە) ۋاتە (نەرم ۋە نىيانەكانى) مەبەست ئەۋ كۆمەلە ئامۇزگارى ۋە بەندايەتى كە
بەدرىژايى پۇزگار بەھارى دلەكانە

ۋە ئەۋ ئامۇزگارپانەيەتى كە ھەژنەر بوۋ، ۋە بەردەۋام دلەكانى دەھەژىنىت، ۋە
فرمىسكە قەتەس ماۋەكانى دەرىژىنىت، ۋەرىنمايى سەرلىشىۋان دەكات بۇ گىپرانەۋە
بۇ لاي خۇدا، ۋە كەمتەرخەمان بەناگادىنىتەۋە بۇ ناسىنى راستەقىنەيى دونىاۋ،
خالى خەلىكى لەگەلىدا ...

له نموونهى ئهوه، ووتهكهى كه وه لām بوو بۆ كه سىك كه پرسىارى لى كرد دهربارهى دونياو حالى دونيا:

پرسىارم لى دهكهن دهربارهى دونياو دواپوژ !! ...
بهراستى نموونهى دونياو دواپوژ وهك نموونهى خوڤه لآت و خوڤئاوا وايه ...
هه كاتىك له يه كىكيان زياتر نژىك بوويته وه، لهوى تريان زياتر دووردهكه ويته وه .
وه پىم ده لىيت وه سقى ئه م ماله م بۆ يكه !! ...
جا چىت بۆ وه سف بكه له بارهى مالىكه وه كه سه ره تاكهى چه رمه سه رى و شه كه تى
يه، وه كو تايى يه كهى تيا چوون و نه مانه ...
وه له په پره وى حه لال و په واکانى دا حساب و پاداش هه يه و له نه نجامدانى حه رام و
قه ده غه كراوه كانيدا سزا هه يه ...

هه ركه س تيايدا ده و له مه ند ببى پى ي تا قى كرېته وه، ده توانىن بلىن تووشى به لا
ده بىت پىوهى وه هه ركه س تيايدا هه ژار ببىت دلته نگ ده بىت
وه هه ر له و نموونانه هه روه ها، ووته يه كى ترى بۆ كه سىك كه پرسىارى لى كرد
دهربارهى حالى خوڤى و حالى خه لكى:

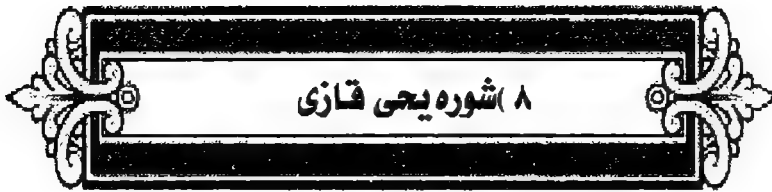
فه رموى: ئه ي هاوار هه ي چىمانكرد به خو مان !!
بهراستى دىنه كه مانمان لاواز كرد به لām دونيا مانمان چاك كرد ...
په ووشته كانمان كو ن و كه نه فت كرد، به لām پاخه رو به ركه كانمان نوئى كرده وه ..
يه كىكيان ده بىنى له سه ر شانى پالى داوه ته وه، وه له مال و سامانىك ده خوات كه هى
خوڤى نى يه، به لكو ره نجى خه لكى تره ...
خوڤا كه كهى دا گىر كراوه ...
وه خزمه ت كردنى به زۆره
داواى شىرىنى دهكات به دواى ترشدا ...
وه گه رم به دواى ساردا ...
وه به ته پوو تازه به دواى ووشك دا ...
هه تا هه ناسه بركى يه خه ي ده گرى، وه له نه نجامى تىر خو اردن ئىق ده داته وه و ئىنجا
ده لىت:

ئه ي پۆله فرىا كه وه
ها زىمه يه كه به ئىنه كه خو اردن هه زم بكات ...
ئه ي نه قام .. سو يند بىت به خوا ... هىچ شتىك هه زم نا كه يت جگه له دىنه كه ت ..
له كوئى يه دراوسى ئاتا جكه ت !!!

لە كۆي يە بى باۋكانى برسى گەلەكەت ؟!! .
 لە كۆي يە ئەو ھەژارەى كە بۆت دەپوانىت ؟!! .
 لە كۆي يە ئەو ھەى لە خوداى بالادەست ئامۇزگارى كىردى پى ؟!!
 خۆزگە تۆ بتزانىايە كە تۆ ژمارەيەكى لە پۇژى ديارىكراو ...
 ھەركاتىك خۆرى پۇژىكت لى ئاۋا دەپىت شتىك لە ژمارەكانت كەم دەپىتەۋە، ۋە
 ھەندىكت لەگەلىدا دەپوات ...
 ۋە لە شەۋى ھەينى دا لەسەرەتاي مانگى (پەجەب) دا سالى سەدو دە
 (۱۱۰) كۆچىدا، (خەسەنى بەصرى) ۋەلامى بانگى پەرۋەردگارى دايەۋە ...
 جا كە پۇژ بويەۋە، ۋە لەناۋ خەلكى دا دەنگوياسى ۋەفاتى بلاۋ بويەۋە،
 (بەصرە) بەۋەفاتى ھاتە لەرزە چۆن لەرزەيەك ...
 جا شۇراۋ كفن كراۋ لە دواى نوپۇژى ھەينى نوپۇژى لەسەركرا لەۋ مژگەۋتەدا كە
 نۇرەبى ژيانى تىادا بىردەسەر، ۋەك: زاناۋ مامۇستاۋ بانگەۋازكار. بۇ لاي خودا .
 ئىنجا ھەموو خەلكى شويىن تەرمەكەى كەۋتن ...
 جا نوپۇژى عەسرى لەۋ پۇژەدا لە مژگەۋتى (بەصرە) دا نەكرا ...
 لەبەرئەۋەى يەك كەس نەما بوو كە نوپۇژى تيا بكات ...
 ۋە ھەرگىز نەبوۋە نوپۇژ لە مژگەۋتى (بەصرە) دا نەكرابى لەۋ پۇژەۋە كە دروست
 كراۋە، جگە لەۋ پۇژەى كە (خەسەنى بەصرى) تىايدا گەرايەۋە بۇ لاي پەرۋەردگارى
 خودايە لەگەل (خەسەنى بەصرى) دا لەبەھەشتا كۆمان بكةۋە .

* بۇ زياتر شارەزابوون لە ژيانى (خەسەنى بەصرى) بىروانە :

- ۱- الطبقات الكبرى لابن سعد : ۷ / ۱۵۶، ۱۹۷، ۱۸۲، ۱۸۸، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰۰۲ ...
- ۲- سفة الصّفوة لابن الجوزى ۲ / ۲۳۳ - ۲۷۷ (طبعة صلب)
- ۳- حلية الأولياء للأصفهاني ۲ / ۱۳۱، ... ۱۶۱
- ۴- تاريخ خليفة بن خياط ۱۲۳، ۱۸۹، ۲۸۷، ۳۳۱، ۳۵۴
- ۵- ونيات الأعيان لابن خلتان ۱ / ۳۵۴ ... ۳۵۶
- ۶- شذرات الذهب: ۱ / ۱۳۸ - ۱۳۹۰
- ۷- ميزان الاعتدال: ۱ / ۲۵۴ وما بعدها
- ۸- أسالي المرتضى: ۱ / ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۸، ۱۶۰
- ۹- البيان و التبيين: ۲ / ۱۷۳، ۱۷۴ / ۳ .



(ووترا به (شوره يحي) به هؤي چي يهوه ئه و زانسته فيربوويت ؟ ...
 ووتى : به هؤي گفتموگؤي به ردهوام له گه ل زانايان دا : لي م و رده گرتن و پيم
 ده به خشين) (سوفيانس نه هوس)

خه ليفه ي بړوداران (عومهرى كوپى خه تاب) ره زاي خوداي له سهر بي
 (ئه سپينكي كړي له پياويك ي ده شته كي، وه پار هكه ي پيدا و، پاشان سوارى زينه كه ي
 بوو، ليندا بؤي و بردى
 به لام ئه و زؤر دوور نه كه و ته وه به ئه سپه كه وه، كه شهل يه كي لي پيدا بوو كه بوويه
 هؤي نه وه ي كه نه تواني به باشي ري به ري بكات، بؤيه (ئه مير) روي ئه سپه كه ي
 وهر گي پرايه و به ره و ئه و شوينه ي كه لي وه يه وه هات بوو، وه ووتى به پيا وه كه :
 ئه سپه كه ت وهر بگره وه چونكه شهل پي وه دياره .
 پيا وه كه ووتى : ئه ي (ئه مير) ي بړوداران من وهرينا گر مه وه چونكه من كه پيم
 فروشتي ساغ و سه ليم بوو .
 (عومهر) فه رموي : بړيار بده له سهر بړياري دادوهر يك له نيو انمان دا .
 پيا وه كه ووتى : يا (شوره يحي كوپى حاري سي كندى) بړيار ده ري يت له نيو انمان دا .
 (عومهر يش) فه رموي : پازيم .

*

*

*

(ئەمىرى بېواداران غومەرى كۆپى خەتاب) و خاۋەنى ئەسپەكە بېياردانىيان بىردە لاي (شۈرەيىچ).

كە (شۈرەيىچ) گۈيىيىستى ووتەي (ئەغرابى يەكە) بوو، لاي كىردەۋە بەلای (غومەرى كۆپى خەتاب) داو ووتى :

ئايلا ئەسپەكەت بە ساغى ۋەرگرت لى ئى ئەي (ئەمىرى بېواداران)؟
(غومەر) فەرموۋى : بەلى .

ئەۋجا (شۈرەيىچ) فەرموۋى: ئەي (ئەمىرى بېواداران) ئەۋەي كە كېرەۋتە بى پارىزە ... يان بېگىرەۋە بۆي ۋەك ۋەرگرتوۋە (غومەر) (پەزاي خۋاي لى بىت) بە سەرسۇرمانەۋە روۋانى بۆ (شۈرەيىچ) و ووتى :

ئايلا دادۋەرى ئەگەر ئاۋا نەبى چۆن دەبى؟! ...!

ۋوتەيەكى پاست بى پىچ و پەنا، بېياريكى دادپەرەۋەرەنە .

بېز ئەي (شۈرەيىچ) بۆ (كۈۋە) دادۋەرى (قضاء) ئەۋىم خستە ئەستۆي تۆ واتە تۆم كىردە قازى (كۈۋە).

*

*

*

(شۈرەيىچى كۆپى خاريس) لەو پۇژگارەدا كە غومەر كىردى بە لىپىرسراۋى دادۋەرى ، ۋە نەبوۋى پىاۋىكى شىكۆ نەناسراۋ بوۋى لە كۆمەلگاي شارستانىدا، يان مۇۋىكى بى ئاۋىنىشان بوۋى لە نىۋ زانايان و خاۋەن پاكەن دا لە ھاۋىيىنى بەپىزۋ پاىە بەرز ۋو، گەرە شۆيۈنكە وتۇوان .

بە پاستى گەرە پىاۋان لە زانايان و پىشەۋايان، بۆ چوۋن تىژپىكان، زىرەكى ناۋازە ۋ، پەرۋىشتە بەرزەكان ۋ، تەجروۋەي دور و درىژ و پۇچۋىنى (شۈرەيىچان) لە ژياندا دەرخاندا .

(شۈرەيىچ) پىاۋىكى (يەمەنى) بوو واتە خەلكى يەمەن بوو سەر بە ھۆزى (كىندى) بوو، بەشىكى لەبەرچاۋى لە ژيانى لە پۇژگارەكانى ئەفامى دا (الجاھلىيە) بەسەر بىردۋە .

۱/ دەدرىتە پال (كىندە) كە ھۆزىكى غەرەبى گەرەبە، كە ژمارەيەكى زۇريان لە زانايان و فەرموۋ دەگىرەۋەن لى دەرەكە وتوۋە .

جا كاتىڭ نىۋە دورگەي غەرەبى خۇزى پىنومامى لىئەلھات، ۋە تىشكى (ئىسلام) سەر زەمىنى (يەمەنى) گرتوۋە، (شورەيىچ) لە پىشەنگى بېروادارەكان بوو بەخۇدا ۋە پىغەمبەرەكەي، ۋە لە ۋەلامدەرەوان بوو بۇ بانگىشتى پىنومامى ۋە راستى (الھدى والحق) ۋە ئەوانەي كە گەرەيى ۋە رەۋوشتە بەرزەكان ۋە كارو رەفتارە نمونەيى يەكانى ئەويان دەرزانى ۋە شارەزاي بوون، غەميان بۇ دەرۋارە چۇن غەمخواردنىڭ، ۋە ئاۋاتيان دەرۋارە، كە بۇيى بگۇنجاپە زووتر سەردانى شارى (مەدىنە) بىكردايە، تا بەخزمەتى (پىغەمبەرى خوا) (ﷺ) بگەشتايە پىش ئەۋەي كە رەفات بفرەموۋى ۋە بگەپتەۋە بۇلای پەرۋەردگارى، تا لەسەر چاۋە خاۋىنە بى ۋە كەردەكانى يەۋە راستەخۇ تىراۋ بېۋايە ۋە ۋەلى ھەلپەنجايە .
ۋە بۇ ئەۋەي شىكۈمەند بېۋايە بە شان ۋە شىكۈي ھاۋرى يەتى ئەۋە زاتە گەرەۋە بەپىزە، پاش ئەۋەي دەستلەملانى بەرەي بېروابو ۋە بەۋە خىرى لە ھەموۋە لايەكەرە كۆبكردايەتەۋە

بەلام ئەبى ئەۋە بزانين تەنھا ئەۋە دەپىت كە لەلايەن خۇداۋە بېرار دراۋە
* * *

(فاروق) پەرزاۋ پەرحمەتى خوداى لەسەر بى، بە پەلە نەبوۋە لەۋ كاتەدا كە پاىيەك لە پاىيە گەۋەردەكانى دادۋەرى خستۋتە ئەستۋى پىاۋىك كە شونىڭەۋتوۋان (التابعين) لەگەل ئەۋەدا كە ئاسمانى ئىسلام لەۋ پۇڭگارەدا بەردەۋام دەرەۋشاىەۋە بە ئەستىرە دەرەۋشاۋەكان لە ھاۋپىياني پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ...

جا بەراستى ئەۋە بوو پۇڭگار راستى بۇ چوون ۋە تەكپىرى (عومەر) ى سەلمانە.
(شورەيىچ) نىزىكەي (شەست سالى بەردەۋام ئايەۋە، كە دادۋەرى دەرۋەرد لەئىۋان مۇسلمانان دا، بەبى دابىران
ۋە ھەريەكە لە (عومەر) ۋە (عوسمان) ۋە (على) ۋە (مۇعاۋىيە) پەرزاۋ پەرحمەتى خوداىان لەسەربى، بەدۋايەكدا بېراردەرۋەردىۋەن لەسەر مانەۋەي (شورەيىچ) لەپاىيەكەيدا
ھەرۋەھا ھەركەس لەدۋاي (مۇعاۋىيە) ھاتبى لەخەلىفەكانى بەنى (ئومەيە) بېراردەرۋەردىۋەن لەسەرمانەۋەي (شورەيىچ) لەپاىيەكەيدا
ھەتا گەشتە ئەۋەي كە پىاۋىك داۋاي كىرلە (حەججاج) لەكاتى ۋىلايەتەيدا كە لەپاىيەكەي لاي بەرى .

(شوره یح) گه یشته سالی جه و تهه له دوای صهد له ته مه نه دوورودریژه به بهر که ته که ی که پازاوه و پریو له شانازی یه کان و کرداره جوانه کان و شوینه واره کاریگرو بهرزه کانی.....

جابه پاستی میژوی دادوهری له ئیسلام دا پازاوه و جوان بوو به ئاوازه کان له هه ئویسته کانی (شوره یح)، وه پازاندیه وه به نمونه ی جوان له شوین که و تن و پهیره و کردنی تایبه ته ندان و گشت گه ی موسلمانان ئه و شهرعی خودایه ی که (شوره یح) پای گه یاند، وه ملکه چیان له کاتی پاگه یاندنی بریاره کانیدا.....

جالا په ره ی پهراوه کانی پریو له جوانی یه کانی ئه و پیاوه ناوازه، دهنگویاسه کانی، وه گوفتاره کانی و کرداره کانی.....

له نمونه ی ئه وه (عه ی کوپی ئه بی تالب) په زای خودای له سه ربی، (زنجیریکی) (درع) ئی گوم بوو که زۆری لاخۆشه ویست و به نرخ بوو.....

له پاش ئه وه ئی ی گوم بوو، زۆری پی نه چوو، بینیه وه به دهستی پیاویکه وه له (زیمی یه کان) (أهل الذمة)، ئه یفرۆشت له بازارپی (کوفه) دا.....

جا که (عه ی) (په زای خوی ئی بیّت) بینی ناسی یه وه ووتی:

ئه وه (زنجیری) منه، له حوشتره کهم که ووتۆته خواره وه له فلان شویندا..... وه له فلان شه ودا.

جا پیاوه (زیمی یه که) گوتی: نه خیر به ئکو ئه وه زنجیری منه و له دهستی خۆمدا یه .

ئهی (ئهمیری بروداران).....

ئهرجا (عه ی) (په زای خوی ئی بیّت) ووتی: دلنیا به ئه وه زنجیری منه، به که سم نه فرۆشتوه، وه به که سیشم نه به خشیوه، هه تا گه شتیته دهستی تو..

جا (زیمی یه که) ووتی: با بریارده ری نیوانی من و تو دادوهری موسلمانان بیّت .

ئه وسا (عه ی) ش فهرمووی: ویزدانت به کارهینا، پازیم فهرموو بۆلای.....

پاشان هه ردووکیان پۆشتن بۆلای (شوره یحی) دادوهر (القاضی)، جاکاتی که چوونه خزمه تی له کوپی دادوهریدا، واته ئاماده بوون له خزمه تیا، (شوره یح) فهرمووی به (عه ی) (په زای خوی ئی بی)

^{1/} زیمی یه کان ئه وانه بوون له گا ورو جووله که که له ژیرسایه ی ده وله تی ئیسلامیدا ده ژیان وه سه رانه یان ده دا .

تۆچی دهلیت ئئی (ئیمیری پرواداران) ؟ .

(عئ) فەرمووی: بەراستی من ئو زنجیری خۆم دیووتەو لای ئو پیاو، کەلیم کەوتوو لەفلان شەودا، وەلە فلان شوین دا، وەئەو دەست ئو نەکەوتوو لەپریگە ی فروشتەو وەنە لەپریگە ی بەخشینەو .

ئەوجا (شورە یج) فەرمووی بە (زمی یەکە): ئئی تۆچی دهلیت ؟

ئویش ووتی: زنجیرە کە زنجیری منو، لە دەستی خۆمدا یە

ومن (ئیمیری پرواداران) تۆمە تبارناکەم بە درۆ

جا (شورە یج) لای کردەو بە لای (عئ) داو فەرمووی :

من گومانم لەو دانانی یە کە تۆ راست دهلیت لەو دا کە دهلیت ئئی (ئیمیری پرواداران)، وە زنجیری تۆیە، بە لām تۆ پیوستت بە دوو گەواھیدەر هە یە کە گەواھی بدەن لەسەر دروستی ئو وە ی داوای دەکەیت .

جا (عئ) فەرمووی: بە لئی ...

بە ندە کەم (قەن بەر) و کۆرە کەم (حەسەن) گەواھیم بۆ دە دەن

(شورە یج) فەرمووی: ئئی (ئیمیری پرواداران) گەواھی کۆپ بۆ باوک پوختە تی پی نادری، واتە وەرناگیری .

ئەوسا (عئ) فەرمووی: ئئی (سُبْحَانَ اللَّهِ)

پیاویک لە ئەهلی بە هەشت گەواھی وەرناگیری !! ئایا نەت بیستوو کە پیغەمبەری خودا (ﷺ) فەرموویە تی: (حەسەن و حوسەین گەرە ی لاوەکانی ئەهلی بە هەشتن) .

(شورە یج) فەرمووی: بەری وە لئلا ئئی (ئیمیری پرواداران)

لە گەل ئەو شەدا من پوختە نادەم بە گەواھی کۆرپۆ باوکی .

ئالەویدا (عئ) (رەزای خوای ئی بیئت) لای کردەو بە لای (زمی یەکە) داو گوتی:

بیگەرەو بیبە، من جگە لەو دووانە گەواھی دەرم نی یە

جا (زمی یەکە) گوتی:

بە لām من بە راستی گەواھی دە دەم کە زنجیرە کە هی تۆیە ئئی (ئیمیری پرواداران) ...

پاشان لەو زیاتر گوتی: یانە لئلا

(ئیمیری پرواداران) دادگاییم دەکات لە بەردەم دادوەرە کەیدا !! کەچی

دادوەرە کە ی بێ یار بۆ من دەدات بەسەر ئەو دا !! گەواھی دە دەم کە ئو دینە

فەرمان بەرە دەدات ھەققە (پراستە) ۋە گەواھى دەدەم: (كەھىچ خودايەك نى يە جگە لە ئەللا، ۋە موھەممەد بەندەو پەوانەكراوى ئەو)

جابرانەو دالنىابە ئەى جەئابى (دادوەر) كە زنجىرەكە زنجىرى (ئەمىرى پەواداران) ە، ۋەمن شوئىنى سوپاكە كەوتبووم، كە دەچوو بۆ (سيفين) ^۱، كە (زنجىرەكە) كەوتە خوارەو لە حوشترە خۆلە مېشى يەكەى و منىش ھەلمگرت. جا (عەلى) پى ى ووت :

مادام تۆ بەپراستى دانت پيانا ئەوا من بەخشىم بە تۆ ۋە لەگەئىشىدا ھەرەھا ئەم ئەسپەشم پى بەخشىت .

جا كاتىكى دوورو درىژ تى ئەپەرى بەسەر ئەم پەواداو، ھەتا كاپرا بىنرا كە جەنگى (خەوارىجى) ^۲ دەكرد لە ژىر ئالائى (عەلى) دا لە پۆژى پووبە پووبوونەوھى (نەھرەوان) ^۳ دا، ۋە لە كوشتاردا دلسۆزانە بەردەوام بوو تا شەھىدى بۆ تۆماركرا.

* * *

ۋە لە پەواداو ناوازەو نمونەيى يەكانى (شورەيى) ھەرەھا، پۆژىكيان كۆپەكەى پى ى ووت :

ئەى بابە گيان بەپراستى لە نىوانى من و كۆمەئىكدا نەيارى يەك پەويداو، جا سەرنجى تيا بدە ... ئەگەر مافى منە ئەوا داواكە پووبەپرووى دادگايى دەكەمەو، خۆ ئەگەر مافى ئەوانە ئەوا سولحيان لەگەل دەكەم....

ئىنجا پەواداو كەى بۆ گىرپايەو ...

(شورەيى) پى ى ووت: بۆ پووبەپرووى دادگايان بكەو ...

كۆپە پۆيشت بۆ لائى نەيارەكانى ۋە بانگەيشتى كردن بۆ دادگايى، ئەوانىش بەدەم داواكەيەو ھاتن .

ۋەكاتىك لە نىوان دوو دەست (شورەيى) دا پەواەستان، (شورەيى) بېيارى بۆ دان بەسەر كۆپەكەيدا... شەرەندەت كردم بابە ...

سوئند بە خوا ئەگەر پەوايژم پى نەكردىتايە پەخنەم لى نەدەگرتى.

^۱ (صفين) شوئىنگە نىكى (رىققە) لەسوريا كە پەواداوى گەرەى نىوان (عەلى) و (موعاويەى) تيا دا پەوا . پەزاي خودايان لەسەربى .

^۲ (الخوارج) شوئىن كەوتوى (عەلى) بوون بە ھۆى جياوازى پەوا لە فەرمانى دەرچوو بوون .

^۳ - (نەھرەوان) ئەو پووبەپروو بوونەو بوو كە پەواى دا لە نىوان (عەلى) و خوارىجدا .



(شورەيى) ووتى:

ئەي كۆرى من: سۆيىد بەخۇا تۇ لە ھەموو ئەۋەي كەسەر زەمىنى پىر كىردۈۋە
خۆشەۋىستىرى، بەلەم خۇداي بالادەست خۆشەۋىستىرە لەلەي من لە تۇ ...
بەپراستى لەۋە ترسام ئەگەر ئاگادارت بىكەم كە ماڧ ئەۋانە ، ئاشتەۋايى و سولخىيان
لەگەل بىكەيت و، لەۋەدا ھەندىك لەماڧەكانىيان لە دەست بىچىت، بۆيە ئەۋەم پى ووتىت
كە ووتىم ...

*

*

*

كۆرپىكى (شورەيى) بۈيە كە قىلى پىۋىك، لەلەي باۋكى، (شۈەيىش) كە
قالەتەكەي پەسەند كىرد، ئەۋەندەي پى نەچۈە كە پىۋەكە لە دەست دادگا ھەلەت .
جا (شورەيى) كۆرەكەي بەند كىرد لە جىياتى پىۋە ھەلەتۈۋەكە ...
ۋەبە دەستى خۇي ھەموو پۇژىك خۇاردنى بۇ دەبىرد بۇ بەندىخانە .

ۋەھەندىك جار كۆمەلە گومانىك بىرو ھۆشى (شورەيى) داگىر دەكىرد لەبارەي
ھەندىك لە گەۋاھى دەرەكانەۋە .. لەگەل ئەۋەدا كە ئەۋ ھىچ رىڭايەكى شىك نەدەبىرد بۇ
ۋەلانىنى گەۋاھى يەكانىيان، لەبەرپوۋنى مەرچەكانى دادپەرۋەرى لەگەۋاھىە كانىيان دا
بۆيە پىش ئەۋەي گەۋاھى يەكانىيان بەدەن پى ى دەۋوتى :
گۈي بىستى بىن خۇدا رىنمايىتان بىكات .

بى گومان ئەۋەي كە بىريار دەدات لەسەر ئەۋ پىۋە ئىۋەن
بەدلىنىيەۋە من بە ھۆي ئىۋەۋە خۇم لە ئاگر دەپارىزم، ۋە ئىۋەش بە خۇپاراستىن
لى ى لە پىش مەۋەن

ۋە ئىستا لە تواناتانايە كە گەۋاھى يەكتان ۋازلى بەيىنن و بىرۇن جا كە سورر بوون
لەسەر گەۋاھى دان، (شورەيى) لاىكىردەۋە بەلەي ئەۋ كەسەۋە كە گەۋاھى يان بۇ دەدا
ۋە ووتى:

بىزانە ئەي كىبرا من بىريار دەدەم بۇ تۇ بە گەۋاھى ئەۋان ...ۋە بەبى گومان من ۋا
دەبىنم كە تۇ ستەمكارىبەلەم من بى گومان بىريار نادەم ، بەلكو بىريار دەدەم بە
گەۋاھى گەۋاھى دەرەن..ۋەدلىنىيە بىريارى من ھىچ شىك بۇ تۇ ھەلەل ناكات، كە
خۇدا لەسەرتى جەرام كىردىت .

*

*

*



ئەو دروشمەي كە (شورەيج) ھەمىشە دووپاتى دەكردەو ھە كۆپەكانى دادگايى
كردنيدا ئەم ووتەيەي بوو:

سبەينى ستمكار دەزانىت كى يە زەرەرۆمەند ؟.

بەبى گومان ستمكار چاوەرى ي سزا دەكات ...

و ھەدلىنباي يەرە ستملىكراویش چاوەرى ي دادپەرەرى دەكات ...

و ھە منىش بەراستى سويند دەخۆم بە خودا، ھىچ كەسنى نى يە وان لەشتىك بەينى

لەبەر خوداي بالادەست، پاشان دواي ئەو ھەست بەلەدەستدانى بكات ..

*

*

*

و ھەنبوبى (شورەيج) ئامۆزگاريكار بووبى بۆ گوپرايەلى خودا و بەندايەتى كردنى
و شوين پى ھەلگرتنى پىغەمبەرەكەي و، پەپرەوى كردنى قورئانەكەي، بەلكو ئەو
ھەرەھا ئامۆزگار بوو بۆ موسلمانانە ئاساييەكان و تاييەتمەندانان.

يەككىيان گىپرايەو ووتى:

(شورەيج) گوپى لىم بوو كە لەلای يەككى لە ھاوپرىكانم من سكالای ھەندىك لەو

شتانەم دەكرد كە غەمباريان كردبووم، جا دەستى گرتم و بردمى يە لاوھو ووتى:

ئەي برازاي خۆم ... دەستم بەدامانت، ئامان سكالاً جگە لەلای خودا لای كەسى دى

مەكە .

چونكە ئەو كەسى كە تۆ سكالای لا دەكەيت لەم دووانە بەدەر نى يە، يان دۆستە

يان نەيار

جا ئەگەر دۆست بىت ئەو دلمەندى دەكەيت ...

خۆ ئەگەر نەيارىش بىت پى دىلخۆش دەبىت و زياتر غەمبارت دەكات پى ...

پاشان ووتى:

بەروانە بۆ ئەو چاوەم - جا ئامازەي كرد بۆ يەككى لە چاوەكانى .

و ھە ووتى سويند بە خوا ماوھى پانزە سالە نە مروفنىك و نە پىگايەكم پى

نەبىنيوھ.....

و ھەكەسش ھەتا ئەم چركە ساتە جگە لە تۆلى ئاگادار نەكردوھ



ئەم فەرموودەى بەندە چاکەکەت^١ (یەعقوب) نەبیستوو: إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنَ
إِلَى اللَّهِ واتە : بەراستی سکاڵای گەورەترین غەم و ناپەڕەتترین پەژارەم
تەنھا ئاراستەى خودای بالادەست دەگەم.

جا تۆش خودای بالادەست بکە جینگەى سکاڵات، واتە تۆوشى ھەر تۆوشەت و
غەمێک بوویت، تەنھا سکاڵات ئاراستەى ئەو بکە
چونکە بە راستى ئەو بەخشنەترین لێپرسراو و، نزیکترین وەلام دەره
* * *

(پەشە پشانەو) (الطاعون) لە (کوفە) پووی دا و بلأوبوویەو، جا ھاوپیەکی
(شورەیح)، (کوفەى) بەجى ھىشت و پوویکردە (نەجەف) بە مەبەستى خۆپەنادان لەو
پەتایە، جا (شورەیح) نامەپەکی بۆ نووسی :
لەپاش پێشەکی دُنیا بە ئەو شوینەى کە تۆ وازتێھێناو و بەجیت
ھىشتوو مەرگت نزیک ناکاتەو، پۆزانت لى زھوت ناکات
وہ بى گومان ئەو جینگایەش کە بۆى چووی لە دەستى یەکیکداپە داواى وەلا
نازیت^٢ وە راکردو و لە دەستى دەرنایى
وہ بە دُنیاپى یەو مەنىش و تۆش لەسەر بەرەى یەک پادشاين
وہ بى گومان (نەجەف) یش لە خاوەن دەسلالت و تواناو نزیکە
وہ (شورەیح) لەگەڵ ھەموو ئەوانەدا شاعیریکی کراو، پاوێژشیرین و بابەت جوان
ناوازە بوو .

لى دەگێرپنەو کە مندالیکى ھەبوو، تەمەنى نزیکەى دە سالان بوو^٣ وە
مندالەکە ھەزى لە گالتەوگە مەبوو .
جا پۆژیکیان دیارنەما، کاتیک زانرا حوجرەکەى بەجى ھىشتبو، وە پۆشتبوو بۆ
سەیری شەپەسەگ .
جا کاتیک گەراپەو بۆ مائەو، (شورەیح) پرسىارى لیکرد: ئایا نوێژت کردووە؟
ووتى : نەخیر .

١/ بەندە چاکەکە : (یەعقوب) ی باوکى (یوسف) ھەسەلامى خودایان لى بیت .



- بۇ زياتر شارەزابدون لە ژياننامە دەنگوباسى (شورەيى) سەيرى ئەمانە بکە:
- ۱- الطبقات الكبرى لابن سعد : ۱۱/۶، ۳۴، ۹۴، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۷۰، ۲۰۶، ۲۶۸ و ۷/۱۹۴، ۱۵۱، ۴۵۳، ۸/۴۹۴ .
 - ۲- صفة الصفوة لابن الجوزى : ۳/۳۸ (طبعة حلبا).
 - ۳- حلية الأولياء للأبن صفهاني : ۴/۲۵۶ - ۲۵۸ .
 - ۴- تاريخ الطبري لابن جرير طبري : الاجزاء الرابع والخامس و السادس.
 - ۵- تاريخ خليفة بن خياط : ۱۲۹، ۱۵۸، ۱۸۴، ۲۱۷، ۲۵۱، ۲۶۶، ۲۹۸، ۳۰۴ .
 - ۶- شذرات الذهب : ۱/۸۵ - ۸۶ .
 - ۷- فوات الوفيات : ۲/۱۶۷ - ۱۶۹ .
 - ۸- كتاب الوفيات لاحمد بن حسن بن علي بن الخطيب : ۸۰ - ۸۱ .
 - ۹- المجر لمحمد بن حبيب : ۳۰۵، ۳۸۷ .
 - ۱۰- دائرة المعارف لفريد و جدى : ۵/۳۷۳، ۴۷۳ .



٩، موحه مەدی کۆری سیرین

پیاویکم نەیینووە زانا ترو شارەزاتر بووبێت لە خۆپاریزییدا ، وە خۆپاریزتر بووبێت
لە زانستی دا لە (موحه مەدی کۆری سیرین)
(سیرینی عیجلی)

(سیرین) بپاری دا لەسەر ئەوێ که بەشەکی تری دینەکی تەواو بکات واتە ژن
بەینیت، پاش ئەوێ که (ئەنەسی کۆری مالیک) (پەزای خودای لەسەر بێت) گەردنی
نازادکرد ، سەر بەستی کرد، وە هەروەها بە پشستی پیشکەکی که قازانجیکی زۆر و خێر
و بەرەکهتیکی زۆری بەسەریدا دەپشت ...

چونکە ئەو مژگەریکی دەستەنگین و پوخته کار بوو لە پیشەسازی مەنجهل دا.
جا دلی چوووە سەر ئافەرەتیک که ناوی (سەفییه) (صفیه) بوو، که بەندەکی ئەمیری
بڕواداران (ئەبوبەکری صدیق) بوو، بۆ ئەوێ بیکاته هاوسەری .

(سەفییه) ئافەرەتیک بەندە بوو لە سەرەتای لاوێتیدا، دەم و چاو درەوشاو، دل
ووریا، پیرۆز سیما، پەوشت بەرز، خۆشەویست لە دلی هەر ئافەرەتیک شاری
(مەدینە) دا که ناسی بیتی و شارەزای بووبی .

جیاوازی لەو دا نەبوو لە نێوانی ئەو گەورە کچانەکی که بەهۆی گەورە کچی یەرە
وابەست بوون لە گەلیداو، ئەو ئافەرەتە بە تەمانانەکی که وەک نموونەیک لە بەندەکی

ژیری و رهوشت دامه زراویدا دهیان بینی و سهیریان دهکرد. وه خیزانه بهریزهکانی پیغه مبه (ﷺ) دایکانی موسلمانان له هه موو ئافرهتانی دی که زیاتر (سه فیه)یان خوشده وویست، به تایبهتی (عائیشه) (رهزای خودای له سهر بی).
* * *

جا (سیرین) چوو خزمهتی (ئه میری برواداران) و داوای (سه فیه) بهندهی لیکرد. ئهوجا (ئه بوبه کری صدیق) (رهزاو رهحمهتی خودای له سهر بیت) دهستیکرد به پرسیارکردن دهربارهی ئاستی دینداری و رهوشتی داواخواز، ههروهک چون باوکیکی به بهزهیی و سۆز پرسیار دهکات دهربارهی حالی داواخوازی کیزه که... وه ئهوهی که شایانی باسه که بیلین ئهوهیه که (سه فیه) له ناخی (ابوبکر)دا له ئاستی پله و پایهی جگهر گۆشه دا بووه له ناخی باوکیدا ... پاشان ئه وه له سهر هه موو ئه وه شه وه سپاردهیهکی بوو که خودا خستبوویه گهردنی ئه وه وه.

جا بۆیه پوشت به دواي پشکنین و به دوا داچوونی (سیرین)دا تا ئه و په پری به دوا داچوون و پرسیارکردن دهربارهی، وه شوین ژياننامه و هه لاس و کهوتی کهوت، به و وردترین شوین کهوتن.

وه له پيشهنگی ئه وانهی که پرسیار لیکردن دهربارهی، (ئه نه سی کوپی مالیک) بوو (رهزاو رهحمهتی خودای له سهر بی).

جا (ئه نه سی) فهرمووی پی ی :

ئه ی (ئه میری برواداران) مارهیکه لی ی، وه هیچ لیی مه ترسه، من که ناسیومه مرۆفیکی دین دروست بووه، وه رهوشتی جیگهی رهزامهندی خه لکی بووه، وه پیاویکی پیاوانه ماقولی ته و او بووه.

وه به پاستی دهستی وا به دهستمه وه له و کاته وه که (خالیدی کوپی وه لید) له جهنگی (عین التمر)^۱

له گه ل چل کوپی تر دا دهستگیری کردن و، هیئانی بو شاری (مه دینه).

جا (سیرین) بهر من کهوت، وه من به و به اختیار بووم

*

*

*

۱/ شارنکه له پوژئاوای (کوفه) که (خالیدی کوپی وه لید) له حیلایهتی (اسدایق) دا گرتی.



(صدىق) (پەزا و پەخمەتى خۇداي لەسەر بىت) بېرىرى دا لەسەر مارەكردنى
(صەفییە) لە (سىرىن) .

وہ بېرىرى دا بەرى ی بکات ھەر وەك چۆن باوکیکی بەسۆز کچە خوشەویستەکەى
بەرى دەکات، جا بۆ گواستەنەوہى ئاھەنگیکى بۆ گېرا نمونەى کەم بوو لەناو
ئاھەنگى کچانى مەدینەدا

وہ لە ئاھەنگە ھاوسەرگەرى یەتى یەکەیدا کۆمەلکى زۆر لە ھاوپېیانی بەرپز و پایە
بەرز ئامادەبوون .

کە لە ئاویاندا ھەژدە جەنگاوەرى (بەدر) ھەبوون

وہ نووسەرى نیگای پیغەمبەرى خوا (ﷺ) (ئوبەى كۆپى كەعب) نژای بۆ کرد، وہ
ئامادەبووان ئامینیان دەکرد بۆ گېرابوونى نزاكە بۆى

وہ سیان لە دایکانى بېواداران (پەزاو پەخمەتى خۇدایان لەسەر بىت) پازاندیانەوہ
و بۆنخۇشیان کرد کاتیک کەناردیانە ژوورى ھاوسەرگەرییەتى بۆلای ھاوسەرەکەى

وہ لەبەرھەمى ھاوسەرگەریەتى یە پیروژەکەیان، ئەوہ بوو کە خۇدا کۆپکى پى
بەخشین کە لەدواى بیست سالى بوبە ئالایەك لە ئالاکانى شۈيۈنکە وتۇتۇلغان، وہ بوویە
پیاویک لە ناواژەکانى موسلمانان (موحه مەدى كۆپى سىرىن) بوو .

جا بفەرەموون با دەست بەکارین لەگەل چىروکى ژياننامەى ئەو شۈيۈنکە وتۇوہ
پایەبەرژەدا لەسەرەتایەوہ

*

*

*

جى نشینی یەتى ئەمیری بېواداران (عوسمانى كۆپى عەففان) (پەزای خۇای لەسەر
بىت) دوو سالى مابوو کە (موحه مەدى كۆپى سىرىن) لەدايك بوو .

وہ پەرۋەردەکرا لە مالىکدا کە لە ھەموو سوچیکى یەوہ خۇباریزى و خوداپەرستى
وہك بۆنى (میسك) بۆنى پەخش دەبوویەوہ .

جا کاتیک لاوی ژیری بەسەلیقە گەشەى کردو نزیك پى گەیشتن (بلوغ) بوویەوہ،
مژگەوتى پیغەمبەرى خۇداى (ﷺ) دیەوہ، کەپر بوو لەوہى کە مابوو بوہ وہ لە

هاوړتياني پايه بهرز و بهرېز و، گه وره شوينکە وتوان له نمونەي
(زهيدى كورپى سابت) و (نه نه سى كورپى ماليك) و (عومراني كورپى حوصهين) وه
(عه بدوالله ي كورپى عومه) و (عه بدوالله ي كورپى عه عباس) و (عه بدوالله ي كورپى
زوبهير) و (نه بى هورهيره) .

جا هاته خزمه تيان و ناماده بوو، وهك ناماده بوونى كه سيكي تينوو له سهر
چاوه يه كي سازگار

وه هه لى هينجا و فيربوو وه لهو زانست و زانيارى يه كه هه يان بوو له قورشان دا، وه
لهو زانسته ي كه هه يان بوو له دينى خودادا، وه لهو فرمودانه ي كه گيرابوويانه وهو
شاره زاي بوون، نه وه نده فيربوو كه ژييري (عقل) خوى پى پرکرد له دانايى و زانست،
وه گه شه ي پى دا به ناخى چاكه و به ديكردن ي ريگاي رهوان نينجا دواى نه وه له گه ل
خانه واده كهيدا (اُسرتة) هات بو (به صره) وه له گه ل خانه واده كهيدا له وى نيشته جي
بوون

*

*

*

(به صره) لهو پوژگاردها شاريكي تازه پى گه يشتوو بوو
كه موسلمانان نه خشه كيشتيان بو كردبوو له كو تايبى يه كانى جي نشيني يه تي
(عومه ري كورپى خه تابدا) ره زاو ره حمه تي خوداي له سهر بيت .
وه (به صره) نمونه و نوانده ري زوريه ي تايبه تمه ندى يه كانى نوممه تي ئيسلامى
بوو له وچاخه دا وه بنكه يه كي سهر بازي بوو بو سوپاكانى موسلمانان كه
ده جهنگان له ريگاي خوادا

وه مه لبه نديك بوو له مه لبه نده كانى فيركردن و، پينمايي كردنى نه وانەي كه تازه
هاتبوونه ناو ناينى پيروزى ئيسلامه وه له خه لكى (عراق) و (فارس)
وه (به صره) وي نه يه ك بوو بو پيشاندانى نهو كومه لگا ئيسلامى يه ي كه تي
ده كو شواوكارى ده كرد بو دونياى وهك نه وهى هه ميشه ده ژى، وه كارى ده كرد بو
دواوژى (قيامهت) وهك نه وهى به يانى ده مريت ..

*

*

*



(موحه مەدى كۆپى سىرىن) لەژيانى تازەيدا لە (بەصرە) دووڤڭاى شان بەشانى يەك گرتىبوو بەر لە پۆژدا :

بەشيك لەپۆژى تەرخان كەردبوو بۆزانست و خوداپەرستى وەبەشەكەى تىرى بۆبازرگانى و كاسبى كەردن .

جاكەبەرەبەيان هەلەدهات و دونيا رووناك دەبوو بەرووناكى پەرەردگارى، دەچوو بۆمژگەوتى (بەصرە) خەلكانى فێردەكردو خۆشى خەرىكى فێربوون دەبوو. هەتا ئەوكاتەى خۆر بەتەواوى بەرز دەبوو، ئەوجا مژگەوتى بەجى دەهيشت و دەپۆشت بۆبازارپو كپىن و فرۆشتنى دەكرد

جاكاتىك شەودادەهات و، بەتارىكاى يەكەى بوونەوهرى دادەپۆشى دەچوو مېجراى مەلەكەى و، وەدەچەمەو بەسەر بەشەكانى قورئان دا .

بەهەموو گيانى يەو، وەدەگريا بەهەلپشتنى فرمىسكى چاوەكانى و زیزە زیزى دڵەكەى لەترسى خوداى مېرەبان .

هەتا دەگەشتە ئاستىك كەخاوخیزانى و ئەو دراوسى يانە كە ئى نىزىك بوون بە زەبىيان پێدا دەهاتەو، كاتى كە گوڤىبىستى كۆپەى گريان و هاوارى دەبوون كەبەنى دڵان دەچپران .

و ئەوكاتىك كەلە پۆژدا بەبازاردا دەگەرا بۆ كپىن و فرۆشتن، كەمتەرخەمى نەدەكرد لەوى كەخەلكى بەئاگابەينىتەو و ئامۆزگارىان بكات دەرپارەى كاركەردن بۆ دووا پۆژ وەبەرچاوپوونيان بكاتەو بەرامبەر بە دونياى و جوانى و لەزەتەكانى وەپىنووماى كەردنيان بۆنىزىك بوون لە خوداى بالادەست

و هەرەو هە ئاشتەواى دەخستە نىوان ئەوانەى كەلەبازاردا ناكۆكى دەكەوتە نىوانيان .

و بەبىناوبەين قسەيەكى خۆشى واى بۆدەكەردن كەئەو شەكەتى و غەم و پەژارەيەى كەناخى داگرتبوون بىسپرتەو لەبىريان بباتەو، بەبى ئەوێ كە ئەوسوعبەت و قسەخوشانە لەپىزى كەمبكاتەو لەلايان .



بەپراستى خۇداي بالادەست عىززەت و سىمايەكى پېرخىرو پېنماكارى پى
بەخشىبوو، كەپەسەندەو كارىگەر بوو جاكەخەلكى كاتىك كەئەويان لە بازاردا
بىنى وەخۇيان پۇچووبوون .

لەكاروبارى بازاردا و پى ئاگا بوون - بەبىنى ئەو بەئاگادەھاتنەو، جايادى
خودايان دەكردهو، (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، اللَّهُ أَكْبَرُ) يان دەكرد

وہہلەسوگەوتى پۇژانەي باشتىن پېنمايى كارى بوو بۇخەلكى ھەركاتىك
لەبازرگانى يەكەيدا دوو موغامەلەي تووشىبوايە، ئەويانى دەكرد لە دىنى دا جىگەي
دۇنيايى بوو ئەگەر لەو شۇدا تووشى زەرەرىكى دۇنيايى بېويە

وہ ووردىنى و تى گەشتىنى بۇنھىنى يەكانى ئايىن، وەدروستى بۇچوونى بۇئەوہى
كەرەوادەبىت وە ئەوہى كەرەوانابىت، ھەندىك جار تووشى ھەندىك ھەلۋىستى وای
دەكرد كەبەنامۆيى دەكەوتە بەرچاۋى خەلك

لەنموونەي ئەوہ، پىاۋىك داۋاي لەسەر تۆماركرد (بەدرۇ) كەگوايە دوو درەھمى لايەتى
..... ئەويش مى ئەدا كە دوو درەھمەكەي بداتى .

جاپپاۋەكە پى ووت: ئايا سوئند دەخۇي كەلات نى يە ؟

وہ ئەو گومانى وا دەبرد كە (موخەمەد) لەبەرخاترى دوو درەھم سوئند ناخوات .

ئەوجا (موخەمەد) گوتى: بەلى، وەسوئندى بۇخوارد .

جاخەلكى پىيان ووت: ئەي (ئەبابەكر) ئايا سوئند دەخۇي لەبەرخاترى دوو
درەھم؟! لەكاتىك دا تۆ ئەوكەسەي (دوئىنى) وازت لە چل ھەزار درەھم ھىنا
لەشتىكدا كە گومانى تىيدا بوو، كەجگە لەتۆ كەسىكى دى گومانى لەوہدا نەبوو
..... ووتى: بەلى سوئند دەخۇم .

چونكە بەپراستى من نامەۋى ھەرامى دەرخوارد بدەم، وەمن باش دەزانم كە ئەوہ
ھەرامە .

*

*

*



ۋەكۆپى (ئىبن و سىرىن)، كۆپى خېرو چاكەو ئامۇڭگارى بوو..... جانئەگەر كەسىك
لەلای بەخراپە بدوايە، خېرا بەئاگای دەھىنايەۋە بەچاكتەر لەۋەى كەدەيزانى دەربارەى
ۋ قسەى بۆ دەكرد .

بەلى ئەۋ گۆيىستى يەككىيان بوو قسەى بە(حەججاج) ^۱ دەۋوت لەپاش لەدۇنيا
دەرچوۋنى، جاپوۋى تىكردوۋ ووتى:
بى دەنگ بە، ئەى برازام

(حەججاج) گەراۋەتەۋە بۆلای پەرۋەردگارى
ۋەدلىنبايە تۆش كاتىك كە ئامادەى بەردەمى خوداى بالادەست دەبىت، ئەۋسا
دەبىنىت كەبچوكتىن گوناھىك كەئەنجامت داۋە لەدۇنيادا لەسەرناخى تۆ قورسترو
گەرەتر دەكەۋىت، لەگەرەترىن گوناھىك كە (حەججاج) ئەنجامى داۋە

جانئەۋجا لەپۆژەدا ھەرىكەتان كىشەى خۆى ھەيە، واتە ۋابەستە بەخۆيەۋە،
ۋەبزانە ئەى برازام بەبى گومان كە خوداى بالادەست لەپۆژى دوايىدا مافى ئەۋانەى
كە (حەججاج) ستمى لىكردوۋن لە (حەججاج) ۋەردەگرىتەۋە .

ھەرۋەك مافى (حەججاج) یش لە ۋانە ۋەرگرىتەۋە كەستەمىيان لىكردوۋە
جاناخى خۆت لەئەمپۇ بەدۋاۋە بەقسە ووتن بەھىچ كەسىكەرە خەرىك مەكە
ۋەئەگەر كەسىك بەھاتايەتە خزمەتى بۇخوا حافىزى لەسەفرىكدا بۇبازرگانى يەك، پى
ى دەۋوت:

ئەى برازام، شەرم لەخۋاى بالادەست بىكەۋلەبەرئەوخۆت بپارىزە
ۋە داۋاى ئەۋەبىكەۋ ياخود بەدۋاى ئەۋەدا ھەۋل بىدە، كەلەپىگای پەۋاۋە بۆت
دەستنىشان كراۋە

ۋەبزانە بەبى گومان ئەۋەى كەتۆ دەتەۋىت دەستى بخەيت جگە لەپىگای ھەلەۋە،
زىاترنەبىت لەۋەى كەبۆت دەسنىشان كراۋە .

*

*

*

^۱ ئەۋە (حەججاجى) كۆپى يوسىف سەقەفى يە كەيەكك بوو لەۋالىھەكانى بەنى ئومەييە، كەزۇر

ستەمكارو توندوتىژبوو .



(موحه مەدی کوپی سیرین) لەگەڵ والی یەکانی بەنی (ئومەیه) دا کۆمەڵێک ھەلویستی دیاری ھەبوو کە تیایدا وشەیی ھەق و راستی ھاگەیان دەو، و دڵسۆزی نوواندووە لە ئامۆژگاری کردن دا بۆلای خودا و پیغەمبەرەکی و پەڕەوی کردنیان و گوێرایەلی زانیانی موسلمانان .

لەنموانەیی ئەو (عومەری کوپی ھوبەرەیی فەزاری) کە پیاویکی گەرەیی بەنی (ئومەیه) و والیان بوو لەسەر (کوفە و بەصرە) ناردی بەدویدا تاسەردانی بکات، جانیویش لەگەڵ برازیەکیدا چوو بۆ سەردانی.

کاتیکی کە (موحه مەدی کوپی سیرین) گەیشت، والی زۆر بەگەرمی بەخیری ھینا و پێزی لە سەردانەکی گرت و دانیشتنەکی لەگەڵی دا بەرز ھاگرت، و کۆمەڵێک پرسیاری زۆری دەربەرەیی کاروباری دین و دنیا ئاراستە کرد، ئینجا پێی ی ووت: چۆن خەلکی شارەکەتت وازیھێنا ئەی (ئەبابەکر) ؟

ووتی: وازم لێھێنان چونکە ستم تیاپاندا بۆبوو وەتۆش، گویت پێی نە دەدان....

جا برازاکی شانیکی ئی دا، وەکو پێی ی بلی چیت ووت، چیت کرد.....

جالای کردووە بەلایدا ووتی:

تۆ ئەوکە سەنیت کە لەلایەن ئەوانووە پرسیارت لی دەکریت، بەلکو ئەو منم کە پرسیارم لی دەکریت.... وە بە راستی ئەو گەواھی دانە وَمَنْ يَكْتُمْهَا

فَإِنَّهُ إِائِمْ قَلْبُهُ . سورة (البقرة) آية : ۲۸۳ .

واتە : ھەرکەسیک گەواھی بشاریتەووە و ھەق خۆی نەیدات ئەو تەوانبارە جا کاتیکی کۆرەکی چۆلکرد و بەجی ی ھینشت، (عومەری کوپی ھوبەیی) بەو شیوەیە کە بەخیرھاتنی کردبوو بە گەرموگوپی، خوا حافیزی لی کردو، بەپێزەو بەپێیکرد وە کێسەییکی بۆ نارد کە سی ھزار (۳۰۰۰) دیناری تێدابوو، بەلام ئەو ھەری نەگرت و گەراندیەووە.

جا برازاکی پێی ی گوت: چی وای لیکردی کە خەلاتی (ئەمیری وەرئەگرت)؟! ئەویش ووتی: بێ گومان ئەو، ئەو خەلاتەم پێی دەبەخشی بەھۆی ئەووە کە گومانی چاکەییکی پێم ھەبە .

جا ئەگەر من لە خاوەن چاڭكەكان بىم وەك ئەو گومان دەبات، ئەو پىويست ناكات كە
پەسەندى بكەم، واتە وەرىبگرم .

خۆ ئەگەر واش نەبم كە ئەو گومان دەبات، ئەو پىويستىرە كەمن وەرگرتنى ئەو
بەرەوا نەبىنم

و بە راستى خوداى بالادەست وىستى وابوو كە راستى و راستگۆى و ئارامشى
(موحه مەدى كوپى سىرىن) بنويىنى و ئاشكرائى بكات، بۆيە تووشى تەنگو چەلەمەيەك
بوو، ھەروەك بپرواداران چۆن تووشى دەبن ...

لە نموونەى ئەو، جارىكئان (موحه مەدى كوپى سىرىن) پۆنى كرى باى چل ھەزار
دینارى قەرز ...

جا كاتىك كە يەككە لە خىگە پۆنەكانى كەردەو، مشكىكى مردارۆبوى
بۆگەنكردوى تيا بەدى كرد.

جا لەدلى خويىدا ووتى : بى گومان رۆنەكە ھەمووى لەيەك شوپىندا توپىنراوئەو،
كەوابوو ئەو پىسى يە تايبەت نىە بە خىگەيەكەو جگە لە خىگەيەكى دى

جا بەراست من ئەگەر ھاتوو بەھۆى عەيبەكەو گىرامەو بۆ خاوەنەكەى، دوورنى
يە بيفروشتەو بە خەلكى تر

بۆيە ھاتە سەر ئەوھى كە ھەمووى پشت تالەو دلەراوئى يە پزگارى ببىت.

ئەوھش كاتىك لى ي پويىدا كە (موحه مەد) سكالائى لە دەست زەرەريكى زۆر دەكرد
كە تووش بوو بوو، ئەو بوو بوو ژىر قەرزەو، وە لەو كاتەشدا خاوەن پۆنەكە داواى
پارەكەى دەكرد، ئەويش لە توانايدا نەبوو كە قەرزەكەى بداتەو..

بۆيە خاوەن پۆن سكالائى لەسەر تۆمار كرد لەلاى والى، واليش فەرمانى دا بە
بەندكردنى (موحه مەدى كوپى سىرىن) ھەتا ئەو قەرزە دەداتەو كە لەسەر سەريەتى .

جا كەچوو بەنديخانە و مانەوھى تيايدا درىژەى كيشا، پاسەوانى بەنديخانەكە
بەزەيى پيايدا ھاتەو، پاش ئەوھى كە شارەزاي دیندارى و خۆپارىزى و چپى و
زۆرى خوداپەستى بوو، پى ي ووت :

ئەى (شىخ) كاتىك كە شەو داھات بپۆرەو بۆ ناو مال و مندالەكانت و لەگەلياندا
بمىنەو ھەتا بەرەبەيانى و ئەوجا بگەريو بۆلاى من



و بەردەوام بە لەسەر ئەو هەتا لە بەندی پرگارت دەبی .

ئەویش پی ی ووت: نە وەللا ئەو ناکەم

پاسەوانەکە بەسەر سوپمانەو ووتی: لەبەرچی، خودا پرینماییت بکات ؟!

(موحه مەد) ووتی یەو بە پاسەوانەکە: تا نەبمە یارمەتی دەرت لەسەر ناپاکی کردن

لەگەڵ فەرمانپەرەواکەت

*

*

*

کاتیك كە (ئەنەسی کوپی مالیک) (پەزاو پەحمەتی خودای لەسەر بیئت) لە گیانکێشاندا بوو، داوای کرد کە وەفاتی کرد (موحه مەدی کوپی سیرین) بیشوات و نوێژی لەسەر بکات، لەوکاتەشدا (موحه مەد) هەر بەند بوو .

جا کاتیك كە (ئەنەس) (پەزای خوای لی بیئت) وەفاتی کرد، خەلکی هاتنە خزمەتی (والی)، وە ئاگاداریان کرد کە دەربارەوی داواکەیی هارپێکەیی پیغەمبەری خوا (ﷺ) و خزمەتکارەکەیی، وە داوایان لێکرد کە پووخسەتی (موحه مەدی کوپی سیرین) بدات وە بەری بدات تا داواکەیی (ئەنەس) جی بەجی بکات، ئەویش پووخسەتی دا .
وە فەرمانی دا بە بەردانی .

جا کە هاتن بەری بەدەن (موحه مەدی کوپی سیرین) گوتی پێیان :
ناچمە دەرەو هەتا پووخسەت لە خاوەن قەرزەکە وەرنەگرن، چونکە من بەهۆی ئەو وە بەند کراوم کە مافی ئەوم لەسەرە
ئەوجا خاوەن قەرزەکەش پووخسەتی دا .
ئەوجا لەبەندیخانەکە هاتە دەرەو، (ئەنەسی) (پەزای خوای لی بیئت) شۆرد و، کفنی کردو، نوێژی لەسەر کرد ...

پاشان گەرایەو بۆ بەندیخانەکە هەر وەك خۆی

وە نەچوو بۆ بینینی مال و منداڵەکەیی

*

*

*

(موحه مەدی کوپی سیرین) تەمەنی بەردەوام بوو، تا گەیشته ٧٧ سال

جا کاتیك مهرگ بوو بە میوانی، خۆی دەبینی کە کۆلی سوکە بە پشت شکێنە دونیایی یەکان و تویشوی زۆری هەیە بۆ داوای مردن



(خەفەسى كىچى راشىد) كە يەككە بوو لە خودا ناسە دىسۆزەكان گىپرايەو و
ووتى :

(مەپوانى مەحمەلى) دراوسىمان بوو، وە ئەو كەسىكى زۆر خوداناس و چىرو
كۆششكار بوو لە خوداپەرستى دا

جا كە وەفاتى كرد، زۆر زۆر بۆى غەمبار بووين، ئەوجا لەخەودا بىنىم

پىم ووت: ئەى (ئەبا عەبدوللا)، پەرورەدگارت چى لەگەل كردى ؟

ئەويش ووتى: خستىمى يە بەهەشت

ووتم: دواى ئەو چى ؟

جا ووتى: پاشان بەرزكرامەو بۆلاى ھاوپىيانى (يەمەن)راست و پەوان و خاوەن
پەيمانان .

ووتم : پاشان چى ؟

ووتى : دواى ئەو بەرزكرامەو بۆلاى نزيكهكان (پيشينهكان) (السابقون)

ووتم : جا لەوى كىت بىنى ؟

ووتى : (خەسەنى بەصرى) و، (موحه مەدى كوپى سىرىن).....

خودايە دىسۆزى (موحه مەدى كوپى سىرىن)مان پى بېخشە لە پەرستندا .

*

*

*

بۇ زياتر شارەزابوون لە ژيانى (موحه مەدى كوپى سىرىن) سەرنجى ئەم سەرچاوانە
بدە :

١- الطبقات الكبرى لابن سعد : ١٩٣ / ٧ .

٢- صفة الصفوة لابن الجوزى : ١٤٨ ، ٢٤١ / ٣ .

٣- حلية الأولياء للأبن أصفهاني : ٢٦٣ - ٢٨٢ .

٤- تاريخ بغداد للخطيب البغدادي ١٣١ / ٥ .

٥- شذرات الذهب : ١٣٨ - ١٣٩ .

٦- وفيات الأعيان لابن خلكان : ١٨١ / ٤ .

٧- تهذيب التهذيب : ٢١٤ / ٩ .

٨- الوافي بالوفيات للصغدي ١٤٦ / ٣ .



۹- طبقات الفاظ ۲ / ۹۰ .



۱۰. رەبىيەھى رەئىيى

ھىچ كەسىڭىم نەبىنىيۈۋە كە پارىزگارتر بوۋىت لە (رەبىيەھى) بۇ سوۋنەتى
پىغەمبەر (ﷺ) (كۆپىن نەلماجەشۋەن)

بەشى يەكەم:

ۋا ئىمە واين لە سالى پەنجاۋىيەكى كۆچىدا .
ۋە ئا ئەۋەش بەشەكانى سوپاي مۇسلمانانە دەشت و دۆل بەرزايى چياكان بەپى
دەكات بەرەو خۆرەلات و خۇرئاۋا
لەگەل خۇيدا بىرۋاۋەپى چياكەرەۋەى نىۋان رەۋا و نارەۋا دەگويزىتەۋە بۇ
مىرقايەتى
ۋە دەستى ئاشتەۋايى و سۆزى و دلنەۋايىيان بۇ درىژ دەكات ..
ۋە لە نىۋانىاندا و لە چۋار چىۋەى زەۋىدا ئەۋ ياسايە رادەگەيەنى كە ئادەمى پزگار
دەكات لە بەندايەتى ئادەمى يەكان
ۋە ملەكەچى دەگىرپىتەۋە بۇ زاتى (الله) ى كە تاك و تەنھايە و ھاۋبەشى نى يە....

وه نه‌وه‌ش هاوړی ی پایه‌به‌رزه (ره‌بیعی کوړی حاریس یه)^۱ نه‌میری (خوړاسان) و فته‌تکه‌ری (سجستان) و پیښه‌وای سهرکه‌وتوهو، ری به‌ړی ده‌کات و سهرکه‌دایه‌تی سوپای غه‌زاکه‌ر ده‌کات له پښه‌ی خوا دا وه له‌گه‌لایه‌تی به‌نده‌ نازاکه‌ی (فه‌پروخ). جا له‌پاش نه‌وه‌ی که‌ خودا پښی لینا به‌ فته‌تک کردنی (سجستان) و گه‌لک ناوچه‌ی دی که‌ بریاری داو سوور بوو له‌سهر نه‌وه‌ی که‌ کوټایی به‌ئیت به‌و ژبان‌ه‌ی که‌ پرېوو له‌ سهرکه‌وتن به‌ئیت، به‌ په‌رینه‌وه له‌ پووباری (سه‌یموون)، به‌رزه‌کنه‌وه‌ی نالای یه‌کتا په‌رستی له‌سهر لوتکه‌ به‌رزه‌کانی نه‌و ناوچانه‌ی که‌ پییان ده‌ووترت (ماوراء النهر) نه‌وه‌ی پشتی پووبار.

وه (ره‌بیعی کوړی زیاد) خو‌ی ناماده‌کرد بو نه‌و جه‌نگه‌ ده‌ستنیشان کراوه‌ خو‌ ناماده‌کردنیکی ته‌واو، وه له‌ ناماده‌گی یه‌کی ته‌واو دابوو بوی، وه ده‌ستنیشانی کاته‌که‌ی و شوینه‌که‌ی کرد بو سهر دوژمنانی خودا ده‌ستنیشانیکی ته‌واو... جا کاتیک جه‌نگ هه‌لگرساو ده‌ستی پی کرد، (ره‌بیعی) و سهر‌بازه به‌جه‌رکه‌کانی سهرکه‌وتنیکی بی وینه‌یان تیا تو‌مارکرد، که‌ به‌رده‌وام می‌ژوو یادی ده‌کاته‌وه به‌زمانیک ده‌نگ ده‌داته‌وه به‌ سوپاس و ستایشی خودا، وه پارایه‌وه به‌ (الله اکبر) وه به‌نده‌که‌ی (فه‌پروخ) نمونه‌ی نازایه‌تی و راپه‌رین، هه‌لو‌یست وهرگرتن بوو له‌ گو‌په‌پانه‌کانی جه‌نگ دا، که‌به‌وانه‌ سهرنجی زیاتری (ره‌بیعی) به‌لای خو‌یدا راکیشا به‌جوړیک که‌ پښوو گه‌وره‌یی بو بریار دابوو له‌بهر هه‌لو‌یسته‌ مه‌ردانه‌کانی دا، له‌ هه‌موو پوویه‌که‌وه له‌ گو‌په‌پانه‌کانی جه‌نگ دا.

جا جه‌نگه‌که‌ کوټایی هات به‌سهرکه‌وتنی ته‌واوو له‌به‌رچاوی موسلمانان وه نه‌ژنوی دوژمنه‌کانیان هینایه‌ له‌رزه‌و، ریزه‌کانیان شپو ووړ کردن و، پرش و بلاویان کردن

پاشان نه‌و پووباره‌یان بری و لی ی په‌رینه‌وه، که‌ پښگر بوو له‌ به‌رده‌میان دا بو ناوچه‌کانی سهرزه‌میني (تورک) وه‌پښگری لیده‌کردن له‌ هیرش بردن به‌ره‌و سهرزه‌میني (سین)، وه‌ دوورتر به‌ره‌و مه‌مله‌که‌تی (سوغد)^۲ (الصغد) .

۱/ بروانه‌ په‌راوی (صدر من حیاة الصحابة) می دانه ... له‌ بل‌و‌کراوه‌کانی (دار الادب الاسلامی) .

۲- (الصغد) ناوچه‌یه‌که‌ له‌ ناو‌ه‌راستی ناسیادا .

ھەرئەھەندە بوو كە پېشەھەي پاىە بەرز پووبارەكەى بېرى و، پەبىيەۋە ئەو بەرى و
پېيان جىگىر بوو لە پۇخى دوۋەمى پووبارەكە، خىرا خۇي وسەربازەكانى
دەستىۋىژيان گىرت لەئاۋەكەى، دەستىۋىژىكى زۇرچاك ...

ۋە پوويان لە پوۋگە كىردۈ، دوو پكات نويژيان كىرد، نويژى سوپاسگوزارى بۇ
خودا بەخشىنەرى سەركەۋتن ...

پاشان پېشەھەي پاىەبەرز خەلاتى بەندەكەى خۇي (فەپووخ) كىرد لەسەر جوانى
كىردارو ئازايەتى لە جەنگدا: بەۋەى كە سەربەستى پى بەخشى و پىزگارى كىرد
لەبەندايەتى ...

ۋەلەدەسھاتى زۇرى جەنگ بەشى بۇ دانا .

لە دۋاى ئەۋەى لەلەي خۇشى يەۋە شتىكى زۇرتىرى بۇ زىياد كىرد ...

*

*

*

ژيانى (پەبىيى كوپى زىيادى حارىسى) لە دۋاى ئەو پۇژە پىرۇزو درەۋشاۋە بى
گەردە درىژەى نەكىشا ...

لەدۋاى دوو سال لە بەدىھىنانى ئاۋاتە گەۋرەكەى ... مەرك بوۋىە مىۋانى و پى
بەپى كىرد بۇ لاي پەروەردگارەكەى، ئەم پازى بەدىن و قەدەرى ئەۋ، ئەۋىش پازى لە
(پېيى) ...

جا ئەو جا لە دۋاى ئەو لاي بەجەرگى ئازا (فەپووخ) گەپايەۋە بۇ شارى
(مەدىنەى مونەۋۋەرە) لەگەل بەشە زۇرەكەيدا لە داھاتى جەنگ و ئەو خەلاتە
ئاۋازەيەى كە پېشەھەي پاىەبەرز خەلاتى كىردىۋو ...

ۋەلە سەرو ئەۋەۋە سەربەستى يە بەبەھاكەى و ...

يادەۋەرييە دەۋلەمەندەكانى بە نمونە پالەۋانى يەتيەكان ...

كە پازا بوۋەۋە بەتەپو تۇزى پووداۋەكان ...

*

*

*

(فەپووخ) كاتىك كەلە شارى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) دابەزى، لايىكى تەۋاۋ لاۋ بوو،

گورج و گۇلى لى دەتكا، سىما جوان و سۋارچاك

ۋە ئەو ھەنگاۋى بەرەۋ سى سالى دەنا لە تەمەنى ...



جا (فەپروخ) بېرىرى دا لەسەر ئەۋەدى كە خانوۋىيەك بۇ خۇي داين بكات تا تيايدا دابنىشىيت. ۋە ھىنانى ھاۋسەرىك تا لە ژىر سايەو سىبەرىدا ئارام بگرىت و بجهۋىتەۋە ...

جا خانوۋىيەكى كېرى لە ئاۋەندى مائەكانى (مەدىنە) دا ...
ۋە ئافرەتتىكى ژىرو تىژو، خاۋەن بەھاي تەۋاو، دىن دروست، نرىك تەمەنى خۇي دەستبىژار كرىد ... كرىدە ھاۋسەرى .

(فەپروخ) بەھرەدار بوۋ لەو خانوۋىيەدا كە خۇدا تىايە: پىزى لىنا .
ۋە لە ھاۋپى يەتى ھاۋسەرەكەيدا دەستلەملانى خۇشى ژيان و، خۇشى تىكەلى و، كەشى ژيان بوۋ زۇر لەسەر ئەۋەۋە كە خۇي ئاۋاتى دەخواست و تەمەناي دەكرىد .
بەلام ئەو سالە ئاۋەدانە لەگەل ئەو ھەموو ئاۋازەبىيەداو ... ئەو ھاۋسەرە چاكەي كە خۇدا ھەموو سىفەتتىكى باش و پەۋشىتى بەرزى پى بەخشىبوو، نەيانتوانى زالبىن بەسەر سۆزى كلىپەدارى سوار چاكى پرواداردا بۇ ئامادەبوون لەگۆرەپانى جەنگەكاندا ... و ئارەزوو كېر گرتوۋى بۇ بىستىنى دەنگى دەمى شىر لەسەر دەمى شىر ... ۋە ئارەزوۋمەندىيى بۇ دەستپىكرىدەۋەى جىھاد (كۆششكرىد) لەپىگاي خۇادا ...
جا ھەركاتىك لە شارى (مەدىنە) دا دەنگوباسى سەرکەۋتەكانى سوپاي مۇسلمانان لە پىگاي خۇادا بلاۋ دەبوۋىيەۋە، دەۋترايەۋە، ئارەزوۋى ئەو لاۋە كېرى دەگرت بۇ جىھاد، ۋە سۆزى تىنى دەسەند بۇ شەھىد بوون .

*

*

*

جا پۇژىك لە پۇژەكانى ھەينى (فەپروخ) گوبىيىستى ۋوتارىبىزى مژگەۋتى پىغەمبەر(ﷺ) بوۋ مژدەى سەرکەۋتەكانى سوپاي ئىسلامى پادەگەياندو دەيدا بە گوىى مۇسلمانان دا ئە زىاتر لە گۆرەپانىك دا .

ۋەھانى مۇسلمانانى دەدا لەسەر جىھاد (كۆشش) لەپىگاي خۇادا ...
ۋەبەردەۋام بوۋ لە ھاندانىان دا بۇ تامەنزۇيى شەھىد بوون بۇ سەرخستى دىنى خۇداۋ: بەدەستەھىنانى رەزامەندى، جا ئەو لاۋە بەجەرگە گەپرايەۋە بۇ مائەۋەى، ۋەبېرىرى دا لەسەر دەستپىكرىدەۋەى جىھاد لە ژىر ئالايەكدا، لەو ئالايەنەى مۇسلمانان كە بلاۋەيان كرىبوۋ لەژىر ھەموو ئەستىرەيەكدا، ۋاتە لە ھەموولايەك .



وه ئه و بریاری راگه یاند بۆ هاوسه ره که ی ...

جا ئه ویش پی ی ووت:

ئه ی (ئهبأ عه بدی رهمان) (ابا عبید الرحمن): بۆ کی من و ئه و کۆریه یه ی که له نیوانی پهرده ی سکم دایه به جی ده میلی ؟ ...

ئه وه تا تۆ پیاویکی نامۆی (غریب) له (مه دینه) دا، نه که سی و کارو نه هۆزت هه یه تیایدا .

ئه ویش ووتی: وازت لی ده مینم (به جیت ده میلم) بۆ خوداو پیغه مبه ره که ی ..

له پاشدا ووتی ئه وه تا من سی هه زار (٣٠٠٠٠) دینارم بۆ به جی هیشتووی که له ده ستهاتی (نتائج) جه نگ بۆم کۆکردوو یته وه ...

بیپاریزه و بیخه ره به ره مه میانه وه (بازرگانی و هتد ...)، ئه و جا به باشی لی ی خه رج بکه بۆ خۆت و بۆ مندا له له دایک بووه که ت تا ده گه پیمه وه بۆ لات به ساغ و سه لامه تی و سه رکه و تووی ...

وه یان خودای بالاده ست ئه و شه هیدی یه که ناواتی ده خوازم پیم ره وا ده بینی.

پاشان خودا حافیزی لی کردوو ری به ری کرد بۆ مه به سته که ی

*

*

*

ئه و ئافه رته به ریزه دامه زراوه له پاش جه ند مانگی که له پۆیشتنی هاوسه ره که ی مندا له که ی بوو، که کورپیکی پوو گه شی، شیرین مه شره ف، چارو پوونا که ره وه بوو

دایکه به شیوه یه ک پیی دلخۆش بوو له وه بوو دیار نه مانی بارکی له بیرباته وه ... جا ناوی نا (ره بیهه).

*

*

*

له سه ر پووی ئه م مندا له بچکۆله یه نیشانه کانی خانه دانی و ره سه نایه تی ده رکه وت هه ر له به دیارکه و تنی نینۆکه کانی یه وه

وه دیارده ی زیره کی له کردارو گفتاریدا ئاشکرا بووز

چاکه گه شه ی کردو گهره بوو، دایکی دایه دهست ماموستایان، وه داوای لی کردن
که به جوانی و چاکی فی ری بکن

وه هره ها په روه ده کاری بانگه نشت کرد بوی، وه هانی دان که به باشی ره ووشتی
دابدهن .

زوری پی نه چوو که به باشی نووسین و خویندنه وه فی ر بوو ...
پاشان قورنانی پیروزی له بهر کرد، وای لی هات به ده تنگی کی ته پروو پارا وه وه
ده ی خویندنه وه هره کو چون دابه زیبوه سهر دلی (موحه ممد) سه له وات و سه لامی
خودای له سهر بی ...

وه وه ریگرت و تی گه یی و له بهری کرد نه وه نده ی که بوی گونجا له فهرمووده ی
پیغه مبهری خدا (ﷺ) ..

وه هره ها له ووته کانی عهره ب نه وه ی که باش بی ت که به نمونه به ی نیته وه
له بهری کرد .

وه شارنزا بوو له کارووباری دین نه وه نده ی که پیویست بوو بی زانی .

* * *

دایکی (ره بیعه) پارو خه لاتی زوری ده به خشیه ماموستا و په روه ده کاری
کو په که ی، تازیاتر دلسوزی بکن له فی رکران و په روه ده یدا جا هر کاتیک ده بیینی
کو په که ی له زانست و په روه ده دا به ره وپیش چوه، خه لات به خششه که ی بو زیاد
ده کردن .

له گه ل نه و کاره ی دا چاوه پی ی گه رانه وه ی باوکه نادیاره که ی ده کرد، وه کوششی
ده کرد که وا له کو په که بکات که پوونا ککه ره وه ی چاوو بی ت بو خوی و باوکی .

به لام (فه پروخ) نادیاریه که ی دریژه ی کیشا .

تاده نگوباسی جیاواز ده باره ی ده و ترا .

هه ندیکیان ووتیان بی گومان نه و به بهندی که و توتته دهست دووژمنان وه هه ندیکی
دی ده یووت: به دل نیایی نه و به رده وام ماوه خریکی جیهاده .

وه کومه لی سی یم که له گو په پانه کانی جهنگ گه را بوونه وه ووتیان: به راستی نه و
ده سنگیری نه و شه هاده ته بوو که ناواته خوازی بوو .

جا نه ووتی دواپی دلنیایی دروست کرد لای دایکی (ره بیعه)، له بهرنه مانی دهنگوباسی، بویه بوی دلته نگ بوو دلته نگ یه ک نازاری به ناخی گه یاند و توشی په ژاره ی کرد .

له پاشدا داوای پاداشتی له سهر نه و توشهاته نیش پیگه یه نره له خودا کرد.

*

*

*

(ره بیعه) له و پوژگاره دا خه ریک بوو پی دهگه یشت (بالغاً)، وه پی ی دهنایه پیگه ی لاییه تیه وه .

جا ناموژگارییکاران ووتیان به دایکی :

وا (ره بیعه) ته وایکرد نه وه ی که پیویسته بو لایکی وه ک نه و که ته وای بکات له خویندنه وه و نویسن ...

وه زیاد له هاوپیکانیشی، قورثانی له بهر کردو وه، فهرموده دهگیرته وه.

جا نه گهر سه بهستی بکهیت پیشه یه ک له پیشه سازی یه کان فیتر بییت، خراب نی یه که له دهسته اته که ی خرجی توش و خوړشی بکات ،
نه ویش ووتی:

له خودا ده خوازم که دلی له سهر شتیک دابمه زینیت که سوودی دین و دنیایی تیدا بییت .

جا له دوا ی نزا که ی دایکی، (ره بیعه) زانستی (العلم) بو خوی ه لېژارد ...

وه پریاری دا له سهر نه وه ی که بژی فیتر خوازو فیترکار بییت نه و ونده ی که ژیا نی درېژهی ه بییت .

*

*

*

(ره بیعه) له و پیگه یه دا که نه خسه سازی بو کرد بوو بو خوی پی ی به پی کرد .
به بی هه ست کردن به ماندووی و که مته رخه می کردن . وه به تامه زوی یی یه وه ناماده ی نه و باز نه ی (حاقات) زانستانه ده بوو که مزگه وتی مه دینه دا شه پو لی ددها، هه روه ک چون تینویه ک ناماده ی سه رچاوه یه کی ناوی سازگار ده بییت .

وه همیشه ناماده ی خزمه تی نه وانه بوو که مابوونه وه له هاوړیانی بهرینو پایه بهرن؛ له سهروی هه موویانه وه (نه نه سی کوړی مالیک)^۱ خزمه تچی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) ...

وه زانستی وهرده گرت له کاروانی یه کهم له شونځنګه وتوان له پیشه نگیانه وه: (سه عیدی کوړی مه سیدیپ) و (مه کحولی شامی) و (سه له مه ی کوړی دینار) و هه که تی شهوی ده گه یانده به شه که تی پوړی، هه تا کوڅشی له په لوپوی ده خست. جا کاتیک نه گهر یه کیک قسه ی بو بکړدایه و، پی ی بووتایه که به زه یی به خویدا بیته وه، ده یوت:

گوښیستی زاناکان و ماموستا کانمان بووین ده یان فهرموو: (به راستی زانست (العلم) هه ندیکت پی نابه خشی نه گهر هه موو خوتی پی نه به خشی) ...

پاش نه وه زوری پی نه چوو، ناو هینانی بلنډبوویه وه، نه ستیره ی گه شایه وه، براکانی زور بوون و، قوتابیه کانی پیوه ی دابه ست بوون و، گه له که ی (قومه) کردیانه گهره ی خو یان .

ژیانی زانای (مه دینه) پی ی بهرکړد له سهر خوو به متمانده جا به شیکی له پوړه که ی له مال وه بو مال و خیزان و برادوستانی ... و به شه که ی تری له مزگه وتی پیغه مبه ری خودا (ﷺ) بو کوړه کانی زانست و باز نه کانی ...

جابه و شیوه یه ژیان ی بهرکړد هه تا که وته ناو پروداویکه وه که له خه یالدا نه بوو.

^۱ - (انسې بن مالک الأنصاري) بېوانه په راوی (صور في حياة انصاري) للمؤلف، دار الأدب .

رەببىيەنى رەئىيى

بەشىنچى دۈرۈم

لە ئىۋارە شەۋىك لە شەۋەكانى مانگە شەۋى ھاۋىندا ، سوارچاكيك كەلە كۆتايى سالى شەۋىت ھەمى تەمەنىدا بوو، گەيشتە شارى (مەدىنەنى پىيۇز) ۋەپىنى بەپىنى كىرد لە كۆلەنەكانىدا بەسۋارى ئەسپەكەنى بەدۋاى خانۋىيەكدا. ۋە ئەۋ نەيدەزانى كە مائەكەنى تا ئىستاش ۋەكو خۆى ماۋە، ۋەك ئەۋ كاتەنى كە تىيدا بوو، ياخود پۇزگار كارىگەرنى خۆى لەسەر دانارەۋو كارى تىكىردۈۋەۋو گۇپرانكارى تيا ئەنجام داۋە ... ديار نەمانى ئەۋ لاۋە لەمائەكەنى نىزىكەنى سى سالى تىپەپراندىۋو . ۋەپرسىيارى لەناخى خۆى دەكىرد دەربارەنى ئەۋ ھاۋسەرە لاۋەنى كە لەۋ مائەدا بەجىنى ى ھىشتىۋو، چى كىردۈۋە ؟ ... ۋەھەرۋەھا لەدلى خۆيىدا پرسىيارى دەكىرد دەربارەنى ئەۋ كۆرپەيەنى كە لە دوو توپىنى سىكىدا بوو:

ئايا كە بوۋىيەتنى كۆپ بوۋە يان كىچ ؟ ... ئايا ئەۋ زىندۈۋە يان مردۈۋە ؟.

ۋە ئايا ئەگەر زىندۈۋە، ئايا چى شان ۋى شىۋىيەكى ھەيە؟

ۋەھەرۋەھا پرسىيارى لە خۆى دەكىرد دەربارەنى ئەۋ پارە زۆرەنى كە كۆى كىردۈۋەۋە لە دەستكەۋتەكانى جىھاد، ۋە ۋەك سىپاردەيەك لاي ئەۋبەجىنى ى ھىشتىۋو، ئەۋكاتەنى كەپىنى بەپىنىكىردۈۋو ۋەك كۆششكارىك (مجاھىد) لەپىنگاى خۋادا لەگەل سۈپاكانى ئىسلامدا، كەپۋى كىردە (بوخارا) ۋ(سەمەرقەند) ۋ دەۋرۈبەريان بۇ فەتىھ كىردىيان

چاكوۋلەنەكانى (مەدىنە) ۋشەقامەكانى ھىشتا ئاۋەدان بوو بەھاتۈچۋان

چاخەلكى تازە تەۋاۋىۋون لەنۋىۋى عىشاۋ بەرەۋمال دەچۈۋنەۋە، بەلام ھىچ كام لەۋانەنى كەبەلاياندا تى پەپى كىرد نەيناسى يەۋە، ۋەگۈپىنى پىنى نەداۋ، لاي نەكىردەۋە بەلاى ئەسپە شەكەتەكەيدا ۋ شەمشىرە شۆپۈۋەۋەكەنى بەگەردىنىدا



لەڭگەل ئەۋەدا كەدائىشتىۋانى شارە ئىسلامى يەكان ئاشناپوون بەپروالەتى ئەو كۆششكارانەنى كە دەچوون بۆجىھاد لەپىڭاى خوادا، ۋە ئەۋانەنى كەللى دەگەرەنەۋە

جانائەۋە ھۆكارىك بوو لەئارۋژاندنى دلتەنگى سوارچاكەكە وزىادكردنى دلە راوكىكانى .

ئالەو كاتەدا: كەسوارچاكەكە گىژى دەخوارد لەۋىرۆكانەيدا، ۋەلەگەلىشىدا پىڭەى گرتىۋەبەرو دەپۇشت لەۋكۆلانەدا كە گۆپانى بەسەرھاتبوو..... كتووپرخۆى بىننەۋە لەبەردەم مائەكەيدا

ۋەبىنى دەركاكەى لەت ۋەتەو درزى بردوۋە، جاخۆشى ۋاى لىكرد كە پەلەبكات و پروخسەت ۋەرنەگىرت لەخاۋەن مال ۋەلە دەركا چوۋە ژۆرەۋە، چوۋە ھەيۋانى مائەكە *

خاۋەن مال چىرەى دەركاكەى بىست، لەقاتى سەرەۋە سەرى شۆپكرەۋە، لەبەرپۇشنایى مانگدا پىاۋىكى نامۆى بىنى بەشىرۋمەكەيەۋە، لەشەۋدا ھاتۆتە سەرمانەكەى .

ۋەھاۋسەرى لاۋى خاۋەنمائىش نىك ۋەستابو لەبەرچاۋى پىاۋە نامۆكەدا، جابەتوۋپەيىۋە راپەرى، ۋەبەپىخاۋوسى بۆى ھاتە خوارەۋە ۋ دەيوت: بەھۆى تارىكى شەۋەۋە خۆت ھەشاردەدەيت ئەى دوۋژمنى خوادا، ۋەدەيتە سەرمانەكەم و، ھىرش دەكەيتە سەرناموسم!!

جابۆى راپەرى ھەرچۆن شىرى برسى رادەپەرىت بۆكەسىك كەبەخراپە پوۋ لەمال و لانەكەى بكات

ۋەھىچ فرسەتتىكى بۆنەھىشتەۋە بۆقسەكردن جاھەردوۋپىاۋەكە ھاتن بەيەكداۋ، دەنگەدەنگ و قەرەقىيان بەرزىۋويەۋە، لەئەنجامى ئەۋە دراۋسىيان لەھەموۋ لايەكەۋە پۇانە سەرمانەكە .

چواردەۋرى پىاۋە نامۆكەيان دا، ھەرەك چۆن دەستىك زنجىر دەكرىت، ۋەيارمەتى دراۋسى كەيان داۋ بوۋنە يارمەتى دەرى

جاخاۋەن مال گرتى و دەستى لەگەردنى توندكرد ۋە ۋوتى: سوپىند بەخوا بەرت نادەم - ئەى دوۋژمنى خوادا - لاي ۋالى ئەيىت .

ئه وجا پیاوه که ووتی: دلتیابن من دووژمنی خودانیم وه هیچ تاوانیکم
ئه نجام نه داوه

به لکو ئه وه مالی منه، خاوه نی راسته قینه یم، وه که بینیم ده رگا که ی کرابوویه چوومه
ناوی یه وه

ئینجا لایکرده وه بۆلای خه لکه که وه ووتی:

ئه ی خه لکینه گوئی بیستی من بن

ئه وماله مالی منه به پاره ی خۆم کریومه

ئه ی برایان من (فه پرووخ) .

ئایا کهس نه ماوه له ژیا ندا له دراوسینکان که ئه و (فه پرووخه) بناسیته وه .

که ماوه ی سی سائه پۆشتوو به جیهاد له پریگای خوادا ؟ !

وه دایکی خاوه ن مال نووستبوو، به دهم ئه و دهنگه دهنگ و قه ره قه وه
به خه به ربوویه وه، وه له په نجه ره که وه سه ری شو پرکرده وه و سه یریکردن،
جاها و سه ره که ی بیینی به مه موو دلتیایی یه که وه .

بۆیه له ودا بوو که سه رسوپمان زمانی بهیستی به لام زوری پی نه چوو که
ووتی:

وازی ئی بهینن

به ریبه ئه ی په بیعه

وازی ئی بهینه ئه ی کوپم دلتیابه ئه وه باوکه .

ئیوه ش ئه ی خزمان و دوستان به جی ی بهینن خواتان له گه ل خودا
پایه دارتان بکات .

تۆش ئه ی (ئه باعه بدلرهمان) ئاگاداره. بی گومان ئه وه ی که پوو به پووی بویته وه
کو پرکه ته و جگه رگۆشه که ته .

جاها ره که (فه پروخ) گوئی بیستی وشه کانی هاوسه ره که ی بوو خیرا خوی هاویشه
سه ر (په بیعه) و گرتی یه باوه شی و ماچی ده کردو، ده یگوشی به خۆیه وه

وه (په بیعه) ش باوکی له باوه ش گرت و دهستی کرد به ماچکردنی .

دهسته کانی و گهردن و سه ری

وه خه لکیش لییان کو بوونه وه

نه و جا دایکی (په بیعه) له قاتی سهره وه هاته خواره وهو سلا ویکرد له وهاوسه ره ی که
گومانی نه دبرد که نهو له سهر پووی نه م زهوی یه ببینیته وهو پی ی شاد بیته وه،
پاش نه وهی که نزیکه ی سی سال بوو دهنگوباسی نه مابوو..

*

*

*

له دوا ی نه وه (فهرخ) دانیشته له گهل هاوسه ره که یداو، دهستی کرد به گفت وگو
له گهلیدا دهر باره ی حال و نه حوالی و پابووردووی خوی وهه کاره کانی داپران
ونه مانی دهنگوباسی خوی بو خسته پرو.

به لام هاوسه ره که ی له گو بیستی زوړ به ی نه وهی که نه وده یوت، نه م له بیرو
خه یالاتیکد ابوو، که به پرستی نهو خوش یه ی لیتیکد ابوو که به هو ی به یه که شته وهی
له گهل هاوسه ره که یداو، شاد بوونه وهی نهو به کوره که یه وه پی ی شاد بوو بوو، نه ویش
له ترسی نه وهی که هاوسه ره که ی تی ی بره نجیت له سهر له ناوچوونی نهو پاره یه ی
که له لای نه و داینابوو

له دلی خویدا ده یوت:

چی یه نه گهر نیستا پرسیارم تی بکات دهر باره ی نهو پاره یه ی که وهک سپارده یه ک
له لای من به جی ی هیشت و، داوای لیکردم که به باشی تی ی خهرج بکم؟!
چی ده بیت له لایه ن نه وه وه نه گهر ناگاداری بکم که به پرستی هیچ شتیک له وپاره یه
نه ماوه ؟

نایا دلیا ده بیت و پازی ده بیت به و ووته ی من که به پرستی نه وهی نهو له لای
من به جی هیشت بوو خهرج کردووه له په روه رده کردن و فیکردنی منداله که یدا ؟
.....

وه نایا خهرجی مندالیک ده گاته (۳۰۰۰۰) سی هزار دینار ؟

نایا نه وه ده سه لمینی و به پرستی دهر زانی که ده ست گوشادی کوره که ی وهک بارانی
په له و ابوو وه، وه نهو دیناریک و دره میکی نه ماوه، به پرستی هه موو شاری (مه دینه)
ش دهر زانن که نهو به هه زاره های خهرج کردووه بو برادرو دږسته کانی ؟ .

له وکاته دا که (دایکی په بیعه) پوچووبوو له و بیرکردنه وه یدا، هاوسه ره که ی
لایکرده وه به لایه وه ووتی:

نه ی (دایکی په بیعه) چواره هزار (۴۰۰۰) دینارم بو هیناویت

جائه و پاره یه ی که له لات دام نابوو بیهینه، بائه مهش بخهینه سهر، وه به کۆی پاره که باخیک و خانوو یه کی پی بکرین، شه و هنده ی که ژیا نمان ماوه به ده ستهات و به ره مه که ی بژین .

جا (دایکی ره بیهه) خۆی له و ته که ی بی ناگا کردو به هیچ شتیک وه لای نه دایه وه .
 دیسان (فه پووخ) داوا که ی دووباره کرده و ی و ووتی:
 ده ی خیرا که پاره که له کوئی بهینه تائه و پاره یه ی که پی به بیخه مه سهری ؟ .
 جا (دایکی ره بیهه) ووتی: به راستی له شوینی کا دماناوه که پیو یست و گونجاوه
 تیا دا بنییت

وه به ویستی خودا له پاش چه ند پوژیکی که می دی بۆت ده هینم .
 ئاله و کاته دا دهنگی بانگی به یانی قسه که ی پی برین و
 (فه پووخ) دهستی دایه مه سنه ی ئاوه که ی و ده ست نوژی گرت و، ئینجا به خیرایی
 ری ی به پیکرد به ره و ده رگا که و نه یووت: کوا له کو ی به (ره بیهه) ؟ .
 ووتیان: پیش تۆ که و ته وه له گه ل بانگی به که م دا چوو به بۆ مزگه وت .
 وه ئیمه و امان دانه ناوه که به راستی تۆ به نوژی کۆمه ل دا بگه ییت .
 * * *

(فه پووخ) گه یشته مزگه وت، بینى واپیشه وا (امام) خه ریکه له نویره که ی
 ته و او ده بییت، بۆیه خیرا نویره فه رزه که ی شه نجام دا به کۆمه ل .
 ئینجا پوشت به ره و ئارامگای پیروو به پیزو، سلاوی له (پیغه مبه ری خودا) کرد
 (ﷺ) .
 دوا ی شه و گه رایه وه به ره و (ره و زه ی بنگه رد و پیروو)¹ ، که له ناخی دلی به وه
 ئاره زو مه ندی بوو، وه دلی ده کولا بۆ نویره کردن تیایدا .
 جاشوینیکی بۆخۆی له ویدا هه لبارد .
 نه و جا شه و هنده ی خودا ویستی که نوژی تیا بکات، نوژی سوننه تی کرد، له پاشدا
 نزا ی کرد شه و هنده ی به ییری داها ت له نزا کردن .

¹ / الروضة : نێوان گۆری پیغه مبه ر (ﷺ) و مینه ره که یه تی .

ۋەكاتىك كەۋىستى مەزگەت بەجى بېيلىت، بىنى جەۋشەكەي
پازاۋەتەۋەچىرېۋەتەۋە بەكۆپىك لەكۆرەكانى زانست(العلم) كەلەۋەپىش نەۋەنى
ئەۋەى نەبىنى بو .

ۋەخەلەكەكى بىنى كەبازنەيان دەبەست بەدەۋرى (شېخى) كۆرەكەدا بازنە لەدۋاى
بازنە، ھەتا لە گۆرەپانەكەدا شوپىن پى يەكيان نەھىشتەۋە .

ۋەچاۋى دەگىرا بەناۋخەلەكەدا، دەبىنى كەلەناۋياندا زانايانى مېزەربەسەرۋ
بەتەمەنان و پياۋماقولان، كەسىمايان و شىۋەيان بەلگەبوون لەسەر ئەۋەى كە ئەۋان
خاۋەن پەلەۋ پايەبوون

ۋەھەرۋەھا لاۋانى زۆرى دەبىنى كەبەسەر ئەرتۇياندا كەۋتبوون، ۋە پىنۋوسەكانيان
گرتېۋو بەدەستىانەۋە، دەيانقۇستەۋە ئەۋەى كە(شېخ) دەيفەرموۋ ھەرۋەك چۇن
تۆ(دوۋر) دەقۇزىتەۋە .

مەبەست ئەۋەى بەتامەنزۇيى يەۋە ۋوتەكانى شىخيان دەنۋوسىيەۋە .
ۋەلەتياۋوسەكانيان دا(دفاترەم) دەيانپاراست ھەرۋەك چۇن گەۋەرەبەنرخەكان
دەپارېزىن .

ۋەخەلەكە چاۋىيان بېرېۋە ئەۋ شۋىنەى كە (شېخى) تيايدا دانىشتېۋو،
گۈيىستى ھەموۋ ۋوشەيەك بوون كەلە زارى دەردەچوۋ، ھەرۋەك بلى ى بەسەر
سەريانەۋەى، واتە ئەۋەندە بىدەنگ و بى چىرپەۋ گۈيگىرېۋون .

جالەبەر زۆرى بازنەكان (حلىقات) راگەيانەران بېرگە بېرگەى ئەۋەى كەشېخ
دەيفەرموۋ، دەيانۋوتەۋە، بەھۋى ئەۋەۋە ھىچ كەسىك ھىچى لەفەرموۋدەكانى
(شېخى) لەكەيس ئەدەچوۋ ھەرچەندىش دوۋرىش بۋايە

ۋە (فەروخ) ھەۋلى دا كە ھەرچۇنىك بىت سىماى (شېخ) بېيىنىت بەلام
بەھۋى شۋىنەكەيەۋە كە دوۋر بوۋلى يەۋە نەيتۋانى .

بۋىە رۇچوۋ بوۋ لە چاۋدىرى كردنى دەربېرنە تىشك بەخشەكانى داۋ، زانستە چىرو
زۆر ھەلقۇلاۋەكەيانداۋ، لەبەر بوۋە سەرسۈرھىنەرەكەى .

ۋەملەكەچى خەلەكەكە لەنىۋان دەستىدا، واتە لەبەردەستى دا سەرى سوپ ھىناۋو.
جانئەۋەبوۋ زۆرى پى ئەچوۋ كە (شېخ) كۆرەكەى كۇتايى پى ھىناۋ ھەستايە سەرىپى
و بەپىۋە ۋەستا



دەخەلەككە پاپەرىن و پوويان تىڭرىدو، قەربالغىيان لىڭرىدو، دەرييان داو، وەلە
دوایەو دەپۇشتى، خواخافىزىيان لىدەكرد بۇدەرەوئى مەڭگەوت .
ئالەوئىدا (فەپووخ) لايىكرد بەلای پىاويكەو لەتەنىشتى يەو دانىشت بوو ووتى:
سوئىدەت دەدەم بەخودات، پىم بلى - ئەو (شىخە) كى يە ؟
پىاوەكە بەسەر سوپمانەو پى ي ووت: ئايا ئەو تۇخەللى (مەدینە) نىت ؟
(فەپووخ) ووتى: بەلى خەللى مەدینە .
جاپىاوەكە گوتى: ئايا لە (مەدینە) دا پىاويكە ھەيەكە (شىخ) نەناسىت ؟
(فەپووخ) ووتى: داوای لىبوردن دەكەم كەمن نایناسم .
چونكە من نىكەسى سى (۲۰) سالە پۇشتووم و، دووربووم لە (مەدینە)، ئادوئىنى كە
گەپراومەتەو ...

ئەوجا پىاوەكە ووتى:

قەيناكا كەمىك لەلام دانىشە قسەت بۇدەكەم دەربارەى (شىخ) .

ئىنجا ووتى:

بى گومان ئەو (شىخە) ى كەگوت بۇراگرت، گەرەيەكە لە گەرە شونڭىز ئوتتۇرا
(التابعين)، وەئالايەكە لەئالكانى موسلمانان، واتە زانايەكە لە زانكانى ، وە ئەو
فەرموو دەگىرەپەرەوئى (مەدینە يە) وەشەر زانەكەى و، پىشەوايەتى (امامها) لەگەل
ئەو دا كەلەسەرەتەي تەمەنىدايە .

ئەوجا (فەپووخ) ووتى: (مَاشَاءَ اللَّهِ، لَاقُوَّةُ إِلَّا بِاللَّهِ) ماشائەللا، لاقوئەتتە ئىللا بىللاھ

بەدوایىدا پىاوەكە گوتى:

وہبى گومان وەك بىنىت كۆرەكەى (مالىكى كوپى ئەنەس) و (ئەباحەنىفە ى
نوعمانى) و (يەحىي كوپى سەئىدى ئەنسارى) و (سوفيانى سەورى)
(عەبدوپەرەمانى كوپى عەمرىوى ئەو زامى) و (لەيسى كوپى سەعد) و، ھىترو
ھىترىشى لەخۇى گرتووە .

جا (فەپووخ) ووتى: بەلام تۇ.....

پىاۋەكە پىگەى ئەدابە (فەپووخ) كەقسەكەى تەواۋىكات، تادەستى بەقسەكردەۋەو دەيوت:

ئەۋلەسەرو ھەموو ئەۋەۋە، گەۋرەيەكى پەۋۋىشت پىرۋزو، خەلك لى پازى و بى دەمارو، دەست گوشادە ...

ۋەخەلكى (مەدىنە) كەسىكى كەيان ئەناسىۋە كەلەو بەخشندەتربوۋىت بۇ دۇست و برادەركانى ...

ۋەبى باكتربوۋىت لەو لەدونىانەۋىستى داو، لەۋتامەزۋتربوۋىت بۇئەۋەى كەلەلەى خودايە .

جا (فەپووخ) ۋوتى: بەلام تۆبەپراستى تاۋەكەيت بەمن ئەۋوت .

ئەۋجا پىاۋەكە ۋوتى: ئەۋە (رەبىيەى رەئىيى) .

(فەپووخ) بەسەرسورمانەۋە ۋوتى: (رەبىيەى رەئىيى) !! .

پىاۋەكە ۋوتى: بەلى بى گومان ناۋى ئەو (رەبىيەى)

بەلام زانايانى (مەدىنە) و شىخەكانى پى ى دەلئىن (رەبىيەى رەئىيى) (ربيعه الزاى)، لەبەر ئەۋەى ئەۋان كاتىك كە بۇ مەسئەلەيەكى شەرىى دەقئىكان لە قورئان و فەرموۋەى پىغەمبەرى خودا، درۋدى خوداى لەسەر بى ئەدىۋە، پەنايان بۇ دەبرد

ئەۋجا ئەۋىش لەو مەسئەلەيەدا بىرپاردەدا (فيجتهد فيه).....

ۋە ئەۋەى كە دەقى لەسەر ئەھاتبوو دەيكىشا (يقبس) بەۋەدا كە دەقى لەسەر ھاتبوو :

پاشان بە بىرپارىك بىرپارى لەسەر ئەو مەسئەلانەۋەدا كە ناخەكانى پى دۇنيا دەبوون و دلەكان لەسەرى ئاراميان دەگرت .

جا (فەپووخ) بە ھەناسە بىرەۋە ۋوتى: بەلام بەپراستى تۆ بنەمالە و ھۆزەكەيت بۇ من باس نەكرد

لەدۋاى ئەۋە پىاۋەكە ۋوتى: بى گومان ئەۋە (رەبىيەى كۆپى فەپووخ) نازناۋەكەى ناسرابوو بە (ئەۋەبەدۋەھىمان).....

رە ئەو لەدايك بوو پاش ئەو كە باوكى (مەدينەى) بەجى ھىشتوو وەك
كۆشكارىك (مُجاھد) لەپىگای خودادا ئەوجا دايكى سەرپەرشتى پەرەردە و
پى گەياندى کردوو.....

ئا لەویدا دوو فرمىسكى گەرە لە چاوەکانى (فەر،وخەو) پزانه خوارەو، كە
پیاوھە نەيزانى ھۆکارەكەى چى بوو

پاشان (فەر،وخ) پۆشت و خیرا خیرا ھەنگارى دەھاويشت بەرەو مائەكەى ..
جا كاتىك دايكى (رەببىيە) بينى و چاوەکانى پېرپوو بوو لە فرمىسك
ووتى :

چ خیرتە ئەى (ئەبا رەببىيە) ؟.

(فەر،وخ) وەلامى دایەو و ووتى: ھىچ شتىكم نى يە جگە لە خیر
بەرپاستى (رەببىيە)ى كۆرمانم بينى لە ئاستىكدا لە زانست و پزىو بەھادا لەمەوپیش
كەسى:ئى ترم لەو ئاستەدا نەبينیووھ .

جا لەویدا (دایكى رەببىيە) ئەو فرسەتەى قۆستەو ووتى :

ئەى باوكى (رەببىيە) كاميان لات خۆشەويستەرە

سى ھەزار (٣٠ ٠٠٠) دینار، يان ئەو پلەو پایە بەرزەى كە كۆرەكەت پى ى
گەيشتوو لە زانست و پزىو بەھادارى دا ؟

ئەوجا باوكى (رەببىيە) ووتى: بەلى سویند بەخوا ئەوھيان لام خۆشەويستەرە،
كارىگەرە بەبەھاتەرە لە ھەموو مال و سامانى دونيا .

پاشان دايكى (رەببىيە) ووتى: دەى ئەو پارەى كە لای من بەجیتھىشتبوو لەودا
خەرجم كرد تا گەيشتە ئەو ئاستە .

جا ئایا دلشاد و ناخ ئاسوودە بوويت بەوھى كە ئەنجامداوھ ؟!

(فەر،وخ) ووتى: بەلى

خودا لەجياتى من و (رەببىيە) و مۆسلمانان باشتيرين پاداشت بداتەوھ ...

بۆ زیاتر شارەزابوون لە ژياننامەى (رەببىيەى رەئىيى) سەیر بكە :

١- تذكرة الحفاظ : ١٤٨/١ .

- ۲- حلیه الاولیاء : ۲۵۹/۳ .
- ۳- صفة الصفوة : ۸۳/۲ .
- ۴- ذیل الذیل : ۱۰۱ .
- ۵- تاریخ بغداد : ۴۲۰ / ۸ .
- ۶- میزان الاعتدال : ۱۳۶ / ۱ .
- ۷- التاج : ۱۴۱ / ۱ .
- ۸- وفيات الأعیان : ۲۸۸ / ۲ .
- ۹- تاریخ الطبری .

۱۱) ره جائی کوری حه یوه

به پراستی له (کنده) دا سی پیاو هه یه که به مؤیانه وه خودا یار مه تی دهن ژنت ..
 وه سرکه وتن به سر دووژمناندا به مؤی نه وانه وه ده سه پیئی یه کیکیان
 (ره جائی کوری حه یوه) (مه سه مه سی کوری مه بدوله لیک)

له سه ده ی (قرن) شونځنکه وتوواندا (التابعین) سی پیاو هه بوون که خه لکی نه و
 پوژگاره ی نه وان نمونه ی نه وانه یان نه ناسیوو، وه هاوشانی شیانیان به چاو
 نه بینیبوو وه بلیت له کاتیکی دیاریکراودا یه کیان گرتبته وه، جا ناموژگاریکاربوون
 به پراستی و نارام گرتن و، په یمانیان دابوو له سر خیر و چاکه کردن .
 وه ژیانی خوینیان راگرتبوو له سر خو پاریزی (ثقی) و زانست (العلم) .
 وه ناخی خوینیان خستبوو که له خزمه تی خودا و، پیغه مبه ره که ید (ﷺ)، کوی
 پرواداران و، تایبه تمه ندانیان، نه وانه ش نه مانه بوون :

- ا - (محمدی کوری سیرین) له (عیراق) .
 - ب - (قاسمی کوری نه بی به کر) له (حیجان) .
 - ج - (ره جائی کوری حه یوه) له (شام) .
- جا بفهرموون چهند چرکه ساتیکی پیوژ به سر به رین له خزمه ت ژیانی سی یه می
 نه و کومه له به ریزه هه لبر ژیراوانه چاکه که رانه (ره جائی کوری حه یوه).

*

*

*

لەدايك بوونى لە كۆتايى جىنشىنى (عوسمانى كوپى عەففان) دا يان نزيك لەره
بووہ ...

وہ ئەو سەر بە ھۆزى (كىندە) ى عەرەبى بوو .

جا لەسەر ئەو بىنەمايە (رەجاء) (فەلەستىنى يە) وەك نىشتەمان

وہ عەرەبى بنچىنەى عەرەبى يە .. ھۆزى لاكىندى يەى .. وہ لاوى كندى گەشەى
کردو گەورە بوو ، لە گوپزايەلى خودادا لە سەرەتاي ژيانى يەرە، جا خودا خۆشى
دەويست، وہ خۆشەويستى کردبوو لەلاى بەندەکانى .

وہ ھەر لەمنداىيەوہ روويکردۆتە فيرېوونى زانست تى گەيشتنى، جا بۆيە زانست
دەكەى تەپرو و پاراو کردبووہ لە ھەموو شتىكى دى بەتالى کردبووہ، جىگەى خۆى
کردبووہ وە تيايدا، تيايدا جىگىر بوو بوو

وہ ويست و ئاواتى گەورەى تىرخوارد نەوہبوو لە قورئانى پىرۆزو، زياتر و زياتر
فيرېوون و شارەزابوون لە قەرموودەکانى پىغەمبەر (ﷺ) .

جا بۆيە يىروھۆشى پووناك بوو بە قورئانى پىرۆز

وہ دووربىنى چاوكراوہى روون بوويەوہ بە پىنمايى پىغەمبەرەتى

وہ دلى پىر بوو لە ئامۆزگارى و دانايى ئەو كەسى دانايى دامىنى گىرى بىيىت
ئەوا خىرو چاكەى زۆر دامىنى گىرى دەبيىت

وہ زەمىنەى بۆ پەخسا كە زانست فير بىيىت و وەريگىرىت لە كۆمەلىكى گەورە و
زۆر لە ھارپىيانى پايەبەرز لە نموونەى ئەوانە :

(ئەبى سەعیدى خودرى) و، (ئەبى دەردا) و، (ئەبى ئوماسە) و، (عوبادەى كوپى
سامت) و، (موعاويەى كوپى ئەبى سوفيان) و (عەبدوللاى كوپى عەمرىو كوپى عاس)
و (نەواسى كوپى سەمعان) و ھى تىرىش .

كە ئەوانە بۆى بوونە چراكانى پىنمايى و كوانووەكانى (مشاعل) زانست .

*

*

*

وہ بەپراست ئەو لاوہ خاوەن بەختە ياسايەكى دانابوو بۆ خۆى كە بەردەوام وابەست
بوو پىيەوہو، بەردەوام دەيووتەوہ، ئەوئەدى ژيانى درىژەى كىشا، جا دەيووت :

له ئیسلام چاکتر و جوانترین به که باوه پیرازینیتته وه
 وه له باوه پاشتر و جوانترین یه که خۆپاریزی (التقى) پیرازینیتته وه
 وه له خۆپاریزی چاکتر و جوانترین یه که زانست (العلم) پیرازینیتته وه
 وه له زانست چاکتر و جوانترین یه که کردار (العمل) پیرازینیتته وه
 وه له کردار چاکتر و جوانترین یه که سۆز و نهرم و نیانی (الرقق) پیرازینیتته وه
 وه (په جائی کوپی حه یوه) بوو به (وه زیر) ی کۆمه لیک له خهلیفه کانی به نی
 (ئومه ییه)، که له (عه بدولمه لیکى کوپی مه روانه وه) دهستی پیکرد، وه به
 (عومهری کوپی عه بدولمه زین کۆتایی پی هات .
 به لām په یوه ندیه که ی به (سوله یمانی کوپی عه بدولمه لیک) و (عومهری کوپی
 عه بدولمه زینه وه)، له سهر و په یوه ندیه کانی وه بوو به وانیه که له پیش ئه و دوانه دا
 بوون .

*

*

*

وه ئه وه ی که نزیکى خستبومه وه له دل و دهروونی خهلیفه کانی به نی
 (ئومه ییه) وه: خیرایی و پیکان له پا ده برینی دا ...
 وه پاستگویی له پاوێژی دا ...
 مهروه ها دلسۆزی له نیی یه تیدا ...
 وه دانایی له چاره سه رکردنی کارو بارو کیشه کاندایا ...
 وه ئه وانیه تاجگوزار کردبووه وه به بی باکی و گوینه دان به وه ی که له شته دونیایی
 یه کان که له ژیر دهستی خه لکیدایا بوو، وه خه لکی لی ی کۆده بوونه وه و ملی خویان بو
 دهشکان .
 جا (خهلیفه کانی) بانگهینشت ده کرد بو ئه نجامدانی چاکه و خیر، وه پێنمایی
 ده کردن بو پێگه کانی ...
 وه لایه دان له شهرو خراپه و، ده رگای خراپه ی به پرویاندایا دانه خست ... وه پاستی
 بو پرونا که ده کردنه وه و، شوینگه وتنی پاستی بو ده پازاندنه وه و جوانی ده کرد
 له بهرچاویان
 مهروه ها بهرچاوو پوونی ده دانی ده رباره ی ناره وایی، وه ئه نجامدانی قیزه وون
 ده کرد له لایان ...

جا بەردەوام ئامۇڭگارى دەكرد بۇ پەيپەھىيەنى كۆرۈپ لەقەلمەنەكانى خۇدا شوۋىن پىي
 ھەلگىرتىنى پىيغەمبەر، گۇپرايەلى قەلمانەرەوايانى ئىسلام و، مۇسلمانان بەگىشتى ...
 بەپراستى چىرۆكىك (پووداويك) پوويدا كە پىنگاي بۇ (رەجا) پوونكرەدەو
 لەپەيۋەندى و تىكەلەيدا لەگەل خەلىفەكانى بەنى (نومەييە) دا وەگىرنگى يەتتى ئەوى
 دەستىنىشان كىر لەگەلئاندا، كە خۇي گىپرايەو، ووتى:
 بەپراستى من پراوۋەستابوم لەگەل سولەيمانى كۆرى عبدولمەلىك) دا لەناو كۆمەلىك
 ى زۆر لە خەلىكدا، كەبىنىم پىاويك لەناو قەرەبالغى يەكدا بەرەو پوومان ھات ...
 وە سەيرم كىر سىماو شىۋەيەكى جوان بەپىزى ھەبو، بەردەوام پىزىبەنى يەكانى
 دەپرى، وەمن گومانى ئەوۋم نەبو كە ئەو خەلىفەي مەبەستە، ھەتا گەيشتە لاي من و
 لەتەنىشتەوۋە پراوۋەستاو ووتى:

ئەي (پەجاء)

بەپراست تۇتۇشبوۋىت بەو پىاۋەوۋە . جا ئامارەي كىر بۇ خەلىفە .
 جا لەنرىكىدا لىۋەي خىرو چاكەيكي زۆر يان خراپەيەكى زۆر ھەيە ...
 وابكە كە نىكىت لىۋەي خىرو چاكە يىت بۇ خۆت و ئەوۋ خەلىكىش ...

وە بزانە ئەي (پەجاء) بى گومان ئەو كەسەي كە پەلەو پايەيەكى ھەيە لەلەي خەلىفە ،
 وە پىۋىستى كەسىكى بى دەسلەت و لاۋازى بۇ بەرز دەكاتەو، كە خۇي تواناي نى
 يە بىگەيەنئە لاي، خۇداي بالادەست لە پۇژى پوۋبەپوۋ بوۋنەوۋەدا، پوۋبەپوۋى
 دەبىتەوۋە پراوۋەستاۋى دەكات و، جىگىرى دەكات و لەترس و لەرزە دەپپارىزىت
 لەكاتى حساب لەگەل كىرندەو، حسابى لەگەل ئاسان دەكات ...

وە ئەي (پەجاء) ئەوۋە بىر بىنەرەوۋە يادى خۆت. بەپراستى ھەركەس بەدەم پىۋىستى
 و ئاتاجى براپەكى مۇسلمانە يەوۋە يىت، خۇدەش بەدەم پىۋىستى و ئاتاجى ئەوۋەوۋە
 دەبىت .

وە بزانە ئەي (پەجاء) لە خۇشەۋىستىرەن كىرەدەكانى بەندەكان لەلەي خۇدا، دىلخۇش
 كىردنى مۇسلماننىكە .

لەكاتىكدا كە من سەرنجى ووتەكانىم دەداو، چاۋەپىي ئەوۋە بوۋم كە بۇم زىياتر
 بىكات، خەلىفە بانگى كىردو ووتى:

(پەجائى كۆپى ھەيۋە) لە كۆي يە؟

جا منىش لام كىردەوۋە بەلەيەوۋە ووتم ؟



ئائەۋەتام ئەى (ئەمىرى بېرواداران) .

جا دەربارەى شتېك پىرسىياري لىكرد، ھەرئەۋەندەى لە ۋەلامەكەى تەۋاو بووم، لامكردهۋە بەلاى ھاۋرېكەمدا، بەلام نەمىينى يەۋە... ۋە شوينەكەى بەدوۋادا گەرام چۆن گەرانىك، بەلام لە نىۋ خەلكەكەدا شوينىم ھەلنەگرت و نەمىينى يەۋە. ۋە (رەجائى كوپى حەيوە) كۆمەلېك ھەلوئىستى راست و پەۋانى تۆماركردوۋە لەگەل خەلىفەكانى بەنى (ئومەييە) دا، كەبەردەوام مېژوو لە جۋاتىرەن لاپەرەكانى دا دەپىرەيزىت، ۋەنەۋەكانى راھاتوۋە دەماۋ دەم لە پېشىنيانىانەۋە دەيگېرنەۋە .

لە نمونەى ئەۋە پۆژىكيان ئەۋ لە كۆپى (عەبدولمەلىكى كوپى مەروان) بوو، كە باسى پىياۋىكيان بۆ خەلىفە كرد كە گوايە نى يەت و ھەلوئىستى خراپە بەرامبەر (بەنى ئومەييە) ۋە پى ي ووترا:

كە ئەۋ پىاۋە نى يەت خراپە پېرو پاگەندە بۆ (ئىين ي زوبەيرى دەكات و، ھەۋلى سەرگەۋتنى دەدات ... ۋە تىكەدەرەكە ئەۋەندەى باسكرد لە كردارو گوڤتارى ئەۋ پىاۋە ھەتا خەشم و كىنى خەلىفەى ۋورژاندو جا ۋوتى: سويند بى بە خودا ھەر ئەۋەندە خودا دەسەلاتم بدات، دەستم لى ي گىر بېيت ئەۋە، ئەۋەى پى دەكەم ... ۋەشېر دەخەمە سەر گەردنى .

كات زۆر تى نەپەرى تا خوداى خاۋەن دەسەلات ۋوئىستى ۋەھا بوو كە پىاۋەكە بگەۋىتە ژىر دەسەلاتى خەلىفە، ۋەپەلكىش كرا بۆ لاي چۆن پەلكىش كردنىك . جا كاتىك كە چاۋەكانى ئاراستە كردوۋ سەرنجى دا، لەۋە بوو كەلەرقددا پارچەپارچە بېت، ۋەپىرەيدادو سووربوو لەسەر ئەۋەى كە ئەۋ ھەرەشەى لى كردبوو جى بەجى بكات ...

جا ئا لەۋ كاتەدا (رەجائى كوپى حەيوە) لە خزمەتى خەلىفەدا ھەستايە سەرپى و راۋەستاۋ، ۋوتى:

ئەى ئەمىرى بېرواداران ...

بەراستى خوداى بالادەست ئەۋەى كە پىت ناخۆش بوو لەدەسەلات بۆى ئەنجام دايت و بۆى بەدەيھىنايت، دەى جەنابىشت ئەۋەى كە خودا پى ي خۆشە لەئى بووردن لەبەرخاترى ئەۋ جى بەجى ي بگە ...

ئالەو كاتەدا كە خەلیفە گوئیستی ووتەكەى (پەجا) بوو، ناخى ئارام بوویەو،
وہبى دەنگ بوو بەرامبەرى و پەكەكەى نیشتەوہو ... لە پیاوہكە بووردو، بەرەلای
کردو، چاكەشى لەگەل کرد

*

*

*

وہلەسالى نہوہدو يەك دا (وہلیدی کوپی عہدولعەلیك) حەجى کرد، وہ
(پەجائى کوپی حەیوہ) ى لەگەل دا بوو .
كاتىك ھەردووکیان گەشتنە (مەدینە) و سەردانى مەزگەوتى پیرۆزى پىغەمبەریان
کرد، كە (عومەرى کوپی عہدولعەزىن) ھاوپیەتى دەکردن .
وہ (خەلیفە) ئارەزووى ئەوہى ھەبوو كە پەروانىتە (حەرەمى نەبەوى) واتە (گۆڤو
مىنەبەر و مالەكەى پىغەمبەر ﷺ)، سەیرکردنىكى بەسەرنج و پاراوگەر .
كاتىك كە پىنگەى بۆ فراوان كرا تا دوو سەد بالىكى مابوو بۆ (حەرەم) .
ئەو جا خەلكەكە لە مەزگەوت وہ دەرئەزان تا (خەلیفە) بىتوانىت سەرەنجەكەى بدات .
وہ كەس لە مەزگەوت دا نەما جگە لە (سەعیدى کوپی موسەییەب)، كەكەس
لە پاسەوانەكان نەبوێرا وەدەرپىنى.

جا (عومەرى کوپی عہدولعەزىن) - كە ئەو كاتە والى (مەدینە) بوو -
كەسىكى ئارد بۆ لای (سەعید) و پى ى ووت:
ئەگەر لە مەزگەوت بچیتە دەرەوہ باشتەرە وەك خەلكى چوونەتە دەرەوہ .
(سەعیدى کوپی موسەییەب) ووتى: مەزگەوت بەجى ناهیلەم ھەتا ئەو كاتەى
كە لەسەرى راھاتووم بۆ بەجى ھىشتنى ھەموو پۆژىك .
جا پى ووترا: ئەگەر ھەستىت و ئەو جا سلاو لە (ئەمىرى پەرواداران) بكەیت باشتەرە

(سەعید) لە وەلامدا ووتى: بەراستى من ھاووم بۆ ئىترە تا لەنىوان دوو دەستى
پەرەردگار دا پابووہستم .

جا كاتىك كە (عومەرى کوپی عہدولعەزىن) ئاگای لەوہ بوو كە لە نىوان (سەعید) و
پەروانەكراوہكەیدا پووى دا ...

ناچار وایكرد كە (خەلیفە) لابداو دوور بخاتەرە لەو شوێنەوہ كە (سەعیدى) تىایە

وہ (پەجائى كۆپى ھەيۋە) بەگفتوگۇ ۋە خەرىكى كىرد، چۈنكى ئۇ ئان ھەردووكيان
شارەزاي لە خۇپازىبوون و چىرى ھەلچوونى (خەلىفە) بوون ...

ئەوجا (ۋەلىد) پىي ى ووتن:

ئەو (شىخە) كىي ىه ؟ ...

ئايا ئەو (سەئىدى كۆپى مەسەيەب) نى يە ؟ ...

ووتيان: بەلى ئەي (ئەمىرى بىرواداران)

جا دەستيان كىرد بە باسكىردنى ئاست بەرزى لە دىن و زانست و، خۇپاريزىدا.

ئەو جا ووتيان :

ئەگەر (شىخ) شوئىنى (ئەمىرى بىرواداران) شارەزا بووايە ھەلدەستاو سلاوى
لىدەكىرد، بەلام لە راستىدا ئەو چاوى كىزە ...

جا (ۋەلىد) ووتى: بەپاستى مەنىش دەربارەي ئەو دەزانم كە ئىۋە باستانكىرد...

وہ ئەو شايستەي ئەۋەيە كە بچىن بۇلاي و سلاوى لىيىكەين.

پاشان لەناو مەزگەۋتەكەدا لاي دا ھەتا ھاتە لاي، ۋەبەسەريەۋە ۋەستاو، سلاوى
لىكىردو ووتى:

(شىخ) چۈنە؟

(شىخ) لە شوئىنەكەي ھەلنەساو، ووتى:

بەسايەي خوداۋە، سوپاس و ستايش بۇ ئەو ...

جا ووتى: چۈنە (ئەمىرى بىرواداران)، ووتى: خودا تەۋفيق و يارمەتى بدات بۇ جى

بەجى كىردنى ئەۋەي كە خۇي پىي ى خۇشەو پىي ى پارىي ىه ...

جا (ۋەلىد) پىۋى ۋەركىپرا و پۇشت و دەيۋوت:

ئەمەيە ماۋەي(بَقِيَّة) خەلكى ...

ئەمەيە ماۋەي پىششىنەي ئەم ئوممەتە ...

*

*

*

ۋەكاتىك كە جىنشىنىي يەتى كەۋتە دەستى (سولەيمانى كۆپى عەبدولمەلىك)،
(پەجائى كۆپى ھەيۋە) لەلاي ئەو پەلەيكى شان و شكۆيەكى ھەبوو كەلەسەروى
ئەۋەۋە بوو كە ھەيۋو لەلاي پىششىنەكانى ئەو .

بەپاستى (سولەيمان) مەتانەي تەۋاۋى پىي ى بوو، زۆر باۋەپى لەسەرى بوو،
ۋەسۋور بوو لەسەر راۋەگىرتنى لە ھەمۋو كاروبارىكى بچووك و گەۋرەدا ...

وهههلونستهكانى (رهجائى كوپى حهيوه) لهگهل (سولهيمان ى كوپى عهبدولمهليك) دا زۆر كارىگهرو ههژنهر بوو .

بهتايبهتى لهو كارانهدا كه گهورهترين مهترسى ههبوو لهسهر ئيسلام و موسلمانان، وهك ههلونىستى لهكاتى دانانى جى نشين دا (ولي العهد)، وهكارىگهري لهبهرچاوى له دانانى (عومهرى كوپى عبذولعزىن) و بهيعهت كردنى پى ى .

(رهجائى كوپى حهيوه) دوواو ووتى :

يهكهه پۆژى ههينى بوو له مانگى (سهفهه) سالى نهوهوو نو، كهئيمه لهگهل ئهميرى بپرواداران دا (سولهيمانى كوپى عهبدولمهليك) دا بووين له (دابىق) .

لهپاشدا پۆژ به پۆژ نهخوشيهكهى قورستر ده بوو بهسهريهوه .

وه ئهو داواى ليكردم كهبهردهوام نزيك بم لى يهوه .

جا پۆژيک چوومه لای بينيم نامهيهك دهنوسيت .

پنم ووت: چى دهكهيت ئهى (ئهميرى بپرواداران) ؟ .

ئوويش ووتى: نامهيهك دهنوسم كه تيايدا جى نشينى تيا دهستنيشان دهكهه بۆ

(ئهيوبى كوپم)... منيش ووتم: ئهى ئهميرى بپرواداران .

بهپراستى لهو شتانهى كه (خهليفه) بپاريژيت له گۆرهكهيدا، وهگهردن ئازاد بكات

لهلاى پهروهردگارى ئهوهيه كه پياويكى سالح و كار دروست بکاته جى نشينى بهسهر خهلكى يهوه .

وه بهپراستى (ئهيوبى) كووت لاويكه نهگهيشتوت تهمهنى بهرپرسياريهتى،

وهچاكى و خراپى ئهوت بۆ پوون نهبووتهوه، واته ئايا كهسيكه چاكه يان خراپه ...

جا خهليفه كه گوئيبىستى ئهوه بوو، بهخويدا چوويهوهو ووتى : بهپراستى ئهو تهنها

نووسراويك بوو كه نووسى بووم

وه من دهمهويت لهو كارهدا راگيرى خودا بكهه (استغفر الله فيه)

وه من بپيارى كوئاييم لهسهر نهداوه

پاشان نووسراوهكهى درپاند

وه لهداوى ئهوه پۆژيک يان دوو پۆژى پى چوو، پاشان بانگى كردم وه ووتى :

١- دى يهكه نزيك (حهلهب) له سوريا كه (بهنى ئومعهيه) لهوى دادهبهزين كه بيانويستايه غهزاي ولاتى پۆم بكهه ... وهگۆپى (سولهيمانى كوپى عهبدولمهليكى) لى يه .



رات چى يە دەريارەى (داود)ى كوپم ئەى (ئەبەلىمىقداد)؟
 منىش پىم ووت : ئەو ناديارە لەگەل سوپاى موسلمانان لە (قوستەنتىنيە يە)
 وە جەنابىشت نازانیت ئايا ئىستا ئەو زىندووہ يان مردووہ ؟
 دواى ئەوہ ووتى: دەى تۆكى بە شاىستە دەيىنى ئەى (رەجاء) ؟
 ووتم: راو پريار لای جەنابتە ئەى (ئەمىرى پرواداران).....
 وە من ئەم وويست ئەوانە بىيىم كە ناويان دەيىنى بۆ ئەوہى يەكە يەكە وەلايان
 بىيىم: ھەتا (خەلىفە) دەگاتە (عومەرى كوپى عەبدولعەزىن).
 پاشان ووتى: (عومەرى كوپى عەبدولعەزىن) چۆن دەيىنى ؟
 منىش لە وەلامىدا گوتم: سوپىد بەخوا ئەم ناسىووہ، كە ناسىووہ- كەسايەتى
 يەكى گەورەو، بەرپىز و، تەواو و، ژيىر و، دىندار بووہ
 جا (خەلىفە) ووتى: راستت ووت
 سوپىد بەخوا ئەو وەھايە ...
 بەلام بەراستى ئەگەر من ئەوم دانابە جى نشىن و، كوپانى (عەبدولمەلىكم) پشت
 گوى خست بى گومان دەبىتە ئاژاوەو، ھەرگىز وازى لىناھيىن كە جيىنشىن بىت
 بەسەريانەوہ
 ئا لەويدا منىش ووتم : يەكىكىيان بگەرە ھاوبەش لەگەليا و لەدواى ئەو دايىبى.
 جا (خەلىفە) ووتى: بەراستى بۆى چوويت، ئەوہ لەوہيە دايانبەركيىنى و، وايان
 لىبكات كە رازيىن پى ي
 پاشان تيانووسەكەى وەرگرت و بەدەستى خۆى نووسى :
 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (بەناوى خوداى پوزىدەر و مېھرەبان)
 ئەمە نووسراويكە لە بەندەى خوداوە (سولەيمانى كوپى عەبدولمەلىكەوہ) ئەمىرى
 پرواداران بۆ (عومەرى كوپى عەبدولعەزىن)، من جى نشىنى يەتيم خستە ئەستوى ئەو
 لە دواى خۆم، وە لە دواى ئەو خستە ئەستوى (يەزىدى كوپى عەبدولمەلىك).
 جا گوى بىستى بىن و گوى پايەلى بىن، وە شەرم لە خودا بگەن و لى ي بترسن، وە
 ناكۆك نەبىن تا تەماكاران تەماتان تى بگەن
 پاشان نووسراوہكەى مۆركردو، دايە دەستم
 ئەوجا ناردى بە دواى (كەبى كوپى حامىن) دا بەرپۆبەرى پۇلىس و پى ي ووت :
 بانگەيشتى ئەندامانى بنەمالەكەم بگە با كۆبىنەوہ



وه ناگاداريان بکه که نهو نووسراوهی وا لهلای (رهجائی کوپی حهیهوه) نهوه نووسراوی منه وه فرمانیان پیّ بده بهوهی که بهیعت بدهن بهو کهسهی تیایدايه .

(رهجا ۴ ووتی :-)

جا کاتیک که کوپونهوه پیّم ووتن: نهوه نووسراوی (نهمیری برواداران) وه تیایدا جی نشینی دهستنیشان کردوه له دواي خوی، وه فرمانی بهمن کردوه که بهیعت وهبرگرم له ئیوه بۆ نهو کهسهی که خهلیفه دهستنیشانی کردوه ، نهوجا ووتیان: گوئیستی بۆ فرمانهکانی نهمیری برواداران، وه گوپرایهلی بۆ جی نشینهکهی له دواي نهو

نهوجا داوایان کرد که پووختهیان بۆ وهبرگرم تا بچنه خزمهتی (نهمیری برواداران) و سلّوی لی بکهن منیش ووت: بهلیّ

جا کاتیک چونه خزمهتی، (خهلیفه) پیّ ی ووتن :

بیّ گومان نهو نووسراوهی که لهلای (رهجائی کوپی حهیهویه) نهوهی نووسراوی منه، وه تیایدا یه پهیمان و بریاری من بۆ نهو کهسهی که دهبیته جی نشین (خهلیفه) له دواي من، جا گوئیستی بن وه گوپرایهلی نهو کهسه بن که دهستنیشانم کردوه، وه بهیعت بدهن بهو کهسهی که ناوم بردوه

جا دهستیان پیّ کرد بهیعتیان دهکرد پیاو له دواي پیاو

پاشان چومه دهرهوه و نووسراوهکم به مؤرکراوی پیّ بوویهک کهس له خهلیکی نهیدهزانی کیّ ی تیایه جگه له من و نهمیری برواداران .

جا که خهلیکی بلاوهیان کرد، (عومهری کوپی عهبدولعهزین) هات بۆلام و ووتی: یا (نهالمیقدام)...

بیّ گومان (نهمیری برواداران پیاویکه که گومانی باشی هیه بهرامبهه به من، وه له بهخشندهیی چاک و دۆستایهتی بیّ گهردی شتی زۆرم ده داتی

وه من لهوه دهترسم که لهو کاروباره شتیکی دابیته پالم، جا سویندت ددهم بهخوا و بهوپرێز و دۆستایهتی یهی نیوانمان که ناگاداری بکهیت، نهگهر له نووسراوهکهی (نهمیری برواداران) دا شتیکی هیه تایبهتمههنت بیت به منهوه، تا داوای لیبوردن بکهم لهوه وازی لی بهینم پیش له دهستدانی فرسهت.

ۋوتىم پىي:

نا سۈيىڭىز بەخۇا مەن ئاڭدارت ئاڭمە بە يەك پىت لەۋەي پىرسىيارت دەربارەي كىردۈۋە

.....

پاشان بە توۋرەيى يەۋە لىم روۋى ۋە رىڭپراۋ لى يدا پۇشت .

پاشان زۆرى پىي نەچۈۋە (ھىشامى كۆپى عەبدولمەلىك) ھات بۇ لام و، ۋوتى:
ئەي (ئەبالمىقدام)، بەراستى مەن لەلەي تۇرۇۋ دۇستايەتتى يەككى لە مېژەم ھەيە،
ۋە بەراستى تۇش لەلەي مەن شايانى سۈپاسىكى بىي پايان بوۋىت، جا تىكام ۋايە
ئاڭدارم بىكەيت لەۋەي كە لە نوۋسراۋەكەي (ئەمىرى پىرواداران) دايە.

جا ئەگەر ئەۋ قەرمانە بۇ مەن بىت ئەۋا بىدەنگم

خۇ ئەگەر جىگە لەمەن بۇ كەسىكى دى بىت دىمە گۇقتار چۈنكە لە نموۋنەي مەن
نى يە كە شايستە بىت بۇ ئەۋ قەرمانە .

ۋە لەسەر دەستى خۇدادا پەيمانەت دەدەمى كە ھەرىگىز ناۋت نەبەم .

ئەۋجا مەنىش پىم ۋوت :

نايىت، سۈيىڭىز بەخۇدا ئاڭدارت ئاڭمە لەۋەي كە (ئەمىرى پىرواداران) بەنھىنى
لەلەيەن مەن داي ناۋەۋ مەمانەي بەمەن بوۋە ۋە پىرەم داۋە كە نھىنى يەكەي دەپارىزم
تاكاتى خۇي .

ئەۋجا لىداۋ رۆي ۋ ھەر لەپى دەستەكانى دەدا بەيەكدا ۋ دەيوۋت :

ئەبىت ئەۋ قەرمانە بۇ كىي بىت، ئەگەر مەن شايستە نەبەم بۇي ؟!...

ئايا جىي نەشىنى لە دەستى ئەۋەكانى (عەبدولمەلىك) دەردەچىت ؟!...

سۈيىڭىز بەخۇدا مەن گەۋرە ۋ ماقۇلتىرەن كۆرەكانى (عەبدولمەلىك) .

پاشان چۈۋمەۋە خىزمەتى (سولەيمانى كۆپى عەبدولمەلىك) كە گىيانى دەدا، جا كە
ئازارەك لە ئازارەكانى گىيانكىشان دايدەگرت، روۋىم بەرەۋ پوۋگە (قېلە) ۋەردەگىپرا،
جا ئەۋىش پىي دەۋوتە بەدەم ھەناسەپرىكى ۋە ئەي (پەجاء) ھىشتا كاتى نەھاتوۋە .

ھەتا ئەۋ كىردارەم دوۋجار دوۋبارەكردەۋە، جا كە سىي يەم جار ۋام لىكردەۋە ۋوتى

:

ئەي (پەجاء) ئا ئىستە ئەگەر دەتەۋىت شىتەك بىكەين بىكە ..

(أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ) .

جا بەرەۋ روۋگە روۋم ۋە رىڭپراۋە، ئەۋجا زۆرى پىي نەچۈۋە، گىيانى بەخشى .

*

*

*



ئالەۋكەتەدا چاۋەكانىم نوقاند و، بە پارچە قەيغەيەكى سەۋز دام پۇشى، ۋە دەرگاگەم لەسەر داخست و دەرچوۋمە دەرەۋە .

ئالەۋكەتەدا ھاۋسەرەكەي كەسكى ناردىۋو بۇلام كە دەربارەي پىرسىارم لى بىكەت، ۋە داۋاي كىردىۋو كەبىيىنى .

ئەۋجا مەنىش دىزىكى دەرگاگەم بۇ كىردەۋە بەرەۋانە كراۋەكەيم ۋوت :
فەرەۋو بۇيى بىرۋانە سەرنجى بەدە، لەپاش شەۋىخۋونى يەكى دور و دىزى بۇ خۇي
نۋوستۋو، ۋازى-لى بەيئە .

ئەۋجا ئەۋىش گەرايەۋە ۋ ھاۋسەرەكەي لەۋە ئاگادار كىرد، ئەۋىش ئەۋەي پەسەند
كىردو، دىلىۋو كە (ئەمىر) نۋوستۋو .

پاشان بەباشى دەرگاگەم داخست، ۋە پاسەۋانىكم لەلا دانا كە مەمانەم پىي ى بو،
ۋە ئامۇزگارەم كىرد كەلە شۋىئەكەيدا نەجۋوللى تا مەن دەگەپىمەۋە، ۋە ئابىت ھىچ
كەسكى سەردانى (خەلىفە) بىكەت ھەركەسكى بىت
ۋە ئىتر رىم بەرەي كىرد، ۋ خەلىكم پىي دەگەشتەن ۋ دەيان ۋوت :

(ئەمىرى بىرۋاداران) چۈنە ؟
مەنىش لە ۋەلامىيان دا ۋوتم: بەپاستى لەۋكەتەۋە نەخۇش كەۋتۋو ئەۋەندەي ئىستا
ئارام ۋبى دەنگ نەۋو .

ئەۋانىش ۋوتىان : سۋپاس بۇ خودا .
پاش ئەۋە ئاردەم بۇلاي (كەبى كۈرى ھامىن) بەرپۋەبەرى پۇلىس، ئەۋىش ھەمۋو
ئەندامانى خانەۋادەي (ئەمىرى بىرۋادارانى) كۆكردەۋە لە مەگەۋتى (دابق) دا .
پاشان مەنىش پىم ۋوتن: بەيغەت بەدەن بەۋ كەسەي كە لە نۋوسراۋى (ئەمىرى
بىرۋاداران) دايە .

ئەۋانىش ۋوتىان : جارىك بەيغەتەمان داۋە ۋا جارىكى تىرىش بەيغەت بەدەينەۋە!!
مەنىش ۋوتم : ئەۋە فەرمانى ئەمىرى بىرۋادارانە
جا فەرەمۋون بەيغەت بەدەن لەسەر ئەۋەي كە ئەمىر فەرمانى پىداۋە .

ۋە بەۋ كەسەي كە ناۋىبراۋە لەۋ نۋوسراۋە مۇركراۋە دا .
ئەۋجا پىياۋ لەۋاي پىياۋ بەيغەتەيان دا .

جا كەسەيرەم كىرد بەپاستى كارەكەم بە تەۋايى بىچ بەست كىردۋىكەشەي تىا نەما
.....ۋوتم :

دُنیا بِن هاو پیکه تان واته (ئه میر) وه فاتی کردوه، وه (إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ).
جا نووسراوه کهم بۆ خۆپندنه وه، جا که گه یشتمه سه ر ناوه ینانی (عومهری کوپی
عه بدولعه زین)، (هیشامی کوپی عه بدولمه لیک) بانگی کردو دهنگی بَلَنَد کرد :
ئیمه هه رگیز به یعه ت ناده ین منیش و وتم :
که وابوو سویند به خودا — ئه دم له گه ردنت
هه سته و به یعه ت بده .

جا هه ستاو قاچه کانی راده کیشا جا که گه یشته لای (عومهر) ووتی :
(إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) واته خۆی ته سلیمی قه ده ری خودا کرد که جی نشینی
یه تی که وته ئه ستۆی (عومهری کوپی عه بدولعه زین) نه ک ئه وو براکانی له نه وه کانی
(عه بدولمه لیک).

وه (عومهریش) ووتی : (إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) واته پازیبوو به قه ده ری خودا
به وهی که جی نشینی یه تی که وته ئه ستۆی ئه و به یی ئه وهی که حه زی لی ی بیت
به لکو به لاشی یه وه ناخۆش بوو .

جا چۆن به یعه تیک بوو، به یعه تیک وها که لایه تی سه ر له نوێ کرده وه به به ری
ئیسلامدا و، پوونا کبینی یه تی بۆ دین به رز و بَلَنَد کرده وه ...
* * *

ده یاخوا به هه شت و به خته وه ری ناوه هه شت بۆ (خه لیفه ی موسلمانان)
(سوله یمانی کوپی عه بدولمه لیک) بیت

به راستی ئه و لێپرسراوی یه تیه ی که له گه ردنیدا بوو له به رده می (خودا) ی
بالاده ستدا له گه ردنی خۆیدا مالی به دانانی پیاویکی سالح و خوداناس و خۆپاریز
بۆ جی نشینی یه تی .

پیرۆزبایی و ده ستخۆش بۆ وه زیری راستگۆ پاست په و (په جائی کوپی حه یوه).
به راستی ئامۆزگاری ئه نجام دا بۆ گوێپرایه ئی خوداو شوین پی هه لگری پیغه مبه ر و
گوێبیستی زانایان ی موسلمانان .

خودای بالاده ست پاداشتی تایبه ته ندان و پاوێزگارانێ چاک و چاک ویستی
(خه لیفه) بداته وه
وه به پاداشتی نه براوه ی خۆی شادیان بکات .

که به پووناکی رای ئه وان خاوه ن ده سه لآتان له خاوه ن به خت و سه رکه و توتوان پریان
ده رده کرد .

*

*

*

خودايە پاسترەوى و پاستگۆيى و دانايى پەجائمان پى پەوا بىينە ئەوئەندەى لە
دونيادا دەژين .

بۆ زياتر شارەزا بوون لە ژيانى (پەجائى كوپى حەيوە) بپروانە :

- ١- الطبقات الكبرى لابن سعد : ٥ / ٣٣٥ - ٣٣٩ ، ٣٩٥ ، ٤٠٧ .
- ٢- صفة الصفوة لابن الجوزى : ٤ / ٢١٣ .
- ٣- حلية الأولياء للأصفهاني : ٥ / ١٧٠ .
- ٤- البيان و التبين للجاحظ : ١ / ٣٩٧ ، ٢ / ١٠٧ ، ٣٢٢ .
- ٥- تهذيب التهذيب لابن حجر: ٣ / ٢٦٥ .
- ٦- تاريخ الطبري لابن جرير الطبري : ٦ / ٣٦٥ - ٢٧٠ .
- ٧- وفيات الأعيان لابن خلكان : ١ / ٤٣٠ ، ٢ / ٣٠١ - ٣٠٣ - ٣١٦ / ٧ .
- ٨- العقد الزيد لابن عبد ربه : ٢ / ٥٠ ، ٨٢ ، ٢٣٥ و ٢ / ٨٦ ، ١٠٥ ، ٣٠٦ .
- ٩- تاريخ خليفة بن خياط: ٣٥٧ .



۱۲، عامیری کوری شورا جه بیل

(شهمیبی که سیکي زانست فراوان و زور له سرخو و حلیم بوو.....
وه به راستی نهو له نيسلام دا خاوهن پایه بوو) (دهه نيس به صری)

شەش سال تى په پريبوو به سەر جى نشینی (فاروق) دا (په زای خودای له سەر بیټ)،
که خودای بالاده ست کورپه یه کی به خشى یه موسلمانان، که کوریکى تهن لاوازی،
بچوک بوو .

نورهش له بهر نه وهی براهی له مندا لانی دایکی دا تهنگی پی هه لچنیبوو، وه ماوهی
بو گه شه کردنی نه هیشتیوه وه

به لام له دواى له دایک بوونی نه نهو نه کهسانی دیکهش نه یانتوانی تهنگی پی
هه لچنن له بواره کانی زانست و، له سرخوی و، له بهرکردن و، تى گه یشتن و، هیزی
داهینان دا .

جا نیوهو نهو کورپه یه تان که (شورا جه بیلی همیرییه که ناسراوه به (شهمیبی)

.....

هه لکه وتووی موسلمانان له چاخى خوئ دا .

*

*

*

(شهمیبی) له (کوفه) له دایک بووه و هر له ویش گه شهی کردووه به لام بی گومان
(مه دینهی مونه ووره) هیوا و خواستی دلکهی و، ته ماگای ناخی بوو، جا بویه
بهیناو بهین سهردانی ده کرد، تا له وى به خزمه تی هاوړیانی پایه به رزی پیغه مبهری
خوا (ﷺ) بگات و، نه وهی که مه به سستی بوو له زانست لییانه وه فیر بیټ، هر وهک

هاوپیانی پایه به ریش سهردانی (کوفه) یان ده کرد تا بیکه نه بازگه یه ک بۆ جیهاد له
پښگای خودادا، یان بیکه نه پښگه یه ک بۆ جی نشینیان .

جا نه وه کاری بۆ ئاسان کرد تا به خزمه تی نزیکه ی پینچ سهد (۵۰۰) کهس بگات له
هاوپیانی پایه به رز، وه له ژماره یه کی زۆریانه وه دهقه قورئانی و فهرمووده کان
بگیرینه وه له نمونه ی نه وانه :

(عه لی کوری ئه بی تالب) و (سه عدی کوری ئه بی وه ققاص) و (زهیدی کوری ساب) و
(عوباده ی کوری صامت) و (ئه بی موسای ئه شعهری) و (ئه بی سه عیدی خودری) و
(نوعمانی کوری به شیر) و (عه بدوللای کوری عومهر) و (عه بدوللای کوری عه بیاس)
(عه دیی کوری حاتم) و (ئه بی هورهیره) و (عائیشه ی دایکی برواداران) و، هی
دیکه ییش جگه له وانه .

*

*

*

(شه عبی) لاویکی خاوه ن زیره کی یه کی بی سنوور و کلپه دارو، دلکی زیندوو
پیرکی وورد، تی گه یشتنکی پووخت بوو، نمونه یه کی بی وینه بوو له به هیزی
له به رکردن و ووتنه ودا .

گیراوه ته وه لی ی که خو ی ووتویه تی :

هه رگیز ووته یه کم نه نووسیوو، یان یه کی قسه یه کی بۆ نه کردوو که له به رم
نه کردبی، وه گوپیستی ووته و باسیک نه بووم له که سیکه وه، دوا یی حه زم کردبی که
دیسان بۆم دووباره بکاته وه، واته خیرا له به رم کردوو، وه نه و لاویک بووه وابه ست
به زانسته وه، حه زم کردوو له زانیاری و رام بوون له گه لیدا .

وه له پښگای به ده ست خستنیان دا هه رچی به نرخ بوو له گیان و مال ده یبه خشی و
خه رچی ده کرد، وه له به رخاتری نه وه هه موو چه ره سه رییه کی لاپه سه ند بوو

له و باره وه ده یووت :

خۆ نه گه ر پیاویک ری به پی بکات له کو تایی (شامه) وه بو کو تایی (یه مه ن)، نه و جا
یه ک وشه ی له به رکرد که له داها تووی ته مه نیدا سوودی پی بگه یه نی، واده بینم
که سه فه ره که ی له کیس نه چوو .

وه له زانسته دا گه شت بووه ئاستیک که ده یفه رموو: که مترین شتیک که فیتری بووم
هۆنراوه یه (الشعر)

ئەگەر بىمەۋىت ھۇنراۋەتەن بۇيۇنمەۋە، ماۋەى مانگىك ھۇنراۋەتەن بۇ دەھۇنمەۋە،
بەبى ئەۋەى كەھىچ شىتەك دوۋبارەبىكەمەۋە لەۋەى كەھۇنىومەتەۋە .

*

*

*

ۋە جارىك كۆرىكى بەست لەمژگەۋتى (كوفە)، خەلكى بەدەۋرىدا كۆمەل، كۆمەل
دەۋرىان دا، ۋە ھاۋپىيانى پىغەمبەرى خودا (ﷺ) كەلەۋى زىندوۋ مابوۋن، دەھاتن و
دەچوۋن بەنىۋان خەلكەكەدا .
بەلى، (عەبدوللاى كۆرى عومەر) رەزاي خوداي لەسەربى جارىكيان گوى بىستى بوو
كە دەنگوباسى جەنگەكانى ئىسلامى بەھەموۋ نەئىنى و وور دەكارىيەكانىانەۋە
دەگىرايەۋە بۇخەلكىك .

جا (عەبدوللا) پاما لەۋەى كەبىستى و ۋوتى:
زۆربەى ئەۋەى ئەۋ گىرايەۋە من بەچاۋى خۇم بىنىۋومەۋ بەگوى خۇم بىستومە،
لەگەل ئەۋەدا ئەۋ لەمن باشتى دەگىرەتەۋە .
بەرھەمى زانست وزانىارى فراۋان (شەعبى) و بىرتىزى و ئامادەگى دەربىرىنى، زۆرو
زەبەندە .

لەنمۈنەى ئەۋانە، ئەۋەى كەلەبارەى خۇيەۋە گىرايەۋە، ۋوتى: دوۋپىاۋ ھاتن بۇلام
كەشانازىيان دەكرد، يەكىكيان لەھۇزى (عامىر) بوو، ۋەئەۋىكەيان لەھۇزى (ئەسەد)
بوو، ۋە (عامىرىيە) كە زال بوو بوو بەسەر ھاۋپى (ئەسەدىيەكەيدا)
ۋەجەكانى گرتىۋو بەرەۋەن پرايدەكىشا چۇن پاكىشانىك، ۋە (ئەسەدىيە)كەش
لاۋازو ملەكەچ بوۋبوۋ لەبەردەمىاۋ پىۋ دەۋوت:
دەۋازم ئى بەئىنە - ۋازم ئى بەئىنە .

(عامىرىش) پىۋ دەۋوت:
سوئىند بەخۋا ۋازت ئى ناھىنم ھەتا (شەعبىر) بىرارنەدات بۇم بەسەرتا
جامنىش لامكردەۋە بەلاى (عامىرىيەكەدا) و پىم ۋوت:
ۋاز لەھاۋپىكەت بەئىنە تادادۋەرى دەكەم لەنىۋانتانا .
پاشان پوۋانىم بۇ (ئەسەدىيەكە) و ۋوت:
چى يە ۋادەبىنم بەزىۋىت و ملەكەچ بوۋىت لەبەردەمىا؟ .
لەگەل ئەۋەدا كە ئىۋەش شانازىتان ھەيە كەھىچ كەسىك لەعەرەب نەبىۋە:

يەكەميان: - بى گومان ئىۋە ئافرىدەتتىكتان مەبوو كەپىغەمبەرى خودا(ﷺ) خواستى و خوداى بالادەست لەسەر ووجەوت ئاسمانەكانەۋە بىرىرى ئەۋ ھاۋسەرگەرئىتى يە بۇدا، ۋە (جبرىل) سلاۋى خودا لەسەربى لەئىۋانئىاندابوو ...
كەئەۋ ئافرىدەتەش دايكى بىرۋاداران (زەينەبى كچى جەحش) بوو.
جانەۋشانزى يە كەبۇ ھۆزەكەى تۆبۈۋە، بۆكەسىكى دى نەبوۋە لە (عەرەب) جگە لەئىۋە .

دوۋەميان: بى گومان ئەۋەيە كەلە ئىۋەدا پىاۋىك مەيە لەئەلى بەھەشت كەبەسەر زەۋى دا ئىستا رى دەكات، كە (عوكاشەى كوپى مىحصەنە) ^۱ .
رەئەۋەش بۇئىۋەيە ئەى نەۋەكانى (ئەسەد)، ۋەجگە لەئىۋە بۆكەسى دى نىيە لەخەلكى .

ۋەسى يەميان: يەكەم لىۋايەك لەئىسلام دا كە دامەزرا ئى پرسراۋەكەى (ئەمىرە) پىاۋىك بوو لەئىۋە، كەئەۋىش(عەبدوللاى كوپى جەحش) ^۲ بوو.
چۈرەميان: يەكەم دەستەتتىكى جەنگ كەدەبەش كرا لەئىسلام دا دەستەتتى ئەۋ بوو .

پىنجەميان: لەراستىدا يەكەم كەس كەپەيمانى دا لە (پەيمانى رىزۋاندا) (بىئە الرّصوان) ^۳ .

لەئىۋە بوو، ئەۋىش ھاۋرىتتان(ئەبوسىنان و، كوپى ۋەھەب) بوو، چوۋ بۆخزمەتى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) ۋوتى: ئەى پىغەمبەرى خودا(ﷺ) دەستى پىرۋزت بکەۋە پەيمانەت دەدەمى .

پىغەمبەرى خودا(ﷺ) فەرموۋى: لەسەرچى ؟ .

ئەۋىش ۋوتى: لەسەرئەۋەى كەلەناخى جەنابتايە .

پىغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى: چى لەناخى مندايە ؟!

ۋوتى: سەرکەۋتن، يان شەھىدبوون ؟ .

پىغەمبەر(ﷺ) فەرموۋى: (بەلى)، ئەۋجا ئەۋىش پەيمانى دايە

جاخەلكى لەسەرپەيمانى (ئەبى سىنان)، پەيمانئان دەدا .

^۱ / يەككە لەھاۋرىئان كەھەموۋ پۈرداۋەكانى بىنىۋە، لەجەنگى (رىدەدا) شەھىدكرا .

^۲ / لەھاۋرىئان بوو، ۋەلە ئەمىرى سىرەكان بوو .

^۳ / لەكۆتايى سائى شەشەمى كۆچىدابوو .



شەشەمىيان: بەپراستى ھۆزەكەت نەۋەكانى (ئەسەد) بەچكەشئىرى كۆچكەران بوون پۇژى (بەدر).

ئالەۋىدا (عامىرىيەكە) پەنگى زەرد ھەلگەپراۋىي دەنگ بوو.
جائەۋەي كەگومانى تىدانەبوو ئەۋەبوو كە (شەعبى) دەۋىست كە كابراي لاۋازى
ملكەچ سەرگەوتوبكات بەسەر كابراي بەھىزى گەردن كەشدا.
خۇئەگەر كابراي (عامىرى) لاۋازى و ملكەچ بوۋايە، ئەۋەندەي لە شانازى يەكانى
ھۆزەكەي باس دەكرەكەھەست بەملكەچى نەكات و خۇي بەلاۋازو ژىردەست نەزانى.
* * *

كاتىك كە جى نشىنى يەتى كەۋتە ئەستۆي (عەبدولمەلىكى كۆپى مەپوان)،
نامەيەكى نووسى بۇ (خەججەك) كە والى ئەۋ بوو لەسەر (عىراق) نووسىبوۋى بۇي:
پىاۋىكم بۇ پەۋانە بىكە كە چاك و گونجارو كار دروست بىت بۇ دىن و دونىا، ئەيكەمە
ھاپرىۋ پراۋىژكارو، ئامادە بوۋى كۆپو دانىشتىم. ئەۋىش (شەعبى) بۇ نارد،
كە (خەلىفە) كىردى يەكەك لەھەرە نىكەكانى و كەسە تايىبەتمەندانى خۇي، ۋەلەكاتى
پرودانى دۆزو كارو بارە ئالۆزەكاندا پەناي دەبردە بەر زانست و زانىارىيەكەي، ۋە راي
ئەۋى ۋەردەگرت بۇ چارەسەرى كىشە ئالۆزو نارەحەتەكان، ۋە ھەرۋەھا
بەپەۋانەكراۋى تايىبەتى خۇي پەۋانەي دەكرە بۆلای پاشايان و پاسپاردەي پىا
رادەگەيان بۇيان، تەمانەي تەۋاۋى پىي بوو.
* * *

جارىكىيان (خەلىفە) بەگىرىيەك پەۋانەكرد بۇ لاي (جىستىنيان) پادشاى (پۇم)
... جا كە گەيشتە خىزمەتى، ۋە ئەۋىش گۆيى بۇ رادەگرت، سەرسام بوو بەزىرەكى
يە بى سنوۋرەكەيەۋە پاما بەفراۋانى ئاگايى و شارەزايى و ھىزى دەپرىن و سەرنج
پاكىشانى.

جا بۇيە چەند پۇژىكى زۆر لەلای خۇي ھىشتى يەۋە، لەگەل ئەۋەدا كەنەرىتى ۋانە
بوو لەگەل پەۋانەكراۋەكاندا.

كاتىك كە (شەعبى) زۆرى لىكرد كە پىوخسەتى بدات بەگەپانەۋە بۇ (دىمەشق)
پادشاى پۇمى پىرسىارى لىكرد:
ئايا تۇ لە خانەۋادەي پادشاى ؟

ئەۋىش ۋەلامى دايەۋەو ۋوتى: نەخىر، بەلكو من پىاۋىكم لە كۆي مۇسلمانان.

ئه و جا که پروخسه تی دا به گه رانه وه پی ی ووت :

که گه راپته وه بۆ لای هارپیکهت (واته عهبدولمه لیک کی کوپی مه پوان) وه هه موو
ئه وه ی که نه وه دهیه ویت بیزانیت پیئت راگه یاند، نه و جا نه و نامه یه ی بده ری .

جا کاتیک (شه عبی) گه راپه وه بۆ (دیمه شق) په له ی کرد بۆ به خزمهت گه یشتنی
(عهبدولمه لیک)، وه هه موو ئه وه ی که بینی بووی و بیستبووی بۆی گه راپه وه وه عه رزی
کردوو، وه لآمی هه موو نه و شتانه ی دایه وه که (خه لیفه) پرسپاری کرد دهر باره یان .

هه ستا تا نه وی به جیبه یلی نامه که ی بیرکه و ته وه و ووتی :

ئه ی (ئه میری برواداران)، به راستی پادشای پۆم نه م نامه یه ی پیاره وانه کردم بۆ
جه نابت ... نه و جا نامه که ی دایه وه وه پرووی وهر گه یار و یستی بروات کاتیک که
نامه که یان بۆ (عهبدولمه لیک) خوینده وه ووتی به لاهه کان که له خزمهتیا بوون :

نامه که م بده نی، نه وانیش دایانه خزمه تی .

ئه و جا (عهبدولمه لیک) ووتی به (شه عبی) :

ئایا زانیووته چی نووسراوه له و نامه یه دا ؟

ئه ویش ووتی : نه خیر ئه ی (ئه میری برواداران) .

(عهبدولمه لیک) ووتی : ده ی (پادشای پۆم) نوو سیوویه تی بۆ من ده لیت :

سه رم سوپماوه له (عه رب) که چۆن جگه له لایکی ناوه ها پیایکی دی ده کاته
پادشا به سه رخویه وه .

ئا له ویدا خیرا (شه عبی) ووتی : له راستیدا نه وه ی ووتوو له به رئه وه ی که جه نابتی
نه بینوووه، خو نه گه ر جه نابتی ببینیا یه ئه ی (ئه میری برواداران) نه وه ی نه ده ووت :

پاشان (عهبدولمه لیک) ووتی : ئایا نه زانی بۆچی (مه لیک ی پۆم) نه وه ی بۆ من
نووسیوووه ؟ ...

(شه عبی) ووتی : نه خیر ئه ی (ئه میری برواداران) .

(عهبدولمه لیک) ووتی :

ئەو ەبۇيە ئەو ەبۇ من نووسىو ەبۇ ئەبەرنەو ەبۇ ەسودى ەبەن ەردو ە
كەكەسايەتى وەك و تۆم لەلایە، جا وویستوویەتى ەانى من ەدات بۇ كوشتنت و ەزگار
بوونم لیت .

جا ئەو ەگەشتەو ە (مەلیكى پۆم) و ووتى :
سویند ەخو جگە لەو ەیچ مەبەستىكى دیم نەبوو ...

*

*

*

و ە (شەبىی) لە زانست دا ەگەشتبوو ئاستىك كە بوو بوو یەكك لەو چوار
زانایەى كە لە چاخى خۆیدا ناوبانگیان ەركرد بوو .

جا (زومرى) ەیفەرموو: زانایان چوارن ...
(سەیدى كورى موسەییەب) لە مەدینە دا .و ە (عامىرى شەبىی) لە كوفە.
و ە (سەسەنى بەصرى) لەبەصرە .و ە (مەكحول) لە شام .

بەلام بەراستى (شەبىی) لەبەرخۇ بەكەم زانىنى — شەرمى ەكرد ئەگەر یەكك
نازناوى (زانای) لى بنايە جارىك یەكك دوواندى و ووتى: وەلام بەرەو ەئەى
زانای شەرع زان .

ئەویش ووتى: ئەى ھاوار ئەو چى دەلییت؟ ...
زیادە پەوى مەكە لە پیاھەلدانمان دا بەشتىك كەتیا ماندا نى یە ...
چونكە شەرع زانى (الفقیه) ئەو یەكە خۆى پیاړیژىت لەقەدغەكراو ەكانى خودا، و ە
زانا (العالم) ئەو یە لەخوا بترسىت، جا ئیمە لە كوین لەچا و ئەوانە؟! .

و ە یەككى دى ەربارەى پرسىك پرسىارى لى كرد، جا وەلامى دایەو ە:
(عومەرى كورى خەتتاب) ئاواى فەرموو تیايدا .

و ە (مەلى كورى تالب) ئاواى فەرموو تیايدا .
پرسىاركارىش ووتى پى: ئەى تۆ چى ەفەرموویت ئەى (ئەبا عومەر) .
بەشەرمەو ە زەردەخەنە یەكى كردو و گووتى:

جا چى لە ووتەى من ەكەیت پاش ئەو ەى كە ووتەى (عومەر وەلى) ت بیست .

*

*

*



وه (شهعبیی) پازاوه بوو به پیوژترین سروش و (الطبائع - الشَّمائل) بهرترین سیفات... له واته :

به پراستی ئه و بیژی له دهمه قالی ده کرده وه، وه خوی ده پراستی له خو هه لقورتانندن له و شتانهی که په یوه ندی به وه وه نه بوو .

یه کی که له هاوړپییانی قسه ی له گه ل ده کرد ووتی:

ئه ی (ئه با عومه) ...

هاوړپیکه ی ووتی: چی ده لئیت له وده که خه لکی لی ده وین ده باره ی ئه و دوو پیاوه ؟

(شهعبیی) ووتی: مه به ستت کام دوو پیاوه یه ؟.

کابرا ووتی: (عوسمان و عله ی) .

ئه و جا (شهعبیی) ووتی: بی گومان من - سویند به خوا - بی بهریم له وه ی که پوژی په ستا خیز بیم و بیمه دژی (عوسمانی کوپی عه فغان یان عله ی کوپی ئه ی تالب) په زای خودایان له سهر بی.

*

*

*

وه (شهعبیی) دانه خوداگرتنی (الحلم) له گه ل زانستدا (العلم) کو کردوته وه. گپراوته وه که پیاویک پیستری جنیوی پیدراوه، وه خراپترین و قیزه وترین ووته ی داوه به گوپی دا، له سهر و ه موو ئه وه ووتی پی ی : ئه ی کابرا ئه گهر تو راستگو بوویت له وده که به منت ووتوه خودا له من ببوریت ... خو ئه گهر تو دروژن بوو بیت خودا له تو ببوریت .

*

*

*

وه (شهعبیی) له گه ل ئه وده که خاوه نی پله ی بهرزوو پایه ی گه وره بوو، به لام به لایه وه پله نزمی نه بووه که زانست و دانایی وهریگری و فی ر بییت له بی شانو شکوترین مروءه

(ده شته کی یه کی عهره ب) به رده وام بوو له سهر ناماده بوون له کوپه کانی (شهعبیی) دا، له گه ل ئه وده که همیشه وابسته بوو به ییده نگه ی وه،



(شەعبىيى) پىيى ووت: بۇچى قىسە ناكەيت ؟!

ئەويىش ۋەلا مى دايەۋە ووتى: بى دەنگ دەيم بىۋە دەيم، ۋە گۆي رادەگرم ئەۋجا
فېر دەيم ...

ۋە بەراستى بەشى (بەختى) مەۋە لە گۆيى دەگەپتەۋە سەرخۆي

بەلام بەشى (بەختى) لە زمانى دەگەپتەۋە سەرخەيرى خۆي

جا (شەعبىيى) بەردەۋام ووتەي (دەشتەكى يەكەي) دەۋوتەۋە ئەۋەندەي ژيانى
دەپتەي كېشا .

بەراستى (شەعبىيى) ئەۋەندەي لە پەۋانبىژى ۋە ھەلس ۋە كەوت جوانى لە
پەۋانبىژىدا بەدەست ھېنا بو، كەكەمىكى ناۋازە نەبىت لە پەۋانبىژان كەس
بەدەستى نەھىنا بو ...

لەنمۈۋەنى ئەۋە: بەراستى (شەعبىيى) قىسەي لەگەل (ئەمىرى دوو عىراقەكە) (بەسرە
ۋ كوفە) (عومەرى كۆپى ھوبەيرەي فەزازى) كرد دەربارەي كۆمەلىك كەبەندى كەردبوون
جا فەرموۋى: ئەي ئەمىر ...

ئەگەر تۆ بەناپەۋا بەندەت كەردبوون، ئەۋا پەۋا (الحق) پەزگارىيان دەكات ...

خۇ ئەگەر بەپەۋا بەندەت كەردبوون، ئەۋا لى يورردن دەيانگىرپتەۋە .

ئەۋجا (ئەمىر) پامە بە ووتەكەي ۋ، ۋەلەبەر خاترى ئەۋ بەرەلەي كەردن .

*

*

*

ۋەلەگەل ئەۋەشدا كە (شەعبىيى) لەسەر تەۋاتىر شىۋەي نەرم ۋ نىانى ۋ
پاۋەستۋى ۋ پاۋە بەرزىدا بوۋە لە دىن ۋ زانستدا، كەسىكى پۇج سووك ۋ شىرىن
سروش ۋ گەت خۇش بوۋە، ۋەھىچ قىسەيەكى خۇشى لەكىس نەداۋە ھەركاتىك بۇي
ھاتىبى .

پىاۋىك دىتە خەمەتى دەپىنەت كەلەگەل ھاۋسەرەكەيدا دانىشتۋە، جا دەلەت:

كامتان (شەعبىيى) ؟ (شەعبىيىش) لەۋەلامىدا ووتى: ئەۋە، ئامازەي كەرد بۇ

ھاۋسەرەكەي پاشان پەرسىيەكى تەي لىكرد:

ھاۋسەرى ئىبلىس چى پىي دەۋتەيت ؟

ئەويىش ووتى: ئەۋە بۈكىك بوۋ نەماندىبوو .

وہباشترین شتیک کہ وینای دوستایہ تی (شہعیبی) مان بۆ بنوینی و پیشانمان بدا
ئەوہیہ کہ خۆی لەبارەى خۆیەوہ گێراویہ تیەوہ کہ ووتی:

هەرگیز لە شوینی خۆم بەرز نەبوومەتەوہ بۆ حاشاۆل بردن بۆ شتیک کہ خەلکی
چاویان تی برییت وەهەرگیز لەبەندەو خزمەتکاریکی خۆم نەداوہ ...
وہ شکم نەبردوہ خزمیکم مردبۆ و قەرزى لەسەر بوو بیت و، بۆم نەبژاردییتەوہ.

وہ لەدای ئەوہی، کەتەمەنى (شہعیبی) درێژەى کیشا تا زیاتر لە هەشتا سال،
ئەوجا وەلامى بانگی پەرەردگاری خۆی دایەوہ وەفاتی فرموو ... وە (حەسەنى
بەصرى) دەربارەى فرمووی:

(خودای بالادەست بەزەیی پێیدا بێتەوہ بەراستی ئەو خاوەنى زانستیکى فراوان
بوو... دانبەخۆدا گرتوویەکی نمونەیی بوو... وەبەراستی ئەو لەئیسلامدا خاوەنى
پلەو پایە بوو... وەشوینی دیار بوو). خودایە زانست و عیلمى (شہعیبی) مان پى
ببەخشە ، ئامین ..

بۆ زیاتر شارەزا بوون لە ژيانى (شہعیبی) سەیر بکە :

١- الطبقات الكبرى لابن سعد ٦١ / ٢٤٧ .

٢- تاريخ بغداد : ١٢ / ٢٢٧ .

٣- تهذيب التهذيب : ٥ / ٦٥ .

٤- حلية الأولياء : ٤ / ٣١٠ ؟

٥- صفة الصفوة : ٣ / ٧٥ .

٦- وفيات الأعيان : ٣ / ١٢ .

٧- شرح المقامات للشريشي : ٢ / ٢٤٥ .

٨- المعارف لابن قتيبة : ٤٤٩ .

٩- التهذيب لابن عساكر : ٧ / ١٣٨ .

١٠- سحط اللاكئ : ٧٥١ .

۱۳) سەلەمەي كۆرى دىنار

ناسراو بە (ئەبى ھازىمى غەزەجى)
(ھېچ كەسنىڭ ئەدىۋو جگە لە (ئەبى ھازىم) كە دانايى لە لوتكەي نىزىكىدا بوۋى)
لەسەر زارى). (سەدۇ پەھمانى كۆپى يەزىد)

لە سالى نەۋەدۇ ھەۋتى (۹۷) كۆچى دابو، كە (خەلىفەي مۇسلمانان) (سولەيمانى
كۆپى غەبۇلمەلىك)، بىرارى دا بە سەفەر كىردن بۇ (كەعبەي پىرۇن) بە دەمەۋە
چوۋنى بانگەۋازى باۋكى پىفەمبەران (سەلامى خودايان لەسەر بى) (ئىبراھىم)
(سەلامى خوداي لەسەر بىت)

جا ھوشترەكەي رىگەي بەرى كىرد بەخىرايى لە (دىمەشقەۋە) پايتەختى
(ئەمەۋىيەكان) بۇ (مەدىنەي مۇنەۋەرە) .

كە لەناخى دا ئارەزۋىيەكى بى سنوور ھەبوو بۇ ئۆزى كىردن لە رەۋزەي خاۋىندا
(الرَّوْضَةُ الْمُطَهَّرَةُ)

لەگەل ھەمان ئارەزۋودا بۇ سلاۋ كىردن لە (مۇھەمەد رەۋانە كراۋى خودا) (سەلات
وسەلامى خوداي لەسەر بىت) .

ۋە كارۋانى (خەلىفە) پىر و رازاۋە بوو بە (خوینەران) و (زانايانى فەرمودە) و (شەرىع
زانان) و (زانايان) و (ئەمىرەكان) و (پىشەۋايان) .

جا كاتىك كە گەشىستە (مەدىنەي مۇنەۋەرە)، ۋە لەۋى جى نشىن بوو، پىاوماقۇلان و
پايەدارانى خەلكى ھاتنە خىزمەتى بۇ بەخىرەينانى و سەلام لى كىردنى .

بەلّام (سەلەمەى كۆپى دىنار) دادوهرى (قازى) (مەدىنە و)، زاناي خاوەن بەلگەو
پېشەواى خاوەن متمانە، لە نىوان ئەوانەدا نەبوو كە سەردانى (خەلىفە) يان كرد بۆ
بەخىرەينانى وسەلام لى كردنى .

جا كە (سولەيمانى كۆپى عەبدولمەلىك) لى بويەو لە پېشوازيكردنى ئەوانەى كە
هاتبوونە خزمەتى بۆ بەخىرەينانى، ووتى بە هەندىك لە ئەندامانى كۆپەكەى :
بەراستى ناخەكان (دلەكان) ژەنگاوى دەبن هەر چۆن كانەكان ژەنگاوى دەبن، ئەگەر
بەيناو بەين كەسەك نەبێت ئامۆژگارى بكات و ژەنگەكەى لى بسپرێتەو .
پاشان ئەوانىش ووتيان : بەلى ئەى (ئەمىرى برواداران) (خەلىفە) فرموى: ئايا لە
(مەدىنە دا)

پياوێك نى يە كە كۆمەلەك لە هاوڕياني پېغەمبەرى خوداى (ﷺ) بينى بێت كە
ئامۆژگاريمان بكات ؟

ئەوانىش وەلاميان داىووە و ووتيان : بەراى وەلا ئەى (ئەمىرى برواداران).....
ئەو ئەو لێرەدايە (حازىمى ئەعرەجى) يە .
(خەلىفە) ووتى: (ئەو حازىمى ئەعرەجى) كى يە ؟
ئەوانىش ووتيان: (سەلەمەى كۆپى دىنارە)، زانا و پېشەواى (مەدىنەيەو)، يەكێكە
لەو شونڤنكەوتوووانەى كە ژمارەيان لە هاوړياني پايە بەرزو بەريزى بينيوە .
جا فرموى: بۆم بانگ بكەن، وە لە بانگيشتنەكەيدا بە ئەزاكەت بن .
ئەوجا چوونە خزمەتى و بانگيشتيان كرد .
كەهاتە خزمەتى بەگەرم بەخىرى هيناو لە نزىك خۆيەو داياناو بەگلەيبەو پى
ى ووت:

ئەو بوخزانە چى يە ئەى (ئەبا حازم) ؟
ئەويش ووتى : چ بوخزانەتيكت لەمن بينيوە ئەى (ئەمىرى برواداران).
ئەوجا (ئەمىر) ووتى: پياو ماقولان و بەناوبانگانی خەلكى سەردانيان كردم بەلّام تۆ
سەردانت نەكردم !!

ئەويش لە وەلاميدا ووتى: بەراستى روپيشان نەدان لەدواى ناسينە
وە جەنابىشت پيش ئەمرو ئەتانا سىووم، وە منيش جەنابتم نەديوو، كەوابوو چ
روپيشان نەدانيك لە منەو پوویداو ؟.

ئەوجا (خەلیفە) ووتی بە ئامادەبووانی کۆرەکە ی : بەراستی (شیخ) لە بەهانه کەیدا پێ کای، وه (خەلیفە)ش لە گەلییه کەیدا لی ی بههله دا چوو .

پاشان لایکرده وه به لای (حازم) دا و ووتی :

بەراست لە ناخم دا کۆمه لێک دۆز و کاروباری گرتگ ههیه، پێم خوش بوو که لای تو رایانگهیه نم ئە ی (ئەبا حازم) .

ئەویش ووتی : فەرموو - ئە ی (ئەمیری برواداران)ی خودا پایەدارت کات .

ئەوجا (خەلیفە) ووتی : ئە ی (ئەبا حازم)، چی یه وایمه مردنمان لاناخوشه؟!

(ئەبا حازم) له وه لامیدا ووتی : بەراستی له بهر ئە وه ی ئیمه دونیا مانمان ئاوه دان کردۆته وه دواپۆژمان تێک و پێک داوه و پووخاندوومانە

له بهر ئە وه پێمان ناخوشه له ئاوه دانی وه بپۆین بۆ کاولگه .

ئەوجا (خەلیفە) ووتی : راستت فەرموو..... پاشان بهردهوام بوو، ووتی :

ئە ی (ئەبا حازم) خۆزگه بمزانیا یه - سبهینی له لای خودا چیمان ده بی ؟

ئەویش ووتی : ئە ی (خەلیفە) کردانه کانت بخه پوو له بهردهم قورئانه که ی خودای بالاده ستدا ئە وه ت ده ست ده که ویت .

(خەلیفە) ووتی : له کویدا ده بی بنمه وه له په راوی خودای بالاده ستدا؟

ئەویش ووتی : ده بی بنیت وه له م فەرمووده یه دا جا دهنگی بهرز کرد وه :

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي حَيْمٍ ﴿١٤﴾ (سورة الانفطار / ١٣ - ١٤).

واته : بی گومان برواداره راستگۆ و چاکه کاره کان له ناو به ره ره گانی به هه شتدا ده بی .

جا (خەلیفە) ووتی : که وابوو ئیتر به زه یی خودا له کو ی دایه ؟

(ئەبو حازم) ووتی : إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ (سورة الاعراف/ ٥)

واته : (بی گومان به زه یی خودا و لی بوردنی نزیکه له چاکه کارانه وه) .

جا (خەلیفە) ووتی : خۆزگه بمزانیا یه، سبهینی چۆن ده گه ی نه وه خزمه تی خودا؟

(ئەبو حازم) له وه لامدا ووتی : چاکه کار، وه ک نادیارێک وایه که ده گه پێته وه ناو خاوخیزان و که س و کاری .

وه تاوانکارو بی باوه، وه ک به نده یه کی هه له ات و په لکیش ده کړیت وه بۆ لای خاوه نه که ی چۆن په لکیش کردنی ک .

ئەوجا (خەلىفە) دەستى كىرگەن، ھەتتا دەنگى بەرزىبويە ۋە، گىرمانەكەنى تىنى سەند .

پاشان ۋوتى: ئەي (ئەبا ھازىم)، چۆن بۆمان ھەيەكە چاك بېين ؟
ئەۋىش ۋوتى: بەۋەي كە لووت بەرزى خۆبەزىل زانين ۋە لابىنن ۋ، خۆتان پىراىننە ۋە بە نەرم و نىانى ۋ پراۋەستۋى شىاۋ .
ئەوجا (خەلىفە) ۋوتى: - ئەي ئەۋ سەرۋەت ۋ سامانە، بەچ پىگايەك لە بەكارھىنانىدا خۆمان لەخودا پىپارىزىن ؟

پاشان (ئەبو ھازىم) ۋوتى:
بەۋەي كە ئەگەر بەپىگاي رەۋا بە دەستتان خستىبى
ۋە لەبەر دەستى كەسى شىاۋدا داتانناپى
ۋە ھەك يەك دابەشتقان كردييت
ۋە دادپەرۋەرىتان كردييت لە نىۋان پەغىيەت دا .
دۋاي ئەۋە (خەلىفە) ۋوتى: ئەي (ئەبا ھازىم)، پىم بلى كى گەرەتەرىن ى خەلكە ؟
پاشان (ئەبو ھازىم) ۋوتى :
كەسانى نەرم و نىان ۋ خاۋەن ھەلۋىست ۋ راۋەستۋى ۋ خۆپارىز ۋ خوداناس .
جا (خەلىفە) ۋوتى: ئەي دادۋەرتەرىن (أَعْدَل) ۋوتە چى يە ئەي (ئەبا ھازىم)؟
ئەۋىش ۋوتى: ۋوتەيەكى رەۋايە كە كەسىك بىلەت لەلەي كەسىك كە لىنى دەترسىت،
ۋە لەلەي كەسىك كە ئومىدى پى يەتى .
پاشان (خەلىفە) ۋوتى : ئەي خىراتەرىن نزا كە خودا ۋەلامى بداتەۋە كامەيە ئەي (ئەبا ھازىم) .

ئەۋىش ۋوتى : نزاى چاكەكار بۇ چاكەكاران .
خەلىفە پىرسىيەرى كىرگەۋە ۋوتى : گەرەتەرىن بەخشىنى (صَدَقَة) كامەيە ؟
(ئەبو ھازىم) ۋەلامى دايەۋە ۋ ۋوتى: كەمىكە لە پارەيان ھەر پىۋىستى يەك كە كەسىك بىداتە دەستى ھەزاريكى بى دەرەتان بەبى ئەۋەي مەتە بكات بەسەرىدا ۋ ئازارى بدات بە خۆرامان بەسەرىدا .
دىسان (خەلىفە) ۋوتى : ژىرتەرىن ۋ بە سەلىقەتەرىن خەلك كى يە ئەي (ئەبا ھازىم) .

ئەۋىش ۋوتى : پىياۋىك شارەزاي گۈي پايەلى خودا بوۋىت ، ۋە بە كىردار ئەۋ گۈيپايەلى يەى ئەنجام دابىت، ۋە پىنمايى خەلكى كىردىت بۇ شارەزابوۋنى ۋ ئەنجام دانى .

پاشان (خەلىفە) ۋوتى: خراپىرىنى خەلكى كى يە لەيىرۈۋچۈن دا ؟
(ئەبو حازم) ۋوتى : پىياۋىك لەگەل ئارەزوۋى ھارپىكەيدا بىت، ۋە ھارپىكەيشى سىتەكار بىت، جا ئەۋە قىامەتى خۇي قىرۋىشتۈۋە بە دونىاي غەيرى خۇي .
جا (خەلىفە) ۋوتى: ئايا لە تۈناتدا ھەيە ۋ دىتەۋىت كە ھارپىيەتىمان بىكەيت تا تۇ لە ئىمە سوۋدەند بىت ۋ ئىمەش لە تۇ ؟

(ئەبا حازم) ۋوتى : نەخىر ئەۋەلا ئەى (ئەمىرى پرواداران).

(خەلىفە) ۋوتى : لەبەرچى ؟!

(ئەبا حازم) ۋوتى: دىترىسم كە كەمىك پىشت بە ئىۋە بىستىم، جا ئەۋە ۋابكات كە خوداي بالادەست بەھۇي ئەۋەۋە توۋشى لاۋازى ژيان ۋ مردىم بكات.

پاشان (خەلىفە) ۋوتى : دەى فەرمو ئەى (ئەبا حازم) ئاتاجى يەكت بىفەرمو.

(ئەبا حازم) بىدەنگ بو، ۋە ۋەلامى نەدايەۋە

دوۋبارە (خەلىفە) ۋوتەكەى پىۋەپىۋوكرەۋە : ئەى (ئەبا حازم) ئاتاجىت چى يە بىفەرمو: ھەرچىك بىت جى بەجى ى دىكەين .

جا ۋوتى: ئاتاجى مە ئەۋەيە كە پىزگارم بىكەيت لە دۆزەخ ۋ، بىم خەيتە بەھەشت

(خەلىفە) ۋوتى: ئەۋە لە كارەكانى مە نى يە ئەى (ئەبا حازم) .

(ئەبو حازم) ۋوتى: جگە لەۋە ھىچ ئاتاجىكەى دىم نى يە ئەى (ئەمىرى پرواداران).

ئەۋجا (خەلىفە) ۋوتى: نىزام بۇ بىكە ئەى (ئەبا حازم) .

ئەۋىش ۋوتى: خودايە ئەگەر (سولەيمانى) بەندەت لە دۇستانتە، ئاسانكارى بۇ بىكە بە بەدەستەينانى چاكەى دونىاو دىۋارۋى

خۇ ئەگەر لە نەيارانتە، چاكى بىكە ۋ پىنمايى بىكە بۇ ئەۋەى كە خۇت پىت خۇشە ۋ پى ى رازىت .

ئا لەۋكاتەدا پىياۋىك لە ئامادەبوۋان ۋوتى :

لەۋە خراپىرت نەۋوتوۋە ئەۋەتاي ھاتوۋىتە خىزمەتى (ئەمىرى پرواداران).

بەپراستى تۇ (خەلىفەى مۇسلمانانت) كىر بەيەكىك لە نەيارانى خوداۋە بەۋە ئازارت

(ئه بو حازم) ووتی : به لکو خراپترین ئه وه بوو که تو ووتی، له پراستی دا خودای بالادهست پهیمانی له زانیان وهرگرتوه که ووتهی رهوا بلین، ئه وه تا خودای بالادهست فهرموویهتی :

لَتَبِیْنَنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُوهُ (سورتهی ئالی عیمران : ۱۸۷).

واته : خودای بالادهست پهیمانی وهرگرتوه له زانیان که ئه وهی دهیزانن له بهاری بریارهکانی خودا و رهواو ئارهواکان بو خه لکی پوونبکه ئه وه داینه پووشن و پشت گوپی نه خهن .

ئینجا لایکرد به لای (خهلیفه) وه ووتی :

ئه ی (ئه میری پرواداران)، به پراستی ئه وانه ی له پیش ئیمه دا پریان به پری کرد له ئوممه ته رابردوو و هکان، له چاکه و سهلامه تی بیوه پیدا بوون مادام ئه میره کانیان هاتوونه ته خزمه تی زانیانیان به ئاره زوی ئه وه که ئه وهی لایانه لا زانست و زانیاری لییان وهر بگرن

به لام کاتیک (ئه میره کان) بی باک بوون و پشتیان له زانیان کرد

به هو ی ئه وه وه رسوا و بیده سه لات بوون له بهر چاوی خودای بالادهست که وتن . خو ئه گهر زانیان بی نیاز بو نایه له وهی که له لای ئه میره کانه، ئه وه بی گومان ئه میره کان ئاره زوو مند و تامه زوی زانسته که یان ده بوون

به لام به داخوه ئه وان چاویان بری بووه ئه وهی له دهستی ئه میره کاند بوو

بۆیه ئه میره کانی لی یان بی نیاز بوون و سوکایه تیان پی ده کردن ... یاخود بلین به سووکی سهیریان ده کردن .

ئه و جا (خهلیفه) ووتی : راستت فهرموو

ئامۆزگارییه کانت زنده تر که بۆم ئه ی (ئه با حازم)، به پراستی هیچ که سیکم نه دیوو ه که وهك تو دانایی نزیکترین شتیک بیت له سهرزاری .

جا (ئه بو حازیم) ووتی : ئه ی (ئه میری پرواداران) ئه گهر تو له وانه بیت که گو ی بیستی ئامۆزگاری ده بن و جی به جی ی ده کهن، ئه وا به پراستی ئه وه ندهم پی ووتوویت که بهس بیت



خۇ ئەگەر لەوانەش نەبىت كە دەبىستەن و جى بە جىيى ناكەن، ھىچ پىويست ناكات
بۇ من كە تىرىك لە كەوانىكەوہ بته قىنم كە ئامانچ نەپىكن، يان بلىين كورد واتەنى
(بەردىك بەاويژمە ناو دەريايەك).

ئەوجا (خەلىفە) ووتى : سويندەت بۇ دەخۇم و پەيمانەت دەدەمى ئەي (ئەبا حازىم)
فەرموو بەردەوام بە ئامۇزگاريم بگە .

(ئەبو حازم) ووتى : بەئى باشە ... ئامۇزگاريت دەكەم و كورتىشى دەكەمەوہ.
ئەي (ئەمىرى بېواداران) پەرورەدگارى بالادەستت بە گەرە رابگرەو، لە ھەموو كەم
و كوپى و ناتەواوى و بى دەسەلاتى يەك بە دوورى بگرە كاتىك كە لە بتىينىت كە
كارىك ئەنجام بەدەيت كە لىي قەدەغە كردويت، وە كارىك پشت گوى بخەيت كە
فەرمانى پىكردوى بە ئەنجامدانى .

ئەوہش ئەوہ دەگەيەنىت كە خوداى بالادەست يەندەي خۇي زۇر لا بەپىز و
خۆشەويستە بۆيە لەكاتى ئەنجامدانى خراپەدا خىرا قەدەغەي دەكات تا تەوشى
سزاي دىن و دونيا نەبىت، وە كاتىك فەرمانى پىدەكات بۇ چاكە و عىبادەتتىك، وازى
لىدەھىنىت با بە ئارەزووى خۇي ئەنجامى بدات ئىتر پاش ئەوہ سلاوى كرد و لىي دا
پۇي .

جا (خەلىفە) ووتى : خودا پاداشتى خىرت بداتەوہ وەك ئەو پاداشتەي كە ھىنى
زانايەكى ئامۇزگارىكار دەداتەوہ .

*

*

*

لەوہدا بوو كە (ئەبو حازم) بگاتە مائەوہى، كە بىنى وا (ئەمىرى بېواداران)
كىسەيەكى بۇ پەوانە كردوہ كە پرە لە دىنار، وە بۆي نووسيوہ و دەلىت :
ئەي (ئەبا حازم) خەرجى بگە، بەراستى تۆ لەوہ زياترت ھەيە لەلاى من .
ئەويش گەراندەيەوہ بۆي، وە نامەيەكى بۇ نووسى بوو دەلىت :
ئەي (ئەمىرى بېواداران)، پەنا بە خودا دەگرم لەوہى كە پرسىارەكەي لە من
گالتەجارى بوويىت، وە وەلامەكەي منىش بۇ تۆ ئارەوا بوويىت .



جا سويند بەخوا من بەوہ پازىتىم بۇ جەنابت ئەي (ئەمىرى پرواداران) ئىتر چۆن پى
ي پازىدەبم بۇ خۆم ؟!

ئەي (ئەمىرى پرواداران)، ئەگەر ئەو دىنارانە بەرامبەر ئەو قسانە بىت كەمن بۇ
جەنابتەم كىردوۋە، ئەوہ مردارۆبوو و گۆشتى بەراز لە كاتى ناچارىدا پەواترە لەوہ....
خۇ ئەگەر مافى مەنە لە (گەنجىنەي مۇسلمان) دا، ئايا جەنابت يەكسانىت ئەنجامداۋە
لە نىۋان مەن و ھەموو خەلىكىدا لە دابەشكىردنى ئەو مافەدا؟

وہ مەلەكەي (سەلەمەي كوپى دىنار) سەرچاۋەيەكى سازگاربوو بۇ قوتابىيانى زانست
و، ئارەزوۋمەندانى چاكە خوازى.

جىياۋزى نەبوو لە وەدا لە نىۋان براكانى و قوتابى يەكانىدا...

جارىكىيان (عەبدو پەرحمانى كوپى جەرر) و كوپرەكەي چوونە خزمەتى، وەدانىشتن
لە خزمەتياۋ، سەلامىيان لى كىردوۋ، نزاى چاكەي دىن و دونىايان بۇ كىرد.
ئەۋىش بەباشترىن لە سالاۋەكەي ئەۋان وەلامى دانەۋە و، بەگەرم بە خىرى ھىنان،
پاشان دواى ئەوہ گىفتوگۇ لە نىۋاندا دەستى پى كىرد، (عەبدوپەرحمانى كوپى جەرر)
پى ي ووت:

ئەي (ئەبا حازىم) چۆن بە (ئاگايى دلمان) دەست دەكەۋىت؟

ئەۋىش ووتى: لەكاتى راستكىردنەۋەي ناخەكان دا (التصحیح الضمائر) گوناھە
گەرەكان بەر لى خۇش بوون دەكەون....

وہ ئەگەر بەندە سورىيىت لەسەر وازھىنان لەسەر تاۋانەكان ئەۋەدلى بەئاگادىتەۋە....
وہ ئەي (عەبدو پەرحمان) لەبىرت نەچى كە كەمىكى دوونىا سەرچەنجالمان دەكات لە
زۆرىكى دوۋا پۇژى قىيامەت.

وہ ھەموو بەھرەيەك ئەگەر نزىكت نەخاتەۋە لە خوداى بالادەست ئەۋە نەھامەتى يە.
جاكوپەكەي (عەبدوپەرحمان) پى ي ووت: بەراستى شىخەكانمان (زاناکانمان) زۆر و
زەبەندن، شوين پى ي كاميان ھەلبىگرىن ؟

ئەۋىش لە وەلامدا ووتى: ئەي كوپم، شوين پى ي يەكىك ھەلبىگرە كەلە نادىارىدا لە
خودا دەترسىت، وە وازدەھىنى لە تىكەلبوون لەگەل كارە گومانلىكراۋەكان.

ۋەشۈيىنى ئەۋكەسە بىكەۋە كەلە سەرەتاي لاۋىيەتەۋە چاكسازى لەناخى دا دەكار،
ۋەدۋاي ناخات بۇ كاتى پىرىيەتى.

ۋەبزانە ئەى كۆپى من ھىچ پۇژىك نى يە كە خۇرتىدا ھەل بىت و ئارەزوۋبازى و؛
فېر خۋازى زانست لەناخى مۇقدا دەست لە ملانى يەكدى نەبن و، لەدۋايىدا
لەناۋدلىدا(ناخى دا) نەكەۋە زۇران بازى بۇ زالىۋونى يەككە لەدۋە نەيارە بەسەر
ئەۋى كەياندە.

جانەگەر زانستەكەى زال بوو بەسەر ئارەزوۋەكەيدا ئەۋە ئەۋ پۇژەى پۇژىكە
كەتيايدا براۋەيە...

خۇئەگەر ئارەزوۋ سەرکەۋت بەسەر زانستەكەيدا ئەۋە ئەۋ پۇژەى پۇژى زەرە
رۇمەندىيە.

ئەۋجا(عەبدۋ پەرحمان كۆپى جەرىن) پىى ووت:

ئەى (ئەبا حازىم) زۇر جار ھانت داۋىن لەسەر سوپاسگوزارى، دەى سوپاسگوزارى
راستەقىنە كامەيە؟

ئەۋىش لە ۋەلامدا ۋوتى: ھەموو ئەندامىك لە ئەندامەكانمان مافى سوپاسگوزارى
ھەيە بەسەرمانەۋە.

ئەۋجا(عەبدۋ پەرحمان) ۋوتى: سوپاسگوزارى دوچارەكە چى يە؟

(ئەبو حازىم) ۋوتى: ئەۋەيە ئەگەر چاكەيەكت بىنى پىيان رابگەيەنى، ۋەئەگەر
خراپەيەكت پىى بىنن دايپۇشى و ئاشكراى نەكەى.

(عەبدۋ پەرحمان) ۋوتى: ئەى سوپاسگوزارى گويكان چى يە؟

(ئەبو حازىم) ۋوتى: ئەۋەيە ئەگەر ۋوتەيەكى خىرت پىى بىست لەبەرى بىكەين و لى
ى ۋوردبىنەۋە، ۋە ئەگەر ۋوتەيەكى خراپت پىى بىست لە گۆپى بىنىت و لەيىرى
خۇتى بىيەتەۋە ۋەك ئەۋەى كەھەرنەت بىستۋە.

ئەۋجا(عەبدۋ پەرحمان) ۋتى: ئەى سوپاسگوزارى دوو دەستەكە چى يە؟

ئەۋىش ۋوتى: ئەۋەيە كەئەۋشتانەى پىى ۋەرنەگريت كە ھى خۇت نى يە.....

ۋە ھەرۋەھا ھىچ مافىك لە مافەكانى خودايان پىى قەدەغەنەكەى.

وہ ئەي (عەبدۇرەحمان) ئەوہ لەيادنەكەي كەھەرکەسنىڭ سوپاسگوزارىيەكەي تەنھا لەسەر زامانى بىت، وە دل و ھەموو ئەندامەكانى لەگەل زامانى دا ھاوبەشى نەكا.....نمۇونەي وەك پىياويكە كەبەرگىكى ھەبىت تەنھا سوچىكى بگرىت وەلەبەرىنەكات.....

چائەوہ نە لەگەرما و نە لەسەرما ناپاريزىت.

*

*

*

وہ سالتىكيان (سەلەمەي كۆرى دىنار) لەگەل سوپاي مۇسلماناندا بەرە و وولاتى (پۇم) بەرىكەوت بەمەبەستى جەنگ (جىھاد) لەرىگەي خوادا لەگەل كۆششكاران (المجاهدين)

جاكاتىك كە سوپا گەيشتە كۆتا قۇناغ لە قۇناغەكانى سەفەر، وايان بەباش زانى كە پشويەك بەدن و خويان بشۆن پىش پوو بەپوو بوونەوہي دوزمن و پۇچوون لە جەنگەكەدا.

وہلە سوپاكەدا ئەمىرىك لە ئەمىرەكانى (بەنى ئوممەيە) ھەبوو.

كەسىكى (پوانەكرا) بۇلاي (ئەبى حازىم) كە پىي رابگەيەنىت (ئەمىر) ناردوويەتى بەشويىننا كە بىتە خزمەتى تا قسەي بۆ بکەيت و شارەزاي بکەيت لەشەرەي خودا. ئەويش نامەيەكى نوسى بۆ (ئەمىر) دەلىت: ئەي (ئەمىر)، بەراستى من لە خزمەت زانايان دا بووم، جا ئەوان زانست نادەنە كۆليان داو بىبەن بۆخەلكى لەم لاو لەولاي دونيادا .

وہ منىش والە جەنابت پانا بىنمو وات دانانيم كەبتەويىت يەكەم كەس بىت ئەوکارە بکەيت.....

چائەگەر پىوويستى يەكت ھەيە پىمان فەرموو تەشرىف بەيىنە بۆلامان ئىتر سلاو لەجەنابت و لەوانەي لەخزمەتتان .

ئەوجاكە (ئەمىر) نامەكەي خويىندەوہ چوو بۆخزمەتى و، سلاوى ئى كردو نزاى پايە بەرزى بۆكردو ووتى: ئەي (ئەبا حازىم)، بەراستى ھەلۆيىستەمان كرد لەسەر ئەوہي

که بۆت نووسیویین، جابه وه له ئۆیسته زياتر پله و پایه و پزیت لای ئیمه زیادی کرد

ده ی فرموو ئه وه ی پیوویسته یادمان بخه ره وه ئامۆزگاریمان بفرموو، خودای بالا دهست پاداشت بداته وه له جیاتی ئیمه باشتترین پاداشت .

ئه وجا (ئه بو حازم) ئامۆزگاری ده کردو شتی یادی ده خستنه وه، وه له کۆی ئه وه ی که پی ی ووت:

ئه ی (ئه میر) سه رنج بدن له وه ی که پی ت خو شه له پۆژی ره ستاخیزدا له گه لتابیت، ئه وجا له دونیادا سوور به له سه ر ئه نجامدانی ئه وه

وه سه رنج ده له وه ی که پی ت ناخو شه له ویدا له گه لت بیت، لیره له دونیادا پشتی تی بکه وازی ئی بهینه

وابزانه - ئه ی (ئه میر) - ئه گه ر ئا په وایه تی و گه نده لی لای جه نابت په ره ی سه ندو به پی ی حه زی خه لکی گه نده ل و ئا په وابوو، ئه وه ده بینیت دوو روو گه نده له کان دینه خزمه تت، له ده وری کۆده بنه وه

خۆ ئه گه ر به پیچه وانه وه راستی و په واکاری لای جه نابت بوو، وه په ره ی سه ندبوو، وه مه موو لایه کی گرت به وه، ئه وه خه لکی چاک و چاکه ویست له ده ورت کۆده بنه وه، یاریده ت ده دن له سه ری جابۆ خۆت چیت پی خو شه ئه وه هه ئبژیره .

*

*

*

وه کاتیک که مه رگ یه خه گیر (ئه بی مازیم ی ئه عره جی) بوو، هاو پیکانی پییان ووت: چۆن خۆت ده بیني ئه ی (ئه با حازم) ؟ ئه ویش ووتی: وا ده بینم که ئه گه ر پزگارمان بوو له خراپه ی ئه وه ی که تووشمان بوو له دونیاو له زه ته کانی، ئه وه زه ره زمه ندنابیت له وه ی که پشتی تی کردین و پیچرایه وه . ئینجا ئه م ئایه ته پیرۆزه ی خوینده وه :

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا ﴿١٦﴾ (سورة

مریم نایه/٩٦).

واته: به راستی ئهوانه ی راستگويانه باوهريان بهخوداو پيغه مبهركه ی هينا، وهگوي پايه لي خودايان كردو، دوريان گرت له قه دهغه كراوه گاني، خودای بهسوز و ميه ره بان خوشه ويستيان دهكات له دله كاندا و خه لکی خوشيان دهويت و خوداش لييان پازی دهبيت. جا بهرده وام ئه و نايه ته ی دوپات دهكرده وه هتا گيانی سپارد.

(دهی خودايه كو تايبی ته مه نمان وهك كو تايبی ته مه نی

(حازيمه ی ئه عره جي) بيت و له گه ل ئه وان دا حه شريك ري ن و له خزمه تی

پيغه مبهردا ﴿١٦﴾ له به هه شته كه تدا جيگير و حه واره بين)

بو زیاتر له شاره زابوون له ژيانی (حازيم ی ئه عره بی) پروانه.

١- طبقات خليفة: ٦٤.

٢- تاريخ البخاري ٧٨/٢

٣- التاريخ الصغير: ٤٧/٢

٤- الجرح و التعديل: ١٥٩/٤

٥- حلية الأولياء: ٢٢٩/٣

٦- تهذيب التهذيب: ١٤٣/٤

٧- تهذيب ابن الساكر: ٢٢٨/٢١٦/٦

٨- خلاصة تذهيب الكمال: ١٤.



۱۴) سه عیدی کوری موسه ییب

(سه عیدی کوپی موسه ییب) فهتوای داوه و هارپتیانیش له ژیاندا بوون.
﴿ میژوو نووسان ﴾

(ئه میری پرواداران عهد و لمه لیک کی کوپی مه پروان) بپیری دا و سورپوو له سه ر
حه جی مالی خودا.....

وه سهردانی دوهم پارێزراوی پیروژ (ثانی الحرمین الشریفین)
وه سلو کردن له پیغه مبهری خودا دروود و سلوی خودای له سه ربی.
جا کاتیگ مانگی (ذیلقة عده) هات، (خه لیفه ی پایه بهرن) ووشتری سواری
تایبه ندمه ندی خوی ناماده کردوو، پووی کرده سه ر زمینی (حیجان) وه کۆمه لێگ
له گه وه پیاوانی به ریز له ئه میره کانی به نی (ئومه ییه) له خزمه تیا بوون.
وه هه روه ها کۆمه لێگیش له گه وه پیاوانی ده و له ته که ی و هه ندی له کوپه کانی...
کاروانی (خه لیفه) پی ی به ریکرد له (دیمه شقه وه) بۆ شاری (مه دینه ی منه ووه ره)
له سه ر خۆ به بی په له کردن....

جاهه رکاتیگ له مه نزلێگدا لایان ده دا بۆ حه وانه وه، خیمه یان بۆ هه لده درا،
وه راخه ریان بۆ پاده خرا، وه کوپی زانست و گفتوگۆیان بۆ ده به ستر، تا زیاتر
شاره زاین له دیندا.

وه دل و ناخه کانیان وابه ست بکه ن به دانانی و نامۆژگاری چاکه وه.

*

*

*

جا كاتىك كە (خەلىفە) گە يىشتە شارى (مەدىنەنى مەنەۋەرە)، خۇي گە ياندا (پارىژراۋى پىرۇزى)

(حَرَمًا الشَّرِيفَ). ياننى مەزگەۋى پىغەمبەرەن ۋە شەكۋداربۇ ۋە سەلۇر كىردىن لە نىشتە جىگەي (موخەمەد)

بەھاتىرىن سەلات ۋە سەلامى خۇداي لە سەربىت، ۋە بەختەۋەر بۇ ۋە نۇيۇر كىردىن لەرەۋزەي خاۋىنى دا

(الرَّوْضَةُ الْمَطْرَةُ).

ۋە بەشىۋەيەك تام ۋە چىژى بەختەۋەرى ۋە دىلىيى ۋە ئارامى دەروۋى كىردى، كە مەزگىز لە ۋە پىش ۋەنەي ئۇ تام ۋە چىژەي نە كىردى بۇ.....

ۋە پىرارى دا لە سەر دىرۇر كىردى ۋە مەنەۋەي لە شارى (پىغەمبەردا) سەلات ۋە سەلامى خۇداي لە سەربى، ئەۋەندەي بىگۈنچىت.

*

*

*

ۋە لە گرەنگىرىن شىتەك كە لە شارى (مەدىنەدا) جىگەي گرەنگى پىدانى (خەلىفە) بۇ، ۋە زالبۇ بۇ بە سەرىدا ۋە زۇر پىۋەي جەنجال بۇ، بازىنەكانى زانست بۇ كە مەزگەۋى پىغەمبەر (ﷺ) پىرۇزى ئاۋەدان كىردى بۇ ۋە تىياندان زانايانى نەۋەيى ۋە ناۋازە دەردەۋشانەۋە لە گەرە شۆيۈنكە وتۇۋان، مەۋەك چۇن ئەستىرە دەردەۋشانەكان دەردەۋشانەۋە لە ناۋچەرگەي ئاسماندا... جا ئەۋە بازىنەي (عورەي كۇرى زوبەيرە) ۋە ئەۋەيان بازىنەي (سەئىدى كۇرى مۇسەيىبە)

ۋە ئەۋەي تىران بازىنەي (عەبدۇللاي كۇرى مۇتبەيە) *

*

*

*

پۇژىكىيان (خەلىفە) لە خەۋى چىشتىنگاۋ خەبەرى بۇۋىۋە، كە بە پىي نەرىتى خۇي پۇژانى تر لەۋ كاتەدا بە خەبەر نەدەھات، بە مەر حال جا بانگى پارىژەرەكەي (دەرگاۋانەكەي) كىردى ۋە: ئەي (مەيسەرە).

ئەۋىش ۋە: بەلى لە خىزمەتدام ئەي (ئەمىرى پىۋاداران).

(خەلىفە) ۋە: بىرۇ بەبى ۋەستان بۇ مەزگەۋى (پىغەمبەر) (ﷺ)، ۋە يەكەك لە زانايانمان بۇ بانگ بىكە تا بماندۇيىنىۋاتە قەسمان بۇ بىكات

(مهيسره) پۇشت بۇ مزگهوتى (پيغهمبر) پيروز، وه چاوى گيڤا جگه له يهك بازنه (حلقة) هيچى دى كهى نهيينى، كه زانايهك (شيخ) كه تهمهنى لهسهر وشهست سالى يهوه بوو، له ناوهندى بازنهكهدا وهك زانايهكى ساده داناشتنبوو، كه لهناو چاوى ئودا به ها وريز بهدى دهكرا

پاشان (مهيسره) له نزيك بازنهكهوه راوهستا، وه به پهنجهى ئاواژهى بۇ (زاننا) كه كرد

بهلام (شيخ) لايهنگردوه بهلايهوه، وه گرنگى پى نهدا.
(مهيسره) نزيكتر بوويهوه له (شيخ) و ووتى: ئايا نابيينى كه من ئاواژه بۇ تو دهكه؟!

(شيخ) فهرمووى: بۇ من ؟!

(مهيسره) ووتى: بهلى ...

ئويش فهرمووى: پيويستيت چى يه؟.

(مهيسره) ووتى: (ئهميرى پرواداران) لهخهوهستاو، ووتى بهمن: برۇ بۇ مزگهوتى(پيغهمبر) ﷺ و لهوى سهر بكه بزانه كى دهيينى لهو زانايانهى كه تواناي قسهكردى هيه بۇمان، باهشريف بهيئيت و بۇمان بدوى .

(شيخ) فهرمووى: من لهوانه نيم كه قسهى بۇ دهكهن .جا (مهيسره) پى
يووت: بهراستى ئهوكهسيكى دهويت كه قسهى بۇ بكات ئهوجا (شيخ) فهرمووى: بى
گومان ئهوكهسهى كه شتيكى بووى بهدواى دهكهويت، پروتر دهچيت بهشوينيدا ...
وه بازنهكesh له مزگهوتدا شوينهكهى فراوانه ئهگهر ئهو ئارهزوى ئهوهى هيه
ئامادهى بيت .وه ووتهو قسهش خهلكى ديت بۇ بيستنى، نهك ئهو بجيت بۇ لاي ئهو
كهسهى كهدهيهويت بيبيستى ...

جا دهركاوانهكهى (خهليفه) بهشوينى خويدا گهرايهوهو ووتى به (خهليفه): كهسم
نهديوه لهمزگهوت دا جگه له شيخي (زانايهك)، كه ئاواژهم بۇ كرد بهلام ئهوكوينى
ئهداو هئنهستا ئهوجا لىي نزيك بوومهوهو ووتم: بهراستى (ئهميرى پرواداران) لهم
كاتهدا له خهوههستاوهو بهمنى فهرموو: برۇ سهرنج بده بزانه كيت بهرچاو كهوت له
وتار بيژانى مزگهوت بۇم بانگ بكه ...

ئهوجا ئويش زور بهيمنى و لهسهرخويى پى ي ووتم: بهراستى من له ووتاربيژو
قسهكارانى مزگهوت نيم ...

وه له بازنه‌ی مزگه‌وت دا شوین بۆ ئه‌ویش هه‌یه ئه‌گهر ئاره‌زووی هه‌یه هاوبه‌شی بکات له بیستنی گه‌ته‌گۆکه‌دا .

جا (عه‌بدولمه‌لیکی کوپی مه‌روان) مه‌ناسه‌یه‌کی قوڵی هه‌لکیشا
پاپه‌ری و هه‌ستایه سه‌ر پی و، پووێکرده ژوره‌که‌ی خۆی و ده‌یووت: ئه‌وه
(سه‌عیدی کوپی موسه‌ییبه‌) بووه ...

خۆزگه نه‌چوویتایه بۆ لای، وه‌قسه‌ت له‌گه‌ل نه‌کردایه ...
جا کاتیك له‌ کۆپه‌که‌ دوورکه‌وته‌وه‌و چووه ژوره‌وه‌، ئا له‌و کاته‌دا کۆپه هه‌ره
بچووکه‌که‌ی (عه‌بدولمه‌لیک) لای کرده‌وه به‌لای هه‌ره گه‌وره‌که‌یه‌وه‌و ووتی: ئه‌وه کی
بووه خۆی به‌سه‌ر (ئه‌میری پڕواداران) دا نوانددووه‌، وه‌خۆی له‌وه به‌گه‌وره‌تر زانیووه
که پاپه‌ه‌ستی له‌نیوانی ده‌سته‌کانی داو، ئاماده‌ی کۆپه‌که‌ی بی‌ت ...

له‌گه‌ل ئه‌وه‌دا که دونیاو پادشای (پۆم) مل که‌چی پایه به‌رزیی ئه‌و بوون :
ئه‌وجا براگه‌وره‌که‌ی ووتی: ئه‌وه ئه‌و پیاوه‌یه که (ئه‌میری پڕواداران) داخوازی
که‌که‌ی کردبو‌(وه‌لید) ی برات، به‌لام ئه‌و پازی نه‌بوو بیداتی .
جابرا بچووکه‌که‌ ووتی: یانی پڕیاری دا که‌که‌که‌ی ئه‌دات به‌ (وه‌لیدی کوپی
عه‌بدولمه‌لیک)؟!

وه‌گوايه ئه‌و ویستویه‌تی هاوسه‌ریکی به‌پزێترو به‌شکو‌تر له‌ جێنشینی
(ئه‌میری پڕواداران) بۆکه‌که‌ی دا بین بکات؟! .
که‌له‌دوای (ئه‌میر) ده‌بیته ئه‌میری پڕواداران .

ئه‌وجا برا گه‌وره‌که‌ی بی ده‌نگ بوو وه‌هیچ وه‌لامینکی نه‌دایه‌وه
برا بچووکه‌که‌ش ووتی: له‌کاتی‌که‌دا که ئه‌و که‌که‌ی ئادات به‌جێنشینی
(ئه‌میری پڕواداران)، ئایا هاوشانیکی وه‌های بۆ به‌دی‌کردووه که‌شایسته‌ی ئه‌وی‌ت؟

یاخود له‌پراستی‌دا ئه‌ویش حالی وه‌ک هه‌ندی خه‌لکی وه‌هایه که‌نایانه‌وی‌ت که‌که‌نیان
به‌ شووبه‌ن، به‌لکو هه‌رده‌یانه‌وی‌ت کاره‌که‌ری ناوما‌ل بن .

ئه‌وجا براگه‌وره‌که‌ی پی ی ووت:
له‌پراستی‌دا من هه‌یج شتی‌ک له‌ده‌نگ و باسی ئه‌و ئافه‌ره‌ته‌ نا‌زانم، ده‌نگ و باسی له‌گه‌ل
خۆی دایه
.....

جانالەو كاتەدا يەككە لە دانىشتوان كەخەلكى شارى (مەدينە) بوو لاىكرەو
بەلايانەو ووتى:

ئەگەر (ئەمىر) پروخسەت بفرمووى چىركى ئەو ئافرەتەى ھەموو بۇ دەگىرمەو

لەراستىدا ئەو ئافرەتە شوپىكرەو بەلاويك لەلاوكانى گەرەكەى ئىمە، پىي
دەوترىت: (ئەبو وەداعە)

دراوسىمانە، مائەكەيان بەتەنىشت مائەكەمانەو.....

وہ دەربارەى ئەو ھاوسەرگەرەتییەى نىوانیان چىركىكى سەرنج پاكىش و ناوازە
ھەيە كە (ئەبو وەداعە) خۆى پۆى گىراومەتەو.....

جادوو براكە پىيان ووت: فرموو بۆمان بگىرەرەو.....

ئەوجا پیاوگە گوتى: (ئەبو وەداعە) قسەى بۆ كردم ووتى:

ئەى برا- وەك دەزانىن - من بەردەوام وابەستى مزگەوتى (پىغەمبەرى خودا) بووم
سەلات و سەلامى خوداى لەسەربى، بۆ فیربوونى زانست .

وہمن ئامادەى بازەى زانستى (حلقە العلم) (سەعیدى كوپى موسەيەب) دەبووم،
كەخەلكى بەشیوہەك قەرەبائىيان دەكرد شانىان لەسەر شانى يەكترىو.

جامن چەند پۆژىك نادياربووم لە باونەكەيدا، بەرپىزى بەدوومدا گەرابوو، وە
پرسىارى دەربارەم كەردبوو، چونكە ئەو واى گومان بەردبوو كەناساغى يەكەم ھەيە،
ياخوود تووشى چەرمەسەرى و دۆژىك بووم . چاپرسىارى دەربارەم كەردبوو،
دەنگوباسى منى لاى ھىچ كەسەك بەدەست نەكەو تىوو جاكاتىك دواى چەند پۆژىك
گەرەمەو خزمەتى، سلاوى لىكردم و بەخىرى ھىنام و ووتى:

ئەى (ئەبو وەداعە) تۆلە كۆى بوويت؟ .

ئەوجا منىش عەزەم كەرد: ھاوسەرەكەم وەفاتى كەرد، جامنىش سەرچەنجال بووم
بەكاروبارى ئەوہو ..

ئەوجا(شىخ) فرمووى: ئەى بۆچى ئاگادارت نەكەردووين ئەى (ئەبو وەداعە)،
تایارىدەت بەدەين،

وہلەگەلتا ئامادەى بەخاك سپاردنى بوويناىە، وەيارمەتىمان بەدايتايە
لەوسەرچەنجالى يەتدا .

ئەوجا منىش ووتم: خودا پاداشتى خىرت بەتەوہ ئىتر وويستم كە ھەلبىستم



جاميشتىمى يەو ھەتا ھەموو ئەوانەى كە ئامادەى كۆپكە بوون، كۆپكەيان بەجيھيشت، ئىنجاپىيى ووتىم :

ئەى (ئەبا وەداعە) ئايا بىرت نەكردۆتەو ھە ھاوسەرگەريپەتى يەكى تازە؟
منيش ووتىم: بەرسۆزو مېھرەبانى خودا بگەويت .

كى كچى خۇى دەدات بەمن، لەكاتىكدا كەمن بەبى باوكى گەشەم كىدو، وەبە ھەژارى ژياوم

بەپراست من جگە لە دوو درھەم يان سى درھەم زياترم نى يە .

ئەويش ووتى: من كچەكەى خۆمت ئى مارەدەكەم .

جابهپراست من زمانم بەسراو ووتىم: ئايا تۆ؟!

ئاياتۆ كچەكەتم دەدەيتى لەگەل ئەودا كەتۆشارەزاي منى ئەودەندەى كەتۆ
شارەزابوويت ؟!

ئەويش فەرمووى: بەلى!

ئىمە ئەگەر كەسيك ھاتە لامان و كچى ئى خواستىن، وەئىمەش لەدين و پەوشتى
پازى بووين، ئەوا دەيدەينى، وەتۆش لاي ئىمە دين و پەوشتت جىگەى پەزامەندى يە

ئىنجا لاىكردەو ھەلەى ئەوانەو ھەلئىمانەو نزيك بوون، وەبانگى كردن
ئەوجا كەھاتن بەدەنگى يەو، چوونە خزمەتى، سوپاسى خوداي بالادەستى كرد،
وەسەلاواتى لەسەرپىغەمبەردا سەلات وسەلامى خوداي لەسەربى .

وەئىنجا كچەكەى لەمن مارەكرد وەمارەيەكەى دوو درھەمى دانا

ئەوجا من ھەستام وەنەم دەزانى لەخۆشى و سەرسوپمان چى بلىم

پاشان پووم لەمالەكەم كرد، وە ئەو پۆژە بەپۆژوو بووم، وەپۆژوو ھەكەم لەبىرچوو
وەھەردەم ووت:

ئەى ھاوار، چىت كرد بەخۆت ئەى (ئەبا وەداعە) ؟!

لە كى قەرز دەكەيت ؟!

وەلەكى داواى پارە دەكەيت ؟!

و ھە شىوھىيە لەسەر ئەو ھالەى خۆم مامەو ھەتا بانگى ئىوارەى فەرموو.....

ئەوجا نويزى ئىوارەم (مقرب) بەجى ھىناو، دانىشتەم بۆ پۆژوو شكاندەكەم و نان
خواردن، كە خواردنەكەم زەيت و نان بوو

ھەر ئەۋەندە بوو كە پاروۋىيەك يان دوۋپارووم لە خواردنەكە خواردبوو، گۆيىيىستى
لەيدانى دەرگا كە بووم.

جا وۆت: كى يە لە دەرگا دەدات ؟

لەيدەرى دەرگا فەرموۋى: (سەعید) م

جا سویند بەخوا ھەرچى مرقىك كەناسىيىتم و ناوى (سەعید) بووبى بەيىرو
ھۆشمدا ھاتوو جگە لە (سەعیدى كۆرى موسەيەب) لەبەر ئەو لەراستیدا ئەو
لەماۋەى چل سال دا نەيىنزاو ھەگەر لەنيوان مەلەكەى و مزگەوت دا ، دەرگا كەم
كردەو، خۆم لەبەردەمى (سەعیدى كۆرى موسەيەب) دا بينيەو...و لەوكاتەدا
واگوامەن برد كە گوايە گۆپانكارىك لەبەريار كەى دا بوو دەرپارەى ھاوسەرگەرييەتى
كچەكەى لەگەل مندا .و ھېم ووت:

ئەى (ئەبا موحەممەد)!؟ بىت ناردایەو بە دوامدا دەھاتە خزمەتت

جائەويش فەرموۋى: بەلكو ئەمەرتۆ پەرۋاترى كەمن يىم بۆلات .

جاسەرم كرد: فەرمو تەشريفت بېەرە ميوانم

ئەوجا ئەو فەرموۋى: نەخىر، بەلكو بۆكارىك ھاتووم بۆلات .

منيش وۆت: فەرمو كارەكەت چى يە خاۋى بالادەست بەزەيى پىندايىتەو ؟

ئەوجا فەرموۋى: لەراستیدا ئەى (ئەبا وەداعە) كچەكەم بەپى ى شەرىى خودا لە
چىشتەنگاۋەو بوو تە ھاوسەرى تۆ، وەمنيش دەزانم كەتۆ كەست لەگەلدا نى يە
دلنەوايت بداتەو لەتاكەكەسى پزگارت بكات، جابەلامەو ناخۆش بووكەتۆ
لەشويىنىك شەوبەسەربەيت و ھاوسەرگەشت لە شويىنىكى دى، جا ئەو ھاوسەرگەتم
بۆھىناۋى .

ئەوجامنيش وۆت: ئەى ھاوارەى جەنابت بۆت ميناوم !؟

ئەويش فەرموۋى: بەلى

جاسەيرم كرد، ھاوسەرگەمە بەبالاى بەرزى يەو ھاۋەستاو .

ئىنجا باۋكى لای كرد بەلايەو وۆتى: ئەى كچى من دەبە ناۋى خوداۋە بچۆرە مالى

ھاوسەرگەت، خودا بەرەكەتى خۆى بەسەرتانا پىرژىت

جاكاتىك كەويستى ھەنگاۋىنى بە چارشىۋەكەى لەشەرما پوۋى خۆى داپۆشيبو،

بۆيە خەرىك بوو بگەوئت بەئەرزدا .

ۋەمىنىش بەسەر سوپمانىكى بى سىنورەۋە لەبەر دەميا راۋەستا بووم ...
نەم دەزانى چى دەلىم ...
ئىنجا پىشى كەۋىم بۇ سەر ئەۋ سىفرەيەي كە زەيت و نەنەكەي لەسەر بوۋ، ۋە
لەپوۋناكى چراكە لامدا تانەيىنى.
ئىنجا سەر كەۋىتمە سەربان و دراۋسىكانم بانگ كىرد، ئەۋانىش بەدەم دەنگمەۋە ھاتن
و ۋوتيان چ خىرتە؟
مىنىش ۋوتىم: بەراستى ئەمىرۆ كە (سەئىدى كوپى موسەيب) كچەكەي لە مزگەۋت دا
لى مارەكردم... ۋە ۋا ئىستا خۇي بۇي ھىناۋم بەبى ئەۋەي ئاگاداربم.... جا فەرموون
بىن دىنەۋايى بىكەن ھەتا دايكەم بانگ دەكەم، چونكە ئەۋ مالىكەي دورە.
ئەۋجا پىرە ئىكە لەۋ دراۋسىكانە ۋوتى: ئەي ھاۋار ئەزانىت چى دەلىت؟!
ئاي (سەئىدى كوپى موسەيب) كچەكەي لى مارەكردى ۋە خۇي بۇي ھىنايت بۇ
مالەۋە!!

ئەۋە ئەۋ كەسە بوۋ كە پازى نەبوۋ ئەۋ كچەي بداتە (ۋلىدى كوپى عەبدولمەلىك)!!
مىنىش ۋوتىم: بەلى..

ۋەئە ئەۋە ئەۋ كچەيە كەلەي مەنە و لەمالەكەمدايە، فەرموون بۇلەي و، بىيىنن.
ئەۋجا دراۋسىكان پوۋيانكردە مالىكەي، ۋە ئەۋان لەۋەدا بوون كە بىرۋاي پى ئەكەن،
جا بەخىريان ھىنا و دىنەۋايىيان كىرد و لەۋ نامۇيىيە پىزگارىيان كىرد....

* * *

ۋە زۆرى پى نەچۋو ھەتا دايكەم ھات، جا كاتىك كە بىنى لاي كىردەلامەۋە و ۋوتى:
پووم لە پووت قەدەغەيە، ۋاتە نەيارىت دەكەم و سەيرت ئاكەم ئەگەر بەجى ي
نەھىلى بۇ مەن تاۋەك و پىۋىست پىرازىنمەۋە و- ئەۋجا ھەۋەك ئافرەتە پاىە بەرز و
بەپىزەكان چۆن پىكەدەخىرەن و دەپازىنرەنەۋە بۇ شەۋى ھاۋسەرگىرەتەي، پىشكەشتى
بىكەم بۇ ژوروى زاۋايەتەي.

جا ۋوتىم: لەخزمەتتام دايە گىيان تۇ چۆنت دەۋىت...

ئەۋجا سى پۇزگرتى يە لاي خۇي، دۋاي ئەۋە بە بوۋكى بۇي ھىنام.

كە بىنىم لە جوانترىن و بە بەھاترىنى ئافرەتەتەي (مەدىنە) بوۋ....

ۋەلە ھەموو خەلكى زىاتەر قورئانى پىرۋزى بەجۋانى لەبەر بوۋ.

ۋە ھەر ۋە ھا لە زۆر بە يان زياتر گىڭرە ۋە ھى فەر موودە كانى پىڭغە مېسەر (ﷺ) بوو...
 لە سەر ۋو ھە موو ئە وانە ۋە شارە زاترىنى ئافرە تان بوو لە مافە كانى
 ھاوسەر گە رىيە تىدا. ۋە بە تايىبە تى تر مافى ھاوسەر بە سەر ھاوسەر كە يە ۋە.
 چەند پۇژىك لە گە ئىدا مامە ۋە ۋە جىم نە ھىشت، ۋە لە پۇژانە دا نە باۋكى ۋە نە ھىچ
 كەس لە خانە ۋادە كە سەردانىان نە كىردىم.
 پاش ئە ۋە چوومە باز نە (شىنخ) لە مژگە ۋە ۋە ئامادە بووم لە خزمە تىا، ۋە سالاوم
 لىكرد، ئە ۋىش ۋە لامى سەلامە كە ھى دامە ۋە، بە لام قەسە لە گە ل نە كىردىم.
 جاكاتىك ئامادە بووانى كۆرە كە بلا ۋە يان كىردو كۆرە كە يان بە جى ھىشت ۋە جگە لە
 مەن كەسى دى نە ما يە ۋە (شىنخ) فەر موۋى:
 ئە (ئەبا ۋە داعە) خالى ھاوسەر كە ت چۆنە؟
 مەنىش ۋوتى: ئە ۋە شىۋە يە كە دۆست پى ى دلىشادە ۋە نە يارپى ى ناخوشە...
 ئە ۋىش فەر موۋى: سوپاس بۇ خودا.
 جاكاتىك گە پامە ۋە بۇ مالە ۋە، بىنىم ئەندازە يە ك ى زۆر پارە ى بۇ پەوانە كىردى بوۋىن
 تا بۇ پىۋىستى يە كانى رىانمان بە كارى بەينىن...
 ئە ۋە جاك (كۆپى عەبدلەمەلىك) ۋوتى: جى ى سەرسۇرمانە كارى ئە ۋە پىاۋە.....
 پىاۋىكىش لە خەلكى (مەدىنە) پى ى ۋوت: لە چ پىۋىيە كە ۋە جىگە ى پامان ۋە سەر
 سۇرمانە ئە ى (ئەمىر)؟...
 لە راستىدا ئە ۋە مۇۋىكە كە دوۋنىاي بە ھە موو جوانى يە كانى يە ۋە كىردۆتە ھۇكارىك
 بۇ مۇگەر كىردى قىامە تى....
 ۋە قىامە تى بە دوۋنىاي كىرى ۋە بۇ خۇى ۋە خاۋ خىزانى...
 ۋە سۆند بە خودا ئە ۋە پىژدى نە كىردو ۋە (مابۇخىل). بە كچە كە ى بە سەر كۆپى (ئەمىر
 پىۋاداران دا)... ۋە ۋى نە زانىۋە كە ھاۋشانى نى يە، بەلكو لە ۋە ترساۋە كە كچە كە ى
 بە ھۇى دونىاۋ ناز ۋە نىعمە تە كانى دونىاۋە توۋشى گىچە ل (فتنە) بىت...
 ۋە يە كىك لە ھاۋپىيانى (سەعید) پىرسىارى لىكردو ۋوتى: داۋاى (ئەمىرى پىۋاداران)
 بۇ كچە كە ت ۋە لا دەخەيت ۋە نايدە ھىتى، بە لام ماردى دەكەيت لە پىاۋىك لە كۆى
 مۇسلمانان؟!

ئەيىش لە ۋەلامدا ۋوتى: بەراستى كچەكەم سپاردەيە لە ئەستۆي من دا، جا بۇيە
گەپام و ھەولم دا كەكەسنىك بۇ دەسنىشان بكەم و بىدەمى كە خىرى دىن و دونىاي تيا
بىت بۇي. جا كابرا پى ي ۋوت: ئەۋە چۇن؟!
(شىخ) ۋوتى: ئايا ئىۋە گومانقان چى دەبىت پى ي ئەگەر بگۈيىزىتەۋە بۇ ناو
كاخەكانى بەنى(ئومەيە).....

ۋەئالو گۈيىزىكات لە نىۋان جل و بەرگ ي ناۋازەي و كەل و پەلى ناو مالى دا....
ۋەخزمەتكارانى و دەۋرو بەروو بەندەكانى لە نىۋان دەستى دا بىت و بچن، ۋەلەلاي
راست و چى يەۋە...

ئەۋجا خۇي بىنى ۋەك كە ئەۋەي كە ئەۋ ھاۋسەرى (خەلىفە)يە:
جا دىنى ئەۋ بەرەۋ كۈي دەچىت لەۋ پۇڭگارەدا؟
پىاۋيىك لەخەلكى شام ۋوتى: ۋادەردەكەۋيىت كە ھاۋپىكەتان لە جۇرىكى ناۋازەيە لە
خەلكى...ئەۋجا پىاۋيىكى مەدىنەيى ۋوتى:
سۈيىند بە خوا ھەرگىز پەۋار پاستى دورنەكەۋتۈتەۋە و بەسەرىدا تى ئەپەپىۋە و
لى ي لاندەۋە...

ۋە ئەۋ بە پۇڭ بە پۇڭۋو بوۋە....
شەۋى بە خودا پەرسىتى زىندو كىردۈتەۋە...
ۋەنرىكى چل جەجى ئەنجام داۋە
ۋەلەماۋەي ئەۋچل سالەدا لەمىزگەۋتى پەۋانەكراۋدا (اللہ اكْبَر) ي يەكەمى واتە
نويۇڭى دابەستنى لەكىس ئەچۈۋە

ۋەلىۋەي نەزانراۋە كەپروانىبىتى بۇپىشتەملى پىاۋيىك لەكاتى نويۇڭدا. لەماۋەي ئەۋ
(40) سالەدا ئەۋەش لەبەرئەۋەي ھەۋلى داۋە ھەمىشە لەپىزى يەكەمدابىت...
ۋەئەۋ لەتۋانايىدا ھەبۋو كە ھەركەسى بەرچاۋبەكەۋيىت بى خۋازىت لەئافىرەتانى
قۇپەيش، بەلام ئەۋ ئەۋەي ھەلبىزاردو بەلايەۋە باشتىۋو كەزىان لەگەل كچى (ئەبى
ھورەيرەدا) بەرىتە سەر، ۋەفەزلى ئەۋى دەدا بەسەرئافىرەتانى دى دا.....
ئەۋەش لەبەر پلەۋپايەي (ئەبى ھورەيرە) لەلاي پىغەمبەرى خودا سەلات سەلامى
خۋاي لەسەربى...

ۋەھەرۋەھا لەبەر بەتۋانايى لەگىپرانەۋەي فەرمۇدەكانى داۋ تامەزىۋمەندىيەتى
زانست و فەرمۇدە ۋەرگرتن لى ي .

وہ ئەر بەراستی خۇی بەخشىبوو بۇقىرىبونى زانست لە مندالى يەوہ. جا دەچووہ خزمەتى ھاوسەرەکانى (پىغەمبەرى ئىسلام) سەلات و سەلامى خودای لەسەربى، تازانست و فەرمودەیان ئى وەرېگرىت و شوین پى ی ئەوان ھەلېگرىت.... بەتایبەتى: فىردەبوو لەسەر دەستى (زەیدى کوپى سابت) و (عەبدوللاى کوپى عەباس) و (عەبدوللاى کوپى عومەر) ۱.....

وہ ھەرودەھا گوئیىست بووہ لە (عوسمان و عەلى و سۆھەیب ۲، کەسانى دیکەش لە ھاوپىيانى پىغەمبەر) ۳.

رەوابەست بووہ بەرەدوشت و سىفەتە جوانەکانى ئەوانەرەو، خۇی پى جوان کردوہ

وہ ووتەيەكى ھەبوو کە بەردەوام دەيووتەوہ، ھەتا وای لىھاتبوو کە بوو بووہ دروشمىک بۆى کە ئەويش ئەم ووتەيەى بوو:

ھىچ شتىک نى يە بەويئەى گوئى پايەلى خودا بەندە خۇی پى بەرز راگرئ ...
وہ ھىچ شتىک نى يە بەويئەى سەزىپچى کردنى خودا بەندە خۇی پى رسوا بکات

خودايە گيان.. ئەو دلسۆزىيەى (سەعيدمان) پى ببەخشە و.. واما نى بکە ھەموو کارىکمان لە بەرخاترى تۆ بى ئەک بۆ دونيا وەلە خزمەتى ئەوانەدا ھەشرمان بگەرموو.... ئامىن

بۇزياتر شارەزابوون لە ژيانى (سەعيدى کوپى موسەيىب) بېروانە:

۱- الطبقات الكبرى لابن سعد: ۱۱۹/۵

۲- تاريخ البخاري .

۳- المصارف : ۴۳۷ .

۱- (عەبدوللاى کوپى عومەرى کوپى خەتتابە) خودا لە خۇى و باوکى پاڤى يىت .

۲- بېروانە پەرەوى وىئەيەک لە ژيانى ھاوپىيانى ھى دانەر .



- ٤- جُلية الأولياء : ١٦١ / ٢ .
- ٥- تهذيب الأسماء واللغات القسم الأول، الجزء الأول: ٢١٩ .
- ٦- وفيات الأعياف لابن خلكان: ٣٧٥ / ٢ .
- ٧- تذكرة الحفاظ: ٥١ / ١ .
- ٨- العبر: ١١٠ / ٢ .
- ٩- النجوم الزاهرة: ٢٢٨ / ١ .
- ١٠- شذرات الذهب: ١٠٢ / ١ .

۱۵) سەئىدى كورى جوبەير

(سەئىدى كورى جوبەير) شەھىدكرا، ۋەلەسەر پىۋى زەمىنى دا ھىچ كەسك نەبوو
 كە ئاتا جى زانستى ئەر نەبوۋى. (لەھمەدى كورى خەبەر)

(سەئىدى كورى جوبەير) لاۋىكى بەھىزى تى سىمراۋو بوو، كەجموۋجوۋل و گورج
 و گۆلى ئى ھەلدەقولا، ۋەگەل ئەۋەشدا، خاۋەنى دلىكى زىندوۋ ژىرىيەكى تىژوۋ
 بۆچوۋنىكى ناۋازەبوو، ۋەزۆر ۋابەست بوو بەرەۋىشتە بەرزەكانەۋە، ۋە دورەپەرىزبوو
 لە قەدەغەكراۋەكان

ۋەپەنگى پەشى و قژى گىژوۋ، بىنەمايى يە خەبەش يەكەي، لەكەسايەتى يە ديارو
 ناۋازەكەي كەمى نەكردبوۋەۋە، لەگەل ئەۋەشدا كەلەسەرەتاي تەمەنىداۋو.
 * * *

بەپراستى لاۋى پەگەز خەبەشى، ۋەرەبى زمان و نەرىت، ھىچ لە گومان دانەبوو
 لەۋەدا، كەزانست راستە پىگايەتى بۆ ئەۋەي بىگەيەنئىتە پەزامەندى خوداى بالا
 دەست،

ۋەخۇپارىزى ۋە شەرم لەخودا(الثقى) لەپراستىدا ئەۋ ھۆكارىكە پى ي شاد دەبىت
 بەبەھەشتى خودا، جا بۆيە خۇپارىزى (الثقى) لەلەي پراستى يەۋە زانستىشى
 لەلەي چەپى يەۋە دانابوۋ ... ۋەھەر دوو دەستى لى گىر كىردبوۋن .

وہبەھۇی ئەوانەوہ کاروانى ژيانى تى دەپەراند بەبى. كۆلدان و، كەمتەرخەمى ھەر
لەمنداى يەوہ خەلکى دەيانىنى سەرى بەسەر كىتیبەكانىدا داخستبوو خەرىكى
كۆشش و فیر بوون بوو، يان لەمىحراپەكەيدا خەرىكى خودا پەرستى بوو ...
دەى فەرموون ئیوہن ھەلکەوتووەى موسلمانان لە چاخى خۆیدا ...
* * *

(سەئىدى كۆپى جوبەير) زانستەكەى فیربووہ و ھەرىگرتوہ لە كۆمەلەك
لەھارپىيانى پاىبەرز، لەنموونەى ئەوانە: (ئەبى سەئىدى خودى) وە
(عەدى كۆپى حاتەمەتائى) ... وە (ئەبى موسای ئەشعەرى)، وە (ئەبى ھورەیرەى
دوسى) ... و (عەبدوللای كۆپى عومەر) ، وە (عائیشەى دایكى پڕواداران) خودای بالا
دەست لە ھەموویان خوش بێت .

بەلام مامۇستای گەورە، مامۇستای بەرپۆز پاىبەرزى (عەبدوللای كۆپى عەبباس)
بوو، زانای ئومەتى (موحەمەد) (ﷺ) و، دەریای زانستى بى پایانى...
(سەئىدى كۆپى جوبەير) وابەست بوو بە (عەبدوللای كۆپى عەبباسەوہ) وابەست
بوونى سىبەر بەخواوەنەكەيەوہ ... جا قورئان و لیكدانەوہى و، فەرموودە پیغەمبەر و
نامۇكانى لى وەفیر بوو ...

وہلەسەر دەستى ئەودا بەتەواوى شارەزا بوو لەياساكان و پڕیارەكانى ئایین دا،
وہەرودەھا لەوہوہ فیری لیكدانەوہ بوو

وہەرودەھا لە خزمەتیا وانەكانى زمانى خویندو، بەتەواوى شارەزایی لە
ووردەكارىیەكانى زمان داپەیدا كردو، بوو بەیەكەك لەبەتواناكانى لەزماندا .
ھەتا وای لیھات لەسەر پووى زەوى دا كەسێك نەبوو لەخەلکى ئەو پۆزگارەى خۆى
كەئاتاجى زانستى ئەو نەبێت .

پاشان كەوتە گەپان بە وولاتانى موسلمانندا، گەپان بەدواى زانستدا ئەوہندەى
خودا ویستی لەسەر بوو كە بگەرێت .
جاكاتێك ئەوہندەى كە ویستی لەزانست فیری بوو، شارى (كوفەى) كردە شوینی
جى نشینی .

وہ بوویە پێشەواو مامۇستا بۆ خەلکەكەى .

*

*

*



له‌رهمه‌زاندای پيشنویژی ده‌کرد بۆ خه‌لکی، شه‌ویک به‌شیوه‌ی (عه‌بدوللای کوپی مه‌سعود) قورئانی ده‌خویند، وه‌ شه‌وی دوهم به‌شیوه‌ی (زه‌یدی کوپی سابت) ده‌بخویند، وه‌ شه‌وی سێ یه‌م به‌شیوه‌ی دی جگه‌ له‌ دووانه ... ئا به‌و شیوه‌یه‌.. وه‌ نه‌گه‌ر به‌ته‌نها نوێژی بکرایه‌ ئه‌و له‌یه‌ک نوێژدا هه‌موو قورئانی ده‌خویند، وه‌ کاتیک که ده‌گه‌یشته‌ فهرموده‌ی خوای بالاده‌ست:

فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾ إِذِ الْأَغْلَلُ فِي آعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾ (غافر ٧٠-٧٢)

واته‌/ ئه‌وانه‌ی که قورئان و په‌راوه‌ ئاسمانی یه‌کانی دی که به‌درۆ ده‌خه‌نه‌وه‌ و به‌درۆی ده‌زانن سه‌ره‌نجامی ئه‌و کاره‌یان ده‌بیننه‌وه‌، کاتیک زنجیر له‌گه‌ردنیان ده‌کریت، و که‌له‌بچه‌ی ئاسنینی به‌ئاگری دۆزه‌خ سوره‌وه‌کراو له‌ده‌ست و قاچیان ده‌کریت و پێی پائه‌کیشریڤ، وه‌ ئاوی له‌کول ده‌کریت به‌سه‌ریان دا، وه‌ له‌ئاگری دۆزه‌خ دا ده‌سووتیڤیڤ و گریان تی به‌رده‌دریڤ .

یان هاو شیوه‌ی ئه‌و ئایه‌ته‌ له‌ئایه‌ته‌کانی ترساندن و به‌ئاگاهێنانه‌وه‌، پیستی گرژ ده‌بوو ... وه‌دلی ده‌که‌وته‌ لیڤان و ... چاوه‌کانی فرمیسکیان هه‌لده‌پرشت .
پاشان به‌رده‌وام دووپاتی ده‌کرده‌وه‌ تا له‌وه‌ بوو که گیانی به‌بخشی .
* * *

وه‌هه‌موو سالیک دووجار سه‌فه‌ری ده‌کرد بۆ زیاره‌تی (که‌عبه‌ی پیڤۆڤ) ...
جاریک له‌مانگی (په‌جه‌ب) دا بۆ جی به‌جی کردنی (عه‌مره‌) و جاری دوهم له‌ مانگی (ذیلقه‌عه‌) دا بۆ جیبه‌جی کردنی حه‌ج .
وه‌بێ گومان قوتابیان و زانست خوینان و چاکه‌ ویستان و گوێبیستانی ئامۆژگاری پرویان له‌ شاری (کوفه‌) ده‌کرد تا له‌ سه‌رچاوه‌ پێ و شه‌پۆل ده‌ره‌ سازگاره‌که‌ی زانست هه‌لبه‌یڤنجن ... وه‌سود مه‌ند بین له‌پێنماییه‌ به‌نرخه‌کاشی ...
ئه‌وه‌ یه‌کیکه‌ پرسیاوی لی ده‌کات ده‌پاره‌ی (ترس) ووتی: ترس چی یه‌ وه‌ کامه‌یه‌؟

١- بروه‌ (صور فی حیاة الصحابة) للمؤلف .

٢- بروه‌ (صور فی حیاة الصحابة) للمؤلف .

و ئەلامی دایەو و ووتی: لە راستیدا (ترس) ئەوێهە کە ئەوەندە لە خودای بالادەست بترسیت کە ئەو ترسەت لێ ی لەو ئاستەدابێت کە بکەوێتە ئێوان تۆ و ئێوان تاوانەکان.

و ئەوەیان یەکیکی تریانە پرسیری لێ دەکات دەربارەی (ذکر) ووتی: (ذکر) چی یە و کامە یە؟

جا ئەویش لەوە ئەمدا فرموی: (ذکر) گۆی پایەلی خودای بالادەستە....
جا هەرکەسێک پووی کردە خودا و گۆی پایەلی کرد ئەو بەراستی یادی خودای کردووە....

و هەرکەسێک پووی لێ وەرگێڕێت و گۆی پایەلی نەکات، ئەو بەیادکەرەوێ خودا دانانرێت باشە و تا بەیانی هەر خەریکی یادکردنەو و خۆبەندەوێ قورئانیش بێت.

*

*

*

و هێ گومان (کوفە) ئەوکاتە ی کە (سەعیدی کۆری جوبەیر) کردبوو بە شوینی جی نشینبوونی، لە ژێر دەسەلاتی (حەججاجی کۆری یوسفی سەقەفی) بوو.

و (حەججاج) لەو پۆژەدا کە والی بوو بەسەر (عیراق) و، پۆژەلات، و ئەو وولاتانە ی کە وتبوونە پشتی پووبارەو، چوارمشقانە قاچی لێ نابوو سەر قاچ لە لوتکە ی لوتبەری و دەسەلاتی دابوو....

و ئەوێش پاش ئەو بوو کە (عەبدوللای کۆری زوبەیر) ی شەهید کرد، زال بوو بەسەر جمو جۆلە کەیدا..

و (عیراق) مل کەچی دەسەلاتی بەنی (ئومەییە) بوو، و هەموو ئەو شوێشانە ی کە لەملا و لەو لاو سەریان هەل دابوو (حەججاج) دایمرکاننەو....
و شیرێ لەسەر گەردنی خەلکی دانا...

و ترس و بیمی بلۆکردەو لە چوارچیوێ وولاتدا....
هەتا گەشتبوو ئەو ئاستە ی کە دلەکان پڕیبون لە ترس و بیم، و ئەو دەرسان لە هەرچرکە ساتیکدا بە دەستی یەو توشی بین و بەرستەمی بکەون.

١/ (عەبدوللای کۆری زوبەیری کۆری عەوام) کە پەیمانی پێ دراوو بۆ جی نشینی.



پاشان خودا وويستی واپوو که پيکدا دانیک پروودات له نيوان (حهججاي کوپى يوسفى سەقەف) و (عەبدورەحمان ي کوپى ئەشعەث) که يەکیک بوو له گەرەفەرماندەکانى.

و ئەو پيکدادانە بگۆي بۆ ئازاوەيەك که تەپوو ووشك هەلبوەشى....
و هکۆمەليک برينى قول لەلاشەي موسلماناندا بەجى بهيللى وە دەربارەي ئەو ئازاوەيە ئەو بوو، که (حهججاي) (ئەشعەس) بەسوپايەکەو بەري کرد بۆ گرتنى (پەتبيل) پادشاي (تورک) بەسەر ئەو ئازاچانەرە که کەوتبوونە پشتى (سيجيستانەو).
جافەرماندەي بەجەرگ و سەرکەوتوو، بەشيکی گەرەي له وولاتى (پەتبيل) داگرکرد لەگەڵ دەستگرتنى بەسەر کۆمەليک بازگەي سەربازى و قەلاي قايم دا له ئاوجەکەيدا....

و دەستکەوتیکى زۆرى بەدەست هينا له شار و گوندەکانى ئەو وولاتەدا....
پاشان چەند تەتەريکى (پەوانەکراو) نارد بۆ لای (حهججاي) تا مرگيى ئەو سەرکەوتنە گەرەيەي پى پابگەيەنن، وە پينچ يەکی دەستکەوتەکانى پيياياندا پەوانەکرد تايخەنە گەنجينەي داراي موسلمانان (بيت مال المسلمين).

و نوسراويکى نووسى بۆ (حهججاي) و تيايدا داواي پوخسەتى کردبوو بۆ وەستانى جەنگ بۆ ماوەيەك، تالەو ماوەيەدا چۆنيەتى چوونە ئاوەوئەي شارەکان و دەرچوون لييان تاقى بگەنەو، هەلويستە بگەن لەسەر سروش و دارو بارى ئاوجەکە.

و ئەوەش پيش ئەوئەي بچنە قولايى و دۆل و دەشتى نيوان چيا ياخى و چۆلەکان و... سوپاي سەرکەوتوو تووشى مەترسى يەکان بگەن.

(حهججاي) لەسەر ئەو نوسراوە زۆر لى ي شلوى بوو.
و نەنامەيەکی بۆ پەوانەکرد کە تيايدا بەترسنۆک و لاواز و سواو وەسفى کردبوو....
و نەنگادارى کردبوو بە تياچوون، هەپەشەي لى کردبوو بە لايردنى له فەرماندەي سوپا.

کاتيک (عەبدورەحمان) کە ئەوئەي بينى، زۆريەي سەربازەکان و فەرماندەي سريەکانى کۆکردەو... و نەنامەکەي (حهججاي) بۆ خویندەنەو، و پايويزى پى کردن دەربارەي ئاوەپۆکەکەي....

جا نه وانیش داوایان لی کردکه به گوئی نهکات، وههر خیرا دهست بهکاریت بو له فرمان دهرچوونی و بی گوئی کردنی.

ئهوجا (عهبدو رهحمان) پی ی ووتن:

ئایا لهسهر نهوه پهیمانم ددهنی و هاوکاریم دهکن لهسهر نهوهی که لهگهلی بجهنگین هتا خودای بالادهست سهرزهوی (عیراق) له ستهم و پیس و پوخله که ی پاک دهکاتهوه؟

سهر بازهکان به کو پهیمانان دایه لهسهر نهوهی که داوای لی کردبوون.

*

*

*

(عهبد و رهحمان ی کوری نهشعهس) پابهیری بهو سوپایهوهی که پراو پر بوو له خهشم و کین و دژ به (حهججاج).

وهجنگ له نیوان سوپای نهو و سوپای (کوری یوسفی سهقهفی) هه لگرسا جهنگی بی نهمان و هارینه، که (عهبدو رهحمان) تیایدا سهرکهوت سهرکهوتنیکی شکودار.

که تیایدا دهستگیرا بهسهر (سیجیستان) و زۆریه ی وولاتی (فارس).....

پاشان هات ویستی که (کوفه) و (بهسره) له دهستی (حهججاج) و ده ره بهینی.

*

*

*

وا گهروو کلپه ی جهنگ بهردهوامه له نیوان دوو تیمی نه یاردا ...

وه (نیبن و نه شعه ث) له سهرکهوتنیکهوه بو سهرکهوتنیکی دی که ده چیت ..

وه وهزعیکی خراب پووه پووی (حهججاج) بووه تهوه، که دژایه تی زیاتر بههیز ده بیت...

نهوهش نهویه که والی ناوچهکان نووسراوئیکیان پهوانه کرد بو (حهججاج) که تیایدا ووتوویانه .

که بهراستی (نههلی زیممه) - (جووله کهو گاوهکان) بهردهوام دینه ناو ئایینی پیروزی ئیسلام و موسلمان دهبی تارزگاریان بییت له دانی باج. وه نهو گوندانهیان بهجی هیشتهوه که کاریان تیدا کردوهو وهجی نشین بوون لهشارهکاندا ...

وه بی گومان بهو هژیوه باج نهماوه ...

وه دهستهاتهکان بهرهو نهمان چووه ...

جا (ھەججە) نامەيەكى نووسى بۇ والى يەكانى لە (بەصرە) و شوئىنەكانى دى،
و ھەرمانى پىندان، بەھى كە ھەموو ئەوانە كۆيكەنەو كە كۆچيان كىدو ھە بۇ شارەكان
لە خەلىكى (زىممە) ...

و ھىيانگىرنەو ھە بۇ گوندەكانيان لە ھەركەيەكەو ھە جىيان ھىشتو ھە جاوالى يەكان
فەرمانەكەيان راگەيان ھە جىيان ھە جىيان كىد، ھە ژمارەيەكى زۆريان لەوانە لەمانەكانيان
راپىنچ كىدو ... دووريان خستەو ھە لەسەرچاوەكانى بژئوى و لەدەورەبەرى شارەكان
دا كۆيانگىرنەو ...

و ھەگەلىيان دا ژن و مندالانىشيان و ھەرنان ...
و ھەپالىنانا چۆن پالانىك تا كۆچ بىكەنەو ھە بۇ گوندەكان ...
پاش ئەھى ماو ھەيەكى زۆر تى پەرى بوو بەسەر بەجى ھىشتى گوندەكانيان دا .
جا ژنان و مندالان و بەسالچووان دىگريان و، ھاواريان دىگىدو، داواى پەنايان
دىگىدو، بانگيان دىگىدو: ئەى ئەى موخەمەد، ...
ئەى موخەمەد ...

و ھەريان لى شىوابو لەو ھەدا كە دەيان كىد، ھە بۇ كۆى دەچن ؟ .
جا زانايان ى (بەصرە) و خوئىنەران ى چوون بۇ لايان تا بەھانايانەو ھە چن و،
تەكايان بۇ بىكەن ، بەلام ئەيانتوانى ھىچيان بۇ بىكەن چۆنكە (ھەججە) بەدەم
دەنگيانەو ئەھات . بۆيە بەناچارى لەگەل گىرانەكەى ئەواندا ئەمانىش بۆيان
دىگريان و، ھەھاوارى بەھانائىيان بۇ دىگىدو بۇ پىزگارىبوونيان لەو كارەساتەى كە
تووشيان بو بوو .

*

*

*

ئالەوئىدا (عەبدو ھەمان ى كۆپى ئە شەئە ث) ئەو فرسەتەى قۆزتەو ھە، داواى
لەزانايان و خوئىنەران كىد كە ھارىكارى بىكەن .
ئەو جا كۆمەلىك لە شوئىنەكەوتووانى پاىبە رىز زانايانى موسولمانان، ھەلامى
داواكەى (عەبدو ھەمانيان) دايەو ھە، لەسەر ھەموويانەو ھە (سەئىدى كۆپى جوبەير)
(عەبدو ھەمانى كۆپى ئەبى لەيلا) ۱ (شەئىبى) ۲ ، (ئەبو لەختەرى) ۳ ،
ھى تر، جگە لەوان .

۱/ (عەبدو ھەمانى كۆپى ئەبى لەيلا، يەككە لەگەرە شوئىنەكەوتووان .

ۋە جەنگ لەنڭۋان دوو تىمەكە دا گېرى سەند، ۋە لە سەرە تاۋە سەر كە وتن دەستە ملانى
(كۆپى ئەشعەت) ۋە ئەوانەى لەگە ئىد ابوون بوو بە سەر (جەججاج) ۋە سەربازە كانىدا .
پاشان تاي ترازوۋكە ھىدى ھىدى دەستى كرد بەگە پانەۋە ھەتا (كۆپى
ئەشعەت) تىكشكا چۆن تىكشكان ۋە بەزىنىكى خراپ ۋە خۆى پاي كىردوۋ خۆى
پىزگار كىرد
ۋە سوپاكەى ۋە سەربازە كانى تەسلىمى (جەججاج) بوو.

*

*

*

(جەججاج) فەرمانى دابە بانگەۋازكارەكەى كەبانگى سەربازە تىكشكاۋە بەزىۋەكان
بكات، كەپەيمانى بۆ نوۋى بگەنەۋە، ۋاتە سەرلەنوۋى پەيمانى پىۋ بدەنەۋە ۋە بچنەۋە
ژىر دەسەلاتى .
جازۇر بەيان ۋە لاميان دايەۋە پەيمانىيان بۆ نوۋى كىردەۋە، ۋە ھەندىكىشىيان ئى
تەرىن .

(سەئىدى كۆپى جۈيەير) خوداى ئى پازى يىت يەكك بوو لەۋانەى كەتەرىبوون .
چاكە تابوورى ئەۋانەى كەتەسلىم بوو بوون، يەكەيەكە دەچوونە بەردەمى
(جەججاج) بۆپەيمانى پىدانى، پوو بەروۋى شتىكى كوتوپر بوونەۋە كەلە يىرو
ھۆشياندانە بوو بىريان ئى نە كىرد بوۋە
ئەۋىش ئەۋە بوو (جەججاج) بەيەكىكىيانى ووت: ئايا گەۋاھى دەدەيت لەسەر خۆت
بەۋەى كەكافر بوويت بەۋى شكاندى پەيمانەكەتەۋە كەكاتى خۆى دابووت بەۋالى
ئەمىرى بىرواداران ؟
جائەگەر بى ووتايە: بەلى ئەۋە نوپى كىردنەۋەى پەيمانى ئى ۋەردەگىرا،
ۋە پىزگارى دە بوو

خۆ ئەگەر بى ووتايە: نەخىر ئەۋە دەيكوشت .
جا ھەندىكىيان مل كەچى دە بوون ۋە دانىيان دەنا بەخۇياندا كە كافىر بوون، بۆ ئەۋەى
خۆى لەكوشتن پىزگار بكات .

^۱ (شەئىبى) يەكك بوۋە لەزانايان ۋە بوئىران ۋە زىرەكە ناۋازەكانى شونڭكە وتتۇرغان .

^۲ (ئەبۇلبەختەرى) شونڭكە وتتۇيەكى خواناسى دوتيا ئەۋىست بوو .

وه هه ندىكى تریان ئه وهى زۆر به قورسى ده زانى و ملی نه ئه دا جانرخى ئه و
مل نه دانهى گهر دنى بوو كه ده بيه خشى له و پيگه يه دا

وه بى گومان دهنگوى ئه و قه سابخانه ترسناكهى كه چهند هزاران پياوى تياكوژا
بلاو بوويه وه به ناو خه لكى دا وه چهند هزارىكى كه له و كاره ساته پزگاريان
بوو ئه و يش به هووى ئه وه وه كه دانيا ننا به وه به پهيما شكاندنيان كافربوون

* * *

له نموونهى ئه و كاره ساته زانايه كى به ته مه ن له هوژى (خه سمه م) گوشه گيرى
كرد بوو له هه ر دوو تيمه كه له پشتى پروبارى (فوپاته وه) جى نشينى بوو بوو .
پاپيچ كرا بولاى (حه ججاج) له گه ل ئه وانه دا كه پاپيچ كرابوون بولاى
جا كه گه يشته لاي پرسىارى ئى كرد ده ربارهى هه لويس و كاروبارى،
ئه و يش ووتى:

له و كاته وه كه ئه و ئاگره هه لگيرسا وه گوشه گيرى هه لباردو وه له پشتى ئه و
رووباره وه چاوه رى ئه و بووم كه سه ر ئه نجام ي جه نك روونبيته وه
جا كه ئيسا كه تو ده ركه و توويت و سه ركه و توويت، منيش هاتومه ته خزمه ت بو
پهيما دان .

(حه ججاج) ووتى : دهك تيا بجيت دانىشتوويت چاوه رى ده كه يت وه
نا جه نكى له گه ل ئه ميره كه تدا !؟

پاشان زۆر شكاندى و ووتى : ئيسا گه واهى ده ده يت له سه ر خو ت كه كافريت ؟
ئه و يش ووتى : خراپ ترين پياويكم ئه گه ر من پاش ئه وهى هه شتا سا له خودام
په رستبى و، پاشان له پاش ئه وه گه واهى له سه رخرم بده م به كو فر .
(حه ججاج) پى ئى ووت : كه و ابوو ده تكوژم .

ئه و يش ووتى : خو ئه گه ر بشمكوژى سويند به خودا به ئه ندازهى ئارام
گرى گويدرئىك له سه ر تينوبيه تى له ته مه نى من با وه .
پاشان سه ر له به يانى تير ئاو ده خواته وه، وه له ئيواره دا كو تايى به ته مه نى دى.

منىش بەر شىۋەيە چاۋەپى ئى مەرگم جا سەر لە بەيانی بىت يان ئىۋارە، جا چىت بەلاۋە باشە جى بە جى ئى بىكە .

ئەۋجا (حەججاج) ووتى بە بىكۆرەكەي (جلاۋە) بدە لە گەردنى

جا بىكۆرەكە دای لە گەردنى، يەك كەس نەمالە كۆرەكەيدا نە لە خزم و ياروياۋەران و نە لە نەيارانىش كە (زانای بە سالآچوو) بە گەرە پانەگرن و شىنى بۇ نەكەن و بەزەييان پىايدا نەيەتەرە پاشان ناردى بە دواى (كە مىلى كۆرى زيادى نەخەي) ئامادەي بەردەمى خۆى كردوپى ئى ووت :

ئايا گەۋاھى دەدەيت لەسەر خۆت بەۋەي كە كوفرت كردوۋە و كافر بوويت ؟!

ئەۋىش ووتى : سويند بەخودا گەۋاھى نادەم

(حەججاج) ووتى : كەۋابوو دەتكۆرم

ئەۋىش ووتى : چى دەكەيت بى كە ...

وہ من و تۆ لای خودای بالادەست وہ لەدواى كوشتن حساب ھەيە .

پاشان (حەججاج) پى ئى ووت : ئەو پۆرەش بەلگە لەسەر تۆ دەبىت نەك بۇ تۆ.

ئەۋىش ووتى پى ئى :

ئەۋە دەبىت ئەگەر لەو پۆرەدا تۆ دادوەر بىت .

پاشان (حەججاج) ئەۋەي كە لىي بىست ووتى : بىكۆرن

ئەۋىش ئامادەكراۋ كۆررا

*

*

*

پاشان لە دواى ئەۋە پىاۋىكى دىكەيان ئامادەي بەردەمى كرد، كە زۆر رقى لى ئى بوو وہ ئارەزوومەندى ئەۋە بوو كە بۆى بىرەخسى بىكۆرئ، لەبەر ئەۋەي بۇيان كىپابوۋە كە گالئەي پى كردوۋە جا پوۋبەپوۋى بويەۋە ووتى : بەراستى لەبەردەم دا پىاۋىك دەبىنم كە گومان ئابەم كە گەۋاھى لەسەر خۆى بدا بە كوفەر .

١/ (كە مىلى كۆرى زيادى نەخەي) شونڭكە وتۇۋى متمانەدار - قسە رەۋاي گەلەكەي، جەنگى

(سيفەينى دىۋوۋە لەگەللى على دا (رەزاي خۋاي لى بىت).

پیاوه که ووتی: تووشی تیاچوونم مه که، دته ویت هلم بجه له تینی و فیلم لی بکهی،
من له خه لکی سهر زهوی کافرترم، وه ههروه ها له فیرعه ونیش کافرترم .
جا که نهوهی لی بیست پینگهی پی داو وازی لی هینا وه بوی نهگونجا نهگینا هه
تینو بوو بۆ کوشتن .

*

*

*

دهنگوباسی نهو کاره سات و قهسابخانه ترسناکهی که به ههزاره ها له بپرواداره
جیگیر و پۆچووهدکانی تیا کوژا .
وه چهند ههزاره ها که سیکیش رزگارییان بوو له وانهی که ناچار کرابوون له سهر
نهوهی که خویان نیشان بدن به کوفر واته به کافر بوون هه موو لایه کی گرتوه .
(سه عیدی کوپی جوبهیر)یش دلنیا بوو لهوهی که نهگهر بکهویت بهردهستی
(حه ججاج)، له دووانه بهدەر نابیت :
جا یان دهدریت له گهردنی

وه یان نهوهیه که گهواهی له سهر خوی بدات به کوفر
نهو دوانهش شیرینه که شیان هه تاله بویه نهوهی هه لبراردوه به باشی زانی
که له (عیراق) دهبرچیته دهره وه و له بهرچاودا نه مینی .
نهوجا له سهر روونی زهوی فراوانی خودادا دهستی کرده خوشاردنه وه له
(حه ججاج) و سیخوپهکانی، ههتا پهنا ی برده گوندیکی بچکوله له سهر زهوی یهکانی
(مه کهکه) .

وه له سهر نهو حاله ده سال مایه وه، وه نهوهی بهوه دهزانی که بهسه بۆ نهوهی نهو
ئاگره ی له دلی (حه ججاج) کلپه ی سهندبوو بیکوژنیته وه، وه نهو خه شم و کینه ی که
له ناخی دا ههیی بوو دژی کوتایی بیت .

*

*

*

به لکو نهوهی که پوویدا کهس چاوه پئی روودانی نه ده کرد ئه ویش نهوه بوو
که (والی) یه که له والی یهکانی بهنی (ئوممه ییه) هات و بوویه والی به سهر (مه کهکه) و
دهور به ریدا که (خالیدی کوپی عهبدوللای قهسری) بوو .

جا هاوړپښانی (سه عیدی کوپی جوبهیر) هستیان به ترس و بیم کرد لی، له بهر نه وې نه وان شاره زای په وشتی خراپی بوون، وه چاوه پښی خراپه یان لی ده کرد .

بویه هندیکیان هاتنه خزمه تی (سه عید) و پییان ووت :

نهو پیاوه هاتوته (مهککه)، وه سویند به خوا ئیمه دلنیا نین لی ی دهر باره ی جه ثابت

جا تکایه به دم داواکه مانه وه وهره، وه لهم وولاته بچوره دهر وه .

نویش ووتی : سویند به خوا نه ورنده هه لاهتم، تا وام لی هات شهرم له خودا ده کم

جا بریارم داوه سوورم له سهر نه وې که لهم شویندها بمینمه وه .

با خودا چی ده ویت چی ده ویت با بیکات .

(خالد) نهو گومانه خراپه ی که گومانیا نین لی بوو به دروی نه خسته وه، هه که

زانی به شوینی (سه عیدی کوپی جوبهیر)، سریه ی کی له سهر بازه کانی په وانه کرد

بوی، وه فرمانی پیدان که به که له پچه کراوی راپیچی بکن بولای (هه ججاج) له شاری

(واسیت) .

سهر بازه کان دایان به سهر مالی (شینخ) دا

وه که له پچه یان کرده دهسته کانی له پیش چاوی هندی که له هاوړپښانی وه

داوایان لی کرد که پی به پی بکات بولای (هه ججاج) جا پووبه پرویان بوویه وه به

دهروونیکي زور نارام و دلیکی پر له دلنیا یی پاشان رووی کرد به لای هاوړپښانی یه وه و

ووتی :

نامبیننه وه جگه به کوژراوی نه بییت له سهر دهستی نهو سته مکاردها

له راستیدا من و دوو هاوړپښ له شه ویکي خودا په رستیدا، هستمان به شیرینی

نزا کرد، جا داوامان له خودا کرد نه وې که داوامان کرد، وه لی پارینه وه به وندی

که ویستی نه وې له سهر بوو که بیاریینه وه .

۱/ (واسیط) شاریکه له نیوان (به سهر) و (کوفه دا) که له هره که یانه وه په نجا میل دورره . وهرگیر

پاشان داوامان لە خودای بالادەست کرد که شهیدی بکاته چاره‌مان، جا پاش
مارەیه‌ک خدا هەردوو ھاوڕێکەمی بەو پلە بەرزە گەیاندا، وە من مامەو وە چاوە‌پێ ی
دەکەم

پاشان لەو دابوو که خەریک بوو لە قسەکانی تەواو بیّت، بینی کچی بچکۆلە ی
دەرکەوت و، باوکی بینی کە لە پچەکراوە و سەربازەکان راپیچی دەکەن، خۆی پیا
هەلواسی، وە بۆی دەگیا و هەناسە ی هەلەکیشا

جا زۆر بە نەرم و نیانی بەسۆزەو لە خۆی دورخستەو پێ ی ووت :
ئە ی کچی خۆم : بلی بە دایکت : ویستی خودای بالادەستی لەسەر بی
بەیه‌گەشتنەو ی من و ئەو لەبەهشتایە

ئینجا رێ ی بەپێ کردوو پۆشت

سەربازەکان زانای خوداناس و دونیا نەویست و خۆپاریزو خاوین و سنوور
پاریزانی گەیاندا شاری (واسیط)، وە بردیانە بەردەم (هەججاج).

کاتی کە لەلای نامادەبوو، بە خەشم و کینەو سەرنجی داو ووتی : ناوت چی یە؟
ئەویش فەرمووی : (سەعیدی کوپی جوبەیر).
(هەججاج) ووتی : بەلکو (شَقِي بْنُ كَسِيو) واتە دڵرەقی کوپی تیکشکاو .
(سەعید) فەرمووی : بەلکو دایکم لە تۆ شارەزاترە لەناوی من .
جا (هەججاج) ووتی : چی دەلێیت لەبارە ی (موحەمەدەو) ؟
ئەویش ووتی : مەبەستت (موحەمەدی کوپی عبدوللایە) (درودی خودای لەسەر
بیّت) ؟!

ئەویش ووتی : بەلی .
جا (سەعید) فەرمووی : گەرە ی نەوێکانی ئادەم و، پەيامبەری هەلبرێراوی خودایە

چاکتری ئەوانە یە کە ماون لە مرقۆ، وە چاکتری ئەوانە یە کە پۆشتوون (مردون).
پەيامی وەرگرت و، سپاردە ی گەیاندا

وه ناموزگاری کرد بۆ خوداپه رستی و په پره وی قورئانه که ی، وه ناموزگاری کوی
موسلمانان و تایبه تمه ندانیانی کرد .

ئه وجا ووتی : دهرباره ی (ئەبی بهکر) چی ده لئیت ؟

ووتی : ئەو (الصديق)ه چی نشینی پیغه مبهری خودایه (ﷺ)، پوشت سوپاسکراو
بوو وه ژیاو بهخته وهر بوو له سه ره نامه ی پیغه مبهر (ﷺ) ری به پئی
کرد، لی ی نه گوپی و، لیشی ئالوگوپ نه کرد .

ديسان ووتی : دهرباره ی (عومەر) چی ده لئیت ؟!

ئه ویش فهرمووی : ئەو جیا که ره وه یه بوو که خودای بالاده ست جیایی پئی خسته
نیوان په واه واره واه وه ئەو هه لبرژردراوی خوداو پیغه مبهر که ی بوو، و له سه ره
هه مان پێچکه و پێبازی هاوړیکه ی (پیغه مبهر) (ﷺ) (ئەبو بهکر) په زای خودای له سه ره
بیئت) پئی به پئی کردو پوشت جا ژیا و سوپاسکراو، وه به شه هیدی دونیای
به جیه یشت .

ئه وجا ووتی : دهرباره ی (عوسمان) چی ده لئیت ؟

ئه ویش فهرمووی : ئەو دابینکه ری پیو یستی یه کانی سوپای جهنگی تبوک بوو که
ناوده بریت به (سوپای تهنگه ژه)

وه کریاری (رومه) و به خشینه ری بوو له پئی خودادا به موسلمانان له مه دینه ...
وه کریاری مالیک بوو بوخوی له بهمه شتا . زاوای (پیغه مبهر) بوو (ﷺ)، هاوسه ری
دوو کچی بوو .. وه ئەو که سه بوو که پیغه مبهر (ﷺ) به فرمانی ئاسمانی کچی خوی
داوه تی، وه ئەو ئەو که سه بوو که به ناره واه کوژا ...

ئه وجا ووتی : دهرباره ی (علی) چی ده لئیت ؟!

ئه ویش فهرمووی : ئەو ناموزای (پیغه مبهری خودا) بوو دروودی خودای له سه ره ی،
وه یه که م که س بوو که له توژی لاوان دا موسلمان بوو

وه ئەو هاوسه ری (فاتیمه) ی بی گهر د و داوین پاک بوو

وه باوکی (حه سن) و (حوسه یین) بوو که گهره ی لاوانی بهمه شتن .

ئه وجا ووتی : کام له چی نشینه کانی به نی (ئومه یه) جیی رامانته ؟

ئەۋىش فەرمۇۋى : ئەۋانەيان كە جىڭەي پەزىمەندى پەرۋەردىگارىيان مەن .
 (ھەججەج) ۋوتى : جا كامەيان زىاتەر جىڭەي پەزىمەندى پەرۋەردىگارە ؟
 ئەۋىش فەرمۇۋى : زانىنى ئەۋە لەلەي ئەۋ كەسەيەكە نەينى و ئاشىركاكانيان دەزانى
 ئەۋجا ۋوتى : دەر بارەي مەن چى دەلىيت ؟
 فەرمۇۋى : خۆت زانائىرەن بەخۆت، ۋاتە خۆت باشتەر خۆت دەناسى .
 ئەۋىش ۋوتى : بەلكو مەن شارەزايى تۆم دەۋىت .
 ئەۋىش فەرمۇۋى : ئەۋەي مەن دەيزانم دالەنگەت دەكات، دالخورشت ناكات .
 ئەۋجا ۋوتى : ھەر ئەبىت لىت بىستەم .
 ئەۋىش فەرمۇۋى : ئەۋەي مەن دەيزانم تۆ پىچەۋانەي قورئانەكەي خوداي بالادەستى
 بەكاروبارىك ھەلدەستىت كە مەبەستەت پىنى خۆسەپاندىن و خۆنۋاندەن، ئەۋەش
 بەرەۋ تياچوۋنت دەبات...ۋە پالت دەنئەت بەرەۋ دۆزەخ چۆن پالئاننىك .
 (ھەججەج) ۋوتى : كەۋابوۋ سۈيىندەبەخۋا دەتكورم .
 ئەۋىش فەرمۇۋى : كەۋابوۋ، تۆ دونيا لەمەن تىك دەدەيت، ۋە مەنىش قىامەت لەتۆ
 تىك دەدەم .
 ئەۋجا ۋوتى : چ جۆرە كوشتىنىكت دەۋىت ھەلىبۇرە بۇ خۆت .
 ئەۋىش فەرمۇۋى : خۆت ھەلىبۇرە ئەي (ھەججەج)
 سۈيىند بەخوداي بالادەست بەھەر شىۋەيەك مەن بىكۆزىت، بەھەمان شىۋە خوداي
 بالادەست تۆ دەكۆزىتەۋە لە پۇژى دوايىدا .
 ئەۋجا ۋوتى : ئايا دەتەۋىت كە لىت خۆشەبىم ؟
 ئەۋىش فەرمۇۋى : ئەگەر لى خۆشەۋىنىك لەلەيەن خوداي بالادەستەۋە بىت.....
 بەلام تۆ، ئە لى بوۋردەن لەلەيەن تۆۋەيە ۋ، ئە غوزرىش لەلەيەن مەۋە .
 جا كە (ھەججەج) گۈيىبىستى ئەۋە بوۋ زۆر تۈرەبوۋ و ئارامى لىپراۋ ۋوتى :
 شىر و پاخەر ئەي (غولام)

جا ئا له و کاته دا (سه عید) زه رده خه نه یه کی کرد و (حه ججاج) گوتی :

ئه و زه رده خه نه یه ت چی یه ؟

ئه ویش فهرمووی: سه رم سوپما له به خۆدا رابینینی تۆدا به سه ر فهرمانی خودادا و دان به خۆدا گرتنی خودا به رامبه ر به تۆ، واته : خودایه ک به و هه موو ده سه لاتهی خۆیه ره کوشتنی نا په وای قه ده غه کردووه، تۆش به و سانایی یه ئه نجامی ده ده یت .

جا (حه ججاج) ووتی : ئهی (به نه ده) بی کوژه

ئه ویش پووی به ره و پووگه (قیبله) وه رگێراو ووتی :

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ

الْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾ (سورة الأنعام : ٧٩)

واته: پووم و بوونم و خواپه رستیم و دلم و ژیریم هه موو ئا راسته و پووبه پووی ئه و خودایه کردووه که ئاسمانه کان و زه وی به دیه ئناوه، وه من له سه ر پاسته پێ ی ئایینی خودام، وه من له وانه نیم که هاوبه ش په یدا کارن .

ئه و جا (حه ججاج) ووتی به جه ندرمه کانی: پووی له پووگه لابه دن .

ئه ویش فهرمووی: فَأَيُّنَّمَا تُولُؤْا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ (البقرة : ١١٥)

واته: به ره و کوپوه پووبکه ن ئه وه پووگهی خودایه و پێ ی پازی یه .

جا ووتی: به سه ر زه وی دا بیخه ن .

ئه ویش فهرمووی: مِنْهَا خَلَقْنٰكُمْ وَفِيْهَا نُعِيْدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرٰى ﴿٥٥﴾

(سورة طه : ٥٥) .

واته: له و زه وی یه دروستمان کردوون، وه بۆ ئه وێتان ده گێرینه وه، وه بۆ جارێکی دی له وێ ده رتان ده هێنینه وه (زیندوتان ده که یه نه وه) .



ئهوجا (حه ججاج) ووتی: سه ریپن دوژمنی خودا، هیچ پیاویکم نه دیوه ناوا
به توانا بیئت له خیرا هیئانه وهی ئایه تهکاندا به پی ی پیویست .
جا (سه عید) ههردوو له پی دهستی بلند کردوو فهرمووی:
خوایه: له دواي من (حه ججاج) به سهه هیچ که سیکی دیدا زال مه که .
* * *

زیاتر له پانزه پوژ تی پهری به سهه شهید کردنی (سه عیدی کوپی جوبهیر) دا
که (حه ججاج) تووشی گرانه تابوو، وه نه خووشی یه که تینی لی سهندو زوری بوهینا
..... بهینا و بهین له هوش خوی دهچوو، وه هاته وه هوش خوی
جا ئه گهر توژیک رابکشایه و خهوی لیکه وتایه، به ترس و له زه وه به خه بهر
ده هاته وه، هاواری ده کرد:

ئه وه (سه عیدی کوپی جوبهیره) دهسی ناو ته گهر دنم ...
ئه وه (سه عیدی کوپی جوبهیره) ده لیت: له سهه چی بۆچی کوشتمت !!
پاشان ده گریاو ده یووت :
ئه ی هاوار به دهست (سه عیدی کوپی جوبهیره وه) من چیم هیه له گه لیا !!
(سه عیدی کوپی جوبهیرم) لی لادهن ...

جاکاتی که مردوو له گوپ نرا، هه ندیکیان له خه ودا بینن بوویان، جا پی یان ووتبوو :
خودای خاوهن ده سه لات ده رباره ی ئه وانه ی که کوشتتن چی له گه ل کردووی .
ئه ویش ووتی: به رامبهه هه ریه کیکیان خودا یه کجار کوشتمی یه وه ...
وه له به رامبهه (سه عیدی کوپی جوبهیر) دا حه فتا جار کوشتمی یه وه ...

* * *

خودایه له گه ل (سه عیدی کوپی جوبهیر) دا حه شرمان بکه له پوژی رهستا خیزداوه
له دونیاش دا هه مان هه لویستی ئه و زاته مان پی ببه خشه . (وه رگین)



بۇ زىياتر شارەزا بوون لە ژىياتنامەى (سەئىدى كۆپى جۈمھۇرىيىتى سەئىرى ئەم سەرچاۋانە بىكە :

- ۱- الطبقات الكبرى : ۲۵۶/۶ .
- ۲- الزهد الإمام أحمد بن حنبل : ۳۷۰ .
- ۳- طبقات العناء للشرافى : ۸۲ .
- ۴- البداية والنهاية : ۹۶ / ۹ - ۹۸ .
- ۵- تاريخ البخارى : ۴ / ۴۶۱ .
- ۶- وفيات الأعيان : ۲ / ۳۷۱ .
- ۷- تاريخ الإسلام : ۴ / ۲ .
- ۸- تذكرة الحفاظ : ۱ / ۷۱ .
- ۹- الصبر : ۱ / ۱۱۲ .
- ۱۰- اخبار القضاة : ۲ / ۴۱۱ .
- ۱۱- العقد الثمين : ۴ / ۴ / ۵۴۹ .
- ۱۲- النجوم الزاهرة : ۱ / ۲۲۸ .
- ۱۳- طبقات المفسرين : ۱ / ۱۸۱ .
- ۱۴- شذرات الذهب : ۱۰۸

۱۶) موحەممەدى كورى واسىيى ئەزدىي

(شېخى دۇنيا نەرىستان لە چاخى خۇيدا)
(بۇ ئەمىرەكان خۇشخوانان مەيە، مەروەها دەۋلەمەندانىش خۇشخوانانىان مەيە، وە
(موحەممەدى كورى واسىيى ئەزدى لە خۇشخوانانى خوداى مېھربانە)
(مالىكىس كوپىس ھېنار)

بەشى يەكەم

ئىمە ئىستا لە كاتى جى نشىنى ئەمىرى بېرۋاداران (سولەيمانى كورى عەبدولمەلىك)
داين
وئەۋەش (يەزىدى كورى موھەللەبى كورى صوفرىيە)، يەككە لە شىرە بېرەكانى
ئىسلام ... وەۋالى بەھىزى (خوراسان) نامادەيە ...
نامادەباش و لەسەر پى يە بەسوپاكەيەۋە كە نىزىكەى سەد ھەزار سەربازە، جگە لە
خۇبەخشان لە داۋاخۋازانى شەھىد بوون و، تامەزىۋيانى پاداشت

وھېرىرى دابوۋ لەسەر گرتنى (فەتھ) (جورجان) و (تەبەرىستان) وھلە پىشەنگى
خۆبەخشاندە كەلەگەلى بوو شونڭكە وتۇرى پايەبەرز
واسىيى ئەزىدى بەصرىي) يە ...

كە ناوئرابوو بە (جوانى زانايان) يان (پازىنە رەھى زانايان)
وھناسراو بە خوداپەرستى (بەصرە)
وھقوتابى ھاورپى پايەبەرز (ئەنەسى كۆپى مالىكى ئەنصارى) خزمەتكارى
(پىنغەمبەر) (ﷺ) بوو.

*

*

*

(يەزىدى كۆپى موھەللەب) بەخۆى و سوپاكەيەوھ گەيشتە سەررەمىنى
(دېھستان) ۋ كرىدانە سەربازگە، وھ ئەو ناوچەيە دانىشتوانى لە (تورك) بوون، كە زۆر
جەنگاۋەر بوون ...

دەستگردنەوھ ھىزىيان زۆر بەھىز بوو ...
شوين و پارىزگاگانىيان زۆر قايم بوو ...
ھەموو پۇژىك ئامادەى كوشتارو جەنگى مۇسلمانان دەبوون
جاكاتىك كەشەكەت بېونايە زۆرىيان بۇ بەھاتايە، پەنايان دەبردە بەر چيا بەرزو
بلىندەكانىيان و، لەناو دۆلو دېرەكانىيدا خۇيان پەنا دەدا
وھدەستىيان دەگەياندە لوتكە بەرزەكان و خۇيان ھەشار دەدا لە ھەشارگە
قايمەكانىيدا

*

*

*

وھ (موحه مەدى كۆپى والسىيى ئەزىدى) لەو جەنگەدا پلەو پايەو دەورپكى
گەورەى ھەبوو لەگەل لاۋازى لەش و بەسالچوونىدا ...
بەپراستى جەنگاۋەر سەربازەكان دىخوش دەبوون بەو پووناكى يە ئىمانى يەى كە
دەردەكەوت لە پووى كراۋو دەم بەزەردەخەنەى دا ...
وھ گورج و گۆلى پووى تىدەكردن بەھۆى ئەو يادگردنەوھى (الذكر) كە لەسەر
زوبانە پاراو سازگارەكەى باۋودەبوونەوھ تىشكىيان دەبەخشى ...

وه دئنیایی پووی تیده کردن که گوی بیستی نزا په سه ندرکراوه کانی ده بوون له چرکه ساته کانی نارپه حه تی و ته نگه ژده دا

وه په چهو پنباز و پیلانی و ابو کاتیڅ فرماندهی سوپا بریاری جهنگی بدایه، نهو بانگی ددها و هاواری ده کرد: نهی سوارچاکه کانی خودا سر زینی وولآخه کانتان کهون و نامادهی گۆره پانی جهنگ بن بۆ پووبه پوو بوونه وهی نه یاران. دهی فرمون خیراکهن .

هر نه وهنده که سهربازو جهنگاوه ری موسلمانان گوی بیستی نهو بانگه وازه ده بوون، ده بیتران راده په رین بۆ کوشتار کردنی دوژمنانیان، وهک راپه پینی شیرى راپه پری و

وه پوویان ده کرده گۆره پانی جهنگ، وهک راپه رین و هانا بردنی تینویهک بۆ سر ناویکی ساردی سازگار له پۆژیکى زۆر گهرم دا ...

وه له یه کیڅ لهو جهنگه خویناوی و بی ناماناندها، له پیزه کانی دوژمندا سواریک ده رکوت، که چاوی له وه تی سمر و قه به تری نه بیینی بوو ... ههروه ها به هیزی و، چاو نه ترس و، عزم و بریار داند ا

وه له نیوان پیزه بنده کاند دهات و ده چوو، هه تا به شیویهک که موسلمانان خوینان له شوینه کانیان لاده دا له ترسدا ...

وه ترس و بیمی خستبووه دلیانه وه

پاشان بانگی ده کردن تا بیته به رامبه ری و به لوتبه رزی یه وه پووبه پوویان وه ستا بوو وه سوور بوو له سهر بانگه یشته که ی .

کهس نه بوو جگه له (موحه ممدی کوپی واسیع) که ویستی و بریاری دا که بوی بجیته گۆره پان .

نالو کاته دا رازی نه بوون سهری هه لدا له ناخی سهربازه کان و سوارچاکه کانی موسلمانان دا ...

وه یه کیکیان له (شیخ) چوه پیشه وهو، شوینی دا که نهو کاره نه کات، وه دلوای لی کرد که نهو کاره واز لی بهینیت بۆ نهو

ئەوجا (شىنخ) بەناچارى سويندانه كەي جى بەجى كىرد، وەنزاي سەرکەوتن و يارمەتى خۇداي بالادەستى بۇ كىرد

*

*

*

ھەريەكە لەدو سوارەكە كەپووبەپووى نەيارەكەي دەبوويەو، پوو بەپوو بوونەو، جەنگ ... ھىزىيان دەبردو پەلامارى يەكتريان دەدا ەك پەلامارى دوو شىرى بەھىز سەربازەكان چاويان تى بىرىبون، دليان وابەست بوو پىيانەو لەھەموو شويىن و لايەكەو

و بەردەوام بوون يەك كاتژمىر دەھاتن و دەچوون و پەلاماريان دەدا، ھەتا شەكەتى بەتەواوى داىگرتن .

پاشان لەيەك چرەك سات دا بەجيا لەيەكتر شىريان ئاراستەي سەرى يەكتر كىرد. جا شىرى (سوارى توركى) جى گىرپو لە خودەئاسنىنەكەي سوارە موسلمانەكەدا وەشىرى موسلمانەكە كىشاي بەناوچاوانى سوارى (توركى) دا، وە كەللەسەرى كىرد بەدو بەشەو. تەويلى كىردە دوو پارچە ئەوجا سوار چاكى سەرکەوت و گەرايەو بۆرىزى موسلمانان، بەشىو نواندنك كەھەرگىز چاوينەي ئەو، ئەوئەدىيىو .

شىرىك لە دەستى دايە كە خويىنى لى دەتكى وە شىرىكى دىشى كە جىگىرە لە خودەكەيدا و دەدرەوشىتەو لە ژىر تىشكى خۇدا ئەوجا موسلمانان پىشوازيان لى كىرد بە (لا إله إلا الله) و (الله أكبر) و (الحمد لله) .

و (يەزىدى كۆپى موھەللەب) سەرنجى دەدا و دەپروانى بۇ درەوشانەو، دوو شىرەكە و، خودەكە و، چەكەكەي لەسەرى پياوھەكەي دابو جا فەرمووى: تەنھا لەلایەن خوداوەيە كە ئەو سوارە موسلمانە ئەو سوارە (توركەي) پىكاو واته (ئەو لەگەل ئەودا بەرامبەر نى يە) !!

ئەوجا بەرامانەو ووتى : ئەو چ پياويكە ؟!

جا پىيان ووت : ئەو پياويكە كە خودا پىروزي پى بەخشى بە ھۆى نزاكانى (موحه مەدى كۆپى واسىيى ئەزىدى يەو) .



تاي تەرازوۋى ھىز لە دواى كوشتنى سوارە (توركى يەكە) ۋەگەرايەۋە
جا ترس و بيم ناخى ھاوبەشى پەيداكارانى داگرت، ھەروەك چۆن ئاگر بەردەبىتتە
پووشى ووشك

ۋە متمانە بەخۇ و عىززەت لە دل و دەروونى موصلمانان دا كلىهى سەند
جا پووبەپروۋى دوژمنانى خودا بوونەۋە ۋ ھىرشيان كرده سەريان، ۋەك ھاتنى لافاۋ
..... ۋە دەوريان گرتن ھەروەك زنجىرەكە لە گەردن بكريت ۋە ئاوو خۇراكيان
لى بىرىن .جا پاشاكەيان ھىچى بۆ نەمايەۋە جگە لە ئاشتەوايى
بۆيە ناردى بۆ لاي (يەزىد) داواى ئاشتەوايى لى كرد، ۋە ئامادەيى خۇي راگەياند
بۆ ئەۋەى كە لەژىردەستىدايە لە شارو شارۆچكەو گوندەكان، بە ھەموو ئەۋەى كە
تىيىدايەو، ئەۋانەى كەئەۋان تيايداىە، بىدات بە دەستەۋە، بەمەرجىك دلىيايى
بىەخشىتە خۇي و، مال و سامانى و، خاۋ خىزان وكەس وكارى.
(يەزىدىش) ئەۋ ئاشتەۋاى يەى پەسەندكردو، مەرجى بۆ دانا كە ھەوت سەد ھەزار
(درھەم) بەشپەۋەى بەشە مانگانە (أقساط شهرية) بۆ ماۋەيەكى ديارىكراۋ بىت
ۋە دەبىت چوارسەد ھەزارى نەخت بدريت
ۋە ھەروەھا چوارسەد وولاخى بارىكراۋ بە (زەغفران)
لەگەل پەۋانەكردنى چوارسەد پياۋەكە ھەريەكەيان كاسى:ى زىۋى بەدەستەۋە بىت
و پارچە بەرگىكى بەمىزەرەۋە بەسەرەۋە بىت كە لە (ھەرىر) بىت ...
و لەگەل ئەۋ پارچە بەرگەدا جووبەيەكى لە (مەخخەل) دروستكراۋ و، بەرگىكە
ئافرەتان لە (ھەرىر) دروست كراۋ بۆ ھاۋسەرى سەريازەكان
جا كاتىك كە جەنگ كپ بوويەۋە، (يەزىدى كۆرى موھەللەب) ۋوتى بە
(گەنجىنەدار)، دەى دەستكەۋتەكائمان بۆ ژمارە بكە تا ھەركەسە بە پى ي مافى خۇي ،
مافەكەى بدەينە دەست

۱/ (زەغفران) پوۋەكىكە بەكاردەھىنريت بۆ بۇنخۆش كردنى و پەنگ جوان كردنى خواردن .

ئهوجا (گهنجینه دار) و هاوکاره کانی هه و لیان دا که ژماره ی بکه ن، به لأم له بهر زۆر و زه بهنده یی نه یانتوانی بۆ ده سته که وته کان به ده سته کراوه ی به سه ر سه ر یاز ه کان دا دابه ش کرا

وه موسلمان ه کان له ناو ئه و ده سته که وتانه دا (تاجیکیان) دی یه وه که له (ئالتون) ی پوخته دروست کرابوو، وه رووکه ش کرابوو به (دوپو) و (جه وهه ر) و رازا بووه وه به جواترین و وینه و هه لکه تراو لی ی له هه موو لایه که وه ملی بۆ درێژ کرابوو، سه یریان ده کرد، وه چاوه کان به رده وام بوون له سه ر سه یرکردنی دره وشانه وه که ی .

(یه زید) گرتی به ده سته وه، وه به رزی کرده وه، ئه وهنده ی که ئه و سه ر یازانه ی که نه یانتوانی بوو ببینن . ئینجا ووتی :

ئا یا که سیك ده بینن که بی باک بی ت له م (تاجه) و نه یه ویت ؟
ئه وانیش ووتیان : ئه ی خودا چاکت بۆ بکات جه نابی (ئه میر) .
کی هیه له وه بی باک بی ت و نه یه ویت ؟!

ئه ویش ووتی :

ده بینن که به رده وام تا ئیستا له ناو (ئومه تی موحه مده دا) (ﷺ)، که سانیك ی دونیا نه ویست هیه که له و تاجه و پر به زه وی له وینه ی ئه وه، بی باکه و نایه ویت و خۆی لی دوورده گری ت و وازی لی ده هی نی

ئینجا لای کرد به لای ده رگاوانه که یه وه و ووتی :

بگه ری به شوین (موحه ممدی کوپی واسیعی نه زیدی) دا بۆمان .
جا ده رگاوان به په له پوشت بۆ گه ران به دوایدا له هه موو لایه کدا
بینیا نه وه که گۆشه گیری کردبوو له خه لکی له شوینیکی دووردا، وه خه ریکی نوێژی سوونته بوو، وه نزای ده کردو، ده پا رایه وه و داوای لیخۆشبوونی له خودا ده کرد

جا ده رگاوان چووه خزمه تی و ووتی :

له راستیدا (ئه میر) داوای کردوویت که به خزمه تی بگه یت، وه داوات لی ده کات هه ر ئیستا بچینه خزمه تی

جا له گهل دهرگاوانه که ری به پری کرد، تا گه شته خزمه تی (ئه میر) سلاوی کرد و له نژیکی یه وه دانیشته، ئه میریش به باشت سلاوه که ی سنده وه
 ئینجا (تاجه که ی) گرت به دهستی یه وه و به رزی کرده وه و وتی :
 ئه ی (ئه با عه بدوللا) بی گومان سهربازانی موسلمانان له جهنگ دا ئه و (تاجه)
 به نرخه یان به دهسته ئینا وه منیش وای به باش دهرانم که به به خشینى ئه وه
 جه نابت پرت لی بگرم ، وه ببیته دهسته به شی تو، دلی سهربازگان به وه زور شاد
 ده بیت

ئه ویش و وتی : ئه ی (ئه میر) ئه یکه یته دهسته به شی من ؟!
 ئه میریش فهرموی : به لی له دهسته به شی تویه .
 ئه ویش و وتی : ئه ی (ئه میر) من پیوستیم پی ی نی یه .
 وه خودا له جیاتی من پاداشتی جه نابت وه سهربازگانیش بداته وه .
 ئه میر و وتی : سویندت دهم به خودا به وهرگرتی .
 ئه و جا که سویندت درا له لایه ن (ئه میر) وه ، (موحه ممدی کوپی واسیع).
 (تاجه) که ی وهرگرت، ئینجا رووخسه تی ئه میری وهرگرت و پوشت جا هه ندیک
 له وانه ی که (شیخیان) نه ده ناسی و وتی :

ئا ئه وه تایبه تمه ند بوو به (تاجه که) و، وهریگرت و، لی ی دا پوشت :
 جا (ئه میر) فهرمانی دا به یه کیك له به نده گانی، که به نه ئینی شوینی بکه وی .
 وه سهرنجی بدات چی ده کات به (تاجه که) .
 وه سهرئه نجامه که یم بو وهرگی پی
 به نده که ش شوینی که وت، وه ئه ویش ناگای لی ی نه بوو .
 (موحه ممدی کوپی واسیع) پی به پری کرد، وه تاجه که له دهستی دا بوو ...
 پیایکی قره هه لچووی دهم و چاو توژاوی ، سهر و شکل شیواوی لی په یدا بوو،
 داوای لی کرد که له و مال و سامانه ی خودا پی ی به خشیووه به شی بدات..
 جا (شیخ) سهرنجی لای راست و، چه پ و، دواوه ی کرد
 کاتیک دلنیا بوو که که س چاوی لی نی یه، تاجه که که ی دا به سواله که که
 ئینجا به دلخوشتی یه وه به په له بوی دهرچوو
 وه که ئه وه ی کوله پشتیکی له کول بوو بیته وه که خه ریک بوو پشتی ده شکاند ..

ئەوجا بەندەكە دەستى سۆلكەرەكەى گىرت و، ھىناى بۆلاى (ئەمىر) و پووداۋەكەى بۆگىراپەۋە

جا (ئەمىر) تاجەكەى لە سۆلكەرەكە ۋەرگىرت، ۋە بە پارەيەكەى زۆر قەرەبۋى بۆ كىردەۋە ئەۋەندەى كە پىۋى پازى بوو .

پاشان لاي كىردەۋە بەلاى سەربازەكان دا ووتى :

پىم ئەۋوتىن : تا ئىستى لەم (ئوممەتەى) (موھەممەد) دەدا (ﷺ) كە لەو (تاجە) و نىمۇنە و نىمۇنەى ئەۋ تاجە بىۋى باكەۋ نايەۋىت

*

*

*

(موھەممەدى كوپى واسىيى ئەزىدى) مايەۋە جىيەدى ھاۋىش پەيداكارانى دەكرد لە ژۇر سايەى ئالاي (يەزىدى كوپى موھەللەب) ھەتا كاتى (جەج) نىكبوۋىەۋە .

جا كاتىك جگە لە كاتىكى كەم، كات ئەما لەبەردەميا، چۈۋە لاي (يەزىد) ۋە پووخسەتى لىۋەرگىرت، بۆ پۇشتىن بۆمەككە بۆجەجى سۈۋنەت .

جا (يەزىد) پىۋى ووت :

ئەى (ئەبا ەبىدوللا) پووخسەتت بەدەستى خۆتە، كەى وىستت بۆرۇ

ۋە ۋا فەرمانم داۋە بەۋەى ئەندازەيەك پارەت بىرىتى كە ھارىكارت بىكات لەسەر جىۋ بە جىۋ كىردىنى جەجەكەت .

جا ووتى بە (ئەمىر) :

ئايا فەرمانت داۋە بەۋەى كە ئەۋ ئەندازە بۆ مەنت بىراردادە، بىرىۋ بەھەر يەكە لە سەربازەكانت ؟!

ئەۋىش فەرەمۋى : نەخىر

ئەوجا (موھەممەد) ووتى : مەن پىۋىستەم بەشتىك نى يە كە تايىبەتمەندىت بە مەۋە، جگە لە سەربازەكانى مۇسلمانان .

ئىنجا خوا ھافىزى لىۋى كىر و پۇشت .

*

*

*

سەفەری (موحه ممدی کوپی واسیعی ئەزدی) قورس کەوت لەسەر دلی (یەزیدی کۆی موهەللەب)، هەروە ک قورس کەوت لەسەر دلی سەربازەکان کە بەختەوەر سوودمەند بوون بە هاوڕێیەتی ئەو .

وہ دلمەند بوو بە لی بی بەشبوونی سوپا سەرکەوتوووەکیان لە خێرو بەرکەتەکانی، وە ئاواتە خوازیبوون کە خێر بگەڕێتەوہ بۆلایان پاش جی بە جی کردنی خوداپەرستی یەکە ی .

ئەوہی کە جی تیرامان نی یە ئەوہیە کە فەرماندەکانی موسلمانان، کە بڵاوەیان کردبوو بە ھەموولایەکی ئاوەدانیدا، سووربوون لەسەر ئەوہی کە خوداپەرستی (بەصرە) (موحه ممدی کوپی واسیعی ئەزدی) لەناو سوپاکەیدا بیست ...

وہ دلخۆش بوون بە بوونی لەگەڵیاندا و، بوونیشی مژدە بەخشی خێرو بەرکەتییکی زۆر بوو

وہ تکیان لە خودای بالā دەست ئەوہبوو کە بەھۆی نزاچاکەکانی ئەوہوہ سەرکەوتنی لەبەرچاویان پی ببەخشی

*

*

*

وہ لەدوایدا، جا سەیرکە ئەو زاتانە ی کە لەبەرچاوی خۆیاندا بچووکن، چەند بەرێز و گەورەن لەلای خوداو خەلکی

وہ ئەو میژووہ چەند بە بەھایە کە پیارانی وھا بی وینە ی لە خۆی گرتووہ .
ئیترا تا بە یەکگەیشتنەوہیەکی دی لە بەشی دووہدا لەگەڵ خوداپەرستی (بەصرە) (موحه ممدی کوپی واسیعی ئەزدی) بەخوداتان دەسپێرم.



موحه مەدی کۆری واسیعی ئەزیدی

بەشی دووهم

خودا پەرستی (بەصره) بەراستی پەنجە (موحه مەدی کۆری واسیعی ئەزیدی)
لەلام خۆشەویستە لەهەزار شیری پرەر کە بە دەستی هەزار لاوی پیگە یشتووە وەبێت .
(قوتەیبەیی کۆری موسلم)

ئیمە ئیستا واین لەسالی هەشتاو هەوتی کۆچیدا ...
و ئەوەش فەرماندەیی بەتواناو سەرکەوتوو (قوتەیبەیی کۆری موسلیمی باهیلی یە)
کە جیگە شانازی موسلمانانە، پێ بە پێ دەکات بە سوپا شیر ئاساکە یەو لەشاری
(مەرۆه) 'و بەرەو ناوچەیی (بوخارا)
وەبپاری دابوو لەسەر ئەوێ کە ئەو شارو ناوچانە دەستبەسەر بگرت کە
دەکەوێت پەشت پوو باری (جەیحون) لەخوراسان ...
و هەرێمەکان دەستبەگرت بەسەر دەورو بەری (سین) دا ...
و بەج دابنێ لەسەر (زمی یەکان) (یەهودو گاورەکان) :
بەلام (قوتەیبەیی کۆری موسلم) کاتی کە لەو بوو خەریک بوو لەپوو باری (سەیمون)
٢ بپەریتەو، خەلکی (بوخارا) پێیان زانی و خۆیان ئامادە کردوو، تەپلی جەنگیان لە
هەموو شوێنێک لێدا ...

١- (مۆز) یەکیکە لەشارەکانی (فارس) ، (موهلهبی کۆری ئەبی سوفره) لەوێ کۆچی دواپی کرد .

٢- (بخاری) شارێکە لە (ئۆزبیکستان) لەسەر چواری (فارس و هیند و سین) .

٣- (سیمون) پوو باریکی بەناویانگ و گەرە بوو کە دەکەوتە پەشت (سەمەرقەند) .



وده دهستیان کرد به هاوار بۆ به هانا هاتنی ئهو نه تهوانه ی که له دهورو به ریاندا بوون، به تایبه تی ئهوانه ی که له ژێر دهسه لاتی (فارس) دا بوو له (سوغه دهکان)^۱ ... وه (تورکهکان) و ... (سین) وه هی تر ... جگه لهوانه .

جا کاتیک زانرا کۆمه لێکی زۆر له جهنگاوه ران له هه موو پهنگ و په گهزو زمان و ناینه کان ... پزانه سهریان که ژماره یان چه ندان ئه و نه ده ی سوپای موسلمانان بوون له پووی ژماره و که رهسته ی جهنگه وه .

پاشان دهستیان دایه پووبه پوو بوونه وه و ده رگای هه موو پێگا کانیان به پووی موسلمانان دا داخست ...

وه هه موو دۆل و دپه ی چیا کانیان لی گرتن

هه تا وای لی هات که (قوته یبه ی کوپی موسلیم) نه ی توانی که سه ریه کی بچو کیش په وانه بکاته ناویان تا سه رنجی کاروباریان بدن و، ده نگوباسیان بگه یه ننه وه به (قوته یبه) ...

هه روه که یه که س له سه یخو په کانی نه ی توانی دزه بکاته ناویان و ده نگوباسیان بگه یه ننه ته فه رمانه ی موسلمانان .

*

*

*

(قوته ی کوپی موسلیم) به خۆی و سوپا که یه وه له سه ر یازگه یه کدا جێگیر بوون و هه لیان دا له نزیك شاری (بیکه ند)^۲، وه به یی ئه وه نه یۆ پێشه وه نه یۆ دوا وه جووله بکات

جا دوو ژمنیش هه موو پۆژیک له گه ل هاتنی به ره به یاندا ده هاتنه سهریان و به درێژایی پۆژ، پۆژیان لی ده کردنه شه وه زهنگ له ژێر ته پوتۆزدا ... نه وساکه شه ودا ده هات ده گه رانه وه بۆ پێگه دامه زرا و قایمه کانیان. به و شیوه یه کار به ر ده وام بوو بۆ ماوه ی دوو مانگ به یی دا پیران .

۴- کۆمه له خه لکانی بوون که له ژێر پارێزگاری فارس دا بوون .

۱- (بیکه ند) یه کێک بوو له شه ره کانی پشت پوویاری (جه یحون) له خۆراسان .

وھ (قوتەيبەش) كەوتىۋوھ پامان و دلە پاۋكىۋوھ دەريارەي وھزەكەي . نەي دەزانى چى بكات، ئايا پەشيمان بىتەوھ لەو بىريارەي داويەتى و دواي بخات بۇ كاتىكى دى و بگەپتەوھ، ياخود بەرەو پىش بچىت ؟ .

پاشان زۆرى نەخاياند موسلمانان لە ھەموو شوپىنكەوھ گوپىيىستى دىنگوباسى (قوتەيبە) و سوپاكەي بوون ... جا خەلكى زۆر شلوئى و بوون و داچلەكىن و غەم داىگرتن بۇ ئەو سوپا گەورەي كە ھەرگىز تىكنەشكاوھ ... وەبۇ ئەو ھەرماندە پاىە بەرزەي كە ھەرگىز نەبەزىوھ .

بۆيە داواكرا لە ھەموو والى يەكان لەناوچەكاندا كە پابگەيەنن بە موسلمانان كە نزابكەن و لەدواي ھەموو نوپۇزىك بيارىنەوھ بۇ ئەو سوپايەي كەلە وولاتانى پشتى پرووبارى (جەيخونەوھن) .

ئىتر ئەوھ بوو دەنگى نزاو پارانەوھ لە مژگەوتەكانەوھ بەرز بوويەوھ و سەرزەوى پىر كرد .

وھ لە دەنگۇكانەوھ (مادىن) خەلكى بەدەنگى بلىند و چاو پىر لە گريان و كەساسى يەوھ دەپارنەوھ .

وھ پىشەوايانى مژگەوت لە كۇتايى ھەموو نوپۇزىك دا دوعاى قونتيان دەخويند . لەگەل ئەو دوعا و پارانەوھدا خەلكىكى زۆر پاپەپىن بۇ ھارىكارى سوپاكە . وەلە پىشەوھياندا شوپىنكەو تووى پاىەبەرز (موحهممەدى كوپرى واسىيى ئەزىدى) بوو .

*

*

*

(قوتەيبەي كوپرى موسلىمى باھىلى) سىخوپىكى ھەبوو كە عەرەب نەبوو، گەواھى بۇ درابوو بەوھى كە كەسىكى زۆر وورياو زىرەك و كار بەجى بوو لەكارى سىخوپىدا، پىي دەوترا (تەيزەر) ... جا دوورژمنان رايانگىشا بوو بەلاي خويان، بەپىي بەخشىنى پارەو سامانىكى زۆر

وھ داوايان لى كردبوو كەبەھۆي فىل و زىرەكى خويەوھ كارىكات بۇ لاواز كردنى ھىزى موسلمانان و نەھىشتنى وورەيان و ناچاركردنىان بەبەجى ھىشتنى ناوچەكە بەبى جەنگ

(تەيزەر) چوۋە خزمەتى (قوتبەي كۆپى موسلىمى باھىلى) كەلەركاتەدا كۆرەكەي
زۆرۈك لەفەرماندەو كارىيەدەستانى سەريازى لى بو، جا (تەيزەر) چوۋە تەنیشتى
(قوتەيبەو) دانىشت و لاىكرد بەلایەو چىپاندى بەگوى ى داو ووتى:

ئەي (ئەمىر) ئەگەر دەتەوئىت شتىكت ەرز بىكەم كۆرەكەت چۆل بىكە .

ئەوجا (قوتەيبە) ئامازەي كىرد بۇ ئەوانەي كە لە كۆرەكەيدا بوون بە چۆلكىردن، جا
مەموو دانىشتوان ەستان و پۇشتن جگە لە (زىرارى كۆپى حوسەين) نەبىت كە
(قوتەيبە) ھى شتى يەرە .

ئا لەو كاتەدا (تەيزەر) لاىكرد بەلای (قوتەيبەو) ووتى :

ئەي جەنابى (ئەمىر) دەرگوباسى تايبەتم لایە

(قوتەيبە) بە پامانەو - ووتى : دەي بىلى .

ئەرىش ووتى: لە راستىدا (ئەمىرى بىروداران) - لە (دىمەشق) -
(جەججى كۆپى يوسفى سەقەفى) - لەسەر كار لاىرەو

و ە ەرەھا ئەو فەرماندانەي سوپاكە شوئى ئەو كەوتون، و تۇش يەككى لەوانە

و ە فەرماندەي تازەي دانائو بۇ سەرپەرشتى سوپا، و ە پىنئامىي كىردون بۇ
دەستبەكار بوونيان

و ە بى گومان جى نشىنەكەت لە ئىوان ئىوارە و ە بەيانى دا ئامادە دەئىت .

جا راي مە ئەو يە كە جەنابت سوپاكەت لەم ئاچانە بىكىنىتەو ە

و ە بگەرپىتەو بۇ (مەرە) بۇ چارەسەر كىردنى كاروبارەكەت دور لە گۆرەپانەكانى
جەنگ ...

لەرە دابو كە (تەيزەر) لە قسەكەي تەواو بىت (قوتەيبەي كۆپى موسلىم) بەندەكەي
(سىياھى) بانگ كىرد، كە ئامادەبوو لە خزمەتيا پى ى ووت :

ئەي (سىياھ) بدە لە گەردنى ئەم ئاپاكە

جا (سىياھ) داي بە گەردنى داو، گەرپايەو بۇ ئەو شوئىنەي لىو ە ەتتوو

ئا لەوئىدا (قوتەيبە) لاىكرد بەلای (زىرارى كۆپى حوسەينەو) ووتى :-

لەسەر رووى ئەم زەوى يە ھىچ كەسنىك ئەو دەرگوباسەي نەبىستوو جگە لە مەن و
تۇ: جا دلىئابە مەن سوئند دەرخۇم بە خۇداي بالادەست، ئەو دەرگوباسە لای



ھەركەسىڭ ئاشكەرايىت پېش تەۋاۋ بوۋنى ئەم جەنگەمان ئەتتىزىم بۇلاى ئەۋ ناپاكە

جا ئەگەر شتېك لەناختا ھەيە، دان بەخۇتا بگرە و زمانت بگرەۋلاى كەس مەيلى.
چونكە باش بزانە بلأوبوۋنەۋەى ئەۋ دەنگوباسە وورەى سەربازەكان دەپوخىنىت

ۋە تېكشكاندنىكى ناخۇش و نەۋىستمان توۋش دەكات .

پاشان بانگھېشتى خەلكى كردوۋ ھاتنە خزمەتى .

جا كاتىك (تەيزەريان) بىنى كۆزراۋە لەسەر زەۋى كەۋتوۋە، لەناۋ خوۋىنى خۇيدا
خىنكاۋە

راۋەستان بە پامان و بى دەنگى و ترسەۋە

(قوتەيبە) پېى ووتن : ۋاى لى كردوۋن كە بى تاقەت بېن لە كۈشتىنى پياۋىكى ناپاك
دا ؟

ئەۋانېش ووتيان : بەراستى ئىمە ۋا گومانمان پى يەتى كە نامۇزگارېكارى
موسلمانان بوۋە .

جا (قوتەيبە) ووتى : بەلكو ئەۋ ناپاك بوۋ بەرامبەريان، ۋا خودا گېۋدەى تاۋانى
خۇى كرد .

ئىنجا دەنگى بلند كردوۋ ووتى :

فەرموۋن ئىستا بېرۇن بۇ جەنگى دوۋژمنەكەتان ۋە دلانىك پوۋبەپروى
بېنەۋە جيا لەۋ دلەى كە ئىۋە پى ى پوۋبەپروۋ دەبوۋنەۋە لەگەلىدا لەمەۋ پېش...

سەربازەكان پىيان بەپى كردو، ۋابەست بوۋن بە جى بە جىكردنى فەرمانى
فەرماندەكەيان (قوتەيبەى كۆپى موسلىم)، ۋە سنوۋرى نىۋان خۇيان دوژمىيان تى
پەپاند، بۇ پوۋبەپروۋبوۋنەۋەى دوژمن

ۋە كاتىك ھەردوۋ سوپاكە بە دوۋ پىز بەرامبەر يەك پىزبوۋن، موسلمانەكان كە
ژمارەى زۆر و زەۋەندى دوژمن و، چەك ۋجەخانەيانىان بىنى، ترسىكى زۆريان لى
نىشت ۋە بىم داىگرتن

وہ (قوتەیبەى كۆپى موسلىم) ھەستى كىرد بەھەى كەچ دىلەتەپپىيەك دل و دەروونى سەربازەكانى داگرتوۋە، جا بۆيە ھەر دەھات و دەچوۋ لەنئىوان سىرىەكان داتا وورەيان بەرز بىكاتەوہ، راوہ ستاۋى بىكات بە پەرياندا

پاشان بەلای ئەوانەوہ كە لە دەوروپەريدا بوون و ووتى :

(موخەممەدى كۆپى واسىيى ئەزىدى) لە كۆى يە ؟!

ئەوانىش ووتيان : ئەوہ تا ئالەویدا لەلای راستەوہ ئەى جەنابى (ئەمىر) ئەوجا روتى: چى دەكات ؟

ووتيان : خۆى داوہ بەسەر رمحەكەيداۋ، چاۋى بپروەتە ئاسمان و، پەنجەكانى بەرەو ئاسمان دەجوۋلىنئىت... ئايا بۆت بانگ كەين ئەى جەنابى (ئەمىر)؟

جا فەرموۋى : نەخىر وازى لىبھىنن

ئىنجا بەردەوام دەيووت : سويند بەخودا ئەو پەنجانە لای من خۆشەويستىن لە ھەزار شىرى بېرەر، كە بەدەستى ھەزار لاۋى پىگەيشتوہە بىت

وازي لىبھىنن با دوعاى خۆى بىكات

وہ ئەوہى كە ئىمە لى ي شارەزابووين ئەوہبوو كە نزاكانى ھەمىشە لەلای خودا گىرابوو .

*

*

*

سوپاى موسلمانان و دوژمنەكانيان ھىرشيان ھىئا بۇ سەر يەكتر، ھەرەك شىر كەلىكى پاپەپى و

ئەوجا ھەردوۋ كۆمەلە تىكپىرژان، ھەرەك شەپۇلەكانى دەريا لە پۇژىكى گژە بادا (يۈم عاصيف) .

وہ خوداى بالادەست لەو تىكپىرژانەدا دامەزراۋى دابەزانە سەر دل و دەروونى موسلمانان

وہ لەلای خۆيەوہ گىيانى بەرگرى و رووبەرووبوونەوہى دوژمنى پى بەخشىن وە بەردەوام بە درىژايى ئەو پۇژەيان شىرەكانيان لە لىدانى دوژمنان بەردەوام بوو، تا شەو داھات و خوداى بالادەست ھاوبەش پەيداكارانى تووشى قاچە

لەرزەكرد و، ترس و بىمى خستە دلىانەوہ

بۆيە پرويان لە موسلمانان وەرگىپراۋ ھەلھاتن

جا موحاهیده کان سوار سەریان بوون، بە کوشتن و، بەندکردن و ئەفکەندەکردن (پەرش و بلاو کردن) دوژمنان ئا لەو کاتەدا داوایان لە (قوتەیبە) کرد بۆ سولج و خۆکڕینهوه

ئەویش سولجی لەگەڵ کردن .

*

*

*

لەناو بەندەکانی دوژمن دا، پیاویکی دەروون پیسی، زۆر شەپەنگیزی تیا بوو، کە زۆر کاریگەری هەبوو لەناو گەلەکەیدا بۆ هاندانیان دژی موسلمانان ... جا ئەوه ووتی بە (قوتەیبە) کوپی موسلیم) : من ئامادەم خۆم بکڕمهوه ئەی ئەمیر.....

ئەویش پێی ووت : چەند دەبەخشیت !؟

کابرا ووتی : پێنج سەد هەزار (حەریزە) (سینیە) کە نرخەکە ی هەزار هەزار بوو جا (قوتەیبە) لایکڕدەوه بەلای لیپرسراوه سەربازیه کانهوه و، ووتی:

ئێوه چی دەلێن ؟ یاخود چۆن دەبینن ؟

ئەوانیش ووتیان : ئێمه وای دەبینن کە ئەو پارەیه لە دەستهای موسلمانان زیاد دەکات

پاش ئەوه بەپراست ئێمەش پاش ئەو سەرکەوتنە ی کە بەدەستمان هێناوه، جاریکی دی لەتۆلەسەندنەوه ی ئەو پیاوه و نمونە ی ئەو ناترسین

ئەوجا (قوتەیبە) لایکڕد بەلای (موحه مه دی کوپی واسیعی ئەزیدی) و ووتی:

تۆ چی دەلێیت ئەی (ئەبا عەبدوللّە) .

ئەویش ووتی : ئەی جەنابی (ئەمیر) لە راستیدا موسلمانان لە مالی خۆیان و نیشتمانی خۆیان دەرئەچوونەتە دەرەوه بۆ کۆکردنەوه ی دەستهای و، کەلەکەکردنی پارە و سامان، بەلکو لە مال و دەرچوون لەبەر پەزنامەندی خودا و مسۆگەرکردنی پاداشت و بلاوکردنەوه ی پراگەیانندی دینەکە ی لەسەر زەوی دا.....

تیکشکانندی دوژمنانی خودا و دینەکە ی .

ئەوجا (قوتەیبە) فەرموی : خودا پاداشتی بەخێرت بداتەوه

سویند بەخوا وازی لیناھینم لەدوای ئەم چرکەساتە ئافرەتیکی موسلمان بترسینیت، ئەگەر هەموو سامانی دنیای داوه بۆ کرینەوه ی خۆی
ئینجا فەرمانی دا بە کوشتنی ..

وہ پەيوەندى (موحه مەدى كۆپى واسىيى ئەزىدى) بە ئەمىرەكانى بەنى (ئوممەيە) وہ وانه بووبى تەنھا لەگەل (يەزىدى كۆپى موھەللەب) و (قوتەيبەى كۆپى موسلىمى باھىلى) بووبى ...

بەلكو ئەو پەيوەندىيەى جگە لەو دوانە كەسانى كەشى گرتبۇوہ وہ والى يەكان و ئەمىرەكان .

لە دەرگە وتوتىرىنى ئەوانەى كە (موحه مەد) پەيوەندى لەگەلى دا ھەبوو والى (بەصرە) (بىلالى كۆپى ئەبى بورىدە) بوو .

وہ لەگەل ئەو والى يەدا كۆمەلىك ھەلۆيىستى بەناوبانگى ھەبوو كە لەسەر زمانى خەلكى دەماو دەم كراوہ و گىرراوہ تەوہ، ئەمە جگە لە كۆمەلىك دەنگوباس گىرراوہ و دەماو دەم كە وتووى نىوان خەلكى

لەوانە (بىلال) پۆزىك دەچىت بۆلاى (موحه مەد) دەبىنىت (جەبەيەكى) دپاوى زېرى لە خورى لەبەردايە، پىي ووت :

چى وای لى كردووى ئەو بەرگە زېرەت لەبەركردوہ ئەى (ئەبا عەبدوللا) ؟!

(شىيخ) خۆى خەرىك كردو، وەلامى ئەدایەوہ

(بىلال) سەرنجى داو ووتى : بۆچى وەلام نادەيتەوہ ئەى (ئەبا عەبدوللا) ؟!

ئەويش لە وەلامدا ووتى :

پىم ناخۆشە كە بلىم دونيا ئەويستە، گوايە بەوہ شان و شكۆى خۆم بەرز پابگرم

....

گوايە دونيا ئەويستم وہ ھەروہا پىم ناخۆشە كە بلىم ئەوہ ھەژارايە، وہ بەوہش

سكالاى لای پەرورەدگارم بگەم

من ئەئوہو ئەئوہى ترىشم دەوئەت، واتە مەبەستم ھىچ كاميان نى يە .

ئەوجا (بىلال) پىي ووت: ئەى ئايا پىويستى يەكت ھەيە بۆت جى بەجى بگەين ئەى

(ئەبا عەبدوللا) ؟

ئەويش ووتى: من ھىچ پىويستى يەكم نى يە كەلەھىچ كەسىكى داوايگەم

بەلكو ھاتووم بۆخزمەتت بۆ پىويستى برايەكى موسلمان

ئەگەر خۇدا بېرىرى دابىي بەجى بەجى كىردى، ئەوا جەنابت جىي بەجى ي دەكەي
 بۆي و جەنابت جىگەي سوپاس و ستايش دەبىت
 خۇ ئەگەر خۇدا بېرىرى نەدابى ئەوا جەنابت جىي بەجى ي ئاكەيت، وەتۆش
 بەبەھانە دەبىت لە جىي بەجى كىردى .
 ئەوجا (بىلال) فەرمووى: بە ئىزنى خۇدا جىي بەجى ي دەكەين .
 پاشان (والى) لايىكرد بەلايەو ووتى:
 چى دەفەرموويت دەربارەي (قەزاو قەدەرەو) ئەي (ئەبا عەبدوللا) ؟ .
 ئەويش فەرمووى: ئەي ئەمىر
 لەراستىدا خۇداي بالادەست لەپۆژى پىستاخيژدا پىرسىار لەبەندەكانى ناكات
 دەربارەي (قەزاو قەدەر) ...
 بەلكو پىرسىارىيان لى دەكات دەربارەي ئەو كىردارانەي ئەنجاميان داوہ .
 كە (والى) گويىيىستى ئەوہ بوو شەرم داىگىرت و پەناي بەبى دەنگى برد .
 ئەو ھەردانىشتىبوو لە خىزمەت (والى) دا كەكاتى نان خواردنى نىوہپۇ ھات، جا
 خواردن ئامادەبوو، ئەوسا(والى) فەرمووى كىرد بۇنان خواردن ئەويش پووى
 پىشان نەدا بۆيە (والى) زۆرى بۆھىنا، ئەويش بەزۆرشت بىيانووى بۇ دەھىنايەوہ
 (والى) ش تووپرەبوو ووتى:
 وا دەبىنم بەلاتەوہ ناخۆشە شتىك لە خواردنمان بخۆيت ئەي (ئەبا عەبدوللا)!!
 ئەويش ووتى: شتى وەھا مە فەرمو ئەي جەنابى (ئەمىر) ،
 سۆيىند بەخۇدا لاكەوتووەكانىشتان ئەي كۆمەلى ئەمىران، خۆشەويستىن لەلامان لە
 جىگەرگۆشە و خىزمەنزيكەكانمان .

وہ (موحه ممەدى كوپرى واسىيى ئەزىدى) زىياتر لەجارىك داواي لىكراوہ
 بۆسەرپەرىشتى دادوہرى (القضاء)، بەلكو ئەو ئەوہى پەسەند نەكردوہو بەلكو زۆر
 بەتوندىش پەفرى كىردوہو

وھبەھۇي ئەو نىكۆلى لىكىردنەھو خۆى تۈۈشى ئازاردان كىردۈھ
 لە نموۋنەى ئەوھ (موحه مەدى كۆپى مونزىر) بەرپۆھبەرى پۆلىسى (بەصرە)
 بانگەشتى (موحه مەدى كۆپى واسىيى) كىرد و پىى ووت:
 بەراستى ئەمىر(عىراق) داۋاى لەمن كىردۈھ كە داۋا لەتۆپكەم بۆسەرپەرشتى
 دادوھرى (القضاء)، ئەۋىش ووتى:
 لەوبارەھ لىم بىورن خودا لىتان بىورى .
 ئەوان داۋاكەيان دووبارەھ سى بارەكردەھ لىى، ئەۋىش ھەرسوور بوو لەسەر
 نەكردنى .
 پاشان ئەۋىش پىى ووت: سۆيىند بە خودا يان سەرپەرشتى دادوھرى دەكەين،
 وھياخود سى جەلدت لى دەدەم و سوكاىەتت پى دەكەم ئەۋىش پىى ووت: ئەگەر
 تۆ ئەوھ بىكەيت ئەوھ تۆ دەستكراوھو خاۋەن دەسەلاتى
 وھبى گومان سزادرەوى دونىاش باشترە لەسزادرەوى دۈپۆژ
 ئەۋجا كە (موحه مەدى كۆپى مونزىر) ئەۋەى لى بىست، شەرمەندە بوو وھ
 بەشىۋەھىكە باش ۋازى لىھىنا .
 وھ كۆپى (موحه مەدى كۆپى واسىيى) لە مەزگەوتى (بەصرە) پەناگا بوو بۆ
 خۆيىندكاران و قوتابىانى زانست ... وھسەرچاۋەھىك بوو بۆ ئارەزوو مەندانى دانايى و
 ئامۆزگارى و پەند ۋەرگەران .
 وھپەرەۋەكانى مەژوو و ژياننامە (كُتُب التَّارِيخِ وَ السَّيْرَةِ) پاراۋەن بە دەنگوباسى ئەو
 كۆپانە .
 لە نموۋنەى ئەوھ يەكەك لە ئامادەبوۋانى كۆپەكەى پىى ووت:
 ئەى (ئەبا عەبدوللا) ئامۆزگارەم بىكە .
 ئەۋىش فەرەمۋى: ئامۆزگارەت دەكەم كە پادشەى دونىا و دۈپۆژ بىت .
 پىرسىار كەر پامو ووتى:
 جا چۆن ئەوھم بۆ دەبىت ئەى (ئەبا عەبدوللا)!!

ئەویش فەرمووی: بێ باک بە لەوەی کە لە دنیادا هەیە و مایەی مانەوێ نی یە و کۆتایی دێت، وە دەستبەردار بوون و ئەویستنی ئەوەی کە لە دەستی خەڵکی دایە دەبێتە پادشای دنیا

و دەبێتە پادشای ئەولاش بەبە دەست هێنانی ئەوەی کە لە لای خودایە لە پاداشتی چاک بە خۆپارێزی خودا پەرسستی ... یەکیکی دی پی ی ووت:

بەراستی من لە بەرخاتری خودا خۆشم دەوێت ئەو (ئەبا عەبدوللە) ... ئەویش فەرمووی: ئەو خودایە کە لە بەرخاتری ئەو منت خۆش دەوی خۆشی بویت ...

پاشان لێیداو پۆی و لە بەرخۆیەو دەیفەرموو:
خوایە پەنا دەگرم بە تۆ کە لە بەرخاتری تۆ خۆش بویم و، تۆش لێم بەقین بی.
و هەهرکاتێک گۆییستی ستایش و پیا هەلدانی خەڵکی بواوە بە سەریاو وەسف کردنی لە بەرخۆپارێزی خودا پەرسستی، پی ی دەفەرموون:
خۆ ئەگەر گوناھەکان بۆگەنیان بۆ لای بکەردایەتەو، هیچ کەسیکتان نە ی دەتوانی نزیکی من بکەوێ لە بەرئازاری ئەو بۆگەنە ی من کە تۆوشی دەبوون .
* * *

و (موحه مەدی کۆری واسیعی) کە مەترخەمی ئەدەکرد لە هاندانی قوتابییەکانیدا لە سەر وابەست بوون بە پەراوەکە ی (قورئان) خودای بە لای دەستەووە ژیان لە ژێر سایە و سێبەریدا دەیفەرموو:
(قورئان) باخی بڕوادارە ... جا لە هەهرکۆی یەکیدای بی یەوێ، ئەو لە باخچە یەکیدایە لە باخچەکانی دا ...

هەروەها ئامۆژگاری دەکردن بەکەم خواردن و دەیفەرموو:

هەرکە خواردنی کەم بێت تی گەیشتەو، تیگەیشتوتر دەبێت ... ناخ بی گەردوو نەرم و نیان دەبیت ... وە بە پێچەوانەو زۆری خۆراک بەرگری لە پیاو دەکات لە جی بەجی کردنی زۆربە ی ئەوەی کە دەیهوێت، واتە لەش قورس دەبێت و خەو دایەدەگرێت و بی تاقەت دەبێت .

وھ (موحه مەدى كۆپى واسىيى) لە خوداپەرستى وخۇپارىزى دا گەشتبەھ ئاستىكى بىلند لەبارەھ زۆر لىدەگىرنەھ

لەوانە: ئەو لەبازاردا بىنرا، كە گویدرىژىكى ھەبوو دەيفرۆشت، پىاويك پرسىياری لىكرد: ئەى (شىخ) ئايا بۆمن بەباشى دەزانى؟

ئەيش فەرموى: ئەگەر بۆخۆم بەباشم بزانىايە نەم دەفرۆشت.

وھ (موحه مەدى كۆپى واسىيى) لەھەموو ژيانىدا واژىاھ كە لەترس و دلەراوكىدا بوو لەبەرگوناھەكانى و كاتىك بخىرتە بەرچاوى پەرەردگارى

جائەگەر پىى بووترايە: ئەى (ئەبەبدوللا) چۆنت پۆژكردۆتەھ ؟.

وھلامى دەدايەھو دەيووت:

پۆژم كردۆتەھ نزيك لەسەرگەدە دور لەئاواقەكانم بەخرایى كردارم

وھ ئەگەر شتىكى بەدىبكردايە لەپامان لەسەر پوى پرسىيارەكانى دەيفەرموو: گومانئان بەرامبەر بەپىاويك چى يە كەھەموو پۆژىك قۇناغىك دەبرى بەرەو دوا پۆژ (قيامت) ؟! .

*

*

*

وھ كاتىك كە (موحه مەدى كۆپى واسىيى ئەزىدى) نەخۆش كەوت نەخۆشى مەرگ، خەلكىكى زۆر چوونە سەردانى، تاواى لىھات مالەكەى جمەى دەھات بەوانەى دەچوونە ژوورەھو دەھاتنە دەرەھو بەپىئە وەستاوان و دانىشتوانانەھ

ئالەوكاتەدا پوى وەرگىپرا بەلاى يەكىك لە ھاوپى تايبەتى يەكانىداو ووتى:

پىم بلى ئەوانە كاتى كە لەسەر پوو قاچەكانمان پاپىچ كراين چىمان بۆ دەكەن، ياخودبلىن چىمان لەكۆل دەكەنەھ ؟!

وھ ئەگەر فرىدراينە ئاگرەھ چ سوودىكمان پىى دەگەيەنن ؟!

پاشان پوى بەرەو پەرەردگارى وەرگىپرا دەيووت:

خوايە داواى لىخۆشبوونت ئى دەكەم لەھەموو ھەلۆستەيەكى خراپ كە ھەلۆستەم تىدا كردوھ ...

وھلە ھەموو دانىشتىكى خراپ كەتتىدا دانىشتوم

وھلە ھەموو چوونە ژوورەھەكى خراپ كەلىوھى چوومەتە ژوورەھ



وھلە ھەموو چۈنەنە دەرەۋەيەكى خراپ كە ئى چۈمەتە دەرەۋە
 وھلە ھەموو كاريكى خراپ كە ئەنجام داۋە
 وھلە ھەموو ووتەيەكى خراپ كە ووتومە
 خودايە داۋاي لىخۇشبوونت ئى دەكەم لە ھەموو ئەۋانە، دەخودايە لىم خۇشېبە
 لىيان خودايە پەشيمانم لىيان و دەگەرېمەۋە بۇلاى جەنابت... گەرانەۋە
 پەشيمانم ئى ۋەربگرە
 بۇئەۋەى بەسەلامەتى بەخزمەتى جەنابت بگەم، پىش ئەۋەى لەسەرى موھاسەبە
 بكرېم و سزاكەى بدم بە كۇلما
 پاشان بۇخى بەخشى
 خودايە ھەمان خۇپارىزى و خوداپەرستى و پارۋەستارى (موحه مەدى كۆپى
 واسىيى ئەزىدى) مان پى بېخشەۋ لە خزمەتيان دا لەبەھەشتا كۇمان بگەۋە .
 ﴿ۋەرگىر﴾
 بۇ زياتر شارەزابوون لە ژياننامەى (موحه مەدى كۆپى واسىيى ئەزىدى) بېۋانە:

۱

۱- تاريخ البخارى: ۱/ ۲۵۵ .

۲- التاريخ الصغير: ۱/ ۳۱۸-۳۱۹ .

۳- الجرح والتعديل: ۸/ ۱۱۳ .

۴- حلية الاولياء: ۲/ ۳۴۵-۳۵۷ .

۵- الوافي بالوفيات: ۵/ ۲۷۲ .

۶- تهذيب التهذيب: ۹/ ۴۹۹-۵۰۰ .

۷- شذرات الذهب: ۱/ ۱۶۱ .

۸- طبقات الخليفة: ۲۱۵ .

۹- تهذيب الكمال: ۱۲۸۳ .

۱۰- صفة الصفوة: ۳/ ۲۶۶ .

۱۱- تاريخ الاسلام للذهبي: ۵/ ۱۹۵ .

۱۲- وفيات الاعيان: ۶/ ۳۰۸ .

١٧) عومهری کوری عهبدولعهزیز

(عومهری کوری عهبدولعهزیز له‌ای زانایان دهرمیریت به‌یه‌کک له‌زانایانی به‌کردارو خلیفه‌کانی راشیدین)
(زمه‌پیس)

به‌شی یه‌که‌م

قسه‌کردن له‌بارهی جی نشینی (خلیفه) خوداپه‌رستی دونیانه‌ویست پینجه‌مین جی نشینی راشیدین، گفتوگویه‌که بونخوشره له‌بونی میسک، وه‌جوانتره له‌پارچه باخچه رازاوه‌کان

وه‌ژياننامه‌ی ناوازی رازاوه‌ی به‌هموو کرداریکی جوان، باخچه‌یه‌کی به‌پیتی بونبه‌خشه له‌هرشوینیکا هه‌لوسته بکه‌ی ده‌سته‌ملانی پوهه‌کیکی به‌ردارو، به‌ره‌میکی ته‌رو تازهو گولیکی جوان و گه‌شاهه ده‌بیت

جائه‌گر له‌تواناماندا نه‌بیت که‌نیستا هه‌موو نه‌و ژياننامه‌یه‌ی لوتکه‌ی میژووی پی رازاوه‌ته‌وه باسی بکه‌ین و بیخه‌ینه پوو به‌رده‌ستی خوینه‌ن، به‌راستی نه‌وه پی نه‌وه‌مان ئی ناگریت که‌چه‌ند گولیک بجین له‌باخچه‌ی رازاوه و پر له‌گولی یاخود تیشکک له‌پروناکی یه‌که‌ی وه‌ریگرین نه‌وه‌ش نه‌وه‌یه که‌ووتراوه:

نه‌وه‌ی که‌هه‌مووی نه‌زانتریت، هه‌ندیکی وازی ئی ناھینتریت .

جافه رموو چهند وینهو نمونه یهك له ژيانی (عومهری کوری عه بدولعه زین)، كه نه گهر
خودا پووخسه ت بدات و كارناسان بكات، وینهو نمونه ی ديكهش له په پاوی
داهاتومان دا به دواياندا دیت .

جايه كه م وینهو نمونه ی څو وینهو نمونانه، (سه له مهي کوری دینار) زاناو
دادوهرو شهیخی شاری (مه دینه) بومان ده گيریته وهو فرمووی:

هاتمه خزمه تی جینشینی موسلمانان (عومهری کوری عه بدولعه زین) كه له
(بوخناسیره) بوو كه له ناوچه گانی سهریه (هه له ب) بوو، وه څو كاته من به ساند اچوو
بووم و، وه ماو هیه کی دوورو دريژيش بوو كه يه كترمان نه ديیوو، بینیم له هه یوانی
ماله كه یدابوو

به لام من له وه بوو كه نه ینا سمه وه له بهر څو گورانه ی كه به سهریدا هاتبوو له چاو
څو كاته ی كه والی بوو له شاری (مه دینه).

زور به گهرم به خیری هیڼام و فرمووی:

لیم نزيك به وه څی (ښه با حازم) .

كاتيك لئی نزيك بوومه وه ووتم: ځایا تو څه میری بروداران (عومهری کوری
عه بدولعه زین) نیت؟ .

څویش فرمووی: به لئی

څو سا منیش ووتم: چی یه وات لی هاتووه؟! ځایا پوو پواله ټیگی گهش و
جوانت نه بوو وه پیستیگی نهرم و نیان و ژيانیگی پر له په فاهی یه ت و
بوونت نه بوو

څویش فرمووی: به لئی .

منیش ووتم: دهی قوربان څو وهی كه څو پوو څو گورانه ی ټیا به دیه ځناوی چی یه،
له گهل څو وه دا تو نیستا خاوه نی زیوی و، بوویته څه میری بروداران ؟

څویش فرمووی: څو گورانکاری یه چیه ټیام دا به دی ده كه یه څی (ښه با حازم) !؟

منیش عهرزم كرد: څو لهش و لارته لاوازیووه

وه پیستی نهرم و نیانت چرچ بووه

وه پوو پواله ته ت زهره هه لگه پراوه

وه چاوه كانت كزیوون و درهوشانه وه یان نه ماوه

ئەۋجىگە جەنابى گۈلبىستى مەن بولۇپ كېلىۋاتىمەن:

جا ئەيىت چۈن ئەيىت ئەگەر بىم بىيىت لە گۆرەكەم دا لەيىنىنى سى يەم دا؟!

ئەۋكاتەى چاۋەكانم بەسەر كۆلمەكانمدا شۇپىۋەتەۋە
 ۋەسكەم پىۋەۋە پارچە پارچە بولۇپ
 ۋەكەمەكان ھاتۇچۇ دەكەن ۋ دەخۇنەۋە لەۋلاشە پىۋەۋە بى نازەم. بەپاستى ئەگەر
 ئائەۋكاتە بىمىنى ئەى (ئەبا ھازم) ئەۋتا زىاتەر لىم پادەمىنى ۋ نام ناسىتەۋە

پاشان سەرى ھەلپىرى ۋ ۋوتى:

ئەى (ئەبا ھازم) ئايا دىتەۋە يادىت كەلە (مەدىنە) فەرمۇدەيەكت بۇگىرپامەۋە،
 بەدەرىۋى ھەلۋىستەت لەسەر كىرۋە بۇت پوۋنكردەۋە
 مەنىش ۋوتى: ئەى (ئەمىرى پىۋاداران) مەن فەرمۇدەى زۇرم بۇجەنابت باس كىرۋە
 جامەبەستت كامىانە ؟.

ئەۋىش فەرمۇى: فەرمۇدەيەك بولۇپ كە فەرمۇت: (ئەۋ ھورەيرە) گىپراۋى يەتەۋە .
 مەنىش ۋوتى: بەلى باش دىتەۋە يادىم ئەى (ئەمىرى پىۋاداران)
 ئەۋجا فەرمۇى: دەى بۇم دوۋبارە بگەرەۋە، بەپاستى مەن دەمەۋىت كەلە خۇتەۋە
 گۈى بىستى ئەۋ فەرمۇدەيە بىمەۋە .

ۋوتى: بىستەم (ئەبا ھورەيرە) دەيفەرمۇ: بىستەم پىغەمبەرى خودا(ﷺ) دەيفەرمۇ:
 بەپاستى لەبەر دەمتانايە كۆسپىكى زۇر ناپەرەحت ۋ پىشت شكىنى، كەجگە لە
 ھەمۇر ئەۋانەى كەخوداپەرستى ۋ كۆششى لاۋازى كىرۋەن كەسى دى ناتۋانى لەۋ
 كۆسپە تىپەپى،
 ئەۋجا(ئومەر) گىرىا، گىرىانىكى ئەۋندە بەتەن كەمەن ترسام لەۋەى لەگەل ئەۋ گىرىانەدا
 زراۋى بۇقۇى ۋ بىرى .

پاشان جا لەدۋاى جار فرمىسكەكەكانى دەسپى، ئەۋ جا لاىكرد بەلامەۋە ۋوتى:

ئايا ئەى (ئەبا ھازم) ئىتر لۇمەم دەكەيت لەسەر ئەۋەى كەمەن خۇم لاۋازكردەۋە بۇ
 ئەۋەى ئەۋ كۆسپە تى پەپىنم، تىكام ۋايە كە پىزگارم بىيىت لى ى بەلام مەن
 گومانم لە ۋەدانى يە كە پىزگارم

*

*

*

ۋىنە ۋە نىمۇنەنى دوۋم لەۋىنە ۋە نىمۇنەكانى ژيانى (عومەر)، (تەبەرىي) لە (توقەلى كۆپى مىرداسەۋە) بۆمان دەگىرېتەۋە، دەلىت:

(ئەمىرى بېرۋاداران) كاتىك جىنشىنى (خلافە) گرتە دەست نامەيەكى دىنياكەرى نوۋسى بۆ (سولەيمانى كۆپى ئەبى سەپىر) كە والى بوو بەسەر ناۋچەكانى (سوغدەۋە) (الصغد) كە لە ناۋەراستى ئاسيادا بوو تىايدا فەرموبوۋى :

لەو شاروشارۋچكانەنى كە لە ژىر دەستەلەتدە ميوانخانە بىكەرەۋە بۆ ميواندارىيەتى مۇسلمانان، جا كاتىك كە يەككە لە مۇسلمانان بەلەي ئەۋ ميوانخانەدا تى پەرى، ميوانداری بىكەن بۆ ماۋە شەۋپۇژىك

ۋە كاروبارى بۆ پاپەرىن، خۇ ئەگەر سىكالى شەكەتى زۆر دەكرد، ئەۋ دوۋشەۋ دوۋپۇژ ميوانداری بىكەن ۋە دىنەۋايى بىكەن .

ۋە ئەگەر قۇشەلى لى بېرۋو، ۋە ۋولخىكى نەبوو كە پى ى پى بىكەت، ئەۋا ئەۋەندە تۇشە بۆ پىكەخەن ۋە بىدەنى كە پىۋىستى يەكەى جى بە جى بىكەت، ۋە بىگەيەننەۋە ۋولتەكەى خۇى .

ئەۋجا (والى) فەرمانى (ئەمىرى بېرۋاداران) پى راگەياندو، دەستى كىر بە جى بە جى كىردى، ۋە ئەۋ ميوانخانەنى كە فەرمانى پى دابوۋ كە ئامادەيان بىكەت، دايەمەزاندن . ۋە كە دەنگوباسى لە ھەموۋ لايەك بلۋوبوۋىۋە، ۋە خەلكى لە پۇژھەلات ۋە پۇژئاۋاى ۋولتەى ئىسلامى يەۋە دەريارەى دە دوۋان ۋ، نىرخداريان دەكرد لە دادپەرۋەرى جى نشىن ۋ (خەلىفە) خۇداپەرستى ۋ خۇپارىزى ۋ (تقۋا) دەستخۇشيان لى دەكرد

كۆمەلىك لە پىاۋماقۇلانى خەلكى (سەمەرقەند) چوۋنە خىزمەتى والى (سەمەرقەند) (سولەيمانى كۆپى ئەبى سەپىرى) ۋە ۋەزىيان كىر :

بەراستى ئەۋ والى يەى پىش جەنابت (قوتەيبەى كۆپى مۇسلىمى باھىلى) مېرشىيان ھىنايە سەر ۋولتەكەمان ۋ داگىرى كىر بەبى ھىچ ئاگادار كىردىكى پىشىنە، ۋە لە جەنگى دا لەگەلمان ئەۋ ۋچەۋ پىبازەى نەگرتبەۋە بەر كە ئىۋە دەيگرنە بەر، ئەى جەماۋەرى مۇسلمانان

۱/ (سەمەرقەند) ئەمەۋىيە يەكەكە لە شارەكانى كۆمەرى سۇڧىيەتى پاش ئەۋەى كە پۇرسىيا دەستى بەسەرىدا گىرت .

وه ئیمه ئاگاداری ئهوهین که ئیوه بانگه‌نشتی دوزمانتان ده‌کن بۆ موسلمان بوون و هاتنه ناو ئایینی ئیسلامه وه

جا ئه‌گهر بوویان پیشان نه‌دا و نکولیان لی کرد، ئه‌وه بانگی بانگه‌نشتیان ده‌کردن بۆ دانی باج

خۆ ئه‌گهر له‌وه‌ش هه‌ر نکولیان بکردایه، ئه‌وسا بریاری جه‌نگتان ده‌دا له‌ گه‌لیان.. وه وا ئیمه به‌پراستی دادپه‌روه‌ری و خوداپه‌رستی له‌ خوداترسانمان له (جینشینه‌که‌تاندا) به‌دی کردوه، وه ئه‌وه هانی داین و وای لیکردین که سکاڵا له‌سه‌ر سوپاکه‌تان به‌رز بکه‌ینه‌وه بۆ خزمه‌تتان وه داوای یارمه‌تیتان لی بکه‌ین له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که توشمان بووه له‌سه‌ر ده‌ستی فه‌رمانده‌یه‌ک له‌ فه‌رمانده‌کانتان

جا ئه‌ی (ئه‌میر) لوتف به‌فرموو پوخسه‌ت بده به‌ وه‌فدی‌کمان که بجێته خزمه‌تی (جی نشینه‌که‌تان) و، ئه‌و سته‌مه‌ی لی‌مان کراوه به‌رزی بکه‌ینه‌وه بۆ خزمه‌تی . ئه‌وسا ئه‌گهر مافی ئیمه بوو وه لی‌مان زه‌وت کرابوو ئه‌و بۆمان بگێرێته‌وه، وه ئه‌گهر وا نه‌بوو، ئه‌وا ده‌گه‌ڕێنه‌وه بۆ ئه‌و شوێنه‌ی لی‌وه‌ی هاتووین .

(سوله‌یمان) پوخسه‌تی دا به‌ وه‌فدی‌کیان به‌ چوونه خزمه‌تی (خه‌لیفه) له (دیمه‌شق)، جا کاتی‌ک چوونه مالی (خه‌لیفه) و داوا مه‌به‌سته‌که‌یان به‌رزکردوه بۆ خزمه‌تی (خه‌لیفه‌ی موسلمانان) (عومهری کوری عه‌بدولعه‌زین).

(خه‌لیفه) نامه‌یه‌کی نووسی بۆ والی یه‌که‌ی (سوله‌یمانی کوری ئه‌بی سه‌پی) فه‌رمووبووی تیایدا:

له‌پاش پێشه‌کی کاتی‌ک که ئه‌و نامه‌یه‌م گه‌یشته ده‌ستت، دادوه‌ری‌ک دا‌بنی له‌گه‌ل وه‌فدی خه‌لکی (سه‌مه‌رقه‌ند) دا تاله سکاڵا‌که‌یان پڕوانیّت

جا ئه‌گهر بریاری دا بۆیان، ئه‌وه فه‌رمان بده به‌ سوپای موسلمانان که شاره‌که‌یان بۆ به‌جی به‌ی‌لیّت

وه داوا له‌و موسلمانانه بکه که له‌ نیوانیان دا له‌ شاره‌که‌یاندا جیگیر بوون، شاره‌که‌یان بۆ به‌جی به‌ی‌لن و..... بگه‌ڕێنه‌وه بۆ ئه‌و شوێنه‌ی که ئیوه و ئه‌وانی لی بووه، پێش ئه‌وه‌ی که (قوته‌یبه‌ی کوری موسلیمی باهیلی) چووێته ئه‌وی .

كاتىك كە ۋەدەدەگە گەيشتنە خزمەتى (سولەيمانى كۆرى ئەبى سەرىي)، ۋە نامەكەي (ئەمىرى بېواداران) دا يە خزمەتى ئەۋىش خىرا دەست و بردى كردۇ، سەرۆكى دادۇەرانى (قاضي القضاة) (جومەيى كۆرى حازىرى ناجىي) دەستنىشان كرد، ئەۋجا ئەۋىش سەرىي سكالاكەي كردن و، بە ۋوردى لى كۆلنەۋەي كرد لە دۆزەكەيان و لەو ستەمەي لىيان كرابو ۋە گوڭبىستى گەۋامى (شاھىدى) كۆمەلىك لە سەربازى مۇسلمانان و فەرماندەكانيان بو لە ۋبارەيەۋە ۋە درووستى داۋاكەيانى بۇ پرونوۋيەۋە پاشان بېرىرى بۇ دان كە مافەكانيان بۇ بگەپىتەۋە

ئىتر ھەر لەگەل دەرچوۋنى بېرىرەكەدا (ۋاى) فەرمانى دا بە سەربازى مۇسلمانان كە مال و شوئىنەكانيان بۇ چۆل بگەنەۋە، ۋە بگەپىتەۋە بۇ سەربازگەكانيان، ۋە جارىكى دى ئەگەر پىۋىستى كرد لەگەلىان بگەنگىن جائەو جايان سولخ و ئاشتەۋاى دەچنە ۋولاتەكەيان، ۋەياخود لە پىي سەرگەۋتەۋە لە جەنگ دا دەچنە ئەۋى ۋە يان سەرگەۋتن لە بەخاتيان ئايىت و ئە ۋولاتەيان بۇ فەتخ ناكىت جا كاتىك پىاو ماقولانى گەلەكە بېرىرى سەرۆكى دادۇەرانى مۇسلمانان بىست كە مافەكانى بۇ گىرەبۇۋنەۋە، ھەندىكان بە ھەندىكانيان ۋوت : ئەى ھاۋار بۇتان چى لەۋە زىاتر جى ى رامانە بۇتان ئەۋە تىكەلەۋى ئەۋ گەلەكەتان كرد، ۋە لەگەلىان دانىشتن، ۋە بەچاۋى خۇتان ھەلس و كەۋتى جوان و دادپەرۋەرەيان و راستگۇيىانتان بىنى بەراستى ۋا باشە بىيانھىلنەۋە لەگەل خۇتان ۋە بە تىكەلى و دوستايەتيان پشوویدەن و، ھەناسەيەكى خوش ئامىز بدەن لەگەلىان، ۋە بە ھاۋپى يەتيان دۇنياۋ بەختەۋەر بىن ئەۋجا ئەۋ بېرىرەيان دا

*

*

*

وھ يۆنەنە ئىمۇنەنى سى يەم لەيىنە و ئىمۇنەكانى ژيانى (ئوممەرى) (خوداى لى پازى بىت)، (كۆپى غەبدولئەكەم) لە (پەراۋە ئاۋازەكەيدا) كە پىتى دەۋىتى (ژياننامەنى ئوممەرى كۆپى غەبدولئەزىز) بۇمان دەگىرىتەۋە و دەفەرمۇيت :

كاتىك كە (ئوممەرى) (پەزەلى خوداى لەسەرىيىت) كەۋتە سەرە مەرگ، (مەسلەمەنى كۆپى غەبدولئەلىك) چوۋە خىزمەتى و ۋوتى :

بەپراستى جەنابت ئەى (ئەمىرى بېۋاداران) تۆ پىڭگات نەدا بە كۆرەكانت لەۋەى كە ئەم فرسەتە بىقۇزەۋە، ھەندىك سەرۋەت و سامان بەدەست بىخەن.

خۇزگە ئەۋانت پوۋبەپوۋى من يان ھەركەسىك لەئەندامانى خانەۋادەكە جەنابت بەباشى دەزەنى بىكردنايەتەۋە لەۋ پوۋەۋە سەرىپەرىشتىمان بىكردنايە ...

كاتىك كەلە قەسەكانى تەۋاۋ بوۋ، (ئوممەرى) ۋوتى: فەرمۇ لەلام دانىشە

كەلەخىزمەتيا دانىشت ئەۋىش فەرمۇۋى: بى گومان كۆيىبىستى گىفتوگۆكەت بوۋم ئەى (مەسلەمە)، جا دەربارەى فەرمۇۋە: كە گۈايە من دەمى كۆرەكانم داخستۇۋە لەۋ پارەۋ سامانەنى كەلە بەردەستمايە بەھۋى جى نشىنى يەۋ ... وھ دەستىانم لى قەدەغە كىردۈۋە. بى گومان بە سوۋىند بەخۋا ئەۋەى كە ماقى خۇيانە لىم قەدەغە نەكردۈۋن، ۋەمن لەۋانە نىم كە شىكىيان بەدەمى كە ھى ئەۋان نى يە ...

ۋەدەربارەى فەرمۇۋە: خۇزگە پوۋبەپوۋى من يان ھەركەس كە خۇت لەئەندامانى خانەۋادە بەباشى دەزەنى بىكردنايەتەۋە تا لەۋ بارەيەۋە سەرىپەرىشتىمان بىكردنايە ... من بەپراستى پىت دەلىم، سەرىپەرىشتىارو خەم خۇرى من بۇ ئەۋان تەنھا ئەۋ كەسەيە كە قورئانى بەرەۋا (حق) پەۋانەكردۈۋە، ۋەھەر ئەۋە كە پىۋاچاكان دەپارىزىت و سەرىپەرىشتىان دەكەت و ھارىكارىيان دەكەت .

ۋە باش بزانە ئەى (مەسلەمە) بى گومان كۆرەكانى من يەكىكەن لەم دوو جۆرە پىۋانە:

يان پىۋىكى چاكى خودا پەرسىتى خۇپارىزىن، بى گومان ئەۋ خودا بەلوتفى خۇى لەبەخشندەيى خۇى دەۋلەمەندىيان دەكەت و لەخەلك بى باكيان دەكەت و، كارىيان بۇ ئاسان دەكەت

وھياخود پياۋىكى خراب و دور لەخودان و پوو لەياخى بوون و تاوانن، جا ئەوسا
من نابمە يەكەم كەس كە ھاريكاريان بېم بەمال و سامان لەسەر ياخى بوونى
لەفەرمانى خوداى بالا دەست :

پاشان فەرمووى: كۆرەكانم بۆ بانگ بگە ...
ئەویش بانگى كردن، كەنزيكەى نۆزە كۆر بوون
كاتىك كە بىنى چاۋەكانى فرمىسكيان ھەلپشت و ووتى: بەخۆم ووت كۆمەلە
لايىكن پشتگوڭى خستوون، ھىچ شتيكيان نى يە ...
ئەوجا (عومەر) گريا گريانىكى بى دەنگ ... پاشان لاىكرد بەلايانەو ووتى: ئەي
كۆرەكانم ... بەراستى من خيرو بيريكى زۆرم بۆ بەجى ھىشتوون و پشت گوڭم
نەخستوون

ئەوجا فەرمووى ئىوھ دۇنيا بن بەلاى ھىچ كەسنگدا تى ناپەن لە موسلمانان يان
ئەھلى (زىممە) (يەھودى و گاور) دا مافى ئىوھيان بەسەرۋە نەبىت
ئەي كۆرەكانم، بەراستى ئىوھ لەبەردەم دوو ھەلپژاردەدان
يەكەميان ئەوھيە كە خۇتان دەولەمەند بگەن و، باوكتان بچيئە ناو دۆزەخەوھ ...
وھدووەميان ئەوھيە كەبەھەژارى و بى ئەوايى بىمىننەوھو باوكتان بچيئە
بەھەشتەوھ ...

وھ من بى گومان واى بۆ دەچم كە ئىوھ پزگار بوونى باوكتان لە دۆزەخ فەزل دەدەن
بەسەر دەولەمەندى خۇتاندا .

پاشان بەسۆزو مېھربانى يەوھ سەيركردن و فەرمووى :
ھەستن خودا بتانپاريزيت و ئاگاي ليتان بيت ... ھەستن خودا پۆزيتان پدات ...
ئالەو كاتەدا (مەسلەمە) لاىكرد بەلايەوھو ووتى:
من لەوھ باشتەم لايە ئەي (ئەمىرى پرواداران)
ئەویش فەرمووى: ئەوھ چى يە ؟؟

(مەسلەمە) ووتى: من سى سەد ھەزار دىنارم لەدەستدايە ...
وھمن ئەيبەخشم بەجەنابت، جا جەنابىشت بەش بگە لەنيوانيان دا ...

ياخود ئەگەر دەتەۋىت بىكە بەخىر

(ئومەر) پىيى ووت: ئايا لەۋە باشتى خىرتى نى يە بىكەيت ئەى
(مەسلەمە)؟...

ئەۋىش ووتى: لەۋە باشتى چى يە ئەى (ئەمىرى پرواداران) ؟

(ئومەر) فەرموۋى: ئەۋ پارەيە بگىرەرەۋە بۇ ئەۋ كەسەى لىت ۋەرگرتوۋە، بەراستى
ئەۋە بەتۇ پروانى يە ...

جا چاۋەكانى (مەسلەمە) دەستيان كرده فرمىسك ھەلپشتن و ووتى: بەر بەزەيى
خودا بگەويت ... ئەى (ئەمىرى پرواداران) بەزىندوۋىى و بەمردوۋىى .

بەراستى دلە پەقەكانمانت نەرم و نىان كردهۋە ...

ئەۋەى لەيادتان كىردبوو بىرت خستنهۋە ...

ۋەيادكردنەۋەمانت لە نىۋان پىاۋچاكاندا بۇ بەجىھىشتىن ...

*

*

*

پاشان خەلكى شوۋن دەنگوباسى كۆپەكانى (ئومەر) كەۋتن لە دۋاى خۇى تا بزانی
چىان بەسەردىت

بىنيانن كە ھىچ كامىتيان نەئاناج بوون و نەھەژار ...

خوداى بالادەست راستى فەرموۋ كاتىك كە دەفەرموۋىت :

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرْكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَةً ضِعَفًا خَافُوا عَلَيْهِمْ

فَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿النساء آية: ۹﴾

ۋاتە/ باسەرپەرەشكارانى بى باۋكان لەستەم لىكردنيان بترسن، ھەرۋەك چۈن
دەترسن لەستەم كىردن لە مندانە ساۋاكانيان لەپاش مردنى خۇيان، ۋەيا بەبەزەى و
سۆزىك و نەرم و نىيانى يەك ھەلس و كەۋتيان لەگەل بگەن، كە پىنيان خۇشە بۇ جگەر
گۆشەكانى خۇيان، با لەخودا بترسن لەپاريزگارى مال و سامانيان و گەشەپىندانى، ۋە
ۋوتەيەكيان پى بلىن كە گونجاۋ بىت لەگەل راستى و دادۋەريدا لەگەليان، ۋەبە

ئوشەى جوان و نەرم و نىيان دلتەوايىيان بىكەن، وەك يانگىردىنيان بە: ئەى كۆرى خۆم، ئەى جگەر گۆشە شىرىنەكەم ەتد .

دەى خودايە دادوهرى و خۆپارىزى (ئوممەرى) مان پى بىبەخشەو لەگەل ئەو وىنەى ئەودا ەشرمان بقرممو .
﴿ وەرگىر ﴾

بۇ زياتر شارەزا بوون لەژياننامەى (ئوممەرى) بېروانە:

۱- سيرة عمر بن عبدالعزيز لابن عبدالحكم .

۲- سيرة عمر بن عبدالعزيز لابن الجوزي .

۳- سيرة عمر بن عبدالعزيز للأجرى .

۴- الطبقات الكبرى لابن سعد : ۵/ ۳۳۰ .

۵- تاريخ الخليفة: ۳۲۱- ۳۲۲ .

۶- التاريخ الكبير: ۱۷۴/۶ .

۷- تاريخ الفسوي : ۱/ ۵۶۸- ۶۲۰ .

۸- الطبري: ۵۶۵/۶- ۵۷۳ .

۹- الجرح و التعديل: ۱۲۲/۶ .

۱۰- الطبقات للشيرازى: ۶۴ .



عومهری کوری عه بدولعه زیز

به شی دووهم

سی هه لویست له خزمه تیا

(عومهری کوری عه بدولعه زیز همدام جوان و پرهوشت جوان و بهرز و، زنده ژانست
ژان و، په پرهو شهرع و خودا دوست و تهویه کار بوو) (الذَّهَبِيُّ)

گفتوگو کردن ده رباره ی (خه لیفه ی شونځه وتوو) (عومهری کوری عه بدولعه زیز)
گفتو گوئی کی همه چه شنه وهونه نامیزه، تو هیشتا تینویه تیت نه شکاوه
له وینه ونمونه یه که له وینه ونمونه کانی ژیا نی تایبه تیت ده ستت ده گریت وده تبات
بولای نمونه یه کی دی که به هادارترو... ده وله مند ترو... کاریگه رترو.
نه وه بوو نیمه له نووسینی یه که م دا سی وینه ونمونه مان له وینه ونمونه کانی
ژیا نی پینجه م خه لیفه راشیدینمان بی نی... ده یفه رموو بائیستاش به مرمه مند بین
به سی نمونه ی دی که ی که له پیشووه کانی که متر نین له دره وشاوه ی و روونکی
به خشیندا:

باوینه ی یه که م له وه لویستانه ی (عومهر)، (دوکه ی نی کوری سه عیدی درامی) بۆ مان
ده گریته وه که بوژیکی ده شته کی (رجاژ بدوی) به ناو بانگه، ده لیت: روژگاریک که
(عومهری کوری عه بدولعه زیز) والی شاری (مه دینه) و ده وروبه ری بوو، چومه
خزمه تی و مه دحم کرد، نه ویش فه رمانی دا پانزه حوشتیان دامی له چاکترین جوړی
حوشت جا کاتیک گه شته ده ستم، به ووردی سه رنجم دان، که زور پیان رامام، وه پیم

ناخۇش بولۇپ بەتەنەن بىيانخەمە پىگەو لەۋەش بىرسم يەككە دەستىرىزى بىكەتە سەريان، ۋە پىشەم خۇش نەبوو كە بىيانفرۇشم. كاتىك ئالەو دىلەپراۋكى يەدا بووم، كە كۆمەلىك ھاتن دەيانوۋىست سەفەرىكەن بەرەو ئاۋچەكانى ئىمە لە (نەجد). جاداۋام لىكرىن كە ھاورىيەتەن بىكەم، ئەۋانىش ۋوتىان:

بەخىر ھاتى، ئىمە ئەمىشەو دەردەچىن، تۆش خۇت ئامادە بىكە لەگەلمان. منىش كە گۈيىيىستى ئەۋە بووم چووم بۇ خىزمەتى (ئومۇمىي كۆرىنىش ۋە ئىدىئەلەزىز) بۇ خواخافىزى، لەكۆرەكەيدا دورۇ پىياۋ ماقۇلۇم بىيىنى كەنەم ئەناسى... جاكاتىك كە وىستەم بەجىيان بەيلىم، (ئومۇمىي) لىكرىدەۋە بەلامەۋە ۋوتى:

ئەي (دوگەين) بەپراستى من ناخىكى ئارەزۈمەندى زۆر تەماكارم ھەيە... جا ئەگەر زانىت من گەشتە پايەو دەسەلاتىكى زىاتر لەۋەي كەئىستە ھەمە، ۋەرە بۆلام، ئەۋە بىي گومان بە چاكەو بەخشىت باشتىن لەگەل ئەنجام دەدەم. منىش ۋوتى: لەسەر ئەۋە ۋوتەيەت گەۋاھىم بۆيدە ئەي (ئەمىر) ئەۋىش فەرمۇۋى:

خودا دەكەم بەشاھىد لەسەر ئەۋە. منىش ۋوتى: لەبەندەكانى خوداش. ئەۋىش فەرمۇۋى: ئەۋە دوۋىپىياۋ ماقۇل ۋ زانايە. منىش رووم كىرە يەككىيان ۋوتى: باۋك ۋ دايىك بەقۇربانت بىي، ئاۋتە پىي بلى تا بىتناسم. ئەۋىش ۋوتى: (سالامى كۆپىي) ئەۋەدوللاي كۆپىي ئومۇمىي كۆپىي. خەتتەبىم ئەۋجا منىش لامىكرىدەۋە بەلاي (ئەمىر) دا ۋوتى: بەپراستى رىم لەگەۋاھىدەرىكى قىسە رەۋاكەۋت.

پاشان روۋانىم بۇ پىياۋ ماقۇلەكەي دى ۋ، ۋوتى: ئەي تۆكىيت بەقۇربانت بىم. ئەۋىش ۋوتى: (ئەۋە يەھيا) راۋىزگارى ئەمىر. منىش ۋوتى: بەخ ئەۋەگەۋاھىدەرىكى لەخودى خانەۋادەي ئەمىر.

پاشان سىلۇم كىرە بەخۇم ۋ وشتەكانەۋە لىمدا پۇشتەۋە بۇ ۋوللاتى گەل ۋ ھۆزەكەم لە (نەجد). خوداش پىت ۋ بەرەكەتى تى خىستەن ھەتا لەبەرۋوبوۋكەيان گەلىك ۋوشتە ۋەندەم كۆپى.

پاشان رۇزگار ھات ۋ رۇزگار رۇشت... منىش لەبىبابانى (فەلەج) بووم لەسەر زەمىنى (يەمامە) لە (نەجد) رىم لە كەسىك كەۋت، پىيى راگەياندىم كە (ئەمىر)

برواداران) (سولهیمانی کوپی عهبدولمهلیک) وهفاتی کردووه، منیش ووتم بهپراگهیه نه ره که: کی لهجیگهی ئه و بووه ته خلیفه؟.

ئهویش ووتی: عومهری کوپی عهبدولعهزیز. ئه و جا منیش هر به بیستنی دهنگوباسه که سه فهرم ریکخست به ره و ولاتی شام و رۆشتم. کاتی که گه شتمه وه (دیمه شق) تووشی (جهیر) بووم له لای (خلیفه) وه دهگه رایه وه...

هاله کوپوه ئهی (ئه با حه زره)؟ ئهویش ووتی: له لای (خلیفه) بووم که به هه ژاران ده به خشیت و بوژان (الشعراء) بی بهش دهکات. جاتوش له کوپوه هاتویت بگه پریره وه بوئهوی، نهوت باشته. منیش ووتم: من پله و پایه یه کم هیه جیاوازه له هی ئیوه. ئهویش ووتی: فهرموو توو ویستی خوت.

منیش رۆشتم هه تا گه شتی مالی (خلیفه)... بینیم له حه وشهی ماله که دا بوو، وه بی باوکان و بیوه ژنان و ستهم لیکراوان ده وره یان دا بوو... منیش رینگه یه کم نه بیینی یه وه که بچه خزمه تی له بهر قهره بالعی. ناچار دهنگم به رز کرده وه ووتم: یا عُمَرَ الْخِیْرَاتِ وَالْمَكَارِمِ وَعُمَرَ الدُّسَائِعِ الْعِظَامِ

إِنِّي أَمْرَةٌ مِنْ قَطَنِ مِنْ دَارِمِ طَلَبْتُ دِينِي مِنْ أَرْضِي الْمَكَارِمِ

واته: ئهی (عومهر) ی چاکه و به خشنده کان، وه عومهری کیسه ی پر من مرقیقکم له شاری (قهتهن) له هۆزی (بهنی دارم) له عهره بی حیجان، داواکاری قهرزه کهم ده کهم له برای به خشنده م.

(یه حیا) ی راویژکاری سه رنجیکی دوورو درێژی دام، پاشان لای کرده وه به لای (خلیفه) وه و ووتی: ئهی (ئه میری برواداران)، به راستی من گه واهیه کم هیه بۆ ئه و پیاوه ده شته کییه له لای جه نابت. (عومهر) فهرموو: ئه یناسم... پاشان (خلیفه) لای کرد به لای منه وه و ووتی:

ئهی (دوکهین) لیم نزیک به ره وه کاتی که چومه خزمه تی رووی تیکردم و ووتی: ئهی (دوکهین) له بیرته نه وه ی له شاری (مه دینه) پی م وتی، که ناخی من کاتی که شتیکی

¹ (خیر) یه کی که بوو له سی بوژه که ی (شاعر) چاخی ئه مه وی که ئه مانه بوون: 1- جریب ب- الفرزدق

*

پاشان (عومهر) له ولاخه که ی دابه زی و، له بهرده می دا راوه ستاو ووتی: ئه و سته مه چی یه لیّت کراوه؟ پیاوهش ووتی: پارچه زهویییه کی هی منه، پیاویک له پیاوه کانی جه نابتان دهستی به سهردا گرتووه و لی ی داگیر کردوم. (عومهر) نامه یه کی نووسی بۆ (عوروه ی کوپی موحه مه د) که والی (عه دن) بوو تیایدا فهرموو بووی:

له پاش پییشه کی... کاتیک ئه و نامه یه م گه یشته دهستت، گو ی له به لگه ی هه لگری نامه که بگره، جا نه گهر مافه که ی سه لماند، مافه که ی بۆ بگپهره وه، پاشان نامه که ی مۆر کردو دای به پیاوه که. کاتیک پیاوه که ویستی بروت (عومهر) پی ی فهرموو:

په له مه که له سه رخۆ به... له راستی دا تو له وولاتیکی دوروه ههاتوویت بۆلای ئیمه... له وه ده چیّت ولاخه که شت له دهست دابیّت. ئه وهش هه مووی حساب بکه، هه مووی گه یشته یانزه دینار، ئه و جا هه مووی دابه وه ووتی: ئه وه له ناو خه لکیدا بلۆر بکه ره وه، تا خه لکی سته م لیکراو به هو ی نه بونییه وه که م ته رخه م نه بن له به رز کردنه وه ی ئه و سته مه ی لییان کراوه بۆلای خه لیفه له مپۆر به دوا وه، هه رچه ند ریگا که ش دوور بیّت، قهره بووی خه رچی یه که ی بۆ ده که ی نه وه.

*

*

*

وه وینه ی نمونه ی سی یه م، خودا په رستی دونیا نه ویست (زیادی کوپی مه یسه ره ی مه خزومی) بۆمان ده گپرتیه وه که ئه و کاته به نده ی عه بدولآ بووه ده لیّت:

گه وره م (عه بدولآ ی کوپی عه بباس) ره وانیه ی کردم له شاری (مه دینه وه) بۆ شاری (دیمه شق)، بۆ خزمه تی ئه میر ی بپواداران (عومهری کوپی عه بدولعهزین) بۆ هه ندی پیویستی خو ی. وه له نیوان من و (عومهر) دا په یوه ندییه کی دیرین هه بوو که ده گه رایه وه بۆ رۆژگاری والی یه تی ئه و له (مه دینه)، جاکه چوومه ژووره وه بۆ خزمه تی، بینیم نووسه ریکی لایبو، نامه ی بۆ ده نووسی...

جا که گه یشته مه سه ره تای ی ژووره که ی ووتم: (السلام علیکم)، ئه ویش ووتی: (وَعَلَيْكُمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ) ئه ی (زیاد).

پاشان به خه جاله تی یه وه به رهو پروی چوم، چونکه سلّوم لی نه کردبوو به ناوی (ئه میری برواداران وه). که گه یشتمه نزیک ی ووتم: (السَّلَامُ عَلَیْکَ) ئه ی (ئه میری برواداران) وه (رحمةُ اللهِ وَبَرَکاتُهُ) ئه ویش فهرمووی: ئه ی (زیاد) خو ئیمه ره خنه مان له تو نه گرت له سهر سلّوی یه که مت، ئیتر چی پیویست بوو بو سلّوی دووه مت؟. جا ئا له و کاته دا (نووسهر) هکه ی ئه و نامانه ی ده خوینده وه که به بهرید دا له (به سهر) هاتبوو دهرباره ی ئه و سته مانه ی له خه لکی کرابوو. فهرمووی پیم: دانیشه ئه ی (زیاد) تا ده ستم به تال ده بیت بو گفتوگو له گه ل تو.

منیش له سهر کوته ره داریک لای دهرگا که دانیشتم، و نووسهره که ش نامه کانی ده خوینده وه بو، (عومهر) یش که گوئیستی نامه کان ده بوو هه ناسه ی قولی پر له ئیش و ئازار هه لده کیشا.

جا کاتیک نووسهره که له خوینده وه ی ئه و نامانه بوویه وه که له لای بوو، وه چوو به لای کاروباری خویه وه، ئه و جا (عومهر) له شوینه که ی هه ستا، وه هات بۆلای من، وه له لای دهرگا که وه له لام دانیشتم، وه هه ردوو دهستی خسته سهر ئه ژنۆکانم و پاشان ووتی:

پیرۆزت بی ئه ی (زیاد) جبه نه رم و نیان و کراوه که ت، له وه ی که له بهر ئیمه دایه باشت و چاکتر و فینکتره. ئه وه تا من جبه یه کی خوریم له بهردایه. پاشان دهستی کرد به پرسیار کردن لیم دهرباره ی پیاو چاکانی شاری (مه دینه) و، ئافره ته چاک و به ناوبانگه کانی... یه که به یه که... هه یج که سیانی له یاد نه کردبوو، دهرباره ی هه ره موویان هه وال پرسی له من کرد...

له دوا ی ئه وه پرسیار ی لی کردم دهرباره ی ئه و شتانه ی که فهرمانی دابوو به کردنیان له شاری (مه دینه) له و کاته دا که والی ئه وی بوو. منیش دهرباره ی هه موو ئه و که سایه تی و کاروبارانه ی که هه والپرسی کردبوو ئاگادارم کرد. پاشان به دوا ی ئه و هه ناسه یه کی قولی پر له هه م و غه می هه لکیشا و ووتی: ئه ی (زیاد)، ئایا نابینی ئه وه ی که (عومهر) تی ی که وتوو؟

منیش ووتم: من تكام ئەۋەيە كەتۋ لەۋەدا دەستلەملانى چاكەو پاداشت بىت.
 ئەۋىش فەرموۋى: ئەۋە دورە... پاشان گرىا ھەتا بەزەيىم پىيدا ھاتەۋەو ووتم:
 ئەى (ئەمىرى بېرواداران) بەزەيىت بەخۆت دا بىتەۋە، من تكام وايە لەۋەدا خىرت
 دەستگىر بىت. ئەۋىش فەرموۋى: ئەى زىاد ئەۋەى تۋ ئومىدت پى يەتى زۇر
 دورە... چونكە من ئەمپۆكە وام لىھاتوۋە كە دەتوانم قسە بەخەك بلىم و قسەى پى
 ئەوترىت... ۋە لەخەك بەدەم و لىم ئەدرىت... ۋە خەلكى ئازار بەدەم و كەس ئازارى من
 ئەدات.

پاشان جارىكى تر دەستى بەگىرىان كىردەۋە ھەتا زۇر بۆى غەمبار بووم. لەخزمەتيا
 (سى رۆژ) مامەۋە تا ئەۋەى كە گەۋرەم رەۋانەيكرىد بووم بۆى جى بەجى بوو.
 جاكاتىك ويستم بگەپمەۋە، نامەيەكى پى دام بۇ گەۋرەكەم كە تيايدا داۋاى لى
 كىردىبو كە منى پى بفرۆشى... پاشان لەژىر پاخەرەكەيدا (بىست دىنار) دەرھىنا و
 ووتى: ئەۋ پارەيە بۇ كاروبارى دونيات خەرج بگە... خۇ ئەگەر لەداراى دەۋلەتدا
 مافت ھەببوايە، مافەكەى خۆت دەدايتى.

منیش نكۆلىم كىرد لەۋەى كە پارەكەى لىۋەرگىرم. ئەۋىش فەرموۋى:
 ۋەرى بگەر، ئەۋە لەداراىى موسلمانان نى يە، بەلكو لەخەجى تايبەتى خۇمە... جا
 من ھەر سوور بووم لەسەر ۋەرنەگرتنى... بەلام ئەۋ ھەر پى داگرت لەسەر ئەۋەى
 كە لى ۋەرىگىرم، ئىتر ناچار پارەكەم لى ۋەرگرت و، رۆشتم.
 كاتىك گەشتەۋە شارى (مەدىنە) ئوسراۋەكەم دايە دەستى گەۋرەم (ئەمىرى
 بېرواداران)، كە كىردىيەۋە، ووتى: لەپاستىدا داۋاى لىكىردووم كەتۋ بفرۆشم تا
 سەرەستت بكات... جا بۇ من خۇم ئەۋ كەسە ئەبىم كەتۋ سەرەستت و رىزگار بگەم؟
 پاشان ئەۋ خۇى سەرەستت و رىزگارى كىردم لەكۆيلايەتى...

خودايە سۆز و بەزەيى و دادپەرۋەرى (عومەرى كورى عەبدولعەزىز) مان پى رەۋا
 بىيىنەۋە لەگەل ئەۋزاتانەدا لەخزمەتى (پىغەمبەر) (ﷺ) ھەشرمان بگەو بە ھەھەشتمان
 بسپىرە.
 ﴿ۋەرگىر﴾



بۇ زياتر ئاڭدادار بوون لەدەنگ و باسى (عومەرى كۆرى عەبدولھەزىز) بېروانە:

- ۱- سيرة عمر بن عبد العزيز لأبن عبد الحكيم.
- ۲- سيرة عمر بن عبد العزيز لأبن الجوزي.
- ۳- سيرة عمر بن عبد العزيز للأجري.
- ۴- الطبقات الكبرى لأبن سعد: ۳۳۰/۵
- ۵- صفة الصفوة لأبن الجوزي: ۱۱۳/۲_۱۲۶
- ۶- وفيات الأعيان لأبن خلكان: المجلدات ۲، ۳، ۴، ۵
- ۷- العقد الفريد لأبن عبد ربه: الأجزاء ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸
- ۸- البيان والتبيين للجاحظ: أنظر فهرس الأجزاء: ۱، ۲، ۳، ۴
- ۹- تاريخ مدينة (دمشق) لأبن عساكر: ۱۱۵/۲_۱۲۷



ھىچ كەسنىڭ ئانا سەم لە (موحهمدى كۆرى حەنەفىيە) زىاتى زانستى و زانىارى لە
(عەلى كۆرى ئەبى تالب) ۋە فېرېۋىيىت و لى ى سوۋمەند بويى)
(كۆپى جۈنەيد) (ابن الجۇنيد)

لەنىۋان (موحهمدى كۆرى حەنەفىيە) براكەيدا (حەسەنى كۆرى عەلى) ئاكۆكى و
پشت لەيەك ھەلگەردىنەك روويدا، جا (موحهمد) ئامەيەكى ئارد بۆ (حەسەن) و
فەرموۋى تيايدا:

ئەى برا خوداى گەورە رىزى تۆى داۋە بەسەر مەن دا ... ئەۋىش ئەۋەيە كە دايكى
جەئابت (فاتىمەى كچى موحهمدى كۆرى عەبدولايە (ﷺ) ۋە دايكى مەنىش ئافرەتىكە
لەھۆزى (بەنى حەنەفىيە).

ۋە بابە گەورەى جەئابت لەدايكتەۋە (پەسولولايە (ﷺ)، كە ھەلېزاردەى نىۋى
مەموو دروستكراۋەكانىتى...

ۋە بابە گەورەى مەن لەدايكتەۋە (جەغفەرى كۆرى قەيسە).

جا كاتىك ئەم ئامەيەم گەشتە خزمەتت، تەشرىف بەيئە بۆلاى مەن و ئاشتەۋايم
لەگەل بىكە، تا گەورەى و پاىيە بەرزى ھەر شايسەى جەئابت بى لەھەموو شتىك دا.

کاتیك نامەكەى گەشتە خزمەتى (حەسەن)... خێرا دەست و برد تەشریفى برد بۆ مالى ئەو ئاشتەوايى لەگەڵ کرد و، ئاشت بوونەوه... جاكی یە ئەو پۆشنیپەر پەوانبێژە زیرەك و کارامەو رهوشت دامەزراوه (موحه مەدی کوپری حەنە فیه)؟... دەى فەرموو با چیرۆكى ژياننامەى لەسەرەتاوه بخەینە روو و باسى بكەین.
ئەو چیرۆكە لە كۆتایى ژيانى (پیغه مەردا) دروودى خۆى لەسەر بیّت دەست پى دەكات.

پۆڤیڤکیان (عەلى کوپری ئەبى تالیب) لەدانیشتنیڤدا لەخزمەت پەيامبەرى دا دروودى خۆى لەسەر بى فەرموى: ئەى پەيامبەرى خدا (ﷺ) ئایا بەباشى دەزانیت، یان بلین بەپەواى دەبینیت ئەگەر لەدواى جەنابت خدا کوپریكى پى بەخشیم بەناوى جەنابتەوه ناوى بنیم... وە هەمان نازناوى جەنابتى لى بنیم؟.
ئەویش فەرموى: بەلى.

ئینجا پۆڤگار هات و تیپەپى و ... دەورو خولى خوى دا...
پیغه مەبرى خدا (دروودى خودای لەسەر بى)، وەفاتى فەرموو، وەگەرایەوه بۆ لای پەروردگارى... وە بەدواى ئەودا (ﷺ) بەچەند مانگیك كچهكەى (فاتیمەى) خدا پەرسى و خاویڤ و (ریحانەى) ئەو خانەواده پیرۆزەو، دایكى حەسەن و حەسەین وەفاتى کرد.

لەدواى ئەو پووداوه (عەلى) خودای لى رازى بیّت نزیك بوویەوه لە (بەنى حەنە فیه). وە (خەولەى كچی جەعفەرى کوپری قەیسى حەنە فیه) ی لى خواست، وە لەو ئاڤرەتە خودای بالا دەست کوپریكى پى بەخشى كە ناوى نا (موحه مەد) وە نازناوى لىنا ئەبى (قاسم) بەپرووخسەت وەرگرتن لە پەيامبەرى خدا (دروودى خۆى لەسەر بى).

بەلام خەلكى بانگیان دەکرد بە (موحه مەدی کوپری حەنە فیه)، بۆ ئەوەى جیایبگەنەوه لە دوو براكەى (حەسەن) و (حوسەین)، دوو كۆرەكەى (فاتیمەى زەهرا) پاشان ئیتر لە (میزوودا) بەوه ناسرا.

*

*

*

(موحه مهدی کوپی حنه فیه) له دایک بووه له کۆتایی جی نشینی یه تی (ئه بو به کری صدیق) دا خوی لی رازی بی. گه شهی کردو په روه رده ده بوو له ژیر چاودی ری باوکید (عهلی کوپی ئه بی تالب) دا وه له سه ر دهستی ئه ودا پی ی نایه هه لئس و که وتی ژیا نه وه.

جا له جه نابی ئه وه وه خودا ویستی و دونیا نه ویستی فیر بوو... وه له وه وه بوویه میرا تگری هیزو نازیه تی... وه ره وان یژی و ووته پاراوی له وه وه فیر بوو... هه روه ک بوویه پاله وان و کلپه دارکردنی جهنگ له گۆرپانه کانی جهنگدا... وه هه روه ها بووه یه کیك له زیندوو که ره وانیهی شه و کاتیك که به تاریکی یه که ی بوونه وه ری تاریک ده کرد و، چاوه کانی ده چوونه خه...

*

*

*

وه جه نابی (باوکی) خوی لی رازی بی ت ده یکیشایه نیو ئه و جهنگانه ی که ئه نجامی ده دا و ئاماده بیان ده بوو. وه ئه وه نده ی که له ته نگه ژه و ناره حه تی یه کانی ئه و جهنگانه ی ده خسته ئه ستۆی ئه و، ئه وه نده ی نه ده خسته ئه ستۆی براکانی (حه سه ن) و (حوسه ین). ئه ویش هه رگیز نه ده به زی و، ههستی به لاوازی نه ده کردو، خاوه ن هه لۆیست بوو. وه ئه مه وایکرد جاریکیان پی ی ووترا:

چی یه و له جه نابی باوکت ده کات که ده تهاویژته نیو ئه و ته نگه ژانه وه، هه ندیک له کاروباری ئه سته م ده خاته ئه ستۆت که زۆر جار له توانا تدا نی یه، به بی ئه وه ی ئه وه له گه ل براکانت (حه سه ن) و (حوسه ین) ئه نجام بدات؟.

ئه ویش له وه لآمدا فره مووی: ئه وه له بهر ئه وه ی جه نابی باوکم دوو براکه م ی له ناستی پله و پایه ی چاوه کانی دا دانا ون... وه منیش له ناستی پله و پایه ی ده سته کانی دا دانا وه...

ده ی نیتر ئه وه یه که به ده سته کانی چاوه کانی ده پاریزی... منیش له خزمه تیام.

*

*

*

ولە جەنگی (سیفین) دا کە کلپەیی سەند بوو لە نیوان (عەلی کوپری ئەبی تالب) و (موعاویەیی کوپری ئەبی سوفیان) دا خودا لە هەردووکیان رازی بیّت، (موحه مەدی کوپری حەنە فیه) ئالاکەیی باوکی هەنگرتبوو.

جا کاتێک کە بازەنەیی جەنگ چڕ بوویە و هە گری سەند بە شیوەیەك خەلکی دەهاری لە هەردوو تیمە کە هارینێک کە پیچەوانەیی هەموو بیرکردنەویەك بوو، بۆیە لای (موحه مەد) ئەو پووداوە چیرۆکی سەرنج راکێش بوو، کە خۆی گێڕاویە و هە فەرمووی:

خۆمان بینی لە (سیفین) دا، کە بەیەك گەیشتین لە گەل هاریانی (موعاویە) دا، کێشمان بەیەكداو، کوشتاری یەكترمان کرد، تا گومانم وابرد کە یەك کەس لە ئێمە و ئەوان نەماو، کارەكەم زۆر لا ناخیرین بوو، و بەهەند وەرگرت. پاشان ئەوەندەیی پی نەچوو کە گوئیستی کە سێك بووم کە لە پشتەمە هاری دەکرد: ئەی کۆمەلی موسلمانان، ئەللا، ئەللا، ئەی کۆمەلی موسلمانان کێ بۆ نافەرەتان و مندالان جیهاد دەکات؟ کێ بۆ پارێزگاری لە دین و ناموس جیهاد دەکات؟ کێ بۆ موسلمان بوونی (پۆم) و (دەیلەم) جیهاد دەکات؟

ئەی کۆمەلی موسلمانان ئەللا، ئەللا، دەی لەخودا بترسن، ئەی کۆمەلی موسلمانان. کە گوئیستی ئەو بووم پەیمانم دا بەخۆم کە لەدوای ئەو پۆژەو ئێتر شیر بەرز نەکەمەو بەرەو پووی هیچ موسلمانێک.

*

*

*

پاشان (عەلی) رەزای خۆی لەسەر بیّت بە دەستی چەپەلی تاوانبار (عەبدو پەحمان کوپری مەلجەم) شەهید کرا...

و هە کاروبار کەوتە دەستی (معاویەیی کوپری ئەبی سوفیان)، ئەوەبوو (موحه مەدی کوپری حەنە فیه) پەیمانی دایە لەسەر گوئیستی و گوێپارەیی لەسەر هەموو ئەوێ کە لە ناخەو پی ی خۆشە، یان پی ی ناخۆشە، ئەوەش بەینی خۆی و خودا تەنها

١ (الذینم) گەلێکی گەرە بوون لە باکووری قەزوین کە جەنگی موسلمانانێان کرد بەلام دواپی موسلمان

له بهر ئه وهی ناکۆکی نه که ویتته نئوان موسلمانانه وه... کۆی برایه تی موسلمانان پارێزراو بیت... وه شان و شکۆی ئیسلام و موسلمانان پایه دار بیت...
 که (معاویه) خۆی لێ رازی بیت ههستی کرد به راستی ئه و پهیمان پێدانه بێ غه
 و غه شهو، وه به تهواوی دلتیا بوو له پهیمانده ره که، ئه وه وایلی کرد که سهردانی
 (موحه مه دی کوری ئه بی حنه فیه) بکات، ئه وه بوو به هۆی جیا جیا زیاتر له جاریک له
 (دیمه شق) سهردانی کرد... وه به هۆکاری جیا جیا...

*

*

*

له نموونهی ئه و په یوه ندیانهی که هه بوو له نئوان (معاویه) و (موحه مه دی کوری حنه فیه) دا.

جاریکیان پادشای (پۆم) نامه یه که دهنووسیت بۆ (معاویه) تیایدا ده لیت: به راستی پادشایان له لای ئیمه، نامه گۆڕین ده کهن له نئوان یه کتر داو، هه ندیکیان دلخۆش ده کهن به و شته تیا ب و سهر سوپهینه رانهی که له لایانه...
 وه هه ندیکیان مشت و مێ ده کهن له گه ل هه ندیکیان دا ده رباره ی ئه و شته تاوازه و سهر سوپهینه رانهی که له وولاته کانیان دا هه یه.
 جا ئایا جه نابت روخسه ت ده ده ی به من به وهی که له نئوان ئه و اندا هه یه له نئوان من و جه نابیشتا هه بیت؟

(معاویه) ش وه لأمی دایه وه به رازی بوون و، پوو خسه تی دا.

جا پادشای (پۆم) دوو پیاوی له پیاوه سهر سوپهینه ره کانی بۆ ره وانه کرد: یه کێکیان بالآ بهرز بوو زۆر زیاد له بالآ بهرزیدا، وه له ش و لاریکی بهرزو بلند و تی سمراوی هه بوو، ده تووت دره ختیکی بهرز و بلنده، یان هه مارتیه کی بلندی پوو له کهشکه شانه.

وه دوو میانیش، پیاویکی به هیز بوو، به هیزکی سنوور شکین، له شیکی قهوی و قۆل ده تووت دوو په نده یه کی هیزش بهری تیکشکینه ره... وه له گه لیان نامه یه کی ره وانه کردبوو که ووتبوی:

ئایا ئەو جەنابی (مەعاویە) لە وولاتە کە تەدا هەیه هاوشیۆهێ ئەو دوو پیاوێ لە درێژی و بەهیزی دا؟.

(موعاویە) ووتی بە (عەمری کوپری عاص):

هەك بالا بەرزەكە كە یەكێكم بەدی كردووێ كە هاوشیۆهێهێ و لەویش بالا بەرزترە... ئەویش (قەیسێ کوپری سەعدی عەبادەیه). بەلام دەرپارەیی بەهیزیەكە چاوەڕێی ی پای تۆ دەكەم بۆ دەستنیشان كردن.

(عەمز) ووتی: دووپیاو هەن بۆ ئەو مەبەستە، بەلام ئەوەندە هەیه كە هەردووکیان لە جەنابتەوێ دوورن...

كە ئەوانیش : (موحه مەدی کوپری حەنەفییە) و (عەبدوللای کوپری زوبێرن). ئەوجا (موعاویە) ووتی: بەپراستی (موحه مەدی کوپری حەنەفییە) لیمانەوێ دوور نی یە.

(عەمز) ووتی: بەلام ئایا جەنابت گومان دەبەیت ، كە ئەو لەگەڵ ئەو ریزو پایەبەرزێ شانۆ شكوێهێ دا بجێتە مەیدانی پیاویكی (پۆمی) لەبەرچاوی خەلكیدا؟.

(موعاویە) لەوێلامی دا ووتی: لەپراستی دا ئەو ئەو دەكات و لەوێش زیاتر، ئەگەر شكۆمەندی ئیسلامی تیا بەدی بكات.

*

*

*

ئینجا (موعاویە) هەریەكە لە (قەیسێ کوپری سەعد) و (موحه مەدی کوپری حەنەفییە) بانگهێشت كرد. جا كاتێك كۆپەكە بەسترا (قەیسێ کوپری سەعد) هەستایە سەر پێ و شەڕوالەكەیی داكەناو فری ئی دا بۆ پیاوێ بالا بەرزە تێ سەپراوێ پۆمیهكە، وە فرمانی پێدا كە لەبەری بكات، ئەویش لەبەری كرد... جا كە لەبەری كرد تا سەر مەمكەكانی داپۆشی. بۆیە خەلكەكە بینیان دەستیان كردە پێكەنین پێی.

ئەوجا (موحه مەدی کوپری حەنەفییە)یش ووتی بە وەرگێڕەكە: بلی بەو (پۆمی یە)... ئەگەر دەیهوێت كە ئەو دانیشیت، بادانیشیت و من بە پراوەستاو دەبم ئینجا دەستی بداتە دەستم.

جا ئەوكات یان من ئەو هەلەدەستێمە سەر پێ، یان ئەو من دادەنیشیت... وەیان ئەگەر دەیهوێت ئەو پراوەستاویت، فەرموو با ئەو پراوەستاو بیێت و، منیش

دانیشتودەبم... (پۆمی یەكە) دانیشتنی هەلبێژارد. ئەوجا (موحه مەدی کوپری حەنەفییە) دەستی گرت و، هەلی ساندە سەر پێ... وە (پۆمی یەكە) نەیتوانی ئەو دابنیشینی...

ئەوجا لووت بەرزی دای لەدلی کابرای (پۆمی) و، داوای کرد کە ئەو پاوەستاویت و (موحه مەد) دانیشتووپی، (موحه مەد) داواکە ی پەسەند کرد، ئەوجا (پۆمی) پاوەستاو، (موحه مەدیش) دانیشت، چاکە دەستی دایە دەستی پراکیشانیك (موحه مەد) دەستی (پۆمی) پراکیشا لەو بوو قۆلی لەشانی بییته، ئەوجا زۆر بەناسانی دابنیشاندە سەر زەوی. ئەوجا هەردوو درێژ و زەبەلاحەکی پۆمی بەسەر شۆری و دۆپاری گەرانەو بۆلای پادشاکەیان.

پاشان روژان جاریکی دی هاتووچوو وە (موعاویە) و (یەزید)ی کوپری و (مەروانی کوپری حەكەم) گەرانەو بۆلای پەرەردگاریان و وفاتیان کرد... وە دەسلالت لە بەنی (ئومەیه) دا کەوتە دەستی (عەبدولمەلیکی کوپری مەروان)، وە خۆی پراگیان بە (جی) نشینی موسلمانان (خليفة المسلمين)، وە خەلکی (شام) پەیمانان دایە...

لەو لاشەو خەلکی (حیجان) و (عیراق) پەیمانان دا بە (عەبدوللای کوپری زوبەیر)^۱ جا هەریەکی لەو دووانە بانگهێشتی ئەو کەسە دەکرد کە پەیمانی پێ نەدابوو بۆ ئەو دی پەیمانی پێ بدات...

وە خەلکیش لەو سەردەمە دا وای بۆ دەچوون کە (عەبدوللای کوپری زوبەیر) پەرەترە بۆ (جی) نشینی لە موعاویە... جا وابۆ جاریکی دی ریزبەندی موسلمانان درزی تی بوو، وە ناکۆکی کەوتە نێو موسلمانان...

ئا لەویدا (عەبدوللای کوپری زوبەیر) داواکرد (موحه مەدی کوپری حەنەفییە) کە پەیمانی پێ بدات هەر وەك خەلکی (حیجان) پەیمانان پێ داو.

بەلام (موحه مەدی کوپری حەنەفییە) لەو دلتیابوو کە پەیمان دان کۆمەلێك مافی ئەو کەسە کە ئەم پەیمانی پێداو، دەخاتە ئەستۆی... لەوانە وەستاندنێ شیر بۆ

^۱ (عەبدوللای کوپری زوبەیر) کوپری (ئەسمای کچی ئەبو یەحییە صەدیق) بوو کە (ئەفریقا) لەسەر

دەستی دا (فەتەح) کرا.

پارێزگاری لێ ی، وەکو کوشتارکردنی نەیارەکانی... وە نەیارەکانی جگە لە موسڵمانانی جیهاد کار، کە پەیمانێان داوە بە نەیارەکە ی ئێو، کەسیکی دی نین... وە پیاوی ژێر هەرگیز پۆژی (سیفین) لەبەر ناکات. وە ئێو چەند ساڵە دوور و درێژانە ئێو دلتەزینە غەمناکە ی لە گۆییەکانی دا نەسڕیبووە کەلەو پۆژەدا لە پشتییەو بەنگەریک بانگی دەکرد:

ئە ی کۆمەڵی موسڵمانان... ئەللا... ئەللا... لەخوا بترسن ئە ی کۆمەڵی موسڵمانان. کێ لەبەر ئافەرەتان و منداڵان جیهاد دەکات؟ کێ لەبەر دین و پارێزگاری لە ناموس جیهاد دەکات؟ کێ لەبەر ئێو جیهاد دەکات کە (پۆم) و (دەیلەم) موسڵمان بێن. بەلێ (موحه مەد) هیچ لەوانە ی لەبەر نەچوو.

جا فەرمووی بە (عەبدوللای کوپی زوبەیر): بەراستی جەنابت بێ گومان باش دەزانیت کە لەو کارو بارەدا من هیچ ویست و مەبەست و داواوەکم نی یە... بەلکو من تەنھا پیاویکم لە موسڵمانان. جا ئەگەر ووتە ی ئێو خەلکە یەکلایی بوو لەسەر پەیمان دان بە جەنابت یان (عەبدولمەلیک)، ئێو من پەیمان دەرم بەو کەسە ی کە خەلکە کە هەموویان یەکلایوونەتەووە بەکو پەیمانێان پێ داوە... بەلام ئیستا نەپەیمان بە جەنابت دەدم و نەبە (موعاویەش).

(عەبدوللای کوپی زوبەیر) ئێو هەلویستە وای لیکرد کە جارێک تیکەلی بکات و بە چاکی هەلسوکەوتی لەگەڵ بکات و، جارێکی دی بە پێچەوانەو لەگەلی هەلسوکەوت بکات.

*

*

*

هەر ئێو هەلویستە ی (موحه مەدی کوپی حەنەفییە) وایکرد کە نۆری پێ نەچوو کۆمەلێکی نۆر لە پیاوان پالێان دا پێ یەو، رای ئێویان بەلاو پەسەند بوو، وە خۆیان سپاردە ژێر فەرماندەیی ئێووە... هەتا ژمارەیان گەیشته حەفتا هەزار پیاو کە هەموویان گۆشەگیریان لەو ئاژاوێە بەلاو باشتەر بوو...

وھە مىليان نەدا كە خۇيان بىكەنە سووتەمەنى ئەو ئاگرە ھەلگىرساۋەكلىپەدارە. جا ھەر ژمارە شونڭىڭكە وتتۇرغانى (موچەمەدى كوپرى ھەنەفييە) زىيادى كىرد، خەشمەو كىينى (كوپرى زوبەير) زىياتر دەبوو لى، ۋە داۋاي لى چىردەكردەۋە بۇ پەيمان دان. كاتىك كە (كوپرى زوبەير) دەستەوسان مايەۋە ۋە بى ئومىد بوو لە (موچەمەد) ۋە ئەوانەى كە لەگەلىدا بوون لە (بەنى ھاشم) ۋە خەلكانى تىرىش، ناچارىكىردن لە دۇلىكدا لەدۇلەكانى (مەككە) دا بىمىننەۋە، چاۋدىرى بەسەرەۋە دانان. پاشان پى ۋە وتتن: سويند بەخوا يان پەيمان دەدەن يان بەئاگر دەتان سووتىنم... ئەۋجا لەمالەكانيان دا بەندىان كىردن، ۋەداروچىلىكەى كۆكردەۋە ۋە بەدەۋرى مالەكانيان دا بە بەرزىيەكى ۋەھا كە لەئاستى گويىسەبانى دا بوو... تا ئەگەر يەك چلەداريان ئاگرى بگرتايە ھەمويانى دەسوتاند. ئالەو كاتەدا كۆمەلىك لەشونڭىڭكە وتتۇرغانى (موچەمەدى كوپرى ھەنەفييە) ھەستەنە سەر پى ۋە وتتيان:

ۋازمان لى بېينە (كوپرى زوبەير) دەتكوژىن ۋە خەلكى لەدەستت رىگار دەكەين. (موچەمەدىش) فەرموى: ئايا بەدەستى خۇمان ئەو ئاگرى ئاژاۋەيەى كەلەبەر ئەۋە ئىمە خۇمان گۆشەگىر كىردوۋە ھەلىبگىرسىنن ۋە كلىپەدارى بىكەين... ۋە پىاۋىك بكوژىن لە ھاۋرىيىانى (پىغەمبەرى خودا) بىت دروۋدى خۋاي لەسەر بى، ۋەيان لە كوپانى ھاۋرىيىانى بىت؟!...

نەخىر، سويند بەخوا شتىك ئەنجام نادەين كە خۋاۋ پىغەمبەر زوير ۋە خەشمگىر بىكات.

*

*

*

كاتىك ئەو توندو تىزىيەى كە (موچەمەدى كوپرى ھەنەفييە) ۋە ئەۋەى لەگەلىدا بوو، دەيانچەشت لەلايەن (عەبدوللاى كوپرى زوبەير) ۋە (عەبدولمەلىكى كوپرى مەپوان) بىستى يەۋە، ئەۋەى بەفرسەتتىكى گونجاۋ زانى كە دلىان بداتەۋە بەلاى خۇيدا... بۇيە نامەيەكى بۇ نوۋسى ۋە بەتەتەرىكدا بۇى پەۋانەكرد، چۈن نامەيەك، ئەگەر بۇ يەكك بۇ كۆرەكانىشى بنووسىيايە، ئەۋەندە نەرم ۋە نىان ۋە خۇش گوفت نەدەبوو. ۋە لەۋەى لەر نامەيەدا ھاتبوو:

ئه ئی (موحه مه دی) به پریز دهنگوباسی ئه وهه پیگه یشتوو که (کوپی زوبه یی) تهنگی به جه نابتن و ئه وهی له گه لتایه هه لچنیوه و دهیه وی بتان خنکینتی... وه ده رگای سیله و پهحمی لی داخستویت و خزمانی لی کردویت... وه سوکایه تی پی کردوین و مافی لی زهوت کردوین...

جا ئه وه وولاتی (شامه) به پوتاندا کراوته وه و، پیشوازی له جه نابت و ئه وهی له خزمه تتایه دهکات به سنگیکی فراوانه وه... جا له هر شوینیکی دابه زینن و جیگر بییت که خۆت حه زت لی یه تی، خه لکه که ی به خۆشی یه وه له خزمه تتایه و، به دراوسی یه تیتان دلخۆش ده بی. وه ئیمه ییش ده بینن چۆن مافه کانتان له بهر چاو ده گرین... وه گه وره ییتان ده نرخینین... خزمایه تی و سیله ی په حمتان ده گه یه نین به ویستی خودا...

(موحه مه دی کوپی حه نه فییه) و ئه وانیه له گه لیدا بوون، رۆشتن و روویانکرده وولاتی (شام)... جا کاتیک گه یشتنه (ئوبله)، تئیدا جیگر بوون. خه لکه که ی باشتین میوانداریان کردن، وه دراوسی یه تیان کردن باشتین دراوسی یه تی. و (موحه مه دی کوپی حه نه فییه) یان زۆر خۆشی ده ویست و، به گه وره رایان ده گرت، له بهر ئه و خودا په رستی یه چوپرو، دونیا نه ویستی یه ی.

ئه وییش فره مانی پی ده کردن به چاکه، هانی ده دان بۆ وازه ینان له خراپه. وه دروشمه ئایینی یه کانی تیایاندا جی به جی ده کرد و، ناشته وایی ده خسته نیوانیان، کاتیک کیشه و ناکۆکی یه ک رووبدایه له نیوانیان دا. وه پینگه ی به هیچ که سیك نه ده دا که سته م له یه کیکی دی بکه ن.

جا کاتیک ئه و دهنگوباسه گه یشته (عه بدولمه لیکی کوپی مه پوان) زۆر له سه ری قورس کهوتوو، به مه ند وه ریگرت، وه راویژی به تایبه تمه ندانی خۆی کرد، ئه وانیش پینان ووت:

به راستی ئیمه به ره وای نازانین که جه نابت ریگه ی پی بده ییت له وولاته که دا جی نشین بییت و، ئه وه ش هه لسوکه وتی بییت که ده زانیت... جا ئیمه راما ن وایه: که یان په یمان بدات به جه نابت... وه یان بگه ریته وه بۆ ئه و شوینه ی که لیوه ی هاتوو.

١ (أبله) شاریکه له باکوپی (عه قبه) دا، ئه و ناوی رۆمه تی. ئیستا پی ده وتریت (نیلات).

ئەوجا (عبدولمەلىك مەروان) نامەيەكى بۇ نوۋسى و تىايدا ووتىۋى پى: ى: بى: گومان تۆ ھاتوۋىتە وولاتەكەم، و لە سوچىكى دا جى: نشىن بوۋىت، وە ئەو جەنگەش ھەيە لەنىۋان من و (عەبدوللەي كۆرى زوبەير)دا ... وەتۆش پىاۋىكى لە نىۋ موسلماندا ناو و پلەو پايتە ھەيە، جا وای بەباش دەزانم ئەگەر پەيمانم پى: نەدەيت لەسەر زەمىنى ژىردەسەلاتى مندا نابىت جى: نشىن بىت...

جا ئەگەر پەيمانم پى: بدەيت، ئەو دۈيىنى سەد كەشتىم بۇ ھاتوۋە لە میناى (قەلزم)ە، ئەو ھەلای مەنەۋ پىشكەشە بەتۆ، وەرىبگرە بەھەموو ئەو شتانەى كەتيايدايە وە ئەوانەى كەتيايدان...

وہ زیاد لەۋەش ھەزار ھەزار درھەم و ئەۋەش كەتۆ داۋاى دەكەيت بۇ خۆت و كۆرەكانت و خزمەكانت و خزمەتكارەكانت و ئەوانەى لەگەلتان... ئىتر نكۆلى لەۋە دەكەيت، ئەۋە بگويزەرەۋە بۇ شۈيىنىك كەلە ژىر دەسەلاتى مندا نەبىت.

(موخەمدى كۆرى جەنەفەيە) نامەيەكى لە ۋەلام دا بۇ نوۋسىبەۋ تىايدا فەرموۋى: لە (موخەمدى كۆرى عەلى)يەۋە بۇ (عەبدولمەلىكى كۆرى مەروان)، سلاۋى خوات لەسەر بى: بى: گومان من سوپاس و ستايشى زاتى ئەللا دەكەم كە جگە لەۋ ھىچ خودايەكى دى نى يە بۆتۆ، لەپاشدا...

جەنابت لەمن دەترسىت و بىمت لەمن ھەيە، وەمنىش وای دادەنىم كەبەراستى تۆ شارەزاترىن كەسىكى بەراستەقىنەيى ھەلوئىستى من لەۋ بارەۋە. جا سوئند بەخوا ئەگەر ھەموو ئەۋ (ئوممەتە) بىنە سەرم لەسەر ئەۋ كارە، جگە لە خەلكى يەك گوند نەبىت، ئەۋ كارە پەسەند ناكەم، وەكوشتارى ئەۋ خەلكەش ناكەم كە دىنە سەرم لەسەر ئەۋ كارە. وەمن جى: نشىن بووم لە (مەككە)داۋ، (عەبدوللەي كۆرى زوبەير) وىستى كە پەيمانى بدەمى، بەلام كاتىك نكۆلىم لىكرد، دراوسى يەتى تىكدا لەگەلما و خراب بوو.

پاشان جەنابت نامەت بۇ ناردوم و بانگەيشتت كردم بۇ جى: نشىن بوون لەۋولاتى (شام)دا، منىش جى: نشىن بووم لەسوچىكى سەرزەۋىيەكەتدا لەبەر ھەرزانى نىرخ و مادەيى ژيان تىايدا و دوورى لەمەلەندى دەسەلاتى جەنابتەۋە. جا نامەت بۇ نوۋسىوم بەۋەى كە نوۋسىۋوتە مەبەستتە... وە ئىمەيش بەۋىستى خودا بەجىنتان دەھىلىن.

(موحه مەدى كۆرى ھەنەفىيە) و پىياۋەكانى و خاوخىزان و كەسوكارى لە وولاتى شام دەرچوون، ۋەھەر كە لە شويىنىڭدا ھەلىان دەداۋ دەيانوويست جى نشين بىن، نۇريان بۇ دەھىنران و داوايان لى دەكرا كەلەۋى كۆچ بىكەن...

ۋەك بلى ى ئەو ھەموو غەم و پەژارەى بەس نەبوو بۇ تاقىكرەنەرە، بۇيە خوداى بالا دەست وىستى كە تاقىبكاتەرە بەغەم و پەژارەيەك كەزۇر بەتىن و چرو پرو قورس بىت لەسەرى... ئەۋىش ئەۋەبوو كە كۆمەلىك لەشويىنكەتوانى كەلە دلەكانياندا ناساغى ھەبوو، واتە لاۋازى ناتەرەۋى لە دىنياندا ھەبوو، ۋە كۆمەلىكى دى لەۋانەى كەبى ئاگايى ھۇش دا يگرتىبوون دەيانووت:

بەپراستى (پىغەمبەرى خوا) دروۋدى خۋاى لەسەر بى زۆرىك لەنەيىنەكانى زانست و، بىنەماكانى ئايىن و، گەنجىنەكانى (كنوز) شەرىعەتى سپاردۇتە دلى (ەلى) و ئەندامانى خانەۋادەى.

ۋەبى گومان ئەندامانى خانەۋادەى ئەو كە خانەۋادەى پەيامبەر(ﷺ) تايىبەتمەند كىردوۋە بەو شتەنەى كەجگە لەۋان كەسى دىكە ئاگادارنىن بەسەرىدا... پىياۋى زانانى خودا ناسى ژىر و دانا ھەستى كىرد بەۋەى كەئەو ۋوتەيە چى لە خۇى گىرتوۋە لەلادان، ۋە ئەۋەى كە دەيىننىت بەسەر ئىسلام و مۇسلماناندا لەزىان و مەترسىەكان.

جا خەلكى كۆكرەۋە و لەئاۋەندىاندا راۋەستار ۋوتارىكى بۇدان... سوپاس و ستايشى خوداى بالا دەستى كىرد و دروۋدى خوداى ئارد بۇ گىيانى پاكى پەيامبەرەكەى و... ئىنجا فەرموۋى:

ھەندىك لەخەلكى ۋاى دەرەبىن و دەلىن كە ئىمە ئەى كۆمەلى خانەۋادە، گوايە زانست و زانباريەكمان لايە كە (پىغەمبەر) (ﷺ) تايىبەتمەندى كىردوۋە بە ئىمەۋە، ۋەجگە لەئىمە كەسىكى دىكەى لى ئاگادارنەكىردوۋە.

ۋە ئىمەيش بى گومان بن سويند بەخودا ھىچ مىراتىكمان لە (پىغەمبەرى خودا) دروۋدى خۋاى لەسەر بى، بۇ بەجى نەماۋە جگە لەۋەى كەلەنىۋان ئەو دوو لەۋەدەيە، ۋە ئامازەى كىرد بۇ قورئانى پىرۇز.

جا دلنىابن ھەر كەس ۋادەربىرىت و بلى كە ئىمە شتىكمان لايە جگە لە پەپراۋى خودا (قورئان) ۋە دەيخوئىنەۋە، ئەۋە درۋى كىردوۋە.

جا ھەندىك لە شونڭكە وتتۇرغانى سالاۋيان لى دەكرى دەيانووت: سالاۋت لەسەرىي ئەي (رېنومايىكار). جا ئەۋىش دەيفەرەموو: بەلى من رېنومايىكارم بۇ كارى چاكە... ۋە ئىۋەش بەۋىستى خۇدا رېنومايى كراۋن بۇ ئەنجامدانى چاكە... بەلام ئەگەر سالاۋتان لەمن كىرد، بانگم بىكەن بەناۋى خۇمەۋە، ئەۋە سالاۋم لى دەكات بابلى: سالاۋت لەسەر بى ئەي (موحه مەد).

*

*

*

ئەۋ دودۇلىيە (موحه مەدى كۆپى ھەنەقىيە) زۆرى نەخاياند لە شونڭكە خۇي ۋە ئەۋانەي لەگەلىدا بوون تيايدا جىگىرەبوو بوون. چونكە ۋىستى خۇدا ۋابوۋ كە (ھەججى كۆپى يوسقى سەقەق) زال بوو بەسەر (عەبدوللاي كۆپى زوبەير) دا. ۋە خەلكى ھەموو پەيماناندا بە (عەبدولمەلىكى كۆپى مەپوان) ئەۋجا ئەۋىش ۋەك كۆي ئەۋ خەلكە نامەيەكى نووسى بۇ (عەبدولمەلىك) ۋ تيايدا فەرەموي: (بۇ بەندەي خۇدا (عەبدولمەلىكى كۆپى مەپوان ئەمىرى بېرۋاداران). لە (موحه مەدى كۆپى عەلى) يەۋە... بەراستى من كە بىنىم كارەكە بۇ جەنابت يەكلايى بوۋيەۋە، ۋە خەلك پەيمانان پى دايىت، ۋامنىش ۋەك پىاۋىك بەۋان، پەيمانم دا بە (ۋالى يەكەت) لە (ھىجاز) ۋە پەيمانەكەيشم بەنوسراۋى بۇ پەۋانەكردى. ئىتر سالاۋت لەسەر بىت.

جا كاتىك كە (عەبدولمەلىك) نامەكەي خۇندەۋە بۇ ھاپرىكانى فەرەموي: ئەگەر (موحه مەد) بىۋىستايە لەگۈپرايەلىمان دەرچىت، ۋەپىز بەندى ئىۋان موسلمانان تىك بدات، دەيتۋانى ئەۋە ئەنجام بدات ۋ ئىمەش ئەماندەتۋانى پىگەي لى بگرىن. ئەۋجا نامەيەكى بۇ نووسى ۋ پەيمانى دايە بەدلىيى ۋ سەلامەتى ۋ پارىزراۋى لە زىمەتى خۇدا ۋ پەيمانەكەيدا، ۋە بەۋەي كە دىشكىن ئەكرىت ۋە ژيانى خۇي ۋ ئەۋەي كە لەگەلىدايە بەتال ئەكرىت.

جا كە ئەۋەي بۇ نووسى، نامەيەكشى نووسى بۇ (ھەججىج) ۋ فەرمانى پىدابوۋ كەبەگەرە رايىگرى، ۋەچاۋدىرى رىزى بكات ۋ، زۆر زۆر زىادەپۇي بكات لەبەبەھا گرتنىدا، بەلام ئەۋەبوۋ كە (موحه مەدى كۆپى ھەنەقىيە) لەۋاۋى ئەۋە زۆر نەژيا...

زۆرى پىئ نەچچو خوداى بالادەست گىپرايەوہ بۇ خزمەتى خۆى. ئەو رازى بە
بەرنامەى خودا و پەيپەرەوى كار لەژيانداو خودايش لەو رازى.

*

*

*

خودا گۆرەكە بۇ (موحه مەدى كۆپى ھەنەفيە) رووناك بىكاتەوہ، وە گيانى
لەبەھەشتدا شاد بىكات... بەپراستى ئەو لەوانەبوو كەلەسەر زەويدا خراپەكارى و
خۆبەزلانين و لوت بەرزى نەدەويست لەنيوان خەلكدا .

بۇ زياتر شارەزابوون لەژياننامەى (موحه مەدى كۆپى ھەنەفيە) بېروانە:

- ۱- خليفة الأولياء لأبن القيم (۳/۳۴)
- ۲- تهذيب التهذيب: ۳۵۴/۹
- ۳- صفة الأخوة لأبن الجوزي: (ثبع الحلب): ۷۷/۲-۷۹
- ۴- الطبقات الكبرى لأبن سعد: ۹۱/۵
- ۵- الوافي بالوفيات: ۱۵۸۳
- ۶- وفيات الأعيان لأبن خلكان: ۱۶۹/۴
- ۷- الكامل: ۲۵۰/۳۹۱، ۴/۳
- ۸- شذرات الذهب: ۸۹/۱
- ۹- تهذيب الأسماء واللغات: ۸۸-۸۹
- ۱۰- البدء والتاريخ: ۷۵-۷۶
- ۱۱- المعارف لأبن قتيبة: ۱۲۳

۱۹) تاۋسى كۆرى كەيسان

(جېزىكى ژيانى لەگەلۋاليدا) (موحه مەدى كۆپى يوسىنى سەقەن)
(ھەرگىز كەسىنك نەدىۋو ۋىنەو نمونەى تاۋسى كۆرى كەيسان)
(سەرۋىس كۆپى دىنار)

بەشى يەكەم

بە پەنجا ئەستېرە لەئەستېرەكانى رېنمايى و پووناكى بەخشىن رووناكى تاۋسى
داپپۇشى و رزا بەسەرىدا...
ھەر رووناكى يە لەدلى دا...
وہ رووناكى يە لە زمانى دا...
وہ رووناكى يە لەنيوان دەستەكانى دا...

*

*

*

وہ لەيسەر دەستى پەنجا زانا لەزاناكانى قوتابخانەى (موحه مەدىدا) پى گەيى و
دەرچوو، وہ ئەو لەدامەزراوى ئيماندا ۋىنەيك بوو لەھارپىيانى (پەيامبەرى خودا)
دروودى خوائ لەسەر بى... وہ ھەرۋەھا لەپراستگۆيى و ... پشت ھەلکردن دا لە
دونيا ويستە دونيايىيەكاندا... لەخۆشەويستى دا لەبەر دەستەينانى رەزامەندى
خودا و راگەياندىنى ووتەى (حەق)دا، ھەرچەند نرخى ئەو راگەياندەن، گرانبەھاش
بووبىت. وہ قوتابخانەى (موحه مەدى) فېرى کردبوو كە دىن ئامۇزگارىيە...
ئامۇزگارىيە بۇ پەيپەرەوى لەفەرمانەكانى خودا، پەيپەرەوى لە قورئانەكەى و، شويىن پى

هه لگرتنی پیغه مبه ره که ی و، به گوئی رایه لی زانایانی موسلمانان و، ناموژگاری کوئی گشتی موسلمانان.

وه تاقیکاره کانی ژبانی رینمایان کردبوو بۆنه و راستی یه ی که چاکه و چاکه سازی هه مووی له فرمانره وای موسلمانانه وه ده سپیده کات... وه هر له لای نه ویشه وه کوئیایی دیت... جائه گهر فرمانره وایان چاک بوون نه و خه لکیش چاک ده بن. خو نه گهر فرمانره و خراپ بوو نه و خه لکیش سهر به خراپه ده کیشن.

ده ی فرمانه و ئیوه و (زه کوانی کوپی که یسان) که نازناوه که ی (تاووسه)^۱. وه نه و نازناوه بۆیه کراوه به به ریدا چونکه تاووسی زانایانه... وه پیشه نگی هه موویان بووه له چاخی خوئی دا.

*

*

*

(تاووسی کوپی که یسان) له دانیشتوانی (یه مه ن) بوو... وه سه ره په رشتیاریه تی (الولایه) (یه مه ن) له و پوژگاره دا به ده ست (موحه مه دی کوپی یوسفی سه قه فی) برای (حه ججاجی کوپی یوسف) وه بوو.

جا (حه ججاج) نه و برایه ی ره وانه کرد و کردی به سه ره په شتیار (والی) به سه ره (یه مه ن) وه، پاش نه وه ی فرمانره وایه تی فراوان بوو، وه شان و شکوئی به هیز بوو، وه ده سه لاتی تینی سه ند، له گه ل زالبوونیدا به سه ره جموجوله که ی (عه بولادی کوپی زوبه یر) دا.

وه (موحه مه دی کوپی یوسف) یش له ناخیدا زوژیک له خراپه کانی (حه ججاجی) برای تیدا کوپوو بووه وه، به لام شتیک له چاکه کانی پیوه دیار بوو.

*

*

*

^۱ (الطاووس) بالنده یه کی شیوه جوانی مل دروژی سیما ره نگینه، زوژیک له زانایان و پیاو چاکان به ناوییه وه ناو نراون.

لەسەرەتاي پۇرۇتتىكى سارد دا لەپۇژەكانى ۋەرزى (زىستان) (تاۋوسى كۆپى كەيسان) و (ۋەھبى كۆپى مۇنەببىھ)^۱ چۈنەنە سەردانى.

كاتىك لەخمەتيا دانىشتىن، (تاۋوس) دەستى كىرگەن ئامۇزگارى كىردى ۋە ھانى دەدا بۇ چاكانە، دەيتىرسان ۋە ئاگانى دەكرەۋە لەسەر ئەنجامى كارەكانى، خەلىكش لەخمەتيا دانىشتىبۇن... جا (ۋالى) بەيەككە لەپاريزگارەكانى (خۇجابه) ووت:

كۆرم (جۈبەيەكى) سەۋزى شايسىتە ئامادە بىكە، ۋەبىدە بەسەر شانى (ئەبى عەبدۇرەھمان) دا. كابراي پارىزگار خىرا (جۈبەيەكى) گران بەھاي ئامادەكردى، داي بەسەر شانى (تاۋوس) دا. (تاۋوس) بەردەۋام ئامۇزگارەكانى دەدا بەگويىدا ۋە لەسەرخۇ شانى دەجولان ھەتا (جۈبەيەكە) لەشانى كەۋتە خوارەۋە، جا پارەرى ۋە ھەستايە سەر پى ۋە لىيدا پۇشت...

(مۇھەممەدى كۆپى يوسىف) كە ئەۋەي بىنى توۋرە بوۋنىك توۋرە بوۋ كە چاۋەكانى سوۋر ھەلگەرا ۋە دەم ۋە چاۋىشى سوۋر داگىرسا... بەلام ھىچى نەۋوت... جا كاتىك كە (تاۋوس) ۋە ھاپىكەي چۈنەنە دەرەۋەي كۆرەكە، (ۋەھب) ووتى بە (تاۋوس): سوۋندىم بەخۇ ئىمە بى باك بوۋىن لەتۈرە بوۋنەكەي، ۋە بەخەيالىماندا نەدەھات... ئەگەر توۋشى بەلەيەكش بىۋويناىە... بەلام تۇ چ زەرەرىكت دەكرىد، ئەگەر ئەۋ (جۈبەيەت) لى ۋەرىگرتايەۋ، پاشان بىتقۇشتايە ۋە، بەھاكەيت (نرخەكەي) بىكرىدەتە خىرو دابەشت بىكرىدەتە بەسەر ھەزاران ۋە بى دەرەمەتەكاندا!؟

(تاۋوس) ووتى: ئەۋە ۋايە كەتۇ دەلىيت ، بەلام بەراست من لەۋە دەترسم كەزانايان بلىن شت لە ۋالەكان ۋەردەگرىن ھەروەك تاۋوس ، بەلام ئىتر ئەگەر ئەۋان ۋەرىشى بگىر ناتۋانن ئەۋە بلىن كە تۇ دەلىيت .

^۱ (ۋەب بۇ مۇنبە) شونڭكە وتۇۋىەكى (يەمەنى) كەبەرەچەئەك فارس بوۋ، شارەزاي سەرگوزشتەي نەملى كىتاب، بوۋ واتە اكاور ۋە جۈلەكە).



جا ۋەك بلىنى (موحه مەدى كۆپى يوسف) ويىستى كە بەردەكە بەھايىتتە ۋە بە ناۋچاۋى (تاۋوس)دا، واتە پوو بەپوۋى يىتتە ۋە بەوشىۋەى كە ئەو پوو بە پوۋى بوو بوۋە، ھات تەلەيەك لەتەلەكانى بۇ نايە ۋە... ۋە پياۋىكى زىرەك و وورپاۋا فيلبازى لە پياۋانى خۆى دەستنيشان كرد و پىنى ووت:

بېرۇ ئەو (كيسەيە) بەرە بۇ (تاۋوسى كۆپى كەيسان)، بەھەر فروفيليك بوۋە كاربەرە سەرى تاۋەرىبگىرت... جا ئەگەر ۋەرىگرت ئەۋە پاداشتىكى زۆر باشت دەدەمە ۋە... ۋە بەرگىكى جوان و نايابت بۇ دەكەم، دەتكەمە نزيكانى خۇم... ئەۋجا پياۋەكە بەخۆى و كيسەكەۋە دەرچوۋە دەرەۋە و پۇيشت، تا گەيشتە خزمەتى (تاۋوس) لەگوندىكدا كەتيايدا جى نشين بوو، لەنزيك شارى (سەنعاۋدا) كە پىنى ووترا (ئەلجەنەد).

كاتىك نامادەى خزمەتى بوو، سەلۋى لىكرد، ۋە زۆر دلى دايەۋە و نەزاكەتى نواندەلە خزمەتياۋ پىنى ووت: ئەى (ئەباى عەبدورەحمان)، ئەۋە خەرجيەكە جەنابى (ئەمىر)ناردويەتى يەتە خزمەتت. ئەۋيش ووتى: ھىچ پىۋىستى يەكەم پىنى نى يە. كابرا بەھەموو پىگايەك ھەۋلى لەگەلدا كە ۋەرىبگىرت، بەلام ئەۋ ھەر نكۆلى لى كرد لەۋەرگىرتنى. كابرا ھىچى بۇ نەمايەۋە جگە لەۋەى بى ئاگايى يەكى (تاۋوسى) قۇستەۋە... كيسەكەى ھاۋىشتە پەنجەرەيەكى بچكۆلە كەبەتەنيشتى ديۋارەكەۋە بوو، ئەۋجا گەرايەۋە بۇلاى (ئەمىر) و ووتى:

ئەى جەنابى (ئەمىر) (تاۋوس) كيسەكەى ۋەرگرت. ئەۋجا (موحه مەدى كۆپى يوسف) كە ئەۋەى لى بىست بەۋە زۆر دلخۇش بوو... ۋەلىنى بى دەنگ بوو. ئەۋجا چەند رۆژىك بەسەر ئەۋەدا تى پەرى، دوۋكەسى لەپياۋەكانى رەۋانەكرد بۇلاى (تاۋوس) ۋە ئەۋ پياۋەيان لەگەلدا بوو كە (كيسەكەى)بۇ برد بوو، ۋە فەرمانى پىنى دان كە پىنى بلىن: بەپاستى ئەۋ رەۋانەكراۋى (ئەمىر) بە ھەلە ئەۋ پارەى دابوۋە جەنابت ئەى (تاۋوس)، بەلكو ئەۋەى رەۋانە كرىدبوو بۇ كەسىكى دى جگە لەتۇ... جاۋا ئىمە ھاتوۋىن كەلىت ۋەرىگرىنەۋە، بىبەين بۇ ئەۋ كەسەى كە بۇى رەۋانەكراۋە.

(تاوس) ووتى: من ھېچ پارەيەكم لەسامانى (ئەمىر) ۋەرنەگرتوۋە تابۇي بگىرمەۋە. ئەوجا ئەۋانېش ووتيان: بەلى ۋەرت گرتوۋە. (تاوس) لاي كىرد بەلای ئەۋ پياۋەۋە كە (كىسەكەي) بۇ ھىتابوۋ، ۋە پىي ى ووت: نايما من ھېچ شتىكم لەتۆ ۋەگرتوۋە!.

كابرا كە ئەۋەي بىست توۋشى ترس و دلەپراۋكى بوۋ، ۋە ووتى: نەخىر ... بەلكو پارەكم لەپەنجەرە بچوكەكە دانائە لەكاتىكدا كەتۆ ئاگات لىي نەبوۋ. (تاوس) فەرموۋى: دەي ئەۋە ئىۋەۋ پەنجەرەكە سەيرى بگەن. ئەۋانېش سەيرى ئاۋ پەنجەرەكەيان كىرد، كىسە پارەكەيان ۋەكو خۇي بىنى يەۋە كە جالجالۆكە دەۋريان تەنىبوۋ... ئەوجا پارەكەيان ھەلگرتەۋە و گىپرايانەۋە بۇ (ئەمىر).

*

*

*

جا ۋەك ئەۋەي خۋاي بالا ويستىتى كە سزاي (موخەمەدى كوپى يوسف) بدات لەسەر ئەۋكردارەي كە ئەنجامى دا بەرامبەر بە (تاوس)، و ئەۋ سزادانەش لەبەر چاۋى خەلكى دابىت. بفرموۋن ئەم پوۋداۋە... جا چۆن ئەۋە پوۋيدا!.

(تاوسى كوپى كەيسان) گىپرايەۋە ووتى:

من لە (مەككە) دا بوۋم بۇ جى بەجى كردنى (حەج)، (حەججى كوپى يوسفى سەقەنى) ئاردى بەشۋىنما، كاتىك چوۋمە خزمەتى بەگەرمى بەخىر ھاتنى كردم... ۋەلای خۇيەۋە داينام... ۋە سەرىنىكى بۇ دانام و، بانگەششتى كردم تا لەسەرى شان دا بدەم... پاشان دەستى كرد بەپرسىار كردن لىم دەريارەي خوداپەرستى (حەج) و پايدەكانى و، شتى دىكە كەلىي بوۋ بوۋە كىشە.

كاتىك ئىمە بەۋەۋە خەرىك بوۋىن. (حەججى) گويىستى نزاكارىك بوۋ كەبەدەۋرى (كەعبە) دا دەگەپرا، ۋە دەنگى لەنزاكەيدا بەرز كردبوۋەۋە، ۋە دەنگ و نزاكەي بەشۋەيەك بوۋ كە، دلەكانى رادەچلەكاند چۆن راجلەكاندنىك... جا (حەججى) ووتى: دەبىت ئەۋ نزاكارەم بۇ ئامادەبگەن.

جا چوۋن ھىنايانە خزمەتى، ئەۋىش پىي ى ووت: ئەي پياۋ لەچى ھۆزىكى؟ خەلكى كويى! پياۋەكەيش ووتى: پياۋىكم لەمۇسلمانان.

(حه ججاج) ووتی: له وه پرسپارت لی ناکهم، به لکو پرسپاری ئه وهت لی ده کهم
 خه لکی چ وولاتیکی؟ ئه ویش ووتی: له خه لکی (یه مه ن) م.

(حه ججاج) ووتی: کاتی که هاتی (ئه میر) ت چون به جی هیشت. ئه ویش ووتی:
 که من به جیم هیشت زل و زه به لاح و له شیکی تیسمراوی هه بوو... به رگی جوانی
 له به ردا بوو... وولاتی سوار چاکی هه بوو... ده سه لاتی زور و خه رگی زوری هه بوو...
 (حه ججاج) ووتی: له و بارانه وه پرسپارم لی نه کردی...

ئه ویش ووتی: دهی که وایوو ده رباره ی چی پرسپارم لی ده کهی؟

(حه ججاج) ووتی: پرسپاری هه لسو که وتی ده کهم له ناوتانا.

ئه ویش ووتی: که به جیم هیشت دلره ق و زور سته مکار بوو... گوپراهی به دی
 هینراو بوو، یاخی بوو له به دیه ینه ر. جا له شه رمه زاریدا له به رچاوی دانیشتاواندا دم و
 چاوی (حه ججاج) سور هه لگه راو، ووتی به پیاوه که:

چی وای لی کردی که ئه وه بلیت ده رباره ی (ئه میر) که ت له کاتیکدا تو ده زانی ئه و
 برای منه؟! جا ئه ویش ووتی: تو وای ده بیینی که پله وپایه ی ئه و له لای تو به ریزتر و
 به به هاتره له پله وپایه ی من له لای خودای بالا ده ست؟! ئه و من هاتوومه ته خزمه تی
 ماله که ی میوانی ئه وم... وه پیغه مبه ره که ییم به راست زانیوه... وه قهرزه که ییم
 داوه ته وه... جا (حه ججاج) بیده نگ بوو، وه وه لای پی نه بوو.

ئه و جا (تاووس) ووتی: پاشان زوری پی نه چوو که پیاوه که هه ستایه سه رپی و،
 لییدا و پویش به بی ئه وهی که رووخسه ت بخوازی، یان رووخسه ت بدری. منیش
 هه ستام به داویدا، وه له دلی خوم دا ووتم: به راستی ئه و پیاوه، پیاو چاکه، جا ئه گه ر
 بکه ویت و، بی بینیت وه و ده ست لی ی گیر بیت پیش ئه وهی که قهره بالفی خه لک له
 چاوه کانتی گوم بکات کاریکی باشه...

ئه و جا شوینی که وتم، بینیم خوی گه یانده (که عبه) و خوی هه لواسی به په رده که ییدا،
 وه پوومه تی خسته سه ر دیواره که ی دهی فهرموو: خودایه په نا به تو ده گرم... وه هانا
 بو جه نابت ده هینم ولای جه نابت خوم هه شار ده دم.

خودايە دۇنياسى و متمانەم بگىزەرەۋە بۇ بەخشندەيىت، ۋە رازىبوونم بەچاۋدىرى سەرپەرشىتى خۆت. كە رزگاربوونم بىٰ لە دەستى بەخىلەو رڭ دەكان، ۋەبىٰ باكىم لەۋەى كەلەدەستى خۆپەرستاندايە. خودايە مەن داۋاي رزگاربوونى خىزانىتى لىٰ دەكەم لەغەم و خەفەت... ھەرۋەھا داۋاي بەخشندەيى دىرېنت و... نەرىتە چاكەكانت ئەى ئەى پەرۋەردگارى جىھان.

ئىنجا شەپۇلىكى خەلكى ھات و لە چاۋەكانم شارديانەۋە، جا وام گومان برد كە ئىتر رىڭاي نى يە بۇ بىنىنەۋەى جارىكى دى لەۋاي ئەۋە... كاتىك ئىۋارە دەرچوون بوو لە (عەرەفە)، بىنىم لەگەل خەلكىدا خەرىكى دەرچوون بوون بەرەو (موزدەلىفە) جا لىٰ ى نىزىك بوومەۋە گۆيىسىتى بووم دەيووت: خودايە ئەگەر تۆ خەجەكەو ھىلاكى و شەۋنخونىت لىٰ ۋەرنەگرتووم... بىٰ بەشم مەكە لەپاداشت و لەسەر موسىبەتەكەم، بەۋەى كەلىت پەسەند نەكردووم.

ئىنجا لەۋاي ئەۋە لەگەل خەللكەدا پۇشت، ۋە تارىكى شەۋ لىٰ ى شاردمەۋە... جا كاتىك دۇنيابووم لە بەخزمەت نەگەيشتنەۋەى ووتم: خودا نىزاي مەن و ئەۋىش پەسەند بگە... ۋەتكاى منىش و ئەۋىش ۋەلام بەدەۋە و قېۋلى بفرموو... ۋزەى پىٰ يەكانى منىش و ئەۋىش جىگىر بگە ئەۋ ۋۇزەى كەپىٰ يەكان ھەلدەخلىسكىن و خارەنەكانيان دەكەۋن بەزەۋى دا... ۋەكۆمبەكەۋە لەگەلدا لەسەر خەۋزى (كەۋسەر) ئەى بەخشندەترىن بەخشندەكان.

ئىتر بەيەكگەيشتنەۋەيەكى دىدا لەگەل شۆيُنكەۋتوۋى پاىەبەرزدا (زەكۋانى كۆپى كەيسان) كە بەناۋبانگە بە (تاۋوسە) خوداي لىٰ رازى بىت... ۋەبەھەشت بكاۋە پاىەگا و جىٰ نشىنى

*

*

*

خودايە لەگەل (تاۋوس)دا خەشرمان بگەۋ لەخزمەتيا لەبەھەشتەكەتدا كۆمان بگەۋە.

﴿ۋەرگىر﴾

تاۋوسى كۆپى كەيسان

بەشى دوۋەم

(ئامۇڭگارېكار و پى پىشانىدەر)

(تۆم بىنى لەخۇدا ئەي (ئەبا عەبدۇرەحمان) نويۇت دەكرد لە (كەعبە)دا، وە
(پەيامبەر) (ﷺ) لەسەر دەرگاگەي بوو، پىنى دەررەموريت: روپۇشەكەت لابه، وە
قورئان خوئەكەت ئاشكرا بكة ئەي (تاۋوس).)

(مەجھىد)

خەلىفەي مۇسلمانان (سولەيمانى كۆپى عەبدولمەلىك) لەۋەدا بوو كە بگاتە
دەررەبەرى (كەعبە) و لەۋىدا جىگىربىيىت... وە ھەموو ئارەزوومەندىيەكەۋە (كەعبە)ى
پايەبەرز لەباۋەش بگرىت، كە لاىكردەۋە بەلاي دەرگاۋانەكەيدا و قەرموۋى:
بگەپى بەداۋى زانايەكدا و بۆمان بانگ بكة تاشارەزامان بكات لەدىن، وە لەم رۇژە
پىرۇژەدا لەرۇژەكانى خوداي بالادەستدا ئامۇڭگاريمان بكات. دەرگاۋان پۇيشت بۇ ناو
مۇسلمانان كەلەۋىدا كۆبۇبونەۋە بەمەبەستى جى بەجى كردنى (حەج) و كرىن و
فرۇشتن، وە پىرسىياري لىكردن دەربارەي داۋاكەي (ئەمىرى برۋاداران)... ئەۋانىش
پىيان ووت:

ئەۋە (تاۋوسى كۆپى كەيسان) گەۋرەي زانايانى چاخى خۇي... وە راستگۇترىنيان
لەبانگەۋازىدا بۇ خودا پەرسىتى و پەپرەۋى كردن لەئايىنى خودا... فەرموۋ ئەۋە تۆۋ
جەنابى. دەرگاۋان چوۋە خزمەتى (تاۋوس) و ووتى: ئەي جەنابى (شىخ) داۋاي
(ئەمىرى برۋاداران) ئەنجام بەدە.

(تاۋوس) يىش بەبى ھېچ كەمتەرخەمىيەك دەستۇبرد روۋى پىشان دا. ئەۋەش ئەۋەبوو كەئەۋ باۋەپىۋاۋو كەپپۇيىستە لەسەر بانگەۋازكاران بۇ لاي ئاينى خۇداي بالادەست ھەركاتىك فرسەتتىك كەۋتە بەردەستيان بى قۇزىنەۋە... ۋەھەر فرسەتتىكىيان بۇ پىكەۋت پەلەبەكەن بۇ سوۋد لى ۋەرگرتنى... ۋە ئەۋ دۇنيا بوو كە گەۋرەترىن ۋوشە، ۋوشەيەكى ھەققە، كەمەبەست پى ى گىپرانەۋەى خاۋەن دەسلەتتان بىت لەچەۋتى و ئارەۋايىيەك... ۋە دوۋرخستىنەۋەيان بىت لەستەم و زۇردارى ۋە نىزىكخستىنەۋەيان بىت لەخۇداي بالادەست...

ئىتر (تاۋوس) دەستۇبرد رىي بەپىكرد لەگەل دەرگاۋان دا... جا كاتىك چۈۋە خىزمەتى (ئەمىرى بېۋاداران) سلاۋى لىكرد، (خەلىفە) ش بە جۋاتر سلاۋەكەى ۋەلامى دايەۋە... ۋە پىشۋازىيەكى گەرم و گۈپى لىكردو، لەننىك خۇيەۋە دايىنا. پاشان دەستى كرد بەپرسىار لىكردنى دەربارەى ئەۋ شتانەى كە كىشەى ھەبوو لەسەرى لە بارەى خۇداپەرستى يەكان و ئادابەكانى ھەج، ۋە زۇر بەئەدەبەۋە گۈيى بۇ پراگرت.

(تاۋوس) ۋوتى:

كاتىك ھەستەم كرد كە (ئەمىرى بېۋاداران)، مەبەست و ويستەكانى بەئەنجام گەيشت و، شتىكى ئەما كەلەبارەيەۋە پرسىار بىكات، لەدلى خۇمدا ۋوتم: بەپاستى ئەى (تاۋوس) ئەم دانىشتىنە، دانىشتىنەكە كە خۇدا لەبارەيە و پرسىارت لىدەكات... پاشان رووم تىكرد و ۋوتم: ئەى (ئەمىرى بېۋاداران)، بەپاستى (بەردىك) لەسەر دەمى بىرىكدايە لەقۇۋلايى دۆزەخ دايەۋ، دەكەۋىتە ناۋ ئەۋ بىرەۋ ھەفتا پايز (سال) بەردەۋام دەپۋاتە خوارەۋە تا دەگاتە بنى...

ئايا دەزانى خۇداي بالا دەست ئەۋ بىرەى لە بىرەكانى دۆزەخ، بۇكى ئامادەكردۋە ئەى جەنابى (ئەمىرى بېۋاداران)؟. ئەۋىش بەبى ھېچ بىرەكردنەۋەيك ۋوتى: نەخىر... ئىنجا بەخۇى دا چۈۋە ۋوتى:

ئەى ھاوار، بۇ كىيى ئامادەكردووه؟! منىش ووتىم: خوداى بالا دەست ئامادەى
 كردووه بۇ ئەو كەسەى كە كارووبارى موسلمانان دەگريته دەست و، ستهم دەكات...
 (سولەيمان) يەك دا چلەكان دا چلەكى، من وا گومانم برد كەلەگەلى دا رۇحى
 دەرجييت... وه ئەو وه واى ليكرد كە بگري، وه بەدەم گريانه يەكە يە وه هەنسكى
 ھەلدەكيشا لەو ھوبو بەنى بچرينى... ئيتىر وازم ليھيناو بەجيىم ھيشت و پۇشتىم... وه
 ئەويش ھەر داواى پاداشتى خيىرى بۇ دەكردم.

*

*

*

وھ كاتىكىش كە (عومەرى كوپى عەبدولعەزىز) (جى نشيني) گرتە دەست، ناردنى
 بەدواى (تاوسى كوپى كەيسان) داو پىي دەوت: ئامۇزگاريم بگە ئەى (ئەبا
 عەبدورەحمان). ئەويش لەجياتى ھاتن بۇلاى (ئەمىر) نامە يەكى بۇ نووسى، لەيەك
 دىردا فەرمووى:

ئەى جەنابى (ئەمىر): (ئەگەر دەتەويت ھەموو كىدارت خيرو چاك بيت، خەلكى چاك
 و بى دەغەل بەكاربەيتە بۇ راپەراندنى كارەكان، ئيتىر سلاوى خودات لەسەرىي).

كاتىك (عومەر) نامەكەى خويىندەوھ ووتى:

بەوھ ئامۇزگارى بەسە...

بەوھ ئامۇزگارى بەسە...

*

*

*

وھ كاتىك كە (جى نشيني) كەوتە دەستى (ھيشامى كوپى عەبدولمەلىك)، (تاوسى
 كوپى كەيسان) كۆمەلىك ھەلويسىتى بەناوبانگ و كاريگەرى ھەبوو لەگەلى دا.
 لەوانە: (ھيشام) ھات بۇ (كەعبە) بۇ جى بەجى كردنى (حەج)... جا كاتىك كەيشتە
 (حەرەمى كەعبە): فەرمووى بەپياوھ تايىبە تەمەندەكانى لەخەلكى (مەككە): بگەريىن
 پياويىكم لە ھاوپريانى (پەيامبەرم) (ﷺ) بۇ بدوزنەوھ بۆم بانگ بگەن.
 ئەوانىش پيىان ووت: ئەى (ئەمىرى پرواداران) بەپراستى ھاوپريان يەك لەدواى يەك
 گەپاونەتەوھ بۇ خزمەتى پەرورەدگاريان، ئىمە بزانيىن يەك كەسيان لەزياندا نەماوھ.

ئەوجا (ئەمیر) فەرمووی: دەی یەکیک لە شوینکە وتوان... جا (تاووس کوپی که یسان) یان بانگ کردە خزمەتی. کاتیک (تاووس) چوو خزمەتی، نەعلەکانی لەتەنیشتی فەرشەکهیدا داگەند...

وەسلاوی لیکرد بەبێ ئەوەی که بەووشە (ئەمیری پرواداران) بانگ بکات... وە دواندە قسە لەگەڵ کرد بەناوی خۆیەو نەک بە نازناوەکه یەو... وە دانیشتی پیش ئەوەی روخسەت بدریت بە دانیشتن... ئەو هەلس و کەوتانە ناگری توورەبوونی هەلگیرساند لەلای (هیشام)، هەتا هەلچوون و توورەبوونە که لەچاوەکانیدا بە دەرکەوت. ئەوەش بەوەی که ئەو بەو هەلس و کەوتانە خۆواندنی بوو بەسەریدا، وە هینانە خوارەو بوو لەشان و شکۆی لەبەردەم ئامادەبوونی کوپەکهیداو دارودەستەکانیدا...

بەلام زۆری نەخایاند که ئەوەی بیرکەوتەو که ئەو لە مائی خودای بالادەستدایە... بۆیە بەخۆیدا چوو یەو ووتی: بە (تاووس): چی وای لیکردی ئەی (تاووس) که ئەو هەلس و کەوتانە ئەنجام بدەیت؟! ئەویش فەرمووی: ئەوانە چی یە که کردوومن؟!

(خەلیفە) توورەبوون و هەلچونەکهی خواردەو، ووتی:

نەعلەکانت لەسەر سوچی فەرشەکهەم داگەند...

وە سلاوت لی نەکردم بەناوی (ئەمیری پرواداران)...

وە بەناوی خۆمەو ناوت بردم، وە بە نازناوەکه مەو ناوت نەبردم...

پاشان دانیشتی بەبێ ئەوەی روخسەت بدریت لەلایەن مەو... ئەوجا (تاووس) بەهیمنی وەلامی دایەو ووتی:

دەربارەي داگەندنی نەعلەکهەم لەسەر سوچی فەرشەکهەت، من رۆژی پینچ جار لەنیوان دەستەکانی پەرورەدگاری بالادەست دا دایان دەکەنم.. کهچی ئەو لۆمەم ناکات و، لیشم شلوی نابێ... کهچی تۆ لیم شلوی دەبیت...

وه دهرباره ی ئهو ووتیهت گوايه به ناوی (ئهمیری برواداران) هوه سلّوم لی نه کردوی... چونکه هه موو برواداران رازینین به فرمانبره وایی جه نابت... جا ترسام له وهی که درۆزن بم له ودا ئه گهر بانگم بکردیتایه به (ئهمیری برواداران).

وه دهرباره ی ئه وهی که به ناوی خۆته وه بانگم کردویت، وه نازناوه که تم به کارنه هیئاوه... له راستی دا ئه وه یه خودای بالاده ست په یامبه رانی به ناوی خۆیا نه وه بانگ کردوه و، فهرموویه تی:

ئهی (داود)... ئهی (یه حیا)... ئهی (عیسا)... وه نه یاره کانی به نازناو ناوه یئاوه و، فهرموویه تی، تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ (المسد ایه (١)).

واته: له ناو چوو هه ردوو دهستی (ئهبی له هه ب) وه دیسان تیاچوو... وه دهرباره ی ئهو ووتیهت که گوايه من دانیشتووم پێش ئه وهی تۆ رووخسه تم به دیت... به راستی من له (ئهمیری برواداران) (عهلی کوری ئهبی تالب) م بیستوه فهرموویه تی: (ئه گهر ده ته ویت که بروانیت بۆ پیاویک له خه لکی دۆزه خ، بروانه بۆ پیاویک خۆی دانیشتوه، وه به ده وریدا و له نیوان دوو ده ستیدا کۆمه لیک دهسته وه زهر به پیوه وه ستاون).

جا منیش پیم ناخۆش بوو تۆ ئهو پیاوه بیت که له ئه هلی دۆزه خ... که (هیشام) گوئیستی ئه وه بوو، له شه ره زاریدا رووی له زه وی کردو.... دواپی سه ری به رز کرده وه و ووتی: ئامۆژگاریم بکه ئهی (ئهبه عه بدوره حمان).

ئه ویش فهرمووی: گوئ رابگره ئهی جه نابی (ئهمیر): به راستی من بیستومه له (عهلی کوری ئهبی تالب) که ده یفه رموو: (به راستی له دۆزه خ دا ماری تێدایه له ئه ستوری تێ سمپراویدا وه ک کۆله که یه کی (عمود) زه به لاه... وه دوو پیشکی وه ک ئیمستر... ئهو فرمانبره وایه ده گه زن که دادوهر نی یه له گه ل ژیر دهسته کانیدا. واته له گه ل خه لکه که یدا.

پاشان هه ستاو لی ی دا رۆیشت.

*

*

*

وه (تاووس) ههروهك سهردان و هاتوچۆی ههندی لهخاوهن دهسته لاتانی كردوه بهمه بهستی به ئاگا هیئانهوه و رینمایی کردنیان... دوریش كهوتهوه و پشتی لهههندیکی دیکه یانی كردوه بهمه بهستی ته می کردنیان و سوکایه تی پی کردنیان... کوپه که ی گیرایه وه وتی:

سالیکیان له گه ل باوکم دا چووین بۆ جی به جی کردنی (حهج) له (یه مه ن) وه، جا لهههندی شاردا لاماندا كه له ژیر دهستی فرمانبه ریکدا بوو پی ی دهوترا (کوپى نهجیح)... كه له خراپترین فرمانبه رهكان بوو، وه له زۆربه یان زیاتر له ده ربوو له راستی و په واکاری و، رۆچوو بوو له ناره واییدا...

ئیمهش چووینه مزگه وتی شاره كه بهمه بهستمان جی به جی کردنی نویژی فهرز بوو، ئاله و کاتدا (کوپى نهجیح) زانیبووی بههاتنی باوکم، کاتیكم زانی هات بۆ مزگه وته كهو، سلاوی له باوکم کرد و له بهر دهستی دانیششت... به لām باوکم هیچ گوپی پی نه دا و، وه لāmی سلاوه که ی نه دایه وه و، پشتی تیکرد... ئه و جا له لای راسته وه روویکرده باوکم و دوواندی، به لām ئه و دیسان رووی لی وه رگپرا... ئه و جا لای کرد به لای چه پی باوکمه وه و دیسان دوواندی، به لām ئه و هه ر رووی تی نه کرد و... دیسان رووی لی وه رگپرا...

کاتیك كه ئه وم بینى، ههستام و چوومه خزمه تی، وه دهستم بۆ درێژکردوو، سلاوم لی کردوو، ووت پی ی: ئه ی جهناب دلتیابه باوکم نه یناسیویت... ئه ویش وتی: به لی بی گومان به باوکت ده مناسی... وه دلتیابه ئه وه ی کردی له گه لما ئه وه ئه وه نهجامی ناسینمه... پاشان بی دهنگ بوو لی ی دا رۆشت و هیچ شتیکی نه وت.

کاتیك گه شتی نه ماله وه باوکم لایکرد به لامه وه و وتی: ئه ی نه قام... له پاش مله به زمانه درێژه که ت ئه وانه زه م ده کهیت و به خراپه باسیان ده کهیت و، کاتیکیش ئاماده بوون و له گه نیانبوویت به و په پی ملکه چی و ریسوایی یه وه له گه لیان ده دوییت!!... ئایا دوو لاووی جگه له وه زیاتر هه یه؟!.



ۋە (تاۋوسى كۆپى كەيسان) سۈرۈشتى ۋاپىسى، ئامۇزگار يەكەنى تايىبەتى نەدەكرد بە (جى ئىشەنكەن) ۋە (فەرمانبەر) ۋە، بەلكى ئامۇزگار يەكەنى ھەممە ئىشەنكەن دەكرد بە پىيۇستىيان بە ئامۇزگار يەكەنى بىۋايە ۋە، ئارەزوومەندى گۆيىستىيان بىۋىن... ئىتەر ھەر كەس بىۋىن ۋە لەھەرچىن ۋە تۈيۈنكە بىۋىن.

لەنمۈنەنى ئەۋە، (تەتارى كۆپى ئەبى رەببى) گىرپاۋىيە ۋە ۋىتى: (تاۋوس) لە ھەلۋىستىيەدا مەنى بىيىنى پىيۇ خۇش ئەۋە، فەرمۇۋى: ئەبى (تەتارى)، دەستىم بەدەمەنت ئەكەنى پىيۇستىيان يەكەنى بەزىكەيتە ۋە بۇلەي كەسەك كە دەركەي بەرۋىتە دادەخات... ۋە دەركەۋەنەكەنى لەبەر دەركە دەۋەستىيە تاتۇ ئەبىيىت... بەلكى ھەمىشە داۋاكەنت رۈۋ بەرۋى كەسەك بەۋە... كە دەست ۋە بىر دەركەت لى دەكەتەۋە... ۋە خۇي داۋات لى دەكەت بەۋە كە پىيۇستىيان يەكەنى لى داۋاكەنى... ۋە پەيمەنت دەۋاتى بەۋەلەم دانەۋە بەدەمەۋە ھاتەنت...

*

*

*

ۋە ئەۋەتە دەلەت بە كۆپەكەي:

ئەبى كۆپم خۇم، ھاپىيەتە ھۆشمەندەن بەك دەرىيەتە پال ئەۋە، ئەگەر يەكەن لەۋانىش ئەبى... ۋە دەستىم بەدەمەنت ھاپىيەتە ئەۋەمەن مەكە، چۈنكە دۇنيابە ئەگەر ھاپىيەتەن بەكەت دەرىيەتە پال ئەۋە، خۇ ئەگەر لەۋانىش ئەبى... ۋە مەبەستىيە لەمۇزۇ تەۋەي دىنەكەي ۋە، بىي كەم ۋە كۆپى رەۋىتى يەتە. جا (تەۋەلەلە كۆپى) گەشەۋ نەشۈنەي كەد لەسەر ئەۋ شىۋەۋ شىۋەۋى كەۋەۋى پەرۋەردەي كەد، ۋە ھەمەن رەۋىتى ئەۋى پەيۋەۋ كەد، ۋە لەسەر رەۋەۋ رەۋەۋەكەي ئەۋرىي بەرپەكەد لەۋانىدە...

لەنمۈنەنى ئەۋە، خەلىفەي ئەبباسى (ئەبە جەۋەرى مەنسۇر) جارىكەن (تەۋەلەلە كۆپى تاۋوس) ۋە (مەلىكى كۆپى ئەنەس)^۱ بانگەيشت دەكەت بۇ سەردەنى، جا كەتەك چۈنە خەمەتى، ۋە لەكۆۋەكەيدا دانیشتەن، (خەلىفە) لايكەد بەلەي (تەۋەلەلە كۆپى تاۋوس) ۋە ۋىتى:

^۱ (مەلىك) يەكەن بىۋە لە شونڭىڭكە وتۇرغان ۋە زانايەك بىۋە لەزەنەكەنى ۋە خاۋەنى رەۋە مەلىك بىۋە.

شتیکم له وه بۆ بگێرپوه که له باوکت گوئیستی بووی، ئه ویش ووتی: (باوکم قسه ی بۆ کردم فهرمووی: سزادارترین کهس له خه لکی له پوژی ره ستاخیزدا پیاویکه که خودای بالاده ست بۆی بره خسینی ببیته فهرمانره وای موسلمانان، جا له فهرمانره واییه کهیدا ستم نه نجام بدات).

(مالیکی کوپی نه نهس) فهرمووی: کاتیک که ئه و ووته یه م لی بیست، به رگه کانی به رم کۆکرده وه له ترسی ئه وه ی نه وه ک هه ندی له خوینه کهیم به ریکه وی... چونکه ووتم هه ر نیستا ده یکوژیت... به لام (ئه با جه عفر) کاتژمێرێک هه لویسته ی کردو، هه یج قسه ی نه کرد. پاشان ئیمه ییش به سه لامه تی لیمان دا رۆشتین.

*

*

*

ته مه نی (تاووسی کوپی که یسان) درێژه ی کیشا تاگه یشته سه د سال، به لکو له وه ش تی پهری... به لام له گه ل ئه و به ته مه نی و پهریه تیه دا له رووناکی بیر و هۆشی دا وه لامدانه وه ی هه یج که می نه کردبوو.

(عه بدوللای شامی) ووتی:

چوومه خزمه تی (تاووس) له ماله که ی خۆیدا، تا زانست و زانیاری لی وه ریکرم، واته لیوه ی فیڕبهم، وه من پێش ئه وه نه مه دناسی... کاتیک دام له ده رگا که، پیاویکی زانی به ته مه ن هات ده رگا که ی لی کردمه وه، منیش سلاوم لی کردو ووتم: ئایا جه نابتی تاووسی کوپی که یسان؟

ئه ویش فهرمووی: نه خێر من کوپی ئه وم... ئه و جا منیش ووتم: جا ئه گه ر جه نابت کوپی ئه و بی، بێگومان نیستا ئه و زانییه کی به سالا چووه، پیر بووه، بیر و هۆشی له نه نجامی پهریه تی تیک چووه، وه به راستی منیش له شوینی دووره وه هاتووم به مه به ستی ئه وه ی له زانست و زانیارییه کانی سوودمه ند بيم... به لام دیاره مه به سته که م نه هاته جی...

کوپرکه ش فهرمووی: ئه ی هاوار بۆ تۆ... ئه وه چی ده ئییت؟ دلنیا به له به ر بووان و شاره زایانی قورئان هه رگیز هۆش و بیران تیک ناچی... فهرمووی بچۆره خزمه تی... منیش چوومه خزمه تی و سلاوم لی کردوو ووتم:

لە راستیدا من ھاتوومەتە خزمەتت بەمەبەستى فېربوون و سوودمەندبوون لەزانست و ئامۆزگارىيەكانت. ئەویش فەرمووی: پرسیار بکە و داواكانت بەكورتى..

منیش عەرزەم کرد: ئەوئەندەى وىستى خودای لەسەر بى كورتى دەكەمەو... جا فەرمووی: دەتەوێت پوختەى ئەوەى كە ھەيە لە (تەورات) و (زەبور) و ئىنجىل) و (قورئان) دا بۆت كۆيکەمەو؟.

منیش عەرزەم کرد: بەلى...

ئەویش فەرمووی: لەخودای بالا دەست بترسە، ترسێك وابێت لە ھىج شوڤنێك و كاتێك دا شتىكى دیکە نەبى جگە لەوەى كە تولى ى بترسى. وەھىوا و ئومىدت پى ى ھەبێت زیاتر لەترست لى ى... وەئەوەى كەپێت خۆشە بۆ خۆت بۆ خەلكیش پێت خۆش بێت...

لە شەوى دەيەمى (زىلحىجە) دا سالى سەدو شەشى كۆچى، زانای خودا ناس (تاووسى كوپى كەيسان) لەگەل حاجياندا (عەرەفات) وە بەرەو (موزدەلېفە) بەرىكەوتن لە چل ھەمىن جاریدا. جا كاتێك لەسەر زەوى پېرۆزى (موزدەلېفە) دا. لايان داو كاروانيان خست، نوێژى ئىوارەى لەگەل نوێژى خەوتندا بەكۆكراوھى ئىنجامدا... وە لەسەر زەوى پالکەوت، بەمەبەستى ئەوەى شتىك بەھوێتەو و شەكەتى دەرچیت... ئالەوكاتەدا فرىشتەى گيانكێشان بەرەو بارەگای پەروردگارى بەرى کرد...

وئەدەستەملانى كاروانى مەرگ بوو دوور لەخاوە خىزان و كەس و كارو نىشتمان ، بەلام نزىك لەخودای بالا دەستەو... بە ئىجرامەو و لەكاتى وەلامدانەوەى پەروردگارى دا (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ) بەئومىد و ھىواى پاداشت... وە بە بەويست و بەخشندەيى خودا لەگوناھە كانى پاكبەتەو، وەك ئەو پۆژەى لەدايك بوو... كاتێك بەرەبەيان ھەلھات و دونيا رووناكبويەو، وە ويستيان بىئىژن. نەيتوانى تەرمەكەى لەنيو قەرەبالفى و كۆبونەوەى خەلكى لەسەرى دەرکەن.

جا بۆيە (ئەمىرى مەككە) پاسەوانانى رەوانەکرد تا خەلكەكە لەتەرمەكەى دوور بخەنەو وە تا بتوانى بنیژى... خەلكىكى زۆر كەتەنھا مەگەر خودا ژمارەيانى زانىبێت

نۇزۇنلار لەسەر كىرد... ۋە لەۋانەنى كە لەناۋ نۇزۇنلاردا دا بوۋ خەلىفەنى مۇسلمانان...
(ھېشامى كۆپى عەبدولمەلىك) بوۋ.

خۇايە گىيان ۋەك (تاۋوسى كۆپى كەيسان) بىمانكا بەئەندامى خىر لەكۆمەلگادا ۋە
ھەمان ھەلۋىستى ئەۋزاتەمان پى پەۋابىيەنە.

﴿ۋەرگىر﴾

بۇ زىاتىر شارەزابوون لەزۇيانى (تاۋوسى كۆپى كەيسان) پىروانە:

- ۱- الطبقات الكبرى لابن سعد: ۵/۵۳۷
- ۲- طبقات خليفة بن خياط: ۲۸۲
- ۳- تاريخ خليفة بن خياط: ۲۳۶
- ۴- التاريخ الكبير: ۴/۳۶۵
- ۵- تاريخ الفسوي: ۱/۷۰۵
- ۶- الجرح والتعديل: ۴/۵۰۰
- ۷- حلية الأولياء: ۴/۲۳۰
- ۸- طبقات الفقهاء للشيرازي: ۷۳

٢٠) قاسمی کوپی موحه مەدی کوپی ئەبی بەکر

(ئەگەر شتێك لە دەسەڵاتم هەببوایە کاروبارم بە دەست بوایە (قاسمی کوپی موحه مەدی) دەکردە (جی نشین) (خلیفە)
(عومەر بن کەبیر عەبدولعەزیز)

ئایا دەنگوباس و هەوالی شوینکە و تەووی پایە بەرزى پى گەشتوو؟ بەراستی ئەو لاوێکە پایە بەرزى و ریزی لە هەموو لایەکەوە کۆ کردۆتەو، تا دەتوانین بڵێین لە پایە بەرزى و ریز هیچی لەکیس نەچوو...

ئەو تەباوکی (موحه مەدی کوپی ئەبی بەکرى سیددیقه) ... وە دایکی کچی کیسرا (یەزدەجورده) کۆتا پادشای (قودس) ... وە پوری لەباوکی یەو (عائیشەى دایکی بروادارانە) ... ئەو لەسەر و هەموو ئەوانەو سەرى تاج گوزاری کردوو بە تاجی خۆپاریزی و خودا پەرستی و زانست.

ئایا بەییرتا دیت لەسەر ئەو پایە بەرزى و ریزەو، پایە بەرزى و ریزیکی دى هەبیت کەکی بەرکیگەرانی کى بەرکیی لەسەر بکەن؟ دەى فەرموون ئەو ئیو (قاسمی کوپی موحه مەدی کوپی ئەبی بەکرى سیددیق).

يەككە لە ھەوت^۱ زاناكان وشەرع زانايانى شارى (مەدينە)و... ۋە پايدەدارترين و گەرەترينى خەلكى رۇڭگارى خۇى لەزانستدا... ۋە بىرتيرترينيان و... ۋەلە مەموويان خۇپاريزتر و خودا ناستر... جا فەرموون دەستبەكەين بە چىرۇكى ژياننامەى لەسەرەتايەو...

(قاسمى كوپى موحەمەد) لەدايك بوو لەكۇتايى جى نشىنى (عوسمانى كوپى عەففان) خوداى بالا دەست لى رازى بىت... بەلام ئەو كۆرپەلە بچكۆلەيە ھىشتا لە ھىلانەكەيدا نەجوولابوو، كە بارەشىكى كاولكارى گىژاۋەھىنەر ھەلىكردە سەر وولاتى موسلمانان...

ۋەجى نشىنى خوداپەرستى دونيانەويست (عوسمانى كوپى عەففان) كە پشتى ئەويكردبوو بەسەر قورئان دا، دەيخوئندەو شەھيد كرا. ۋە ئاكۇكيەكى گەرە بەرپا بوو لەنيوان ئەمىرى پرواداران دا (عەلى كوپى ئەبى تالب) و (موعاويەى كوپى ئەبى سوفيان)دا لە وولاتى (شام)... ۋەلە زنجيرەيەكى دلتەزىنى ترسناك دا لەرووداوى يەك لەداوى يەك دا... كۆرپەبچكۆلەكە خۇى بىنيەو لەگەل خوشكەكەيدا گويژرايەو لەشارى (مەدينە) ۋە بۇ (ميسر)... چونكە واى پيويست دەكردلەسەريان كە بگەنەو خزمەتى باوكيان، پاش ئەوۋى باوكيان كرايە والى (ميسر) لەلايەن ئەمىرى پروادارانەو (عەلى كوپى ئەبى تالب)ەو. پاشان بىنى نىنۇكى ئاژاۋە گىپرانى سوور بەخوئىن، گەيشتە باوكى و، كوشتيان بەناشيريترين شيۋەى كوشتنى.

لەداوى ئەو كۆرپەكە، جاريكى تر خۇى بىنيەو گويژرايەو لە (ميسر)ەو بۇ شارى (مەدينە)، پاش ئەوۋى كە ھاوكارانى (موعاويە) دەستيانگرت بەسەريدا... ۋە ئەويش بوويە ئەو مىندالەى كە ئەدايك و ئەباوكى ھەبوو...

*

*

*

(قاسم) خۇى ئەو كاروانى پەرلەئىش و ئازارە دەگىرئەو، لەگەل ئەوۋى كە بەداوى ئەوۋەدا دىت و، ووتى: كاتتىك باوكم لە (ميسر) كوژرا، مامم (عەبدو رەھمانى كوپى ئەبى بەكر)، ھات بۇ ئەوۋى، ۋەمن خوشكە بچكۆلەكەمى ھەلگرت و... ھىنايىنەو بۇ

^۱ فقهاء السبعة: (سەئىدى كوپى موسەيب)، (عومەرى كوپى زوبەير)، (ئەبۇبەكرى كوپى عەبدو رەھمانى مەخزومى)، (خارىجەى كوپى زەيد)، (سولەيمانى كوپى يەسار)، (عوبەيدوللاى كوپى عوبەيدوللاى كوپى عوقبە)، (قاسمى كوپى موحەمەدى كوپى ئەبى بەكر).

(مەدېنە). جا ھەر ئەۋەندەي كە گەيشتىنەۋە (مەدېنە)، (ئائىشە) ي پورمان پەزاۋ رەھمەتى خۇاى لەسەر بى ناردى بەشۋىنمان دا، جا ئەۋ كەسەي ئەۋ نارد بۈۋى ھەلىگرتىن و گۈاستىنى يەۋە لەمالى ماممانەۋە بۇ مالى پورم... ۋە ئىتر پورم لەباۋەشى خۇيدا پەرۋەردەي كردين. ھەرگىزىاۋك و دايگىكم نەدىبۈۋ كەلەۋ زىاتر چاكترو دلسۇزتر بوۋىت... ۋەنە لەۋ زىاتر خاۋەن سۆز و مېھرەبانى بوۋىت... بەدەستە پىرۋەكانى خۇى خواردنى دەرخواردمان دەدان ۋە لەگەلمان خواردنى ئەۋە دەخوارد... جا ئەگەر شتىك لەخۇراكەكەي ئىمە بىمايەتەۋە دەيخوارد. ۋەسۆز بەزەيى و مېھربانى خۇى ئاۋىزانى ئىمە دەكرد، ھەرۋەك سۆزۈ مېھرەبانى دايگىكى شىردەر لەكاتى شىرپىدانى منداۋ شىرەخۇرەكەيدا... لەش و لارو جل ۋەبرگى بۇ دەشۇردىن... قژى بۇ شانە دەكردين... ۋە بەزگى سېى جوانى لەبەردەكردين. ۋەھەمىشە ھانى دەداين لەسەرچاكەكردن و، پايدەھىنانىن لەسەر ئەنجامدانى... ۋەبەرگى لى دەكردين لەخراپە و، ھەۋلى دەدا لەگەلمان كەلى ي دوۋرىكەينەۋە ونزىكى نەكەۋىن. ۋەسۈۋر بوۋ لەسەر ئەۋەي ئەۋەندەي كەلەتۈانمان دا بىت لەقورئانى پىرۋەزمان پى بلىت...

ۋەئەۋەي كەلە ئاستى ژىرى و تىگەيشتىنى ئىمە دا بوۋ لەفەرۋودەكانى (پىغەمبەر)ى خودا (ﷺ) بۇ دەگىرپاينەۋە و فىرى دەكردين. ۋە زىاتر و زىاتر پورمان لەدوۋ چەئەكەدا (رەمەزان وقورىان) چاكترو بوۋ لەگەلمان و ديارى بۇ ئامادە دەكردين ۋەبرگى جوان و رازاۋەي لەبەر دەكردين. جا كە ئىۋارەي (عەرەفە)دا دەھات قژى بۇمن دەتاشى، ۋە من و خوشكىمى جوان دەشۇرد...

جا كە رۇژ دەبۈۋەۋە جلى جوان و تازەي لەبەر دەكردين و... ئەۋجا پەۋانەي دەكردين بۇ مەزگەۋت بۇ ئەنجامدانى نوۋىژى جەئەن جا كاتىك دەگەپاينەۋە من خوشكەكەمى لەباۋەشى دەناۋ لەبەزدەمماندا قورىبانى بۇ دەكردين.

*

*

*

ۋە رۇژىك جلى سېى جوان لەبەركردين و، پاشان من لەسەر پانىكى دانائو... خوشكەكەشمى لەسەر پانەكەي ترى. ئەۋجا (عەبدۈرەھمان)ى مامى بانگ كردد... كاتىك مام ھاتە خزمەتى سلاۋى لىكرد، ئەۋىش بەخىرى ھىئاۋ، پاشان دەستى بەقسەكرد: سوپاس و ستايشى خوداى بالا دەستى كردد بەۋەي كە شايانى شان و شكۆى ئەۋبىت جا من ھەرگىز بگۆيەكم (ۋوتارىيژىكم) نەدىبۈۋ نەلە پىاۋ

ۋە ئەلە ئافرىت، ئەلە پېش ئەودا ئە لەدۋاى ئەۋەدە، كەلەر پەۋاننىڭ تېر بويىت...
ۋە ئەلە گوڭقار شىرىت بويىت...

پاشان ۋوتى: ئەى بىرام...

مىن بېگومان تا ئىستا دەتېنىم لەمىن دوۋرە پەرىزىت ۋ لىم شلۇيىت لەۋكاتەۋە كە
ئەۋ دوۋ مىندالەم لى ۋەرگىتۋىت ۋ گىرتۋىمىنەلە لای خۇم... سۈيىند بەخۋا ئەۋەم بۇ
ئەۋە ئەكردۈ كەخۇم بەسەرتا بىنۈيىم... يان گومانى خراپىم پىت ھەبى... يان
تۆمەتبارت بىكەم بەۋەى كە كەمتەرخەمىيان بەرامبەر دەكەيت... بەلام ئەۋەندەبۈۋە تۆ
پىۋاۋىكى فرەژن بويىت. ۋە ئەۋانىش دوۋ مىندالى ساۋابۈۋىن كەخۇيان ئەياندەتۋانى
خىزمەتى خۇيان بىكەن. جا لەۋە ترسام كە خىزانەكانت پىس ۋ چەپەلىيان پىۋە بىيىن ۋ
بەلایانەۋە خۇش ئەبىت ۋ ئەتۋانن خىزمەتۋان بىكەن. جا مىنىش ۋەك پورىيان خۇم
بەپەرۋاتىر زانى كەلەر ھالەتەدا بەخەمىيان بىكەم. ۋە سۈپاس بۇ خۇدا ۋائىستا گەۋرە
بۈۋىن، ۋە ۋايان لىھاتۋەۋە كە خۇيان بەخەم بىكەن ۋ بەكارۋىبارى خۇياندا بىگەن... دەى
فەرمۈۋەرۋىانگەرۋە ۋ، بىيانبەرۋە بۇلاى خۇت. ئىتر مامى (عەبدۈر پەھمان)،
بىردىنىيەۋە بۇمالى خۇى.

*

*

*

بەلام لەراستىدا (ئەۋەى بەكرى) بەردەۋام دلى ۋابەستە بۈۋ بەمالى پورىيەۋە (دايكى
بېۋاداران) خۋا لى ى رازى بىت... چۈنكە لەسەر خاكى بۇندارى مالىكەى ئەۋ كە
بۇنخۇش بۈۋ بەبۇنى خۇشى پىغەمبەرايەتى گەشەى كىر بۈۋ... ۋەلە باۋەشى
خاۋەنى ئەۋ خانۋە دا پەرۋەردە ۋ ئەشۈنماى كىر بۈۋ... ۋە لە سۆزى ھەلقولۋى ئەۋ
تېر ئاۋ بۈۋبۈۋ. جابۇيە ساتەۋەختەكانى خۇى دا بەشەكەرد لەنىۋان مالى پۈرۈ
مامى دا.

ۋە بەردەۋام يادەۋەرىيەكانى مالى بۇنخۇشە درەۋشاۋەكەى پۈۋرى لەبىر ۋ ھۇش ۋ
ناخى دا دەبۈۋزايەۋە ۋ دەھاتنەۋە يادى تاكۇتايى ژيانى... جا فەرمۈۋەرۋىانگەر بۇ
ھەندى لەگفتۈگۈكانى دەربارەى ئەۋ يادەۋەرىيەكانى كە دەفەرمۈۋىت:

رۇژىكىيان ۋوتىم بەپۈۋىم (عائىشە) خۇدا لى ى رازى بىت: دايە گيان، گۆرى
پىغەمبەرم سەلات ۋ سەلامى خۋاى لەسەر بى پىشانىدە لەگەل گۆپى دوۋ
ھاۋرىكەيدا... بەراستى زۆر ھەز دەكەم بىيانىيىم. ۋە ئەۋ كاتە ھەرسى گۆرەكە ھەر

لەناو ناو مائەكەي عائىشە دا بوون، وە داپۇشېيىوون بەشتىك كەلە بەر چاۋ نەبن...
جا پوورم دلى نەشكاندم... پەردەي لەسەر ھەرسى گۆرەكە لادا بۆم كەبىنىم، سەيرم
كرد نەزۆر بەرز بوون و نەزىم بوون... وە بە وورە چەۋەي سوورباۋ كە لەدەۋرەبەرى
مىزگەۋتەكەدا ھەبوو سەرگۆرەكان داپۇشراۋو.

منىش ووتى: لەكۆيدايە گۆپرى پىغەمبەرى خودا دروودى خاۋى لەسەر بى؟ ئەۋىش
بەدەستى ئاماژەي كردوۋ فەرموۋى: ئەۋەتا ئىنجا بىنىم دوو دلوپ فرمىسكى گەرە
بەسەر پوومەتەكانىدا رزان... ئەۋىش دەستو برد سېرىنى ھەتا من ئەيانىنىم نەبايە
دلتەنگ بىم. وە گۆپرى (پىغەمبەر) دروودى خاۋى لەسەر بى لەپىش گۆپرى ھەردوۋ
ھاۋپىكەيەۋە بوو. جا ووتى: ئەي گۆپرى بابە گەرەم (ئەبو بەكر) لەكۆي دايە؟
ئەۋىش ووتى: ئا ئەۋەيە، بىنىم نىژراۋو لەلاي سەرى پىغەمبەرەۋە دروودى خاۋى
لەسەر بى. ئەۋجا ووتى: ئەۋە گۆپرى (عومەرە)؟

ئەۋىش ووتى: بەلى. جا بىنىم سەرى (عومەر) رەزاي خاۋى لەسەر بى لەلاي
ناۋقەدى بابەگەرەمەۋە بوو، نىزىك لەقاچى (پىغەمبەر) ھەۋە دروودى خاۋى لەسەر بى.
* * *

ۋە كاتىك كە نەۋەي (بەكرى) گەيشتە قۇناغى لاۋىيەتى، قورئانى پىرۋىزى لەبەر
كرد... ۋە لەپوورىيەۋە (عائىشە) ئەۋەي وىستى خوداي لەسەر بوو لە فەرموۋەدى
پىرۋىزى (پىغەمبەرى خودا) دروودى خاۋى لەسەر بى فېر بوو. پاشان روۋىكرە
مىزگەۋتى پىرۋىزى (پىغەمبەر) دروودى خاۋى لەسەر بى، ۋەخۆي يەكلاكرەۋە بۇ
ئامادەبوونى ئەۋ بارزە زانستىيەنى كەبلاۋبوونەۋە لە ھەموو سوچىكدا
لەسوچەكانىدا، ۋەك بلاۋبوونەۋە ئەستېرە درەۋشاۋەكان لەسەر پوۋى ئاسمان...
فەرموۋەدى گىپراۋەتەۋە لە (ئەبى ھورەيرەۋە) ۋ (عەبدوللاي كوپرى عومەرەۋە) ۋ
(عەبدوللاي كوپرى عەباس) ۋ (عەبدوللاي كوپرى زوبەيرەۋە)... (عەبدوللاي كوپرى
جەغفەر) ۋ، (عەبدوللاي كوپرى خەبىباب) ۋ، (رافىعى كوپرى خەدىج) ۋ، (ئەسلەمە
مەۋلاي كوپرى خەتاب) ۋ، گەلىكى دى لەھاۋپىيائى پايەبەرز... ھەتا بوۋىە
پىشەۋايەكى بىر ياردەر (اماماً مُجْتَهَداً).

وہ بوویہ یەکیک لە شارەزاترینی زانایانی ساتەکانی خۆی لەزانستی (سوننەتدا)،
واتە دیاریکردنی ئەوەی کە دروستە لەفەرموودەکانی (پیغەمبەر)ی خودا دروودی
خوای لەسەر بێ. وە لەلای ئەوان پیاوی زانا بەزانا نەدەژمێرا هەتا بەتەواوی و
پوختەیی لە (سوننەت)دا شارەزا نەبوایە...

کاتیك (لاوی بەکری) پێویستیەکانی زانست و زانیاری تەواوکرد، خەلکی روویان
تێکرد، کە لەخزمەتیا بە ئارەزوومەندییەوه زانست فێر بین... وە ئەویش بە
ئارەزوومەندییەوه رووی لەوان دەکرد، بەوپەڕی دەستکراوەیی و رووی گەشەوه فێری
زانست و زانیاری دەکردن... وە هەموو پۆژیک سەر لەبەیانێ لە کاتیکی دیاریکراودا
کەلێ ی لانه دەدا، نامادە ی مژگەوتی (پیغەمبەر)ی خودا دەبوو (ﷺ)... جا دوورکاتی
نوێژی سلاوی مژگەوتی دەکرد... ئەوجا دادەنیششت لەشوێنیکدا لەبەردەم
(خەوخە) ١ عومەر)دا لەرەوزە ی پیرۆزدا لەنیوان گۆپی (پیغەمبەر) دروودی خودای
لەسەر بێ (و مینبەرە کەیدا) ٢... ئەوجا فێرخوازانێ زانست لەخزمەتیا گۆدەبوونەوه
لەهەموو شوێنیکەوه... وە لە سەرچاوە سازگارو بێ گەردەکانی ناخە تینووەکانیان
تێر ئاودەکرد، واتە ئەوی ئارەزوویان لێ ی هەبوایە لە زانست و زانیاری و پێی دل
ئارام ببوونایە لیان وەردەگرت.

وہ زۆری نەخایەند کە (قاسمی کوپی موحه مەد) و پورزاکە ی (سالمی کوپی
عەبدوللای کوپی عومەر) بوونە دوو پێشەوای (امامی) شاری (مەدینە) و باوەڕپێگراو
جی ی متمانە ی خەلکی...

وہ دوو گەورە ی گۆی لێگیرا، دوو پیاوی فەرمانرەوای ئەوشارە... لەگەڵ ئەوشدا
کە ئەم دوو پیاووە فەرمانرەوایی و دەسەلاتی یاساییان لەدەستدا نەبوو... کەچی

الخَوْفَةُ: پەنجەرە یەکی بچووکە لەمالدا کە رووناکی لێو دیتە ژوورەوه، یاخود دەلاقە یەکە لەدەرگای
گەردەدا.

بَيْنَ قَبْرِ النَّبِيِّ وَمِنْبَرِهِ: شوێنیک ی پیرۆزە (پیغەمبەر) (ﷺ) دەفەرمووت: (نیوان مالهەم و
مینبەرە کەم باخیکە لەباخەکانی بەهەشت) لەئەنجام دا مالهەم ی بوویە گۆرە کە ی.

خه لکی له بهر خو پاریزی و (الثقی) خوداپه رستی و... زانست و شاره زایان له بریاره شهرعی یه کاندایا کردبو و نیانه فرمانره واه به سهر خو یانه وه... وه نه گهر زیاتر له لای خه لکی خوشه ویستی کردبو و جوانی پی به خشیبوون نه وه بوو که چاویان له وه نه بوو که له دهستی خه لکی دا بوو، به لکو ته نها به ته نها ناره زوومه ندی نه وه بوون که له لای خودای بالا دهست بوو...

*

*

*

وه نه وهی زیاتر پله و پایهی نه و دووانه ی له ناخی خه لکی دا جیگیر کردبو، نه وه بوو که خلیفه و والی یه کانی به نی (نوممهیه) هیچ کاریکیان له کاروباری شاری (مه دینه) بریار نه ده دا و نه نجامیان نه ده دا به رای نه وان نه بوایه. نمونه ی نه وه، نه وه بوو، که (وه لیدی کوپی عه بدولمه لیک) بریاری کوتایی دا له سهر فراوانکردنی (مزگه وتی پیروزی پیغه مبه ر) (ﷺ) وه نه وهش له توانیدا نه بوو که نه و ناواته به رزو بلنده به نه نجام بگه یه نیت جگه به رووخاندنی مزگه وته کونه که له هرچار لایه وه... وه لاپردنی مالی خیزانه کانی (پیغه مبه ر) (ﷺ) و، خستنه سهر زه مینی مزگه وته که. که نه وهش له لای خه لکی کاروباریکی زور گران بوو... وه پی ی دلخوش نه بوون... (خلیفه) نامه یه کی نووسی بو (عومهری کوپی عه بدولعه زین) که والی شاری (مه دینه) بوو که تیایدا دهقه رموویت:

وای ده بینم، وه وای به باش ده زانم که (مزگه وتی پیغه مبه ری خودا) دروودی خوای له سهر بی فراوان بگم تا ببیته دووسه د بال به دووسه د بال. هرچار دیواره که ی بروخینه، وه ژووری خیزانه کانی (پیغه مبه ر) دروودی خوای له سهر بی بخهره سهر مزگه وته که... وه هرچی خانویه که له چوار دوریدا هیه بیکره... وه نه وه ندی له توانادا هیه پروگه (قیبله) پیش بخه. وه من دلنیام که تو ده توانیت نه وه به نه نجام بگه یه نیت له بهر پله و پایهی خاله کانت که له خانه واده ی خه تابن له دلی خه لکی دا.

جا نه گهر خه لکی (مه دینه) له وه هاتنه سهرت، په نابهره به (قاسمی کوپی موحه مده و سالمی کوپی عه بدوللای کوپی عومهر)، وه له نه نجامدانی کاره که دا بیانکه هاوبه شی خوت... وه به ده سترکراوه یی نرخه مالنه کانیان بده... وه بی گومان تو له وه دا

شونكه وتەى دوو پيشه وایی راستگۆى... كه (عومەرى كوپى خەتتاب و عوسمانى كوپى عەففانن).

ئەوجا (عومەرى كوپى عەبدولعەزىن) (قاسمى كوپى موحه مەد و سالمى كوپى عەبدوللا) و كۆمەلىكى دىكەى گەورە پياوانى شارى (مەدىنە) بانگەشت كرد، وەنامەكەى (ئەمىرى پرواداران)ى بۇ خوئندەنە... ئەوانىش دلخۆش بوون بەپريارهكەى (خەلىفە)، وە پاپەرىن بۇ جى بەجى كردنى.

جا كاتىك كه خەلكى دوو پيشه واو زانای شارى (مەدىنە)يان بىنى، بەدەستى خوئان دەستيانكرد بەرووخاندنى مرگەوتەكە، لەگەئيان دا وەك پاپەرىنى و مەلۇستى وەك يەك پياو دەستيان دايە كارەكە... وە ئەوەى كه لە نامەكەى (ئەمىرى پرواداران)دا هاتبوو جى بەجئيان كرد... وە سوپاكانى مۇسلمانان لەو ساتە وەختەدا بەسەرگەوتووى دەيدا لەيەك بەيەكى دەرگا قايمكراوەكان بۇ گەشتن بەشارى (قوستەنتىنى يە) وە دەستيان گرت بەسەرياندا يەك لەدواى يەك بەفەرماندەيى (ئەمىر) بەجەرگ و سەرگەوتوو (مەسلەمەى كوپى عەبدولمەلىكى كوپى مەروان)... ئەوەش وەك پيشەكەى يەك بۇ فەتح كردنى خودى شارى (قوستەنتىنى يە) (قُسْطَنْطِينِيَّة).

جا كاتىك پاشاى (پۆم) ئاگادار بوو لە پريارى (ئەمىرى پرواداران) لەسەر فراوانكردنى مرگەوتى (پيغەمبەر) (ﷺ)، پى'ى خوش بوو كه دلى (ئەمىرى پرواداران) بداتەو، بەشيوەيەك لى'ى نزيك ببیتەو كه پى'ى خوش بىت... هئناى (سەد هەزار) مىسقالى ئالتونى بۇ پەوانەكرد، لەگەل' (سەد) كاريگەر لە نايابترين و دەستە پەنگترين بەناكانى وولاتى (پۆم)... وە ھەر لەگەل' ئەواندا (چل) بار (فوسەيفەسائى)^۱ بۇ پەوانەكرد...

^۱(الفَسَيْفَاء) پارچەى بچووكەى كاشى پەنگا و پەنگ، دەدرتە پال' يەك بۇ جوانكردن و رازاندەوەى ديوارى كاخەكان (قەسرەكان).

جا (وەلید) یش هەموو ئەوانەیی پەوانەکرد بۆ (عومەری کوپی عەبدولعەزیز)، تا سوودیانی لێ وەرگیرێت بۆ نوێکردنەوە و فراوانکردنی مەزگەوتەکە... (عومەر) یش خودای لێ رازی بێت زیڕەکەیی خەرچ دەکرد بە پاریزکردنی (قاسمی کوپی موحه مەد) و هاوپتکەیی.

و (قاسمی کوپی موحه مەد) زۆر لە بابەگەرەیی (صدیق) دەچوو لە سیمای پەویەیدا، هەتا خەڵکی ووتووایانە: (ئەبو بەکر) رەزای خوای لەسەر بێ هیچ کوپیکی نەبوو کە وەک ئەولادە لەخۆی چووێت. زیاتر و زیاتر لەو چوو لەرەوشت بەرز و سیفەتە بەرزەکانیدا و... لەدامەزراوی بڕاو، زۆر خۆپاریزییدا... دڵگۆشادی و دەستکراوەییدا... وەزۆرێک لە ووتەو کردارەکانی کەلیوەی گێپدراوەتەو گەواهی دەدەن لەسەر ئەو. لەوانە دەشتەکییەک (أعرابياً) ھاتە خزمەتی لە مەزگەوت و پێی ووت:

کامتان زانائەن تۆ یا (سالمی کوپی عەبدوللە)؟ جا ئەویش خۆی لەو لایەکە بێ ناگا کرد... کابرا دیسان پرسیارەکەیی دووبارە کردەو... جا (قاسم) فەرمووی: (سبحان الله) ئەو جا کابرا سی بارەیی کردەو، جا پێی ی فەرموو: ئەو (سالم) ئەو برازام لەویدا دانیشتوو.

جا یەکیەک لە کۆپەکەدا ووتی: بۆ خاتری خودا ئەمە چۆن پیاویکە... پێی ناخۆشە بێت: من لەو زانائەم، واتە خۆی مەدح بکات... وەبەلایشیوە ناخۆش بوو کە بێت... ئەو لەمن زانائەرەو، ئەو جا درۆ بکات... واتە لەویدا درۆ بکات. وە بێ گومان ئەو لە سالم زانائەر بوو.

و جارێک لە (مینا)، وە خەڵکی وولاتان لە حاجیەکانی مالی خودا لەهەموو لایەوێکەو لە دەوری کۆبوونەوە، وە پرسیاریان لێ دەکرد ئەویش بەوێی کە دەیزانی وەلامی دەدانەو، وە لەویدا کەنەیدەزانی دەیفەرموو: ناگام لێ ی نی یە... نازانم... ناگام لێ ی نی یە... جاوای لێکردبوون کە سەریان لێ سووربمێنێ... جا ئەویش پێی ی فەرموون: هەموو ئەوێ کەئێوە پرسیاری لەبارەو دەکەن نایزانن...

خۇئەگەر بمانزانىايە نەماندەشاردەوہ... چونکہ پەوانى يە ئىمە بېشارىنەوہ... جا پىاو بڑى بەوہى كە ئەزانە پاش ئەوہى كە شارەزايى ماقى خودا بوو بەسەرىيەوہ چاكتەرە بۆى كە شتېك بلىت كە نەيزانى.

*

*

*

وہ جارىكيان دابەشكردنى زەكات بەسەر شايستەكاندا خرايە ئەستۆى جا (قاسم) يش ئەوہندەى لەتوانايدا بوو خۆى شەكەت كردو، ھەولى زۆرى دا ئاكارەكە بەباشى بە ئەنجام بگەيەنيت... جا ھەر خاوەن مافىك ماقى خۆى لەلايەن ئەوہوہ پىندرا... بەلام يەكيكيان رازى نەبوو بەوہشەى كە پىى درابوو. ھات بۆلاى و، (قاسم) يش راوہستابوو نويزى دەكرد، ئەويش دەريارەى زەكاتەوہ دەدوا... جا كورەكەى (قاسم) پىى ووت:

سویند بەخوا تۆ دەريارەى پياويك دەوييت كەلە زەكاتەكەتان دەستگىرى يەك درھەم و دانقيك نەبووہ... وہ ھەتا دەنكە خورمايەكيش لىى دەستكەوت نەبووہ. جا ئالەو كاتەدا (قاسم) نويزەكەى كورت كردهوہ، لاىكرد بەلاى كورەكەيەوہ و ووتى: ئەى كورم، لەمپۆ بەدواوہ قسە لەشتىك مەكە نايزانى. خەلكى ووتيان: كورەكەى راستى گوت... بەلام (قاسم) ويستى كە پەرودەى بكات، كە زمانى بپاريزيت لەزيادەرەوى لەقسەكردن دا.

وہ تەمەنى (قاسمى كوپى موحەمەد) دريزەى كيشا بۆ زياتر لە (جەفتا و دووسال)... بەلام چاوى كوتەر بوو كاتىك كە پىر بوو. وہ لەكوٹا سالى تەمەنيدا، بەمەبەستى جەج كردن بووى لە (مەككە) كرد... لەنيوہرئيدا وەفاتى كرد و گەرايەوہ بۆلاى پەرورەدگارى... جا كاتىك ھەستى كرد بەوہفاتكردن لاىكرد بەلاى كورەكەيەوہ و ووتى: ئەگەر مەن مردم، كفنم بگە بەو بەرگەمەرە نويزم پيوە كردوہ: كراسەكەم و... نيزارەكەم و... ريدا ئەكەم... ئەوانە كفننى باپيرت بوون (ئەبى بەكر) خوا لىى رازى بىت. ئينجا لەگۆرەم بنى و گۆرەكەم بۆيكە بەگل جوان دامپۆشە. ئەوجا بچۆرەوہ

دانق / شەشپەكى درھەمىكە.

بۇناو خاوخىزان و خزمانت. وه دهستم بهدامانتان نهكهن لهسهر گۆرهكههه را بوهستن و
بلىن: وابوو... وابوو... من هيج شتيك نهبووم

خودايه يارمه تيمان بفهرموويت پهويهى (قاسم) بگريه بهروو لهگهل نهوو نمونهى
نهودا چه شرمان بفهرموو، وه لهخزمه تيا بهبه شتمان شاد بكه. «وه رگير»

بۇ زياتر شارەزا بوون له ژيانى (قاسم) سهرنج بده له:

- ۱- حلية الأولياء: ۱۸۳/۲
- ۲- صفة الصفوة: ۸۸/۲
- ۳- تهذيب التهذيب: ۳۳۳/۸
- ۴- وفيات الأعيان لأبن الخلكان: ۵۹/۴
- ۵- الطبقات الكبرى لأبن سعد: ۱۸۷/۵
- ۶- شذرات الذهب للعماد الحنبلي: ۱۳۵/۱
- ۷- نكت الهميان للمصفرى: ۲۳۰
- ۸- الكامل في التاريخ: ۱۱۴/۵
- ۹- تاريخ الطبري: ۴۲۲/۳
- ۱۰- الأغاني لأبن الفرج الأصفهاني: ۲۷۹/۲۰

٢١) سیله‌ی کوری نُه‌شیده‌ی عهده‌وی

(سیله‌ی کپی شه‌شیم له‌زۆریک له هه‌وێیا زانستی وه‌رگرت وه له نیوانیاندا
فیڕبوو، وه به‌رچاوی رووناکیه‌وه‌و، ره‌وشت ئامیز بوو به‌ په‌وه‌شتی ئه‌وان)
(ئه‌سه‌هانی)

(اصیہانی)

(سیله ی کوپی ئەشیەمی عەدەوی) خودا پەرستێک بوو لەخودا پەرستەکانی شەو...
 وە سوار چاکێک بوو لە سوار چاکەکانی پوژ... کاتیەک کە تاریکی پەردە ی بەسەر
 بوونە وەردا کیشاو، خەلکی چوونە قولایی خەو وە... لەخەو هەلسا و دەستنیوێژکی
 پوخته و تەواوی دەگرتوو، پاشان دەچوو یە محرابەکە ی و، دەستی بەدەستنیوێژ
 وابەست بوو لەگەڵ یەر وەردگاری دا.

رووناکی خودایی لهناخی دا ههلی دهکردوو، بهو رووناکیه کون و قوژبئی بوونهوهی دهینایه بهر چاروی خوئی و، نیشانه و بهلگهکانی خودای لهبوونهوهردا دهیدییه وه لهزیندوو کردنهوهی شهودا زۆر وابهست بوو به (قورئان خویندنی بهره بهیانوه)... جا کاتیک سئی یهکی کوژتایی شهو دادهات، بهههموو بیر و هوشیییهوه دهجووه خزمهتی بهشهکانی کوژتای قورئان...

وه نايه ته كانى قورئانى به شيوهى (ترتيل) به دهنگيى خوشى دلناميز... زهنگيى سه رنج راكيشى دهخويند... كه نهك دليك بهلكو هه زاران دل تيى رادهما... جا جاريك له قورئان خویندندا شیرينسهكي به دي دهكرد كه هه موو دل و دهرون و بير و هووش و

ژیری دهگرتوه له ترسی خودا... وه جاریکې دی به قورئان خویند ههستی دهجولاً به شپوهیه که راده چله کا که خه ریک بوو دلې له کار بکه وی...

(سیله ی کورې نه شیه م) هه رگیز لهو خودا په رستییه ی سارد نه بوو ته وه... وه جیاوازی نه بوو له وباروه له نیوان له ماله وه بوون و سه فیری دا، له نیوان سهر جه نجالې و دهست به تالې دا، (جه عفری کورې زهید) گیرایه وه ووتې: له گهل (صیله ی کورې نه شیه م) دا له گهل یه کیك له سوپاکانی موسلماناندا رویشتن بؤ غه زه بؤ شاری (کابل)^۱ به ئومیدی ئه وه ی که خودا یارمه تیمان بدات فه تی بکه ی...

کاتیک شهو تاریکی داهات... وه ئیمهش له نیوه ریډا بووین... سهر بازه کان بارگه یان خست، وه هه ندی خوار دنیان خواردو، نو یژې خه و تنانیان نه نجام داو... ئینجا هه رکه سه چووه لای بارگه و بنه ی خوی تا بجه ویته وه و بخوی تا شه که تی در چیت... (صیله ی کورې نه شیه م) م بینې هه روه ک ئه وان چووه لای بارگه و بنه که ی و راکشا هه روه ک ئه وان بؤ نوستن.

منیش له ناخی خؤمدا ووت: له کوی و له چی کاتیکدا ئه و خه لکه بینو بیانه که ئه و پیاوه ئاوا خودا په رستی ده کات و شه و زیندو ده کاته وه به پی و خه ریکې نو یژه به شپوهیه که قاچه کانی ده ئاوسیت... ئه وه تا ئیستا وه ک ئه و خه لکه نوو ستووه؟! سویند به خودا ئه و شه وه سه یرم کرد و سه رنجم دا تا ئه وه ی لی ی ده گیرنه وه بیبینم.

ئه وه بوو کاتیک که سهر بازه کان چوونه قولایې خه وه وه... سه یرم کرد (صیله ی کورې نه شیه م) له جیگه ی خوی هه ستا پاش ئه وه ی به خه بهر هات... وه له سه رخؤ خوی ده دایه پال تاریکی تا له سهر بازگه که دوور که و ته وه، وه چووه ناو دارستانیکی چپه وه که پر بوو له دار و دره ختی به رزو گزو گیا، هه روه ک ئه وه ی له دیږ زه مانه وه پی ی لی نه که وتبې منیش به نه ینی شوینی که وتم... کاتیک که گه یشته شوینیکی پاکړی ئارام، رووگه ی دیاری کرد و رووی تی کرد، وه دهستی به نو یژ کردو تیا پوچو... منیش له دووره وه سه رنجم ده داو بؤم ده روانی پوو دره وشاوه... ئه ندام ئارام... ناخ و دل به ناگا... هه روه ک له چول و هؤلدا هاوه ده مبینیته وه... وه له دوری دا هه ست

^۱ (کابل) پایته ختی (نه فغانستانه) که ده که ویته سه ر روو باری (کابل).

بەنزىكى بىكات... ۋە لەتارىكى دا رووناكى بەدى بىكات... ئەو ئا لەو بارودۇخەدا بوو... كەشىرىك لەلەي رۆژمەلەتلى دارستانەكەۋە لىمانەۋە دەر كەوت، كە دۇنيا بووم لى ى خەرىك بوو دلم لەترىدا بوو سىتت، بۆيە دەست و برد سەركەۋتمە سەر دەرختىكى بەرز تا لە زىانى پارىزاۋىم. ئەۋەبوو بەردەۋام (شىرەكە) لە (سىلەي كوپى ئەشەم) نىزىك دەۋىيەۋە، ئەۋىش لەنۆيژەكەيدا پۇچۇۋوبو ھەتا چەند ھەنگاۋىكى مابو كە بىكاتە لى... سۆيىد بەخۋا لى نەكرەۋە بەلەيەۋە... ۋە گرنگى پىنەدا... كاتىك سۇجەدى برد ووتم:

ئا ئىستا پەلامارى دەداۋ دەخۋات. بىنىم كاتىك لەسۇجەدەكى ھەستايەۋە دانىشت، ۋە شىرەكە لەبەردەمىدا راۋەستا ۋەك ئەۋەي سەرنجى بدات. جا كە سلاۋى دايەۋە لەسەرخۇ پوانى بۇ شىرەكە... ۋە دوو لىۋى دەجولاً بەۋوتەيەك كەنەمدەبىست... كاتىك زانى (شىرەكە) لەسەر خۇ پوى لى ۋە پىگىرا، گەپايەۋە بۇ ئەۋ شۆيىنەي كە لىۋەي ھات.

*

*

*

ۋە (سىلەي كوپى ئەشەم) لەسەرو ھەموۋنەۋە ھىچ فرسەتتىكى لە فرسەتەكانى ئامۇزگارى و رىنمايى كردن پشت گوى نەخستوۋە كەبۇي رىكەۋتبى قۇستويەتتەۋە... ۋە رچەي (اسلوبە) لەۋەدا ئەۋەبوو، كە بانگەششتى خەلكى كردوۋە بۇ پەيرەۋى رچە و رىبازى پەروردگارى بەدانايى و ئامۇزگارى جوان، كەناخە تۇراۋ و پەريۋەكانى بەلەي خۇيدا راكىشاۋە... دله پەقەكانى نەرم نىان كردوۋە...

ۋە لە نموۋنەي ئەۋە (سىلەي كوپى ئەشەم) دەچىتە شۆيىنكى چەپ لەدەرەۋەي شارى (بەصرە) بۇ گۆشەگىرى و خودا پەرسى... جا كۆمەلىك لەلاۋان بەلايدا تىدەپەرن كەبى سنوور دەست لە ملان و ئەنجامدەرى كارى ھەرزەكارى يارى دەكەن... گالته و گەپ دەكەن... لاسايى خەلك دەكەنەۋە... رادەبۆيىن... ئەۋىش كە ئەۋە دەبىنىت: بەشپوۋەيى دۇستىكى دلسۆز سلاۋيان لى دەكات ۋە دەياندوئىنىت بەنەرم و نىانى و پىيان دەلىت: چى دەلىن دەربارەي كۆمەلىك كە بىرارى سەفەرىك دەدەن بۇ كارىكى گرنگ، بەلام ئەۋان لەپىگادا بەرۆژدا لادەدەن بۇ يارى و گالته و گەپ... ۋەلە شەۋدا دەخەۋن بۇ ئەۋەي بچەۋىنەۋە... جا كەي دەيانبىنن كە سەفەرەكەيان بە ئەنجام بگەيەنن... ۋە بگەنە ئەنجامدانى مەبەستەكەيان؟! ۋەبەردەۋام

بوو لەسەر ئەو ووتەيەي جار لەدواي جار... پاش ماوەيەکی کەم ديسان جاريکی تر تووشيان بويهو، هەمان ووتەي پى ووتنەو... ئەوجا يەکیکیان هەستاو پاپەري و ووتی:

سویند بەخوا، بەبى هیچ گومانیک مەبەستی لەو جگە لەئیمە کەسیکی دی نی یە، چونکە ئیمەین بەرژدا گالتەو گەپ دەکەین بەشەو دەخەوین... پاشان لاوکه لەهاوریکانی جیابويهو لەو پرژەو شوین (صیلەي كۆرى ئەشەم) کەوت... وە بەردەوام لەخزمەتیا ئەبوو هەتا وەفاتی کرد.

*

*

*

وەهەر لەنمونهي ئەو رۆژیکیان (صیلەي كۆرى ئەشەم) لەگەل کۆمەلێک لەهاوریکانی دا دەرۆشت بۆ ئەنجام دانی کاریکیان، لاویکی جوان بەلایندا تێپەری... کە لە لوتکەي هەرزەکاریدا بوو. دیزداهشەکەي درێژ کردبوو بەشیوەیەک کە بە لووتبەرزیهو بەسەر زەویدا رای دەکێشا... هاوریکانی (صیلە) ویستیان لی ی بچنە پێشەو و لی ی بپرسنەو وەهەر وەها ویستیان بەدەست و زمانیان سزای بدن سزایەکی بەهیز. (صیلە) پى ی ووتن: وازی لی بهینن بۆ من پاشان ئەو پووبەپرووی لاوکه بويهو، وەک باوکیکی بەسۆزی دلسۆز و هاوریەکی راستگۆی گفت شیرین ووتی:

ئەي برازای خۆم، بەراستی من ئیشیکم پێتە. لاوکه راوەستاو ووتی: فەرموو مامە گیان کارت چی یە بەمن؟ ئەویش ووتی: کارەکەم ئەوێ، دیزداهشەکەت بەرز بکەو، چونکە بێگومان ئەوە خاوینی بەرگەکەت دەپاریزی و... وە زیاتر خۆپاریزی و... خدا پەرسى پەرەردگارتەو... زیاتر نزیك بوونەوتە لەناکاری پێفەمبەرەکەت لاوکه بەخەجالەتییهو ووتی: بەلى، بەسەرچاوو...

پاشان دەستی برد و دیزداهشەکەي بەرز کردەو. ئەوجا (صیلە) فەرمووی بە هاوریکانی: بێگومان ئەوە جواتر بوو لەوێ کە ئێو دەتانویست بیکەن... خۆ خوانە خواستە ئەگەر ئێو لیتان بدایەو جنیوتان پى بووتایە، بێگومان ئەویش پەلاماری ئێوێ دەداو قسەي ناشیرینی پى دەوتن وو... دیزداهشەکەیشی زیاتر لەرقی ئێو بەسەر زەویدا پادەکێشا.

*

*

*

وه جاري کيان لاويک له لاهو کاني شاري (به صره) هاته خزمه تي و ووتی: نه ی (نه با صه هبا) (ابا الصهباء) له وه ی که خدا فيري کردوی فيرم بکه... (صيله) بهروويه کی گهش و زهرده خه نه وه ووتی:

به راستی نه ی برازی خوم رابورددويه کت بير خستمه وه که له بيرم ناچيت... نه ویش نه وه بوو که منیش نه وکاته وه ک ئیسته ی تو لاو بووم... چوومه خزمه تي نه وانه ی که مابوون له هاوړنيانی (پيغه مبه ر) ی خدا (ﷻ) و پيم ووتن: له وه ی که خدا فيري کردون فيرم بکه ن. نه وانیش پيان ووت:

قورئان بکه به پاريزکاری ناخت و له زه تي دلکه ت... وه ناموزگاری په سندی لی وهر بگره و، ناموزگاری موسلمانانی پی بکه. وه زور داواو نزا کانت رووبه رووی خدای بالا دست بکه نه وه نده ی که ده توانیت. نه و جا لاهو که پی ی ووت: نزام بو بکه، خدا پاداشتت بداته وه.

نه ویش فهرمووی: خدای بالا دست ناره زومندت بکات بو نه وه ی که ده مينيتته وه (ژيانی هه ميشه یی له قیامه تدا). وه لات دا له وه ی که له ناو ده چيت و نامينيتته وه (ژيان و له زه ته دنيا ييه کان). وه خدا دلنیا ييه کت پی ببه خشيت که ناخه کان به هويه وه نارام بگرن، وه له په پره وی دين دا پشتی پی ببه سريت...

*

*

*

وه (صيله ی کورې نه شپه می) ناموزابه کی هه بوو که پی ی دوترا (موعاذه ی عه ده وی) (مُعَاذَةُ الْعَدُوَّةِ)... که نه ویش ههروه ک (صيله) يه کیکی تر بوو له شونځه ووتوان (التابعين)... کاتی خوی به خزمه تي دایکی موسلمانان (عائيشه) ره زاو رحمه تي خدای له سهر بی گه شتېوو، وه زانستی لی وهرگرېوو... وه (حه سنی به صری) به خزمه تي (موعاذ) گه شتېوو، وه زانستی لی وه گوی بیست بووه. (موعاذ) خدا په رستیکی خاوین و... خو پاريزکی دنیا نه ویست بوو... وه له نه ریته کانی (عاداتها) کاتیک که شهو داده هات دهیووت، له وه ده چيت نه مه کوتا شهوی من بیت، جا بویه هه تا روژ ده بویه وه نه ده نووست... وه کاتیک که روژ ده هات دهیووت: له وه ده چيت نه مه کوتا روژي من بیت، بویه دلنیا نه ده بوو که پالېکه ویت و پشویه ک بدات تا نيواره داده هات.

وه له وهرزی (زستان) دا به رگی ته نکي له بهر ده کرد، بو نه وه ی سهرما وای لیبکات که نه خه ویت، وه هه بهر ده وام بیت له سهر خدا په رستی. وه شهوی زیندوو ده کرده وه

بەنۇيژ و قورئان خويئندىن. جا ھەر كاتىك وئەوز زۆرى بۇ بەينايە، ھەلدەسايە سەرىپى
و بەمالەكەدا دەگەپراۋ، دەيووت:

ئەى (ئەفسى موعازە) خەۋىكى دوورو درىژ لەبەردەمتايە... سبەينى راکشانت
درىژ دەكىشيت لەگۆپدا... جا ئەۋەش يان لەسەر ئاخ و داخ و پەشىمانى، ۋەيان
لەسەر خۇشى و دىخۇشى. جا كەۋا بوۋ ئەى (موعازە) ئەمۇ ھەلبىژىرە بۇخوت، ئەۋەى
كە پىت خۇشە كەلەسەرى بىت سبەينى.

ۋە (سىيەلى كۆرى ئەشەم) لەگەل ئەۋ خۇدا پەرسىتى چەۋپەرەۋ، ئەۋ دۇنيا
نەۋىستى يەدا، لەپەرەيىيە (پىغەمبەر) كەى دروۋدى خۇاى لەسەر بى لای نەداۋە،
ئەۋەتە (موعازە) ئامۇزاي خۇاستوۋە بۇ خۇى واتە ھۈسەرگىرىتى لەگەلدا ئەنجامدا.
كاتىك رۆزى گۇاستنەۋەى ھات، برازايەكى ھەستا بەجى بەجىكرىتى كاروبارەكەى،
(سىيەلى) بىرد بۇ ھەمام، ئەۋجا بىردىيە مالى ھۈسەرگەرىتى بۇنخۇش كراۋ. كاتىك
ھەردوۋىكىان يەككەۋتن بەيەكەۋە، (سىيەلى) ھەستا دوو پكات نويژى سۈننەتى
ھۈسەرگەرىتى بكات، جا (موعازە) شەمان دوو پكات نويژى كىرد ۋەك ئەۋ. پاشان
ھەردوۋىكىان پۇچوون لە نويژەكانىندا و، بەتەۋاۋى ئاۋىزانى نويژەكەيان بوون،
بەۋشۈيە ھەردوۋىكىان بەردەۋام بوون لەنويژدا تا دۇنيا روۋناكبويۈۋە... كاتىك
بەرەبەيان ھەلھات برازاكەى ھاتە خزمەتى و ووتى:

ئەى مامى خۇشەۋىستىم، ئامۇزاكەت بۇ گۆيزايەۋە و ئامادەى ژوورى
ھۈسەرگەرىتى كرا، كەچى تۇ ھەموۋ شەۋت بەنويژكرىدن رۆزكرىدەۋە ۋازت لەۋ
ھىناۋە.

ئەۋىش ووتى: ئەى برازاي ئازىزم... تۇ ئىۋارە بىردەمتە مالىك ئاگرى بىرخستەۋە...
پاشان لەۋاۋى ئەۋە بىردەمتە مالىكى تر بەھەشتى بىرخستەۋە... بەردەۋام بىر و ھۇشم
لايان بوۋ ھەتا رۆژم كىردەۋە. برازاكەى ووتى: تىم بگەيەنە ئەى مامى بەرىزم! ئەۋىش
ووتى: بىردەمتە ھەمام، گەرماكەى گەرماى جەھەننەمى خستە يادىم... پاشان دۋاى
ئەۋە بىردەمتە مالى زاۋايەتى بۇنخۇش، بۇنى خۇش ئەۋبۇنى خۇشى بەھەشتى خستە
يادىم...

*

*

*

(سىيەلى كۆرى ئەشەم) ۋە نەۋبويى تەنھا كەسىكى تەۋبەكارى راستگۇ و
خۇداپەرەستىكى لەخۇدا ترس و دۇنيا نەۋىست بوۋىت و بەس... بەلكو لەگەل
ئەۋەشدا سۈۋارچاكىكى بەھىز و دامەزراۋ و، پالەۋانىكى كۈشتكار بوۋە... كەتر
گۆرەپانەكانى جەنگ كەسىكى تىرى ناسى بىت لەۋ ئازاتر و بەھىز تر... يان خۇگرو

راۋەستاتۇر و بەجەرگ... يان شمشىرپرەرتر... ھەتا وابوۋ كە فەرماندەكانى موسلمانان كى بەركىيان دەكرد لە نىوان خۇياندا بۇ ئەۋەى ھەرىكەيان بەلای خۇى دا رايىكىشىت... ھەرىكەيان دەيوست كە بەھۆى ئەۋەۋ سەريازەكانى سەرکەۋتن بەدەست بېئىن، ۋە بەھۆى ئازايەتى ئەۋەۋ ئەۋ سەرکەۋتنە گەرەى كە بەتەماى بوون و لەبەر چاويان گرتبوو بەدەستى بېئىت.

(جەغفەرى كۆرى زەيد) گىرپايەۋە ۋەتى:

چووين بۇ غەزايەك و (صیلەلى كۆرى ئەشپەم) و (ھىشام كۆرى عامر) مان لەگەلدابوو... جا كاتىك لەگەل دوزمن بەيەك گەيشتىن، (صیلە) و (ھاۋپىكەى) لەريزەكانى موسلمانان دەرچوون، خۇيان گەياندە كۆمەلگای دوزمنان بەتىرو شمشىر دايان لىيان، ھەتا كاريان كردد سەر پىشەنگى سوپاكە چۆن كارتىكردنك، تاروماريانى كردن... ھەندىك لەفەرماندەكانى دوزمن دەيان ۋت بەھەندىكى تريان: تەنھا دوو پياو لەسەربازانى موسلمانان ئەۋ ھەموۋەيان پىكردين، ئەى چۆن دەبوو ئەگەر ھەموۋيان لەگەلمان بچەنگايەن و كوشتاريان بكردينايە؟! دەبچنە ژيەر دەسەلاتى موسلمانان و، مل كەچيان بن بەگوى رايەلى.

*

*

*

ۋە لە سالى (جەفتاۋ دوۋى) كۆچيدا (صیلەلى كۆرى ئەشپەم) چوو بۇ غەزا لەگەل سوپاي موسلمانان دا بەرەۋ (ۋولاتانى پشت روويار)^۱، ۋە كۆرپكى خۇى لەگەل دا بوو...

كاتىك ھەردوو بەيەك گەيشتن ۋە جەنگ و كوشتار تىنى سەند، (صیلە) گوتى بەكۆرەكەى: ئەى كۆرى خۆم... بپۇ بەرەۋ پىش و دوزمنانى خودا كوشتاربكە، ھەتا لەپىگای خودا بتكەمە قوريانى و بتسپىرم بەۋ كەسەى كەسپاردە لەلای ئەۋ لەكىس ئاچىت.

جا لاۋەكە بەبىستنى ۋوتەى باۋكى دەرچوو بۇ كوشتارى دوزمن ھەروەك دەرچوون تىر لەكەۋان، ۋە بەردەۋام كوشتارى دەكرد تا شەھيد بوو. جا باۋكىشى لەسەر ھەمان رچەى ئەۋ بەردەۋام كوشتارى دوزمنانى خوداي كرد، تا لەتەنىشتى كۆرەكەيدا شەھيد بوو...

^۱(بلاد ما وراء النهر) : ئەۋ شارو شارۇچكانەيە كە ئەمرو دەكەۋنە (توركستان) كە روسيا دەستى

بەسەرداگرتوۋە ۋ،بە بەشيك لەۋولاتى گەرەى خۇى دەزانى.

كاتىك گوزارشى شەھىد بوونيان گەيشتە شارى (بەصرە) ئافرىتان روويان كىردە (موغازەي عەدەي) و چوونە خىزمەتى بۇ دىلنەوايى كىردى... ئەويش پىي ووتى: ئەگەر ئىوہ بۇ ئەوہ ھاتوون پىرۆزبايىم لى بىكەن، ئەوہ ياخوا بەخىر بىن... خۇ ئەگەر جگە لەوہ بۇ مەبەستىكى دىكە ھاتوون، ئەوہ بگەپىننەوہ خودا پاداشتى بەخىرتان بىداتەوہ...

خودا ئەو رووہ پىرۆزوو رىزدارانە گەشتەر و گەشتەر و جوان بىكات... وە پاداشتان بىداتە وە بە خىر لە جىياتى ئىسلام و موسولمانان... مىژووى مرقايەتى لەوانە خودا پەرسىر و خاوين تر و خۇپارىزىرتى ئەناسىوہ... خودايە ھەمان ھەلۆيىستى ئەوانەمان پىبىبەخشەو يارمەتىمان بىدە ھەمان پچەي ئەوان بگىرنە بەرو لەگەل ئەواندا لەبەھشتا كۇمان بگەرەوہ.

﴿وەرگىر﴾

بۇ زىاتىر شارەزابوون لە ژياننامەو دەنگوياسى (سىلەي كۆپى ئەشەمەي) پىروانە:

- ۱- الطبقات الكبرى لابن سعد: ۱۳۴/۴
- ۲- التاريخ الكبير: ۳۲۱/۴
- ۳- الكنى: ۱۳/۲
- ۴- الجرح والتعديل: ۴۴۷/۴
- ۵- حلية الاولياء: ۲۳۷/۲
- ۶- اسد الغابة: ۳۴/۴
- ۷- تاريخ الاسلام: ۱۹/۳
- ۸- البداية والنهاية: ۱۵/۹
- ۹- الاصابة: ۲۰۰/۲

۲۲) زهینولعابدین (عەلی کۆری حوسەینی کۆری عەلی)

(هیچ قورەشی یەکم نەبینیوە کە گەرەتر و بەرێزتر بووبێت لە عەلی کۆری حوسەین)
(زەهەری)

لەو سالە پەرسنگدارەدا کۆتا لاپەرە لەلاپەرەکانی کیسراکان پێچرایەو. (یەزدەجورد) کۆتا پادشای فارسەکان بەسەر شۆری و دەریەریزراوی مرد... فەرماندەو سەرباز و پاسەوانەکانی تێک شکان و، مال و مندالی بە بەندە ی کەوتنە دەستی موسلمانان...

و دەست کەوتی جەنگ (الفنائم) بەرەوشاری (مەدینە) بەرێ کرا... ئافەرەتان و پیاوان و لاوەکانی بە دیلگیراوی ئەو سەرکەوتنە گەرە زۆر و زەوێندە و بەنرخ بوون بە شیوەیەک، کە شاری (مەدینە) لەو ژمارە زۆر و، بەبەهاو پایە بەرزە ی بەخۆیەو نەدیوو. وە لە نێوان بەدیلگیراوەکان دا هەرسی کچەکە ی (یەزدە جورد) هەبوون...

خەلکی دەست و برد هاتنە سەر بەدیلگیراوەکان، وە لە چەند کاترێکی دیاریکراودا، هەموویان جگە لە سێ کچەکە ی کیسرا (یەزدەجورد) فرۆشان و نرخەکانیان خرایە مالی دارایی موسلمانان (بیت مال المسلمین). وە کچەکانی کیسرا لە جوانترین ئافەرەتان بوون و... پووگەش و درەوشاوە گەرە کچی پێکەوتوو سەرنج راکێش بوون...

و کاتی کە خزانە بازارەو بۆ فرۆشتن، لەبەر مل کەچی و سوکایەتی پێ کردن چاویان بڕیە زەوی، سەریان هەلنەدەبڕی... وە چاوەکانیان فرمیسکی ئاخ و داخ و تێکشانیان هەلنەدرشت...

جا (عەلی کوپی ئەبی تالب) که خودا ریزی لە پرووی گرت بە زەهی پیاواندا هاتەووە،
 ئاواتی ئەوێ خواست که کەسانیک بیانکرن هەلسوکەوتی جوانیان لە گەڵ بکەن.
 وە ئەوێ جی ی سەر سوپمان نی یە، که (پیغەمبەر) دروودی خوای لە سەر بی
 دە فەرمویت: (بە زەبیستان بە شکۆمەندی گەلێکدا بیتهووە که زەلیل دەبی)...

جا (عەلی) لایکرد بە لای (عومەری کوپی خەتتاب) وە ووتی: ئەی (ئەمیری
 پرواداران)... بە راستی ناییت کچانی پادشاهان وە کچانی خەلکی ئاسایی هەلس و
 کەوتیان لە گەڵ بکریت.

(عومەر) رەزای خوای لە سەر بی فەرمووی: راستت فەرموو... بەلام چۆن؟ (عەلی)
 فەرمووی: با نرخیان لە سەر دابنریت و، نرخەکانیش بەرز بی، پاشان سەر بەستیان
 بدرییت لە هەلبژاردنی ئەو کەسەدا که خۆیان دەیانەویت و نرخەکیان دەدات.

(عومەر) رەزای خوای لە سەر بی تە زۆر دلشاد بوو، وە پی ی رازی بوو، وە جی
 بەجی ی کرد... ئەوجا یەکیکیان (عەبدوللای کوپی عومەر)ی هەلبژارد. وە دوو میان
 (موحەمەدی کوپی ئەبی بەکری صدیق)ی هەلبژارد. بەلام سی یە میان کە پی ی دەوترا
 (شاه زنان) (حوسەینی کوپی عەلی) کچە زای (پیغەمبەر)ی دروودی خوای لە سەر بی،
 هەلبژارد...

(شاه زنان) موسلمان بوو، موسلمان بوونیکێ جوان و چاک... ئایینی خودای راست و
 پەوانی بە دەستەینا، و، لە کۆیلەتی رزگار بوو بوو یە هاوسەر، پاش ئەوێ که کۆیلە
 بوو، بە سەر بەستی شاد بوو.

پاشان ئەوێ بە باش زانی که هەموویان پەيوەندیەکی بەرابردو ب ت پەرستی یەو
 بپچڕینی، بۆیە وازیان ناوە کە (شاه زنان) واتە پادشای زنان، وە ناوی خۆی نا
 (غەزالە)...

(غەزالە) بە خەتەر بوو بە چاکترینی هاوسەران، کەشایانی کچانی پادشاهان بی.ت.
 نیتەر هیچ لە ئاواتەکانی نەما بوو کە بیتهدی جگە لە بەهرەمەند بوونی بەنەوێک.
 خودای بالا دەست ریزی لێنا، کوپیکێ پوگەش و، دیمەن جوان و، درەوشاوێ بە
 (حوسەین) بە خەشی، کە ناوی لێنا (عەلی) بە پیروزی ناوی باپیریەو (عەلی کوپی ئەبی
 تالب) رەزای خوای لە سەر بی.

بەلەم دۇشادى (غەزالە) بەكۆرپە چاۋ گەشەكەي جگە لەچەند چىركە ساتىك زىياترى نەخەياندا... ئەۋىش لەبەر ئەۋەي بەھۆي توشىبون بەلەرزوتاي دۋاي مىدالېۋنەۋە، گۈيېستى بانگى خۇدای پەرۋەردىگارى بوۋ، ۋە ۋەقاتى كىرد، ئىتر ئەۋەي بۇنەمايەۋە بەھرەمەند و خوشنود بېيت بەكۆرپەكەي.

كۆيلەيەكى (خوسەين) كە ئافرەتتىكى ژىرو كارامە بوۋ سەرپەرشىتى كۆرپە بىچكۆلەكەي گىرتە ئەستۆي، ۋە ئەۋەندەي خوش دەۋىست، كە زىياتر بوۋ لەخۇشەۋىستى دايك بۇ كۆرپەكەي... ۋە بەشىۋەيك چاۋدىرىي و سەرپەرشىتى دىكرىد كە زىياتر بوۋ لەۋە كە دايكىك ئەنجامى دەدات بەرامبەر تاكە كۆرپەي... جا ئەۋ كۆرپەيە نەش و نمايىكرىد و جگە لەۋ كەسى دى بەدايك نەدەزانى...

*

*

*

(ەلى كۆپى خوسەين) ئەۋەندەي ئەمايو كە بگاتە تەمەنى خۇيىندىن، كە پىۋى كىردە فېرىۋىنى زانست بەۋىپەرى ئارەزوۋمەندى و ھەزەۋە... ۋە قۇتابخانەي يەكەمى مەلەكەي خۇي بوۋ، كە پىي رىزدار بوۋ بوۋ... ۋە مامۇستاي يەكەمى باۋكى بوۋ (خوسەينى كۆپى ەلى)، كەبە ھۆي ئەۋ باۋكەۋە گەۋرەيى پىي بەخىشراۋو.

بەلەم قۇتابخانەي دۋەۋەمى، مەزگەۋتى (پىغەمبەر)ى خۇدا بوۋ درۋودى خۇاي لەسەر بىي. ۋە مەزگەۋتى (پىغەمبەر) درۋودى خۇاي لەسەر بىي لەۋ پۇزگارەدا... شەپۇلى دەدا بەۋانەي كەما بوۋنەۋە لە ھاپرىيائى (پىغەمبەر)ى (ﷺ) ئازىز و چىيىنى يەكەم لەگەۋرە شۇيىنكەۋتوۋان. ۋە ئەۋانە و ئەۋانە، دىلەكانيان و باۋەشيان كىردبوۋە بۇ ئەۋ چاۋە گەشاۋانە لەنەۋكانى ھاپرىيائى بەرىن، جا فېرى خۇيىندەۋەي قورئانى پىۋىزىيان دىكرىد... شارەزايان دىكرىد بە ناۋەپۇك و ئەھكامە شەرىعى يەكانى... ۋە ۋەرمۇدەكانى (پىغەمبەر) خۇدايان درۋودى خۇاي لەسەر بىي بۇ دىگىرپانەۋە... مەبەست و واتاكانيان بۇ پىۋىن دىكرىدەۋە، ھەلۋىستەيان پىي دىكرىد لەسەريان... ژياننامەي (پىغەمبەر)ى گەۋرەيان درۋودى خۇاي لەسەر بىي بۇ دىگىرپانەۋە و باسى جەنگەكانى پىغەمبەريان بۇ دىكرىد، ۋە ئەۋ پەند و ئامۇزگارپانەيان بۇ پىۋىن دىكرىدەۋە كەلەۋ جەنگانە ۋەردەگىران.

ھەرۋەھا شىعرى بويژانى ەرەبىيان بۇ دىخۇيىندەۋە... جۋانىيەكانيان بۇ پىۋىن دىكرىدەۋە... ۋە دىلە بىگەردەكانيان پىر دىكرىد لەخۇشەۋىستى خۇدای بالا دەست... ۋە

ترسان لەزۆر بوونی... ۋە ھەروھا لە خۆپاریزی و شەرم لێ ی... جا ئەوەتا ئەوانەن زانیان و. رینومايي کارانی راست ڕەو.

بەلام (عەلی کۆری حوسەین) ئەوەندەي که دلی وابەستە بوو بە (پەراوکەي خودای بالا دەستەو) بە ھەجی دیکەو و وابەستە نەبوو. ۋە سۆز و ھەستەکانی ئەوەندەي دادەچلەکانی دەلەری لەناستی مژدە و ھەرەشەکانی، لە ناستی ھیچ شتیکی دیکەدا نەدەچلەکاو نەدەلەری، کاتیك که ئایەتیکی دەخویندەو کەيادی بەھەشتی تێدا بوایە: دلە ناسکەکەي که تامەزۆي بوو دەفەری بۆ ئەوی...

ۋە کاتیك گۆبیستی ئایەتیك دەبوو کە يادی دۆزەخی تێدا بوایە، ھەناسەيەکی دوورو درێژ و گەرم دووکەلۆي ھەلەدەکششا ۋەک ئەوێ کە ناگری دۆزەخ لەناخیدا.

*

*

*

ۋە (عەلی کۆری حوسەین) تەمەنی لاویی یەتی و فێربونی زانستی تەواوکرد، کە کۆمەلگای شارستانیەتی نمونەيی درووست بوو، بەھۆی لاویکی پۆچوو زیاتر لەھەموو لاوەکانی ئەوێ (ھاشم) لەخودا پەرەستی و خۆپاریزی و... گەرەیی و ڕەوشت بەرزی و... چاکو بەخشندەي و... شارەزا لەزانست و زانیاریەکان دا... لەخودا پەرستی و خۆپاریزییدا گەشتبوو ناستیک، داچلەکانیک دايدەگرت لەنیوان دەستنوێژگرتن و نوێژەکەیدا، کە خەریک بوو ھەموو ئەندامەکانی لەشی لەیەک جیا دەبوونەو.

کاتیك لەو بارەو دەوینراو ڤەرمویەتی: ئەي ھاوار بۆتان!!... ۋەک ئەوێ کە نیو نازانن من بۆلای کێ خۆم نامادە دەکەم و پادەوستم... ۋە نازانن مەبەستم کێ یە کە لەگەڵی بدویم و گری کویرەي دلمی لایکەمەو.

*

*

*

ۋە ئەو لاو (ھاشم) یە لەچاکەکاری خودا پەرستیدا و پوختەيی جی بەجیکردنی خودا پەرستی یەکانیدا گەشتبوو ناستیک، کە خەلکی بە (زَینَ العابدین) (شوخ و شەنگی خودا پەرستان) بانگیان دەکرد... تا وایلیھات گەلەکەي ناوہەیان لەیادکرد و، نازناوہەي بەتەواوی کاریگەری پەیداکرد بەسەر ناوہەکید... ۋە لە درێژەپێدانی کۆرنووشیدا و پۆچوونی تیایدا گەشتبوو ناستیک کە خەلکی شاری (مەدینە) بانگیان دەکرد بە (سەججاد) واتە زۆر کۆرنووشبەر...

وہ لە ناخ و بېگەردى و دەروون پاکی دا گەشتبوو ئەستىڤ کەناویان لى نابوو (الزکى) واتە (بى گەرد لە گوناخ)

وہ (زەينو لعابدین) خودای لى رازى بىت دلتیابوو لەوہى کە گيانى خوداپەرستى (نزایە)... وە ئەو نزایانەى کە زیاتر بە لایەوہ خوۆش بوو، وە دلى پىيان دەکرایەوہ، ئەو نزایانە بوو کە لەو کاتەدا دەیکرد کە دەستى بە پەردەى (کەعبە) وە بوو.

جا کاتىک کە خوۆ دەدايە پال (مالى دىرىنى) خودای بالادەست دەیفەرموو: پەرورەدگار لە سوۆ و میهرەبانىت تام و چىژت پى بەخشیم ئەوئەندەى بە شایستەت بىنى بۆم... وە بەهرەکانت ڤشت بەسەرما ئەوئەندەى کە شایستەت بىنى بۆم... جا وا منیش هانات بۆ دەهینم و بەبى ترس... و داواى دلنەوايت لى دەکەم بەبى بىم وترس...

پەرورەدگار وا من هانام بۆلای جەنابت دەهینم، هانای کەسێک کە هەژارى و ناتاجى پشتى شکاندوو زۆرى بۆ هیناوہ لەبەر ئەوہ هانای هیناوہ بۆلای سوۆ و میهرەبانى جەنابت.

وہ هیزى لىپراوہ بۆجى بەجیکردنى مافەکانى جەنابت بەسەریوہ جا بەهانامەوہ وەرە، نزای ئەو خنکاوہ نادیارە پەسەند بڤەرموو کە جگە لەجەنابت ئەو بەخشندەترینى بەخشندەکارانى کەسیکی دى شکانابات بۆ رزگارکردنى.

*

*

*

(تاووسى کوپى کەيسان) جارێکیان (زەينولعابدین) بىنى لەسیبەرى (مالە دىرىنەکەدا) (کەعبە) خوۆ دەکیشایەوہ خوۆکیشانەوہى کەسێک لەکاتى گيان لەدەست داند... وە دەگریا، گریانى کەسیکی دەردەدار... وە نزای دەکرد نزای کەسیکی ناچار.

(تاووس) راوہستاوہ چاوهرى کرد، تالە گریانەکەى لى بوویەوہ، وە لەنزاکانى دەستى کیشایەوہ، جا لى ی چووہ پيشەوہو پى ی ووت:

ئەى (ئەوھى^۱ پېغەمبەر خودا) (ﷺ) لەسەر ئەو شىۋەىە جەنابتەم بېنى، لەگەل ئەوھدا
 كە جەنابت سى پايە بەرزىت ھەيە كە ئومىدم وايە جەنابت بەھۆيانەو لەبىم ترس
 پارىزراوبىت. ئەویش فەرمووى: ئەى (تاووس) ئەوانە كامانەن؟
 تاووسىش ووتى: يەكەمیان ئەوھيە كە بېگومان جەنابت ئەوھى (پېغەمبەر)ى
 خوداى (ﷺ) دووھمیان: تكاى بابە گەورەت بۆ جەنابت... سى يەمیان: مېھرەبانى
 زاتى (اللہ)...

ئەویش فەرمووى: ئەى (تاووس) بەراستى بەوھى كەمن يەكېكم لە ئەوھكانى
 (پېغەمبەر)ى خودا (ﷺ) ناپارىزىدېم لەترس و بىم، پاش ئەوھى كە گوڤىبىستى
 فەرمووھى خوداى بالا دەست بووم: فَإِذَا تُفْحَخُ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ
 وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿١٠١﴾ (المؤمنون - آيە ١٠١).

واتە: كاتىك فوكرا بەكەرەنادا، نەخزمايەتى لە نىوانان دەمىنى و نەكەسيان لەكەس
 دەپرسى. وە دەربارەى تكاى باپىرم بۆمن، ئەوھتا خوداى بالا دەست دەفەرمووئىت:
 وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ أَرَزَّيْ (الأنبياء - ٢٨)

واتە: ھەركەسى خودا خۆى رازى نەبى ناتوانن تكاى بۆكەن.
 وە دەربارەى سۆز و مېھرەبانى خوداى بالا دەست، ئەوھتا دەفەرمووئىت: إِنَّ رَحْمَتَ
 اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ (الأعراف - ٥٦)

واتە: بەراستى سۆز و مېھرەبانى خوداى بالا دەست نزىكە لە چاكەكارانەو، بە
 واتايەكى دىكە ئەو كەسانەى چاكەكارن، لەبەزەيى و مېھرەبانى خودا نزىكن.

*

*

*

^۱ (ياجن رسول الله) (ئەى ئەوھى پېغەمبەرى خودا) (ﷺ) : واتە: كۆرى (حوسەينى كۆرى عەلى) مە
 (حوسەين) كۆرى (فاتىمەى كچى پېغەمبەر) (ﷺ) بوو.



خودا پەرسىتى و خۇپارىزى رزايووه بەسەر (زەينولعابدین) دا ئەوندەى كەخوداى
بالادەست ويستبووى كە بېرىژىت بەسەرىدا، لەسيفاتى بەرز و، خانەدانى و،
لەسەرخۆى و خۇگرى...

تا بەشىۋەيكە كە پەراۋەكانى ژياننامەرازايووه بەدەنگوباسە نموونەى كانى
ژيانى و لاپەرەكانى دەرەوشايەو بە جوانى وئاوازىى ھەلۋىستەكانى...
لە نموونەى ئەوانە ئەۋەى كە (ھەسەنى كۆپى ھەسەن) گىراپەو ووتى: دژايەتى
و ناكۆكىكە پرويدا لە نيوان مەن و ئامۆزاکەم دا (زەينولعابدین) جا منىش چووم
بۇلاى، كە نۆر لى ي تووپە بووم) ئەۋىش لەو كاتەدا لەگەل ھاورىكانىدا بوو لە
مەزگەوت) جا ھىچ شەتەك ئەما لەووتەى ناشىرىن كە پىم ووت، بەلام ئەو بىدەنگ بوو
ھىچى نەدەووت...

پاشان بەجىم ھىشت... كاتەك كەشەو داھات، بىنىم كەسىك ھاتەو دەدات لەدەرگا
كە منىش چووم بزانم كى يە... كە بىنىم (زەينولعابدین) بوو... ئەۋەى كە ھاتە خەيالەم
ئەۋە بوو كە ئەو ھاتەو... مافى خۇى ۋەربىگىرتەو ھاتەو... بەلام ئەو
ووتى:

ئەى براى خۇم ئەگەر تۆ راستگۇ بوويىت لەۋەدا كە بەمەنت ووت، ئەۋە لەخودا
دەخوازەم لەمەن خۇشبيىت... خۇ ئەگەر راست نەووتبيىت، لەخودا دەخوازەم لىت
خۇشبيىت، پاشان سلاۋى لىكردەم و پۇشت... منىش بەدووى كەوتم ھەتا پى ي
گەيشتم، ئەۋجا پىم ووت: سويندەت بۇ دەخۇم جارەكى دى كارەك ناكەم كەتۇ دلمەند
بكات.

ئەۋىش لىم جىبابوۋىو ۋە ووتى: تۆش گەردەنت ئازاد بىت لەسەر ئەۋەى كە پىت
ووتەم.

*

*

*

ۋە يەكەك لەنەۋەكانى شارى (مەدینە) گىراپەو ووتى: (زەينولعابدین) لەمەزگەوت
دەرچوۋە دەرەۋە، منىش شوپنى كەوتم، ھەرنزىكى بوومەۋە، دەستم كرد بە جنىۋو
قسەى ناشىرىن پىي، بەبى ھىچ ھۆكارەك، جا خەلەكى كەئەو ناپەرەۋايەيان دى،
ھىرشىيان كەردە سەرم تا بىمگەن... خۇئەگەر بىانگىرتمايە بەدەستىانەۋە دەرەنەچووم،
پىشتىان دەشكانەم.

لەو كاتەدا (زەينولعابدین) لايكرد بەلاى خەلەكەۋە فەرموۋى:



واز له و پیاوه بهینن... وازی لیبهینن بۆمن... له سەر من هیچی لی مهکن... جا کهبینی من تووشی ترس و بیم بووم، بهروویهکی گهشهوه هات بۆلام، وه ههولی دا دلنایام بکاتهوهو، ترس و بیمه کهم برهوینن، پاشان پی ی ووتم:

ئهوهی پیتکرا له جنیوو ووتهی ناشیرین پیت و تین و ئهتجامت دا، وه هیچ شتیکیش له کاروباری ئیمه که شایستهی ئهوه بیت لهتو شاراو نهبوو.

پاشان فهرمووی پیم: ئایا پیویستی و ئاتاجی یهکت هیه که یارمهتیت بدهم له سهری؟ منیش حه یام لی کردو هیچ شتیکم نهووت... کاتیك که ئهو شهرمه ی لی بینیم بوو ببهیهکی به سهر شانهوه بوو، دای به سهر شانی منداو... فهرمانی دا (ههزار) دره میان دامی. ئهوجا منیش هر کاتیك له دوا ی ئهوه که ده مبینی گهواهیم دهاو پیم دهووت به پراسستی تو له نهوهکانی (پیغه مبهری) خودای (ﷺ).

وه یهکیك له بهندهکانی گیرایهوه ووتی:

منی لاو بهندهی (عهلی کوپی حوسهین) بووم، پوژیکیان پهوانه ی کردم بۆ ئهتجامدانی پیویستییهکی، منیش که متهرخه میم ئهتجام دا له جی به جی کردنی کاره که دا، جا کاتیك که هاتهوه لای، دارکاری کردم... منیش دهستم به گریان کرد، وه زۆر لی ی شلوی بووم، چونکه هیچ کس وهک من له پیش مندا ئاوا دارکاری نه کردبووم، بۆیه پیم ووت:

له خودا بترسه... له خودا بترسه، ئه ی (عهلی کوپی حوسهین)... کارم پی ده سپیریت و، منیش بو ت ئهتجام دهم، که چی لی شتم ده دهیت؟!.

ئهویش که نهو ههلو یسته ی منی بینی دهستی به گریان کرد و ووتی: برۆ بۆ مرگه وتی (پیغه مبهری) خودای (ﷺ) وه لهوی دوو پکات نو یژ بکهو پاشان بلی:

خودایه له (عهلی کوپی حوسهین) ببوره... جا که پویشیتیت و ئهوه ت کرد، ئهوه تو سه ره بهستی له راهی خوادا. منیش پویشتم و دوو پکات نو یژم کرد و نزا کهم کرد... ئیتیر دوا ی ئهوه جگه به سه ره بهستی نه چومه مالی (عهلی).

وه خودای بالا دهست پیت و به ره که تی خستبووه مال و سامانی (زهینولعابدین)، وه رۆژی به سهردا رشتبوو چون پشتیك... له بازرگانی قازانچ کهر و... کشت و کالی به ره مه دا... که بهندهکانی پی ی هه لده سان.

جا ئەو دەبوو كشت و كال و بازرگانی يەكەى خەير و بئىرو دارايەكەى نۆرى دەست خستبوو... بەلام (زەينولعابدین) دەولەمەندى تووش لووت بەرزى نەكردبوو. وەئەو بەهرەو بەرھەمانە لەخۆى بايى نەكردبوو... بەلكو بەسەرەت و سامانى دونیای كەردبوو ھۆكاریك بۆ مسۆگەر كەردنى ژيانى دواپۆژ لە خەزمەتى خودادا. بەپراستى سامانى ئەو سامانى چاك بوو لە دەستى بەندەى چاك دا.

كاتێك كە تارىكى شوو دادەهات، كیسە ئاردى ھەلەدەگرت و دەیدا بەسەر پشەتە لاوازەكەیدا، لەو كاتەدا كە تارىكى دونیای پۆشیبوو، وە خەلكى نوستبوو... دەستى بەگەپان دەكرد بەكۆلانەكان و گەرەكەكانى شارى (مەدینە) دا، تا كۆلەكەى بگەيەنیتە ئەوانەى كە ئاتاجیان پى یەتى، بەتایبەتى ئەوانەى كە بەرزى ناخیان (عِزَّةُ النَّفْس) نەیدەھيشت كە دەستى لە خەلك پان كەنەو.

جا رۆژێك لە خەلكى شارى (مەدینە) دەژيان و وە خوراكیان بۆ ئەو ئەھاتە مائەوە بەبى ئەوەى بزانن ئەو رۆزىەیان لەكۆى و بۆ دیت..جا كاتێك كە (عەلى كۆپى حوسەین) وەفاتى كەرد، ئەو خەلكە رۆزىەكەیان لە دەست دا، جا زانیان كە سەرچاوەكەى (عەلى) بوو كە بەنھێنى خێرى پى دەكەردن.

وە كاتێك (زەينولعابدین) خرایە سەر (تەتەشۆر) بۆ شۆردن، ئەوانەى كە شۆردیان سەرنجیان دا... بىنیان كە ناوشانى پشەتى رەش بووئەتەو، جا ووتیان: ئەوەچى یە؟. پێیان ووترا: لەپراستیدا ئەوە كاریگەرى ھەلگرتنى كیسە ئاردە بۆ (سەد) مال بە نھێنى لەسائەكانى شارى (مەدینە)، كە بە وەفاتى ئەو رۆزىەكەیان نەما.

بەلام دەنگوپاسى (عەلى كۆپى حوسەین) لەبارەى ئازادكەردنى بەندەكانەو، كاروانچیان دەیانگەيانە رۆژھەلات و رۆژئاواى وولات. چونكە ئەو كارەى لەسەرەو ھەموو بێركەدەنەو یەكەى خەلكیەو بوو... وە سەرنجى شارەزایانى پى پەراندبوو. ئەو بەندەى ئازاد دەكرد كە چاكەيەكی ئەنجام بدایە، وەك پاداشتێك لەسەر چاكەكەى...

و بەندەى ئازاد دەكرد ئەگەر خراپەيەكی ئەنجام بدایەو دوايى پەشیمان ببوایەتەو، لەپاداشتى پەشیمانبوونەو كەیدا... ھەتا گێرەرەوان گێراویانەتەو (ھەزار) بەندەى ئازاد كەردووە... وە ھەرگیز ھیچ كام لەبەندەكانى زیاتر لەسائێك بەكار نەھیناوە وەزۆرترىنى ئازاد كەردنى بەندەكانى لەشەوى چەژنى رەمەزاندا پوو داوہ...

جا لەو شەۋە پىرۆزەدا ئەۋەندەي كە خۇدا بېريارى دابى ئازادى دەكردن. ۋە داۋاي لى دەكردن كە ۋو بىكەنە ۋوگە (قىبلە) بلىن: خۇدايە بېۋرە لە (ەلى كوپى حوسەين).

پاشان داۋاي ئەۋە، ئەۋەي پىۋىست ۋو بۆئەۋەي جەئەنكەيان ۋ خۇشەيەكەيان بۆ بىكات بە دوو جەئەن ۋ دوو خۇشى، بۆي دابىن دەكرد.

*

*

*

ۋە (ەلى كوپى حوسەين) بەشىۋەيەك لە دلى خەلكى دا جىگەي خۇي كىرەۋەۋە كەھىچ مۇۋىك لە چاخى خۇيدا ئەۋ پلەۋ پايەي نەۋو... بەراستى خەلكى خۇشيان دەۋىست، بەجۋاتىن خۇشەۋىستى... ۋەبە گەۋرەيان رادەگرت، بەگەۋرەترىن شىۋە...

ۋە ۋابەست بوون پىيەۋە، بەۋپەرى خۇشەۋىست ۋ ۋابەستەۋە... ۋە ئارەزۋومەند ۋ تامەزۋى بىنىنى بوون، بەۋپەرى ئارەزۋومەندىۋە... ئەۋ خەلگە چاۋدېريان دەكرد، تا بەھرەمەند بىن بەبىنىنى كاتىك لەمال دەھاتە دە، يان دەچۋە مائەۋە... يان دەچۋو بۆ مەگەۋت، ۋەيان لەمەگەۋت دەگەرايەۋە.

*

*

*

گىراۋەتەۋە كە (ھىشامى كوپى عەبدولمەلىك) دەچىتە شارى (مەككە) بۆ حج، ۋە لەۋ رۇگاردە جىنشىنى بوۋە (ولى العەد) ۋىستىيەتى سوۋپى دەۋرى (كەبە) بدات، ۋە (بەردە پەشەكە) ماچ بىكات...

جا لەۋ كاتەدا ئەۋ سەربازانەي كەپارىزگارى بوون، خەلكىيان ئاگادار دەكرەۋەۋە، تا پىگەي بۆ ئاسان ۋ فراۋان بىكەن... بەلام ھىچ كام لەخەلكى گۈييان بۆ نەگرت، ۋەپىيان بۆ نەكرانەۋە دەيان ۋوت:

مائى خۇدايە... خەلگىش ھەموۋ پەندەي ئەۋن... جا كە خەلكى ئالەۋ خالەدا بوون... دەنگى (لا إله إلا الله) ۋ (الله أكبر) لە دوۋرە ۋ دەھات... ۋە خەلگىش گەردىيان ھەلپىۋو سەيرىيان دەكرد بەرەۋ ئەۋ دەنگە... كاتىك بىنيان، پىاۋىكە لەناۋ كۆمەللىك خەلگەدا كەلە دەۋرى كۆبۈنەۋە...

روۋگەش ۋ ۋوۋالەت جوان ۋ لەش لاۋاز ۋ، روۋ درەۋشاۋە دامەزراۋ بەرىز... دەۋرات بەرپىدا كراسىك ۋ چاكەتىكى لەبەردايە... ۋە لەنىۋ چاۋانىدا نىشانەي كوپىنوش بىردن دەرگەۋتۋوۋ... خەلكى خۇيان لادەداۋ پىگەيان بۆ دەكرەۋە، بە رىز

ریز دەرۆیشتن و به ئاره زووه وه سهرنجیان دهادو، حه زیان ده کرد که ببینن، تا گه یشته (به رده ره شه که) ماچی کرد... نا له ویدا یه کیک له ده ست پتوهنده کانی (هیشامی کوپی عه بدولمه لیک) دا و پی ی ووت:

نا ئه وه کی یه خه لکی ئه وه هه موو ریزه ی لیده گرن و ئه وهنده به گه وه رایده گرن؟! (هیشام) ووتی: نایناسم. (قه ره زده ق) له ویدا ئاماده بوو، ووتی: ئه گهر (هیشام) نایناسی من ئه یناسم... و دنیا هه مووی ده یناسی ئه وه (عه لی کوپی حوسه یه) ه خودا له خوی و باوک و باپیری رازی بێت.

ئینجا ئه م هه ئه به سته ی له وه سفیدا ووت:

هُوَ الَّذِي تَعْرِفُ الْبَطْحَاءَ وَمِثْلَهُ

وَالْبَيْتَ يَعْرِفُهُ وَالْجَلُّ وَالْحَرَمُ

واته: ئه وه ئه وه که سه یه دزلی (مه که که) ده یناسی و شوین پی ی دیاره، هه روه ها (که عه) و ئه وانیه له ئیحرام دا نین و له ئیحرام دان ده یناسن.

هَذَا ابْنُ خَيْرِ عِبَادِ اللَّهِ كُلِّهِمْ

هَذَا الْمُتَّقِيُّ النُّقِيُّ الطَّاهِرُ الْعَلَمُ

ئه وه کوپی باشتترین هه موو بهنده کانی خودایه، ئه وه خودا په ره ست و خاوین و بی گهر و زانایه.

هَذَا ابْنُ فَاطِمَةَ إِنْ كُنْتَ جَاهِلَهُ

يَجِدْهُ أَنْبِيَاءُ اللَّهِ قَدْ خَتَمُوا

ئه وه نه وه ی (فاتیمه) یه ئه گهر تو نایناسیت، به باپیری ئه وه کو تایسی په یامبه رانی خودا هات.

١ (الفرزدق) یه کیک بووه له شاعیرانی چینی یه که م له چاخ ی نه مه وی دا.

فَلَيْسَ قَوْلُكَ (مَنْ هَذَا) يَضَانِرُهُ

الْعَرَبُ تَعْرِفُهُمْ مَنْ أَنْكَرَتْ وَالْحَجَمُ

ئەو ووتەى تۆ (ئەو كى يە) بەكەم زانین بۆ ئەو دانانریت، عەرەب و عەجەم دەیناسن ئەوێ كە تۆ نایناسیت.

كَلَّمَا يَدِينِهِ عِيَاثٌ عَمَّ نَفْعُهَا

يَسْتَوْكِفَانِ، وَلَا يَغَرَّرُهُمَا عَدَمُ

هەردوو دەستی پێن لە یارمەتى كە سوود بەخشن بەوانەى كە داواى دەكەن، وە نى یە نازانن

سَهْلُ الْخَلِيقَةِ، وَلَا تَخْشَى بَوَادِرُهُ

يُرِيئُهُ أَكْثَانُ: حُسْنُ الْخَلْقِ وَالشَّيْمُ

سەرووشى ناسانەو، پووبە پووبونەوێ ترسینەر نى یە، دووشت جوانیان پى بەخشێو: رەوشت بەرزى و سیفەتى جوان.

مَا قَالَ (لَا) قَطُّ إِلَّا فِي شَهْدَةٍ

لَوْلَا التَّشْهُدُ كَانَتْ لَاهُ نَعَمُ

هەرگیز نەبوتووە (نەخێر) مەگەر لە شایەتومانیدا، خۆ ئەگەر شایەتومان نەبوا یە (نەخێرەكەى) بەلى دەبوو.

عَمَّ الْبَرِّيَّةُ بِالْإِحْسَانِ فَانْقَشَعَتْ

عَنْهَا الْغِيَابُ وَالْإِمْلَاقُ وَالْعَدَمُ

بەچاکەو بەخشندەبى هەموو لایەكى گرتبوو و، تاریكى یەکان و هەژاری و نەبوونی رەواندبوو.

إِذَا رَأَتْهُ فَرِيَشٌ قَالَ قَاتِلْهَا

إِلَى مَكَارِمِ هَذَا يُنْقِطُ الْكَرَمُ

كە هۆزى (قورەیش) بینى، ووتە بیژەكەى ووتى بەخشندەبى لەلای ئەو كۆتایى یە.

يُفْضِي حَيَاءً مِنْ مَهَابَتِهِ

فَمَا يَكْلَمُ إِلَّا حِينَ يَنْتَسِمُ

چاو دانه خرا له ناستیدا وه شهرم کردن لی ی وههروه ها له بهر نهفس بهرزی و
گه ورهیی، وه گفتوگوئی له گل نه ده کرا مه گهر کاتیگ زه ده خه نه بگردایه.

بِكَلِّهِ خَيْرُوانَ رِيحُهُ عَيْقُ

مَنْ كَفَا أَرْوَعُ، فِي عَرْنِيهِ شَمُّ

له بهر دهستی دابوو (خه زورانیگ) که بونه که ی پهخش ده بوویه وه، له دهستی
که سیکی دل ووریای به ناگا، که رویدا عیزرته و گه ورهیی ده بینرا.

مُسْتَقَّةً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ نَبْعُهُ

طَابَتْ مَفَارِسُهُ وَالْخَيْمُ وَالشَّيْمُ

بنه ماکه ی له پیغه مبهری خودا (ﷺ) وهرگیراوه، جا بویه بوندار بونه خشه لق و
پویه کان و سروش و رهوشت و سیفه ته کانی.

خودای بالادهست له کچه زای پیغه مبهری خودا (ﷺ) رازی بیت... بهراستی وینه و
نمونه یه کی ناوازه بوو بونه و که سه ی که له نهینی و ناشکرادا له خودا ده ترسی... وه
همیشه ناخی خوی ده خوارده وه له نازاریکی ده روونیدا بوو له ترسی سزای خودا،
به ته مای پاداشتی له سر نه و نازاره دهروونی یه...
* * *

خودایه داواکارم له سوژ و بهزهیی و دهست گوشادی و خودا په رهستی و خو پاریزیدا
پینماییمان بفرموو تا هه مان پچه و ریبازی (عهلی کوپی حوسهین) بگرینه بهر.

﴿وه رگنیر﴾

^۱ (خیزران) درهختیکه زور بونخو شه، که بونه که ی بلاو دهیته وه، له هندستان زورتر هیه.

بۇ زياتر شارەزابوون لە ژياننامەى (زهينولعابدين) سەيرى ئەم سەرچاوانە بکە:

- ١- الطبقات الكبرى لأبن سعد: ٢١١/٥
- ٢- تاريخ البخاري: ٢٦٦/٦
- ٣- الأسماء واللغات: القسم الأول من الجزء الأول: ٣٤٣
- ٤- الجرح والتعديل: القسم الأول من المجلد الثالث: ١٧٨
- ٥- المعرفة والتاريخ: ٢٦٠/١ - ٥٤٤
- ٦- طبقات الفقهاء للشيرازي: ٦٢
- ٧- تاريخ ابن عساكر: ٥١٥/١٢
- ٨- المعارف: ٢١٤
- ٩- وفيات الأعيان: ٢٦٦/٣
- ١٠- تاريخ الإسلام: ٣٤/٤
- ١١- العبر: ١١١/٢
- ١٢- البداية والنهاية: ١٠٣/٩
- ١٣- النجوم الزاهرة: ٢٢٩/١

٢٣) ئه‌بو موسليمى خه‌ولانى (عه‌بدولاي كورې ثوب)

(ئه‌بو موسليم ئه‌وه‌نده له‌خودا په‌رستى دا توابه‌وه و پوچوو بوو كه ده‌يفه‌رموو:
ئه‌گه‌ر به‌مه‌شت يان دوزخه‌م به‌چاوى سه‌ر بېينيايه له‌وه كه هه‌مه‌زاترم نه‌ده‌كرد
(موسمانس كورېس له‌بى مائىكه)

ده‌نگ و باسى له‌دوورگه‌ى عه‌رب دا (جزيره العرب) بلاوه‌ى كرد كه (پيغه‌مبه‌رى)
خوداى دروودى خواى له‌سه‌ر بى، نه‌خوشى زورى بوى هيناوه پاش گه‌رانه‌وه‌ى له
(حه‌جى مائناوايى).

جا شه‌يتان چوه‌ بنگليشه‌ى (ئه‌سوه‌ده‌ى عه‌نه‌سى) بو ئه‌وه‌ى هه‌لبه‌هه‌له‌تينيته‌ كه
بگه‌ريته‌وه بو بى پىروايى پاش بىرواينان... وه درو به‌ده‌م خودا هه‌لبه‌ستيت، جا
ئه‌وه‌بوو وايدهرده‌پرى بو گه‌له‌كه‌ى له (يه‌مه‌ن) دا كه گوايه ئه‌و پيغه‌مبه‌ريكى
ره‌وانه‌كراوه له‌لايه‌ن خوداوه.

*

*

*

(ئه‌سوه‌ده‌ى عه‌نه‌سى) پياويكى به‌هين و توانا و، ته‌ن تيسمپراو، ره‌شتاله‌و،
شه‌ره‌نگيز بوو. وه له‌ رۆژگارى نه‌فامى دا (كهانه) واته زانيني ناديار (معرفة الغيب)
به‌باشى فيربوو، وه له‌ فالگرتنه‌وه و هه‌له‌هه‌تاندنى خه‌لكى دا به‌ته‌واوى كارامه
بوو...

وه له‌سه‌رو ئه‌وه‌وه، زمان پاراو، ره‌وان بيژوو دل ووريا بوو، وه به‌توانا بوو له‌سه‌ر
ياريكردن به‌زيرى خه‌لكى به‌شتى هيج و پوچ، وه راكيشانى خه‌لكى به‌لاى خوى دا
به‌هوى ديارى و به‌خشنه‌كانى يه‌وه. وه‌كه ده‌چوه‌ ناو خه‌لكى به‌ رووپوشى په‌شه‌وه

دەچۈرە ناويان، بۇ ئەۋەي خۇي بەكەسىكى بەھەيىبەت و زۆر جىياواز لەخەلكى بنويىنى.

وہ بانگہوازی (ئەسۋەدەي غەنەسى) لە (يەمەن)دا بلأو بوويەو، وەك بەربوونى ئاگر لەپووشەلەك، وە شۈيۈنكەوتنى ھۆزەكەي لە (بەنى مەزجج) بۆي لەۋەدا زۆر ھارېكار بوو. وە ئەو ھۆزەش لەو رۆڭگارەدا ژمارەيان زىاتر بوو لەژمارەي زۆربەي ھۆزەكان، وە ھەرۋەھا لە ھەموويان بەدەسەلاترېوون و، زۆر بەھىز بون. وە ھەرۋەھا شتىكى دىكەي كەيەرمەتى دا لەسەر ئەۋە، ئەۋە بوو كە زۆر بەتوانا بوو لەسەر درۆ و ھەلپەستى و چەۋاشەكردن. وە بۆئەو درۆ ھەلپەستى و چەۋاشەكردنى خەلك، زىرەك و جەربەزەكانى لە شۈيۈنكەوتۋوانى بە كار دەھىئا. واى لە خەلك گەياندېوو كە فرىشتەيەك لە ئاسمانەۋە، نىگاي بۆ دەھىئىتتە خوارەۋە، لەشتە ناديارەكان ئاگادارى دەكات. وە بېرواپىكردنى خەلكى بەدروستى ئەۋەي كە پىي ي راگەياندوون، پىگاي ھەمە جۆرى دەگرتە بەر.

وەك ئەۋەي چاودىر و سىخوڭرەكانى لەھەموو شۈيۈنكە بلأو دەكردەۋە، تا چاودىرى ووردى كاروبارى خەلكى و كىشە و پووداۋەكانيان بكن و... نھىنى و ھەۋالەكانيان بىخەنە روو. وە خۇيان بگەيەننە شاراۋەكانى ناخيان لە ئاۋات و ئازارەكانيان.

ۋەلەھەمان كاتدا ئەو خەلكانەيان ھەلدەخەلەتان، بەۋەي كە پەنا بە (ئەسۋەد) بېەن و، داۋاي يارمەتى لى بكن. جا كاتىك كە دەھاتن، رووبەپرووى ھەر خاۋەن ئاتاجى يەك دەبوويەۋە بە ئاتاجى يەكەي، وە ھەر كىشەدارىك بەھاتايەتەلاي دەستى بەباسكردنى كىشەكەي دەكرد، واى پىشان دەدان كە ئەو ئاگادارە بەسەر شاراۋە نھىنى يەكانيان دا، وە ئاگاي لەۋەيە كەلەناخيان دا ھەشاريان داۋە.

ۋە لەبەردەميان دا ھەندىك شتى سەرسۈپھىنەرو نامۆي ئەنجام دەدا كە دەستى بەسەر ژىريان دا دەگرت و، بىرو ھۇشيانى سەرگەردان دەكرد. جا زۆرى نەخاياند كەبە گەرە كار دەرکەوت... ۋە ناۋبانگى بلأو بوويەۋە... شۈيۈنكەوتۋوانى زۆر بوون....

جا بەھۆي ئەو چاودىرو سىخوڭرە و شۈيۈنكەوتۋوانەيەۋە، دەستى بەسەر (سەنەاء)دا گرت و لەۋىشەۋە پەلى ھاۋىشت بۆ سەر ناۋچەكانى تر... ھەتا ھەموو ئەو ناۋچانەي كە كەۋتبوونە نىۋان (بەحرەين) و (عەدەن) شۈيۈنى كەۋتن....

وہ کاتیک کہ کاروبار کہوتہ دەستی (ئەسودەى عەنەسى) و کاروبارى بەتەواوى سەقامیگر بوو، وە وولات و خەلکی ملکہچی بوون. دەستوبرد پاپەرى دژى نەیارەکانى و کہوتە شوینپى ھەلگرتنیا، بەتایبەتى لەوانەى کہ خودای بالا دەست باوەرئیکى تۆکمەو جیگیری پى بەخشى بوون.

بە دینە راستەکیان و... وە باوەرئیکى دلتیاو بى ھیچ دلەپاویکى یەك بە (پیغەمبەر)ى خودا (ﷺ)... وە ملکہچی یەك تەواو گوێپرایەلى بۆ خودا پیغەمبەرەکەى... وە راستى دەرپرین و پراگەیانى و، پوو بەپروو بوونەوہى ناپەروا... جا ئەوہ وای لیکردبوو کہ زۆر بەتوندو تیژى، بى بەزەییانە پروو پەروویان بیتەوہو، سزاو نازارى زۆر بەتینیا، بەدات. لەپیشەنگى ئەوانەدا (عەبدوللای کوپى ثوب) کہ ناودەبرا بە (ئەبى موسلىمى خەولانى).

(ئەبو موسلىمى خەولانى) دامەزراو بوو لەسەر پەپرەوى دینەکەى و... بەھیز بوو لەباوەرەکەیدا... وە سوور لەسەر دەپرینی حق دا ... وەخۆى یەکلا کردبووہ بۆ خودای و پشستى لەدونیای جوانى یەکانى کردبوو... وە وازیھێنابوو لەزریق و بریق و لەزەتەکانى دنیا... وە ژيانى تەرخان کردبوو بۆ گوێپرایەلى خودا، بانگەھێشتنى خەلکی بۆ گوێپرایەلى خودا... وە ژيانى دونیای کاتى فرۆشتبوو بە ژيانى ھەمیشەیی دوا پۆژ، فرۆشتنى رێپیدراو...

جا ئەوہ پایەیکى بەرزى پیبەخشى بوو لەناخى خەلکی دا، وە وایان دەبینى کہ پیاویکى ناخ پاک و، وابەست بەخواوہو، نزا وەرگیراوہ لەلایەن خوداوہ.

جا بۆیە (ئەسودەى عەنەس) ویستى کہ دەستیکی لى بۆھشینى دەستیکی وەھا بەھیز... کہ ترس و بیم لەناخى نەیارانى بانگەوازەکەیدا بلاوبکاتەوہ لەنھینى و ناشکرا دا، وەسەرکوتیان بکات سەرکوتکردنیکى تەواو.

جا فەرمانى دا بەوہى کہ دارو پەردوو لە گۆرەپانیك لە گۆرەپانەکانى (سەنعائدا) کو بکریتەوہو، ئاگرى تیپەربدرى...

وہ خەلکی بانگەھێشت کرد تاجۆنیەتى بانگەھێشتکردنى زانا و شەریعت زانى (یەمەن) و خوداپەرستەکەى (ئەبى موسلىمى خەولانى) بۆ گەرانەوہو (الثوبە) دان بیانانى بە پیغەمبەرەتى (ئەسودە)دا ببینن. جالە کاتى دیاریکراودا (ئەسودەى

عنه س) روويكړده نو گوږه پانه ي که جمه ي دهات له خه لك و شه پولي ددها. وه سيخوږ دار دهستو، گه وره شونځه وتوان ي دهوريان دابوو.

وه پاسه وان و فرمانده سهربازيه كاني به دهوريان خوليان ده خوارد. نه ویش له سهر كورس يه كي گه وره كه بويان ناماده كړدبوو له بهرامبر ناگره كه وه دانيشتبوو... نا له و كاته دا به بهرچاوي خه لكه وه (نېبو موسليمي خولانی) يان په لكيش كړد بولاي... كاتيک ناماده ي برده ستي بوو، نو تاوانكاره ياخي يه ي دروژنه به لوته برزيه وه بوي پواني و سهرنجي دا...

پاشان رواني بو نو ناگره ي كه له بهر ده مي دا كلپه ي سهندبوو... وه سهرنجي دا... نه و جا لا يكر د به لاي (نېسوه) وه ووتي:

نايا گهواهي ددهيت كه (موحه مه د) رهوانه كراوي خودايه؟. نه ویش ووتي: به لي گهواهي ددهم كه نو بهنده رهوانه كراوي خودايه... وه نو گه وره ي همو رهوانه كراوه كانه، وه هروه ها كو تايي پيغه مبرانه.

جا (نېسوه ي عنه س) دم و چاوي سوور داگيرسا و ناوچاواني گرژبوو ووتي: نايا گهواهي ددهيت كه من رهوانه كراوي خودام؟.

نه ویش ووتي: بي گومان به گويكانم كه پښ، نه وري كه تو ديليت نايبيستم... نه ویش ووتي: كه و ابو فریت ددهمه ناو نو ناگره. (نېبو موسليم) له ولاميدا ووتي: نه گه ر تو نه وه نه نجام بدهيت من به و ناگره ي كه سووته مهنه كه ي دار و پرده وه، خوم ده پاريزم له و ناگره ي كه سووته مهنه كه ي مروقه و برده و سهرپرشتياره كه ي كومه ليك فريشته ي دلره قن، كه سهرپيچي له وه ناكه ن كه خدا فرمانيان پي دهكات، وه نه وري كه فرمانيان پي دهكرت نه نجامي ددهن.

جا (نېسوه) ووتي: په لوت لي ناكه م، وه كات ددهمي تا به خوتا بجيته وه و ژيريت به كاربه نيست. نينجا پرسياره كه ي لي دووباره كرده وه و ووتي: گهواهي ددهيت كه (موحه مه د) رهوانه كراوي خودايه؟. نه ویش ووتي: به لي گهواهي ددهم كه به بي هيچ گومانك نو بهنده رهوانه كراوي خودايه، وه به ودا ثابيني راست و رهوان و رينماييكار رهوانه كراوه، وه به په يامه كه ي نو كو تايي به هه مو په يامه كان هاتوه.

جا (نېسوه) ه زياتر توو په يي گرتي و ووتي:

گهواهي ددهيت كه بي گومان من رهوانه كراوي خودام. (نېبو موسليم) ووتي:

ئايا ئاگادارم نەكردى كەمن ھەردوو گويم كەرە لەناستى ئەو ووتەى تۆدا، وە ئەو ووتە ناييستم؟! (ئەسودەى عەنەس)ى كە ئەو وەلامە دەم شكینەى لە (ئەبو موسلىم) بيست توورە بوونەكەى كڵپەى سەند و، ھىمنى خۆى لەدەست دا و ئەندامەكانى لەشى وەك شەق شەقە دەلەرزىن... بۆيە ويستى كەفەرمان بدات بەوہى كە (ئەبو موسلىم) فريبدريته ناو ئاگرەكەوہ.

ئالەو كاتەدا يەككە لە گەرە راويژكارە گومراكانى چرياندى بەگوئيەوہ ووتى: بەراستى ئەو پياوہ وەك خۆت شارەزاي لىي پياويكى دەروون پاكە، داواكانى لەلاى خودا وەرگىراوہ... وە خوداش بېروادار پشتگوئى ناخات لەچركە ساتەكانى تەنگانەدا و بەلكو پشتى دەگرىت و سەرىدەخات... جا ئەگەر تۆ فريتدايە ناو ئاگرەكە و، خوداش رزگارى كرد، ئەوہ بى گومان بەھەرچى تۆ دروستت كردوہ بنيادت ناوہ لە چركەساتيەك دا لەدەستى دەدەيت تيەك وپيەك دەچيەت.

وہ بەدەستى خۆت خەلكى واليدەكەيت كە پيغەمبەرەكەت بەدروبخەئەوہ... خۆئەگەر ئاگرەكە سوتاندى ئەوہ زياتر لەلاى خەلكى گەرە دەبيت... وە جینگەى رامانيان دەبيت... وە وەك شەھيدان بەرز رايدەگرن و بەھەمان چاو سەيرى دەكەن... جا كەوابوو مەتبارى بكە و دوورى بخەرەوہ لە وولات، وەخۆتى لى رزگار بكەو، دل ئارام ببە، (ئەسودە) كە گوئيبيستى راويژكارە گومراكەى بوو، بريايدا بەگوئى بكات، بۆيە فەرمانى دا بە (ئەبو موسلىم) ھەر لەو چركەساتەيدا^۱ وولات بەجى^۲ بھيلىت.

(ئەبو موسلىمى خەولانى) روويكردە شارى (مەدينە)، وەلە ناخى خۆيدا ئاواتى ئەوہبوو كە بەخزمەتى (پيغەمبەر)ى خودا بكات، دروودى خواى لەسەر بى. چونكە ئەو بېرواي پيھيتناوو پيش ئەوہى چاوى روون ببىت بەبينىنى، وە دلشاد ببىت بەخزمەت گەشتن و ھاوپيەتەى ئەو زاتە.

بەلام لەوہدا بوو كە بگاتە دەورووبەرى شارى (مەدينە)ى پيرۆز رووبەرى دەنگوباسى وەفاتى (پيغەمبەر)ى خودا (ﷺ) بوويەوہ وە گوئيبيستى ئەوہبوو كە (ئەبى بەكرى صديق) رەزاي خواى لەسەر بى بووہتە (جى نشين) (خەليفە) لەدواى ئەو. جا زۆر

^۱ زۆربەى ئەو سەرچاوانەى لەبەر دەستماندايە ئاماژە بەوہ دەكەن كە ئەو فريتدايە ناو ئاگرەكەوہ، وە ئاگرەكەش ساردو سەلامەت بوو لەسەر ھەروەك لەسەر (ابراھىم) عليه السلام.

دلتەنگ و غەمبار بوو بە بىستىنى وە فاتى (پىغەمبەر) ﷺ دلتەنگ بوونىڭ كە قولايى دلى گرتبۇدەو.

*

*

*

(ئەبو موسلىم) گەيشتە شارى (مەدېنە)، وە روويكرده مزگەوتى (پىغەمبەر) ﷺ خودا ﷺ. جا كاتىك نامادەى مزگەوتەكە بوو، ووشترەكەى بەستەوہ لەنزىكى دەرگاگەيەوہ، و چووہ ناو (حەرەمى پىرۆز)ەوہ، سلاويكرده لە (پىغەمبەر) ﷺ خودا ﷺ. ئىنجا چووہ سوچىكى مزگەوتەكە و دەستى بەنويزكردن كرد... كاتىك كەلە نويزەكەى لى بوويەوہ، (عومەرى كوپرى خەتتاب) لى چووہ پىشەرە تا چووہ بەردەمى و پى ووت: ئەى برا لەكويۇە؟
ئەويش ووتى: لە (يەمەن)ەوہ.

(عومەر) فەرمووى: خوداى بالا دەست سەرئەنجامى ئەو ھاوپىيەى ئىمەى بەكوي گەياند، كە دوژمنى خودا ئاگرى بۆكلپەدار كرد، ئايا خودا رزگارى كرد لى؟ ئەويش ووتى: ئەو بەھرەمەند بوو لەلایەن خوداوە رزگارى بوو... جا (عومەر) فەرمووى: سوپىندت دەدەم بەخودا تۆ ئەونىت؟ ئەويش ووتى: بەلى.
جا (عومەر) رەزاي خواى لەسەر بى ئىوچاوانى ماچ كرد و ووتى: ئايا دەزانى خودا چى كرد بەدوژمنى خودا و دوژمنى تۆ؟
ئەويش ووتى: نەخىر، چونكە لەو كاتەوہ (يەمەن)م بەجىھىشتوہ ئاگام لە دەنگوباسى نەماوہ.

(عومەر) فەرمووى: خوداى بالا دەست دايبە كوشت لەسەردەستى ئەو بىرودارە پاستگۆيانەى كە مابوونەوہ، وە دەولەتەكەشيان لە ناو برد...
وەشوينكە وتوانيانى گىپرايەوہ بۆ ئايىنى خودا... ئەويش فەرمووى: سوپاس و ستايشى بۆ ئەو خودايتى كە كۆتايى بەژيانى نەھىنام ھەتا چاوم روون بوويەوہ بەكوژرانى ئەو، گەپانەوہى ھەلخەلتىنراوان لەخەلكى (يەمەن) بۆ باوہشى ئىسلام.
(عومەر) يىش پى فەرموو:

منيش سوپاس و ستايشى ئەو خودايتە دەكەم كە لە (ئومەتەى موخەمەد)دا كەسكى پىشان دام كە ئەو پىكرارە كە كراوہ بە پىغەمبەر خودا (ئىبراھىمى باوكمان) سەلامى خوداى لەسەربى.

پاشان (عومەر) دەستى (ئەبو موسلىمى) گرت و، بردى بۇ خزمەتى (ئەبو بەكر)، جا كاتىك (ئەبو موسلىم) گەشتە خزمەتى (ئەبو بەكر) (خەلىفە) موسلمانان سلاوى لىكرد و پەيمانى دايە.

ئەوجا (ئەبو بەكر)، (ئەبو موسلىم) لەنيوان خۆى و (عومەر) دا دانا... وە لەگەلیدا دەستيان كرد بەگىرانهوى ئەوى كەروويدابوو لەنيوان ئەو و (ئەسودى عەنەسى) دا.

*

*

*

(ئەبو موسلىمى خەلانى) ماوەيەك لەشارى (مەدينە) دا مايەو، وەلەو ماوەيەدا بەزورى لە مزگەوتى (پىغەمبەر) ى خودادا دروودى خودای لەسەر بى كاتى بەسەر دەبرد... وەئەوئەندەى ويستى خودای لەسەر بوو لە (رەوزەى پىرۆز) دا نوێژى بکردايە نوێژى دەکرد، وە لەدوای ئەو ئەوئەندەى بۆلای دەستىدايە زانستى وەرەدەگرت و فێردەبوو لەگەورە ھاوپىيان، لەنموونەى ئەوانە (ئەبى عوبەيدى جەراح)، وە (ئەبى زەپى غىفارى)، وە (عوبادى كۆپى ساميت)، وە (موعازى كۆپى جەبەل)، وە (عوفى كۆپى مالىكى ئەشجەعى). پاشان لەدوای ئەو (ئەبو موسلىم) ئەوى بەباش زانى كە كۆچ بكات بۆ وولاتى (شام) و بىكاتە شوينى مانەو نىشتەجىبوونى.

وە لەویدا مەبەستى ئەوئەبو كەزىك بىت لە سنوورەكانى شامەو لەگەل دۆرماناندا، تا ھاوبەشى بكات لەگەل سوپاكانى موسلمانان دا لەغەزاكردن دا لەگەل (پۆم) دا، وەتا بىيئە خواەنى پاداشتى پارىزگارى لە سنوورەكانى دەولەتى ئىسلامى لە پىگەى خودادا. وەكاتىك كە جى نشىنيەتى كەوتە دەستى ئەمىرى پىرواداران.

(موعاويەى كۆپى ئەبى سوفيان) خودای لى رازى بىت، (ئەبو موسلىم) زياتر و زياتر سەردانى دەکرد و نامادەى كۆرەكانى دەبوو... جا لەگەل دا كۆمەلەك ھەلۆيستى ديار و بەناوبانگى ھەبوو، كە گەواھى دەدا لەسەر پاىە بەرزى ئەو دوو پىاھ... وە گوزارشتى دەدا لە سيفەتە بەرزەكانيان... لەوانە:

(ئەبو موسلىم) چوو خزمەتى (موعاويە) خودا لى رازى بىت، بىنى لەپىشەو كۆرەك لە كۆرە قەرەبالغەكانىدا دانىشتوو. وە پىاوانى دەولەتەكەى و، فەرماندەكانى

سوپا كەوى و، پياو ماقولان دەورىان داوھ... ۋە سەرنجى دا خەلكى زىادە رەۋىي دەكەن لەرىزگرتن و بەگەرە راگرتنى دا، جا لەسەر ئائەوھ زۆر لى ي ترسا كە بەھۆيەوھ تۈۈش بېيت، بۆيە دەست و برد لى ي چوۋە پېشەوھ ووتى:

سلاۋت لەسەر بى ئەي كرى گرتەي بېواداران جا خەلكەكە لايانكرد بەلايەوھ ووتيان: ئەمىرى بېوادارائە... ئەي (ئەبا موسلىم)... ئەۋىش گۆي ي پى نەدان ووتى:

سلاۋت لەسەر بى ئەي كرى گرتەي بېواداران خەلكەكە ووتى: ئەمىرى بېوادارائە ئەي (ئەبا موسلىم). (ئەبو موسلىم) قسەكەيانى نەبىست، ۋەلاي نەكردەوھ بەلايانەوھ ووتى:

سلاۋ لەسەر تۆ بېت ئەي كرىگرتەي بېواداران. جاكاتىك كە خەلكەكە ويستيان بەگژيا بچنەوھ (موعاۋىيە) لايكردەوھ بەلايانەوھ ووتى: ۋاز لە (ئەبا موسلىم) بېيتن، ئەو شارازاتر و زاناترە بەۋەي كە دەيلىت جا (ئەبو موسلىم) لايكرد بەلاي (موعاۋىيە) ۋە پى ي ووت:

بىگومان نمونەي تۆ پاش ئەۋەي كەخودا كاروبارى خەلكى خستە ئەستۆت، ۋەك كەسىك ۋايە كە كرىكارىك دەگرت، ۋە بەخىۋكردنى مەرەكانى دەخاتە ئەستۆي، ۋە كرى ي بۆ ديارى دەكات لەسەر ئەۋەي كە باش بىيانلەۋەرېنىت، ۋەلە فەۋتان بىيانپارېزىت ۋە بەروبوميان لە خورى و شىرەمەنيان زىاد بكات...

جا ئەگەر ئەو كەسە ھەستا بەۋەي كە خراۋەتە ئەستۆي بەشىۋەيەكى باش، تا گچكەكان گەرە بوون... ۋە لاۋزەكانى قەلەو بوون... ۋە ناساغەكان چاك بوونەوھ... بىگومان خاۋەن مەر كرىكەي دەداتى، ۋ، بۆشى زىاد دەكات بەلام ئەگەر ئەو باش نەيلەۋەراندن، ۋە لاۋزەكانى پشت گۆي خست تا تياچوون، ۋە قەلەۋەكان لاۋاز بوون، بەروبوميان لەخورى و شىرەمەنى نەماۋ بەتەۋاۋى كەم بوۋيەوھ... ۋە بىگومان كرىكەي ناداتى، ۋەلى ي شلوۋ دەبېت و سزاكەيشى دەدات. جا ئەۋەي كە چاكەو كرىكەتى تىايە بۆخوتى ھەلبىزىرە.

ئەۋجا (موعاۋىيە) كە سەرى بەرەو زەۋى ئەۋى كرىدبوو، سەرى ھەلپرى و ووتى:

ئەي (ئەبا موسلىم) خودا لەجىياتى ئىمەو خەلكى پاداشتى چاكەت بداتەوھ، ئەۋەندەي كەشارەزات بوۋىن و ناسىۋمانىت، ئامۇزگارى كاربوۋىت بۆ خودا و پىغەمبەرەكەي و كۆي مۇسلمانان.

*

*

*

(ئەبو موسلىم) ئامادەى نوپۇزى ھەينى بوو لە مەزگەوتى (دېمەشق)، كە ئەمىرى بېرواداران (موغايە) ووتارى بۇ خەلكى دەدا، ۋە ئەۋەى بۇ باسدەكردن كە فەرمانى بەكردنى داۋە، ئەۋىش لېدانى كەنالىكى نوپۇزى يە لە پووبارى (بەرە) دا تا ئاۋەكەى خاۋىن بېتەۋە بۇيان (ئەبو موسلىم) لە نېۋ خەلگەكەدا بانكى كىرد و ووتى: ئەى (موغايە) بىر بىكەرەۋە بەبى ھىچ گومانىك كە تۇ دەمرىت ئەمپۇكە يان سېبەينى، ۋە مائەكەت گۆپۇكە لەگۆرەكان... جا ئەگەر بە تۇيشۋەۋە چۈۋىتە ناۋى، ئەۋە لەۋىدا تۇيشۋوت ھەيە... خۇئەگەر بەدرو دەستى خالى چۈۋىتە ناۋى، ئەۋە دەچىتە دەشتىكى چۆلى كاكى بەكاكى بى ھىچ تۇيشۋىيەك. بەراستى ئەى (موغايە) مەن پەنات پىندەگرم بەخودا كە گومان بېەيت بەۋەى كە جى نشىنى ھەلگەندى كەنالى رووباركان و... كۆكردنەۋەى سامانەكانە...

بەلكو جى نشىن كاركردنە بەرەۋا (الاعمال بالحق)... ۋە دواندەنە بەراستگۆيى وبى فەرت و فىل... ۋە پەلگىشكردنى خەلكى يە بۇ رەزامەندى خوداى بالادەست... ئەى (موغايە) بەراستى ئىمە گۆينادەين بەلىلى رووبارەكان ئەگەر سەرچاۋەكەمان خاۋىن بېت، ۋە بى گومان تۇش سەرچاۋەى ئىمەى...

جا دەستە بەدامانت تۇ و ستەم... چونكە بەبى ھىچ گومانىك ستەم تارىكى رۇزى رەستا خىزە. كاتىك (ئەبو موسلىم) لە قسەكەى تەۋاۋ بوو، (موغايە) لە (مىنبەرەكە) دا دابەزى و ھاتە خوارەۋە و روۋى تىكرد و ووتى: ئەى (ئەبا موسلىم) خودا بەزەبى پىتا بېتەۋە لەجىياتى ئىمە بەباشترىن پاداشت پاداشتت بداتەۋە.

*

*

*

ۋە لەجارىكى تردا (موغايە) چۈۋە سەر مىنبەر، دەستى كىرد بە ووتارەكەى، ۋە لەو كاتەدا دوو مانگ بوو موۋچەى خەلكى بېرىبوو. (ئەبو موسلىم) ھاۋارى كىرد و ووتى: ئەى (موغايە) بەراستى ئەۋ دارايىيە نە دارايى تۇيەۋ نەى باۋكتەۋ نە ھى دايكتە... ئىتر بەچ ماف پىدانىك بەخۇت، لەخەلكى دەگرىتەۋە؟!

ئا لەو كاتەدا توۋپەيى لەسەر روۋى (موغايە) دەرەكەۋت، ۋە خەلكى چاۋەپىيان دەكرد، كە لەئەنجامى ئەۋ توپەيىيەى چى دەكات بەرامبەر (ئەبو موسلىم). بەلام ھىچ پروۋى نەدا لىۋەى، جگە لەۋە نەبىت كە ئامارەى كىرد بۇ خەلگەكە لەجىگاي خۇياندا بىمىنەۋە و، شۆينەكانىيان بەجى نەھىلن.

پاشان لە مینبەرەكە ھاتە خوارەو و دەستنۆزێكی گرت، وەھەندێك ئاوی كرد بەخۆیدا. ئەوجا سەرکەوتەو بەسەر مینبەرەكە، وە سوپاس و ستایشی خودای بالادەستی كرد بەوھێ کە شایستەیی بوو، وە ووتی:

بەراستی (ئەبا موسلىم) کە ووتی ئەو دارایی و مال و سامانە نەھێ منە و نەھێ باوکە و نەھێ دایکە... راستی فەرموو... وەمنیش لەراستیدا لە (پێغەمبەر)ی خودام بیست ئەو فەرموو (تورەبوون لە شەیتانەوھێ... وە شەیتانیشت لەناگرە... وە ئاویشت ناگر دەکوژنیتەو)، جا ئەگەر یەکیان توورە بوو با خۆی بشوات.

ئەو خەلکینە: سبەینێ بە ویستی خودای بالادەست بچن بۆ وەرگرتنی مووچەکانتان.

خودا باشترین پاداشتی (ئەبو موسلىمى خەولانى) بداتەو، کە نمونەھێکی ناوازە بوو لەدەرپرینی ووتەى رەوادا (كَلِمَةُ الْحَقِّ) وە خودا لە (موعاویەى كۆپى ئەبى سوفیان) رازییەت، بەباشترین رازیبوون، کە نمونەھێکی دیاربوو لە بیستنی ووتەى رەوادا و پەرەوێ کردنی، وە وازھێنان و پەشیمان بوونەو لەکاری ناپەرەواز

*

*

*

خودایە داوات لێدەکەین ھەمان ھەلوێستی (ئەبو موسلىمى خەولانى) مان پێی ببەخشی لەدەرپرینی ووتەى رەوادا و ھەمان ھەلوێستی (موعاوی) مان پێی ببەخشی لەبیستنی ووتەى رەوادا پەرەوێ کردن. ﴿وەرگیر﴾

بۆ زیاتر شارەزا بوون لە ژياننامەى (ئەبو موسلىمى خەولانى) بپوانە:

- ۱- طبقات ابن سعد: ۴۴۸/۷
- ۲- تاریخ البخاري: ۵/۵۸
- ۳- المعرفة والتاريخ: ۲/۳۰۸، ۳۸۲
- ۴- الاستيعاب: ۱۴۷۹/ت
- ۵- تاریخ ابن عساکر: ۱۲/۹
- ۶- اللباب: ۱/۳۹۵
- ۷- تذكرة الحفاظ: ۱/۴۹
- ۸- البداية والنهاية: ۸/۱۴۷
- ۹- الأصحاب: ۱/۶۳۰ - شذرات الذهب: ۱/۷۰



(سالامى مەنەندارو، قەرمۇدە زۆر بوو، پاىە بىلەند بوو لەناو پىاوان دا، خۇپارىز بوو)
(ئىيىن ۋە سەھەد)

بەشى يەكەم

ئەوا ئىمە واين لە سەرەتاكانى جى نشىنيەتى (خلافە) (فاروق) دا خودا لى ي رازى
بىت. وە ئەوەش (شارى پىغەمبەرى خودايە) دروودى خوى لەسەر بىت، پىرپو
لەدەستكە وتەكانى جەنگ، كە موسلمانان بەدەستيان ھىناوہ لە ئەنجامى
سەرکە وتەنيان بەسەر كۆتا كىسراكانى فارس دا، بەتايىبەتى كۆتا پادشايان
(يەزدەجورد)... كەلەو كەستكە وتەنەدا بوو، تاجى كىسراكان كەزەر كەفت بوون
بەزىر...

وہ (كەمەرەو ھەياسە)^۱ جۆر بەجۆرى رازاوە بە (لؤلؤ)^۲... وە شىرەكانيان
كەپووپۆش كرابوون بە (ياقوت) و (مەرجان)^۳، كەلەو ھەپىش بەچاۋ نەبىنراۋ بوو...
وہلەگەل ئەو ھەموو زىر و زىوۋ شەمكە بەنرخانەدا، ژمارەيەكى زۆرىش
لەبەدىلگىراۋانى فارس ھەبوون... جا لە نىۋان ئەو بەدىلگىراۋانەدا سى كچى
(يەزدەجورد) ھەبوون... كە (ەلى كۆرى ئەبى تالب) رەزاي خوى لەسەر بى
بەنرخىكى زۆر كپىنى، وە بەچاۋىكى پىر لەرىزەو ھەسەرى دەكرەن، وە كۆمەلىك
لەجوانترى و بەرىزترىنى لاۋەكانى موسلمانانى لەبەر دەمياندا نواند تا خۇيان

^۱ كەمەرەو ھەياسە: كەمەر بەندە بەتتايىبەتى ئافرەت لەناو قەدى دەكات...

^۲ (لؤلؤ): جۆرىكە لەزىر زىو.

^۳ (ياقوت) و (مەرجان) يسان جۆرىكى سەرنج راكېشە لەزىر و زىوى سىروشتى.

بەرەزەمەندى خۇيان ھاوسەر بۇ خۇيان ھەلبۇزۇن. ئەوجا يەككىيان (ھوسەينى كوپى
عەلى) كچەزاي (پىغەمبەر خوا) دروودى خۇاي لەسەر بى ھەلبۇزۇد... ۋە لە ھاوسەرە
بەريزەى (زەينولعابدین)ى بوو...

ۋە دووهميان (موحەمەدى كوپى ئەبى بەكرى صدیق)ى خۇداى لى ى رازى بىت
ھەلبۇزۇد كە (قاسم)ى لى بوو، كە يەككى بوو لەھەوت زاناكانى شارى (مەدينە).
ۋە سى ىەميان (عەبدوللاى كوپى عومەر)ى رەزاي خۇاي لەسەر بى ھەلبۇزۇد كە
(سالام)ى نەۋەزادەى (فاروق) لى ى بوو، كەلە ھەموو كەسك زياتر لە شىۋەدا
چووبوۋە سەر (فاروق)... جا فەرموون با ھەلوئىستە بكەين لەسەر كۆمەلىك ۋىنە و
نمۇنەى درەوشاۋە پووناك بەخش لەژيانى (سالامى كوپى عەبدوللاى كوپى
عومەرى كوپى خەتتاب) خۇدالەخۇى و باب و باپىرانى رازى بىت.

*

*

*

(سالامى كوپى عەبدۇللا) لە باۋەشى (مەدينەى پىرۇن)دا كە شوئىنى نىشتەجى و،
ۋەفات و، خانەى كۆچ بۇ كردووى (پىغەمبەرى خودا) بوو (ﷺ) لەدايك بوو.
ۋە لە ئاوو ھەۋاي بۇنخۇش بەبۇنى پىغەمبەرىتى و، درەوشاۋە بەرووناكى نىگا
(وحى)، نەشونماى كردو گەرەبوو... ۋەلەباۋەشى باوكى خودا پەرسىت و
دونيانەۋىست و، زۇربەى كات بەرۇزۇو، پىشت ھەلكرىو لەگوناھ و، شەو زىندو
كەرەۋە تا بەرەبەياندا پەرەردەبوو...

ۋە رازاۋىيە بەرەۋىشتەكانى خانەۋادەى عومەرەۋە... ۋە باوكى كۆمەلىك شتى
گىرنگى تيا بەدى كىرەبو لەۋانە: پۋالەتەكانى خۇ پارىزى و نىشانەكانى راست پەۋى
ۋە دىندارى...

ۋە لە ھەلسوكەۋتى دا ھەموو سىفاتە جوانەكانى ئىسلامى بەدى دەكرى، ۋە زياتر
لەبراكانى سەرنجى دەدا پەۋىشتى قورئان بوو...

جابۇيە خۇشى دەۋىست خۇشەۋىستىك كەھەموو پەردەكانى ناخى گىرتبەۋە،
تىكەل بە قوۋلايى دلى بوو بوو، تا گەيشتبەۋ ناستىك كە رەخنەگران و لۇمەكاران لەو
بارەيەۋە لۇمەيان دەكرى و رەخنەيان لى دەگىرت. ۋە كاتىك (سلىم) دەھاتە خزمەتى
باوكى ئەۋىش ئەۋە كە لە فەرموۋەدى (پىغەمبەرى خودا) (ﷺ) لەسنگى دابوو، ۋاتە
لەبەرى بوو، بۇى ھەلدەپشت... ۋە شارەزايى دەكرى لەدىنى خودا... ۋەئەرەى

بگۇنجا يە لە قورئان فىرى دەکرد... پاشان رەوانەى مزگەوتى (پىغەمبەر)ى (ﷺ) کرد...

مزگەوتى (پىغەمبەر)ى خودا دروودى خاى لەسەر بى تا ئەو كاتە ئاۋادان بوو بەكۆمەلىك لەپايە بەرزانى ھاۋپىيانى (پىغەمبەر)ە. جا ھەر كاتىك لاۋى خوداناس روۋى لە سوچىك لە سوۋچەكانى مزگەوتەكە بگردايە، پوۋبەپوۋبەى ئەستىزەيەكى درەوشاۋە دەبوۋە، كە بەرووناكى پىغەمبەرىيەتى دەدرەوشايەۋە، ۋە بۇنخۇش دەبوو بەبۇنى خۇش پىغەمبەرىيەتى ۋە پەيامە پىرۋزەكەى.

ۋە چاۋى بۆكۈى ھەلدەخست ۋ گۆيىستى چى دەبوو، خىروچاكەى دەبىنى گۆيىستى كارى رەۋا دەبوو. جا بەھۋى ئەۋەۋە، زەمىنەى بۆ گۇنجا بوو، تالە كۆمەلىكى پايەبەرزى ھاۋپىيانە ۋە زانست ۋ شەرىع فىر بىت، لەسەر ھەموويانەۋە (ئەبو ئەيۋبى ئەنسارى)، (ئەبو ھورەيرە)... (ئەبو رافىع)، (ئەبو لوبابە)، (زەيدى كۆپى خەتتاب). لەسەر ئەۋانىشە ۋە باۋكى (غەبدۇللاى كۆپى عومەر).

زۆرى پى نەچۋو كەۋەك زانايەك لەزانايانى مۇسلمانان دەرگەوت... ۋە بوۋىە گەۋرەيەك لەگەۋرە پىۋانى شۇيىنكەوتۇۋان... يەككە لە زانايان ۋ شەرىع زانانى شارى (مەدىنە)، كە مۇسلمانان بۆ چارەسەرى كىشە ئايىنەكانيان پوۋيان تىدەكردن... لەۋانە ياساكانى پەرۋەردگارىان فىردەبوون... ۋە بۆ چارەسەرى كىشە دىنى ۋ دۇنيايەكانيان دەگەرپانەۋە خزمەتيان. ۋە ۋالى يەكان فەرمانيان دەدايە دادۋەرەكانيان كاتىك دۆزىك دەخىرتە بەردەستيان بۆ دادۋەرى كردن تيايدا پەنابەرن بۆ ئەۋەى تا بتۋانن بېريارى راست ۋ رەۋا دەرېكەن لەبارەيەۋە.

جا ئەگەر ھەموويان ھاۋپاۋون لەسەر دۆزەكە ۋ جىگەى سەرنجى ھەموويان بوو، ئەۋا باشە، ئەگىنا دادۋەرەكان بەپاى ئەۋان نەبى نەبى بېريار بەدن.

ۋە بەختەۋەرتىن ۋالى يەكان، خۇشەۋىستىيان لەدلى خەلكى داۋ، متمانەپىنكراۋ تىرىنيان لەلاى خەلىفەكان، ئەۋەيان بوو كە راۋىژى بە (سالامى كۆپى غەبدۇللا) دەكردن ۋابەست بوو بەجى بەجىكردنى پىنۋمايەكانىيەۋە.

بهلام نهوانه یان که نه یاری فرمانه کانی (سالمی) بوون و پیچه وانه ی پینومایه کانی نهو هه لسوکه و تیان ده کرد، شاری (مه دینه) یان لی تهنگه سهر بوو بوو، چونکه خه لکه که ی گویرایه لیان نه بوون، وه خوشیان نه ده ویستن و به ویلایه تیان رازی نه بوون. له نمونه ی نهوه (عهبدو په حمانی کوپی زوحاک) بوویه والی (مه دینه) له سهرده می جینشینیتی (یه زیدی کوپی عهبدولمه لیک) دا. وه لهو کاته دا (فاتیمه ی کچی حوسه یین) خودای لی رازی بیت و روحی شاد و گه شه دار بی له به هه شتدا، بیوه ژن که ورتبوو، وه به لای مندا له کانی یه وه دانیشتبوو، خوی ته رخان کردبوو بو به خینو کردنیان.

جا (کوپی زوحاک) لی ی چوو په پیشه وه داوای کرد بو خوی. نهویش ووتی: سویند به خودا ویستی هاوسه رگریتم نی یه، به سهر مندا له کانه وه دانیشتبوو، وه خوم ته رخان کردوه بو چاودی و به خینو کردنی نهوان.

بهلام (کوپی زوحاک) هه سور بوو له سهر داواکه ی، بویه (فاتیمه) له پینگه ی فیله وه هه ندیک بریوانوی بو هینایه وه، به بی نهوه ی به شیوه ی پهق یان قسه پی ووتن به وه پووی ببیته وه تا له خراپه ی به دور بیت. کاتیک که (کوپی زوحاک) زانی هه رازی نابیت، پی ووت:

سویند به خوا نه گه رازی نه بیت هاوسه رگریم له گه ل بکه ی، کوپه گه وره که ت ده سگر ده که م، به تومه تی نارهق خواردنه وه جه لدی لی دهم. نهویش (فاتیمه) راویژی به (سالمی کوپی عهبدولای) کرد ده رباری بارودوخه که ی، نهویش ناماژهی دایه که نامه یه ک بنووسیت بو (خه لیفه) وه تیایدا سکالا بکات له دهستی (کوپی زوحاک)، وه باسی خزمایه تی خوی بکات له گه ل (پیغه مبه ر خودا) (ﷺ) وه ئاستی په یوه ندی به خانه واده ی (پیغه مبه ر) وه درودی خوی له سهر بی. جا (فاتیمه) نامه که ی نووسی، وه په وانه ی کرد به په وانه کراویکیدا بو (دیمه شق).

له ودها بوو که په وانه کراوه که ی (فاتیمه) به پی بکه ویت به نامه که وه بو خزمه تی (خه لیفه): که فرمانی (خه لیفه) هات بو (کوپی هورمون) که به ریوه به ری دیوانی دارایی بوو له (مه دینه) تا بجیته خزمه تی (خه لیفه) تا کوی کاروباری دارایی سالانه له داهات و خه رج کردن بخاته به دهستی. (کوپی هورمون) که فرمانه که ی به دهست گه یشته هه ستا به خوا حافیزی کردن لهو که سانه ی که مافیان به سهریه وه هه بوو، جا

بۆ ئەو مەبەستە پوخسەتی خواست کە بچیتە خزمەتی (فاتیمە)، کە چوو خزمەتی خواحافیزی کردو ووتی: من دەپۆم بۆ (دیمەشق) ئایا پێویستییهکت نی یه؟.

(فاتیمە) ووتی: بەلێ هەمە... ئاگاداری (ئەمیری براداران) بکە دەرباری ئەوەی کە (کۆپی زوھاک) بەرامبەر دەیکات... وە ئەو پێزی زانایانی (مەدینە) پرچاو ناکات، بەتایبەتی (سالمی کۆپی عهبدوللّ). (کۆپی هورمون) لۆمە خۆی کرد لەسەر دیدەنیەکە بۆلای (فاتیمە)، چونکە نەیدەویست کە سکالاکە بەرامبەر (کۆپی زوھاک) بگەیهنیتە (خەلیفە).

(کۆپی هورمون) گەیشته شاری (دیمەشق) لەهەمان ئەو پۆژەدا کە پەوانەکراوەکە (فاتیمە) کچی حوسەین) گەیشتبووە ئەوێ بە نامەکە (فاتیمە) وە کاتێک کە (کۆپی هورمون) چوو خزمەتی (خەلیفە)، (خەلیفە) پرسبیری کاروباری شاری (مەدینە) لێ کرد، وە پرسبیری لێ کرد دەرباری (سالمی کۆپی عهبدوللّ) و هاورێکانی لەزانایان و، پێی ووت:

ئایا لەوێ کاروباریکی خاوەن شایەن هەیه کە پێویست بێ بیزانی، یان دەنگوباسی کە جینگە مەترسی بێت و شایستە ئەو بێت کە (خەلیفە) هەلۆیست وەرگریت دەرباریان. وە هەولێ چارەسەریان بدات؟ (کۆپی هورمون) هیچ شتیکی دەرباری کێشەکە (فاتیمە) کچی حوسەین) نەدرکاند، وە ناماژە بەهیچ شتێک نەکرد دەرباری هەلۆیستی (والی) لە گەل (سالمی کوری عهبدوللّ) دا نالەو کاتەدا کە (کۆپی هورمون) لەخزمەتی (خەلیفە) دا دانیشتبوو، وە پوختە کاروباری دارایی دەخستە بەردەستی، دەرگاوان هاتە ژوورەو ووتی:

خودا (ئەمیر) پایەدارکات... ئەو پەوانەکراوی (فاتیمە) کچی حوسەینە) لە دەرگادا. هەرکە (کۆپی هورمون) ئەوەی بیست رەنگی گۆڤاو ووتی:

خودا (ئەمیر) پایەدار بکات، بەراستی (فاتیمە) کچی حوسەین) نامەیهکی بە مندا ناردۆتە خزمەت، ئەوجا دەنگوباسەکە بۆ گێڕایەو... جا کە (خەلیفە) گوییستی ووتەکە بوو لەسەر کورسییهکە دابەزی و ووتی: دێک بێ دایک بیت... واتە لە دایک نەبیتایە ئەو من پرسبارم لێ نەکردی دەرباری کاروباری شاری (مەدینە) و دەنگوباسی ئەو؟!...

دەنگوباسی ئاوات لەلایە کەچی لەمنی دەشاریتەو؟!... ئەویش برویانیوی بۆ هینایەو کە گوايه لەبیری چوو. ئینجا (خەلیفە) روخسەتی دا بەرەوانەکراوەکە

(فاتىمە) كە بىتتە ژوررەۋە، كە كابرا ھاتە خزمەتى نامەكەى دايە دەستى، ئەۋىش نامەكەى كىرەۋە، دەستى بەخوئىندەۋەى كىرە، لەگەل خوئىندەۋەكەدا، چاۋەكانى سورمەنگەران و، ئاگر لە ئاۋ چاۋانى دەبارى، ۋە بە دارحەيزەرئانە كەى كە بەدە ستى يەۋە بو، دەكىشا بەزەۋىدا ۋەدەيوت:

(كوپرى زوحاك) ۋايلنىھات خۇى بەسەر خانەۋادەى (پىغەمبەرى خادادا) (ﷺ) رابدات... ۋە گوئىبىستى ئامۇزگارىيەكانى (سالامى كوپرى عەبدوللاى) نەبىت لەۋ خانەۋادەدا!!!...

ئايا پىاۋىك لە مەدىنەدا نى يە دەنگى (كوپرى زوحاك) م بگەيەنىتى، كاتى كە ئەۋ لەشارى (مەدىنە)دا سزاي خەلكى دەدات، لەگەل ئەۋەدا مەن ماوم، لەسەر كورسى فەرمانپەرۋايەتىم لە (دېمەشق)دا؟.

پىيان ۋوت: بەلى ئەى (ئەمىرى پرواداران)... بەپراستى بۇ ۋالىيەتى شارى (مەدىنە) جگە لە (عەبدولواھىدى كوپرى بېشىرى نەزەرى) كەسىكى دى شك نابەين. بفرموۋ بىكە بەۋالى ئەۋى... ئەۋ ئىستا لە (تائىف) دادەنىشى....

ئەۋىش فەرموۋى: بەلى... سوئند بخۋا بەلى... ئەۋ ھەر لە ئىستاۋە ئەۋ كارەى پى سپىراۋە... پاشان داۋاي تىانۋوسى كىرە، بەدەستى خۇى نووسى:

لە (ئەمىرى پروادارانە) ۋە (يەزىدى كوپرى عەبدولمەلىك) بۇ (عەبدولواھىدى كوپرى بېشىرى نەزەرى). السَّلَامُ عَلَيْكَ... لەپاشدا... بى گومان مەن تۆم كىرەتە ۋالى (مەدىنە) جا ئەم نامەيەم گەيشتە دەستت، دەست و برد دەچىت بۇ شارى (مەدىنە)، ۋە (كوپرى زوحاك) لەۋالىيەتى دەخەيت و خۆت كاروبار دەگىرەتە دەست... ۋە (چەل ھەزار دىنار) غەرامەى دەكەيت و دەيخەيتە دارايى مۇسلمانانەۋە ئەۋجا سزاي بەدە تا لەشارى (مەدىنە) گوئىبىستى دەنگى بىم.

پۆستە چى يەكە نامەكەى ۋەرگىرت و، ھەنگارى ھەلگىرت و رىنى بەرى كىرە بەرەۋ (تائىف) لە رېڭاى (مەدىنەۋە) جا كاتىك گەيشتە (مەدىنە) نەچۋە لاي ۋالى يەكەى، (كوپرى زوحاك) ۋە سلاۋى لى ئەكەرد، بۇ ۋالى لە ناخى خۇى دا ترسى لى نىشت. ۋە ناردى بەدۋايى پۆستە چىداۋ بانگى كىرە بۇ مالى خۇى، ۋە دەربارەى ھاتنى پىرسىارى لى كىرە، بەلام ئەۋ ھىچى نەدركاند بۇى، جا (كوپرى زوحاك) سوچىكى راخەرەكەى ھەندايەۋە ۋوتى:

سەرنج یدە... ئەویش سەرنجی دا کیسەیهکی پڕ لە دینارە. (کوپی زوحاک) ووتی: ئەو هەزار دینارە... لەسەر دەستی خودادا پەیمانێت دەدەم، ئەگەر تۆ ئاگادارم بکە لەمەبەستی هاتنەکەت و چیت لەدەستدا، ئەو پارەبەت دەدەم، وە دڵنیا بێت دەکەم کە ئەو هەرگیز ئاشکرا ناکەم...

کابرای پۆستە چیش دەرباری هاتنەکە و مەبەستەکی ئاگادار بکەرەو... ئەویش پارەکی دایە و پێی ووت: سێ شەو پۆژ دان بەخۆتدا بگرە، ئەوێ فەرمانت پێی کراوە ئەنجامی مەدە تا من دەگەمە (دیمەشق) پاشان دواي ئەو بڕۆ بۆ بەئەنجامدانی ئەوێ کە فەرمانت پێی کراوە...

(کوپی زوحاک) پێویستی سەفەری رێکخست و، دەست و برد شاری (مەدینە) ی بەجێ هێشت، وە بەپەلە بەرەو (دیمەشق) کەوتە پێ. جا کاتی گەشتە (دیمەشق) چوێ خزمەتی (ئەسڵەمی کوپی عەبدولمەلیک) ی برای (خەلیفە) کە گەرە پیاویکی پەوشت بەرزی خاوەن پەنا بوو...

جا کاتی ئامادەیی خزمەتی بوو پێی ووت:

ئە (ئەمیر) بەراستی من خۆم داوێتە پەنای تۆ. ئەویش ووتی: خێر... بفرمۆو کێشەکەت چی یە؟! (کوپی زوحاک) ووتی: بەراستی (ئەمیری برواداران) لێم شلوی بوو بەهۆی ئەوێ کە هەلەیهکم ئەنجام داو. (مەسڵەمە) چوێ خزمەتی (یەزید) و ووتی:

بەراستی لە خزمەتی (ئەمیری برواداران) دا پێویستی یەکم هەیە. (یەزید) ووتی: هەموو پێویستی یەکی تۆ جێ بەجێ کراوە مادام پەيوەندی بە (کوپی زوحاک) هەو نەبێت.

ئەویش ووتی: سوێند بەخودا جگە لەو بۆ هیچی تر نەهاتوومەتە خزمەت. (خەلیفە) فرمۆی: سوێند بەخوا هەرگیز لێی نابورم...

ئەویش ووتی: تاوانەکی چی یە؟! (خەلیفە) فرمۆی: پوو بەرووی (فاتیمە) کچی حوسەین) بوو تەوێ هەرەشە لێکردوو، ناپەحەت و شەکەتی کردوو... وە لەو بارەوێ گۆییبستی ئامۆزگاریەکانی (سالمی کوپی عەبدوللا) نەبوو، جا هەموو بوێژان و پیاو چاکان و زانیانی شاری (مەدینە) لەسەر ئەو لۆمە دێکن و لێی بەقینن... ئەوجا (مەسڵەمە) ووتی: دەی ئێتر جەنابت و هەنسوکەوت لەگەڵیدا ئە (ئەمیری برواداران). (یەزید) فرمۆی: فەرمانی پێی بکە بادهست و برد بگەرێتەو بۆ شاری

(مهدينه) تا والی تازه فهرمانی منی به سهردا جی به جی بکات و... بیگاته پهنه بؤ والیهکانی تر...

خه لکی (مهدينه) زور دلخوش بوون به والیه تازه که یان. وه زیاتر نه وهی دلشادی کردن نه وه بوو که سوور بوو له سهر جی به جی کردنی فهرمانی (خه لیفه) له سهر (کوږی زوحاک) وه نه وهی زیاتر وابهستی کردبوون پیوهی و خوشیان ده ویست نه وه بوو که هه میشه بووی له نه نجام دانی خپرو چاکه بوو، وه هیچ بریاریکی یه کلا نه ده کرده وه، تا پراویژی به (قاسمی کوږی موحه مدهی کوږی نه بی به کر) و (سالمی کوږی عېدولای کوږی عومەر) نه کردایه. پایه به رزی بؤ (خه لیفه ی موسلمانان) (یه زیدی کوږی عېدولمه لیک)... وه شکواری و دره وشاوهی بؤ نه و نیسلامه گه وره یه که نه و نمونانه ی نواندوه، نه و پیاوانه ی دابین کردوه... وه نیتر تا به یه ککه یشتنه وره یه کی دی له گه ل شونځه وتووی پایه به رز (سالمی کوږی عېدولای کوږی عومهری کوږی خه تتاب) دا.

*

*

*

خودایه به هه مان پچه و ریبازی نه وانه مان بسپیره و له گه ل نه وانداهه شرمان بکه.

﴿وه رگنیر﴾

سالامى كوپى عەبدوللاى كوپى عومەر بەشى دووم

زاناي خاوەن كردار

(ههچ كەسێك نەبوو لە پۆزگاری (سالامى كوپى عەبدوللاى) كە زیاد لەو چووێت
لەخودا ناسان و پیاو چاكانى پێش خۆى لە دنیا نەویستی و، گەرەیی و، جۆرى
(پێشەوا سالامى) (پێشەوا سالامى)

(ئەمیری بڕواداران) (عومەرى كوپى خەتتاب) خودای لى رازی بێت كۆمەلێك
كوپى هەبوو، بەلام (عەبدوللاى) كوپى لە هەموویان زیاتر لەو دەچوو...
و (عەبدوللاى كوپى عومەر) ژمارەیهكى زیاتر كوپى هەبوو لە باوكی... و لەناو
هەموویان دا (سالام) زیاتر لەو دەچوو. جا فەرموون باپێكەو شۆین داستانى ژيانى
(سالامى كوپى عەبدوللاى) بكەوین، كە نەوێزادەى (فروق)ە، و لەهەموو خەلكى زیاتر لە
باوكى دەچێت لە رەوشت و، سیمای، دیندارى، شێوەو هەلكەوت دا.

*

*

*

(سالامى كوپى عەبدوللاى) لە باوەشى شارى (مەدینە) ی پیرۆزدا ژیاو... و
(مەدینەش) لەو سەردەمدا لەوێهەردى دەوڵەمەندى و بەهرەداریدا خۆى دەتواند كە
لەو پێش نمونەى وای بەخۆیەو نەبینوو. دارایی و سامانیكى بى سنوور
لەهەموو لایەكەو رووى تێدەکرد، وەجى نشینەكانى (خلفاء) بەنى (ئومەييە)
بەشێوەیهك ھۆكارەكانى دەوڵەمەندیان بۆ رەخساندبوو كە بەیرو ھۆشى كەسدا
نەدەھات.

بەلام (سالامى كوپى عەبدوللاى) باوەشى بۆ دنیا نەدەگرتەو، ھەرەك خەلكى
باوەشیان بۆ گرتبەو، وە پالى نەدەدا بەپیشاندراو جوانى و لەزەتە دنیاویەكانەو
ھەرەك خەلكانى دى كە كەردبوونیانە ھەمو ھەست و ویستیکیان و لێیان

جیانه ده بوونه وه، وه هرگیز چاوی له وه نه بوو که له دهستی خه لکی دابوو، به لکو تامه زووی نه وه بوو که له لای خودا بوو، وه پشتی له دنیا ده کرد تا سه رکه وتنی قیامت به دهست بخت. وه له و باره دا (خه لیفه کانی به نی ئومه ییه) تاقیان کرده وه، به وهی که سامان و دارایی یه کی زوریان به سه ردا هه لپشت، هه روه که به سه ر خه لکانی تریشدا هه لیان پشتبوو، به لأم سه رنجیان ده دا که (سالم) بی باکه له وهی که له دهستی نه واندایه ... وه دنیاو نه وهی له دنیا دا هه به که می سه یرده کات و بی بایه خ و به های ده زانی....

*

*

*

له سائیك له ساله کانی فه رمانه وایی خوئی دا، (سوله یمانی کوپی عهبدولمه لیک) هات بو (مه کهکه) بو حه ج... جا کاتیك که دهستی کرد به سووپانه وهی هاتن (طواف القدوم)، (سالمی کوپی عهبدوللای بینی دانیشته وه به وه پهری ملکه چی یه وه به رامبه ر (که عبه)...

وه زمانی ده بزویی به قورئان خویندن، دابراو له دنیاو به وه پهری ملکه چی یه وه... وه فرمیسه که کانی ده پزیتته سه ر هه ردوو رومه تی چۆن رزانی، وه که نه وه له پشتی چاوه کانی یه وه ده ریاه که له فرمیسه هه بیت. جا کاتیك (خه لیفه) له سووپانه وه که ی ته ورا بوو، وه دوو رکات نوێژی ته ورا بوونی سووپانه وهی نه نجام دا، پووی کرده نه و شونیهی که (سالمی کوپی عهبدوللای) تیدا دانیشته بوو.

خه لکی ریگه یان بو (خه لیفه) کرده وه تا له ته نیشتی یه وه جیگای خوئی کرده وه، به شیوه یه که که خه ریک بوو نه ژنۆکانی بنی به نه ژنۆیه وه. به لأم (سالم) ناگای لی نه بوو، وه لاشی نه کرد به لایه وه، چونکه نه و له کاره که ی خوئی به ته وراوی پوچوو بوو، وه به شیوه یه که که خه ریک بوو به یادی خودا وه که له هه موو شتیك بی ناگای کردبوو...

وه (خه لیفه) به که له ی چاوی دهستی کرد به سه رنجدانی (سالم)... وه چاوه پری فرسه تیکی ده کرد که له قورئان خویندن ده ست هه لگیریت، وه واز له گریان به که وله که ی به ینیت تاقسه ی له گه ل بکات. جا کاتیك نه و فرسه ته ی بو پیکه وت لایکرد به لایه وه، ووتی:

(السَّلَامُ عَلَیْكَ) نه ی (نه با عومه) و (رَحْمَةُ اللهِ) نه ویش ووتی: (وَ عَلَیْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی وَ بَرَکَاتُهُ). نه و جا (خه لیفه) به ده نگیکی نزم و له سه رخو ووتی:

ئەي (ئەبا عومەر) چ پىئويستى يەكت ھەيە پىم بلى تابوت ئەنجام بىدەم. (سالم)
بەھىچ شىتەك وەلامى ئەدايەو.

جا (خەلىفە) گومانى وابد كە (سالم) گويىستى ووتەكە نەبوو، بۆيە لە جارى
پيشوو زياتر لى ي نزيك بوويەو ووتى: ئارەزوومەندم ھەر پىئويستى يەكت ھەيە
پىم بلى ي تابوت ئەنجام بىدەم. ئەوجا (سالم) ووتى: سويند بەخو من شەرم دەكەم
لەمانى خوداي بالادەست دابم، كەچى جگە لەو داوا لەكەسيكى دى بكەم. جا كە
(خەلىفە) گويىستى ئەو بوو شەرمەزاري گرتى و بىدەنگ بوو، كاتەك نويز تەوار
بوو، (سالم) ھەستاو پۇشت دەيوست بەكاروانەكەيدا بگات.

جا ئالەو كاتەدا كۆمەلەك لەخەلەكى پياگەيشتن و دەوريان دا... ئەو يەكەك بوو
پرسىارى لى دەكرد دەريارەي ھەرموودەيەك لە (ھەرموودەكانى) پىغەمبەرى خودا
(ﷺ) وە ئەو يەكەكى ترە پرسىارى كاريك لەكارە ئايىنى يەكانى لىدەكات و چاوەپى
ي بپريارەيتى دەريارەي.

و ئەو سى يەم كەسە داواي ئامۆزگارى لى دەكات. ئەو ھەش چوارەمە داواي نزاى
خىرى دەكات لى ي. وەيەكەك لە ئىو ئەوانەدا كە دەيانوويست بە (سالم) دا رابگەن،
(خەلىفەي موسلمانان) (سولەيمانى كۆپى عەبدولمەليك) بوو، كاتەك خەلەكەكە بىنيان
ريگايان بۆ كەردەو تا شانى نا بەشانى (سالمى كۆپى عەبدوللەي) وە

جالاي كەرد بەلايەو و چپيانى بەگويەو ووتى: ئەو ئىمە واين لەدەرەوھى
مژگەوت، تەكات لىدەكەم چ پىئويستى يەكت ھەيە پىم بلى تابوت ئەنجام بىدەم ئەويش
ووتى:

لە پىئويستى يەكانى دونيا، يان لە پىئويستى يەكانى دواپۆژ؟ (خەلىفە) كە
گويىستى ئەو بوو شەلەژاو ووتى: لە پىئويستى يەكانى دونيا... ئەوجا (سالم) پى ي
ووت:

بەراستى من پىئويستى يە دونيايەكانم داواكردو لەو كەسەي خاوەنيەتى، ئەوجا
چۆن لەكەسيكى داوا دەكەم كە خاوەنى نى يە؟

(خەلىفە) شەرمەزاري داگرت و سلاوى لىكرد و لى ي جيا بوويەو، لەبەر خۆيەو
دەيووت: ئەي (خانەوادەي خەتتاب) بە دونيا نەويستى و خۆپاريژى عيززەت و
سەربەرزيتان بۆ خۆتان مسۆگەر كەرد. وە سويند بەخوداي بالادەست لە ئىو

دەۋلەتمەندىر و بىي باكتىر نى يە... خودا بەرەكەت بېرىڭى بەسەرتانە ئەي (خانەوادەي خەتتاب)

*

*

*

وہ لەسالى پيش ئەو سالامى كە (سولەيمانى كوپرى غەبدولەلىك) حەجى تياكرد، (وەلىدى كوپرى غەبدولەلىك) حەجى كردبوو. جا كاتىك خەلكى لە (عەرەفاتە) وە رزانه خوارەو بەرەو (موزدەلىفە)، (خەلىفە وەلىد) لە (موزدەلىفە) گەيشت بە (سالامى كوپرى غەبدوللا) كە لە (ئىحرام) دا بوو، سالامى لىكرد نزاى پاىەبەرزى لەلاى خودا بۆكرد، پاشان سەرنجى دا لە لەشى بىي بەرگ و رووتى، بىنى تەواو تىسمراو، بەهيزە، ھەروەك خانوويەك كەتازە بنياد نرايىت، جا پىي ووت:

بەراستى ئەي (ئەبا غومەر) جوانترين لەش و لارت ھەيە... ئايا زۆربەي خۇراكت چى يە؟ ئەويش ووتى:

نان و زەيت....

وہ ئەگەر جاروباريش گۆشتەم دەستكەويت دەيخۆم...

(خەلىفە) ووتى: نان و زەيت؟

ئەويش ووتى: بەلى.

(خەلىفە) ووتى: ئايا بەردەوام حەزى لىدەكەيت؟

ئەويش ووتى: ئەگەر حەزم لىنەكرد، وازى لىدەھيىنم ھەتا برسيم دەيىت ئەوجا حەزى لىدەكەم.

جا ھەروەك (سالام) زۆر لە (فاروقى) باپىرى دەچوو لە پشت كردنە دونيا و خۆلادان لە لەزەت و جوانى و ھەموو شەكە دونيايە يەكان، بەراستى لەدەربرين و راگەياندى ووتەي حەق و راستى يەكاندا، ھەرچەند زۆر لەسەرى قورس بگەوتايەو مایەي دەردى سەرى بوايە بۆي ھەر لە باپىرى دەچوو. لە نمونەي ئەو، جاريكيان چوو لەي (حەججاج) بۆ پىويستى يەكى موسلمانان.

جا (حەججاج) زۆر بەخيىرى ھيئاو رىزىكى بىي سنوورى لىگرت و لەلاى خۇيەو دايىنا... وە ئەوان ھەردووكيان بەر شىوہيە دانىشتبوون، كە (حەججاج) كۆمەلە

پىياۋىكى ھىنا، قىزمەلچۇ، سەرچاۋ شلۇيى ۋە پوتۇزاۋى، روزەرد، كەلەپچەكراۋ.
(ھەججاج) لاىكردەۋە بەلای (سالمەرە) ۋوتى:

ئەۋانە كۆمەللىكى ياخى ۋ گىرەشىۋىنن لەسەر روۋى زەۋى دا، ئەۋ خويىنەيان
رشتوۋە كەخودا قەدەغەي كىردوۋە پاشان شىرەكەي دايە دەستى ۋ، ئامازەي كىرد
بۆيەكەمىيان ۋوتى:

بەۋ دەست پىۋ بگەۋ... ھەستە لەگەردىنى بدە... ئەۋجا (سالم) شىرەكەي لەدەست
(ھەججاج) ۋەرگىرت ۋ، بەرەۋ روۋى پىياۋەكە چوۋ... ۋە خەلگىش چاۋيان تىۋ بىرىبوۋ،
چاۋەرپى ى ئەۋەمىيان دەكرد، تابزانن چى دەكات؟! كاتىك لەسەر سەرى پىياۋەكە
پاۋەستقا پىۋ ى ۋوت: ئايا تۆۋ مۇسلمانىت؟
ئەۋىش ۋوتى: بەلىۋ...

بەلام تۆۋ چىتە لەۋ پىرسىيارە?... فەرمۇۋ بۆ ئەنجام گەياندى ئەۋەي كە فەرمانىت پىۋ
كراۋە. (سالم) پىۋ ى ۋوت: ئايا نوۋىژى بەيانيىت كىردوۋە؟
پىياۋەكە ۋوتى: مەن پىم ۋوتىت كە مەن مۇسلمانم، لەۋاۋ ئەۋە تۆ ھەر پىرسىيارم لىۋ
دەكەيت: ئەگەر مەن نوۋىژى بەيانيىم كىردىت؟!... ئايا تۆۋ گومان دەبەيت كە يەكەك
مۇسلمان بىت ۋ نوۋىژنەكا?...
دىسان (سالم) ۋوتى:

پىرسىيارى ئەۋەت لىۋ دەكەم ئايا ئەمۋكە نوۋىژى بەيانيىت ئەنجام داۋە؟ پىياۋەكەش
ۋوتى: خوا رىنمايىت بىكات، پىم ۋوتىت بەلىۋ... مەنىش داۋات لىۋ دەكەم كە ئەۋە
ئەنجام بدەيت كە ئەۋ سەمكارە فەرمانى پىداۋىت، ئەگىنا ئەگەر ئەنجامى ئەدەيت،
خۆت روۋبەرۋى خەشم ۋ كىن ۋ توۋرەيى ئەۋ دەكەيتەۋە.

ئالەۋ كاتەدا (سالم) گەرايەۋە بۆلای (ھەججاج)، شىرەكەي فېردايە نىۋان
دەستەكانىيەۋە ۋوتى: ئەۋەي راستىيە ئەۋەيە كە ئەۋ پىياۋە دانى ناۋە بەۋەدا كە
مۇسلمانە، ۋە دەلىت: كە ئەمۋكە نوۋىژى بەيانيى ئەنجام داۋە، ۋە مەنىش ئەۋەم
لەسەرچاۋەي دروستەۋە پىۋ گەشىشتوۋە كە پىغەمبەرى خودا درۋودى خۋاۋ لەسەر بىۋ
فەرمۇۋىتەي:

(ھەر كەس نوۋىژى بەيانيى ئەنجام دا ئەۋە لە ژىر چاۋدىرى ۋ پارىژگارى خودادايە)
ۋە بەرەستى مەنىش كەسىك ناكورم كە لەژىر پارىژگارى خودادا بىت.
ئەۋجا (ھەججاج) بەتۋرەيىيەۋە پىۋ ى ۋوت:

ئێمە لەسەر ئەوە نایکوژین، کە یەکیەکە لەو کەسانە یارمەتی دەربوو لەکوشتنی (خەلیفە) (عوسمانی کوپی عەففان) دا، (سالم) پێی ووت:

لە راستیدا لە ئێو خەلکی دا کەسی تر هەیه کە لە من و تۆش لە پیشتەرە بۆ تۆلە سەندنەوهی (عوسمانی کوپی عەففان) کە (حەججاج) گوێبیستی ئەوە بوو، بێدەنگ بوو، وە وەلامی نەدایەوه.

پاشان لە دوایی ئەوە، یەکیەک لەوانە کە نامادە ی گفتوگۆکە ی نێوان (حەججاج) و (سالم) بوو، هات بۆ (مەدینە)، وە (عەبدوللای کوپی عومەر) ی لەو ناگادار کرد کە (حەججاج) داوای کردبوو لە (سالم) ی جگەرگۆشە ی (عەبدوللای) چاوەڕێی نەکرد تا کابرا قسەکە ی تەواو بکات... دەست و برد پووی تێکردو ووتی: (سالم) دەربارە ی فەرمانەکە ی (حەججاج) چی کرد؟

کابراش ووتی: ئاوا ئاوا ی کرد. (عەبدوللای) بەو زۆر دڵخۆش بوو، ووتی:

چاکی کرد، چاکی کرد...
ژێرە، ژێرە....

*

*

*

کاتێک کە جێنشینی (الخلافة) کەوتە ئەستۆ ی (عومەری کوپی عەبدولعەزیز)، نامە یەکی نووسی بۆ (سالمی کوپی عەبدوللای) کە تیایدا دەلیت:

لەدوای پێشەکی... لە راستیدا خودای بالادەست توشی کردووم بەسەرپەرشتی کردنی کاروباری موسلمان، بەبێ ئەوە ی کە داوام کردی، یان راویژم پیکراییت. جا داواخوازم لەو خودایە ی کە توشی کردووم بەو فەرمانڕەوایەتی یە کە هاریکاریم بکات لەسەر ئەنجام دانی بەبێ ویستی ئەو. جا داواکارم کە ئەم نامە یەم گەیشتە دەستت، نامەکان و، بڕیارە دادوهریهکان و، ژیا ننامە ی (عومەری کوپی خەتتاب) م بۆ پەرمانە بکە. چونکە من سوورم لەسەر ئەوە ی کە شوێن پێی ئەو هەلگرم و لەسەر پچەو رێبازی ئەو فەرمانڕەوایەتی ئەنجام بدهم... ئەگەر خودای بالادەست لەو دا یارمەتی دەرم بێت... (وَالسَّلَام).

(سالم) لە وەلامدا نامە یەکی بۆ نووسی و تییدا دەلیت:

لەپاش پێشەکی... ئەو نامە یەتم بە دەست گەیشت کە تیایدا، ئەوەت پێی راگەیاندبووم، کە خودای بالادەست، فەرمانڕەوایەتی موسلمانانی خستۆتە ئەستۆت، بەبێ ئەوە ی کە داوات کردبێ، یان راویژت پێی کرایت... وە تۆ دەرته ویت کە لەسەر پچەو رێبازی (عومەر) فەرمانڕەوایەتی ئەنجام بدەیت جا بەراستی ئەوە ی لێرە دا

گىرنگە ئەۋەيە ئەيىت تۆ ئەۋە لەياد نەكەيت، كەتۆ لەساتە ۋەختىكىداى كە جىياۋزە لە ساتەۋەختى (غومەر)... ۋە لە ئاۋ پىياۋان ۋە فەرمانبەرانى تۆدا، كەسانىڭ نىن كە ۋەك پىياۋان ۋە فەرمانبەرانى (غومەر) بىن... بەلام تۆ ئەۋە بزانە ئەگەر راستىت بويىت ۋە بىتەۋىت راستى (الحق) ئەنجام بەدەيت، دۇنياۋە خۇدا بەسەر ئەنجام دانى ھارىكارىت دەكا، ۋە كۆمەلە فەرمانبەرىكت بۆ دەپەخسىيىنى كە ھەستىن بەجى بەجى كىردى...

ۋە لەلەيەكەۋە ئەۋانەت بۆ دەست دەخات كەبە خەيالىتا نايەت ۋە جاۋەپى ى ناكەيت... ۋە دۇنياۋە ھارىكارى خۇداى بالادەست بۆ بەندەى بەپى ى ئاست ۋە راستى نىتەكەيەتى جا ھەركەس نىتەتى تەۋاۋى ھەيىت لەئەنجامدانى كارى چاكەۋ خىردا، ئەۋە خۇدا لەۋەدا ھارىكارى تەۋاۋى دەكات، ۋە ھەر كەس كەم ۋە كوپرى لەنەتەكەيدا ھەيىت، خۇدا بەپى ى ئەۋ كەم ۋە كوپرى ۋە ناتەۋاۋىەى ھارىكارى دەكات...

ۋە ئەگەر ناخ ۋە ئارەزۋوت، لاياندائىت بەلەى شتىكدا كە پىچەۋانەى رەزەمەندى خۇداى بالادەست بوو، ئەۋە خاۋەن دەسەلاتانى پىش خۆت، بېيىنەرەۋە يادى خۆت، كەپىش تۆ چىيان كىردۈۋە لەم دۇنياۋەدا... ۋە لەخۆت بېرسە كە چۆن ئەۋ چاۋانەيان كەلەزەت ۋە جوانى ۋە خۇشەكانى دۇنيايان پى دەيىنى، لە بىيىن كەۋتن ۋە پوكانەۋە، ۋە چۆن ئەۋ گەدانەيان تىر نەدەبوون لەئارەزۋەكان، پىچەر پىچەر بوون... ۋە چۆن بوونە لايىكى بى گيان، ئەگەر لەنزىك مائەكانمانەۋە، فېرېدرايانە ۋە بەكۆمەلە گلىك دانەپۇشرانايە، بۆگەنەكانيان ھەراسانيان دەكرىدىن. ۋە بۆگەنەكانيان زىيانيان پىدەگەياندىن. (وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ)

*

*

*

(سالامى كوپرى غەبدوللاى كوپرى غومەرى كوپرى خەتتاب) تەمەنىكى دىرىژى بەسەر برد كە پىر بوو لەخۇدا پەرسىتى ۋە خۇپارىژى... ئاۋەدان بە پىنمايى... تىايدا پىشتى كىردە دۇنياۋە جوانى ۋە رازاۋەكانى... ۋە لەۋ تەمەنەيدا دەست لەملانى ئەۋ كارانە بوو، كە جىگەى رەزەمەندى خۇدا بوون... ۋە لە خۇراكىكى دەخوارد كە زۆر سادە بوو... ۋە بەرگى زېرى لەبەر دەكرىد... ۋە جەنگى (پۇم)ى كرد ۋەك سەربازىك لەگەل سوپاى مۇسلماناندا... ۋە پىۋىستى مۇسلمانانى ئەنجام دەدا، ۋە ۋەك سۆزى دايكان، بەزەيى دەھاتەۋە پىاياندا... كاتىك كە مەرگ دەستلەملانى بوو، سالى صەد ۋە شەشى كۆچى، ھەموۋ خەلكى شارى (مەدىنە) لەخەفەتىدا راجلەكىن ۋە مەرگى ئەۋ لەھەموۋ دىلىكدا غەمىكى بەجى ھىشت ۋەلە ھەموۋ پوۋمەتىك فرمىسىكىك... ۋە خەلك راپەرى،

ھەموو خەلكى ھاوبەشيان كرد لەگەياندننى تەرمەكەى بۆ گۆرستان، ۋە ھەموويان ئامادەى بەخاكسپاردنى بوون... ۋە (ھيشامى كوپى عەبدولمەليك) لەو پۆژەدا لە شارى مەدينە بوو، ۋە ئەوئيش ئامادەى بەخاكسپاردنى بوو.

كاتىك كە قەرەبالغى و پاپەرىنى خەلكى بينى، ئۆرى ئەو خەلكە كارى كرد سەر دەروونى و، شتىك لەحەسوودى لە دلیدا سەرى ھەلدا، بۆيە لە ناخى خۆیدا پرسىياری ئاراستەى خۆى دەکرد و دەيووت:

ببينە ئەبىت چەندىك لەو خەلكە دەربچنە دەرەو، ئەگەر (خەليفەى) موسلمانان لەم شارەياندا بمرىت؟ پاشان ووتى: با (ئىبراھىمى كوپى ھيشامى مەخزومى) كە والى ئەو لە شارى مەدينە: پىيوستى بكە لەسەر خەلكى شارى مەدينە كە چوار ھەزار پياو بنىن بۆ پاسەوانى سنوورەكان.

بۆيە ئەو سالەى كە (سالام) تیدا ۋەفاتى كرد ناو نرا بەسالى چوار ھەزار...

خودايە ۋەك (سالام) پراوەستاومان بكە لەسەر پاستى و گەياندننى پاستى و خودا پەرسى و دونيا نەويستى.

﴿ۋەرگىڤ﴾

بۆ زياتر لە شارەزابوون لە ژياننامەى (سالامى كوپى عەبدوللا) بپوانە:

- ۱- الطبقات الكبرى لابن سعد: ۱۹۵/۵
- ۲- تهذيب الأسماء واللغات، القسم الأول من الجزء الأول: ۲۰۷
- ۳- الجرح والتعديل، القسم الأول من المجلد الثاني: ۱۸۴
- ۴- المعرفة والتاريخ: ۵۵۴/۱
- ۵- حلية الأولياء: ۱۹۲/۲
- ۶- طبقات الفضلاء للشيرازي: ۶۲
- ۷- تاريخ البخاري: ۱۱۵/۴
- ۸- وفيات الأعيان: ۳۴۹/۲
- ۹- تاريخ الإسلام: ۱۱۵/۴
- ۱۰- طبقات الحفاظ للسويطي: ۳۳۰
- ۱۱- شذرات الذهب: ۱۳۳/۱

۲۵) عەبدۇرەھمانى غافىقى

(ئەمىرى ئەندەلۇس)

(غافىقى وىتەنەكى راستەقىنەي (موساي كوپى نوسىر) و، (تارىقى كوپى زىادە) ،
لەبەرزىتى ھىمەت و مەبەست دا) (مىژوونوھسان)

بەشى يەكەم

(ئەمىرى بىرۋاداران) و پىنچەمىن خەلىفەي راشىدىن^۱ (عومەرى كوپى عەبدولەزىن)
ھىشتا تەپتۇزى ناشتىنى خەلىفەي پىش خۇي (سولەيمانى كوپى عەبدولمەلىك) لە
دەستەكانى نەبۇبۇو، كە دەستى كىرد بەسەرنجىدانى ئەمىرى ئاۋچەكان و، لاپىردنى
ھەندىك و دانانى ھەندىك دى.

و لەپىشەنگى ئەوانەدا كە دانىان بە ئەمىر (سەمىي كوپى مالىكى خەولانى). كە
ويلايەتى (ئەندەلۇس) و ھاۋسىكانى لەو شارائەي وولاتى (فەرەنسا) كە كەۋتبۇونە
دەستى موسلمانان، خىستە ئەستۆي و كىردى يە والى لەۋى.

(ئەمىرى) تازە كەۋتە گەپان لە وولاتى (ئەندەلۇس)، و دەستى كىرد بەگەپان بەدۋاي
يارىدەرانى راست و چاك، جا فەرەمۋى بەۋانەيكە لەدەۋرى بۇون:

^۱خولەفائى راشىدىن چۈرۈن و (عومەرى كوپى عەبدولەزىن)يان بۇ زىادەكراۋە.

نايا لهم ولاتهدا كه سيك ماوه له شوينكه وتوان؟. نه وانيش ووتيان: بهلى نهى
جه نابى (نهمير). تا ئيستاش شوينكه وتوى پايه بهرز (عبدالوهرهمان كورپى
عبدالوللاى غافقى) ماوه له ناو مانا.

پاشان كه وتنه باسى ئاستى بهرزى شاره زايى نهو دهر باره زانستى يه قورئانى
يه كان و، تيگه يشتنى بو فهرموده ي پيغه مبهري خوداو (ﷺ)، شاره زايى و دانايى له
گۆره پانه كانى جهاد و، ئاره زومهندي بو شهيد بوون و، دونيا نه ويستى و،
پالنه دان به شته دونيايى يه كانه وه.

پاشان ووتيان پى ي:

نهو واته (عبدالوهرهمان) گه شتوه به خزمه تى هاوپرى پايه بهرز (عبدالوللاى كورپى
عومهرى كورپى خه تتاب)

خودا له خو و باوكى رازى بى وه نه وه نده ي ويستى خوداى له سهر بووبى، زانست
و زانيارى لى وه رگرتوه و، به باشى شوينى رچه و ريبازى نهو كه وتوه.

*

*

*

(سه محى كورپى ماليكى خه ولانى) (عبدالوهرهمانى غافقى) بانگه يشت كرد بو
چارپيگه وتنى، جا كاتيك هاته خزمه تى، زور ريزى ليگرت و، به خيرى هينا و، له
نزك خو به وه داينا، پاشان ماوه ي يه ك كاترمير دهر باره ي نهوه ي كه به بيريدا هات
پرسيارى ليگرت....

وه له زوريه ي نهو شتانه دا كه كيشه ي هه بوو تيا ياندا، راويژى پيگرت... وه بو نهوه ي
هه لو يسته بكات له سهر توانا كانى، به ووردى هه ليده سه نگان و مه زه نه ي ده كرد...

نهو جا بو دهر كه وت كه نهو پيا وه له سهر نه وه شه وه يه كه بو يان باس كر دو وه، بو يه
پى ي پاگه ياندا، كه نه يه وييت بيكا ته كارگيريك، له گه و ره كارگيرانى له (نه نده لوس) دا.

نهو يش پى ي ووت: نهى (نهميرى موسلمانان) بهر له هه موو شتيك من پيا ويكم
له كو وى خه لگى موسلمانان... وه ره وانه كراوم بو ئهم ناو چانه، تا وهك سه ربازيك،
دهروازه يه كه له دهروازه سنوور يه كانى موسلمانان پياريزم له دهستى دوژمنان... وه
خوشم يه كلا كر دۆته وه بو ره زامه ندى خوداى بالا دهست... وه شيره كه م هه لگرتوه و،
گرتومه به دهستمه وه بو بهر زرتگرتنى وشه ي (الله).

جا به ويستى خوداى بالا دهست، ده ميينى... وابه ستى سي به ره كه ت ده بم، تا
نه وه نده ي جه نابت وابه ستى حق و راستى بيت... وه له په نجه كانى ده ست،

گۈڭپرايە ئۆز دەپم بۇ جەنابت، ئەۋەندەي گۈڭپرايە ئۆزى خۇدا خۇدا پېغەمبەرەكەي بېت...
بەبى ئەۋەي واليەتى يان ئەمىرىم بویت.

*

*

*

كات زۆر تېنەپەرى كە (سەمى كۆرى مالىكى خەۋلانى) بېرىرى كۆتايى دا، سوور
بوو لەسەر، غەزاكردن و، دەستبەسەرگرتنى ھەموو (فەرەنسا) و، دا نەپالى زىجىرەي
دەۋلەتتى ئىسلامى گەرە. ۋە ئەۋ، ۋولتە فراۋانە بىكاتە پىگا بۇ غەزاكردنى
دەۋلەتەكانى (بەلقان)^۱ ۋە لە دەۋلەتەكانى (بەلقانەۋە) رى بېرى بىكات بۇ فەتھى
(قوستەنتىنىيە) بۇ بەئەنجام گەياندنى مژدەكەي^۲ پېغەمبەرى خۇدا دروودى خۋاي
لەسەر بى. ۋە ھەنگاۋى يەكەم بۇ جى بەجى كىردنى ئەۋ ئامانجە گەرەيە، بى گومان
ئەۋەش رادەۋەستى لەسەر دەستبەسەرگرتنى شارى (ئەربونە)^۳ ئەۋەش لەبەر ئەۋەيە
كە (ئەربونە) لە گەرەترىن شارەكانى (فەرەنسا) يە، كە ھاۋساي ۋولتەي (ئەندەلوسە).
ۋە موسلمانان ھەركاتىك كەلە چىاي (البرنىة)^۴ ۋە، بەرەو ژىر دەبوۋنەۋە بۇئەۋەي
دەستىان بىگاتە (اربونە) ئەۋ چىايەيان دەبىنى ۋەك پالەۋانىكى ئازاي بەجەرگ،
لەبەرەمىيان دا پاۋەستاۋە كە تىكشكانى لى چاۋەرى نەدەكرا، ۋە لەسەر ئەۋەشەۋە،
ئەۋ شارە واتە شارى (اربونە) كىلىلى فەتھ كىردنى (فەرەنسا) ي گەرە بوو... ۋە
ھەمىشە تەماكاران چاۋيان تى بېرىبوو...

(سەمى كۆرى مالىكى خەۋلانى) شارى (اربونە) ئابلۇقە دا، ئىنجا بەخەلكەكەي
پاگەياند كە موسلمان بىن، ۋە ئەگەر موسلمان نابىن، دەبىت سەرانە (جىزىيە) بىدەن...
ئەۋانىش ئەۋەيان بەلاۋە سوكاىيەتى و سەرشۇرى بوو، بۇيە داۋاكەيان پەسەند نەكرد

^۱ (بەلقان) نىۋە دورگەيەكە، دىكەۋىتە خۋارۋى رۇژمەلەتى (ئەۋروپا) ئەمىر ئەمانەيە:

رۇمانيا_البانيا_يوغوسلاڧيا_بولغاريا_تورگيا_يۇنان.

^۲ پېغەمبەر دروودى خۋاي لەسەر بى فەرەمۋى: بى گومان (قوستەنتىنىيە) دىگەن، ۋە باشترىن سوپا
سوپاي ئەۋىيە، ۋە باشترىن ئەمىر، ئەمىرى ئەۋىيە.

^۳ (ئەربونە) شارىكە لە باشورى (فەرەنسا) دىكەۋىتە ئاۋەندى دىشتى (النفودوك)

^۴ (البرانىة): زىجىرە چىايەكە لەنىۋان فەرەنسا و ئىسپانىيادا، درىژ بوۋتەۋە لە دورگەي (غاسكونيا)
ۋە لە (ئەتلەس) تا دورگەي (ليون) لە (ئاۋەرەست) ۴۳۰ كم، موسلمانان بە (برانس) ئاسىۋىيەنە و،
ناۋيان بىردوۋە.

جا بۇيە (سەمەج) ھېرش لەدوای ھېرش، ھېرشى دەكرده سەريان و بە تۇپھاۋىژ، تۇببارانى دەكردن.

ھەتا ئەو شارە دىرىنە پارىزراۋە، لە پاش چوار ھەفتە، كۆششى پالەۋانانەى موسلمان و، جەنگى جوامىرانەيان لەگەل پارىزگارەن و خەلگى ئەو شارە، كە لە (ئەوروپا)دا، بى وىنە بوو، كەوتە دەستى موسلمانان.

پاشان لەدوای ئەو (فەرماندەى بەرجەستە و سەركەوتوو)، سوپا بەجەرگ و بەھىزەكەى، پەوانەكرد بۇ دەستبەسەرگرتنى، شارى (تولۇز) كە پايتەختى (اكتانىيە) بوو.

جا لەھەموو لايەكەۋە بەدواییدا تۇپ ھاۋىژو كەمىنى دامەزراند. وە بەو (نامىرە جەنگيانەى) كەتا ئەو كاتە (ئەوروپا) نمونەى ئەوانەى نەدى بوو، دەستى كرد بە تۇپ بارانكردنى (شارەكە)، ئەۋەندەى ئەما بوو ئەو (شارە) بەھىز و پارىزراۋە بگەۋىتە دەستى ئەو فەرماندە بەجەرگ و نازايە، كە بەقەدەر شتىك ھاتە پىش و پووى دا، كارەكەى پىچەوانە كردهۋە، ئەو سەركەۋتنەى لەدەستدا و. جا لىرەدا، لىدوان دەربارەى ئەو پووداۋە، بەجىدەھىلەن بۇ پۇژھەلاتناسى فەرەنسى (رىنو)، تاگوزارشىتى ئەو (جەنگەمان) پى رابگەيەنى. كاتىك كە سەركەۋتن لەلەين موسلمانەكانەۋە زۇر نزيك بوو، (دوقى ئوكتانیا) پاپەرى و ھانای بۇ ھەموو خەلگى وولات و، دۇستان برد، بۇ بەھانا چوۋنىەۋە، لەجەنگەكەياند.

ۋە پەيامنەرى پەوانەى سەرەنسەرى (ئەوروپا) كرد ۋە پادشا و فەرمانرەۋايانى ئاگادار كردهۋە، لەدەست بەسەرگرتنى (وولاتەكانيان)و، بەدىلگرتنى ئافرەتان و جگەرگۇشەكانيان.

جا بۇيە تاكە گەلەك ئەما لە (ئەوروپا)دا، كە بەباشترىن جەنگاۋەرۋ، زۇرترىن ژمارە ھاۋبەشى ئەكا... ۋە زۇرى و، بەرجەستەيى و، پىداگرتن و، رىكوپىكى جموجول و ھېرش بردنى، ئەو سوپايە بەجۇرىك بوو، كەلەۋە پىش بى نمونە بوو... تا بەشىۋەيەكى ۋەھا بوو، كە تەپوتۇزى ژىر پى ى، ئەو سوپايە، روناكى خۇرى لە ناۋچەى (الرئ) پەردەپۇشكردبوو...

^۱(الرئ): روبايرىكە لە (سويسرا) و (فەرەنسا) لە (۸۱۲)كم لە زۇرترىن روبايرەكانى (فەرەنسا)يە كە (جنيف) و (ليون) (فالنسيا) و (الينون) ئاۋ دەدات و، ۋە لە رۇژئاۋى (مرسليا) دەرژىتە دەرياي (ناۋەراست).

وه کاتیک ههردوو سوپاکه، له یهک نزیك بوونهوه، خه لکی وا به بیریا ندا دههات که چیاکان رووبه رووی یه کدی بوونه ته وه، نه و جا جهنگی کی تیکشکینهر و یه کلا که ره وه، له نیوان ههردوو سوپاکه دهستی پی کرد، که میژوو نمونه ی نهو جهنگه ی له وهو پیش به خو یه وه نه دی بوو.

وه فرمانده ی به جهرگیش (سه مح) یان وهک ئیمه پی ی ده لێن (ذا ما) له بهردهم سه ربا زه کانی دا له هه موو لایه که وه، ده رده که وت و ئاماده بوو، وه له هه موو لایه که وه، هه لویستی شیرانه ی ده و نا وند. کاتیک که نهو، ئا بهو شیوه یه بوو، تیریکی دوژمن ئاو یزانی بوو، وه له و لا خه که ی که وته خواره وه به مردووی که وته سه ر زه ی. جا کاتیک، که موسلمانان، فرمانده که ی خو یان بینی، به کوژراوی به سه ر زه ی که وت بوو، هه لویستیان له ده ست داو، هه ست و هی زیان لاوا ز بوو، وه ریزه کانیان دهستی به لی پچران کرد...

بهو شیوه یه، له توانای سوپای به رجه سته ی ئیمه دا بوو، که هه موویان له ناو به رن، نه گهر یارمه تیه کی خودایی فریایان نه که وتایه به هو ی فرمانده یه کی ناوازه وه، که (نه وروپا) له وهو دوا ناسی که نه وهش:

(عبدالرحمان غافقي) بوو سه ریان به به ریا نه وه نه ده ماو که سیان ده رنه ده چوون... جا نهو فرمانده لیها توه زیره که، به که مترین زیان، سه ره ره شتی کشانه وه ی سوپاکه ی کرد، وه گه رانییه وه یو (ئیسپانیا) به لام هه ر له و کاته دا بریاری دا سه رله نو ی هیرش بکاته سه ریان...

*

*

*

له پاش نه وه ئایا نه تبینیوه چو ن هه وره کان ده ره وینه وه، له کاتی مانگی چواره دا، له تاریکه شه ویکدا، نه و جا بهو رووناکیه، سه رلێشیوان ری به ری ده که ن... وه نه وانه ی که پییان لی وون بوو، له بهر رووناکیه کهیدا پێگا به دی ده که نه وه؟ ئابهو شیوه یه، جهنگی (تولون) له لای پالهوانی ئیسلامی ناوازه و دانا (عبدالرحمان کوپی عهبدو لئا غافقي) به ته وای ده رکه وت و ئاشکرا بوو... وه ئایا نه تبینیوه نهو تینووانه ی که خه ریکن له ناو جه رگه ی بیاباندا ده مرن، چو ن کاتیک، ئاو یان لی ده رده که ویت. دهستی بو دیرژ ده که ن، تا یه که مشتی لی به ده ست به یتن، تابه هو یه وه سه رله نو ی، پی ی ببوژینه وه!

ئا بەۋ شىۋەيە، سەربازە مۇسلمانەكان دەستيان درىژ كىرد بۇ قەرماندە گەۋرەكەيان
و، داۋايى رىزگار كىردىن ئايى دەكرد و... پەيمانىيان پى دەدا لەسەر گويىبىستى و
گويىپرايەلى...

ۋەگومان لەۋەدا نى يە، كە جەنگى (تولوز) يەكەم بىرىنكى سەخت بوو، كە توۋشى
لاشەي مۇسلمانان بوۋبوو، لەۋ كاتەۋە پىيان دابوۋ لەسەر زەۋى (ئەۋروپا).
ۋە (عەبدۇرەھمانى غافىقى) تىماركارى ئەۋ بىرىنە و، ئەۋ دەستە بەسۈزە بوو كە
گىرنگى پىندەداۋ چاۋدىرى دەكرد تا قولتەر ئەيىتتەۋە، بەلكو سارىژىيىت... ھەرۋەھا ئەۋ
دە گەۋرە بوو، كە ھەمىشە سۆزى بەسەردا دەرژان...

دەنگوباسەكانى ئەۋ نىسكۆ گەۋرەيەي، كە مۇسلمانان توۋشى بوون لە (فەرەنسا)
ئازارى بەدل و دەروۋنى جى نشىنئىتى گەياند لە (دېمەشق) ۋە شەھىد بوۋنى
پالەۋانى ئازا و بەجەرگ (سەمى كوپى مالىكى خەۋلانى) ئاگرى تۆلەسەندى، لە
دەروۋنى جى نشىنئىتى دا ھەلگىرساند.

جا بۇ ئەۋە قەرمانى دەكرد، بۇ سەربازەكان تا پەيمان بەدەنە (عەبدۇرەھمانى
غافىقى) ۋە قەرمانزەۋايەتى (ئەندەلوسى) خستە ئەستۆي، لەباشۋرەۋە بۇ باكور، ۋە لە
رۇژھەلاتەۋە بۇ رۇژئاۋا.

ۋەھەرۋەھا ئەۋ سەرزەۋى يە (فەرەنسىيەنى)، كە دەستى بەسەردا گىرابوۋ، ۋە
ھاۋساي (ئەندەلوس) بوو، دايە پالى.

ۋە دەست والايى كىرد لەكار كىردندا، ھەر چۈن خۇي بىھۋىت. ۋە گومانىش لەۋەدا
نەبوو، كە (غافىقى) خاۋەن ھەلۋىست و، بەجەرگ و، بىرپادەر و، خۇپارىز و، دەست
پاك و، دانا و، پىشەنگ بوو...

(عەبدۇرەھمانى غافىقى) ھەر لەۋ چىركە ساتەۋە، كە قەرمانزەۋايەتى (ئەندەلوس)
خرايە ئەستۆي، دەستىكرد بە كار كىردن لەسەر گەرانەۋە باۋەر بەخۇبوۋن لەلايەن
سەربازەكانەۋە... ھەستىكردن بەشان و شكۆ و، ھىز و، سەركەۋتن و زال بوون و،
بەرەنجام گەياندىنى ئەۋ ئامانچە گەۋرەيەي، كە قەرماندەكانى مۇسلمانان،
ويستىبوۋيان بە ئىنجامى بگەيەنن لە (ئەندەلوس) دا، جا لە (موساي كوپى
نەسىرەۋە)^۱... تا كۆتايى (سەمى كوپى مالىكى خەۋلانى).

^۱(موسى بن نصير): قەرماندەي گىرتنى (مغرب الأقصى والاندلس).

جا بۆيە ويىستى نەپساۋى ئەۋ پالەۋانانە، پىداگريوۋ لەسەر راپەرىن و، پى بى رىكردن لە (فەرەنسا) ۋە ، بۇ (ئىتالىا) و (ئەلمانىا) ۋە لەۋيىشەۋە بۇ (قوستەنتىنيە). ۋە گۆرىنى (دەرياي سىپى ناۋەرەست) بە (دەرياچەيەكى ئىسلامى)، ۋە ناۋەردنى بە دەرياي (شام) لە جياتى دەرياي (پۇم)...

بەلام (عەبدۇرەھمانى غافىقى) بىرۋاي وابو، بەۋەي كە نامادەبوون بۇ ئەۋ جەنگە گەۋرانە، پىويىستى بە چارەسەركردنى دەروۋنەكان و، خاۋىنكردنەۋەيانە...

ۋە بىرۋاي وابو، ھىچ گەلىك نى يە كە ئامانجەكانى لەسەر كە وتندا جى بەجى بىكات، ئەگەر پىرئەزەرانى لەناخەۋە پىچر پىچرىن و، ھەر لەناۋ خۆشپەۋە، ھەر شە لىكراۋ بىت... لەبەر ئەۋە راپەرى و دەستى كرد بە سەردانى، شارەكان و ناۋچەكانى (ئەندەلوس) يەك بەيەك، ۋە فەرمانى دەدا بە بانگەۋازكاران كە لەناۋ خەلىكىدا رابگەيەنن بلىت: كى ستەمىكى لىكراۋە، لەلايەن والى يەكەۋە لە واليەكان، داداۋەرەك لە داداۋەرەكان، يان ھەركەسىك لە خەلىكى با بەرزى بىكاتەۋە بۇلاي (ئەمىر) ۋە لەۋەدا ھىچ جىۋازىيەك نەبو، لە نىۋان مۇسلمانان و ھى كەدا جگە لە مۇسلمانان، يان ئەۋانەي پەيمان ھەبو لە نىۋانى ئەۋان و مۇسلماناندا....

پاشان دەستى كرد بە سەرنجدانى ستەمەكان، ستەم لەدۋاي ستەم. جا مافى لاۋازى لە بەھىز و خاۋەن دەسەلات ۋەردەگرتەۋە، ۋە مافى ستەم لىكراۋى، لە ستەمكار ۋەردەگرتەۋە.

پاشان ھات دەستى كرد بە لىكۋلىنەۋە، دەربارەي (كەنىسە داگىركراۋ و، دايىنراۋەكان). جا ئەۋ (كەنىسانەي) كە لەدىر زەمانەۋە دروستكراۋن، گىپرانىيەۋە بۇ خاۋەنەكانيان، ۋە ئەۋانەش كە بەبەرتىل و قىرۋىل دروستكراۋون روۋخاندنى...

پاشان كەۋتە سەرنجدانى كاروبارى كارگىران يەك بەيەك... ئەۋەي كە ناپاكي و لادانى لە رىگەي راست سەلما، لايرىدو لەكارى خست. ۋە لەجىگەي ئەۋا كەسىكى دادەنا، كە مەمانەي بەدانايى و بەرجەستەيى و درووستى و دەست پاكي ھەبو.

ۋە ھەر كاتىك سەردانى شارىك لەشارەكانى، يان ناۋچەيەك لە ناۋچەكانى دەكرد، خەلىكى بانگەنىشت دەكرد، بۇ نوپۇزى كۆ، ئەۋجا ۋوتارى بۇ دەدان و، ھانى دەدان لەسەر جىھاد كردن... ۋە تامەزىۋى شەھىد بوۋنى دەكردن... ۋە ھانى دەدان بۇ دەستەننەي رەزامەندى خوداۋ مۇسۇگەر كردنى پاداشتەكەي.

*

*

*

وھ (عەبدو پەرحمان) ووتەو کردارى پێکەوھ گریڤابوو، بە کردارەکان ئاوا تەکانی پشت قایم کردبوو. وھەر لە ساتە وختی یەکەمى فەرمانرەوا یەتیا، دەستی کرد بە، دا بین کردنى پێویستى یەکانى جەنگ و، ئامادەکردنى چەکی تەواو، وھ دامەزراندنى پایەگا سەربازىەکان، لەسەر لوتکەى ئەو چیا یانەى کە دەیانروانى بەسەر دوژمنداو، دروستکردنى پەریگەکان (القناطر)...

وھ لە ھەموویان تۆکمە ترۆ گەورەتر، پەرینگەى (قورتوبە) پایتەختى (ئەندەلوس) بوو، کە لەسەر پووبارى (قورتوبەى) گەورە، دروستى کرد، تا سەربازەکان و خەلکی لەسەرى بپەرێنەوھ... وھ وولات و خەلکی لە ھەمامەتى لافاو پیا ریزیت. وھ ئەو پەرینگە یە دادەنریت بە یە کێک لەسەر سوپەینەرەکانى جیھان. کە درێژییەکەى گەشتۆتە ھەشتا بال و... بەرزییەکەى (شەست) بال و... پانى یەکەى (بیست) بال... وھ کەوانەکانى (اقواسا)، ھەژدە کەوان و،... ژمارەى پارێزگەکانى (ابراجا) (نۆژدە) پارێزگە...

کە تا ئەم ساتە وختەش ماوھ و، (ئیسپانیا) تا ئەم ئەمپۆى ئیمەش پى ی بەھەرەمەندە.

*

*

*

وھ (عەبدو پەرحمانى غافىقى)، دەستبەکار بوو لەسەر کۆبوونەوھ لەگەڵ فەرماندارانى سەربازى و، پیاو ماقولان، لەھەموو ئەو شار و ناوچانەى کە سەردانى دەکردن. وھ بەھەموو ئەندامەکانى لەشى یەوھ، گوپیستى ئەوھ دەبوو کە دەیانگوت... وھ ھەموو ئەو شتانەى ئەوان پێشنیاریان دەکرد، تۆمارى دەکرد... وھ سوودى وەرەگرت لە ئامۆژگاریەکانیان. وھ لەو کۆپانەدا خۆى والیکرد بوو، کە زۆر ببیستى، وھ کەم قسەبکات.

وھ ھەرەھا (غافىقى) خۆى دەگەیاندا بە دەم راستانى موسلمانان... ھەرەك لەگەڵ گەورە پیاوانى (ئەھلى زیمە) (گاور و جو) لە پەیماندران کۆدەبوویەوھ. وھ زۆر جار پرسیارى ئەوھى لێدەکردن، کە لەلای نادیار بوو، لە کاروبارى وولاتیان و، ئەوھى کە بیرو ھۆشى پێوھى خەریک بوو لە حال و ئەحوالى، پادشاو فەرماندەکانیان.

جارىكياڭ (غافىقى) يەككە لە گەرە پەيماندىرەننى لە (فەرەنسى) يەكان بانگەشتت
کرد، ۋە گفتوگۇيەكى ھەمەجۇرە ۋە ھەمەلايەنە، لە نىۋانىيان دا ئەنجام دراۋ، پى ى
ۋوت:

خەيال ۋ مەبەستى پادىشاى ھەرەگەرەتەن چى يە، كەلەم جەنگەدا رووبەرۋومان
نايىتەۋە، ھارىكارى پادىشاينى دىكەى ناۋچەكان ناكات دژى ئىمە؟!
ئەۋىش ۋوتى: ئەى (ئەمىر) بەرەستى ئىۋە، ئەۋەى كە پەيمانقان پى دابوۋىن، بە
ئەنجامتان گەياند جا بۇيە مافى خۇتەنە، كە بەرەستگۇيى ۋەلامى پرسىيارەكانت
بدەينەۋە... بى گومان، ئەۋەبوۋ كە گەرە فەرماندەتان (موساى كوپى نەسىر) دەستى
بەسەر ھەموو (ئىسپانىا) دا گرت، ئىنجا لە دۋاى ئەۋەدا، دەسەلاتى ئەۋ درىژ بوۋيەۋە،
تاچىاي (البرنىە) ى تىپەراند كە دەكەۋىتە نىۋان ۋولآتى (ئەندەلوس) ۋ ۋولآتى جوان ۋ
قەشەنگى ئىمە.

ئەۋجا پادىشاينى ناۋچەكان ۋ، زانايانى ئايىنى روۋيان كىرە پادىشاى گەرەمان ۋ،
پىيان ۋوت: ئەى پادىشاى ۋەختەن ئەم ملەكچى ۋ رىسۋاى يە چى يە كە، ئاۋىزانمان
بوۋە، ۋەبە درىژايى رۇژگار ۋ تا كۇتايى دونياش، ئەۋەۋ نەۋەزادەكانىشمانى پىۋە
گىرۇدەن...

ۋەلە سەر زمانى موسلمانان بەردەۋام گۈيىبىستى دەيىن... ۋە ئىمە لەلەى
رۇژھەلاتەۋە لە دەسەلات ۋ دەستبەسەرەگرتىيان دەترسىن، كەچى ئەۋان ۋا لەلەى
رۇژناۋاى ۋولتەۋە، بۇمان ھاتن. ۋە دەستىان بەسەر ھەموو (ئىسپانىا) دا گرت ۋ،
ھەرچى تيا بوۋ لە پىۋىبىستى جەنگ ۋ چەك داگىريان كىرە، ۋە لوتكە ۋ بەرزايى ئەۋ
چىيانەى كە لە نىۋانماندا بوۋن كۇتتۇرۇلغان كىرە، لەگەل ئەۋەدا، كە ژمارەى ئەۋان كەم
بوۋ... ۋە چەكەكانيان بى كەك ۋ كەم بوۋ... ۋە زۇربەيان خاۋەنى قەلغانىك نەبوۋن
كە لەكاتى رووبەرۋو بونەۋەدا لەشىربازى بىيانپارىزىت، يان خاۋەن ئەسپىك نەبوۋن،
كە بەسۋارى پى ى بچنە گۈرەپانەكانى جەنگ.

پادىشاكە گۈيىبىستى ئەۋ ۋوتانە بوۋ پىۋى ۋوتىن: منىش بى گومان زۇربەباشى بىرم
لەۋە كىرۇتەۋە، كە زۇرجارىيە خە يالى ئىۋەدا ھاتە... ۋەبە ۋوردى سەرەنجم داۋە ۋلىى

كۆلىمەتەۋە . جا ئەۋەم بەدىكىردۈۋە، كەۋا باشە، روۋبەروۋى ئەۋ قەۋمە نەبىنەۋە لەم
 ھەلۋىستەئى ئىستاياندا، چونكە بەپراستى ئەۋان لەم كاتەدا، ۋەك لاقاۋى بى ئەمانى
 بەھار ۋان، كە ھەرچى بىكەۋىتە بەرى، لەبنى دەھىنى ۋ، لەگەل خۇى دەبىبات ۋ،
 لەھەركۋىيەك ۋىستى قىرىنى دەدات.

ۋە ھەرۋەھا ۋايدەبىنم ۋ بۆچۈنم ۋايە، كە ئەۋ قەۋمە، بىرو باۋەرو نىيەتتىكىيان ھەيە،
 كە بى باكى كىردۈۋن لەژمارە زۆرى جەنگەۋەرانى بەرامبەريان ۋ، بى شومارەيى ۋ
 چاكى چەكەكانيان... ۋە باۋەپ ۋ، راستى يەكىيان ھەيە، كە جىگەي قەلغان ۋ ۋولاخ
 سوۋارى بۆگرتۈنەتەۋە...

بەلام بەراى من پشتگۆيىيان بخەن تا دەستەكانيان پىر دەبىت لە دەستكەۋتى جەنگ
 (غنائم الحرب)... ۋە خانوۋىرە ۋ كاخى جوان جوان ۋ قەشەنگ بۆخۇيان دروست
 دەكەن، ۋ بەدەستى دەھىن... ۋە خزمەتكار ۋ بەندەي زۆر لەخۇيان كۆ دەكەنەۋە...
 لەئىۋان خۇياندا دەكەۋنە رىكابەرايەتى يەكتر لەسەر سەركىردايەتى ۋ پەلەۋ پاىە...

جا ئالەۋ كاتەدا دەتۋانن بەئاساتىرەن رىگاكەن ۋ، كەمترەن ھەۋل كۆشش بەسەرياندا
 زالبىن ۋ، تىكۋىپىكىيان بشكىنن ۋ، ماقى خۇتانىيان لى ۋەرىگىرنەۋە.
 جا (عەبدۇرەھمانى غافىقى) كە گۆبىيىستى ئەۋەبۈۋ، بەغەمبارىيەۋە سەردادەخست،
 چۆن سەر داخستنىك!، ۋە ھەناسەيەكى پىر لە ئاخى دور ۋ دىرژى ھەلكىشا ۋ،
 كۆپەكەي بەجى ھىشت ۋوتى:

(حى على الصلاة)، بەراستى نويزىك بوۋىيەۋە ۋاتە كاتى نويزە.

*

*

*

(عەبدۇرەھمانى غافىقى)، دوو سالى تەۋاۋ ماىەۋە لەسەر ئامادەكارى چەك ۋ
 پىۋىستى يەكانى جەنگ، بۆ ئەۋ جەنگە گەۋرەيەي كە لەبەر چاۋى گرتبۈۋ...
 ئەۋجا سوپاي ئامادەكرد ۋ، سەربازەكانى پىر چەك كرد ۋ... دلەكانى ئاۋەدان
 كىردەۋە... ھىمەت ۋ تۋانكانى بەشىۋەيەك ئاراستەكرد، ۋەك چەقۇى بىرندە، ئامادەي
 بىرىن بوۋن، ۋە پەناى برد بە (ئەمىرى ئىغرىقىيە) ۋ داۋاي ھارىكارى لىكرد، ئەۋىش بە
 كۆمەللىك لە نىمۋنەي سەربازى جەربەزە ھارىكارى كرد، كە زۆر تامەزىۋى جىھاد
 بوۋن ۋ... كلىپەيان لى بەرز دەبوۋىيەۋە بۆ شەھىد بوۋن...

پاشان (عوسمانى كۆپى ئەبى نوسعه) ى ئەمىرى سنوورەكانى ئاگاداركرد، كه بهتەقەلىكردن و هيرش بردنه سەر دوژمن جهنجال بکات تا خوى دهگاته لای، بههيزى سوپاکهيهوه.

بهلام ئەو (عوسمانه) دلى پر بوو له كينه بهرامبەر، ههموو ئەمىرىكى بهتواناو تهماكارىكى پايه بهرز، كه ههستىت به ئەنجامدانى كارىكى گهوره كه ناوو شوهرتى ئەو بلند بکات لهناو خهلكيدا و، له نرخ و بههاى ئەمىر و كارگيرانى ديكه دابهزينىت. زياد لهو هوش، ئەو له يهكك له هيرشه پيشووهكاندا بۆسەر (فهره نسا) بهخت ناميز بوو به كچىكى (دوق اُكتانيه)، كه ناوى (مينى) بوو. وه (مينى) گهوره كچىك بوو، له سه ره تاي گهوره كچيدا، له لوتكهى جوانيدا بوو. له گهڵ جوانيه كهيدا خاوهنى شكۆمەندى پاشايى بوو...

وه جوانى و قەشەنگى گهوره كچى يهتیهكەى، دهسته ملان بوو له گهڵ لارو لهنجە و نازى كچانى كاخی پاشايه تيدا. جا خوشه ويستى (مينى)، ههموو كه نارهكان و ناخى دلى (عوسمانى) گرتبوه وه، ههيشه ناره زوى بينىنى بوو، وه بوويه خاوهنى پلهو پايهيكى زۆر ريزدار له لای، به شيويهك كه هيج هاوسهريك ئەو پلهو پايهيكى نه بوو.

جا ئەو وای كرد له (عوسمانى كۆپى ئەبى نوسعه) كه نهرمى له گهڵ باوكى (مينى) دا بنويى، وه پهيمانى له گهڵ بهست كه ناوچهكەى ئەو كه هاوسى ى سنوورەكانى (ئەندەلوس) ه، لهو هيرشانه بياريزىت كه موسلمانان ئەنجامى ددهن.

جا كاتيك كه فرمانى (عەبدو پەحماني غافىقى) هات، بۆ ئەو هى كه (عوسمانى كۆپى ئەبى نوسعه)، هيرش بكاته سەر وولاتى خه زوورى (دوق اُكتانيه)، دارى له دهست داکه وتوو، نه يده زانى چى بکات... وه به سه رگهردانى شەوى به سه ر برد نه يده زانى چى بکات؟.

بهلام زۆرى پى نه چوو، كه نامه يهكى نووسى بۆ ئەمىر (عەبدو پەحماني غافىقى) تا چاو بگيرىته وه بهو فرمانه دا، كه فرمانى پى كردوه، چونكه ئەو ناتوانىت ئەو پهيمانهى كه داويه تى به (دوق اُكتانيه) بشكىنىت پيش ئەو هى ماوه كەى تهواو ببىت... ئا ئەو توورەيى (عەبدو پەحماني غافىقى) ههژاندو ئاگرى تى بهردا... وه فرمانىكى ديكەى بۆ پهوانه كرد كه تيايدا ووتبووى:

ئەى (عوسمان) ئەو پهيمانهى كه بهبى ئاگادارى (ئەمىر كهت)، داوته به (فهرنجەكان) بهتاله، وه سوپاى موسلمانان به هيج شيويهك وه به هيج بهندىكى يه وه وابەست نين.

جابۇيە لەسەرت پىۋىستە كە زوۋ بەزۋو بەبى ھېچ دودلى و راۋەستانىك، دەسبەكار بىت بۇجى بەجى كىردنى ئەۋەى كە فەرمانت پى دراۋە...

كاتىك كە (كۆپى ئەبى نوسە) بىئومىد بوو لەۋەى كە (ئەمىر) دەست ھەلگىرى فەرمانەكەى بىت، ناچار كەسىكى متمانە پىكراۋى رەۋانە كىرد بۇلاى خەزۋورى تالەۋەى روۋىداۋە ئاگادارى بىكات. ۋە داۋاى لىكرد بوو كە، كە ئامادەى كارى بىكات و ئاگاي لەخۇى بىت...

بەلام چاۋەكانى (عەبدۇرەھمانى غافىقى) بەۋوردى چاۋدىرى و جموجول و، ھەلۋىستەكانى (كۆپى ئەبى نوسە) لەگەل دوزمندا گەيشتە (ئەمىر). دەست وبرد (غافىقى) فەجىكى لە پىاۋانى بەجەرك و بەتوانا ئامادە كىرد و، فەرماندەى ئەۋ فەۋجەى دايە دەست يەكك لە فەرماندە بەتوانا بە ئەزموۋنەكان.

ۋە فەرمانى پىكرد كە (عوسمانى كۆپى ئەبى نوسە) بۇ بىئىنى جا يان بەزىندۋى يان بە مردۋى.

ئەۋ فەرماندەى لەناكاۋ ھەلىكوتايە سەر پايەگاي سەربازى (كۆپى ئەبى نوسە)، لەۋەدا بوو كە دەست بەسەرىدا بگىرت بەلام لە چركەساتى كۆتايىدا، بەخۇى زانى... جا لەگەل كۆمەلىك لەسەربازە تايىبەتەكانى ھەلھات بۇ چىا، بەھاۋرپىيەتى ھاۋسەرە جوانەكەى (مىن)، كە ھەرگىز لى چىا نەدەبۋىيەۋە،

ۋە بەبى ئەۋ دونىاي نەدەبىنى. ئەۋ فەرماندەى بە فەۋجە سەربازەكەىيەۋە شوين پى ي تا دەۋرى خۇى و سەربازەكانىان دا...

ئەۋىش پارىزگارى لەخۇى و ھاۋسەرەكەى كىرد، ھەرەك چۆن شىر پارىزگارى لە بەچكەكانى دەكات... ۋە بەردەۋام خەباتى دەكرد و دەجەنگا بۇ پارىزگارى لە ھاۋسەرەكەى تا كۆزرا... ۋە شوين لىدانى شىرو سەرپم لەلەشىدا ژمارە نەدەكرا...

ئەۋجا سەربازەكان كەللە سەرەكەيان لىكردەۋەۋ، لەگەل (ئەمىرەى جوان و قەشەنگ) ھەلىان گىرت و بردىانە خزمەتى (عەبدۇرەھمانى غافىقى).

جا كاتىك ئەۋ (ئەمىرە) لەنىۋان دوو دەستى راۋەستاۋە، ۋە (غافىقى) جوانىە بى وىنەكەى بىنى، چاۋۋى لەئاستىدا دانەۋاند، پۋۋى لى ۋەپگىراۋ...

پاشان بەخەلات رەۋانەكرد بۇ خانەى جى نشىنىتى (دار الخلافە)... ئىتر ژيانى (ئەمىرە فەرەنسە) شۆخ و شەنگە لەداۋىنى خەلىفەى ئەمەۋىدا لە (دىمەشق) كۆتايى پى ھات.

عەبدۇرەھمانى غافىقى

بەشى دوۋەم

پالەۋانى جەنگ (بلاط الشہداء) (كاخى شەھىدان)
 (خۇڭگەر سەركەۋىتى سەرشىتەنى (شارل مارتىن) نەبۇۋايە بەسەر مۇسلمانان و
 فەرماندەكە ياندا (غافىقى) (ئىسپانىيا) بەردەۋام بەھرمەند دەپۈر بە لى بووردەيى
 ئىسلام، ۋە (ئەوروپا) بۇ ماۋەي ھەشت سەدە لە رەۋپەۋەي شارستانىت
 دواندەكەۋت) (يەككىك لە مېژوۋ نووسانس فەرەنجى)

شاعىرى ئىنگلىزى (سۇڭى)، ئەو سوپا يانەي مۇسلمانان كە (ئەوروپا) غەزا كىرد
 لە پاش گرتنى (ئەندەلوس) ئاۋا ۋەسەف دەكەت:
 (كۆمەلىك بوون كە ژمارە ئەدەكران)...

(لە ھەرەب ۋ، بەرەبەر ۋ، رۆمى خەۋارىج ۋ) ...
 (فۇرس ۋ، قىبىتى ۋ، تەتەز ۋ، كە ھەموۋيان لە ژىر ئالايەك دا، يەكيان گرتبۇو ... ۋە
 باۋەرىكى شۆرشگىرانە ۋ، جىگىر لە ناخيان دا كۆيكرىدبۇنەۋە. ۋە پارىزەرىكى
 گرگرتو بوون، ھەرەك پرىشكى ئاگر، ۋە برايەتەكى سەر سوپەينەرى ۋە ھابو، كە
 جىيى ئەدەخستە نىۋان مۇۋە...)

ۋە فەرماندەكانىشىيان لەۋان كەمتر نەبوون، لە متمانەبوون دا بەسەركەۋتن، پاش
 ئەۋە كە مەست بوو بوون بە ھەرەقى زال بوون ۋ سەركەۋتن...
 ۋە شاناز كاربوون بەۋ ھىزە، بەۋھىزەۋەي كە ھىچ شتىك لەبەردەمى دا رانا
 دەۋەستا... ۋە دۇنيا بوون لەۋەي كە سوپاكانيان ھەست بە ھىلاكى ۋ مەندوبوون
 ناكەن.

ئەۋىش ئەۋەبۇ، كە ھەمىشە گىيان لەسەر دەستى گېرگرتوبۇن، ھەرەك يەكەم جار
ۋ لەسەرەتادا پاپەپىبۇن...

ۋەبۇرۋايان بەۋە ھەبۇ، كە بۆھەر كۆيىك، لەھەركاتىك دا، ھەنگاۋ بىنن ۋەبۇن، لەبەر
پىيان دا سەرکەۋتن ۋزالبۇنە... ۋەبى گومان ھەمىشە بەرەۋپىش پاپەپىنە... تا
ئەۋكاتەى كە رۇژئاۋاش ملکہ چ ۋ ژىر دەستەدەبىت، ھەرەك رۇژھەلات... ۋەسەر بۇ
پاگرتنى بەرزىيەش ناۋى (موجەمەد) نەۋى دەبىت... ۋە ھەتا حاجى لە كۆتايى
بەستىگەى باكورەۋە (المؤجد الشّمالي) رى بەرى بکاتبۇ ئەۋەى بەھەنگاۋەكانى بپوا،
چەۋولمى سوتىنەرى، بىلۋەسەر بىبابانەكانى رۇژئاۋا، لەپى بدات ۋ... (لەسەر بەردە
رەقەكانى مەككە پاپوۋەستىت).

*

*

*

بەراست ۋ بى گومان ئەى شاعىرى دوور ئەبۇۋ لەراستەقىنە ۋ رۇنەچۋو، يان لە
گىژاۋى دۆلەكانى خەيال دا لەژۆرەى ئەۋەدا كە ۋتوۋتە لەراستى دا ئەۋ سوپايانەى
كە كۆششكاران (المجاهدون) فەرماندەپىيان كىردن، بۇ رىزگاركىردنى باۋو باپىرانت لەۋ
نەفامىيەى كە تىايدا نىقوم بوۋبۇن ھەرەك ۋەسفت كىردوۋە...

عەرەبى بپوادار بەخودا، ھىژدار بەھىزى خوداپىيان تىايە، كە ۋەك رەشە با ھەلىان
كىردۆتە سەرتان. لە شام ۋ... حىجاز ۋ... نەجد ۋ... يەمەن ۋ... ھەموۋ شوپىنكى
دىكە لە دوورگەى عەرەب دا... ۋە (بەرەريان) تىايە، كە شكۆمەندىن بە ئىسلام،
پاپەپىن بۇ سەرتان لەلوتكەى چىياكانى (ئەتلەسەۋە)، ھەرەك لاۋاۋى رامالپىنەر... ۋە
(فارسەكان) تىا بوۋ، كە بىتپەرستى پادشايانى پۇم مىشكى بەنج كىردبۇن ۋ، بەلام
بەھاتنە ناۋ ئايىنى يەكتاپەرستى ۋ، رەۋىيەكىردن لەسەر پىگاي خوداى بالادەست،
مىشكىيان كرايەۋە ۋ بەناگاھاتنەۋە.

بەلام لە راستىدا ئەۋان لەستەم ۋ تارىكى يەكان دەرچوون ۋ، لايان دا بۇلاى
رووناكى ئاسمانەكان ۋ زەۋى ۋ، ھاتنە ناۋ ئەۋ ئايىنە راستى خودا، كە ناپەرۋايى
تىدا نى يە.

وھ ھەرۋەھا (قىيىتتەھكان)ى تىددايە، كە كۆتى بەندايەتبان لەگەردن و پاى خۇيان دامائى بۇ پادشايدانى رۆم، تا لە باۋەشى ئىسلام دا بەسەرەستى بىژىن ھەرۋەك، بەسەرەستى لەدايك بوون...

بەئى ئەو سوپايەى كە (عەبدۇ رەھمانى غافىقى) و پىششەنەكانى ئەو فەرماندىيان كەرد، بۇ رىزگار كەردنى باۋبايرانت لە نەفامى... سىپى پىس و، رەش پىس و، عەرەب و عەجەمى تىدابوو... بەلام ئەوان ھەموويان لە ليوانى ئىسلام دا تۈابوبوئەو و... بە بەھرەدارى خودا بويونە برا.

وھەھمو ھىوا و ئاۋاتيان ئەۋەبو، ۋەك باست كەردوۋە، كە خەلكى رۇژئاۋا بەيئەنە ناۋاينى خودا، ھەرۋەك لەمەو پىش خەلكى رۇژھەلاتيان ھىنايە ناۋى.

ۋەوا لەھەموو مۇقايەتى بىكەن كەسەر نەۋى بىكەن بۇ خوداى خەلك، ۋە رووناكى ئىسلام دەشت و دۆلەكانتاتان بىگىرتەۋە و خۆرەكەى لەھەموو مالىك لە مالىەكانتاتاندا ھەلبىت و، دادپەرۋەرى ئىسلام ھاۋچوونى بىكات لە نيوان پادشايدان و رەشە خەلكەكەتاتاندا.

ۋە ئەوان سوورن لەسەر ئەۋەى، كە گىيانيان بىبەخشن لەرنگاى رىنومايى ئىۋەدا بۇلاى خوداى دلۇقان و... رىزگار كەردنيان لە ئاگرى دۆزەخ...

*

*

*

لە پاشدا... جا بفرمون ئەۋە ئىۋەو چىرۆكى كۆتايى ئەو سوپايە و، دەنگوباسى پالەۋانە ئاۋازەكەى (عەبدۇ رەھمانى غافىقى) دەنگوباسە دلتەزىنەكان، دەربارەى كوشتنى زاۋاكەى (دۇق) (عوسمانى كۆپى ئەبى نوسە)، گەيشتە (دۇق اُكتانىة) ۋە دەنگوباسەكانى ئەو كۆتايىيە دلتەزىنەى پىگەيشت، كە رووبەروۋى كچە قەشەنگەكەى بوويەۋە، جا ھەستى كەرد كە تەپلى جەنگ والىدرا...

ۋە دلتىابوو كە شىرى ئىسلام (عەبدۇ رەھمانى غافىقى) ئىۋارە يان بەرەبەيان لە نىشگەكەياندا دەبى... جا بۇيە پاپەپرى و ئامادەكارى كەرد بۇ پارىزگارى لەھەموو بىستىك، لەسەر زەمىنى وولاتەكەى، پارىزگارى بەمەرگ. ۋە ئامادە بوو، بۇ خەبات كەردن، بۇ پارىزگارى لەخۆى و وولاتەكەى، ئامادەيى نەپساۋ و، شىر ئاسا... چونكە لەۋە دەترسا ئىۋىش ھەرۋەك كچە قەشەنگەكەى (مىنىن)، بە بەندى رەۋانەى خانەى جىنىشىنى (دار الخلافە) بىكرىت لەشام.

یاخود کەلەسەری لەسەر سینی یەك هەلبگیریت و، بگێڕیت بە بازارەکانی
(دیمەشق)دا، هەروەك لەوەوپێش سەری (لُذریف) پادشای (ئیسپانیا) گێڕا...
جا بە سوپا زۆر و پرچەك و بەتواناکیەوه لەباکووری (ئەندەلوس)وه، پاپەڕی و
كشا، هەروەك باوبۆران. وە هەروەك لافاو لە لوتكەى چیاكانى (البرنية)وه، دایبەسەر
باشورى (فەرەنسا)دا.

وە ژمارەى سوپاكەى سەد هەزار جەنگاوەرى جەربەزە بوون... كە لە نێوان ناخى
هەریەكێکیان دا دلى شیرێك هەبوو... وە لە رەگوزێكانیدا لیپرانی پالەوانێكى نەبەز
هەبوو...

سوپای ئیسلام لەلای شارى (آرل)^١ (ناریله)وه، كە كەوتۆتە سەر رۆخى رووبارى
(الرون)، رووبەروویان بوویەوه. وە بۆ ئەوه هەموو حیسابیکیان کردبوو...
چونكە شارى (آرل) ئاستەواییان لەگەڵ مۆسلمانان کردبوو، لەسەر ئەوهى كە
سەرانبەدەن و سەلامەت بن. جا کاتیك كە (سەمى كۆپى مایكى خەولانى)، لە
جەنگى (تولون)^٢دا، شەهید کرا. وە مۆسلمانان بەشەهیدبوونی ئەو وورەیان رووخا و
تێكچوونیان پێوه دەرکەوت، خەلکى (آرل) گوێزایەلیان وەلاخست و، پەیمانیان
شکاند و، نكولیان کرد لەدانی سەرانبە.

جا کاتیك (عەبدو پەحمەنی غافیقی) گەیشتە دەورووبەرى شارەكە، بێنى كەوا(اود)
(دوق اُكتانية)، سوپایەكى زۆر و زەوهەندى لەویدا مۆلداوه، وزە هیزەكانى لەهەموو
سنوورەكانى ئەو شارەدا خەشارداوه... جا رووبەرووی هێرشى سوپای ئیسلامى
بوویەوه بۆ سەر شارەكە...

پاشان زۆرى نەخایاند، كە هەردوو سوپاكە رووبەرووی یەكبوونەوه، جەنگێكى
هەپنەرى توندو تیژی لەنێوان هەردوولا دا پوویدا...
فەرماندەى جەربەزە (عەبدو پەحمەنی غافیقی)چەند كەتیبەیهكى لە سوپاكەى كە
زیاتر و زیاتر ئارەزوومەندو تامەزۆى مەرگ بوون، لەوه كە دوژمنانیان تامەزۆى

^١(آرل): شارێكە لە باشورى (فەرەنسا) لەسەر پووبارى (الرون) باكوورى مەرسىلیا.

^٢(تولون): شارێكە لە باشورى (فەرەنسا) لەسەر پووبارى (الفارون) كە بنكەى پارێزگای غارونى
بەلایە.

ژيان بوون، هاويشته ناو شو جهنگهوه، كه توانيان زهوى له ژيرپاي دوژمندا بهيښنه
له رزه و، ريزه كانيان شپو وړيكن...
وه هم جاره له پړنگه جهنگهوه بچنه ناو شاره كې، دهستيان به سهردا بگرن. وه
شيريان ناويزاني گهر دني نه ياران كرد و، نه وده د پيوست بوو لنيان كوشتن، وه
نه وده دنيان دهستكه وتي جهنگ بوو، كه له ژماره نه دهات.
به لام (دوق) (اود)، له گهل نه وانه ي كه به زيندويي مابوون له سهر يازه كاني هله ات...
وه دهستي كرده وه، به خو ناماده كړدن، بو روو به روو بونه وده يكي تر له گهل سويي
موسلمانان دا. وه نه وده ي باش ده زاني كه جهنگي (آرل)، كو تايي پړنگا ني يه، به لكو
سهره تايه تي.

(عبدالرحمان غافقي) به سويا جهر به زه كه يوه روباري (الجارون) ي تي
په پاندو، كه تيبه (كومه له) سهر كه وتووه كاني له كهرتي (اكتانيه) دا، به لاي راست و
چه پيدا دهاتن و ده چوون.
وه شارو و گونده كاني يه كه له دواي يه، ده كه وتنه ژير سمى نه سپي سهر يازه كان،
هر چوون له پايزدا گهل ي دره خته كان داده كه وتن، كاتيك كه گرځه ياي بايي هلي ده كړد.
وه موسلمانان دهستكه وتيكي بي شوماري جهنگي تريان وه دهست هينا، كه له وه و
پيش له بهر چاوبينرايوو، وه نه به گويي بيسرايوو، جا خستiane سهر نه وده ي كه له وه و
پيش به دهستيان هينا بوو...
(دوق) (اكتانيه) جاريكي دي هولي خسته گهر، تا روو به رووي شو هيرشه گه وره يه
بيته وه، نه وه بوو له جهنگيكي بي نه مان دا تي كبه ربوو له گهل موسلمانان دا...
به لام موسلمانان زوري پي نه چوو، كه تيكيان شكادن تي كشانديكي هارپنهر و،
نه دامه تي يه كي بي سنووريان به سهر هينان و، سويا كه يانيان به جي هيشته، له نيوان
كوژراو، ديل و، به زيي و سهر گهر دان دا.

پاشان موسلمانان روويان كرده شاري (بورديو) كه گه وره ترين ي شاره كاني
(فهرنسا) بوو، له و پوژگارهدا و، پايته ختي كهرتي (اكتانيه) بوو. وه له گهل

¹ (الجارون): رووياريكه له روژناوای باشووري (فهرنسا)، كه له (نيسپانيا) هله ده قولی و (تولوز

و، اجن و، بورديو) ناوهدات و، ده رژيته دهريا لوشي (نه تله س)

ئەمىرەكەيدا، جەنگىيىكىيان بەرپاكرد، كە لەجەنگەپېشۈەكان كەيىنەى نەبوو لە توندوتىژى و كوشتاردا.

وہ لەو جەنگەدا ھېرشكاران و پارىژكاران ھەلۋىستىكى وەھايان نواند، كە جىگەى تى رامن و سەرسۇرمان بوو. بەلام ئەو شارە گەورە مەترسى دارە، زۆرى پى نەچو، كە كەوتە دەستى مۇسلمانان، ھەرەك دەستەخوشكەكانى لەو پېش زۆرى نەخايەند كە ئەمىرەكەى چوۋە رىزى كۆژراۋە كانەو. وە مۇسلمانان لە (بوردو) ئەۋەندەيان دەسكەوتى جەنگ بەدەستەينا، كە ھەرچى دەستكەوتىك، كەلەو وپېش بەدەستيان ھېنابوو لەبەر چاويان كەوت وى بەھابو.

وہ تىكشكانى (بوردو) و كەوتنە دەستى مۇسلمانان، دەرگايەك بووكرايەو بەرووى تىكشكانى و، كەوتنە دەستى شارگەلىكى زۆرى مەترسىدار... كە گرەكتىنيان (ليون)^۲ و (بىزاسون)^۳ و (سانس) بوو. كە ئەو دواييان لەسەد (۱۰۰) ميل زياتر دوورنەبوو لە (بارىس) ھو.

*

*

*

(ئەۋروپا) سەرتاپاي كەوتە شەكۈشۈك، لەبەر ئەۋەى، ھەموو نىۋەى فەرەنساى باشور، لەماۋەى چەند مانگىكدا، كەوتە ژىر دەستى (عەبدۇرەھمانى غافىقى)... وە فەرەنجەكان لەو ساتە وەختەدا چاويان بېرىيە ئەو مەترسى يە كوتوپرە و... دەرەنگيان بلىند كردو، لەھەموو شۈيىنىكەۋە بانگەيىشتى بە توانايان و ھەتا پىرە پىاۋ، كەمتواناكانيشيان كرد، بۇ راۋەستان و، ھەلۋىست وەرگرتن، لەرووى ئەو مەترسى يەدا كەلە رۆژھەلاتەۋە ھاتوۋە.

^۱ بوردو: مېنايەك بوو لە (فەرەنسا) لەسەر رووبارى (الفارون) كە ئىستا بىكەى پارىژگاي (جىرەندە).

^۲ ليون: شارىكە لە باشۋورى رۆژھەلاتى (فەرەنسا) لەسەر پىگەى (الرون) و (اسون) وە ئىستا بىكەى پارىژگاي (الرون) ھ.

^۳ بىزاسون: شارىكە لە رۆژھەلاتى (فەرەنسا) لەسەر رووبارى (دو) بىكەى پارىژگاي (دو) ھ.

وھ ھانىيان دەدان، لەسەر رووبەرۋى بونەھىيان بەسىنەكانيان ئەگەر شىرەكانيان كۆل بوون و بېرىيان ئەما، وھ بانگەشتيان دەكردن تا بە لەشيان، پىڭا لەبەر دەمى ئەو سوپاىيەدا دابخەن، ئەگەر پىۋىستى يە جەنگى يە كانىش ئەما.

ئەوھبوو (ئەوروپا) بەگشتى وھلامى ئەو بانگەشتى دايەوھ. وھ خەلكى روويانكرده گۆرەپانى ئامادەبوونى جەنگ و، لە ژۇر ئالائى (شارل مارتيل) كۆبوونەوھ، كە داروبەرد و دېك چەكيان لەگەل بوو.

سوپاى موسلمانانىش لەوساتەوختەدا، گەشتبەوھ شارى (تور) كەپىشەنگى شارەكانى (فەرەنسا)بوو، لەزۆرى دانىشتوان و قەشەنگى و بەھىزى و بىناكارى و، دىرىنى و پلەوپاىيە لە مېژوودا... وھ شارەكە لەسەر و ھەموو ئەوانەشەوھ... شانازى دەكرد بەسەر زۆربەى شارەكانى (ئەوروپا)دا، بە كەنىسە قەشەنگ و گەرەكانى يەوھ، كە ئاوەدان بوون، بەكەلەپورى دىرىن و، شتى بەنرخەوھ.

موسلمانان ھەرەك زىچىرچۆن دەورى گەردن دەدات ئاوەھا دەورى ئەو شارەيان گرت... وھ ھەرەك چۆن كاتىك كە كۆتايى تەمەن ھات، مەرگ دەستگىر دەكات و دەست بەرنادات، تا كار بەئەنجام دەگەيەنئىت، ئاوەھا سوپاى موسلمانان رژان بەسەر ئەو شارەدا... وھلە پىڭاى فەتەح كەردنيدا گيان و مالىيان ھەرزان فەروش كەرد... ئەوھبوو زۆرى پىنەچو، كەلە بەرچاوى (شارل مارتيل)دا، ئەو شارە كەوتە دەستى موسلمانان.

*

*

*

وھ لە دەيەمى كۆتايى مانگى شەعبانى سالى سەدو چواری (۱۰۴) كۆچيدا، (عەبدو رەھمانى غافىقى)، بە سوپا جەربەزەكەيەوھ، ھىرشى كەردە سەر شارى (بواتىيە) (poitiers) وھ لە لەویدا لەگەل سوپا جەربەزەكانى (ئەوروپا)دا بە فەرماندەيى (شارل مارتيل)، رووبەرۋى يەكبوون و بەيەك گەشتن. وھلە نىوان ئەو دوو سوپاىيەدا، جەنگىكى جياكەرەوھ، رووى دا، ئەك تەنھا لە مېژووى موسلمانان و فەرەنجهكاندا، بەلكو لە مېژووى ھەموو مۇقايەتى دا.

وھ ئەو جەنگە ناسرا بە جەنگى (بلاط الشہداء) (كاخى شەھيدان).

سوپاي ئىسلامى لەو پۇزگارەدا لە لوئكەي سەرکەوتنە ناوازەكانىدا بوو. بەلام پىشتى بەو ھەموو دەستكەوتانەي، كەوك باران رۇبابو بەسەرياندا قورس بووبوو... ۋەلە نىۋ دەستيان دا كەلەك بووبوو، ھەروەك چۇن ھەور چىر دەيىتەۋە... ۋە (عبدۇ رەھمانى غافىقى) بە دوۋلى و ترسەۋە، سەرنجى ئەو سامانە زۇرو زەبەندەي دا. ۋە ھەستى بە مەترسى كرد لەسەر مۇسلمانان. ۋە لەو دۇنيا نەبوو، كە دل و دەرونيان خەرىك ئەيىت بەو دەسكەوتە ناوازەۋە لە كاتى رووبەروو بوونەۋەدا لەگەل دۇرئندا... ۋە ناخ و ھەستيان دابەش دەيىت لەكاتى ناپەھەتى و تىك ھەلچۇندا ۋە وايان لىدەكات چاۋيكيان لەسەر دەستكەوتەكان بىت و، چاۋەكەي تىرشيان لەسەر دۇرئمن بىت كە دىتە سەريان...

جا بۇيە بىريارى دا، فەرمانبىدات بە سەربازەكانى بەخۇرۇزگار كردن، لەو سامان و دارايىيە زۇرو، بى شومارە... بەلام لەولاشەۋە، لەو دەترسا، كە سەربازەكان، بەو بىريارە مەترسىدارە دۇخۇش نەبن... ۋە ناخ و دەرونيان رىگا نەدات بەۋەي كەۋاز لەو گەنجىنە بەنرخ و بەبەھايە بىئن.

بۇيە ھىچ رىگا و ھۇكارىكى باشتىر لەۋەي نەدىيەۋە، كە ئەو دەستكەوتانە، لەچەند چادىرگايەكى تايىبەتيدا كۆبكاتەۋە... ۋە لەدۋايى پاىەگا سەربازىيەكەۋە دايىبنى، پىش دەست پىكردنى جەنگ و كۇشتار.

ئەوجا ئەو دوو سوپا گەۋرەيە، ھەريەكەيان بۇ ماۋەي چەند رۇژىك بەئارامى و بىدەنگى و چاۋدىرەكى تەۋاۋە بەرامبەر ئەۋى دىكەيان راۋەستاۋە، ھەروەك چۇن دور زنجىرە چىا كە بەرامبەر يەكتىر راۋەستاۋن... ۋە ھەريەكىك لەو دوو سوپايە، لەتوندوتىزى و دەست ۋەشاندى دۇرئمنەكەي دەترسىت، ۋە بۇ تىكەلچۇون لەگەلىدا، ھەزار حساب دەكات.

جا كاتىك، كە ھەر بەو شىۋەيە كاتەكە درىژەي كىشاۋ، لەولاشەۋە (عبدۇ رەھمانى غافىقى)، ھەستى كرد بەگپوكلىپەي بىروا بەخۇبۇون و پاپەرىن لە دل و دەروونى سەربازەكانى دا، ۋاي بەباش زانى، كە ئەو دەست پىشكەرى ھىرش بىت، متمانە بە تايىبەتمەندى سەربازەكانى... ۋە دۇخۇش بەبەختى باشى لە سەرکەوتندا.

ئەۋەبۇ (عەبدۇرەھمان غافىقى)، بەسۋار چاڭكەكان ھېرشى كىردە سەر رىزىبەندەكانى سوپايى فەرەنچەكان، ھەرۈك پەلامار و ھېرش شېرە تىكشكىنەندەكان. لەۋلاشەۋە، سوپايى فەرەنچ ھەرۈك چىاي جىگىر و لەبن نەھاتتۇر بەريان پىگرتى، پىنيان داكوتتا... بەۋ شىۋەيە رۇژى يەكەمى جەنگ كۇتايى ھات، بەبى ئەۋەى تاي ترازوۋ بەھىچ لايەك دا بکەۋى... ۋە ھىچ شىتېك لەمەيدانى كوشتاردا ئەكەۋتە نىۋان كوشتاركاران جگە لەداھاتى تارىكى شەۋ...

پاشان لە رۇژى دا ھاتتۇدا پوۋبەپروۋ بوۋنەۋە دەستى پىگىردەۋە، ۋە موسلمانان چەند ھەلمەتتىكى بى ئەمانيان، ھەلکوتايەسەر فەرەنچەكان، بەلام بى ھودە بوۋ. بەۋشىۋەيە جەنگەكە ھەۋت رۇژى پىر لەتوندو تىژى خولى خوارد كاتېك كە رۇژى ھەشتەم ھات، موسلمانان، بەيەكجار پەلامارى دوزمىنيان دا. ۋە توانيان كە نىۋەندىكى گەرە لە رىزەكانيان دا دروست بکەن، كەسەرکەۋتن لەۋ نىۋەندەدا ۋەك پوۋناكى بەرەبىيان لە تارىكىدا، دەدرەۋشايەۋە.

ئالەۋ كاتەدا، كۆمەلېك لەسەربازەكانى فەرەنچ، ھېرشى كىردە سەرچادىرگاكانى دەستكەۋتەكانى، (مُخيمات الغنائم). ئەۋە بوۋ كاتېك كە موسلمانان، بىنيان وا خەرىكە دەستكەۋتەكانيان دەكەۋىتە دەستى دوزمەنەكانيان. زۆرەبىيان پىشتيان ھەلکەرد و گەرەنەۋە بۇ رىزگار كىردى دەستكەۋتەكانيان ، ئەۋە درزىكەردە رىزى بەندەكانيان و پەراگەندە بوۋن و، ھىزو توانيان لەدەست چوۋ...

جا ئالەۋ كاتەدا فەرماندەى پاپەپى و كارى دەكرد لەسەر گىرەنەۋەى پىشت ھەلکەردوۋان... بەرگىر لە ھېرشكاران و... داخستى ئەۋ كون و كەلەبەرەنەى كە دوزمەن دەيويست لىيانەۋە دزە بکات... ۋە لەكاتىكدا كە پالەۋانى ئىسلام (عەبدۇرەھمانى غافىقى) بەسەر پىشتى ئەسپە بەلەكەكەيەۋە، گۆرەپانى جەنگى پىۋانە دەكرد، بەھاتن و چوۋن و، ھېرش كىردن... تىرىك ئاۋىزىنى بوۋ، ۋەلە سەر پىشتى ئەسپەكەى ھەلى دايە خوارەۋە ھەرۈك چۆن ھەلۇ لەسەر لوتكەى چيا دەكەۋىتە خوارەۋە.

ئەوجا بەشەھىدى لەسەر گۆرەپانى جەنگ تەخت بوو. كاتىك، كە موسلمانان ئەورەيان بىنى، ترس و بىم دايگرتن و تىكچوون بوو بەمىوانيان و، ھىرشى دوژمن لەسەريان تىنى سەند و، جگە لەتارىكى شەو كەداهات، ھىچ شتىك لەدەستيان قووتارى نەدەكردن.

كاتىك بەرەبەيان داهات و رۆژ بوويەو، (مارشل مارتل)، بىنى كە موسلمانەكان لە (بواتيا) كشاوئەتەو. بەلام ئەوئەندە بوو نەيانوئىرا شوئىنيان بکەون...خۇ ئەگەر شوئىنيان بکەوتنايەن و، راويان بنانايە، ئەو لەناويان دەبردن. ئەوئەش ئەوئەبوو، كە (شارل مارتل) لەو ترسابوو، كە كشاوئەكەيان فېلىك بوويىت، لە فېلەكانى جەنگ، لەوشەوئەدا پىلانى بۇ رىكخرا بىت...

بۆيە وای بەباش زانى كە لە شوئىنەكانى خۇياندا بىمىننەو، بەو سەرکەوئەنە گەورەيە دەست ھەلگىرىن. لەراستى دا رۆژى (بلاط الشھداء) (كاخى شەھيدان)، رۆژىكى يەكلاكرەو بوو لە مېژوودا.

موسلمانان لەو رۆژەدا، ئاواتىك لەپىرۆزترىن ئاوات و ئومىدەكانيان لەدەست دا... وەھەر لەو رۆژەدا پالەوانىك لە گەورەترىنى پالەوانەكانيان لەدەست چوو... وەنەھامەتى يەكانى رۆژى (ئوحد)ى تيا دووبارە بوويەو... ئەوئەش (سُنَّةُ اللَّهِ) رەويەى خودايە لەناو دروستكراوەكانىدا... وە گۆرانكارىش بۇ رەوييەى خودانى يە ﴿وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا﴾... الفتح. ۲۳

*

*

*

دەنگوباسەكانى كارەساتى رۆژى (بلاط الشھداء) ناخ و دل و دەروونى موسلمانانى لەھەموو شوئىنىك، خستە شەك و شۆك، چۆن شەك و شۆكىك... وەبىم و ئىش و ئازارى ئەو رۆژە. دللى موسلمانانى ھىنايە لەرزە، لەرزىنىكى زۆر بەتىن...و غەم وپەژارەى ئەو رۆژە، ھەموو شارو، گوند و، مالىكى گرتەو... وەبەردەوام بىرەنە پېژازارەكەى، ھەتا ئەمروكەش، لەدلىانەو خويىن دەتكىنى.

و بەردەوامىش ھەتا موسلماننىك لەسەر رووى زەوى بىمىنىت ئەو خويىنە ھەردەتكىت. و ئەو بىرەنە قولە بەئازارە، وا دامەنى كە تەنھا ئازارى بەدللى موسلمانان

گەياندۇۋە. بەلكىم ئە راستىدا كۆمەلنىڭ لەژىرمەندانى فەرەنج لەۋەدا ھاۋىيەشى موسلمانان بوون.

ۋەلە سەرگەۋىتى باۋبايرانان دا بەسەر موسلماناندا لە (بۇايتىيە)دا، نەھامەتى و توۋشبوۋنىكى گەرەيان بىنى، كە بەھۇيەۋە مۇقايەتى توۋشى ئازار بوو. ۋەلە ناۋەپۇكىدا (ئەۋروپا)ش، توۋشى زەروزىيانىكى ھەرە گەرەبوو.

ۋە شارستانىيەتەش بەھۇيەۋە، توۋشى نەھامەتىكى روون و ئاشكرابوو. ۋە ئەگەر دەرۋىت كە ھەلۋىستە بىكەيت لەسەر پاي ھەندىك لەۋانە، لەنۋو كارەساتى (بىلاط الشھداء)دا، فەرۋو گۈبىيىستى (ھەرى دى شامبون) بە بەرۋەبەرى گۇقارى (رىقى بارلىمىتىرى) فەرەنسىيە كە ووتۋىيەتى:

(ئەگەر سەرگەۋىتى سوپاي (شارل مارتىل) شىتگىرانە و برسى نەبۋايە بەسەر عەرەبە موسلمانەكان دا لە (فەرەنسا)دا، وولاتمان نەدەكەۋتە نىۋو تارىكى شەۋەزەنگەكانى (سەدەكانى ناۋەپراست)^۱... ۋە توۋشى نەدەبوو بەتوۋشى كارو سىما ئاشىرىن و، قىزەۋەنەكانى ئەۋ سەدانەۋە.

ۋە توۋشى ئەۋ كۈشتارگە لە خەلكى يە نەدەچۈۋ، كە بەھۇي شۇقىنى يەتى ئايىنى و مەزھەبى يەۋە، پىيى تىنا..

بەلى، خۇئەگەر ئەۋ سەرگەۋىتە دۈرەندەيىيە نەبۋايە، بەسەر موسلمانان دا لە (بۇايتىيە)، ئەۋا (ئىسپانىيا) بۇ ھەمىشەيى بەھرمەند دەبوو بە لىبوردەيى و كراۋەيى ئىسلام، ۋە رىزگارى دەبوو لە شورەيى (وصمة) داداگانى پىشكىن (محاكم التفتيش)^۲.

ۋە ھەرۋەھا ھەشت سەدە پەرۋەۋى شارستانىيەت دۋانەدەكەۋت. جا ھەرچۇن بىرۋا و، ھەستەكان جىاۋاز بىت دەرۋارەي ئەۋ سەرگەۋىتەمان. جا ئىمە قەرزدارى

^۱ القرون الوسطى: ئەۋ سەدە تارىكانەبوو لە نىۋان سانى ۴۷۶ تاسالى ۱۵۰۰ زايىنى

^۲ محاكم التفتيش: ئەۋ داداگانە بوو كە (فەرەنسا) وشارن (ايزابىلا) لە (ئەندەلوس) داينانت بۇ موسلمانان، كە تىايدا تاۋانى مۇقايەتى ۋەھا روۋىدا، كە مېژو لە ئاستياندا تەۋىل نەۋى دەكات.

موسلىمانەكانىن، بەھەموو ئۇ شتە باشانەى كە دەيىنرئىت و ھەيە، لە شارستانىيەت و پيشكەوتنەكانمان دا، لە زانست و، ھونەر و، پيشەسازى.

لەسەرمانە كە دان بەۋەدا بئىن، كە ئۇان نمۇنەى مرقايەتى تەۋان. لەو كاتەدا كە ئىمە نمۇنەى نەقامى و شىتگىرىن. ۋە ئەمپۇكە ئەۋەش دەست ھەلبەستە، كە ئىمە پىروپاگەندە دەكەين و دەلئىن كە گوايا زەمانە خولى داۋەتەۋە. ۋە موسلىمانەكان لەم چاخەدا، گەشتونەتە ئۇ ئاستەى، كە ئىمە لەسەرى بووين لە چاخەكانى ناۋەراست دا.

خودايە دلسۆزى و ھەلۋىستە ناۋازەكانى (عەبدۇ رەھمانى غافىقى) مان پى بېخشە

﴿ۋەرگىر﴾

بۇ زياتر شارەزا بوون لە ژياننامەى (عەبدۇ رەھمانى غافىقى) و رووداۋى (بۇاتىيە)

بېروانە:

- ۱- ابن الأثيرك ۶۴/۵
- ۲- غزوات العرب: ۸۷-۲۸
- ۳- البيان المغرب: ۲۶/۲-۲۸
- ۴- نفع الطيب: ۴۸/۱
- ۵- جمهرة الأنساب: ۳۰۹
- ۶- علماء الأندلس لأبن الفرضي: ۲۱۴
- ۷- جذوة المقتبس: ۲۵۳-۲۵۵
- ۸-

٢٦) نه جاشی (نه سحه مهی کوپی نه بجهره)

(کاتیڤ که (نه جاشی) وه فاتی کرد، ئیته هه موو باسمان ده کرد، که بهرده وام له سهر
کۆره کهی نهو رووناکی (النور) ده بینریت). (عایشه، دایکس بیه اداران)

نه گهر یادی شوینکه و توتوان کرایه وه، نه وه نهو گهره یه مان یه کیڤکه له وان... وه نه گهر
هاو پریان هه لژمار کران، نه وه نهو یه کیڤکه له هاو پریان...
نهو پیاوه ناوازه نامه ی پوانه ی خزمه تی (پیغه مبه) کردووه درودی خوی له سهر
بی، وه پیغه مبه ریش نامه ی پوانه ی نهو کردووه... وه کاتیڤ که وه فاتی کرد،
(پیغه مبه) درودی خوی له سهر بی، نوژی نادیا ری (صلاه الغائب) له سهر کرد، که
جگه لهو نوژی نادیا ری له سهر کهس نه کردووه. نهو کهسه ناوازه یه (اصحمة بن
ابجر) (نه سحه مهی کوپی نه بجهره)، که ناسراوه به (نه جاشی)^١، جا فهرمووی پیکه وه
نه م چرکه ساته پیروژانه به سهر بهرن له گهل نهو پیاوه ناوازه یه، له پیاوه ناوازه کانی
موسلمانان.

*

*

*

باوکی (اصحمة) (نه سحه مه)، پادشای (نه حباش) بوو، وه جگه لهو کوپی دی نه بوو.
هه ندی له گهره پیاوانی (حه به شه) به هه ندیکی دیکه یانیا ن ووت:

^١ (النجاشی): ناوه کهی (اصحمة)، (نه جاشی) نازناوه بو پادشاکانی حه به شه، هه وهک (کیسری) بو

پادشایانی فارس و، قه یسهر بو پادشایانی (روم).

بهراستی پادشامان جگه لهم لاوه تازه پینگه یشتووه، کوپی دیکه ی نی یه... وه نهوش هه ئیستا که خوی زیندووه، دهستی شکاندووه، لاوازی دهکات، وه نهگر خوی مرد، نهو دهست بهسهر ولات و دارایی و پادشایه تیدا دهگریت و، بهرهو سهر نهجامیکی نهویستراو خراب بهریمان دهکات. خورگایه بمان کوشتایه، براکهیمان بکردایه ته پادشا، چونکه نهو دوانزه کوپی ههیه، کهله ژیاندا هاریکاری دهکن و، له دواي مردنیشی دهبنه میراتگری. ئیتر بهردهوام شهیتان ختوکه ی دل و دهروونیانی دهداو، ترس و بیمی له ناخیان دا پهره پی دودا، ههتا پادشایان کوشتو، له دواي نهو پهیمانیان دایه براکه ی و کردیانه پادشا.

(اصحمة) (ئهسحههه) له ژیر چاودی پی مامی دا نهشونمای کرد، وه خونچهکانی دهستیان به گهشانهوه کرد، له پووی زیرهکییهکی درهوشاوه ی و، ویستیکی جوان و، دهکهوتهیهکی رووناک و، کهسایهتیهکی ناوازهوه. تا وای لیها ت دلی مامی پرکرد له پامان پی ی، وهله بهر سیفته و پهوشته بهرزو دیارهکانی، فزلی نهویدا بهسهر کوپهکانی خویدا.

پاشان جاریکی دی (شهیتان)، کهوتهوه ختوکه دانی دل و دهروونی گهوره پیوانی (ئهحباش)، جا ههندیکیان بههندیکی تریانان دهوت:

سویند بهخودا، ئیمه لهوه دهترسین، که پادشایی بکهویته دهستی نهو لاوه. خو نهگر وایت و، نهوه سهریگریت، نهوه بهخراپترین شیوه حهقمان لیدهکاتهوه و سزامان دهوات... وههه موومان له تۆله ی باوکیدا دهکوژیت. پاشان بهرهو لای پادشا بهپنگهوتن ووتیان:

ئه ی پادشا بهراستی ئیمه دلنیاو دلخوش، دل نارام نابین، نهگر (اصحمة) نهکوژیت، یان دهی نهکهیت و له بهر چاومانی نهخهیت. چونکه نهوهتا وا گهوره بووه، وهله راستی دا، ئیمهش لهوه دهترسین که له تۆله ی نهودا که باوکیما کوشتووه، تۆلهمان لی بکاتهوه. پادشاش پی ی ووتن:

ئیوه خراپترین خه لکن... دوینی باوکیما کوشتووه، نهپروش داوا لهمن دهکن که خوی بکوژم!!... سویند بهخو! نهوه ناکهم.

ئهوانیش ووتیان: دهی کهوابوو، ئیمه دهیگرین و، دهریدهکهینه دهروهی ولاتمان... پادشا بهناچاری و، پیناخوش بوونهو، ملکهچی داواکهیان بوو.

جگە لە رۇژىك يان چەند رۇژىك، بەسەر دورخستىنەۋى (اصحمة) دا تى نەپەرى،
 كە پوداۋىك پوۋىدا، بەيىرى كەس دا نەھاتىبوۋ ۋەيىرى لى نەكرابوۋە. ئەۋىش
 ئەۋەبوۋ، كە ھەۋرىكى تارىكى چىرۋىپ، روى ئاسمانى گرت و... ۋەھەۋرەگرەمە و
 بروسكەى ھەۋرە تىرىشقە، ئاسمانى ئالۋزكردبوۋ، كاتىك زانرا، يەككىك لە ھەۋرە
 بروسكانە، كەۋتە سەرزەۋى و، ئاۋىزانى مامەى دلتەنگى بوۋ، ۋە كوشتى...

لەدۋاى ئەۋ رۋوداۋە چاۋەپوان نەكرادە، دەست بەجى، (ئەحباشەكان) رۋويانكرە
 كوپانى پادشا، تا پەيمانى بە يەككىكان بەدەن، بۇ پادشاىەتى، بەلام كەسيان تيا بەدى
 نەكرەن، كەباش و گونجاۋىيت بۇ پادشاىەتى وولات. ئەۋجا غەم و پەژارە دەستى
 بەسەريان دا گرت و، كارەكە لەبەردەميان دا، بوۋىە تەنگەژە.

ۋە ئەۋەى كە زياتر لايان بوۋ بوۋە غەم و پەژارە و تەنگەژە، ئەۋەبوۋ، كە ھەندى
 لەگەلانى دراۋسىيان، ويستيان ۋابوۋ، كە ئەۋ ھەلە بقۇزىنەۋە، وولاتيان داگىر بكن...
 ئەۋجا ھەندىكان، بەھەندىكان ووت: سويند بەخودا، جگە لەۋ لاۋەى كە دۋىنى
 دەرتان پەراندە دەرەۋەى وولات، كەسىكى دى نى يە، كە كاروبارتان پاسال و
 سەقامگىر بكات و، پادشاىەتى و وولاتتان بپارىزىت. جا ئەگەر پىۋىستان
 بەرىكخستىنەۋەى كاروبارى (حەبەشە) ھەيە، ئەۋا بەدۋايدا بگەرىن، بىدۋزىنەۋە،
 بىگىرنەۋە... پاشان دەست و برد، دەرچوون بەدۋايدا و دۋزىانەۋە، گىپرايانەۋە بۇ
 وولاتەكەى...

ۋە تاجيان لەسەرداناۋ، پەيمانى پادشاىيان پىداۋ، نازناۋى (نەجاشى) يان لى نا.
 ئەۋىش بەدانائى و شارەزايى خۆى كاروبارى وولاتى رىكخستەۋە... خەلكەكەى لە
 ئالۋزاۋى و سەرنجەنجائى و تىكچوون، دلتىاكرەۋە و ئاسۋودەى كردن...
 ۋە (حەبەشە) پىر كرد لەخىرو خوشى و دادپەرۋەرى، پاش ئەۋەى كە پىر بوۋ
 لەخراپەۋ ستم...

*

*

*

ھىشتا (نەجاشى) لەسەر كورسى پادشاىيەكەى جىگىر نەبوۋ بوۋ، كە خوداى
 دلۇقان، (موحەمەدى پىغەمبەر (درودى خۋاى لەسەر بى)، بە ئايىنى راست و پەۋان
 و رىنماكارەۋە پەۋانكرەد، ۋە كارۋانى يەكەم و پىشەنگ، يەك لەدۋاى يەك، ۋەلامى
 بانگەۋازى (موحەمەدى) يان (درودى خۋاى لەسەر بى) دايەۋەۋ ھاتنە ناۋ ئايىنى
 ئىسلام...

چاكە قورەيش ئەوھيان بىنى، لىيان پاپەرىن و، دەستيانكرد بەنازاردان و، زىيانپىگەياندىن. جا كاتىك، مەككەيان بەو فراوانى يە لى بەتەنگ ھىنان و، ھاوبەش پەيداكاران (المشركون) بەشىۋەيەك ئەزىت و ئازاريان دان كە چىاي دامەزراوى دەخستە شۆكەشۆك، (پىغەمبەر) (دروودى خاوى لەسەر بى) پىنى ووتن:

(بەراستى لەسەر زەوى (حەبەشەدا) پادشاھەك ھەيە، كە ستەم لەكەس ناكات، لەوانەي كەلەي ئەون... جا ئىۋەش بچنە وولاتەكەي ئەو و، بىنە پەنا بەرى ئەو، تا خوداي بالادەست، كاروبارتان بەرەو خىر دەبات و، دەرگاي خىرتان لىدەكاتەرە و، لەو تەنگەژەپەتان رزگار دەكات.

كاروانى يەكەمى كۆچكەران، رىيان بەرىكرد بۆ سەرزەمىنى (حەبەشە) كە ھەشت كەس بوون لەپياوان ئافرەتان. ئەو جا بۆيەكەم تامى ئاسايش و دلىيايان چەشت... وە لەزەتيان لەشېرىنى خۇپارىزى و خوداپەرستى وەرگرت، بەبى ئەۋەي ھىچ شتىك خاۋىنى و بىگەردى خوداپەرستى و، بېوادارىيەكەيان بشىۋىنى ولىل و لەخنى بكات.

بەلام كاتىك كە (قورەيش)، ئاگادارى ئەۋەبوو، كە ئەو كاروانە ھەشت كەسى يە لە موسلمانان، كۆچيان كردوۋەو، لەسەر زەمىنى (حەبەشە) بە دلىيايەۋە جىگىربوون... كەۋتە پىلان دانان و جى بەجى كردنى، تا يان لەناۋيانبەرن، ۋەيان بيانگىرنەرە بۆ مەككە.

(قورەيش) دوو پياۋى، لەناۋزەترىن پياۋانى لەروۋى زىرەكى و دانايىيەۋە رەۋانەكرد بۆلەي (نەجاشى)، كە (عەمرى كوپى عاص) و (عەبدوللەي كوپى ئەبى رەبىيە) بوون. و پىايان دا، ئەندازەيەكى زۆر دىياري سەرزەمىنى حىجاز، كەلەلەي خەلكى (حەبەشە) بەھادار بوو. رەۋانەكرد بۆ (نەجاشى) و فەرماندە و خاۋەن پلەو پايەكانى.

كاتىك ھەردووكيان گەشىتنە (حەبەشە)، پىش ئەۋەي بچنەلەي (نەجاشى)، چوونەلەي فەرماندەو خاۋەن پلەكان، ۋە ھەريەكە خەلات و دىياري پى دەدان، پىيان دەۋوت:

بى گومان ھەندىك لە لاۋانى سەرلىشىۋاۋانمان ھاتونەتە سەرزەمىنى ئىۋە، ۋە لە دىن و ئايىنى باۋاپىرانىيان لايان داۋە و، يەكپىزى گەلەكەيان تىكدادە...

جا كاتىك كە دەربارەي ئەوان لەگەل پادشا گەفتوگومان كرد، ئۆدەش پەشتىوانى لە داواكەي ئىمە بىكەن، وە ئامارە بە پادشا بەدەن، تا ئەوانە پادەستى ئىمە بىكەتەو، بەبى ئەودەي دەربارەي دىنەكەيان پەرسىيارىيان لى بىكات، چونكە بى گومان پىاو ماقولانى گەلەكەيان زىاتەر لەوان شارەزان و، وە زاناتەر بەو دىنەي پەپەرەي دەكەن.

*

*

*

(عمرى كۆپى عاصى) و (عەبدولاي كۆپى ئەبى پەبىعە)، چوونەلای (نەجاشى) و ھەروەك چۆن گەلەكەي كۆپنوشىيان بۆ دەبرد، ئاوەھا كۆپنوشىيان بۆ دەرد. ئەویش زۆر بەگەرم بەخىرى ھىنان، بەتايبەتەي كەلە ئىوان ئەو (عەمرى كۆپى عاصى) دا دۆستايەتەي پىشىنەي ھەبوو.

پاشان ھەردووكيان دەستەملان لەگەل سلاورىزى گەرە پىاوانى (مەككە) دا، لەسەر ھەموويانە وە (ئەبو سوقيان) گەرەي (قورەيش)، دىارىيەكانىيان پىشكەش كرد. (نەجاشى) ش دىارىيەكانىيان بەرز ھەلسەنگاند و، پىيان راما لەخراپترىن لاوەكانمان بوونەتە پەنابەري وولاتەكەي جەنابت، كە ئايىنى ئىمەيان وەلا ناو، وە نەشەتوونەتە ناو ئايىنى ئۆو... بەلكو شوپىن ئاينىك كەوتوون، كەنە ئىمەو، نە ئۆدەش دەيزانىن چ ئاينىكە... جاوا پىاو ماقولانى گەلەكەمان، ئىمەيان ناردۆتە خەزمەتەي جەنابتان و، داوات لىدەكەن، كە ئەوانە پادەستى ئەوان بىكەيتەو... چونكە شارەزاتەر بەو ئايىنە تازەيەي كە ھىناويانە و، بەو ئاژاوەيەي كە ھىناويانەتە گۆپى. (نەجاشى) سەرنجى فەرنادەو راويزكارانى دا، ئەوانىش ووتيان:

ئەي پادشامان ئەوان راست دەكەن، چونكە بەپاستى ئىمە ھەلويسەتەمان لەسەر ئەو دىنەي ئەوان نەكردووە كە تازە ھىناويانەتە گۆپى...

و بە بى گومان گەلەكەي خۆيان لە ئىمە لەو بە ئاگاتەر، وە شارەزاتەر لەودەي كە ھىناويانە. (نەجاشى) ووتى: نەخىر سويند بەخودا رادەستى ھىچ كەسنىكيان ناكەمەرە، ھەتا خۆم گويىبىستىيان نەبم و، ھەلويسەتە لەسەر بىر و باوەرەكەيان نەكەم. جا ئەگەر ئەوان لەسەر خراپە بوون، ئەوا پادەستى گەلەكەيان دەكەمەرە. خۆئەگەر ئەوان لەسەر چاكە و خىر بوون، ئەو دەيانپاريزم، ھاوسايى باشيان دەكەم، ھەتا لە وولاتەكەم دا بن... پاشان بەردەوام بوو دەيووت:

من سۆيىند بەخودا، فەزىل و گەورەيى لاکردنەوھى خودا بەلامەوھ لەياد ناکەم... ئەوھ بوو منى گىرپايەوھ بۇ سەر زەمىنى خۆم، وھ پاراستمى لەستەمى ستەمکاران و، پەناى دام لە فرت و فىلى قىلبازان.

(نەجاشى) ھاوپىيانى بانگەيشت کرد، بۇ رووبەروو بوونەوھيان لەگەل ھاوئەتەوھکانى خۇياندا لەلای خۆى... ئەوانىش لەو رووبەروو بوونەوھيان ترسان، وھ ھەندىکیان بە ھەندىکیان ووت: چى دەلین ئەگەر پرسىاریان لیکردن لەبارەى دینەکەتەنەوھ؟.

ئەمىرەکەيان ووتى: ئەوھ دەلین کە خودای بالادەست لە پەراوھکەيدا فەرموویەتى... وھ ئەوھى کە (پېغەمبەر) دروودى خۆى لەسەر بى لەلای پەرورەدگارەوھ ھىناوئەتى رايەدەگەيەن. ئەوجا رۆشتن بۆلای پادشا، وھ لەوئى (عەمرى کۆپى عاص) و (عەبدوللای کۆپى ئەبى رەبيعه) يان بىنى...

وھ لەلای راست و چەپى پادشاوھ، فەرماندە وپلەوپايەداران دانىشتىبون و دەورەيان يان دابوو... وھ مېزەر و کللەوھ تايبەتەکانيان لەسەر نابوو... وھ پەراوھکانيان لەبەر دەستيان دا کردبوھو، دايان نابوون ئەوجا ئەوانىش سلاويان لە پادشا کرد بەسلاوى ئىسلام، وھ لە کۆتايى کۆرەکەدا دانىشتن.

(عەمرى کۆپى عاص) لایکرد بەلایانەوھ و ووتى:

بۆچى کۆرپوش نابەن بۇ پادشا.

ئەوانىش ووتيان: بەراستى ئىمە جگە لە (اللە) کۆرپوش بۇ کەسى دى نابەين. (نەجاشى) لەوھى کە ووتيان سەرى سوپما و، سەرى پاوھشان و، وھ نۆر بەنەرم و نىيانى يەوھ سەرنجى دان و ووتى:

ئەو ئايىنە تازەيە چى يە، کەبۇخۇتان ھىناوتانەتە گۆرئى و، بەھۆى ئەوھوھ، ئايىنى نەتەوھکەى خۇتان وھلاناوھ و، وھ ناشیەنە ناو ئايىنى ئىمە؟.

ئەوجا (جەغفەرى کۆپى ئەبى تالب) رووخسەتى خواست و گوتى:

ئەى پادشا، لە راستیدا ئىمە خۇمان ئايىنمان بۇ خۇمان نەھىناوھتە گۆرئى، بەلکو (موھەمەدى کۆپى عەبدوللای) لەلای پەرورەدگارەوھ، ئايىنى راست و رەوانى بۇ ھىناوين و، لە تاریكى و شەوھ زەنگى بى بېروايى و ھاوبەش پەيداکردنەوھ، وھدەر ھىناوين بۇ رووناكى ئيمان و يەکتاپەرستى.

لەر استىدا ئىمە گەلىك بووين لە نە قامىدا، بتمان دەپەرست، خزمایە تىمان وەلاوہ دہنا، مردار بومومان دەخوارد، داوینىسىمان ئەنجام دەدا، ھاوسىيە تىمان لەبىر دەکرد، بەھىزەگانمان لاوازەگانىان ژىر چەپۇك دەکرد. جابەو شىوہ ماينەوہ، ھەتا خودای بالادەست لەخۇمان پىغەمبەرىكى بۇ پەوانە کردىن، كە رىشەو چەلەكى دەناسىن، وە متمانەمان بە راستگوى و دەست پاکی و داوین پاکی ھەيە، جا بانگەيشتى کردىن بۇلای خودای تەك و تەنيا و، فەرمانى پىکردىن بەيەكتارگرتن و يەكتاپەرستى...

وہ ھانى داين لەسەر ئەنجامى نوژ و، زەكات دان و، گرتنى رۆژوى رەمەزان و، وە وازەينان و يەخەھەلەكەندن لەوہى كە دەمانپەرست لەبەرد و بتەكان. ھەر ھە فەرمانى پىکردوين بەراست گۆيى و، گەياندەنەوہى سپاردەو، گەياندەنى خزمایەتى و، ھاوسەيەتى چاك و، وازەينان لەقەدەغەكراوہكان و، خوین نەپرشتن و، پاراستنى مال و گيان...

وہ قەدەغەي کردوين لە داوین پىسى و، خواردن و بەفرودانى مالى ھەتيو... ئىمەش بەراستمان زانى و، باوہرمان بەپەيامەكەي ھىناوہ، شوین ئەو كەوتىن كە ئەو لەلای خواوہ ھىناويەتى و پى ي راگەياندوين... وە سوپاس بۇخودا، وایلىکردىن كە تەنھا خودای تەك و تەنھا پىپرستىن، وە ئەوہى كە ئەو لى قەدەغە کردىن، لەسەر خۇمان قەدەغەمان کردو وازمان لىھىنا، وە ئەوہى ئەو بۇى حەلأل رەواکردىن ئىمەيش لەسەر خۇمان حەلألەمان کرد و، ھەولمان بۇ داوہو، ھەولى بۇ دەدەين.

ئىتر جگەلەوہ ھىچى كە نى يە، كە گەلەكەمان ستمەيان لىکردىن، وە خراپترىن سزايان داين، بۇ ئەوہى لە دىنەكەمان پەشىمانمان بکەنەوہو، بمانگىرەنەوہ بۇ پەرستنى بتەكان، پاش ئەوہى خودای تەك و تەنيا و سزادەرو پاداش دەرمان ناسى و پەرستمان و بەندايە تىمان کرد.

جا كاتىك چەوساندىنيانەوہو، ستمەيان لىکردىن و، تەنگەناويان کردىن و، ھەوليان دا لە ئاينەكەمان قەدەغەمان بکەن. لەبەر ئەوہ ئارەزووى پەناھەندەيىمان کرد بۇلای جەنابت و، نىشتەجىببون لە وولاتەتەكەت دا. وە تۇمان جگە لەخەلگانی دى ھەلبارد، وە ئومىدەمان وایە لەلای جەنابت ستمەمان لى نەكرىت.

ئىنجا (نەجاشى) ش پىي ووت: ئايا لەوہى كە پىغەمبەرەكەتان (درودى خواي لەسەر بى) ھىناويەتى و پىي راگەياندون، ھىچىت پى يە؟ يان بلىي ھىچت لەبەرە؟

ۋوتى: بەلى.

(نەجاشى) ۋوتى: بۇم بھوئىنەۋە.

ئەۋىش سەرەتايەكى لەسورەتى (مَرِيَمَ) بۇ خويندەۋە، جالەۋەى كە خويندەۋە ئەم
فەرمودانەى خوداى بالادەست بوو:

وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٢٧﴾

ۋاتە: لەم پەراۋەشدا باسى مەريەمىش بېنە گۆر، كاتى دوور لەكەس و كارى،
شۈيىنىكى خۇرەلەتى بۇخۇى ھەلبىزارد.

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٢٨﴾

ۋاتە: لە ئىۋان خۇى و ئەۋاندا پەردەيەكى ھەلدا، ئىمە رۇخى خۇمان بۇ نارد،
بنيادەمىكى تەۋاۋى ھاتە بەر چاۋ.

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ نَقِيًّا ﴿١٢٩﴾

ۋاتە: (مەريەم) پى ى گوت: ئەمەن پەنا دەبەمە بەر خوداى دلۇقان لەدەستى تۇ، جا
ئەگەر تۇ خۇپارىزى، لىم مەيە پىش.

قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٣٠﴾

ۋاتە: ئەۋىش گوتى: ئەمەن لەلەيەن پەروەردگارى تۆۋە راسپىراۋم فرەزەندىكى پاك و
خاۋىنت پى بېخشم.

قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمَسِّنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿١٣١﴾

ۋاتە: (مەريەم) گوتى: چۇن مەندالم دەپى، كە ھىچ مەۋيەك لەمەو پىش منى
بەدەست نەگرتەۋە، ھەرگىز داۋىن پىسپىش نەبووم.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْنٌ وَلَنَجْعَلَنَّهُ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَارِبَ

أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿١٣٢﴾

ۋاتە: ئەۋىش (الروح) ۋوتى: فەرمانى ھەر ئەمەيەۋ، پەروەردگارى تۇ وتۈۋىتە،
ئەۋە لەلەي مەن ئاسانە و، دەمانەۋەى چاكەيەك بى لەئىمەۋە و نىشانەيەك بى بۇ
مەردوم. ئەم فەرمانەش ھەر دىتە جى

﴿ فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا ﴾

واته: دواى ئه وهى (الروح) (جبرائيل) قوويه كى كرد به سهر مهريه مداو، سكى پرېوو، پاشان له ترسى ئه وه خه لكى به داوین پيسى تاوانبارى بكه، چوويه په نايه كى دور. فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ

نَسِيًّا مِّنْ نَّسَاءِ

واته: پاش ماويه كه ژانى مندا لېوون زورى بو هيناو بهرو په ناي دارخورمايه ك روښت. ليړه دا به دم نازاره وه وتى: ناي خوژگايه پيش نه مه بمردمايه و، شتيكى بى كه لك بوومايه و هه رله بير بچوومايه ته وه.

﴿ فَأَنَادَ لَهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴾

واته: بانگى كرد... به لام كى بانگى كرد؟! هه نديك ده لېن فريشته يه كه له خوار دارخورماكه دا بانگى مهريه مى كرد و پى ي ووت: خه مبار مه به... په روهر دگارت له لاي خوار ته وه جوگه ناويكى بو ره خساندوويت. هه نديكى ديش ده لېن: كه عيسا له دايك بوو، نه م قسه ي دايكى ووت، تابيېته موعجزه كانيو، مايه ي دلدا نه وهى دايكى بېت.

چا كه (نه جاشى) گوښيېستى نه وه بوو، ده ستي به گريان و فرميښك پشتن كرد تاريخى ته پرېوو... وه قه شه كانيش ده ستيان به گريان و فرميښك پشتن كرد كاتيڅ كه گوښيېستى نه و نايه تانه بوون كه بويان خوښترانه وه، گريانيكى وه ها، كه فرميښك لا په ره كانيانى ته پر كرد...

نالاهويدا (نه جاشى) لايكرده وه به لاي (عه مروى كورې عاص) و هاوړيكه يه وه وتى: به راستى و به بى هيچ گومانځك، نه وهى كه بومان خوښترانه وه، گوښيېستى بوون، وه نه وهى كه (عيسى) (عليه السلام) هيناويه تى له يه كه سهرچاوه وه هاتوون. پاشان پى ووتن: سوښند به خودا، هه رگيز راده ستي نيوه يان ناكه مهو، هه تا زيندووب نه وه نه جام نادم... له پاش نه وه هه ستايه سهرپى و، نه وانه ش له گه ليدا بوون هه ستانه سهرپى و، كوره كه كوڼايى هات.

*

*

*

(عه مري كوپي عاص) دهرچووه دهره وه و له پږدا خهريك بوو دلي ده ته قى... پاشان ووتى به هاوپښكې: سويند به خودا، سبه ينى به خزمه تى (نه جاشي) ده گه موه، وده دربارى نه وان گف تو گوښه كى له گهل ده كم كه له پږه و پيشه له بنیان به ينى و له ناويان ببات... هاوپښكې كه له و دلنه رمر بو پي ووت:

نه وه نه كه يت نهى عه مرو... چونكه نه وانه باپيچه وانه ي ئيمه ش هئس و كه وت بكن، بيگومان خزمانيان له ناو ئيمه دان، خزمه تيشيان له گهل ئيمه دا هيه. جا نه ویش ووتى: سويند به خودا پادشا ناگادار ده كم له وهى كه نه وان دهر بارى (عيسى كوپي مريهم) (عليه السلام) شتيكيان ووتوهو، شتيكيشيان ژير پرده ناوه... وه نه وان تومه تبارى ده كن و، ده لين كه گوايا نه وه بنده يه.

كاتيك بو به يانى كه (عه مرو) چووه خزمه تى (نه جاشي) ووتى: نهى پادشا، دوينى شتيكيان دا به گوښي جه تاب تاو، شتيكيان لي شارد يته وه... جا نه ویش نه وه يه، كه دهر بارى (عيسى كوپي مريهم) ده لين نه وه بنده يه... (نه جاشي) كه گوښيستى نه وه بوو، بانگه يشتى كردن و ووتى: دهر بارى (عيسى كوپي مريهم) چي ده لين؟!.

(جه عفرى كوپي نه بى طالب) پي ووت: نه وهى دهر باره ده لين كه پيغه مبر (درودى خواى له سر بى) هيناويه تى بومان. نه ویش ووتى: نه وه چي يه بوى هيناون؟. جا (جه عفر) ووتى: بيگومان نه وه يه نه وه بنده ي خودايه و، په وانه كراويه تى و، ووشه يه تى كه په وانه ي كردبو (مريهم) ي داوښ پاكي گه وه كچ.

(نه جاشي) ووتى: سويند به خودا (عيسى) له وهى كه ووت نوو كه په نجه يه تى نه په ريوه. جا نه وه (قه شانه) كه له ده وري بوون، كه گوښيستى نه وه بوون، له ناو خو ياندا ده ستيان به بوله بول كرد و، نه ياران دهر بارى ووته كه ي له ژيرلچه وه دهر برى. (نه جاشي) ش به تو وره يي و گالته پي كرده وه كله ي چاوى دانى و ووتى: خو نه گهر بوله بوليش بكن و نه ياريش بن، بى هو ديه. پاشان به (جه عفر) و هاوپښكې ووت:

پرؤن نيوه له سر زه مينى من دا پاريز راوون له هه موو زيانك. هر كه سيك زيان تان لي بدات زه رهمه ند ده ييت... هه كه سيك زيان تان لي بدات زه رهمه ند ده ييت... وه به

ھەممۇ دۇنيادىكى ئەنئەنىۋىيەت، مەن پەيغەمبەر خۇش نىيەت، چىيەك لەزىزىم زىيۇم بىر ئىش،
بەلەم تەنھە يەككە لە ئىيە ئازار بىر ئىش. پاشان بەدەرگاۋانەكەي ووت:

خەلەت و دەستە دىيارىيەكان بىگىرەنەۋە بۇ (عەمرو) ھاپىرەكەي، چۈنكە ئىمە
پىيۇستەمان بەۋانە نىيەت، ۋە بىي گومان خۇدا بەرتىلى لەمەن ۋەرنەگرت كاتىك گىپرامى
يەۋە بۇ پادىشاھىيەتتى ۋولەتەكەم، تا مەنىش بەرتىل ۋەربىگرم لە پادىشاھىيەتتىمدا... ۋە
خەلەك گىپراپىيەلىي فەرمانى مەنيان نەكرد، تا مەن گىپراپىيەلىي فەرمانى خەلەك بىكەم.

*

*

*

(قەشەكان) پاپەرىن و، لە نىيە خەلەك دا پاپانگەياند كە (نەجاشى) دىنەكەي ۋەلا
خىستوۋە، گىپرىيەتتى بە دىنىكى تىر... بۇيە بانگەيىشتى دانىشتوانى ۋولەتيان كىرد
بۇ ۋەلادانى... (خەبەشى) يەكان لىي كۆيۈنەۋەۋە بىرياران دا لەسەر ۋەلاناۋە بۇيە
(نەجاشى) ناردى بەدۋاي (جەغفەرى كۆپى ئەبى تالب) ۋ ھاپىرەكانىدا ۋ لەۋ بارەۋە
ئاگاڭدارى كىردن و، كەشتى يەككى بۇ ئامادەكردن ۋە پىيى ووتن:

سۈرى ئەۋكەشتى يە بىن و ئامادەكارى بىكەن بۇ ئەۋەي كە روۋ دەۋات... ئەگەر مەن
تەكشكەم، بۇ كۆي دەتەنەۋىت رىي بەرىكەن... خۇنەگەر سەرىشكەۋەت، ھەرچۇن بوۋن
ئاۋادامە زىۋوبىن... پاشان پارچەپىستىكى تەنكى لەپىستى ئاسك ئامادەكردى، تىيادا
نورسى :

(اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللهُ، وَاَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ، وَخَتَمَ رَسُلِهِ وَاَشْهَدُ اَنْ عِيسَى عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ،
وَرَحُّهُ، وَكَلِمَتُهُ الَّتِي اَلَقَاهَا اِلَى مَرْيَمَ).

ۋاتە: (گەۋاھى دەدەم كە ھىچ خۇدايەك جىگەلە (الله) نىيەت، ۋە (مۇجەمەد) بەندەيەتتى
ۋ، كۆتايى پەيامبەرەنە. ۋەگەۋاھى دەدەم كە (عيسا) بەندەۋ، پەۋانەكراۋ، پۇج و، ئەۋ
ۋوشەيەتتى كە ھاۋشىتويەتتى يەمەرىم).

پاشان پارچەچەرمەكەي لەسەرسىنگى بەست و، جىبەكەكەي كىردەسەرىدا ۋ، پىيى
بەپىكرد بولاي ئەۋانەي كەلىي ياخى بوۋن. جاكاتىك لەبەردەمياندا ئامادەبوۋ
بانگى لىكردن و ۋوتى: ئەي كۆمەلانى (خەبەشە) ھەلس ۋەكوت و پەۋشتى مەنتان
چۇن بىنيۋە لەئاۋخۇتاندان؟ ئەۋانىش ۋوتيان: باشترىن ھەلس ۋەكوت و پەۋشت
(نەجاشى) ۋوتى: دەي كەۋابو ئەۋە چىيە كەئىۋەي دەربارەي مەن ۋروۋاندەۋە؟
ئەۋانىش ۋوتيان: ئەۋەيەكە تۆ دىنەكەي ئىمەت ۋەلاناۋە ۋ، ۋادادەنىيەت
كە (عيسا) بەندەيە. (نەجاشى) ۋوتى:

ئیوه چی دهلین دهربارهی (عیسا)؟ ئهوانیش ووتیان: ئه و کوپی خودایه جا (نه جاشی) دهستی خسته سه رجه که ی و له سه رپارچه چه ره که داینا و ووتی: گه واهی دهم که (عیسا) له سه رو ئه مه وه هیچ شتیکی دی نی یه (ئه و مه به سستی ئه وه بوو که له پارچه چه ره که دا نووسی بووی). ئه و جائه وان به وه ی که (نه جاشی) ووتی زور دئوخش بوون و، باذوه یان کردو رازی و دئنا و دل ئارام بوون.

(پیغه مبه ر) درودی خوی له سه ربی، هه لوئستی وهرگرت له سه ر ئه وه ی که هاته گوپی له نیوان (نه جاشی) و گه له کهیدا. وه گه وره ترین چاودیری و هیوه داریکردنی بو ئه و موسلمانانه ی که کوچیان کردبوو بو وولاته که ی، وه له سایه و په نای ئه وده له گیانیان دئنا بوون.

وه هه روه ها دئشاد بوو به لادانی به لای ئیسلام داو، باوه ربوونی به دروستی ئه وه ی که له قورئان دا هاتوه. پاشان په یوه ندیه کانی له نیوان ئه و پیغه مبه ردا درودی خوی له سه ربی دهستی کرد به چه ربوونه وه ریشه دا کوتان و جیگه متمان.

له مانگی یه که می سالی حه وته می کوچیدا، پیغه مبه ر درودی خوی له سه ربی بریاری دا له سه ر بانگه یشت کردنی شش له گه وره پادشایان و ئه میره کانی سه رزه وی، بو هاتنه ناو ئایینی خودا وه. جا بو هر یه که یان نامه یه کی نووسی و، تیایدا هانی دده له سه ر هاتنه ناو ئایینی پیروزی ئیسلام وه بروا هیئانی له لا جوان و شیرین ده کرو، له هاو به شی پهیدا کردن و بی باوه ری ناگاداری ده کرده وه.

وه بو ئه و مه به سته شش که سی له باشتیرین هاوړیکانی له روی دانایی و زیره کی یه وه ئاماده کرد. ئه و جا هه ریه که یانی فیتری زمانی ئه و گه لانه کرد که ده چون بۆلایان. پاشان له یه ک رۆژی دیاریکراودا، هه موویان به ریکه وتن بو به ئه نجام گه یاندنی ئه و گرنگی یه ی پیی سپی را بوو.

جا (عه مری کوپی ئومه ییه) ئه و که سه بوو که په وانه کرابوو بو لای پادشای (حه به شه)

(عه مری کوپی ئومه ییه) چوه خزمه تی (نه جاشی) و، به سلاوی ئیسلام سلاوی لیکرد، ئه ویش به جوانتر و چاکتر وه لامی سلاوه که ی دایه وه، به جوانترین به خیره اتن، به خیره اتنی کرد. جا کاتی که له کوپی پادشادا له شوینی دیاریکراودا دانیش، ئه و نامه یه که له لایه ن (پیغه مبه ر وه) درودی خوی له سه ربی هیئابووی، پیشکش به (نه جاشی) کرد. ده ست و برد، دهستی دایه کردنه وه ی نامه که... بینی که (پیغه مبه ر) درودی خوی له سه ربی بانگه یشتی ده کات بو لای ئیسلام و،

شتىكىشى لەقۇرئان بۇ تۇمار كىردۈۋە تا بىخۇيغىتەۋە و تىيى بگات و كارى تىيىكات بۇ راگەياندىنى بىرۋابوونى بە ئىسلام.

(نەجاشى) رىزى لە نامەكە گىرت ونايە سەر ھەردوۋ چاۋى وە لەسەر تەختەكەى ھاتە خوارەۋە، وەك خۇ بەكەم زانىنى لە ئاستى ناۋەپۇكى نامەكە... پاشان لەپروۋى ئەۋانەى كە ئامادەى كۆپەكەى بوون ئىسلام بوونى خۇى راگەياندى... وە گەۋاھى راستەقىنەى داۋ ووتى:

ئەگەر مەن بىمىتوانىيە بىچمە خىزمەتى (مۇھەممەد) دروۋدى خۇاى لەسەر بى، ئەۋە دەچۈۋمە خىزمەتى ... لەنىۋان دەستەكانىدا دا دەنىشىتم و... سەرم لەسەر قاچەكانى دادەنا...

پاشان نامەيەكى نەرم ونيان پىر لەرىزى نووسى بۇ (پىغەمبەر) دروۋدى خۇاى لەسەر بى، كە تىيادا ۋەلامى داۋاكەى ۋابوۋىيەۋە... دەربارەى باۋەپى پىشۋوى بە پىغەمبەرىيەتى ئەۋ دابوۋ.

ئالەۋ كاتەدا (عەمرى كۆپى ئومەييە) نامەيەكى تىرى لە (پىغەمبەر) ۋەۋە دايە (نەجاشى)، كە تىيادا داۋاى لى كىردىۋو كەۋەكىلى ئەۋ بىت بۇ مارەكرىنى (رەملەى كىچى ئەبى سۇفىيان ى كۆپى ھەرب) لى.

جا دايكى بىرۋاداران (رەملە) كە ناۋزەدە بە (دايكى ھەبىيە)، سەرەتاي ھاۋسەرگىرىيەتى چىرۋىكىكى دلتەزىنە و كۆتايىيە كەش دىلخۇشى يەكى مژدە بەخشە. جا فەرموۋن باپىكەۋە بەخىرايى بەسەرتاۋ كۆتايى ھاۋسەرگىرىيەتىيەكەى ئاشنا بىين:

(رەملە كىچى ئەبى سۇفىيان) بى باۋەپ بوۋ بەخوداكانى بابى كە گەۋرەى قورەيش بوۋ... ۋە خۇى و ھاۋسەرەكەى (عوبەيدۇللى كۆپى جەھش) بىرۋايان ھىتابوۋ بەخوداى تاك و تەنھا ۋبى ھاۋبەش... ۋە گەۋاھيان دا بوۋ لەسەر پاستى پەيامى پىغەمبەرەكەى (مۇھەممەد) دروۋدى خۇاى لەسەر بى. (قورەيش) بەھۇى ئەۋەۋە تەنگەتاۋيان كىردن و تەنگەژەيان بۇ دروست كىردن و... بە خراپىترىن شىۋە سزاىان دان كەۋايان لىھات، نەيانتۋانى لە (مەككە) دا بىمىننەۋە.

لەبەر ئەۋە چۈۋنە رىزى ئەۋ كۆچكەرەنەى، كە بەئايىنەكەيانەۋە كۆچيان كىرد بۇلاى خوداۋ، بە بىرۋابوۋەرە تازەكەيانەۋە (ئىسلام) بوۋنە پەناھىندەى (نەجاشى).

جا ھەر ۋەك و براۋخوشكە كۆچكەرەكانى تىريان، كەلە پىش ئەمان دا كۆچيان بۇ ئەۋى كىردىۋو، رىزىيان لىگىراۋ ھاۋكارى و ھاۋساىى چاك كىران. بەشىۋەك كە (دايكى

حه بیبه) وابه خه یالیدا هات که رۆژگاری رهش و تهنگه ژه تی پهری و، خودا دهرووی لیکردونه تهوه.

چونکه ئه وه نهیده زانی مه زنده وه قه درهکانی خودا چی له ژیر پهرده ناوه. خودای بالادهست ویستی وابوو که به دانایی خۆی (دایکی حه بیبه) تاقیبکاته وه، تاقیکردنه وه یه کی قورس وه ها، که ژیری هکان له ئاستی دا سه راسیما بن. نه وهش نه وه بوو که میژده که ی (عوبه یدولای کوپی جه حش) له ئایینه که ی (ئیسلاام) په شیمان بوویه وه و بوویه گاور، وه وای لیها، گالته و لاقرته ی به ئیسلاام و موسلمانان ده کرد.

پاشان به دوا ی نه وه دا، رووی کرده مه یخانه کان و، به شیویه که دهستی کرد به خواردنه وه ی عاره ق (مه ی) (أُمُ الْخَبَائِثُ)^۱ که تینویه تی لی نه ده شکاو، تیری لی نه خواردنه وه...

جا که (عوبه یدولای) ئاوا ی به سه رهات، (دایکی حه بیبه) ی له نیوان دوو پریاردا بریار به دهست کرد، که شیرینه که یان له ویان تالتر بوو. جا یان ته لاق بدریت... وه یان له ئیسلاام په شیمان ببیتته وه ببیتته گاور... نه و جا (دایکی حه بیبه) خۆی له نیوان سی مه لبرارده و بریار دابینه وه... جا یان گو بیستی ها سه ره که ی بیت و ببیتته گاور، که به وهش تووشی ریسوایی دنیا سزای دوا پوژ ده بیت... وه یان بگه پیتته وه بۆ مالی باوکی له (مه که)، که ئویش به رده وام به ئیستاشه وه قه لای هاو بهش په یداکردن و، هاو بهش په یداکارانه... یاخود، به ته نها و ئاواره یی له گه ل کچه بچکوله که ی دا (حه بیبه) له وولاتی (حه به شه) دا بمی نیتته وه. جا بریاری دا ره زامه ندی خودا له سه روو مه موو شتی که وه دابنی و له (حه به شه) دا بمی نیتته وه، هه تا خودا خۆی ده روویه که ده کاته وه.

*

*

*

کاره سات و دلته نگی (دایکی حه بیبه) زۆر درێژهی نه کیشا، چونکه میژده که ی به سه ر خۆشی سه ری نایه وه و مرد... پاشان هه ر نه وه ندی که عیده ی شه رعه که ی ته واو بوو، ده رووی لی کرایه وه و، ئویش نه وه بوو، له به ره به یانیکی زیوین دا که تازه به تازه خۆری به ره به یان دونیای رووناک کردبوه وه...

^۱ (ام الخبائث): (دایکی پیسه کان) ئاویراوه به وناوه چونکه بخۆره که ی واینج دهکات بۆ هه موو خراپه یه که.

له ده رگا درا، کاتیڤ کردیه وه، کتوپر پوویه پرووی (ابرهه) ی کاره کهری (نهجاشی) بوویه وه، که سلاوی لیکرد و پی ی ووت:

پادشا سلاوی ده گه یانیت و، وه پیئت ده لی: که (موحه مه د) دروودی خوی له سه ر بی ده تخوازیئت بۆ خوی... وه پادشای کردوته وه کیلی خوی تا توی بۆ ماره ببریئت... تۆش نه گهر پازیت و ده ته ویئت هاوسه رگری له گه ل بکه ییت، کیئت ده ویئت بیکه به وه کیلی خۆت. جا (دایکی حه بیبه) له خۆشیدا خه ریک بوو بالی ده گرتیه وه... بۆیه هاواری کرت:

خودا به خیر دلخۆشت بکات... وه ک منت دلخۆش کرد

خودا به خیر دلخۆشت بکات... وه ک منت دلخۆش کرد.

پاشان ووتی: نه وه (خالیدی کوپی سه عیدی کوپی عاص) م کرده وه کیلی خۆم. چونکه نه وه وولاته دا نزیکترین خه لکه به من.

نه و جا له کاخی پادشایه تی (نهجاشی) دا گۆبونه وه، تا ماره کردنی (دایکی حه بیبه) بۆ (پیغه مبه ری خودا) دروودی خودای له سه ر بی. کاتیڤ ناماده بووانی کۆپه که هه موو ناماده بوون، (نهجاشی) سوپاس و ستایشی خودای کرد و فهرمووی:

له راستیدا پیغه مبه ری خودا دروودی خودای له سه ر بی داوای له من کردیه وه، که وکیلی بم بۆ ماره کردنی (رهمله ی کچی نه بو سوفیان)، پاش رازی بوونی (رهمله)، منیش له خزمه تی داواکه یدام. وه وا له جیاتی نه و (چوار سه د دیناری ئالتونم) له سه ر سوننه تی خودا و پیغه مبه ره که ی، کرده مارهی (رهمله) راده ستیم کرد به ره زامه ندی خۆی.

پاشان (خالیدی کوپی سه عیدی کوپی عاص) هه ستایه سه ری، سوپاس و ستایشی خودای کردو و پی نای پی گرت و داوای یامه تی لیکردو، دروودی نارد بۆ گیانی پاکی پیغه مبه ره که ی و، پاشان ووتی:

نه وه داواکه ی (پیغه مبه ری خودام) دروودی خوی له سه ر بی په سه ند کرد... وه (رهمله ی کچی نه بو سوفیان) م کرده هاوسه ری، له سه ر نه و مارهییه، که منی کردوته وه کیلی خۆی و... جا له خودا ده خوازین نه و هاوسه رگریتی یه ی پیغه مبه ر پیروژ بکات... وه پیروژ باییشی ئاراسته ی (رهمله) ده که ین به و ده روه ی که خودا لی ی کردوته وه.

پاشان (نه جاشی) دوو که شتی له که شتیبه کانی ناماده کرد... وه پیاپاندا دایکی بروداران (رهملهی کچی نهبو سوفیان)ی رهوانه کرد له گهل (حه بیبهی) کچی و، نهوانهی که مابوونه وه له لای، له هاوړپییانی پیغه مبه دروودی خوای له سر بی، وه کومه لیکیش لهو (حه به شیانهی) که برویان هینابوو به خودا و پیغه مبه ره که ی... وه تامه زړوی به خزمهت گه یشتنی پیغه مبه دروودی خوای له سر بی ومانه وهیه کی دورودریرژ له خزمهتیا و گوئیستی فرموده کانی و... نویرژ کردن له خزمهتیا و... وه (جه غفهری کوپی نه بی تالب) رهزای خوای له سر بی و، کرده نه میری همویان.

پاشان له وهی که هه بوو له لای خیزانه کانی و، له بونی خوشی نایاب و ناوازه وه (وهرس و، عود و، عهنبر) به خشیه دایکی بروداران (رهمله) وه هندی دیاریشی پیادا رهوانه کرد بو پیغه مبه ری خودا دروودی خودای له سر بی. جا له نیو نهو دیاریانه دا که بو ری رهوانه کردبوو، سی دار عه سای له جواترین دار عه سای (حه به شه) تیا بوو، که پیغه مبه دروودی خوای له سر بی یه کیکیانی بو خوی داناو، دووم و سی یه میشی به خشیه (عومهری کوپی خه تتاب) و (علی کوپی نه بی تالب) رهزای خویان له سر بی.

وه (بیلال) رهزای خوای له سر بی، بهو دار عه سایه وه که پیغه مبه دروودی خوای له سر بی بو خوی دانا بوو، له خزمهتیا پی به پی ده کرد، وه که نویرژی داده به ست، له به رده می دا عه ساکهی داده چه قاند... نه وهش لهوشوینانه دا که نه مزگوت و وده نه دیوار و شتی دیکه هه بوو که سنووربهندی رووگهی پیبگریت. وه هه روه ها له سه فهره کانی پیغه مبه ردا دروودی خوای له سر بی له هه ردوو چه ژنه کاند، له نویرژه به بارانه دا. هه روه ها (بیلال) رهزای خوای له سر بی بهو عه سایه وه، له خزمهتی (نه بو به کرد) دا رهزای خوای له سر بی و پی به پی ده کرد.

وه کاتیک جی نشینیتی که وته دهستی (عومهری کوپی خه تتاب) و رهزای خوای له سر بی و (عوسمانی کوپی عه فغان) رهزای خوای له سر بی، (سه عدی قهره زی) (سعد القرظی)، هه بهو (عه سایه وه) له خزمهتیا دا ری به ری ده کرد.

پاشان خه لیفه کانی دوی نهوانیش، تاما وهیه کی دورودریرژ، یه ک به دوی یه کدا نهو (عه سایه یان) به کار ده هینا. هه روه ها زیاد لهو (عه سایانه)، (نه جاشی)

ئەمۇستىلەيەكى ئالتۇننىشى بەدىئارى بۇ پىغەمبەر دروودى خۇاى لەسەر بى پەوانەكرد.

ئەيىش ئەو دىيارىيەى وەرگرت، لەگەل ئەوئەشدا كە جەنابى ئەمۇستىلەى ئالتۇنى لەدەست نەدەكرد. پاشان ئاردى بۇ (ئوماهە) كچى زەينەبە، كە كچەزای بوو، وە بىى ووت:

ئەى كىژەكەم بەو موسەويلەيە خۇت برازىنەو.

پىش گرتنەوئەى (مەككە) بەماوئەيەكى كەم، (نەجاشى) وەفاتى كردد گەپرايەو بۇلاى پەرەدگارى و. جا پىغەمبەر دروودى خۇاى لەسەر بى بانگ هىشتى ھاورىكانى كردد بۇ نوئىژكردن لەسەرى، وە فەرموئى:

(بىى گومان براتان (انصحة) (نەجاشى) وەفاتى كرددوئە جا نوئىژى لەسەر بگەن. ئىنجا پىشەوايى كرددن نوئىژى نادىارىيان (صلاة الغائب) لەسەر كردد. لەگەل ئەوئەدا كە پىغەمبەر دروودى خۇاى لەسەر بى پىش (نەجاشى) و پاشىشى نوئىژى نادىارى (صلاة الغائب)، لەسەر كەس نەكردوئە.

خۇداى پەرەدگار لە (انصحة) (نەجاشى) رازى بىت، وە بەھەشتى رازاوئەى بەناز و نىعمەتەكانى بكا تە كوئا ئارامگاى. بەراستى لەلاوازىيەوئە هىژى كرددوئە بە گىيانى موسلماناندا... وە لەترس و بىم رىزگارى كرددن و دلتارامى كرددوئە... وەلەوشدا تەنھا رەزامەندى خودا و پىغەمبەرەكەى دروودى خۇاى لەسەر بى مەبەست بوو.

*

*

*

خۇدايە ھەمان ھەلوئىستى (نەجاسى) مان پىى بېھخشە بەرامبەر موسلمانان و تەنھا كارىشمان بۇ رەزامەندى تۆ بىت.

﴿وەرگىز﴾

بۇ زىاتر گوزارشت لە ژياننامەى (نەجاشى) بېروانە:

١- السيرة النبوي لابن هشام: ١/٣٥٦، ٣٥٧، ٢٥٨، ٣٥٩، ٣٦٠، ٣٦٣،

٣٦٩، ٣٣٢، ٣٠٠-١٠، ٢٩٥



- ٢- اعلام النبلاء للذهبي: ٨١، ١٢٣، ٢٥١
- ٣- اسد الغاية: ١١٩/١
- ٤- جمع الزوائد: ٤١٩/٩
- ٥- تاريخ الخليفة: ٩٩١
- ٦- تهذيب الأسماء واللغات: ٢٨٧/٩
- ٧- الأصابة: ١٠٩/١، أو الترجمة ٤٧٣

۲۷) روفه یعی کوری میهران (نمبولعاليه)

(له دواى هاوړنيان يه ك هس نمبووه، له (نمبى عاليه) لهو سردهممه دا شاره زاتر
بووبيت له قورثان، پاشان به دواى شهودا (سه عيدي كوپى جوبه يي).
(له يو به كمرى كپړى داها)

(روفه یعی کوری میهران)، که ناسراوه به (نمبى عاليه)، نالایهك بووه له نالاکانی
موسلمانان... وه ناوازه يهك بووه له ناوازه کانی (قورثان خوینان) و، (فهرمووده
زانان)...

وه له شاره زاترين شوینکه وتوان بوو به قورثانی پیروژ... وه له هممووان ناگادارترو
زانابوو، به فهرمووده کانی (پیغه مبهري خودا) دروودی خوی له سهر بی.
وه به توانا ترینیان بووه، له تیگه یشتنی قورثان پیروژ و، رۆچوو له ناو ناخ و
قولاییه کانی... وه له رۆچوو ترینیان بوو، له تیگه یشتنی مبهست و نهینی یه کانی.
جا بفهرموون له سهر تایه وه دهست به ژياننامه ی بکین. ژياننامه ی دهوله مهنده به
ناوه ترين هلویست و هلس و کهوت... که پره له پند و ناموزگاریه به نرخ و
به هاداره کان...

*

*

*

(روفه یعی کوری میهران) له وولاتی (فارس) له دایک بووه، وه له سهر شهو سهرزه مینه
که شهو نه شونمای کردووه، کاتیک که موسلمانان، دهستیان دایه غه زاکردنی وولاتی

(فارس) بۇ دەدرهينانى خەلکەكەي لەشەو زەنگى بى باوەرى و ئەقامىيەو بۇ رووناكى ئىسلامەتى...

(روفەيى) يەكك بوو لەو لاو بەندانەي کە کەوتنە دەستى سۆزدارى موسلمان و، چوونە نيو باوەشى خىر و بنيادنەريانەو. پاشان زۆرى پى نەچوو کە ئەو وئەوانەي کە لەگەل ئەو دا بوون، هەلويسىتى دياريان نوواند لەسەر بەرزىەتى ئىسلام...
و رابەريان کرد لە نيوان ئىسلام و، ئەوئەي کەئەوان لەسەرى بوون لەپەرستنى بتهکان... بۆيە کۆمەل کۆمەل ئەچوونە ناو ئايىنى خوداوە... پاشان بەدوايدا، روويانکرده سەر خوانى (قورئانى پيروز)... وە فرمودەي پيغمبەرى خودايان دروودى خواى لەسەر بى دەکرده پى خۆرى گيانيان...

*

*

*

(روفەيى) دەربارەي ئەوئەي کەلەو و پيش لەسەرى بوو، وئەوئەي کە رنى تیکەوت دواو ووتى:

من و کۆمەلک لەئەوکانى نەتەوئەکم بەدەست بەسەرى کەوتینە دەستى کۆشکارانەو (المجاهدين)، پاشان زۆرى پى نەچوو، کەلە (بەسر)ە بووينە کۆيلەي کۆمەلک لە موسلمانان. جا زۆرى نەخاياند، کە برۆمان هينا بەخوداي تاک و تەنها، وە وابەست بووين بە قورئانى پيروزەو...

هەمان بوو کە مزەي دەدا بەخاوەنەكەي وە هەشمان بوو کە هەلەدەستا بەخزمەتکردنى خاوەنەكەي... وە منيش يەكك بووم لەوانە. جا ئيمە هەموو شەويك جارێك قورئانمان خەتم دەکرد، ئەوئەش زۆر نارەحەت بوو لەسەرمان... بۆيە هاتين گۆزيمان بۇ هەردوو شەويك، کە ئەوئەش هەر نارەحەت بوو... بۆيە گۆزيمان بۇ خەتم کردنى هەر سى شەو جارێك کەئەوئەش هەر نارەحەت بوو بۆمان، بە هۆي ئەو کيشمەكيش و هيلاكىيەي کە لەبۆژدا تووشمان دەبوو...

وە شەونخوي لەشەودا... جا ئەوئەبوو بەخزمەتى هەنيك لە هاورپيانى پيغمبەرى خودا دروودى خواى لەسەر بى گەيشتين، وە سكالای خۆمان کرد لە خزمەتيانە دەربارەي ئەو شەو نخونىيەي کە رووبەرۆمان دەبيتەو لە خویندەوئەي قورئانى پيروزدا.

ئەوانيش فرموديان: هەموو هەفتەيەك يەكجار قورئان خەتم بکەن، ئيمەيش کە گوئيبىستى ئەو بوون، ئيتر پەيرەوي ريمنايیکەي ئەوانمان کرد... وە شەومان

دەكرده دوو بەشەوۋە لەبەشېكىيان دا قورئانمان دەخوئند، ۋە لەبەشەكەى تىرىدا دەنووستىن و پشووومان دەدا، ئىتر بەو شېۋەيە ئارەحەت نەدەبووین.

قەدەر ۋاى ھىئا (رۇفەيى كۆپى مېھران) بوويە بەندەى ئافرەتېك لە ھۆزى (بەنى تەمىم). كە ئافرەتېكى دامەزراۋى ژىرى بەرىزو... زۆر زۆر خۇپارىز و خودا ئاس و بېوادار بوو...

ئەۋىش لە بەشېكى رۆژدا لە خزمەتى دا بوو، خزمەتى دەكرد و، لەبەشەكەى تىرىدا پشووۋى دەدا. لە كاتى دەست بەتالى دا، خەرىك دەبوو بەباش فېربوۋنى خوئندەوۋ نووسىنەوۋ، فېربوۋنى بەشېك لەزانستە ئايىنى يە كان، بەبى ئەۋەى ھىچ شتېك لە مافى ئافرەتەكەى خاۋەن زەوت بكات.

لە رۆژېك لە رۆژەكانى ھەينىدا (رۇفەيى)، بەجوانترىن شېۋە دەستنوئېژى گرت. پاشان رووخسەتى لە خانمەكەى خاۋەنى تا بېرات. ئەۋىش پى ى ووت: بۇ كۆى ئەى (رۇفەيى)؟

(رۇفەيى) ووتى: بۇ مزگەوت، (خانم) ووتى: چ مزگەوتىكت مەبەستە؟ ئەۋىش ووتى: ئەو مزگەوتەى كە نوئېژى ھەينى تىدا دەكرىت. (خانم) ووتى: ۋەرە پىكەۋە بېۋىن.

پاشان پىكەۋە رىيان بەرى كررد لەگەل ئەو خەلكەى كە دەچوۋنە ژوورەۋە، چوۋنە ژوورەۋە، جا (رۇفەيى) نەيدەزانى (خانم) مەبەستى چى يە. كە مزگەوت لىۋان رىژ بوو لەنوئېژ خوئنان و، (ئىمام) (ووتارىيىژ) چوۋە سەر مېنبەر، (خانم) دەستى (رۇفەيى) گرد ووتى:

ئەى مۇسلمانىنە ئىۋە گەۋامى دەر بن (بەشاھىد بن) ۋا من بەتەنھا لەبەر بەدەست خستنى پاداشتى خودا و، بەتەماى رەزامەندى و لىبۇردەيى ئەو، ئەم بەندەيەم ئازاد كرد. ۋە ئىتر كەس بۆى نى يە ھىچ پىگىرىيەكى لى بكات، مەگەر لە رىگەى چاكەۋە. پاشان چاۋى تىپىرى و ووتى: خودايە من دەيكەمە زەخىرە لەلاى جەنابت، بۇ ئەو رۆژەى، كە ئەمال ۋ نە مندال سوود نابەخشى... كاتېك نوئېژ تەۋاۋ بوو، (رۇفەيى) رىنى خۆى بەرىكرد و، (خانمىش) رىنى خۆى.

*

*

*

(روفەيى كۆپى مېھران) ئىتر لەو رۆژەۋە بەردەۋام بوو لەسەر ھاتۇچۇكردن بۇ شارى (مەدینە) پېرۆز. كە خوشبەختانە تپايدا بەخزمەتى (ئەبو بەكرى صدیق) رەزای خۇاى لەسەر بى گەيشت، ئەۋەش بە كەمىك پېش ۋەفاتى.

ھەرۋەھا خوش بەخت بوو بەخزمەت گەيشتنى ئەمىرى بېرۋاداران (عومەرى كۆپى خەتتاب)، ۋە قورئانى لەخزمەتى دا دەخویند و، نوپۇزى لە پىشتىۋە دەکرد. ۋە (روفەيى) كە ناسراۋە بە (ئەبى عالیہ) ھەرچۇن خۇاى يەكلايكردبۋەۋە لەسەر خۇیندەۋەى (قورئانى پېرۆز) و تېپىنى كەردنى و تېگەيشتنى، ئاۋھاش وابەست بوو بە فەرمودەى پېغەمبەرى خوداۋە دروودى خۇاى لەسەر بى...

جا ئەۋەش واى لېكرد، كە گوئىيىستى گېرەۋەى بوو لەو شونڭكە وتۇۋانەى كە لە (بەسرە) بەخزمەتپان گەيشت. بەلام زۆرى نەخايند كە لەناخى خۇيدا تەماى كەردە ئەۋەى كە لەۋە زياتر جېگەى مەمانەيەۋ، جېگىرتەرە بۇيە بەيناۋ بەين رىئى بەرى دەكرد بۇ شارى (مەدینە)، تا لەۋى لە زمانى خودى ھاورپپانى پېغەمبەرى خوداۋە دروودى خۇاى لەسەر بى گوئىيىستى بېى، تا لەنيۋانى ئەۋ و پېغەمبەردا دروودى خوداى لەسەر بى جگە لەيەك كەس كە ئەۋىش (ھاورپپە) كەسكى دى نەبى.

خوشبەختانە فەرمودەى ۋەرگرتۋە لە (عەبدوللأى كۆپى مەسعود)، (نوبەى كۆپى كەعب)، (ئەبى ئەيۋبى ئەنسارى)، (ئەبى ھورەيرە)، (عەبدوللأى كۆپى عەبباس)، ھى ترو، ھى تىرىش...

*

*

*

(ئەبو عالیہ) ۋە نەبى تەنھا بە گوئىيىستى گېرەۋەانى فەرمودە، لەشارى (مەدینە) مونەۋەرە دا دەست كۇتا بېت. بەلكو ھەۋلى ئەۋەى داۋە لەھەموو شونڭكە گوئىيىستى گېرەۋەان بووبېت.

چاكە ۋەسفى پياۋىكى بۇكرابىت بەشارەزايى لە فەرمودە، رېگاي دوورى دەپرى بۇ خزمەتى، ھەرچەند مال وشوئىنى نىشتەجى بوۋنى دووربوۋى. كە دەگەيشتە خزمەتى، دەست وبرد لەپىشتى يەۋە نوپۇزى دەكرد. جا ئەگەر واى بەدى بگردايە كە پوختەيەكى تەۋاۋ نوپۇزەكەى ئەنجام نەداۋە. ئەۋە ماقى تەۋاۋى ئەۋەى پى نەدەبەخشى، كە گوئىيىستى فەرمودە بېت لى، بۇيە پىشتى لى ھەلدەكر و، لەناخى خۇاى دا دەيووت:

به راستی نهو که سهی که که مته رخه می بکات له نویژده کهیدا، بی گومان له شتانی دیکهیدا زیاتر و زیاتر که مته رخه می بیت. پاشان داردهسته کهی دهگرت به دهستی یهوه، دهگه رایه وه بو نهو شوینهی که لیوهی هاتبوو.

وه (نهبو عالیه) له زانست و زانیاری دا گه شتبهو پلهو پایه یهک، کهله سهر و هه موو هاوپیانی یهوه بوو... لهو باریه وه یهکیک له هاوپیانی ووتی:
(نهبا عالیه) م بینی دهست نویژی دهگرت و، ئاو له پرووه دهسته کانی دهتکا. وه خاوینی له سهر ههر نه ندامیک له نه ندامه کانی دهره وشایه وه... منیش سلوم لیکرد و ووتم: بی گومان خودای بالادهست گه راوه ران و (التواین) خاوینکارانی (المتطهرین) ی خوشه ویست...

نهویش ووتی: ئه ی برا:
خو خاوینکاران نهوانه نین که به ئاو خویان له پیس و چه په لی خاوین ده که نه وه... به لکو له راستی دا نهوانه که به خو پاریزی له گونا هه کان خویان خاوین ده کهن. جا منیش له ووته کهی وورد بوومه وه، هه ستم به وه کرد و زانیم، که به راستی نهو راستی پیکاره، منیش به هه له دا چووم، ئیتر ووتم:
خودایه به چاکترین چاکه پاداشت بداته وه، وه زانست و تیگه یشتنت زیده بکات.

*

*

*

(نهبو عالیه) بهردهوام بوو له سهر هاندانی خه لکی بو به دواچوون و فیروونی زانست و زانیاری، وه نه خشه کیشانی بو دهرکردن و شاره زای دهرکردن بهو ریگایانهی که دهیگه یاندنه نهو مه بهسته و، دهیفرموو: ناخی خوتان گوشاد بکهن له سهر فیروونی زانست و زانیاری، وه زور پرسیار بکهن له باره یه وه. وه باش بزائن که زانست بالی راناخات بو کهسی (شهرمن) و (لووت بهرز).

نهویش له بهر نهوهی (شهرمن) له بهر شهرمه کهی پرسیار ناکات. وه (لووت بهرزیش) له بهر لووت بهرزیه کهی پرسیار ناکات. وه هانی قوتابیه کان ده دات له سهر فیروونی (قورئان) و، چاودیتری کردنی، وابهست بوون به وفرمان و قه دهغه کراوانه ی که تیایدا هاتووه، وه پشت کردنه نهوهی که داهیته ران دای دهیئن.

جا دهیفرموو: قورئان فیڕ بین... وه که فیڕی بوون وازی لی مهیئن...

وه پڻويسته لهسهرتان پهپرهوي ڪردني ريگهي راست (الصراط المستقيم) چوڻكه بڻي گومان نهوه (نيسلام) ... وه دووريگرتن و خوڻادان لهو نارهنوو ڪاري و داهيټنراوانه؛ چوڻكه بڻي گومان نهوه نهيارى و خهشم و كين دهخاته نيوانتانهوه. وه لاهمدن لهوهي كه هاوپياني (پيغهمبهري خودا) دروودي خوداي لهسر بڻي لهسهرى بوون، پيش نهوهي كه ليك بترازين كه نهوهيان گنپرايهوه بو (حهسهنى بهصرى) نهويش فهرمووى:

بهراستى (نهبو عاليه) ناموژگاري ڪردن _ وه سويند بهخودا _ راستى لهگهل ڪردوون و، راستى ووتوه.

ههروهه نهخشهي دهكيشا بو فيرخوازانى زانست و، نموونهترين ريگاي بو ديارى ڪردن بو لهبر ڪردني قورثاني پيرؤن، جا دهيفهرموو: (قورثان) پينچ ثايهت، پينچ ثايهت فير بين، چوڻكه نهو ثاسانتره بو لهبر ڪردن و فيربوونى و، تيگهيشتنى... چوڻكه (جبريل) سهلامى خوداي لهسهر بڻي قورثاني پينچ ثايهت، پينچ ثايهت دادهپهژاند بوهر (پيغهمبهري) دروودي خواى لهسر بڻي.

*

*

*

(نهبو عاليه) بهس ماموستا و فيركار نهبووه، بهلكو ههروهه رينوماكاريش بووه... نهوهش كه هوش و ژيري قوتابيهكاني ليوان ريژ ڪردووه له زانستى بهسوود... وه دلهكاني تير ڪردووه له ناموژگاري چاك و سوود بهخش... وه له زور كاتدا كوڙكاري ڪردووه له نيوان دوو شتدا. لهوانه كه پيئي فهرموون:

بهراستى خوداي بالادهست پڻويستى ڪردووه لهسر خوي: كه ههركهس بهراستى بپواى پي ي ههبي رينومايى دهكات... پشت راست كهروهى نهوهش نهو فهرموودهيههتي (جل جلاله):

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضْعِفُهُ لَهُ أَمْضَعًا كَثِيرًا ﴿٢٤٥﴾

سورة (البقرة) ثايهتي (٢٤٥). واته:

كي مال و ساماني خوي بهقهرز دهداته خودا، يان تنها لهبر خودا دهيبهخشيته ههژاران، ههتا نهويش (جل جلاله) چهند نهوهنده و، نهوهندهى زياترى بداتهوه.

وه ههركهسيك هاناي بو بهري و هاواري لي بكات، وهلامى دهداتهوه... پشت راستكهروهى نهوهش نهو فهرموودهيههتي (جل جلاله):

(وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ) سورة
(البقرة) نايه تی (۱۸۶).

واته: هر کاتیک بهنده کاتم، له باره ی منه وه، ټه ی (موحه مه د) درودی خوی له سره
بی، پرسپاریان لی کردی، بی گومان من نزیکم، هر کس هانا و هوارم بوی بیڼی،
وه لای دده مه وه و، بی وه لای نایه یلیمه وه.

وه ټه به قوتایه کانی ووت:

کار به گوږپرایه لی بکن، و روو له گوږپرایه لیان بکن و سهردانیان بکن له بهر
گوږپرایه لیان و خوداپه رستیان... و دوور که ونه وه له گوناو یاخی بوون، وه نه یاری
یاخی بوون و گونا هباران بکن له بهر یاخی بوون و گونا هکانیان...

پاشان یاخی بوون په وانه ی لای خودا بکن، جا ټه وویستی سزایان دودات
وه نه گهر ویستی لیان ببوری، نه و لیان دهبوری. وه نه گهر گوږپایستی که سیک
بوون به شان و شکوی خوی دا ه لیده دا و ده یوت:

به راستی من خو شه ویستیم ته نه له بهر خودایه، وه خه شم و کینم هر له بهر ټه وه...
وه ټه شته به باش ده زانم ته نه له بهر خودایه و نه نجامی دده م، وه پشت له و شته
هه لده که م ته نه له ترسی خودا... ټه و گوی بوو ووتنه کانی مه گرن و گرنکی پی مه دن.

وه (ټه بوعالیه) وه نه بووی ته نه زانایه کی کارا، ناموژگاری کارو ریڼوکاریک بووی
و بهس، به لکو ټه و هرو هها که راستیدا کوششکار و جهنگاوهریکش بوو...

به شیکي له ساته وه خته کانی له گوږه پانه کانی جهنگ دا له گهل جهنگاوهراندا
(المجاهدين) به سر دهر د. یا له سر سنوور به رامهر دووژمنان له گهل سنووره وانان
دا... وه ټه وه ی به باش ده زانی که له جیهادی دا روژه لات و روژتاوا بکات...

جا جهنگی (پوم) ی کردوه له ولاتی (شام) دا، هرو ه که جهنگی (فورسی) کردوه له
ولاتی (ما وراء النهر)^۱... وه یه که م کهس بوو که دهنگی بانگی بلند کرد له و
ولاته دا.

^۱ بلاد ما وراء النهر: ټه و ولاته یه که که وټو ته پشتی روواری (جهیون) که له به پیتیرین ولاتانی
دونیایه.

وه كاتىك كوشتار له نيوانى (عهلى) و (موعاويه) خويان لى رازى بيت روويدا...
 (ئەبى عاليه) ههلوئىستى تايبهتى خوئى ههبوو لهو بارهوه بۆمان دوواوه، ووتويهتى:
 كاتىك ئەوهى روويدا له نيوان (عهلى) و (معاويه)دا، ليوانريژبووم له گورج و گۆلى
 دا... وه كوشتار و جهنگين لهلام خوشتار بوو لهناوى سارد لهروژى گهرم و ناگرين دا.
 خۆم به پيويستى جهنگ و كوشتار نامادهكرد و، ئەوجا هاتم بۆ لايان، جاكه نامادهى
 بهردهميان بووم، دووريزم بينى بهرامبەر بهيهك، تهنه مهگهر خودا بزانيئت ژمارهى ههر
 ريزيكيان چهند جهنگاوهر بوو... ئەجا سهرنجم دا، كاتىك ئەوانه (الله اكبر) دهكهن،
 ئەوانيكهش (الله اكبر) دهكهن... وه كاتىك ئەوانه (لااله الا الله) دهكهن، ئەوانيكهش (لا
 اله الا الله) دهكهن. جا كه ئەوهه بينى بهخۆم دا چومهوهو ووتم:
 كام تيبپان به (كافر) بى باوهڤ دابنيم و هيرش بكهه سهرى؟... وه كاميان به
 برودار دابنيم و لهگهئيدا جيهاد بكهم؟ ئيتروازم ليهينان و بهجيم هيشتن...

وه (ئەبو عاليه) بهدرىژايى ژيانى دلتەنگ و خهموك بوو، لهبهر ئەوهى خوشبهخت
 نهبوو بوو، بهبه خزمەت گهيشتنى (پيغهمبهرى خودا) دروودى خواى لهسهر بى...
 جا ئەو ههولئى ئەوهى دا كه جوهرانى ئەوه بكاتهوه، بهنزىك بوونهوه لهو هاوپي
 پايهبهرز و بهريژانهى كه پهيوهندى تايبهتيان ههبووه به (پيغهمبهرى خودا دروودى
 خواى لهسهر بى).

ئەو ئەوانى لهخوئى بهريژتر سهيردهكردن و خوشهويستن، وه ئەوانيش ريزيان
 دهگرت و خوشيان دهويست. وه لهبهلگه لهسهر ئەوه، (ئەنهس) رهزاي خواى لهسهر
 بى كه خزمەتكارى (پيغهمبهرى خودا دروودى خواى لهسهر بى) بوو.
 جاركيان سيويك لهدهستى دابوو، بهخشى يه (ئەبو عاليه). ئەويش لى وهرگرت،
 وه ههيتا ههيتا ماچى دهكرد و دهيووت:

سيويكه دهستيكي بهركهوتووه، كه بهردهستى (پيغهمبهرى خودا كهوتووه).
 سيويكه دهستيكي بهركهوتووه، كه خوش بهخت بووه، بهبهركهوتنى دهستى
 (پيغهمبهرى خودا دروودى خوداي لهسهر بى)...

وھ بەلگەيەكى دىكە ھەروھە، شەوھە كە ئەو جارىكىيان چوۋە خزمەتى (عەبدوللازى كۆپى عەبباس) رەزاي خىۋاي لەسەر بى، كەلەو رۆزگارەدا، لەلايەن (عەلى كۆپى ئەبى تالبەوھ) رەزاي خىۋاي لەسەر بى كرابوۋە ئەمىرى (بەصرە)، جا (عەبدولنا) بەگەرمترىن و جىۋاترىن شىۋە بەخىر ھىناو، لەلاي راستى يەوھ لەسەر تەختەكەي دايىنا. كەلەو كاتەدا كۆمەللىك لەگەورە پىۋانى قوپەيش لە كۆپرەكەيدا بوون، جا كە ئەوھيان بىنى دەستيان كىرە كەلەچاۋ پىدانى (ئەبو عاليە)و، لاقرتلىكرىن لە نىۋان خىۋيان دا...

وھ ھەندىكىيان بە ھەندىكىيانىان ووت:

ئايا بىنىتقان چۆن (كۆپى عەبباس) ئەو بەندەيەي بەرز راگرت و لەسەر تەختەكەي خۆي دايىنا؟! (كۆپى عەبباس)، ھەستى بە چاۋكەلاكرىن و لاقرتلىكرىن كىرەن، بۆيە لايكرە بەلايەنەوھ و ووتى: بى گومان زانست شىكۆي شىكۆمەند زىدەتر دەكات و، پلەو پايەي خاۋەنەكەي لەنىۋ خەلكى دا بلىند دەكات، وھ كۆيلەكان لەسەر تەخت دەنى.

*

*

*

سالىكىيان (ئەبو عاليە)بىرپارى جىھادى دا لەرىگاي خوادا، وھ بۆ ئەو مەبەستە، پىۋىستى ئامادەكرە و، پىشتى بەخودا بەست لەسەر رىبەرىكرىن لەگەل جەنگاۋەرەكان دا (المجاھىدىن).

كاتىك رۆزىكرەوھ، كوتوپر روۋبەرۋى ئازارىكى بى سنوور بوو لە يەكىك لە قاچەكانىدا. پاشان بەردەوام سات لە دواي سات ئازارەكە بەھىز تر دەبوو. كاتىك كە پزىشك سەردانى كىرە و پىنى ووت: بەپاستى ئەو قاچەت توۋشى (خۆرە) (سەرەتانى ئىسك) (گانگىرىن) بووھ.

ئەۋىش ووتى: خۆرە چى يە؟

پزىشكەكە ووتى: دەردىكە ئەو ئەندامە دەخوات كە توۋشى بووھ، پاشان بەرەو ژورور دەست بەگواستەنەرە دەكات تا ھەموو لەشى لەناو دەبات. پاشان داۋاي مۆلەتى لىكرە تا قاچى بېرىتەوھ... تا ھەموو لەشى نەگرتۈتەوھ. ئەۋىش لەگەل پىناخوش بوون دا مۆلەتى دا...پزىشكەكە (تىغى) (گويىزان) (چەقۇي تىن) ئامادەكرە بۆ كىرەنەوھىگۈشتەكەو... (مشارىش) بۆ بىرىنەوھى (ئىسكەكە)...

پاشان پىيى ووت: ئەتە وىت كە خۇراكىڭ (مادەى بېھۆشكەرت) بدەينى بۇ ئەۋەى
 ھەست بە ئىش و ئازارى لەتكردى گۆشتەكە وېرىنەۋەى ئىسكەكە نەكەيت؟
 ئەۋىش ووتى: بەلكو بۇ ئەۋە لەۋە باشتەر ھەيە.
 پزىشكەكە ووتى: ئەۋە چى يە؟

ئەۋىش ووتى: قورئان خۇيىنىكى شارەزاي تەۋام لە قورئان خۇيىندىن بۇ ئامادە
 بكەن، با قورئان بەسەرمدا بخۇيىنىت. جا سەرنجەم بدەن، كە دەم و چاۋم سوورھەلگەپرا
 و، ھەردوو چاۋم كرانهۋە، چاۋم برىيە ئاسمان... ئەۋ جا چىتان دەۋى لەگەلما
 ئەنجامى بدەن...

ئەۋانىش داۋاكەيان جى بەجىكرىدو، ئىسكەكەيان بېرەۋە... جا كاتىك ھاتەۋە
 ھۆشى خۇى، پزىشكەكە پىيى ووت:

تۆۋا دىاربوو، كە ھەستت بە ئىش و ئازارى لەتكردى گۆشت و بېرىنەۋەى
 ئىسكەكەت نەكردى. ئەۋىش ووتى: بەپاستى فېنكى خۆشەۋىستى خوداۋ...
 شىرىنى ئەۋەى كە گۆيىستى بووم لە قورئانى پىرۆز، بى ئاگايكرىد لە گەرما و ئىش
 و ئازارى (مشار) و، (تېغەكە).

پاشان (قاچەكە)ى گرت بەدەستى يەۋە، چاۋى تېپى و ووتى:
 كاتىك لە رۆژى رەستاخىردا كە بەخزمەتى پەرۋەردگارم گەشتەم و پىرسىارى لىكرىد:
 ئايا بە تۆۋماۋەى (چل) ساللە رىم بەرى كرەۋەۋە بۇ قەدەغەكراۋىك؟... يان بە تۆۋپىم
 خشاندوۋە لە شتىكى رىگەپىنەدراۋ؟... بەدلىنبايىيەۋە دەلىم: نەخىر
 ۋە بەۋىستى خودا من لەۋەدا كە دەلىم راستگۇم.

*

*

*

(ئەبۇ عاليە) لە خۇپارىزى و، چاۋەپىكرىدنىدا بۇ رۆژى رەستاخىزو، ئامادەكارىدا بۇ
 خزمەت گەيشتىنى پەرۋەردگارى، گەيشتىبوۋە ئاستىك كە (كفىنىكى) بۇ خۇى
 ئامادەكرىدو.

ۋە ھەموو مانگىك جارىك ئەۋ (كفنىە)ى لەبەر دەكرىد، پاشان دەيخستەۋە
 شۆينەكەى خۇى... ۋە ۋەك لە درووستى (موسلىم)دا (صحيح المسلم) ھاتوۋە

(جەقۇدە) جا ۋەسىيەتى كىردۈۋە... ۋەبۇ ھەر ۋەسىيەتتە ماۋەيەكى دەستىنىشان دەكرد،
جاكە دەگەشتە كاتى تەۋابوۋنى سەرنجى دەدا.. جا يان چاكسازى تيا دەكرد...ۋە
يان دەيگۈرى... ۋە ياخود ۋازى لىدەھىنا ھەرۋەك خۇي...

ئىتر ئۈۋە بوو لە مانگى (شەۋالى) سالى (نەۋە دوسى ي) كۆچىدا... (ئەبو عاليە)
رىي بەرىكرد بۇ بە خزمەتگەيشتىنى پەروردگارى،
داۋىن پاك...ناخ و دل دەروون خاۋىن...
متمانەدار بە سۆزوۋ بەزەيى پەروردگارى...
تامەزرو بۇ بە خزمەتگەيشتىنى پىغەمبەرەكەي.

*

*

*

خودايە لەگەل (ئەبو عاليە) ۋە نموۋنەي ئەۋدا حەشرمان بکە.

(ۋەرگىپ)

بۇ زياتر شارەزابوون لە ژياننامەي (رۇفەيى كوپى مېھران) كە ناسراۋە بە (ئەبى
عاليە) بېۋانە:

- ۱- سير اعلام النبلاء للذهبي: ۲۰۷/۴ وما بعدها.
- ۲- حلية الأولياء لأبي نعيم الأصبهاني: ۲۱۷/۲ - ۲۲۴
- ۳- الطبقات الكبرى لأبن سعد: ۱۱۲/۷
- ۴- تهذيب التهذيب لأبن حجر: ۲۸۴/۳
- ۵- المعارف لأبن قتيبة: ۴۵۴
- ۶- الأصابة في تمييز الصحابة: ۵۲۸/۱ الترجمة ۲۷۴
- ۷- التهذيب لأبن عساكر.
- ۸- تذكرة الحفاظ للذهبي: ۵۸/۱

۲۸) ئەجنەفى كۆرى قەيس

بەشى يەكەم

(سەرۇكايتى (بەنى تەمىم) دەكات)

(بەبى گومان (ئەجنەفى كۆرى قەيس) لە رىز و شكۆمەندى و پايمەن زىدا گەشتبۇو
ئاستىك، كەنە فەرمانروايەتى سوودى پى دەگەياند و ئەلابردنىشى زىانى
پىدەگەياند) (زىادى كۆپى لەبىھى)

(دىمەشق) بە باخچە رازاۋە و چىرپەر و، باخ و سابات و گول و گولزارە جوان و
بۇنخۇشەكانى يەو، بۇ بەھارى دلرفىن پى دەكەنى.
وہ كاخى ئەمىرى بىرۋادارانىش (مۇعاۋىيە كۆرى ئەبى سۇفيان) یش، خۇى
ئامادەكربو بۇ پىشۋازىكردنى مىوانان و ئەو ۋەفدانەى كە سەردانى دەكەن. ھىشتا
مۇلەت بەيەكەم مىوان ئەداربوو كە بىتە خزمەتى (خەلىفە)
كە خوشكەكەى (ئومو ھەكەم ى كچى ئەبو سۇفيان)، لەپىشتى پەردەى ژورەكەى
(خەلىفە) ۋە شۇنىكى بۇ خۇى دەستىشان كرد و، تىيدا دانىشت، تاگوئىبىستى ئەو
بىت كەلە كۆرى (جى نشىنيەتيدا) دەگىرپتەو لە فەرمودەكانى (پىغەمبەر) ى خدا
دروودى خۋاى لەسەر بى.

بۇ ئەۋەى كۆيىكەتەرە و تۆمارىيىكەت، ئەۋەى كە گۆيىيىستى دەبىت لەزارى نامادەبوۋانى كۆپى (ئەمىر) لە (گوزارەى بى وىنە)و، ھەلبەستى ناۋازەو، (پەندى سود بەخش).

(ئومو ھەكەم) ئافرەتتىكى شىكۆمەندى يىرتىژ و، ژىرى پىك و، دەرۋون بەرز و، ھەمىشە ھەۋلى دەدا بۇ ئاگاۋون لە بەھا بەرز و پىرۋەكان.

وہ ئەو شارەزى ئەۋە بوو كە براكەى مۆلەت دەدا بەو خەلكەى كە دەچنە خزمەتى بەپىي پلەۋپايەيان. بۆنمۈنە ھارپىيانى (پىغەمبەرى خودا) درۋودى خوداى لەسەر بى پىش ھەموۋان دەخا، پاشان بەدۋاى ئەۋان دا گەرە شۈنكە وتۇرۇن، وە زانايان و، خاۋەن كەسايەتەكان.

(ئومو ھەكەم) ئەم جارە ئەۋەى بەدىكرد، (براكەى) لە پىشۋازىكردنى ميوانى يەكەمى دا، پىشۋازىكەى كەمتەرخەمى پىۋە ديار بوو، وە گۆيىيىستى بوو پىي دەۋوت:

ئەى (ئەحنەف) ووتى :سۆيىند بەخودا، ھەر جارىك كە رۆژى (صَفِين) دىتە بەرچاۋم، ئەۋەم بىر دەكەۋىتەرە، كە تۆ چۆن پىشت لە ئىمە ھەلكرد و، ھەلوپىست بەرامبەرمان ۋەرگرت و چوۋىتە لای (ەلى كۆپى ئەبى تالب) رەزى خۋاى لى بى، جا ئەو كىنىكى لەناخى مندا دروست كىردۋە، بەرامبەرت كە مەگەر مەرگ لەناخى دەرېكات. پىاۋەش (ئەحنەف) سۆيىند بەخودا، ئەو دلانەى تۆمان پى خەشم گىر كرد بەردەۋام لەناخماندايە... وە ئەو شىرانەى كە كۈشتارى تۆمان پى دەكرد بەردەۋام ئىستاش لە نىۋ دەستەكانمان دايە...

خۇئەگەر لەجەنگ ئەنگۈستىك نىك بىتەرە، ئىمە يەك بىست لىي نىك دەبىنەرە... خۇئەگەر بەرۋىشتىنى مادەو لەسەرخۇ بۆى بچىت، ئەۋە ئىمە بەگۈرگە لۇقە بۆى دەچىن. وە سۆيىند بەخودا بۇ ئەۋە نەھاتۋوین بۇلات بەئومىدى بەخشندەى و بەخشندەكانت، يان لەترسى و بىمى دوزمانىەتى و ستەم دژايەتت... بەلكو تەنھا بۇ جاكسازى نىۋان و، گەرەنەۋەى برايەتى وىكە رىزى و، كۆكردنەۋەى ووتەى

يوم صَفِين: ئەو رۆژە بوو كە تىايدا (ەلى) سەرگەۋت بەسەر (موعاۋى)دەا، (صَفِين) شۈنكىكە نىك رۇخى لای راستى (فورات).

موسلمانان، ھاتووين بۇلات... پاشان رووى ۋەرگىپراۋ لە كوئۇۋە ھاتىبوۋ بەرەو ئەۋى رىئى بەرى كىردەۋە. جا (ئوممو ھەكەم) خۇى پىپرانەگىراۋ، لايەكى پەردەكەنى لادا، تا ئەۋكەسە بىيىنى كە بەردەداتەۋە بەناۋچاۋى (خەلىفە) دا، (مەنىكى) بە دوو (مەن) بۇ پىۋانە دەكاتەۋە.. يىنى پىۋىك بوو، كورتە بالا، لاۋاز، كەچەل ۋ سەپپوۋتاۋە، دان تىكەلاۋ، چەناگە لاۋ، چاوزەق ۋ، قاچ لاۋ، ھىچ ناتەۋاۋ ۋىك نەبوۋ لە مۇۋە دا، كە بەشىكى لەۋدا نەبى.

ئەۋجا لاىكرد بەلاى براكەيەۋە ۋوتى: ئەى (ئەمىرى پىۋاداران) ئەمە كى يە كە ھەپەشە لە (خەلىفە) دەكات ۋ چاۋى لىسور دەكاتەۋە لەناۋ مائەكەى خۇى دا.. (موغاۋىيە) ھەناسەيەكى قوۋلى ھەلىكىشا ۋ ۋوتى:

ئەۋە ئەۋ كەسەيە كە توۋرەبوو، سەد ھەزار كەسى لە ھۆزى (بەنى تەمىم) بەدۋايدا توۋرە دەبن، ۋە گۈى بەۋە نادەن لەسەرچى توۋرە بوۋە... بى گومان ئەۋە (ئەھنەنەن كۆپى قەيسە) گەۋرەى ھۆزى (بەنى تەمىم) ۋ، يەكىكە لە ناۋازەكانى عەرەب ۋ پالەۋانە جەنگاۋەرەكانى.

جا فەرموون لە سەرەتايەۋە چىۋۇكى ژيانى (ئەھنەنەن كۆپى قەيس) بخەينە بەرچاۋ.

*

*

*

لە سالى سى يەمى پىش كۆچىدا، (قەيسى كۆپى موغاۋىيە سەعدى) كۆرىكى بوو، ناۋىنا (الضُّحَاك) (دەم بە پىكەنن).

بەلام زۆرى پى نەچۋو كە خەلىكى نازناۋى (ئەھنەنەنەن) يان دايە پالى لەبەر ئەۋلار لوئىرىيە كەلە قاچەكانى دا ھەبوو، ئىتر ئەۋ نازناۋە زال بوو بەسەر ناۋەكەى دا.

(قەيس) باۋكى (ئەھنەنەنەن) نە لەخانەۋادە خاۋەن پلەۋپايەى ھۆزەكەى بوو ۋە نەلەخانەۋادە ھەپەمەكى يەكان بەلكو لە خانەۋادە مام ناۋەندىيەكان بوو لە دايك بوۋنى (ئەھنەنەنەن) لەۋ مالاۋنەى ھۆزەكەدا بوو كەلە رۇژئاۋاى (يەمامە) دا جىگىر بوۋن، لەسەر زەمىنى (نەجد).

ئەۋ لاۋە بەبى باۋكى (بەھەتىۋى) نەشونماى كرد، چونكە ئەۋ پىش ئەۋەى پىنگرىت باۋكى كۆژا بوو. پاشان پىش ئەۋەى سىئەلەكانى، دەرىن، روناكىەكانى

:(مەن)

ئىسلام ھەممۇ دىلى داپۇشى. (پېغەمبەرى خۇدا) دروودى خۇاى لەسەر بى بەچەن سالىكى كەم پېش وەفاتى (بانگەوازكارىكى) (داعىيە)، پەوانە كەرد بۇلاى ھۆزەكەى (ئەحنەفى كۆپى قەيس) تا بانگەھىشتيان بكات بۇسەر ئايىنى (ئىسلام).

(بانگەوازكارەكە) لەگەل كۆمەلىك لە كەسايەتەكانى ھۆزەكە كۆبۇويەو، دەستى كەرد بەھاندانىيان بۇ بېروا ھىنان، وە (ئىسلامى) بۇ پوونكەردنەو، بانگەھىشت كەردن بۇمۇسلمانان بوون...

ھۆزەكە بېدەنگى دايگرتن، وە ھەندىكىيان سەرنجى ھەندىكىيان دەدا، (ئەحنەف) كەلەرىدا ئامادەبوو، پاپەرى ووتى:

ئەى ھۆزەكەم بۇچى لەدلەپراوكى دا دەتانىنم، قاچىك بەرەو پېش بەرى دەكەن و قاچەكەى دى بەرەوداوه؟!... سویند بەخودا ئەو (بانگەوازكارەى) ھاتوۋەتە لاتان بانگەوازكارى خىر و چاكەيە... وە لەپراستى دا ئەو بانگەھىشتان دەكات بۇلاى پەوشتە بەرز و بەھادارەكان، وە لە پەوشتە نزمەكان قەدەغەتان دەكا... وە سویند بەخودا جگە لەچاكە ھىچمان لى نەبىست...

جا كە وابوو وەلامى بانگەوازكارى و رىنمايى و چاكەكار بەدەنەو، خىر و چاكەى دونياو دواپۇژ وەدەستدەخەن. ئەو بوو زۆرى پېنەچوو كە ھۆزەكە مۇسلمان بوون و، لاو كەش لەگەلىاندا مۇسلمان بوو.

پاشان كۆمەلىك لەگەورە پياۋانى ھۆزەكە چوون بۇ بەخزمەت گەيشتنى (پېغەمبەرى خۇدا) دروودى خۇاى لەسەر بى. بەلام (ئەحنەف) لەبەر تەمەنى كەمى لەگەلىان نەبوو... بۇيە بى بەش بوو لەشكۆمەندى ھاپۇرىيەتى (پېغەمبەر) دروودى خۇاى لەسەر بى، بەلام بى بەش نەبوو لە رازى بوونى (پېغەمبەر) دروودى خۇاى لەسەر بى، لى ي و... دۇعاى خىرى بۇى...

*

*

*

(ئەحنەف) دوا ووتى:

لەپۇژگارى جى نشىنىتى (عومەر كۆپى خەتتاب) رەزاي خۇاى لەسەر بى خەرىك بور بەدەورى (كەعبە) دا (البىت الحرام) دەسووپامەو، كەسىكم پىگەيشت كە دەمناسى، ھەردوو دەستى گرىم ووتى: ئايا دەتەوئەت مۇدەت بەدەمى؟.

منىش ووتم: بەلى

پىاۋەكە ووتى: ئەو رۆژە دىتتەۋە يادت كە (پىغەمبەرى) دروودى خۋاى لەسەر بى،
منى رەۋانەكرد بۇلاى ھۆزەكەى تۆ، بانگەيشتيان بىكەم بۆسەر ئايىنى پىرۋى ئىسلام،
ئەۋجا منىش بانگەيشتىم كىردن، ۋە داۋام لىكردن كەبىنە ناۋ ئايىنى خۋداى
بالادەستەۋە، تۆش ئەو رۆژە ئەۋەت ووت كە ووتت؟

منىش ووتم: بەلى باش لەيامە.

پىاۋەكە ووتى: بى گومان كاتىك من گەرامەۋە بۇ خزمەتى (پىغەمبەرى خۋدا)
دروودى خۋاى لەسەر بى، ۋە ووتەكەى تۆم بۇ گىراپەۋە، ۋە فەرمۋى: (خۋدايە لە
(ئەحنەف) خۆش بى).

بۆيە (ئەحنەف) دەيفەرمۋ: ھىچ شتىك نى يە لە كىدارمدا، كەبۇ من ئومىد
بەخشىرىت لە رۆژى رەستاخىزدا لە نزاكەى (پىغەمبەرى خۋدا) ﷺ

*

*

*

كاتىك (پىغەمبەرى خۋدا) دروودى خۋداى لەسەر بى ۋەقاتى كىرد ۋە گەراپەۋە بۇ
خزمەتى پەرۋەردگارى، ۋە (موسەيلەمەى درۋىز)، بەدرۇ ھەلبەسراۋەكەيەۋە، ۋە لە
(ئىسلام) ھەلگەراپەۋە، ۋە بەھۋى ئەۋەۋە، ئەۋەى ھەلگەراپەۋە، ھەلگەراپەۋە،
(ئەحنەف) لەگەل مامىدا (موتەشەممەس) رىي بەرى كىرد بۇلاى، تا چارى پى بىكەۋىت
ۋە گويىسىتى بىت (ئەحنەف) لەو رۆزگارەدا لەسەرتاى لاۋىتىدا بوۋ جا كە بەجىيان
ھىشت، (موتەشەممەس) (المُتَشَمْس) بەبرازاكەى ووت:

ئەى (ئەحنەف) ئەۋ پىاۋەت چۇن كەۋتە بەرچاۋ؟

ئەۋىش ووتى: وام بىنى كەسىكى دەست بەتالەۋ لە نارەۋايەتىدا دەژىي ۋ، درۇ
ھەلدەبەستى بەدەم خۋدا ۋ خەلكەۋە. جا مامى بە سوعبەتەۋە پىي ووت:

ئايا خۇت ناترسىت كەمن ئاگادارىبىكەم لەۋە كە تۆ بەدرۋىدەخەيتەۋە؟!
(ئەحنەف) ىش ووتى:

ئەۋسا منىش لەلاى ئەۋ سوپىندت دەدەم، جا ئايا جەنابت سوپىند دەخۇيت كە ۋەك
من بە درۇت نەخستۋتەۋە؟ ۋەبە درۋىزى نازانى؟.

ئىتر (ئەحنەف) ۋ (مامى) پىكەنن نامىزبوون ۋ پىگىربوون لەسەر موسلمانەتيان.

*

*

*

ۋە نامۋىي لەۋە دا نى يە كە سەرسوپمان ۋ تيارامان داتبگىرت لەۋ ھەلۋىستە،
يەكلاكەرەۋانەى كە (ئەحنەف) نواندۋىەتى لەۋ كاروبارە گەۋرانەدا، لەگەل ئەۋەدا كە

ھېشتا تەمەنى لەسەرەتادايە. بەلەم بە دۇنيايىيەو سەر سوپمان و، تيارامانەكەت، كۇتايى دىت و لەبەين دەچىت، كاتىك كە شارەزابوويت، بەراستى ئەو لاوھى (بەنى تەمىم) ناوازەيەكە لە ناوازەكانى زەمانە لە تىژى بىر و ھۆش و، كىلپەدارى زىرەكى و، راستى و راستگۆى لە بۇچوون داو، بنەما خاوينى دا.

وہ (ئەخەنەق) ھەر لەمنداىيەو نامادەى كۆپى دەم راستان و پىياو ماقولانى ھۆزەكەى دەبوو، وە ھاوبەشى كۆيۈنەو و كۆپ بەستەكانيانى دەكرد، وە لەسەر دەستى داناو زانا و، ئەوانەى كە بەدان خۇداگرتن و لى بوردندا ناويان دەركردبوو ھەول فېربوونى دەدا. لە بارەى خۇيەو دوا و ووتى:

ئىمە ھاتۇچۇى كۆرەكانى (قەيسى كۆپى عاسمى مونەقەرى) مان دەكرد، قا دان بەخۇداگرتن و لىبوردنى لىوۋە فېر بېين، ھەروەك ھاتۇچۇى كۆپى زانايمان دەكرد تاللىيانەو زانست فېر بېين.

جا پىنى ووترا: (قەيس) لەدان بەخۇداگرتن دا گەشتبەو چ ئاستىك؟ ئەويش ووتى: جارىكيان چووم بۇ خزمەتى، بىنىم لە ھەوشەى مالەكەى دا، جەبەكەى بەسەرشانىدا داو، دانىشتوۋە، شىرەكەى لەسەر پانى يەتى. بۇ ھۆزەكەى دەدوئىت... منىش سلۇم كرد و دانىشتىم.

جا زۇرى پى نەچو، كەگۇيىستى ھەرايەك بووين، ئىمەش سەرنجىمان داو روانىمان... لاويكى بال بەسراو، لاويكى كۇژاويان ھىنا و، پىيان ووت: ئەمە برازاكەتە فلان كۆپتى كۇشتوۋە... سوئند بەخودا، دانىشتەكەى تىك نەداو، ووتەو قەسەكانى نەبىرى تا تەواوى كرد... پاشان لاىكردەو بەلاى برازاكەى دا ووتى:

ئەى برازاي خۇم، ئامۇزاكەتت كۇشت، وە بەدەستى خۇت سىلەى رەھمى خۇتت بچراند... وە بەتىرەكەت خۇتت پىكا... پاشان بە كۆپكى تىرمانى ووت: ئەى كۆپم ھەستە بالى ئامۇزاكەت بگەو... براكەشت بىئىرە. پاشان (سەد) ھۇشتەر بەرە بۇدايىكى لە خويىنى كۆرەكەيدا، چۇنگە ئەو لە ھۆزى ئىمە نى يە.

*

*

*

^۱ (قىس بن عاصم المنقرى): يەككىك بوو لە ئەمىر و ژىرمەندانى عەرەب، كەلە خولى نەقامى دا سەركايەتى ھۆزەكەى كردوۋە، ۋەمەى خواردنەوۋى لەخۇى قەدغەكردوۋە، وە چۈتەخزمەتى (پىقەمەرى خودا) درودى خوداى لەسەر بى، لەسەر دەستى مۇسلمان بوو.

وہ (ئەحنەف) كاتى بۇ رەخسارە، كەلەسەر دەستى كۆمەلئىكى باش لە ھارپىيانى بەرئىز و پايداردا فېربىت، لەسەر و ھەمويانەوہ (عومەرى كۆپى خەتتاب) رەزاي خۇاى لەسەر بى.

نامادەى كۆپەكانى بووہ و، گويىبىستى نامۆزگارىي يەكانى، وە بەباشى ناگادارى دادوہرەكانى بووہ و لە بېريارەكانى تى گەيشتوہ، (ئەحنەف) لە درەوشاوەترينى ئەو قوتابيانەيە كە قوتابخانەى (عومەرى)، بەرھەمى ھىنان، وە لە ھەمويان زياتر رۇچو بوو، لەوەرگرتنى زانستە ناوازەكانى ئەو قوتابخانەدا.

جاريكيان پىي ووترا: بەچى ئەودان بەخۇداگرتن و دانايى و كەسايەتى يە نەرم ونيان و رىزدارەت بە دەستھىناوہ؟.

ئەويش ووتى: بەھۇى چەند ووتەيەكەوہ لە (عومەرى كۆپى خەتتاب) رەزاي خۇاى لەسەر بى گويىبىستى بووم، كە فەرمووى:

ھەركەس جىنگە پەلماس و قسەى ھەلەوپەلەوسوعبەت بكات پىي كەم بەھا دەبىت...
 وە ھەركەس لە شتىكدا زۆر رۇبجىت و پىوہى وابەست بىت بەوہ دەناسرى...
 وە ھەركەس ھەلەى زۆر بوو ئابروى كەم دەبىتەوہ...
 وە ھەركەس ئابرووى كەم بووہوہ، خۇ پارىزى كەم دەبىتەوہ...
 وە ھەركەس خۇپارىزى (ورە) كەم بووہوہ، دلى دەمرىت...

*

*

*

(ئەحنەف) سەرۇكايەتى ھۆزەكەى كردوہ، لەگەل ئەوہشدا كەلە خانەوادە خاوەن كەسايەتى يە پلەوپايە بەرزەكان نەبووہ... لە دايك و باوكىكى پايدە بەرز نەبووہ...
 وەلە زۆر كەس پرسىار كراوہ دەرپارەى ئەو نەپىنى يە، جا يەككىيان لەو پرسىاركارانە پرسىارى كرد لە (ئەبا بەحر) ووتى:

ئەى (ئەبا بەحر) ئەوہ چى واىكردوہ كە (ئەحنەف) سەرکردايەتى ھۆزەكەى بكات؟. ئەويش ووتى: ھەر كەسى چوار سيفەتى تىدايىت سەرۇكايەتى ھۆزەكەى دەكات بەبى ركاہەر. پىي ووترا: ئەو سيفەتەنە كامانەن؟

ئەويش ووتى: ھەركەس ئاينىكى ھەبىت قەدەغەى بكات لەخراپە... وە شەرەف مەندى و كەسايەتییەكى ھەبىت بىپارىزىت... وە ژىرەكى ھەبىت رىنومايى بكات...
 وە ئابروويەكى ھەبىت لەكارى زفت و ناشىرىن قەدەغەى بكات.

وہ (ئەنئەنى) لەپاش ئەوہ بووئە يەككە لەو عەرەبانەى كە بەنمۇنە دەھنرانەوہ لەدان بەخۇگرتن دا. وہ لە دان بەخۇداگرتن دا (ئەنئەنى) گەشتبۇوہ ئاستىك كە (عەمروى كۆپى ئەھتەم) پياويكى لەخشتەبرد كەبە جنىوى زۆر ناشىرىن و قىزەوون بەشىوہيەك جنىوبارانى بكات، كە ھەرچى خۇداگرانە بەھژىنىت و كارىان تىبكات.

بەلام (ئەنئەنى) بەردەوام سەرى دانەواند و بىدەنگ مايەوہ... جا كاتىك كە پياوہ يىنى وا (ئەنئەنى) وەلامى ناداتەوہ و، ھەتا بەكەمترىن ووشەش لۆمەى ناكات، پەنجەگەرەى خستە دەمى و، دەيگەست و لەبەرخۆيەوہ دەيووت: ئەى ھاوار ھەى، سوئند بەخودا تەنھا بى بەھايى و رىسوايى مە بو لەلاى وا وەلامى نەدامەوہ. وارىكەوت (ئەنئەنى) لە دەورووبەرى (بەسەدا، بەتەنھا رى بەرى دەگرد، پياويك رووبەروى بووئەوہ و، دەستى بەجنىودانى كرد و، شوورەيى دەدايە پالى و، ھەموو ووشەيەكى ئىش پىگەيەنەرى دەدا بەگوئى دا، بەلام ئەو ھەريدەنگ بو، وە بەردەوام بو لەسەر رىبەپىكردنەكەيدا. كاتىك كەلە خەلك نزيك بووئەوہ، لاىكردەوہ بەلاى پياوہكەداو ووتى:

ئەى برازاي خۇم ئەگەر قەسەى زياترت ماوہ ئىستا بىلى... چونكە بى گومان ئەگەر ھۆزەكەم گوئىيىستى ئەوہ بىن كەتۇ دەيلىت ئازارت دەدەن.. وە (ئەنئەنى) لەسەرەو ھەموو ئەوانەوہ، خودا پەرسىكى بى سنوور و، رۆژوگر و، زىندوكرەوہى شەوان بووہ بەخوداپەرسىتى و، بى باك بووہ لەوہى لەدەستى خەلكى دا بووہ.

وہ كاتىك كە تارىكى شەوى لى دادەھات، چراكەى دادەگىرسان و، لەنزيك خۆيەوہ دايدەناو، لە مىجراپەكەيدا رادەوستاو بەردەوام نوئىژى دەگرد. وە دەلالايەوہ، لالانەوہى نەخۇش و دەردەدار، وە دەگريا گريانى كەسىك كە جگەرگۆشەى لەدەست دابى، لەترسى خەشمى خودا، لەوہى كە خەشمى لىگرت...

وہ ھەركاتىك كە گوناھىك لە گوناھەكانى بەھاتايەتەوہ ياد، يان شوورەيەك لە شوورەيەكانى لى وەدەركەوتايە، پەنجەى لە چراكە نزيك دەخستەوہو دەيووت: ئەى (ئەنئەنى) ئازار بچىژە...

چى واى لىكردىت كە فلان رۆژ ئەوہت ئەنجام دا؟

ھاۋار بەھالت ئەي (ئەحنەف) لەكاتىڭدا ئەمىرۇ كەلەبەردەم گېرى چىرايەكدا خۇي
 بۇپاناگىرى و خۇراگىرنىت لەبەردەم ئازارەكەيدا... ئەي چۇن سبەينى لەبەردەم گېرو
 كلىپەي دۆزەخ دا خۇت پىپراڭگىرى و، لەسەر ئازارەكەي ئارام دەگىرىت؟!...
 دەي خودايە ئەگەر لىم بېورى تۇ شاينەي ئەۋەيت... خۇئەگەر سىزاشم بەدەيت ئەۋە
 من شاينەي ئەۋەم.

*

*

*

خودا لە (ئەحنەف كۆپى قەيس) خۇشېيىت. بەپراستى درەوشاۋەيك بوو لە
 درەوشاۋەكانى زەمانە ۋە نمونەيك لەخەلكى.

(خودايە دان بەخۇداگىرتنى (ئەحنەف) مان پىي بېەخشە)

ئەحنەفى كۆرى قەيس

بەشى دووھ

(لەسەر دوودەستى (فاروق) دا فېر دەپنە)

(بەپراستى ئەم لاو، سۆيىد بەخودا گەورە، بى گومان ئەم گەورە خەلى
(بەسەرە، بەسەرە كۆپى خەتتاب)

ئىمە ئىستا واين لە سەرەتاكانى جىنىشىنى تى (فاروق) خوداى بالادەست رووى
گەش و پرشنگدار بکات. ئا ئەوانە كۆمەلە پياوئىكى نازا و بەجەرگ و ناوازەن لە
مۆزەكەى (ئەحنەفى كۆرى قەيس) لە (بەنى تەمىم)، كە سوارى ئەسپە كەحیلەكانىيان
بوون و، شىرەتیز و بريسكەدارەكانىيان لەشان كردووه و... مائەكانىيان بەجىدەهیلن لە
(ئەحصا) و، (ئەجدە) و، رووه و (بەسەرە).

دەيانوئىست بچنە پال كۆى ئەو موسلمانانەى كە كۆبۇبوونەو، لەژىر فەرماندەى
(عوتبەى كۆرى غەزوان) بۇ كوشتاركردى (فارس) لەپىگای خودادا... وە بەئومىدى
بەدەستەپنەنى ئەوئە لەلای خودایە لە پاداشتى شایستەى و باش... وە لای
تازەپىگەيشتووى مۆزەكەيان (ئەحنەفى كۆرى قەيس) يان لەگەل دا بو.

*

*

*

رۆژنىكان (عوتبەى كۆرى غەزوان) نامەيەكى لە ئەمىرى پىوادارانەو (عومەرى كۆرى
خەتتاب) بەدەست گەيشت، كە تيايدا فەرمانى فەرمووبو كە دەكەس
لەسەربازەچاكەكانى بۇ پەوانە بکات، ئەوانەى كە هەلوئىستى مەردانە و ناوازیانە

ھەيە لە كوشتاردا، بۇئەۋەى لىيانەۋە ھەلۋىستە بىكات لەسەر كاروبارو ئەحوالى سوپاكە، ۋە تاسوودمەندىت لەپراۋ پراۋىژيان.
(عوتبە) دەستبەجى دەستى دايە جى بەجىكردىنى قەرمانەكەى ئەمىر، ۋە دەكەسى لە ئاۋازەكانى پىاۋەكانى ئامادەكرد، كە (ئەحنەفى كۆپى قەيس) لەنىۋانىان دابوو ۋە پەرۋانەى كردن بەرەوشارى (مەدىنە).

*

*

*

پىاۋانى رەۋانەكراۋ ئامادەبوون لەخزمەتى (ئەمىرى پىرواداران)دا، جەئابى ئەۋىش زۆر بەگەرم بەخىرىيەننەن ۋە لەنزىك خۇيەۋە دايەن، ۋە پىرسىارى لىكردن دەرپارەى پىۋىستى خۇيان ۋ، پىۋىستى خەلكى بە گشتى.
يەك لەدۋاى يەك ھەستەنە سەرپى ۋ ووتيان:
دەرپارەى خەلكى بەگشتى ئەۋە جەئابت خۆت سەرپەرشتكارىانى ۋ، خاۋەنى كاروبارىانى، بەلام ئىمە دەرپارەى تايىبەتەندىەكانى خۇمان لەخزمەتتا دەدۋىين.
پاشان ھەرىكەيان داۋاى ئەۋ پىۋىستى يەكرد كە پەيۋەندى بە خۇيەۋە بوو. ۋە (ئەحنەفى كۆپى قەيس) لەبەر ئەۋەى كەمترىن تەمەنى ھەبۋولە ۋەفدەكەدا ، كۇتا كەسى قەسكەران بوو. جا سوپاس ۋ ستايشى خوداى بالادەست كرد ۋ، پاشان ووتى:

ئەى (ئەمىرى پىرواداران) لەراستى دا ئەۋ سەربازە مۇسلمانانەى كە لە (مىسر) جىگىربوون، جى نىشىنى ئاۋچەيەكى سەۋز ۋ پىر لە بەرۋوبوم ۋ خىر ۋ بەرەكەت بوون، لەئەۋ مائى (قەرەبەنەكان)دا. ۋە ئەۋانەى كەلە (شام)دا جىگىربوون، لەراستىدا جىنشىنى ئاۋچەيەكى پىر لە بەرۋوبوم ۋ باخ ۋ باخات ۋ پىت ۋ بەرەكەت ۋ ژيانى خۇش بوون لەئەۋ مائى (قەيسەرەكان)دا.

ۋە ئەۋانەى كە جىگىرى ئاۋچەكانى (قودس) بون، لەراستىدا جىنشىنى رۇخى رووبارە سازگار ۋ، باخ ۋ باخاتە رازاۋەكانى پىر لەبەرۋوبومى ھەمە جۆرە بوون لە مائەكانى (كىسراكان)دا.

بەلام لەراستىدا ئەۋانەى ھۆزەكەى ئىمە كە جىگىرى (بەصرە) بوون، ئىستە جىنشىنى سەرزەۋى يەكن كە شىدار ۋ سوپەر، زەۋىيەكەى ۋوشك ئابىتەۋە ۋ، روۋەك ۋەبەرھەم ناھىنى ۋ، بى لەۋەرگايە... لايەكى ئەۋ سەرزەۋىيە دەرپايەكى سوپەر ۋ، لايەكى تىرىشى سەرزەۋىيەكى بى روۋەك ۋ بى پىت ۋ بەرەكەتە.



جا ئەي (ئەمىرى بېرواداران) بەردەوام ئەوان لە زەرەروزيان و بى بۆتويدان، كەوابوو جەنابت فەرمان بدە بە (والى يەكەت) لە (بەصرە) كە رووبارىكيان لەناوى شيرين بۆ ھەلبەكەنى تاخويان لى ي بخۆنەو، ئاژەلەكانيانى لى ئاوبدەن و، كشت وگالى پى بەرھەم بەيئن...

ئەوجا كاروباريان باش دەبيت، بۆتوي خاوخيزانيان بەرەو باشى دەچييت، ھەرزاني دامينگيريان دەبيت. ئيتەر بەھوي ئەو ھە بەتوانا تر دەبن لەسەر جيهاد كردن لەراھى خوادا. (عومەر) رەزاي خوي لەسەر بى بەسەر سوپمانەو ھە سەرنجى داو، بەپياوھەكانى وەفدەكەي فەرموو:

خۆزگە ئىوھش ئەو كارەي ئەوتان ئەنجام بدايە... سويند بەخودا _ بى گومان ئەو گەرەيە... پاشان خەلاتى بەسەردا دابەشكردن، ھە خەلاتى تايبەتيشى بەخشى يە (ئەحنەف)، ئەحنەفيش ووتى:

سويند بەخودا ئەي (ئەمىرى بېرواداران) ئيمە بۆ ئەو، بيبابان و چال چۆلمان نەبريوو، لەسەرپشتى حوشترەكەمان تاريكى شەومان بەرووناكى بەرەبەيان تىكەل نەكردو، كە خەلات بەدەست خەين...جا لە بەرئەو ھە من ھيچ پيوستى يەكى تايبەتى خۆم نى يە لەلای جەنابت، جگە لە پيوستى ھۆزەكەم كە خستەم بەردەمت و ەرزەم كرديت... جا ئەگەر بۆيان جى بەجى بکەيت، ئەو بەسە، ھەبەجىبەجىكردنى پيزانينت ئەنجام داو ھەرامبەريان...

(عومەر) رەزاي خوي لەسەر بى زياتر سەرى سووپما بە (ئەحنەف) و ووتى: ئەم كۆرە لاو ھەو ھەلەكى (بەصرە) يە.

جا كە دانيشتنەكە تەواو بوو، ھە كۆرەكە بەتال بوو، پياوھەكان رۆشتن بۆلای بارگەوبنەكانيان تالەوي شەوخەوي بکەن و بھەوئەو، (عومەر) یش رەزاي خوي لەسەر بى چاوى دەگىرا بە بارگەوبنەكانيان دا، بەرگىكى (ئوب) بينى كەلایەكى لە لایەكى دیکەي زياترە، ئەويش دەستی لىداو ووتى:

ئەمە ھى كى يو؟

(ئەحنەف) ووتى: ھى منە ئەي (ئەمىرى بېرواداران). (ئەحنەف) وايزانى كە (ئەمىر) لەبەر گرانبەھايیەكەي پرسىار دەكات. (عومەر) رەزاي خوي لەسەر بى فەرموو:

بەچەند كړيوو تە؟



(ئەحنەف) ووتى: بە ھەشت درھەم. ۋە ئەۋەندەدى زانىيىتى ۋە ئاڭاي لەخۋى بوويىت، ئەۋە تاكە درۋىيەك پۈۋە لەژيانىدا كىردىبۈۋى. ئەۋەش ئەۋەبۈۋەكە بە (دوانزە) درھەم ئەۋە بەرگەي كىرىبۈۋ، ئەك بە ھەشت درھەم .

(عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بى زۆر بەنەرم و نىيائەۋە سەرنجى داۋ فەرمۈۋى:
ئايا لايەكى ئەۋە بەرگەت بەس نەبۈۋ، ۋە زىيادەي ئەۋە پارەيەي كەبەر قوماشە زىيادەيەت دابۈۋ، لە شۈيىنىكت دابىيائە كە يارمەتى مۇسلمانىكت پى بىدايە؟
پاشان فەرمۈۋى: ئەۋەندە مال ۋە دارايىتان خەرج بىكەن كە پىۋىست بىت بۆ بەردەۋامى ژيانقان... ۋە زىيادەكەي لەشۈيىنى شايستەي دا دابىنن، خۇتان دىلشاد بىكەن ۋ، سوۋدەند بىن... (ئەحنەف) ئەۋەجا شەرم دايگىرت ۋ سەرى ئەۋى كىرد ۋ، ھىچ شىئىكى نەۋوت.

(نەمىرى بىرۋاداران) مۇلەتى دا بە پىياۋەكان بەگەرەنەۋە بۆ (بەسرە)، بەلام مۇلەتى ئەدا بە (ئەحنەف) بەگەرەنەۋە لەگەلىان دا، بەلكۈ يەك سال لاي خۋى ھىشتى يەۋە.
(عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بى بەسەرنجە دانايىيەكەي لەۋە تىگەيشت كە ئەم (لاۋە تەمىمىيە) چەندى تىيائە لە زىرەكى يەكى بى سنۈۋر ۋ... جوان دەرپىرن ۋ... ناخ بەرزى ۋ... ھىمەت بلىندى ۋ... بەتوانايى لەھەموۋ پۈۋىيەكەرە...

بۈيە ۋىيىستى كەلە نىزىك خۋىيەۋە بىھىلىتەۋە، تارىنمايى ۋ پەرۋەردەي بىكات. ۋە بەخزمەتى گەرە ھارپىيان بىكات، تا شۈيىن پىيان ھەلىگىرىت ۋ، لەرىنمايىيەكانيان سوۋدەند بىيىت... ۋەسەر دەستى ئەۋان دا بەتەۋاۋى شارەزاي دىنى خۇدا بىيىت...
لەپاش ئەۋەش دەۋىۋىست كەلە نىزىكەۋە تاقىيىكەتەۋە، ۋە بچىتە ناخى يەۋە، پىش ئەۋەي كە ھەندى كاروبارى مۇسلمانان بىخاتە ئەستۈي.

لەبەر ئەۋەي (عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بى زۆر لەۋ زىرەك ۋ قسەرەۋانائە دەترسا.
لەبەر ئەۋەي ئەۋە جۆرە كەسانە چاك ۋ خۇداناس بىن، ھەموۋ دونيا پىردەكەن لەخىر ۋ بىرۈ خۇشەختى... خۇئەگەر خۇانەخۋاستە خراب ۋ دۈۋر لەخۇدا بىن، ئەۋە زىرەكى ۋ قسەرەۋانيان دەبىتە بەلا ۋ نەھامەت بەسەر خەلكى يەۋە.

جاكاتىك سالەكە تەۋاۋ بۈۋ، (عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بى فەرمۈۋى بە (ئەحنەف): ئەي (ئەحنەف) بەراستى من تۆم تاقىكرەۋە ۋ، ھەلمسەنگاندى جگە لەچاكە ھىچى دىم لى نەدەيت.

وہ بەراستی ئەوہت كە ئاشكرايە، وەبە دەرەوہیە ھەمووی چاكە، ئومئدم وایە بەوویستی خودا نھینی و نادیارەكانیشٹ وەك ئاشكراودیارەكانت واییت. پاشان رەوانەى كرد بۆجەنگى (فارسەكان)، وە نامەيەكى نووسى بۆ فەرماندەكانى (ئەبو موسای ئەشعەرى): تیايدا فەرمووبووی، لە (ئەحنەفى كۆپى قەيس) نزیك بەوہوہ راویژی پینبەكە و، گوئی لی رابگرەوہ، گوئیبیستی رایەكانى بە.

(ئەحنەف) چوہ ژیر ئالای جەنگاوەرانی ئیسلامەوہ، بۆ جیھاد كردن لە رۆژھەلات و رۆژئاوای وولاتى (فارس)دا. وە ئاوازەترین و نموونە ترین ھەلوئىستی پالەوانانەى نواند، كەواى لیکرد، تیری بڵند بیٹ و، ئەستیرەى درەوشاوە بیٹ. وە ئەو ھۆزەكەى (بەنو تەمیم)، لە كوشتارکردنى دوژمندا، باشتەین ھیزیان پیشاندا و، زۆرترین گیان و خوینیان بەخشى. تا خودای بالادەست لەسەر دەستی ئەواندا، شارى (توستەرە) كە رووناك بەخشى تاجى كوسرەوییەكان بوو، فەتح كرد و، (ھورموزانیش) بەدیلى كەوتە دەستیان.

(ھورموزان) لەبەھیزترین فەرماندەكانى (فارس) بوو لەنازایەتى و، دەست وەشاندن دا، لەبەھیزترین ئەمیرەكانى بوو لە لووت بەرزى دا، وە لەھەمووانیان زیاتر خواھن ھەلوئىستی نەپساو بوو، وە لە ھەمووان زیاتر شارەزای فرتوفیلى جەنگەكان بوو. بى گومان سەرکەوتنە یەك لەدواى یەكەكانى موسلمانان (ھورموزان)ى ناچار كردبوو، كە زیاتر لەجاریك ئاشتەواوى و ریکەوتن لەگەل موسلمانان بکات، بەلام ھەرکە فرسەتیكى بۆ ریدەكەوت وە وای دەزانى كە سەرکەوتن بەدەست دەھینی، ریکەوتنەكەى ھەلوەشاندەوہو ھیزشى دەکردەوہ سەر موسلمانان. كاتیك كەلە (توستەرە) دەوریان گرت، لەیەكێك لەقەلەكانى دا كە زۆر یاخى بوو، خۆى قایم كرد و پینی ووتن:

دانیابن (صەد) تیرم لایە. جا سویند بەخودا مادام یەك تیرم پى بمینی ئیوہ دەستان ناگاتە من، وە خوشتان باش دەزانن كە من تیر ھاویژنكم، تیرم بەھەلە ناچى... جا ھەولێ بەدیل گرتەم دانیابن بى سوودە، پاش ئەوہى كە بینیتان (صەد) كەسم لی پینكارن لە نیوان كۆژاو بریندار دا.



ئەوانیش ووتیان: ئەی چیت دەوێت؟

ئەویش ووتی: ئەمەوێت کە دابەزم بەمەرجێک ئامادهی بەردهمی خەلیفهکەتان (عومەر) رەزای خۆی لەسەر بێ بکړم، ئەوجا رازیم بەوهی ئەو چی دەوێت لەگەڵم بیکات.

ئەوانیش ووتیان: رازین بەوه بۆت. ئەوجا ئیتر کەوانهکە ی فرێدایه سەرزهوی و، لەقەڵە دابەزی و خۆی رادهستی ئەوان کرد، ئەوانیش بآلبەستیان کردو، لەگەڵ کۆمەڵێک لەپالەوانان پەوانە ی شاری (مەدینه) یان کرد.

بەسەرکردایەتی (ئەنەسی کوپی مالیک) خزمەتکاری (پیغەمبەری خودا) دروودی خۆدای لەسەر بێ (ئەحنە فی کوپی قهیس) قوتابی قوتابخانە ی (عومەری). لەوهفدەکە (هورموزان) رهزایان بەرێ کرد بەرهو شاری (مەدینه)، تا مزگینێ گرتن و فەتحي (توستەر) بە (ئەمیری پرواداران) رابگەیهنن. وه پینچ یهکی (خمس) دەستکەوتەکان بگەیهننه مالی دارایی موسلمانان و (بَيْتُ الْمَالِ الْمُسْلِمِ)، پهیمان شکینێ پهیمانەکان و ناپاکترین ئەهلی (دَمَة) رادهستی (خەلیفه ی موسلمانان) بکەن، تا بریاری خۆی لەسەری بدات. کاتی که گەیشتنه دەوروبەر و دەروازه ی شار، (هورموزان) یان ئاماده کرد، تا به شیوه ی خۆی لەبەردهمی موسلماناندا بینوین.

ئەوجا ئەو بەرگەیان لەبەر کرد کە لەهەری سڕوشتی دروست کرابوو، وه بهتالی زیر رازابوو. وه ئەو تاجەیان لەسەرنا کە به (درو جهوه) ی رازابوو وه و چنرابوو. وه داردهستهکەیان دا بەدهستیه وه کە له (ئیریس) دروست کرابوو، وه به (یاقوت) رازابوو بووه. جا هەر ئەوهنده ی کە چوونه ناو شاری (مەدینه) کاتی که زانرا خەلکی به لاو و پیره وه کۆبوونه وه... وه دهیانپوانیه دیلهکەیان و، سەریان سوورده ما، چۆن سەرسوورمانیک، لەشیوه و جل و بەرگەکی.

وهفدەکە به (هورموزان) وه پووین کردە مالی (عومەر) رهزای خۆی لەسەر بێ، بهلام لهوی نهبوو، جا پرسیاریان دهباره ی کرد... پتیان ووترا:

كە پۇشتوۋە بۇ مەڭگەوت بۇ پېشۋازى كىردى ۋە فەدىك كە ھاتوۋنەتە خىزمەتتى. ئەوجا ئەۋانىش رۇشتىن بۇ مەڭگەوت، بەلام لەۋىش نەيان بېنى، لە كاتى گەپانىيان بەدۋاى (خەلىفە)دا، تادەھات بەردەوام خەلگى زىاتىر لىيان كۆدەبوۋنەۋە ۋ، قەرەبالغى لەسەرىيان زىاتىر دەبوۋ... ئەۋان كە لەۋ دالەپاۋكىيەيان دا بوۋن، لە گەپانىيان بەدۋاى (خەلىفە)دا، ھەندىك مندالىيان بېنى كەپارىيان دەكرد، پېيان ووتن:

چ خىرتانە لە ھەۋلى چى دان؟!... دەتان بېنىن دېن ۋ دەچن، لەۋە دەچىت (ئەمىرى بېۋاداران)تان مەبەست بىت. ئەۋانىش ووتيان: بەلى بەدۋى ئەۋدا دەگەپېن. ئەۋانىش ووتيان: لەراستى دا ئەۋ لەلاى راستى مەڭگەوتەۋە نوۋستوۋە، رىداكەى^۱ كىردۋتە سەرىنى. (عومەر) رەزاي خۋاى لەسەر بى چوۋبوۋ بۇ چاۋ پىكەۋتنى ۋە فەدىك لەلايەن خەلگى (كوفە)ۋە ھاتبوۋن، جا بەۋ ھۆيە (رىدا) (بورنوس)ى لەبەر كىردبوۋ، كاتىك كە ۋەفەدەكە رۇشتىن، رىداكەى (بۇرنس) داكەند ۋ نايە ژۇر سەرى ۋ، سەرى لەسەر دانائو چاۋى چوۋە خەۋ.

ئەوجا ۋەفەدەكە بە (ھورموزان)ۋە پوۋيان كىردە لاى راستى مەڭگەوت، جا كاتىك كە بېنىيان ۋە (خەلىفە) نوستوۋە لە نىزىكىۋە دانىشتن... ۋە دىلەكەشيان لەگەل خۇيان دانائو...

(ھورموزان) ھىچ شتىك لەزمانى عەرەبى ھالى نەدەبوۋ. ۋە ھەرگىز ئەۋە بەپىرىدا نەدەھات كە ئەۋەى نوۋستوۋە لەلاى مەڭگەوتەكەدا ئەمىرى بېۋاداران (عومەرى كۆپى خەتتاب) بىت. بەلى لە راستى دا ئەۋ ئەۋەى بېستېۋو دەرپارەى (عومەر) رەزاي خۋاى لەسەر بى، كە تا چەندى لەتەنگەژەى ژيان دايەۋ، دۇنيا ئەۋويستە ۋ، بى باكە لە نازو نىعمەت ۋ جوانىەكانى دۇنيا.

بەلام ھەرگىز ئەۋەى بەخەيالدا نەدەھات كە بەزىنەرى (پۆم) ۋ تىكشكىنەرى (كىسراكان) لەلايەكى مەڭگەوتەۋە بنوئىت بە بى داپۇشەرو... سەرىن... پاسەۋان ۋ... دەرگاۋان... جا كاتىك كە (ھورموزان) سەرنجى ئەۋ كۆمەلەى دا كە بىدەنگ

^۱(رداء): بەسەر دىزداشەدا لەبەر دەكرىت يەخەى كىراۋىيە ۋەك جەبە.

دانىشتون، وا بەبىرى داھات كە ئامادەباشى دەكەن بۇ نوڭ و، چاۋەپىنى ھاتنى (خەلىفە) دەكەن.

بەلام (ئەحنەف كۆپى قەيس) ئامازەى بەخەلكە دەدا كە قسە ئەكەن و واز لە دەنگەدەنگ بەنن بۇ ئەۋەى (خەلىفە) خەبەر ئەكەنەۋە. و بەراستى زانراۋە لە ھاۋپىيەتى يەۋەى كەم پۈۋى داۋە لەشەۋدا (عومەر) رەزەى خۋەى لەسەر بى چاۋەكانى چۈۋىتتە خەۋ.

جا يان لەمىحرابەكەى دا شەۋى زىندۈۋ كىرۈتتەۋە خەرىكى خوداپەستى بوۋە... ۋەيان بەرگى گۆرۈۋە، لە گەرەكەكانى (مەدینە) دا ھاتۈچۈى كىرۈۋە تا ئاگادارى كاروبارى خەلكەكە بىت... ۋەيان پاسەۋانى مالى مۇسلمانانى كىرۈۋە، تا پارىزاۋ بن لە چەتە و تالانچيان.

جا ئامازەكانى (ئەحنەف) كارى كىرە سەر سەنجى (ھورموزان)، بۆيە لايكرد بەلەى (مۇغىرە كۆپى شوعبە) ۋە كە فارسى دەزانى و ۋوتى: ئەۋ نۇستۈۋە كى يە؟!.

(مۇغىرە) ش پى ى ۋوت:

ئەۋە ئەمىرى بىرۋاداران (عومەرى كۆپى خەتتاب) ە... (ھورموزان) لەسەر سۈپماندا دەمى كرايەۋە ۋوتى: (عومەر)؟! ئەى پاسەۋان و دەرگاۋانەكەى لەكۆى يە؟!.

(مۇغىرە) پى ى ۋوت: نەپاسەۋان و نەدەرگاۋانى نىيە.

جا (ھورموزان) ۋوتى: ئەبىت ئەۋ پىغەمبەر بىت.

(مۇغىرە) ش ۋوتى: بەلى كىردارى پىغەمبەرەن ئەنجام دەدات، بەلام بى گومان لەدۋەى (مۇحەمەد) دىرۈۋدى خۋەى لەسەر بى، پىغەمبەرى دى نى يە....

المغيرة بن الشعبة: سالى ٥٠ ھى كۆچى ۋەفاتى كىرۈۋە، ھاۋپىيەكى سەقەنى بوۋ، لە ئاۋازەكانى عەرەب و والىيەكانيان، (عومەر) رەزەى خۋەى لەسەر بى كىردىيە والى (كوفە) و (بەصرە)، (عوسمان) رەزەى خۋەى لەسەر بى لايىرد، ئىنجا لەدۋەى ئەۋە (مۇعاۋىيە) كىردىيە بە والى (بەصرە) ۋە ھەر لەۋى ۋەفاتى كىرد.

پاشان خەلكى زياتر و زياتر بوون و، دەنگ و ھەراو ھوریا بلىند بوو. بەھۆى ئەۋەدە (عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بىي بەخەبەر ھات، وە بە پىۋە راوستاۋ، بەسەر سوورمانەۋە بۇ خەلکەكەى پوانى...

جا (ئەمىرە فارسىيەكەى بىنى، كە تاجەكەى لەسەر سەرىيەۋە، لەژىر تىشكى خۇردا دەدرەۋشاىيەۋە... وە ئەۋ داردەستەى بەدەستەۋە بوو، كەبرىسكەى ناۋى چاۋى دەبرد، ئەۋجا چاۋى تىبىرى و فەرموۋى: (ھورموزان)؟

(ئەھنەڧ) پىيى ووت: بەلى ئەى (ئەمىرى پرواداران).

ئەۋجا (عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بىي سەرنجى ئەۋ زىر و، لوتلوئو، ياقوت و، ھەرىرەى دا كە پىۋەيەتى. پاشان پروۋى ليۋەرگىپراۋ فەرموۋى:

پەنا دەگرم لەخودا لە ئاگر... وە پەناى پىي دەبەم لەسەر دونيا... سوپاس و ستايش بۇئەۋ خودايەى ئەۋە و ۋە ھۆزەكەى ملکەچ کرد بۇ ئىسلام.

پاشان فەرموۋى:

ئەى كۆمەلى مۇسلمانان دەست بەم ئاينەۋە بگرن... وە شوۋىن پىنومايەكانى (پىغەمبەرە بەرزو پاىەدارەكەتان) بگەون... وە ئاگاداربىن دونيا لەخشتەتان ئەبات چۈنكە بەراستى دونيا ھەلخەلەتپنەرە...

جا كاتىك لە ووتە پىرۋزەكانى دەست كۇتابوو، (ئەھنەڧى كۆپى قەيس) مژدەى سەرکەۋتن و فەتى پىي پاگەيانند... وە ئاگادارى کرد لەۋ ھەموو دەستكەۋتانەى كە خوداى بالادەست بەخشىيە مۇسلمانان. ئەۋجا پىيى ووت:

ئەى (ئەمىرى پرواداران) بەراستى (ھورموزان) بوۋە دىل لەلاى ئىمە، وە داۋايکرد ئامادەى بەردەمى جەنابت بكرىت، ۋەپازىيە بەبرىارى جەنابت، جا فەرموو ئەگەر دەتەۋىت قەسەى لەگەل بگە.

ئەۋىش فەرموۋى: گەفتوگۆى لەگەل ئاكەم ھەتا ئەۋ زىرو زىوو جوانى يە دونياىيەى لەبەر دانەكەنن. ئەۋجا زىرو زىوو تاجەكەى لى ۋەلانا، وە داردەستەكەيان لەدەست ۋەرگرت، وە بەرگىكى زىر و چرچيان لەبەرکرد، ئەۋەندەى لەشى داپۇشى. ئالەۋ كاتەدا (عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بىي لايکرد بەلايەۋەۋ ووتى:

ئى ئەى (ھورموزان) سەرئەنجامى پەيمانىشكىنى خۆت و فەرمانى خۇدا چۆن دەيىنى، ۋە چۆنى لىككە دەيتەۋە؟ (ھورموزان) سەرى ئەۋى كىرد و پاشان بەۋپەرى ملەكە چى يەۋە ووتى:

ئەى (عومەر)، بەراستى لە رۆزگارى ئەقامى دا ئىمەش و ئىۋەش، خۇدامان لەگەل ئەۋو، لەبەر ئەۋە ئىمە زالبوۋىن بەسەتانا...

جا كاتىك كە ئىۋە مۇسلمان بوۋن، خۇدا بوۋىە يارتان، لەبەر ئەۋە ئەمۇ ئىۋە زالبوۋن بەسەر ئىمەدا... (عومەرىش) رەزاي خۋاي لەسەر بى پىنى ووت: بەراستى بەھۋى ئەۋەۋە كەتۇ باست كىرد زالبوۋن بەسەر ئىمەدا، ۋە شتىكى دىكەش كەئەۋىش يەكپىزى ئىۋەۋە ناكۆكى ئىمەبو... پاشان بەتۈندى سەرنجى داۋ ووتى:

ئەى پۈزشت چى يە ئەى (ھورموزان) بۇ شكاندىنى پەيمانەكان و ناپاكىەكانت يەك لەۋاى يەك؟! ئەۋىش ووتى: ئەترسم كە بىكۆزىت.

(عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بى فەرمۋى: مەترسىت لەسەر نىە تاناگادارم دەكەيت . كاتىك (ھورموزان) گۆيىستى ئەۋە بوۋ لە (عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بى ترس و بىمى ھەندىك پەۋى و ووتى: بەراستى مەن تىنۋوم، (عومەر) فەرمانى دا كە ئاۋى بەدەنى...

جا ئاۋيان لە قاپىكى قىزەۋندا بۇ ھىنا، ئەۋىش سەرنجى داۋ ووتى: ئەگەر لە تىنۋا مردووم ناتوانم، كەلەر جۆرە قاپەدا ئاۋ بۆۋمەۋە.

(عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بى فەرمانى فەرمۋ كە ئاۋى لەقاپىك دا بۇ بەيىنن كە پىنى رازىيە... جا كاتىك (ھورموزان) ئاۋەكەى ۋەرگىرت، دەستىكرد بەلەرزىن... (عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بى پىنى ووت: چى تە؟

ئەۋىش ووتى: بەراستى مەن دەترسم كە بىكۆزىم لە كاتىكدا كە ئەۋ قۇمە ئاۋە بۆۋمەۋە... (عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بى پىنى ووت: مەترسە تادەيخۋىتەۋە تەۋاۋى دەكەيت. (ھورموزان) كە گۆيىستى ئەۋە بوۋ لە (عومەر) رەزاي خۋاي لەسەر بى قاپەكەى لەدەستى خستە خۋارەۋە و، ئاۋەكەى رزاند.

(عومەر) رەزاي خواي لەسەر بى فەرمووى: ئاويتىرى بۇ ئامادەبەكەن، وە كوشتن و تىنووئىيەتى بۇ كۆمەكەنەو. جا (ھورموزان) ووتى: پىويستم بەئاو نى يە... بەلگو ئەو. كە وويستم بوو، ئەو بوو كە بەھۆي ئەو. خۆم پەنا بەم لە كوشتن.

جا (عومەر) رەزاي خواي لەسەر بى فەرمووى: بەراستى من بگوژتم، واتە دەتكوژم. (ھورموزان) ووتى: لەراستيدا پەنات داوم.

(عومەر) رەزاي خواي لەسەر بى فەرمووى: درۆت كرد.

(ئەنەسى كۆرى مالىك) ووتى: راستى. ووت ئەى (ئەمىرى بېواداران) پەنات داو. (عومەر) رەزاي خواي لەسەر بى فەرمووى:

ئەى ھاوار چى دەلىيت ئەى ئەنەس، ئايا من پەناى بگوژى براكتە (بەپرائى كۆرى مالىك) و (مەجزەئەى كۆرى شەور) دەدەم؟!... ئەو زۆر دوورە...

جا (ئەنەس) ووتى: لەراستيدا تۆپىت ووت: مەترسە هيجت لىناكرى تا ئاگادارام نەكەيت، وە ھەرەھا پىت ووت: هيج مەترسى يەكت لەسەر نى يە تا ئاو دەخۆيتەو. (ئەجنەف) یش ووتەكەى (ئەنەسى) پشت راستكردەو، وە ئامادەبووان ھەمو دانىاننا بەو. دا كە (ئەمىرى بېواداران) لەراستيدا پەناى (ھورموزان) ى داو.

ئەو جا (عومەر) بەتوورەيىو پوانى بۇ (ھورموزان) و ووتى: بەراستى ھەلتخەلەتەندم، چونكە بەپىچەوانەى ئەو. كەلە ناختابوو خۆت پىشانى من دا، وەمنىش _ سوئند بەخودا _ جگە بۇ موسلمان بۆكەس دىكە ھەلتاخەلەتەيم.

(ھورموزان) گوئىبىستى ئەو بوو موسلمان بوو، وە (عومەر) رەزاي خواي لەسەر بى (دووھەزار) درھەمى بۇ داين كرد.

*

*

*

و بەراستى زۆرى ھەلوەشانەو و تىكشاندى پەيمانەكان لەلايەن (فارسەكان) ەو. لەگەل موسلمانان داو ھەلگەپانەو لىيان، يىرو ھۆشى (عومەر) رەزاي خواي لەسەر بى داگىردبوو، وە تووشى دلەپاوكتى كردبوو. جا بۆيە پياوانى ئەو وەفدەى كەلە گەل (ھورموزان) ھاتبوون، كۆيكرەنەو و پىتى وتن:

ئايا مۇسلمانان ئەزىيەت و ئازارى (خەلىكى زىممە) دەدەن و، ھەلس و كەوتى خراپەيان لەگەل دىكەن و، پەيمانىشكىنيان لەگەل ئەنجام دەدەن؟
 پىياوانى وەفدەكە ووتيان: سوڭىند بەخودا ئەي (ئەمىرى بىرواداران) نازانين و ئاگادارنن كە ھىچ كەسك ھەلس و كەوتى خراپى ئەنجام دابى لەگەليان. وەيان پەيمانى لەگەليان شكاندىت... وەيان لەپەيمانىكدا ناپاكى لەگەليان دا كرديت...
 ئەوجا (عومەر) رەزاي خواي لەسەر بى فرمووى: دەي كەوابوو چى واي لەوان كردوو ھەركاتىك فرسەتكيان بۇ بىرەخسيت، لەرووتا ھەلدەگەپنەو، پەلامارتان دەدەن، لەگەل بوونى پەيمانى مۇركراوى زۆر و زەوئەندە لە نيوان ئىو، ئەوان دا؟.

(وەفدەكە) بە ووتەيك وەلامى دايەو، كە (عومەر) رەزاي خواي لەسەر بى قەناعەتى پىي ئەبوو، وە پىي رازى ئەبوو.
 ئالەو كاتەدا (ئەحنەفى كۆرى قەيس) ھەستايە سەر پى و ووتى: ئەي (ئەمىرى بىرواداران) مەن لەو بارەو ئاگادارت دىكەم.

(عومەر) یش رەزاي خواي لەسەر بى فرمووى: دەي ئەوئەي لەلاتە دەرىپە. ئەویش ووتى: لەراستیدا ئەي (ئەمىرى بىرواداران) تۇ قەدەغەتكردين لەوئەي كە پەلھاوئىزى بكەين لە وولاتى (فارس)دا. وە فرمانت پىداوين كەدەست كۆتاپين لەسەر ئەو سەرزەمین و شارانەيان كەلە ژىر دەستمان دايە و، پەلامارىدىكە نەدەين.
 وە (فارس)یش مادام تا ئىستا پادشاھەكى زىندووئان ھەيە، وە سەرزەمین و داراييان ھەيە... بەراستى جار لەدواي جار جەنگمان لەگەل دىكەن، بۇ دەست بەسەراگرتنەو، گەرانەوئەي ئەوئەي كەلە سەرزەمین و شارەكانيان لەژىردەستى ئىمەدايە.

وە بى گومان ھەركاتىك كە فرماندەيەكيان فرسەتكى سەركەوتنى لىو، دەرەكەوئىت، بانگەواز رادەگەيەنى بۇ جەنگ لەگەل ئىمەدا، كۆمەلىك لەوانەي كە پەيمانى لەگەل ئىمەدا ھەيە، دىچنە پاليان بە ئومىدى سەركەوتن. وە دلىابە _ ئەي

(ئەمىرى بېرۋاداران) _ ناگونجى دۇر پادشا لەيەك سەرزەمىن دا كۆيىنەو و بەيەكەوەبن.

جالەبەر ئەو پىۋىستە يەككىيان ئەۋىدىكەيان وەدەرنى. تاكۆتايى بە پادشاكەيان و پادشانىشىنى يەكەيان بەيىنىت، ئەوا ئىتر ئومىدىيان دەبچرى و، جموجوليان نامىنى و، كاروبار بۇخۇمان سەقامگىر دەيىت.

(عومەر) رەزاي خۇاي لەسەر بى كەگۈيىستى ئەو بوو چركەساتىك سەرى نەۋى كردو پاشان ووتى: بەراستى (ئەحنەف) راستى پى ووتم رەوان تىي گەياندم، وە ئەو ناديار بوو لىم دەربارەى ئەو گەلە خستى يە روو بۆم. وە بەراستى بۇ ئەو ھەلۋىستەى (ئەحنەف) پاشكۆ ھەيە ... جا ئەو بوو لە ئەنجام و كارىگەرى ئەورايەدا، رىرەۋى مېژوو گۇرا...

خودايە خۇ يەكلاكردەنەۋى (عومەر) مان رەزاي خۇاي لەسەر بى لەگەل خۇتا پى بىەخشە، لەگەل خۇنەۋىستى (ئەحنەف) و دانايىيەكەيدا. (وەرگىر)

*

*

*

بۇزىاتر شارەزابوون لە ژياننامەى (ئەحنە فى كۆپى قەيس) بېروانە:

- ۱- طبقات ابن سعد: ۹۳/۷
- ۲- طبقات خليفة بن خياط: ۴۲۳
- ۳- المعارف لأبن قتيبة: ۴۲۳
- ۴- أخبار أصبهان: ۲۲۴/۱
- ۵- تهذيب ابن عساكر: ۱۰/۷
- ۶- البداية والنهاية: ۳۲۶/۸
- ۷- تاريخ الإسلام للذهبي: ۱۲۴/۳
- ۸- اسد الغابة: ۵۵/۱
- ۹- شذرات الذهب: ۷۸/۱

۱۰- النجوم الزاهرة: ۱/۱۸۴

۱۱- العبر: ۱/۸۰

۱۲- الأصابة: ۱/۱۰۰

۲۹) ئەبو حەنىفەنى نوعمان

بەشى يەكەم

(چەند تابلۇيەكى ناوازەو تىشك بەخش لە ژيانى)

(كەسم نەدىوۋە ژىرتەر و، پايدارتر و، پارىزگارتر بوويىت لە (ئەبى حەنىفە))
(يەزىدىس كۆپى ھارون)

(ئەبو حەنىفە) كەسىكى دەم روو جوان و، رووالەت گەش و خوشى بەخش و،
ژىرمەند و، گەت شىرىن بوو. نەزۇر بالابەرز و، نەزۇر كەرتە بالا بوو كە سەرنج راكىش
بىت. ئەو لەگەل ئەوەشدا كەسىكى جوان پۇش و، رووالەت گەش و، زۇر بۇنخۇش
بوو، بەجۇرىك كە بەھتايەتە ناو خەلكى، بەھۇى بۇتە خۇشەكەيەو دەيانزانى ئەو
پىش ئەوۋى بىيىنن.

فەرموون ئىوۋە (نوعمانى كۆپى سابىت كۆپى مەرزوبان) كە ناسراوۋە بە (ئەبى
حەنىفە). يەكەم كەسىك بوو كە (فىقھى ئىسلامى) دەلەمەندكرد و، زۇرىكى لەلایەنە
ناوازەكان و باشەكانى خستۇتە پوو.

*

*

*

(ئەبو حەنىفە) بەشىكى لەژيانى لە كۆتايى سەردەمى (بەنى ئوممەيە) و، بەشىكى
دىكەشنى لەسەردەمى (عەباس) دا بەسەر بردوۋە.

ۋەلە ساتە ۋەختىڭدا ژىياۋە كە (خەلىفە ۋە والى يەكان)، بەۋپەرى دەستكراۋىيى مال ۋە سامان ۋە پارە ۋە پوليان دەبەخشى يە خاۋەن تواناكان (أصحاب المواهب)، بەشپۈەيەك كەلە ھەموو شوپىن ۋە لايەكەۋ پارەۋ ۋە پۈۈل دەرژا بەسەريان دا، خۇشيان ھەستيان پى نەدەكرد لەكۈپۈە ۋە چۈن دىت.

بەلام (ئەبا حەنەفىيە) ناخى بەرزو پاك ۋە زانستەكەي، لەۋە بەرزتر رايانگرتىبوو كە دەستى بۇ ۋەرگرتن لەۋان پانېكاتەۋە، بەلكو سوورىبوو لەسەر ئەۋەي كەتەنھا ۋە تەنھا لەبەرھەمى دەستەكانى خۇي سوۈدەند بىيىت ۋەبژىۋى دايىن بكات. ۋە دەستەكانى ھەمىشە بالا بن...

(مەنسور)^۱ جارىكيان بانگەيشتى دەكات بۇ سەردانى، جا كاتىك گەشتەلاي، زىاد لە پىۋىست بە گەۋرەي پاگرت ۋە، رىزى لىگرت ۋە، بەخىرى ھىناۋ، لەزىك خۇيەۋە دايىناۋ، زۇرىك پىسارى لىكرد دەرپارەي كاروبارى دىن ۋە دونياۋە. جاكاتىك ۋەيستى خاۋاقىزى بكات ۋە بىروات، (مەنسور) لەگەل ئەۋەدا كە ناسراۋ بوو بەدەست قونجاۋ، كىسەيەك كە (سىيى ھەزار درھەمى تىدابوۋ بەخشى يە (ئەبو حەنەفىيە).

ئەۋىش فەرەموۋى بە (مەنصور):

ئەي (ئەمىرى بىرواداران) بەراستى من پىاۋىكى غەرىبم لە (بەغداد)^۲ دا... ۋە من شوپىنكى ۋەھام نى يە كە ئەۋ پارەۋپۈۋەلەي تىياپارنىزم، بەراستى ترسم لى ي ھەيە كەلە دەست بچىت... جا جەنابت لوتف بفرەموۋ لە (مالى دارايى مۇسلمانان) دا بۇم بپارنىزە، تا پىۋىستىم پى ي دەبىت ۋە داۋاي دەكەمەۋە لىت.

(مەنصور) داۋاكەي پەسەندەكرد..

لە داۋاي ئەۋە ئىتر ژىانى (ئەبى حەنىفە) درىژەي نەكىشا. جا كاتىك ۋەفاتى كرد، لەمالەكەيدا ئەۋەندە (سپاردەي) خەلكى لەمالەكەي دا بوو، كە زۇر زياتر بوو لەۋ

^۱ (مەنصور) يەككە بوو لە (خەلىفەكانى عەبباس).

^۲ (البغداد): پايتەختى (غىراقە) ۋە دەكەۋىتە ناۋەراستى يەۋە.

ئەندازە پارەنى كە لەلەي (مەنصور) بوو، جا كاتىك (مەنصور) گويىستى ئەو بوو
 ووتى:

خودا سۆز و بەزەيى خۆى بېرىڭى بەسەر (ئەبو حەنىفە) دا، بەراستى ئىمەنى بە
 شىۋەيەكى جوان لە خىشتە بىرد، ۋە نەيوست ھىچ شىك لە ئىمە ۋەربىگىرت.
 ۋە ئەو جىگەي سەرسوۋرمان نى يە، چونكە بەراستى (ئەبو حەنىفە) بېراي
 تەۋاۋى بەۋە بوو، كە ھىچ پاروۋىك لە پاروۋە خاۋىتەر و بە بەھاترنى يە كە مەۋە
 بىخوات و لەبەرھەمى دور دەستى خۆى بىت. ھەر لەبەر ئەۋە بەشىك لەكاتى خۆى
 تەرخانكردبوو بۇ بازىرگانی جا بازىرگانی يەكەي تايپەتمەند بوو بەجل و بەرگ و
 قوماشى خورى و ھەرىرەۋە، ۋە بازىرگانی يەكەشى ھىنان بىردن بوو لەنيۋان شەرەكانى
 (غىراق) دا.

ۋە دوكانىكى بەناۋبانگ و ناسراۋى ھەبوو، كە خەلكى رويان تىدەكرد، لەبەر
 ئەۋەى لەۋى راستى و راستگويىيان لە كىرىن و قىرۇشتىدا بەدەكرد، ھەروەھە دەست
 پاكى لەۋەرگىرتن و بەخشىندا...

ۋەگومان لەۋەشدا نى يە كەئەۋان لەسەروۋ ئەۋەشەۋە لەۋ دوكانەدا، ئەۋەى كە
 ئارەزوۋمەندى بوون ۋە ھەزىيان لى ي بوو، دەستيان دەكەوت.

ۋە بى گومان بازىرگانیكەي خودا بەرەكەتى تى خىستبوو، ۋە مال و سامانىكى
 زۆرى بەۋويستى خودا لىي دەستدەكەوت. ۋە ئەۋ لەرىگای پەۋاۋە (طريق الحلال)
 مال و سامانى دەست دەخست و لە شويىنى رەۋادا دايدەنا و خەرجى دەكرد.

لەراستىدا ئەۋەى كە لىۋە زانراۋە، ئەۋەبوو، ھەر كە سال بەسەر بازىرگانیكەي دا
 ھاتۋتەۋە، قازانجى بازىرگانی يەكەي ژمارە كىردوۋە، ئەۋەندەي كەپىۋيىست بوو بىت
 بۇ بىژۋى خۆى مال و مىدالى لىي ۋەلا دەخست، پاشان بەماۋەكەي پىۋويستى
 قورئان خويئان و، ۋەتەۋانان و، زانايانى شەرىعەت و، قوتابيانى زانستى، لە خۇراك و
 جل ۋەبەرگيانى پىدايىن دەكرد بۇيان...

ۋە بۇ ھەرىكەيان ئەندازەيەك لەپارەي دەستنىشان دەكرد، پىي دەدان و
 دەيفەرموو:

ئەوھ قازانچى شتوومەكەكەتانه لەسەر دەستى من دا بۇى بەئەنجام گەياندوون... وە سوئند بەخودا ھىچ شتېكەم لە سامانى تايىبەتى خۆم پېئەداون. بەلكو بەدلىنبايەوھ ئەوھ فەزلى خودايە بەھۆى ئىوھوھ بەسەرمنەوھ. جا لەرۆزى خودادا لەلاى خۆى گورائىكارى بۇ ھىچ كەس نى يە.

*

*

*

وہ دەنگۆى بەخشندەى و لیبودەى (ئەبى حەنىفە) رۆژھەلاّت و رۆژئاواى گرتەوہ، بەتايىبەتى لەگەل ھادەم و ھارپىيانى دا. لەنموونەى ئەوھ رۆژىكىان يەككە لە ھاودەمانى ھات بۇ دووكانەكەى و ووتى:

بەپراستى من پىئويستەم بە بەرگىكى ھەرىر ھەيە ئەى (ئەبا حەنىفە). (ئەبو حەنىفە)ش پىئى ووت: چ رەنگىك؟ ئەوئىش ووتى: ئاواو ئاوا.

(ئەبو حەنىفە)ش ووتى: دانبەخۇتا بگرە وبخايەنە تا دەيىمەوھ بۆت. جا ھەفتەى بەسەردا تى نەپەرى، كە بەرگى داواكراوى بۇى بېنىوھ. جا كاتىك كە ھارپىكەى بەلايدا تى پەرى، (ئەبو حەنىفە) پىئى ووت: فەرموو داواكەتەم دىوھ... ئەوجا بەرگەكەى بۇ دەرگرت، ئەوئىش سەرنجى داو بەدلى بوو، وە ووتى:

نرخەكەى چەندە تا بېدەمە كارمەندەكەت؟

ئەوئىش ووتى: درھەمىك^۱.

پىاوھەكەش بەسەرسوورمانەوھ ووتى: تەنھا يەك درھەم؟!

(ئەبو حەنىفە)ش ووتى: بەلى.

پىاوھەكەش پىئى ووت: ئەى (ئەبا حەنىفە) من گومانەم بەتۆ نەدەبرد كە گالتەم پى بگەيت.

(ئەبو حەنىفە)ش ووتى: دلىنبا بە گالتەم پى نەكردوئىت... بەلكو ئەوھەيە كە ئەو بەرگەم لەگەل يەككىكى دى دا بە (بىست) دىنارى زىر و، درھەمىكى زىوو كرىوھ... وە يەككىكىانم فرۆشتۆتەوھ بە (بىست) دىنارى ئالتون و، ئەوھشيان بەيەك درھەم ماوھتەوھ لەسەرم. وە منىش پىم خۆشە نى يە كە قازانچ لەھاودەمەكەم وەربگرم.

^۱درھەم: لە زىووبو، دىنارىش لەزىر.

وہ ھەر لەو نمونانە، پیرەژنیک ھاتە خزمەتی داوای بەرگیکی ھەریری لێکرد...
ئەویش بەرگە داواکراوەکەیی بۆ ھەرکرد و داوە دەستی، پیرەژنەگەش پێی ووت:
بێگومان من ئافرەتییکی بەسالآچووم... وە ھیچ ئاگاداریەکم ھەربارەیی نرخەکان نی
یە... جا ئەویش سپاردەییە لە ئەستۆی تۆ دا... ئەو بەرگەم بەو نرخە پێی بفروشه کە
وەک مایە لەسەر تە، لەگەڵ کەمیک قازانج، چونکە من کەسیکی لاواز و بێ دەسەلاتم.
(ئەبو حەنئەفە) ش پێی ووت: بێگومان من ئەو بەرگەم لەگەڵ یەکیکی دی دا بەیەکەوہ
کریوہ، پاشان یەکەمیانم فروشتو تەوہ بەسەر مایەکیان جگە لە چوار ھەرم، کە
لەسەر ئەم یەکیان ماوہ تەوہ، جاتۆش ھەرمو، ئەوہ بەچوار ھەرمەکە ببو، قازانج
لەتۆ ناوێت.

*

*

*

رۆژنیکان (ئەبو حەنئەفە) یەکیک لە ھاو دەمانی بینی بەرگیکی شپو و پری لە بەردابوو،
جا کاتیکی کە خەلکەکە روشتن وە کەس لە کۆرە کەدا نەما جگە لەخۆی و ئەو پیاوہ
پێی ووت:

ئەو بەرمالە بەرز بکەوہ و ئەوہی لەژێری دا ھەلێبگرە. جا (ئەبو حەنئەفە) پێی ووت:
ئەو پارە یە ھەلێبگرە و خۆتی پێی پۆشتە بکەوہ.

پیاوہگەش ووتی: بەراستی دەولەمەندم، وە خودا بەھەری بەسەرم دا پشتم، وە
پێویستم بەوہ نی یە. (ئەبو حەنئەفە) ش پێی ووت:

جا کە خودا بەھەری بەسەردا رشتوویت، ئەو کوا ھێماو رەنگدانەوہی
بەھەرەکانی؟!... ئایا ئەوہت پێی نەگەشتوہ و گوییستی نەبوویت، کە (پێغەمبەری
خودا) دروودی خوا ی لەسەر بێ دەفەر مووێت:

(بەراستی خودا بەوہ خوشنوو دەبێت کە ھێماو رەنگدانەوہی ئاز و نەعمەتەکانی
بەدی بکات بەسەر بەندەکە یەوہ)...

جا کە وابوو پێویستە رووالەتی خۆت جوان و باش بکەیت و، خۆت پۆشتە
بکەیتەوہ، تا ھاوڕێکەت غەمبار نەکەیت.

دەست گۆشادى و بەخشندەيى (ئەبۇ حەنىفە) و چاڭكەكارى و لاڭدەندەيى لە خەلكى، گەشتبۇە ئاستىڭ، كە ھەر كاتىڭ خەرجىكى بۇ مال و مندالى بىكرىدە، ھەمان خەرجىشى دەكرە خىر و دەيبەخشى يە ئاتاجەكان. ۋە ھەر كاتىڭ بەرگىكى تازەي بېۋىشايە، بەقەدەر نىرخەكەي قوماشى پى دەكرى و ھەژارنى پى پۈشتە دەكرەۋە، ۋە ھەر كاتىڭ كە خواردەمەنىك لەبەر دەستى دا دابىرايە، دووبەرابەرى ئەۋەي كە خۇي لىي دەخوارد، لىي جىيادەكرەۋە و دەيبەخشى يە ھەژاران.

*

*

*

ۋە لەۋەي لىي گىپراۋەتەۋە، ئەۋەيە كە پەيمانى داۋە كەلە كاتى گىفتوگۇدا سويىند بەخۇدا نەخوات، خۇ ئەگەر خواردى، يەك درەھمى زىو بىكاتە سەدەقەۋ بىبەخشىت. پاشان لەۋ بارەۋە زىاتر ھەنگاۋى ناۋ، پەيمانى داۋ لەسەرخۇي پىۋىستى كىر كە ئەگەر سويىندى بەخۇدا خوارد دىنارىڭ لەزىپر بىبەخشىت... تاۋاي لىھات ئەگەر راستىشى سويىندى بخواردەيە، يەك دىنارى لەزىپر دەبەخشى.

*

*

*

(حفصى كۆپى الرحمن) شەرىكى (ئەبى حەنىفە) بوۋ لەھەندى كاروبارى بازىرگانىە كەيدا. جا (ئەبۇ حەنىفە) بەكۆ (جۈملە) جىل و بەرگى و قوماشى ھەرىرى بۇ دەنارد تا رەۋانەي ھەندى لەشارەكانى(عيراق)ى بىكات.

جارىكيان كەلەۋەپەلىكى زۆرى بۇ رەۋانەكرىد، ۋە ئاڭادارى داۋە كەلە فلان بەرگ دا ناتەۋاۋى ھەيە، واتە(عەيبى) تىايە. جا پىي ووت:

ئەگەر ويستت بىفرۇشيت، ئەۋ ناتەۋاۋىە بۇ كىپارەكە دەستنىشان بىكە، تاكىپارەكە لىي بەئاڭابىت... (حەفص) ھەموو كەل وپەلەكەي فرۇشت و، ئەۋەي لەبىرچوو كە كىپارەكان لەۋ ناتەۋاۋىە ئاڭادار بىكات، كە لەۋ جىل و بەرگەدا ھەبوو كە (ئەبۇ حەنىفە) بۇي دىارى كىردبوو.

جا زۆر ھەۋلى دا كە ئەۋ كىپارەنە بىنئىتەۋە يادى خۇي، كە ئەۋ جىل وپەرگانەي پىفرۇشتىبون، كە ناتەۋاۋىەكان تىدا بوون، بەلام سەركەۋتوو نەبوو، ۋەنەيزانى كىن...

جا كاتىك (ئەبۇ ھەنىفە) بەۋەى زانى، ۋەنەيتۋانى ئەۋانە بدۇزىتەۋە
كەزەرەرمەندىبۇون، خۇلىيا كەۋتەسەرى ۋ، دىل ۋەدەروونى ئارام نەبۇۋ، تا ھەموو
نرخەكەى بەمايەۋە ۋ قازانچەۋە كىردە سەدەقە ۋ بەخشى بە ھەژاران.

(ئەبۇ ھەنىفە) لەسەر ھەموو ئەۋانەۋە، كەسىكى رووخۇش ۋ دەم بەزەردەخەنە ۋ
ئىسك سووك بوۋ، ھار دەمى يەتى زۆر شىرىن بوون... ۋە ھەرگىز ئەۋانەى نەدە
بوغزان ۋ زەمى نەدەكردن كەلىنى نادىيار بوون ئەگەر نەييارىشى بوۋىتەن.

يەككە لە ھارپىيائى دۋا ۋ ۋوتى:

گوئىيىستى (عەبدوللاى كۆپى موبارەك) ^۱ بووم دىفەرمۇ بە (سوفيان سەۋرى) ^۲:

ئەى (ئەبا عبد الله) (ئەبا ھەنىفە) چەندە دوۋرە پەرىزە لەزەمكىردنەۋە (غەيبەت)...
جا بەراستى من ھەرگىز گوئىيىستى نەبووم كە لەپاشملە باسى كەسىكى كىردى
كەنەييارىش بوۋىتەن.

جا (سوفيان) پىلى ۋوت:

بەراستى (ئەبا ھەنىفە) لەۋە ژىرتەرە كە شتىك بىسەپىنى بەسەر چاكەكانى دا كەلە
ناۋى بەرىت.

(ئەبۇ ھەنىفە) ھەمىشە ھەلدەرى ئەۋە بوۋ، دۇستايەتى خەلك بەدەست بەيىنى، ۋە
سۈرۈپۈۋە لەسەر بەردەۋامى دۇستايەتتەن...

جا ئەۋەى كە لىۋەى زانراۋە، ئەۋەىە جارى ۋا ھەبوۋە كەسىك، بەرىكەۋت ئامادەى
كۆپى دانىشتىنى بوۋە، بەبى ھىچ مەبەستىك، يان ھاۋدەمىيەك...

جاكە ھەستايە برۇشتايە، پرسىيارى رى ۋشۋىنى لى دەكرد، جا ئەۋجا ئەگەر
نەبوونى ۋ ئاتاجى يەكى ھەبوۋايە بۇى جى بەجى دەكرد. ۋەيان نەخۇش بىكەۋتايە
سەردانى دەكرد...

^۱ (عبد الله بن مبارك) يەككە بوۋە لەزانايانى مۇسلمانان، ۋە لە شۋىنكەۋتۋى شۋىنكەۋتۋان
بوۋە، بازىگانىكى ناۋازە بوۋ، ۋە كۆشكارىكى ناسراۋ بوۋ.

^۲ (سفيان الثوري): يەككە بوۋ لەزانايانى فەرمۇدە، ۋە لەساتەۋەختى خۇى دا لەر زانناتر نەبوۋە بە
(ھەلەل) ۋ (ھەرام).

ۋە يان پىيىستى يەكى ھەبۇۋايە بۆي رادەپەپاند... ھەتا سەرنجى بەتەۋايى رادەكېشا بەلای خۆي دا، بەشىۋەيەك كە بەردەۋام بۋايە لە دۆستايەتيدا لەگەلى دا...
* * *

ۋە (ئەبۇ جەنىفە) لە پېشەنگى ھەموو ئەۋانەۋە و، لەسەرۋو ھەموۋيەۋە، زۆربەي رۆژ بەرۆژۋو بوو... ۋە بە خۇدا پەرسىتى زىندوۋكەرەۋەي شەۋان بوو... ۋە ھاورىيەكى دەستەمۆي قورئان بوو... ھەرۋەھا لەداۋاكارنى لىخۇشبوۋنى بەرەبەيان بوو... ۋە لە ھۆكارەكانى رۆچۈۋنى لەخۇدا پەرسىتى دا، بەتايىبەتى تر بە رۆژۋو بوۋنى زۆربەي رۆژەكان و، زىندوۋ كەرەۋەي شەۋان...

لەراستى دا ئەۋەبوو، كە رۆژىك روۋبەرى كۆمەلىك لەخەلىكى بوۋيەۋە، كە كۆيىستىيان بوو كە دەيان ۋوت: ئەۋ پياۋەي كە دەيىبنن بەشەۋ ناخەۋىت. جا كە كۆيىستى ئەۋ ۋوتەيەيان بوو ۋوتى:

بەپاستى من لەلای خەلىكى پىچەۋانەي ئەۋەم، كەلەسەرىم لەلای خۇدا... سۈيىند بىت بەخۇدا لەم چىركەساتەۋە رىگەنادەم بەۋەي خەلىكى لەشتىك بدوۋىت دەربارەم كە نەيكەم... ۋە لەمروۋ بەدۋاۋە سەر لەسەر سەرىن دانائىم و، لەسەر راخەر راناكشىم لەشەۋدا تا بە خىزمەتى خۇدا دەگەم.

ئىنجا لەۋ رۆژەۋە بەردەۋام بوو لەسەر زىندوۋ كىرەنەۋە سەرانسەرى شەۋان، جا كە تارىكى بالى بەسەر بوۋنەۋەردا دەكېشا و، خەلىكىش ئوقمى خەۋ دەبوۋن... ئەۋ ھەلدەستا و، جۋاتىرن جل و بەرگى لەبەردەكر و، رىشەكەي دادەھىناۋ، بۆنى خۇشى لەخۇي دەدا و، خۇي دەرازاندەۋە...

ئىنجا دەچۈۋە مىجراۋەكەيەۋە، ۋە شەۋى بەخۇدا پەرسىتى رادەپەران، يان بەھەموو گيان و ھەست و نەستىيەۋە بەسەر قورئان دا خۇي ئەي دەكرى، ۋە يان بەۋەپەرى ملكەچى يەۋە دەستەكانى لەگەل پارانەۋەدا بلىند دەكرى... جارى ۋاھەبوۋ ھەموو قورئانى لەيەك رىكات نوۋىژدا دەخوۋىند...

يا وادەبوو ھەموو شەوی بەيەك (نايەت) زیندوو دەکردەوہ... لیۆەي گێپراوہتەوہ کە ھەموو شەوی بەدوو پات کردنەوہي ئەم فەرموودەيەي خودای بالادەست زیندوو کردۆتەوہ:

بَلِ السَّاعَةِ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَذْهَىٰ وَأَمْرٌ ﴿١٦﴾

واتە: بەلکو ئەوہي لییان بەسەردا ھات لە دونیادا، سزادانی تەواویان نی یە، بەلکو کاتی سزادانی راستەقینەیان روژی دواییە (رەستاخین)، سزای روژی دواییش نیجگار ناخۆش تر و سەختترە لەو سزایەي کە لە دونیادا تووشی دەبن. (وہرگێن)
وہ ئەو لەترس و بیمی خودای بالادەست گریانیک دەگريا کە ژنی دلانی دەپچراند.
و بەشیوہیەك لە گریانەکەیدا دەھاتەوہ یەك کە خەریک بوو دلی لەت و پەت دەکرد.

*

*

*

وہ لیۆەي زانراوہ کە بەدەست نوێژی نوێژی خەوتنان نزیکەي چل سال نوێژی بەیانی کردوہ، بەبی ئەوہي لەو ماوہیەدا وە یەكجاریش ئەوہي وازیھێنابیت. وە لەو شوینەدا کە وەفاتی تیاکردوہ (حەوت ھەزار) جار قورئانی خەتم کردوہ.
وہ کە سورەتی (الزلزلة) دەخویندەوہ پیستەکەي دەھاتەوہ یەك بەشیوہیەك خەریک بوو لەیەك دەپچرا... وە دلەکەي دەھاتە لەرزەو دلە تەپی... وەبەدەستی ریشی خۆی دەگرت و دەیفەرموو:

ئەي ئەو کەسەي کە پاداشتی گەردیلەيەك چاکە بەچاکە دەداتەوہ...

وہ یان ئەو کەسەي کە پاداشتی گەردیلەيەك خراپە بە خراپە دەداتەوہ... (نوعمان) ی بەندەت لەناگر بپاریژە..... وە دووری بکە لەنیوان ئەو و ئەوہي کە دەپیتە ھۆی نزیک بوونەوہ لەناگر..... وە بیخەرە نیوان میھرەبانی فراوانت ئەي لەھەموو میھرەبانان میھرەبان تر.....

خودايە بەخشندەى و خو پارىزى و قورئان دۆستى و شەوان زىندوو كردنەوہى
(ئەبو حەنەيفە)ش بەئىمە ببەخشەو توانامان بەدە لەسەر ئەنجامدانى.

﴿وەرگىي﴾

ئەبو حەئىفەى نوعمان

بەشى دووھم

(چەند تېشىكىكى بى' وئىنە لەناوازەى و زىرەكى ئەو زاتە)

((ئەبو حەئىفەى نوعمان) زۆر داكۆكىكارىووه لە قەدەغەكراوھكانى خودا... زۆر لە
بىدەنگى دا درژەخايەن بوو و، ھەمىشە لە بىركردنەردا بوو)
(پېشەوا ئەبو يوسفە)

((ئەبو حەئىفەى نوعمان) چوو خزمەتى (پېشەوا مالىك)، كە كۆمەلىكى زۆر
لەھاوپىركانى لەخزمەتيا بوون، جا كاتىك كە (ئەبو حەئىفە) رووخسەتى خواست و
رۆشت، (پېشەوا مالىك) لاىكرد بەلاى ھاودەمەكانىو و، ووتى:
ئایا دەزانن ئەو كى بوو؟
ئەوانىش ووتيان: نەخىر.

ئەویش فەرمووى: ئەو (نوعمانى كوپى ثابت) بوو. ئەو ئەوكەسەيە ئەگەر بىوتايە
ئەو ستوونە (عمودە) ئالتوونە، بەلگەى پېبوو بۆ ئەو كە ووتوويەتى، وە ئەو
وادەردەچوو.

*

*

*

(پېشەوا مالىك) لەو وەسفەى (ئەبا حەئىفە) دا زیادە پەوى نەكردووه لەبەھىزى
بەلگە ھىنانەو و، بىرتىزى و، بۆچوونى خىرا و، باش پىكان و ئاگایى.

جا پەراۋەكانى مېژۇ و ژياننامەكان پېرو رازاۋەن بە دەنگەرۇ و گوزارش دان لەھەلۆيستەكانى لەگەل نەيارەكانيدا لە راۋبۇچوون و، دژەكانى لەيىروباۋەردا (العقيدە)...

وہ ھەموو ئەو ھەلۆيستانە گەواھى حاشا ھەلنەگرن لەسەر دروستى ئەوہى كە (پېشەوا مالىك) وەسقى (ئەبا حەنىفە) پېنگردوۋە، تا ئەو ئاستەش ئەگەر داندابگىرئ لەسەر ئەوہى كە ئەو گەلەي كەلەبەردەستى تۇدا بە (زېرە)، تۇ ھىچت پېناكرىت و ھىچت لە توانادا نابىت جگە لە ملكەچى بوون بۇ بەنگەكەي و، رادەستىبوونى ئەوہى كە دەيلت.

جا ئەبىت چۆن بىت لە كاتىكدا كە داكۆكى لە (حەق) بكات، وە دەمەقالى بۆسەلماندى بكات.

لە نموونەي ئەو پياۋىك لەخەلكى (كوفە) كە خودا گومراي كىردبوو. وە كابراش خاۋەنى پلەوپايەو رىزىك بوو لەبەر چاۋى ھەندىك لەخەلكى دا، وە ووتە بېسراۋبوو لەلايان.

وہ ئەو پياۋە وای لەو خەلكە گەياندبوو كە (عوسمانى كۆپى عەففان) لەبنەچەدا (يەھۇدى) بوو... وە ھەرۋەھا يەھۇدىيەكەي (جوولەكەيى) ماۋەتەۋە لە پاش موسلمان بوونى... جا كاتىك كە (ئەبو حەنىفە) گويىيىستى ئەو ووتەۋ راگەياندەنە بوو رۇشت بۇلاي ووتى:

لەپراستى دا ھاتوۋمەتە لات بۇ خواستنى فلان كچت بۇ يەككە لە ھاۋرپىيانم... ئەۋىش ووتى: ياخوا بەخىر بىيت... بەپراستى نموونەي تۇ ئەي (ئەبا حەنىفە) داۋاي ناگەپتەۋە...

بەلام داۋاكارى كىيە؟

(ئەبو حەنىفە) فەرموۋى: پياۋىكى ناسراۋە لەنىۋ گەلەكەي دا بەشكۆمەندى و دەۋلەمەندى و، دەستگوشادى و، بەخشندەيى... وە ھەموو قورئانى خوداى بالادەستى لەبەرە... ھەموو شەۋ لەيەك ركات نوپژدا زىندوۋ رادەگىرئ... لەترس و بىمى خودا زۆردەگىرى... پياۋەكە ووتى: بەخ، بەخ... بەسە ئەي (ئەبا حەنىفە) بەپراستى ھەندى لەۋەي كەباست كرد لە سىفەتەكانى ئەۋا داۋاكارە، وای لىدەكات، كە گونجاۋ بىت بۇ كچى ئەمىرى پىرواداران.

جا (ئەبو حەنیفە) فەرمووی: بەلام یەك سیفەتی هەیه که پێویستە هەلۆهستە ی
لەسەر بکەیت. پیاو ووتی: ئەو چ یو کامەیه؟!
(ئەبو حەنیفە) فەرمووی: بەراستی ئەو (یەهودیه).
پیاو راجەلەکی و ووتی: یەهودیه؟!... ئەی (ئەبا حەنیفە) ئایا تۆ دەتەوێت که من
کچەکەم مارەبێرم لە یەهودیهک؟!... سوێند بەخودا نایدەمێ ئەگەر هەموو سیفاتی
چاکانی یەکەم و کۆتایی ئەم ئیسلامە ی لەخۆ گرتبێ...
ئەوجا (ئەبو حەنیفە) فەرمووی: حاشا دەرکەیت لەو ی. که کچەکەت مارەبێری لە
(یەهودی یەك)، وە زۆریش لەسەر ئەو پێ داندەگرت... که چ ی لەولاو بە خەلکی
رادەگەینیت که (پێغەمبەری خودا) دروودی خودای لەسەر بێ، دوو کچی لە
یەهودیهک مارەبێروە!!

ئەوجا کابرا راجەلەکی و لەشی کەوتە لەرزە و ووتی:
داوای لیخۆش بوون لەخودا دەرکەم لەسەر ئەو ووتە خراپە ی که ووتوومە... وە
پەشیمانی دەرەبێرم لە خزمەتیا لەسەر ئەو تۆمەتە ناپەرەوایە که هەلم بەستووم.

*

*

*

و هەر لە نمونە ی ئەو هەلوێستانە ی، (الضُّحَاك الشَّارِي) (زوحاکی شاری) که
یەكێک بوو لە (خەوارێجەکان)^۱، رۆژنکیان هات بۆلای (ئەبو حەنیفە) و ووتی:
ئەی (ئەبا حەنیفە) پەشیمان بەرهو.
ئەویش ووتی: لەچی پەشیمان ببمەو؟!
پیاو ی (خارجیش) ووتی: لەو ووتە یەت، که تیایدا دانت ناو بەرهوای ئەو
(تەحکیمە) دا (ناوێژی) که پووی دا لەنیوان (عەلی) و (معاوی) دا.
جا (ئەبو حەنیفە) پێی ووت: ئایا رازی دەبیت که پووبەرووم ببیتەو لەو بارەو؟.
پیاو ی (خارجی) ووتی: بەلی ئامادەم و رازیم.
ئەوجا (ئەبو حەنیفە) ووتی: ئەگەر لە پووبەرووبوونەو کەدا جیاوازی را کەوتە
نیوانمان، کێ دادوهری و ناوێژیانی بکات لە نیوانماندا؟.
پیاو ی (خارجی) ووتی: تۆ کێت دەوێت بیکەرە ناوێژی کار (حەکەم).

^۱ (الخوارج): ئەوانە بوون که دانیان ئەدا بە خیلافەتی (عەلی) و (معاوی) دا و رازی نەبوون بە تەحکیم.

جا (ئەبو حەنەفە) لاي کرد بە لاي پياوئىكەو لە ھاوړياني (خارجيکە) کە لە گەلێدا بوو ووتی: دادوهری بکە لە نیاوانمان دا لەو شتانهدا کە لە سەری جیاواژ دەبین... پاشان ووتی بە پیاوهر خارجيەکە: من رازيم بە دادوهری (ناوېژي) ھاوړيکەت، جا ئايە تۆش رازيت پي؟

پياوهرکەش بەوەر دلشاد بوو وە ووتی: بەئێ.

ئەوجا (ئەبو حەنەفە) ووتی: ئەي ھاوار بۆتۆ پيگە دەدەيت بە ناوېژي کردن لە نیاوان من و خۆت دا لە سەر ئەوێ کە لە نیاوانماندا پروودەدات، بەلام رازي ناييت بەو ناوېژي کردنە لە نیاوان دووان لە ھاوړياني (پيغه مەبەری خودا) دروودی خوای لە سەر بی؟! جا پياوهری خارجي کە گوييستی ئەوەر بوو، رەنگي زەرد هەلگەراو، بی دەنگ بوو، وە هیچ وەلامیکی نەدایەوەر...

*

*

*

وە هەر لە نموونەي ئەو هەلوێستانەي ئەوێ کە (جەهەمی کوپی صەفوان) (جَهْمُ بَنُ صَفْوَانَ) کە سەری تیمی (الجَهْمِيَّة) گومراي داھینەر و، چینهری خراپەکاری بوو لە سەر زەوی ئیسلام دا جاريکیان ھاتە لای (ئەبو حەنەفە) و ووتی: بەراستی ھاتوومەتە لات بۆ ئەوێ لە گەلت بدویم دەربارەي چەند شتيك کە بۆم نامادە کردوويت...

(ئەبو حەنەفە) ھەرمووی: گفتوگۆ لە گەل تۆ شوورەییە... وە رۆچوون لەوێدا کە تۆ بۆی دەچیت، ئاگروگرو کلپەییە کە بريسک دەھاوێت. جا (جَهْمُ) ووتی: چۆن ئەو بېزارەت لە سەر من دا، کە تۆ لە مەو پيش منت نەدیوە، وە گوييستی ووتەي من نەبوويت؟!.

(ئەبو حەنەفە) ھەرمووی: لە راستیدا کۆمەليک قسەو قسەلۆک لە تۆوە بە من گەشتووە، کە ھەرگیز لە زمانى کەسيکەوەر دەرنەچيێت کە موسلمان بيێت و روو لە رووگە بکات. (جَهْمُ) ووتی: ئایا لە رووی ناديارىوەر بېزار لە سەرم دەدەيت؟.

(ئەبو حەنەفە) ھەرمووی: بەراستی لەو بارەوەر ناوبانگت رۆشتووە، ووتەکانت لە نیاو خەلکی دا بلاوھيان کردووە وە خەلکی تايبەتمەند و پەشوکی ئاگادارين و گوييستی بوون و زانیویانە، جا ئەوەر رووخسەت و مۆلەتی بە من داوە تا لە سەرتی بسەلمینم،

بەھۇي ئەۋەدە كەلە رىڭگاي دروستەۋە و لەزاري كەسانى متمانە پىكرائەۋەدە لىتەۋە گىپراۋەتەۋە.

(جەم) ووتى: من جگە لە (بېروا) (الایمان) دەربارەي ھىچ شتىكى دى نامەۋىت پىرسىارت لى بىكەم. (ئەبۇ حەنىفە) فەرموۋى: ئايا تا ئەم چىركەساتە (ئيمان) (باۋەپ) نازانى چى يەو شارەزاي نەبۋىي وا دەربارەي پىرسىارم لى دەكەيت؟! (جەم) ووتى: بەلى (ئيمان) شارەزام چى يە، بەلام بەراستى لە جورىڭدا لە گوماندام. (ئەبۇ حەنىفە) فەرموۋى: گومان لە (ئيمان)دا كوفىرە (بى باۋەپرى يە). (جەم) ووتى: بۆتۇ رەۋانى يە كەمن بە (كوفىر) نازەدە بىكەيت، تا گويىيىستى شتىك نەبى لەمن كە بەھۇيەۋە نازەدەم بىكەيت بە (كوفىر). ئەۋجا (ئەبۇ حەنىفە) فەرموۋى: ئەۋەي دەتەۋىت دەربارەي پىرسىار بىكە.

(جەم) ووتى: ئاگادارم بىكە رات چى يە دەربارەي پىياۋىك كە بەدىلى خوداي ناسىۋە، ۋە زانىۋىيەتى كەبى گومان ئەۋ تاك و تەنھايە، ۋە ھاۋبەشى نى يە، ھاۋشىۋەشى نى يە... ۋە بە سىفاتە بەرزەكانى ناسىۋىيەتى و، دىلىابۋە لەۋەي كەئە ھىچ شتىك ھاۋشىۋە نى يە...

پاشان لەدۋاي ئەۋە دەمرىت، ۋە بەزۋوبانى باۋەپىرەكەي راگەياندۋە. ئەۋجا ئايا ئەۋ بە باۋەپىردارى دەمرىت يان بە كافىرى (بى باۋەپرى)؟ (ئەبۇ حەنىفە) فەرموۋى: بەكافىرى (بى باۋەپرى) دەمرىت، ۋە دەپىتە يەكەك لە دۆزەخيان، ئەگەر ئەۋەي بەدىل زانىۋىيەتى بەزۋوبان رايىنەگەياندې، مادام بەرگىرىك نەبۋىي لە راگەياندنى ۋەك لالى.

(جەم) كە گويىيىستى ئەۋە بوۋ ووتى: چۆن بەبىۋادار دانانىرت لەگەل ئەۋەدا كە بەبى ھىچ گومانىك خوداي بەناسىنىكى تەۋاۋ ناسىۋە؟! (ئەبۇ حەنىفە) لەۋەلامىدا فەرموۋى:

ئەگەر تۆ بىروا بە قورئان ھەيە بەبەلگە ۋەرىدەگىرىت و پەسەندى دەكەيت، ئەۋا بە قورئان لەگەلت دەدویم... خۇ ئەگەر بىرواشت بە قورئان نى يەۋ بە بەلگەي پەسەند ناكەيت، ئەۋا بەۋە لەگەلت دەدویم كەپىنى دەدویم لەگەل ئەۋ كەسەدا كە پىچەۋانەي ئىسلامەۋ دىۋىيەتى دەكات.

(جەنم) كە گويىيىسى ئىكەن بىر ووتى: بەلى من بىرەم بەقورئان ھەيە ۋە بە بەلگە پەسەندى دەكەم ۋە ۋەرىدەگرم. ئەوجا (ئەبو حەنىئە) ھەرموۋى: بى گومان خۇداى بالادەست راگەياندىنى باۋەپى خىستۇتە ئەستۋى دوو ئەندامى لەش كە (دلى) ۋ (زوبانە) نەك يەككىيان...

ۋە پەراۋەكەى (قورئان) ھەكەى خۇدا ۋ ھەرموۋەدى (پىغەمبەرى خۇدا) دروۋدى خۇداى لەسەر بى پراۋپىن بە دەربرىنى ئەۋە.

خۇداى بالادەست دەھەرموۋىت: وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا ءَمِنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٤﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ﴿٨٥﴾ فَأَثْبَهُمُ اللَّهُ بِمَا قَالُوا جَنَّتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٦﴾ سورة تى: المائدة: ٨٣ -

۸۵

ۋاتە: ئەگەر ئەۋانە گويىيان لەو قورئانە ئەيىت كەبۇ پىغەمبەر ھاتۇتە خوارەۋە، دەيانىنىت فرمىسك بەچاۋەكانياندا بەخۇر دىتە خوار، چونكە چاك دەزانن ئەۋە ھەقە ۋ لەلايەن خۇداۋە ئىرراۋە، جالەبەر ئەۋە دەلەن: خۇدايە ! ۋائىمە ئىمانمان ھىنا، تۇيش بەشايەت بىمانتوسە لەگەل ئەۋ كەسانەدا كەشايەتن لەسەر راستىتى ئايىنى ئىسلام ۋ، راستىتى ئەۋەى كە قورئانى پىرۇز لەلايەن تۆۋەيە. (۸۳)

ئاخر چۇن دەيىت باۋەپ بەخۇدا نەھىنن ۋ باۋەپمان نەيىت بەۋەى كە لەلايەن خۇداۋە پەۋانەكراۋە بۇمان، كە ئايىنى پىرۇزى ئىسلامە، لە ھالىكدا ئومىدمان ۋايە پەروەدگارمان لەگەل پىۋاچاكاندا رىزمان بىكات. (۸۴)

لە پاداشتى ئەۋ قسانەدا كە ۋوتويانە، خۇدا پاداشتى دانەۋە بەباخ ۋ باخاتى بەھەشت، كە چەندىن روبرار بەئىرياندا دەپرات ۋەتا ھەتايە تىياندا دەمىننەۋە، ئەۋەش پاداشتى چاكە كارانە. (۸۵)

جا دياره ئهوان حهق و راستيان بهدلّ و دهروونيان ناسيوه و زانيوه، وه بهزوبانيشيان ئهوهيان دهريپروه، جا خوداي بالادهستيش بههؤي ئهوه دهريپرين و روتنهوه دهيان خاته ئهوه بهههشتانهي كه رووبارهكان به ژيرياندا دهروات.

مەرودها خودای بالادەست فەرموویەتی: قُولُوا ۛ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَا اُنْزِلَ اِلَى اٰبِرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِیْلَ وَاِسْحٰقَ وَیَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَا اُوْتِيَ مُوسٰی وَعِیْسٰی وَمَا اُوْتِيَ النَّبِیُّوْنَ مِّنْ رَّبِّهٖمْ لَا نُفَرِّقُ بَیْنَ اَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُوْنَ ﴿۱۳۶﴾ سورة: البقرة: آیه: ۱۳۶

واٽه:خودا به موسلمانن کان دهفرمويٽ بلين: نيمه باورمان به ٿاڪ و ته نهايي خودا ههيه، ههروهه باورمان به وه ههيه كه بومان هاٽوته خواره وه كه قورثانه، وه باوريشمان ههيه به وهى كه بؤ نيراهيم و نيسماعيل و نيسحاق و يهعقوب و نه وهه كاني له پيغه مبه ران نيراورته خواره وه، وه باورپيشمان به وه ههيه كه بؤ موسا و عيسا و بيغه مبه ره كاني تر هاٽووه..... ١٣٦

جا خودای بالآدمست فرمان دہدات بہ ووتہ، واتہ دہرپرین بہزوبان، نہک تہنہا بہزانی نی دہروونی و زانی نی بہدلّ. وہ (پیغہمبہری نیسلام) درودی خوی لہسر بیّت فرموی:

(قُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَفْلَحُوا)...

واته: بَلِّينْ جِگَه لَه (الله) هِيچِ خُودايِڪ نِي يِه سِه رِڪِه وِتو و دِه بِن، واتِه رِه زامِه نَدِي
خُودا مَسْئُوكَر دِه كِه نِ و، مِه هِ شَت مِه دِه سَت دِه مِئَن.

جا دیاره (پیغه مبه‌ر) دروودی خوای له‌سه‌ر بیت فهرموویه‌تی:

(يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)...

واته: له ناگری دوزخ د درده چټت هرکس ووتبیټی: جگه له (الله) هیچ خودایه کی دی نی یه.

جا دیاره لهو فرموده‌یه‌دا (دروودی خوای له‌سهر بی) نه‌یفه‌رمووه، له دۆزوخ
دهرده‌جنت شه‌وه‌ی که خودای به‌دل ناسیوه.

ئەگەر بۆ بڕوا دەربیرین بەزوبان پێویست نەبوا، وە تەنھا ناسی بەبێ دەربیرین بوایە، ئەو (ئیبلیس) بڕوادار دەبوو... چونکە ئەو بەراستی ئەو پەروردگاری خۆی ناسیبوو، و ئەو دەیزانی کە ئەو بەدیھێناوە، وە ھەر ئەو دەیمرێتی، وە ھەر ئەو کە دەیبوژێنیتەو، وە ئەو کە گومرای کرد.

خودای بالادەست لەسەر زوبانی (ئیبلیس) فەرموویەتی:

خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ (الأعراف: آية: ١٢).

واتە: (ئیبلیس) ووتی: ئەو خودایە تۆ منت لەناگر دروستکردوو، بەلام ئادەمت لەخاک و خۆل دروستکردوو.

وە فەرموویەتی: قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ (الحجر: آية: ٣٦).

واتە: (ئیبلیس) دەلێت: ئەو پەروردگارم مۆلەتم بەدو مەمخەرە بەر سزا تائەو رۆژە ئادەمیزادەکان زیندوو دەکەیتەو، و دەیانخەیتە ژێر لیپرسینەو.

وە فەرموویەتی: قَالَ فِيمَا أُغْوِيَنِي لِأَقْعَدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ (الأعراف: آية: ١٦).

واتە: (ئیبلیس _ شەیتان) ووتی: خودایە بەھۆی ئەوێ کەسەرلیشیواوت کردم و لەرەحمەتی خۆت دوورت خستەو، سوێند بەخۆت منیش لەسەر ڕێگا راستەکەت دادەنیشم بۆیان و ھەموو ڕێگایەکی راستی دیندارییان لێ دەگرم و دەیانخەلەتینم. ١٦.

پاشان ئەبوو حەنەیفە بە (جەم)ی ووت:

جا ئەگەر ئەوێ تۆ ئەو (جەم) دەلێیت و پایدەگەینیت دروست بیت، ئەو زۆرێک لە بێ باوەپان، بڕوادار تەنھا بەناسینی پەروردگاریان بە دل و نکولی لێکردنی بەزوبانیان.

خودای بالادەست فەرموویەتی: وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا

فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾ (سورة: النمل: آية: ١٤).

واتە: ئەوانە نكولى ئەو موعجىزەيان كرد و بەدرويان دانا، وە لەبەر لووتبەرزى و سەمكارى خوڤيان، نكولى پيڤەمبەر ئىتيه كەي موسايان كرد، بەلام لەدەووە باوەرپان هەبوو كە راستەو موعجىزەيە. جا لەو قەدەووە بەدەردەكەوئە كە خوداى بالادەست ئەوانەي كە تەنھا بەدەل باوەرپان هەبوو، بەپروادەري دانەناون، بەلكو لەريزى بى باوەرپان دا دەستنيشاني كردوون لەبەر ئەوێ كە بەزمانيان نكوليان لەدەربەري باوەرپەكەيان كردووە.

بەو شيوەيە (ئەبو حەنەفە) بەردەوام بوو لەسەر هينانەو و داباريني بەنگە لە قورئان و هيرش لە فرمودەكانى (پيڤەمبەر) دروودى خواى لەسەر بى، تا لاوازي و رسوايي و بى بەنگەي تەواو لەسەر روى (جەم) دەرگەوت...

وە دەستەوسان بوو لە نيوان دوو دەستى (ئەبى حەنەفە) دا و دەيووت: بەراستى شتيكت بيرخستەو كەمەن لەيادەم كردبوو، وە لەداهاتوودا دەگەریمەو لەت. پاشان لى يداو روشت و ئیدی نەگەراییەو.

*

*

*

وە هەر لەنمونهي ئەو (ئەبا حەنەفە) رووبەرووي كۆمەليك لە بى باوەرپان بوو، وە ئەوانەي كە نكوليان لەبووني خوداى بالادەست دەكرد، وە پيى ووتن:

چى دەلین دەربارەي كەشتى يەكې پەر لەشمەك وبارى قورس... وە لە قولايى دەريايەك دا بەشەپۆلە تيكشكینه رەكان دەوردارەو، رەشەباي توندوتيز دەيهينيئە و دەيبات، بەلام ئەو بەردەوام زۆر بەهيمنى ئەو ريگايە بەري دەكات كەبۆي ديارىكراو، وە زۆر بەئارامى بەرەو ئامانجە ديارىكراو كەي دەپوات، بەبى هېچ جۆرە ئالۆزى و تيكچوون و لادانيك، بەبى ئەوێ كەي دەرياوانىكى لەسەر بيئە كەريكى بخت و سنوورى بۆديارى بكات، يان رينماكارىك كە روگەي بۆ ديارى بكات...

جا ئايا ئەو لەبەر و ژيريدا شتيكى دروستە وە مروفي خاوەن هوش و ژيري دروست باوەر بەو دەكات و دەيسەلمەنى...

ئەوانيش ووتيان: نەخیر، بەراستى ئەو شتيكە كە هەرگيز ژيري پەسەند ناكات، وە هېچ يەو بۆچوونىك ريگا بەو نادات، ئەي شينخ...

ئەبۇ ئىسھاق فەرەمۇي: (يا سُبْحَانَ اللَّهِ)!! خاۋىنى و بى كەم و كۆپى ھەر شايسەنى
خودايە!!!... ئىۋە نكۆلى لەۋە دەكەن كە كەشتى يەك بەبى دەريائىك كەرىكى بخت
و لىى بخورىت، بەدەريايەكدا بەشىۋەيەكى گونجاۋ بىرات. بەلام بىرارى ئەۋە دەدەن
كەئەم بوۋنەۋەرە رازاۋە، بەدەرياكەنى يەۋە، كەشكەشان و، خۆر و ھەسارەكانى
دەۋرۋەرى و، سەرچەم بالندەۋ ئازەلەكان و؛ روۋەكەكان و، كەنەكان، لەسەرۋە ھەموو
ئەۋانەۋە، ئاۋەدان كەرنەۋەى بە ئىمەى مرۆق، بەبى دروست كارىك بەۋشىۋە ئاۋازەۋ
قەشەنگ و بى ناتەۋاۋىيە دروست كرايىت، ۋەبى رىكخەرىك رىكخەرايىت!! دەك لەناۋ
بچن بۆئەۋ بۆچوون و قسە ھەلبەستەتەن...

*

*

*

لە كۆتايىدا، بەراستى (ئەبۇ حەنىفە) ھەموو كارۋانى ژيانى و قۇئاغەكانى بەسەر
بەرد، بە پارىژگارى و بەرگىرى لە ئايىنى خوداى بالادەست بەۋ بەلگە دانپىئانەرانەى كە
خوداى بالادەست پىيى بەخشى بو... ۋە دەۋاۋ، دەمە قالەى دەكرد دەربارەى
شەرەكەى بەۋەى كە خوداى بالادەست پىيى رەۋا بىنى بوۋ لە ژىرى و ھزرىكى
ئاۋازە. ۋە كاتىك گەرايەۋە بەرەۋ پەرۋەردگارى (ۋەفاتى) كەرد، لە ۋەسىيەتەكەى دا
ئەۋەيان دىيەۋە، كەداۋاى لە خانەۋادەكەى كەردۋە كەلە زەۋىيەكى رەۋادا بىنىژن، ۋە
دورۋى بگرن لە زەۋىيەك كە گومانى داگىركەرنى تىايىت. جا كاتىك ۋەسىيەتەكە گەشتە
دەستى (المنصور) فەرەمۇي:

كى يە جگە لە (ئەبى حەنىفە) كە رەخنەۋ شورەيىمان لى بەلاۋە بىى بەزىندۋى و
مردۋى؟.

ۋە (ئەبۇ حەنىفە) ۋەسىيەتى كەردبوۋ كە (ھەسەنى كۆپى عەممارە)، سەرپەرشتى
شۆردنەكەى بكات، جا كاتىك كە شۆردى فەرەمۇي:

ئەى (ئەبۇ حەنىفە) خودا بەزەيى بىتەۋە پىياتاۋ، لىت خۇش بىيىت لەپاداشتى ئەۋەدا
كە ئەنجامەت داۋ گەياندەت. بەراستى تۆ بوۋىت ماۋەى سى سال رۆژۋوت نەشكاند...
ۋە ماۋەى چل سال بەشەۋ سەرت لەسەر سەرىن دانەنا... ۋە زانايات لەداۋى خۆت
شەكەت كەرد...

خودايە ئەۋەندەدى تەمەنمان ماۋە ئەۋ ھەلوئىستانەى (ئەبۇ حەنىفە) مان پى بېخشە.
 ﴿ۋەرگىڭىز﴾

بۇ زياتر شارەزابوون لە ژياننامەى (ئەبۇ حەنىفە) بېروانە:

- ۱- البداية والنهاية: ۱۰۷/۱۰
- ۲- وفيات الاعيان: ۴۱۵/۵ _ ۴۲۳
- ۳- النجوم الزاهرة: ۱۲/۲
- ۴- شذرات الذهب: ۲۲۷/۱ _ ۲۲۹
- ۵- مرآة الجنان: ۳۰۹/۱
- ۶- العبر: ۳۱۴/۱
- ۷- تاريخ بغداد: ۳۲۳/۱۳ _ ۳۲۴
- ۸- تاريخ البخاري: ۸۱/۸
- ۹- الجرح والتعديل: ۴۴۹/۸ _ ۴۵۰
- ۱۰- ميزان الاعتدال: ۲۶۵/۴

سوپاس بۇ خوداي بالادەست لە ۋەرگىڭىزنى ژياننامەى ئەم كۆمەلەلە شونڭكە وتۇرۇلغان
 لە زمانى عەرەبى يەۋە بۇ كوردى تەۋاۋ بووم كە لە نووسىنى: د. عبدالرحمن رافت
 الباشا بوو.

پېنج شەممە ۲۰۱۰/۲/۲۵

سلىمانى/ گەرەكى زماناڭ (پالەكەى خەبات)

ناوەرۇك

۴.....	پېشەكى وەرگىز
۷.....	عە طئى كۆرى ئەبى رەببىح
۱۹.....	عامىرى كۆرى عەبدوللاى تەمىمى
۳۱.....	عورودى كۆرى زوبەير
۴۳.....	رېيى كۆرى خوشە يىم
۵۵.....	ئىياسى كۆرى موعاويەدى موزىنى
۶۷.....	عومەرى كۆرى عەبدولعەزىز عەبدولەلىكى كۆرى
۸۱.....	جەسەنى بەصرى
۹۵.....	شورە يىحى قازى
۱۰۷.....	موحمەدى كۆرى سىرىن
۱۱۹.....	رەببىعەدى رېئى (بەشى يەكەم)
۱۲۷.....	رەببىعەدى رەئى (بەشى يەكەم)
۱۳۶.....	رەجائى كۆرى جەيۇە
۱۵۱.....	عامىرى كۆرى شورا جەبىل
۱۶۱.....	سەلەمەدى كۆرى دىنار
۱۷۳.....	سەعىدى كۆرى مۇسەيب
۱۸۵.....	سەعىدى كۆرى جويەير
۲۰۳.....	محمەدى كۆرى واسىيى ئەزىدى (بەشى يەكەم)
۲۱۳.....	محمەدى كۆرى واسىيى ئەزىدى (بەشى دووھم)
۲۲۷.....	عومەرى كۆرى عەبدولعەزىز (بەشى يەكەم)
۲۳۷.....	عومەرى كۆرى عەبدولعەزىز (بەشى دووھم)
۲۴۵.....	موحمەدى كۆرى جەنەفەيە
۲۵۹.....	تاوسى كۆرى كەيسان (بەشى يەكەم)
۲۶۷.....	تاووسى كۆرى كەيسان (بەشى دووھم)
۲۷۷.....	قاسمى كۆرى موحمەدى كۆرى ئەبى بەكر
۲۸۹.....	سەلەدى كۆرى ئەشەمى عەدموى
۲۹۷.....	عەلى كۆرى حوسەيىنى كۆرى عەلى (زەينولعابدىن)

۳۱۱.....	ئەبو موسلىمى خەولانى
۳۲۱.....	سالى كۆرى عبدولئاي كۆرى عومەر (بەشى يەكەم)
۳۲۹.....	سالى كۆرى عبدولئاي كۆرى عومەر (بەشى دووہم)
۳۳۷.....	عەبدوۋرەحمانى غافىقى (بەشى يەكەم)
۳۴۹.....	عەبدوۋرەحمانى غافىقى (بەشى دووہم)
۳۶۱.....	ئە جاشى
۳۷۹.....	روغەيى كۆرى مېھران
۳۹۱.....	ئە حەنفى كۆرى قەيس (بەشى يەكەم)
۴۰۱.....	ئە حەنفى كۆرى قەيس (بەشى دووہم)
۴۱۵.....	ئەبو حەنئەفە ئوعمان (بەشى يەكەم)
۴۲۵.....	ئەبو حەنئەفە ئوعمان (بەشى دووہم)
۴۳۶.....	ئاوەرۇك

التابعين

حه سه نى به صرى
 موحه ممه دى كورى سيرين
 عومه رى كورى عه بدولعه زيز
 سه له مهى كورى دينار
 عه تاي كورى نه بى ره بياح
 عاميرى كورى عه بدوللاى ته ميمى
 عوروه ي كورى زوبير
 نياسى كورى موعاويه ي موزنى
 شوره يحيى قازى
 ره بيه دى رثيى
 ره جائى كورى حه يوه
 عاميرى كورى شوره حبيل
 سه عيدى كورى جوبه ير
 النجاشى
 نه بو موسليمى خه ولانى
 نه بو حه نيفه ي نوعمان
 نه حنه فى كورى قه يس
 موحه ممه دى كورى واسيعى نه زديى
 موحه ممه دى كورى حه نه فييه
 تاوسى كورى كه يسان
 قاسمى كورى موحه ممه دى كورى نه بى به كر
 سيله ي كورى نه شيه مى عه ده وي
 عه لى كورى حوسه يني كورى عه لى
 سالمى كورى عه بدوللاى كورى عومه ر
 عه بدوره حمانى غافيقى
 روفه يعى كورى ميهران

